جامع المنقول

فی سنن الرّسول

(جلد پنجم)

تألیف :
ابو الفضل ابن الرّضا
(علامهٔ برقعی)

فَیَلْعَنُونَهُ فَعَلَ اللّٰهُ بِهِ وَ فَعَلَ وَ فَعَلَ فَجَاءَ إِلَیْهِ جَارُهُ فَقَالَ: ارْجِعْ لَاتَرَیٰ مِنِّی شَیْئًا تَکْرَهُهُ[۱]

یعنی، مردی خدمت رسولخدا (ص) آمد و از همسایهٔ خود شکایت کرد، فرمود برو صبرکن پس دومرتبه ویا سه مرتبه آمد فرمود: برو اثاثیه ومتاعخودرا بینداز در راه، پس او متاعخودرا درمیان راه افکند و مردم ازاو میپرسیدند به آنان خبرمیداد و آنان همسایه را لعن میکردند، پس همسایه آمد نزداو و گفت برگرد به خانه ازمن چیزی کهکراهت داشته باشی نخواهی دید.

۴ـ ج قَالَ النَّبِیُّ (ص) خَیْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللّٰهِ خَیْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ وَ خَیْرُ الْجِیرَانِ عِنْدَ اللّٰهِ خَیْرُهُمْ لِجَارِهِ[۲]

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: بهترین اصحاب نزدخدا آنکه برای رفیقش بهترباشد و بهترین همسایگان نزدخدا آنستکه برای همسایه بهترباشد.

۵ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: کُلُّ أَرْبَعِینَ دَارًا جِیرَانٌ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ یَمِینِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ[۳]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمودکه هرچهل خانه ازچهارطرف همسایه باشند.

۶ـ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) قَالَ اللّٰهُ تَعَالَیٰ: مَا آمَنَ بِی مَنْ بَاتَ شَبْعَانَ وَ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ طَاوٍ. وَ فِی رِوَایَةٍ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَا آمَنَ بِی مَنْ أَمْسَیٰ شَبْعَانًا وَ أَمْسَیٰ جَارُهُ جَائِعًا. وَقَالَ (ص) مِنْ أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ عِنْدَ اللّٰهِ إِبْرَادُ الْکَبَادِ الْحَارَّةِ وَإِشْبَاعُ الْکَبَادِ الْجَائِعَةِ وَالَّذِی نَفْسُ مُحَمَّدٍ (ص) بِیَدِهِ لَایُؤْمِنُ بِی عَبْدٌ یَبِیتُ شَبْعَانَ وَ أَخُوهُ أَوْقَالَ جَارُهُ جَائِعٌ[۴]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود خدای تبارک وتعالی فرموده کسیکه شب را بهصبح آورد سیر و برادرش شکم خالی باشد بهمن ایمان نیاورده و در روایتی رسولخدا (ص) فرمود بهمن ایمان نیاورده

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵ و ۱۶.
(۳) و (۴) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۴۹۲ و ج۱۶/ص ۵۶۴.

کسیکه شب سیر باشد و همسایهٔ او شب گرسنه باشد. و رسولخدا (ص) فرمود از بهترین کارها نزد خدا سیراب کردن جگرهای گرم و سیر کردن شکمهای گرسنه میباشد و قسم به آنکه جانِ محمّد به دست اوست که ایمان نیاورده به من بنده‌ای که شب سیر میخوابد و برادرا و یا فرمود همسایهٔ او گرسنه باشد.

۷ـ ش نَهٰى رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَنْ يَمْنَعَ أَحَدًا لْمٰاعُونَ جٰارَهُ وَقٰالَ مَنْ مَنَعَ الْمٰاعُونَ جٰارَهُ مَنَعَهُ اللّٰهُ خَيْرَهُ يَوْمَ الْقِيٰامَةِ وَ وَكَلَهُ إِلٰى نَفْسِهِ وَ مَنْ وَكَلَهُ إِلٰى نَفْسِهِ فَمٰا اَسْوَءَ حٰالَهُ (اِلٰى اَنْ قٰالَ:) وَ مَنِ احْتٰاجَ اِلَيْهِ اَخُوهُ الْمُسْلِمُ فِي قَرْضٍ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَفْعَلْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ رِيحَ الْجَنَّةِ (اِلٰى أَنْ قٰالَ) وَ مَنْ اَكْرَمَ اَخٰاهُ الْمُسْلِمَ فَاِنَّمٰا يُكْرِمُ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) نهی نمود از اینکه کسی از همسایهٔ خود مایحتاج او را منع کند. و فرمود کسیکه از همسایهٔ خود مایحتاج را بازدارد خدا او را روز قیامت از خیر خود باز دارد و به خودش واگذارد و کسی را که خدا به خودش واگذارد چه قدر بدحال خواهد بود تا آنکه فرمود: و آنکه برادر مسلمانش به او محتاج باشد در قرض و او توانا ست و بجا نیاورد خدای بوی بهشت را بر او حرام گرداند تا آنکه فرمود وکسیکه برادر مسلمانش را گرامی بدارد پس همانا او خدا را گرامی داشته است.

۸ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قٰالَ: مٰا آمَنَ بِي مَنْ بٰاتَ شَبْعٰانَ وَجٰارُهُ جٰائِعٌ وَقٰالَ (ص): وَمٰا مِنْ اَهْلِ قَرْيَةٍ يَبِيتُ فِيهِم جٰائِعٌ يَنْظُرُ اللّٰهُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰامَةِ.(۲)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود به من ایمان نیاورده کسیکه سیر شب را طی کند و همسایهٔ او گرسنه باشد. وفرمود هیچ اهل دهی نیست که در آن گرسنه‌ای شب بماند وخدا بسوی ایشان روز قیامت نظر کند.

۹ـ ش جٰاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ص) فَشَكٰى إِلَيْهِ أَذٰى جٰارِهِ فَقٰالَ لَهُ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۴۹۰ و ج ۱۱/ص ۶۰۰.

رَسُولُ اللّٰهِ (ص) اصْبِرْ ثُمَّ أَتَاهُ ثَانِيَةً فَقَالَ لَهُ اصْبِرْ.(۱)

یعنی، مردی خدمت رسولخدا (ص) آمد و از اذیّت همسایه اش شکایت کرد، رسولخدا (ص) به او فرمود صبرکن سپس دومرتبه آمد حضرت فرمود صبرکن.

۱۰- ش اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) أَتَاهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ اِنِّي اشْتَرَيْتُ دَارًا مِن بَنِي فُلَانٍ وَ اِنَّ اَقْرَبَ جِيرَانِي مِنِّي جِوَارًا مَنْ لَا أَرْجُو خَيْرَهُ وَ لَا آمَنُ شَرَّهُ فَأَمَرَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلِيًّا وَأَبَا ذَرٍّ وَنَسِيتُ آخَرَ وَ أَظُنُّهُ الْمِقْدَادَ أَنْ يُنَادُوا فِي الْمَسْجِدِ بِأَعْلَى أَصْوَاتِهِمْ بِأَنَّهُ لَا اِيمَانَ لِمَنْ لَمْ يَأْمَنْ جَارُهُ بَوَائِقَهُ فَنَادَوْا بِهَا ثَلَاثًا ثُمَّ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى كُلِّ أَرْبَعِينَ دَارًا مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ.(۲)

یعنی، مردی از انصار نزدرسولخدا (ص) آمد و گفت که من خانه ای ازفلان طائفه خریده ام و نزدیک تر همسایگانم همسایه هائی هستند که من نه امید خیرا ورا دارم و نه ایمنم ازشرّ او، پس رسولخدا (ص) امرکرد علی و ابوذر و مرددیگری را که من فراموش کردم و گمان میکنم مقداد باشد که نداکنند به بلندترین صدایشان به اینکه ایمانی نیست برای کسیکه همسایه اش از شرور او ایمن نباشد پس سه مرتبه نداکردند سپس رسولخدا (ص) بدست خود اشاره کرد به هرچهل عدد خانه ازجلو وعقب وا زطرف راست و چپ یعنی ازهرطرف تا چهل خانه همسایه است.

۱۱- ش عَنِ الْبَاقِرِ (ع) قَالَ قَرَأْتُ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ كَتَبَ بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْاَنْصَارِ وَ مَنْ لَحِقَ بِهِمْ مِنْ أَهْلِ يَثْرِبَ اَنَّ الْجَارَ كَالنَّفْسِ غَيْرَ مُضَارٍّ وَ لَا آثِمٍ وَحُرْمَةُ الْجَارِ كَحُرْمَةِ أُمِّهِ.(۳)

یعنی، ازحضرت باقر (ع) روایت شده که گفت درکتاب علیّ خواندم که رسولخدا (ص) بین مهاجرین و کسانیکه به ایشان ملحقند از اهل مدینه نوشت و مقرّرداشت که همسایه مانند خود انسان نباید ضرر زننده ونه گناهکننده باشد واحترام همسایه مانند احترام خود است.

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج ۸ ص ۴۸۵ و ۴۸۷.

۱۲- ش عَنْ عَلِیٍّ (ع) اَنَّهُ قالَ اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قالَ: رَحِمَ اللّٰهُ وَلَدًا اَعانَ والِدَیْهِ عَلیٰ بِرِّهِ وَ رَحِمَ والِدًا اَعانَ وَلَدَهُ عَلیٰ بِرِّهِ وَ رَحِمَ اللّٰهُ جارًا أَعانَ جارَهُ عَلیٰ بِرِّهِ وَ رَحِمَ اللّٰهُ رَفیقًا أَعانَ رَفیقَهُ عَلیٰ بِرِّهِ وَ رَحِمَ اللّٰهُ خَلیطًا أَعانَ خَلیطَهُ عَلیٰ بِرِّهِ وَ رَحِمَ اللّٰهُ رَجُلًا اَعانَ سُلْطانَهُ عَلیٰ بِرِّهِ [۱]

یعنی، از علیّ (ع) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود خدا رحمت کند فرزندی را که والدین خودرا برنیکی اویاری کند و رحمت کند والدی را که فرزندش را برکارنیکش یاری کند، و خدا رحمت کند همسایه ای را که همسایه اش را برکارنیکش یاری کند وخدا رحمت کند رفیقی که رفیق خودرا برکارنیکش یاری کند و خدا رحمت کند خلیطی که یاری کند خلیط خودرا برکارنیکش، وخدا رحمت کند مردی را که سلطانش را برکارنیکش یاری کند.

۱۳- ش عَنْ عَلِیٍّ (ع) عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فی حَدیثِ الْمَناهی قالَ مَنْ آذیٰ جارَهُ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَیْهِ ریحَ الْجَنَّةِ وَ مَأْواهُ جَهَنَّمُ وَ بِئْسَ الْمَصیرُ وَ مَنْ ضَیَّعَ حَقَّ جارِهِ فَلَیْسَ مِنّا وَ ما زالَ جَبْرَئیلُ یُوصینی بِالْجارِ حَتّیٰ ظَنَنْتُ اَنَّهُ سَیُوَرِّثُهُ وَ ما زالَ یُوصینی بِالْمَمالیکِ حَتّیٰ ظَنَنْتُ اَنَّهُ سَیَجْعَلُ لَهُمْ وَقْتًا اِذا بَلَغُوا ذٰلِکَ الْوَقْتَ اُعْتِقُوا وَ ما زالَ یُوصینی بِالسِّواکِ حَتّیٰ ظَنَنْتُ اَنَّهُ سَیَجْعَلُهُ فَریضَةً وَ ما زالَ یُوصینی بِقِیامِ اللَّیْلِ حَتّیٰ ظَنَنْتُ اَنَّ خِیارَ اُمَّتی لَنْ یَنامُوا [۲].

یعنی، روایت شده از علی (ع) از رسولخدا (ص) درحدیث مناهی که فرمود رسولخدا (ص): کسیکه همسایهٔ خودرا اذیّت کندخدا بوی بهشت را براو حرام کند وجای او دوزخ و بدجایگاهی است و آنکه حقّ همسایهٔ خودرا ضایع کند ازما نیست و همواره جبرئیل مرا سفارش میکرد بههمسایه تاآنکه گمان کردم کههمسایه ارث میبرد و همواره مرا راجع بهمملوک ها سفارش میکرد تاآنکه گمان کردم وقتی خواهدرسید کهآزادشوند و همواره مرا بهمسواک سفارش میکرد تاگمان کردم بزودی واجب خواهدشد و همواره مرا بهقیام

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۸۸، و ج۱۱/ص ۵۹۲.

شب سفارش میکرد تا گمان کردم که خوبان امّتم هرگز نخواهند خوابید.

۱۴- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مِنْ سَعادَةِ الْمُسْلِمِ سَعَةُ الْمَسْكَنِ وَ الْجارُ الصّالِحُ وَ الْمَرْكَبُ الْهَنِيءُ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: از سعادت مسلمان وُسعت مسکن و همسایهٔ شایسته و مرکب گوارا.

۱۵- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ كانَ مُؤْذِياً لِجارِهِ مِنْ غَيْرِ حَقٍّ حَرَّمَهُ اللّٰهُ رِيحَ الْجَنَّةِ وَ مَأْوٰيهُ النّارُ أَلا وَ إِنَّ اللّٰهَ يَسْئَلُ الرَّجُلَ عَنْ حَقِّ جارِهِ وَ مَنْ ضَيَّعَ حَقَّ جارِهِ فَلَيْسَ مِنّا(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود هرکس همسایه آزار باشد بدون حقّ، خدا بوی بهشت را برا و حرام گرداند و جای او آتش دوزخ است، آگاه باشید که خدا سئوال میکند مردرا از حق همسایه اش و کسیکه حقّ همسایه اش را ضایع کند از ما نیست.

۱۶- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: مَنْ خانَ جارَهُ شِبْراً مِنَ الْأَرْضِ طَوَّقَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ إِلىٰ سَبْعِ أَرَضِينَ ناراً حَتّىٰ يُدْخِلَهُ نارَجَهَنَّمَ(۳)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه یک وجب زمین همسایه اش را خیانت کند خدا آن زمین را طوق گردن کند تا هفت طبقه زمین و آن زمین را تبدیل به آتش کند تا او را به آتش دوزخ وارد نماید.

۱۷- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: حُسْنُ الْجِوارِ يَعْمُرُ الدِّيارَ وَ يَزِيدُ فِي الْأَعْمارِ. وَ قالَ (ص): أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ جارِ السَّوْءِ فِي دارِ إِقامَةٍ تَراكَ عَيْناهُ وَ يَرْعاكَ قَلْبُهُ إِنْ رَآكَ بِخَيْرٍ ساءَهُ وَ إِنْ رَآكَ بِشَرٍّ سَرَّهُ(۴)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: حسن جوار آباد میکند خانه‌ها را و عمرها را زیاد میکند. و رسولخدا (ص) فرمود: پناه میبرم به خدا از همسایهٔ بد در خانهٔ محلّ اقامت، دوچشم او تورا می‌بینند و دل او مواظب تو است اگر تورا به خیر و خوبی دید او را بد آید و اگر تورا به شرّ دید او را خوش آید.

---

(۱)، (۲)، (۳) و (۴) وسائل الشیعه / ج ۳/ص ۵۵۸ و ۵۹۰ و ج ۸ / ص ۴۸۹ و ۴۹۱ و ج ۱۳/ص ۲۴۷.

حقوق المسلم علی المسلم

۱ـ ج قالَ النَّبِیُّ (ص): حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَی الْمُسْلِمِ سِتٌّ قِیلَ: ما هُنَّ یا رَسُولَ اللّهِ قالَ: إِذا لَقِیَهُ فَسَلِّمْ عَلَیْهِ وَ إِذا دَعاکَ فَأَجِبْهُ وَ إِذا اسْتَنْصَحَکَ فَانْصَحْ لَهُ وَ إِذا عَطَسَ فَحَمِدَ اللّهَ فَشَمِّتْهُ وَ إِذا مَرِضَ فَعُدْهُ وَ إِذا ماتَ فَاتَّبِعْهُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: حقّ مسلمان برمسلمان شش چیز است، گفته شد یا رَسُول، آن شش چیزچیست؟ فرمود: چون او را ملاقات کند برا و سلام کند و چون دعوت کرد اجابت نماید و چون نصیحت از تو خواهد او را نصیحت کن و چون عطسه زد و حمدخدا کرد او را دعا کن، و چون بیمار گردد او را عیادت کن و چون مرد جنازهٔ او را تشییع کن.

۲ـ ش وج عَنْ عَلِیٍّ (ع) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: إِنَّ لِلْمُسْلِمِ عَلی أَخِیهِ مِنَ الْمَعْرُوفِ سِتّاً: یُسَلِّمُ عَلَیْهِ إِذا لَقِیَهُ وَ یَعُودُهُ إِذا مَرِضَ وَ یُسَمِّتُهُ إِذا عَطَسَ وَ یَشْهَدُهُ إِذا ماتَ وَ یُجِیبُهُ إِذا دَعاهُ و یُحِبُّ لَهُ ما یُحِبُّ لِنَفْسِهِ وَیَکْرَهُ لَهُ ما یَکْرَهُ لِنَفْسِهِ.(۲)

یعنی، از علی (ع) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود: برای مسلم برگردن برادرا سلامیش از کارخوب شش چیزاست: برا و سلام کند هنگام ملاقات او، و هنگام بیماری او را عیادت نماید و چون عطسه کرد او را دعا کند و بگوید یَرْحَمُکَ اللّه و چون وفات کند در تجهیزا و حاضرشود و چون او را دعوت کرد اجابت نماید وبرای او دوست بدارد آنچه برای خود دوست میدارد و برای او خوش ندارد آنچه برای خود خوش ندارد.

۳ـ ش عَنْ جَعْفَرِبْنِ مُحَمَّدٍ (ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) لِلْمُؤْمِنِ عَلَی الْمُؤْمِنِ سَبْعَةُ حُقُوقٍ واجِبَةٍ مِنَ اللّهِ عَزَّوَجَلَّ: اَلْإِجْلالُ لَهُ فِی غَیْبَتِهِ وَ الْوُدُّ لَهُ فِی صَدْرِهِ وَ الْمُواساةُ لَهُ فِی مالِهِ وَ أَنْ یُحَرِّمَ غِیبَتَهُ وَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۱۶.
(۲) وسائل الشیعه/ج ۸/ص ۵۴۹ و التاج الجامع للاصول/ج ۵/ص ۱۶.

أَنْ يَعُودَهُ فِي مَرَضِهِ وَ أَنْ يُشَيِّعَ جَنَازَتَهُ وَ أَنْ لَا يَقُولَ فِيهِ بَعْدَ مَوْتِهِ إِلَّا خَيْرًا(۱).

یعنی، از جعفربن‌محمّد (ع) روایت شده‌که رسولخدا (ص) فرموده‌برای مؤمن برگردن مؤمن هفت حقوقی‌است‌که از طرف خدای عَزَّوَجَلَّ واجب شده: ۱- احترام و بزرگداشت او است درغیاب او ۲- در دل او را دوست بدارد ۳- درمال با او مساوات نماید ۴- غیبت او را حرام شمارد ۵- دربیماری او را عیادت‌کند ۶- جنازهٔ او را تشییع کند ۷- پس از موت او جُزخیر درباره‌ٔ او نگوید.

۴- ش عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اَلْمُؤْمِنُ مَنِ ائْتَمَنَهُ الْمُؤْمِنُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَ أَمْوَالِهِمْ وَ الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ يَدِهِ وَ لِسَانِهِ وَ الْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ السَّيِّئَاتِ وَ تَرَكَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَ الْمُؤْمِنُ حَرَامٌ عَلَى الْمُؤْمِنِ أَنْ يَظْلِمَهُ أَوْ يَخْذُلَهُ أَوْ يَغْتَابَهُ أَوْ يَدْفَعَهُ(۲).

یعنی، از حضرت باقر (ع) روایت شده‌که رسولخدا (ص) فرمود: مؤمن کسی‌است‌که مؤمنین از او درامان باشند برجانشان وبراموالشان و مسلمان کسی‌است‌که‌مسلمین از دست و زبان او سالم‌باشند و مهاجرکسی‌است‌که ازگناهان دوری کند و محرّمات خدارا ترک کندو برمؤمن حرام‌است‌که نسبت به‌مؤمن ظلم‌کند ویا او را خوار نماید و یا او را غیبت‌کند ویا او را ازکاری برکنار نماید.

۵- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: حَقٌّ عَلَى الْمُسْلِمِ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَنْ يُعْلِمَ إِخْوَانَهُ وَ حَقٌّ عَلَىٰ إِخْوَانِهِ إِذَا قَدِمَ أَنْ يَأْتُوهُ(۳).

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: برمسلم سزاوار است‌که چون خواست به‌سفررود برادرانش را اعلام‌کند و بربرادرانش سزاوار است‌که چون برگشت او را دیدن کنند.

۶- ش عَنْ عَلِيٍّ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لِلْمُسْلِمِ عَلَىٰ أَخِيهِ ثَلَاثُونَ حَقًّا لَا بَرَاءَةَ لَهُ مِنْهَا إِلَّا بِالْأَدَاءِ أَوِ الْعَفْوِ: يَغْفِرُ زَلَّتَهُ وَ يَرْحَمُ عَبْرَتَهُ وَ يَسْتُرُ عَوْرَتَهُ وَ يُقِيلُ عَثْرَتَهُ وَ يَقْبَلُ مَعْذِرَتَهُ وَ

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۹۷،۵۴۶ و ۳۲۹.

يَرُدُّ غِيبَتَهُ وَ يُدِيمُ نَصِيحَتَهُ وَ يَحْفَظُ خُلَّتَهُ وَ يَرْعىٰ ذِمَّتَهُ وَيَعُودُ مَرْضَتَهُ وَ يَشْهَدُ مِيتَتَهُ وَ يُجِيبُ دَعْوَتَهُ وَ يَقْبَلُ هَدِيَّتَهُ وَيُكافِئُ صِلَتَهُ وَيَشْكُرُ نِعْمَتَهُ وَ يُحْسِنُ نُصْرَتَهُ وَ يَحْفَظُ حَلِيلَتَهُ وَ يَقْضِي حاجَتَهُ وَ يَشْفَعُ مَسْئَلَتَهُ وَ يُسَمِّتُ عَطْسَتَهُ وَ يُرْشِدُ ضالَّتَهُ وَ يَرُدُّ سَلامَهُ وَ يُطِيبُ كَلامَهُ وَ يَبَرُّ اِنْعامَهُ و يُصَدِّقُ اَقْسامَهُ وَ يُوالِي وَلِيَّهُ وَ لايُعادِ وَ يَنْصُرُهُ ظالِمًا وَ مَظْلُومًا فَأَمّا نُصْرَتُهُ ظالِمًا فَيَرُدُّهُ عَنْ ظُلْمِهِ وَأَمّا نُصْرَتُهُ مَظْلُومًا فَيُعِينُهُ عَلىٰ أَخْذِحَقِّهِ وَ لايُسْلِمُهُ وَ لايَخْذُلُهُ وَ يُحِبُّ لَهُ مِنَ الْخَيْرِ ما يُحِبُّ لِنَفْسِهِ وَ يَكْرَهُ لَهُ مِنَ الشَّرِّ ما يَكْرَهُ لِنَفْسِهِ. ثُمَّ قالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ اِنَّ اَحَدَكُمْ لَيَدَعُ مِنْ حُقُوقِ أَخِيهِ شَيْئًا فَيُطالِبُهُ بِهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ فَيُقْضىٰ لَهُ وَ عَلَيْهِ(۱)

یعنی، از علی(ع) روایت شده که گفت شنیدم رسولخدا (ص) فرمود: برای مسلمان برگردن برادرا سلامیش سی حقّ است که ذمّهٔ او بری نمیشود جز با اداکردن ویا عفوکردن او: ۱ـ لغزش او را ببخشد. ۲ـ ورحم کند آه و زاری او را ۳ـ عورت او را بپوشاند ۴ـ لغزش او را برگرداند ۵ـ غیبت او را ردّکند ۶ـ پند و اندرز او را ادامه دهد ۷ـ دوستی او را حفظ کند ۸ـ ذمّهٔ او را مراعات نماید. ۹ـ بیماری او را عیادت کند ۱۰ـ به جنازهٔ او حاضر شود ۱۱ـ دعوت او را اجابت کند ۱۲ـ هدیهٔ او را بپذیرد ۱۳ـ صلهٔ او را تلافی کند. ۱۴ـ نعمت او را تشکّر کند ۱۵ـ یاری او را نیکو کند ۱۶ـ همسر او را نگهبانی کند ۱۷ـ حاجت او را برآورد ۱۸ـ درخواست او را شفاعت کند ۱۹ـ عطسهٔ او را یَرْحَمُکُمُ اللّٰه گوید ۲۰ـ گمشدهٔ او را راهنمائی و پیدا کند ۲۱ـ سلام او را جواب دهد ۲۲ـ کلام او را پاکیزه کند. ۲۳ـ انعام او را نیکوشمارد ۲۴ـ شواهد وسوگند او را تصدیق کند. ۲۵ـ با دوست او دوستی کند ودشمنی ننماید ۲۶ـ و او را درحالیکه ظلم میکند ویا مظلوم میشود یاری کند، امّا یاری او درحالیکه ظلم میکند به این است که جلو او را بگیرد و از ظلم برگرداند و امّا یاری او درحالیکه مظلوم است به این است که او را برگرفتن حقّش کمک دهد.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۵۰.

۲۷- اورا بدشمن تسلیم نکند ۲۸- اورا خوار نگرداند. ۲۹- دوست بدارد برای او آنچه را که برای خود دوست میدارد. ۳۰- نخواهد برای او آنچه برای خود نمیخواهد. سپس علیّ(ع) فرمود شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود: محقّق استکه یکی از شما از حقوق برادرش مقداری وا میگذارد وادا نمیکند پس روزقیامت آنرا مطالبه میکند و در محکمهٔ الٰهی قضاوت میشود برله او و برعلیه آنکه ادا نکرده است.

الرّحمة واجبة لخلق الله تعالی

۱- ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): جَعَلَ اللّٰهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فَأَمْسَکَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَ تِسْعِینَ جُزْءًا وَ أَنْزَلَ فِی الْأَرْضِ جُزْءًا واحِدًا فَمِنْ ذٰلِکَ الْجُزْءِ یَتَراحَمُ الْخَلْقُ حَتّی تَرْفَعَ الْفَرَسُ حافِرَها عَنْ وَلَدِها خَشْیَةَ أَنْ تُصیبَهُ. وَقالَ(ص): مَنْ لایَرْحَمْ لایُرْحَمْ[1]. وَ قالَ(ص) اِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ رَحیمٌ یُحِبُّ کُلَّ رَحیمٍ[2].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خدا رحمت را صدجُزء قرارداده که نزد خود نودونه جُزء نگاه داشته و درزمین یک جُزء را نازل نموده که از آن جُزء، خلق بهیکدگر رحم میکنند تا آنجا که اسب سم خودرا بالا میبرد که مبادا بهفرزنش آسیبی برسد. و فرمود: کسی که رحم نکند، بهاو رحم نشود. و فرمود: خدای عَزَّوَجَلّ رحیم است و هر رحیمی را دوست میدارد.

۲- ج جاءَ شَیْخٌ کَبیرٌ یُریدُ النَّبِیَّ(ص) فَأَبْطَأَ الْقَوْمُ عَنْهُ أَنْ یُوَسِّعُوا لَهُ، فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَیْسَ مِنّا مَنْ لَمْ یَرْحَمْ صَغیرَنا وَ یُوَقِّرْ کَبیرَنا. وَ عَنِ ابْنِ عَبّاسٍ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قالَ: لَیْسَ مِنّا مَنْ لَمْ یَرْحَمْ صَغیرَنا وَ یُوَقِّرْ کَبیرَنا وَیَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَیَنْهَ عَنِ الْمُنْکَرِ[3].

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۶ و ۱۷.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۴۰.

یعنی، مرد پیری به‌قصد رسول‌خدا (ص) آمد و آن‌قوم کندی کردند که‌به‌او جای دهند، پس رسول‌خدا (ص) فرمود: از ما نیست کسیکه به‌صغیرما رحم‌نکند و به‌کبیرما احترام‌مگذارد. و از اِبْنِ‌عَبّاس روایت شده‌که رسول‌خدا (ص) فرمود: از ما نیست کسیکه به‌صغیرما رحم‌نکند و به‌کبیرما احترام‌نگذارد و امربه‌معروف ونهی‌ازمنکر نکند.

۳- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: ما أَكْرَمَ شابٌّ شَيْخاً لِسِنِّهِ إِلّا قَيَّضَ اللّٰهُ لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سِنِّهِ.(۱)

یعنی، از رسول‌خدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود: جوانی احترام نکرد پیری را مگرآنکه خدا وقت پیری کسی را وا داشت‌که‌او را احترام کند.

۴- ج عَنِ النُّعْمانِ بْنِ بَشِيرٍ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قالَ: مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوادِّهِمْ وَ تَراحُمِهِمْ وَ تَعاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكىٰ مِنْهُ عُضْوٌ تَداعىٰ لَهُ سائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمّىٰ. وَفِي رِوايَةٍ الْمُؤْمِنُونَ كَرَجُلٍ واحِدٍ إِنِ اشْتَكىٰ عَيْنُهُ اشْتَكىٰ كُلُّهُ وَ إِنِ اشْتَكىٰ رَأْسُهُ اشْتَكىٰ كُلُّهُ. وَ قالَ (ص): الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضاً وَ شَبَّكَ بَيْنَ أَصابِعِهِ.(۲)

یعنی، از نُعْمانِ بْنِ بَشِیر (رض) روایت شده‌که‌رسول‌خدا (ص) فرمود: مَثَلِ مؤمنین در دوستی و ترحّم و مهربانی با یکدگر مانند جسد است‌که‌هرعضوی دردمند شود تمام‌جسد با‌آن‌عضو همکاری میکنند به‌بیداری و تب. و در روایتی: مؤمنین مانند مردواحدی‌هستند که‌هرگاه‌چشم او دردمند شود تمام‌جسد همدردند‌با‌آن. و فرمود: مؤمن نسبت به‌مؤمن مانند بنائی هستندکه‌بعضی ازآن بنا بعض دیگررا محکم نگه‌میدارد و خودپیغمبر انگشتانِ خودرا شبکه‌کرد.

۵- ج كانَ أَصْحابُ النَّبِيِّ (ص) فِي سَفَرٍ مَعَهُ فَأَخَذَ بَعْضُهُمْ مِنْ أَخِيهِ حَبْلاً وَ هُوَ نائِمٌ فَاسْتَيْقَظَ فَفَزِعَ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لايَحِلُّ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول / ج۵/ص ۱۷ و ۱۸.

لِمُسْلِمٍ أَنْ يُرَوِّعَ مُسْلِمًا . وَ عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ فَوَجَدَ بِئْرًا فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ ثُمَّ خَرَجَ فَاذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبَ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلُ الَّذِي كَانَ بَلَغَ بِي فَنَزَلَ الْبِئْرَ فَمَلَأَ خُفَّهُ ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ فَسَقَى الْكَلْبَ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَلَهُ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ إِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا ؟ فَقَالَ: نَعَمْ فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ(۱).

یعنی، اصحاب پیغمبر (ص) درسفری با او بودند که یکی از آنان درحال خواب برادرش ریسمانی ازاو گرفت و او ترسید و بیدار شد، پس رسولخدا (ص) فرمود برای مسلمان حلال نیست که مسلمانی را بترساند. و از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود دروقتی مردی براهی میرفت و بسختی تشنه شد پس چاهی یافت و درآن فرورفت و آشامید و بیرون آمد و دید سگی از تشنگی زبان بهدوردهان میگرداند و ازخاک مرطوب از شدت عطش میخورد گفت این سگ مانندمن شده ازعطش، پس بهچاه فرورفت و کفش خودرا آب کرد و بهدندان گرفت و بیرون آورد و سگ را آب داد، پس خدا شکر او راکرد و اورا آمرزید، گفتند یا رَسُولَ اللّٰه برای ما درخدمت بهائم اجراست، فرمود آری درحیوان که صاحب کَبِدِتربا شد اجری است.

۵- ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ (رض) قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فِي سَفَرٍ فَانْطَلَقْتُ لِحَاجَتِي فَرَأَيْتُ حُمَّرَةً مَعَهَا فَرْخَانِ فَأَخَذْتُ فَرْخَيْهَا فَجَاءَتِ الْحُمَّرَةُ فَجَعَلَتْ تُعَرِّشُ فَجَاءَ النَّبِيُّ(ص) فَقَالَ: مَنْ فَجَعَ هٰذِهِ بِوَلَدِهَا ؟ رُدُّوا وَلَدَهَا إِلَيْهَا وَرَأَى قَرْيَةَ نَمْلٍ قَدْ حَرَّقْنَاهَا فَقَالَ: مَنْ حَرَّقَ هٰذِهِ؟ قُلْنَا : نَحْنُ قَالَ: إِنَّهُ لَايَنْبَغِي أَنْ يُعَذِّبَ بِالنَّارِ إِلَّا رَبُّ النَّارِ(۲).

یعنی، روایت شده از عبداللّٰه‌بن‌مسعود که‌گفت ما با رسولخدا(ص) بودیم درسفری، من پی حاجتی رفتم و دیدم پرنده‌ای را با دو

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۸و۱۹.

جوجه‌اش، پس من جوجه‌اورا گرفتم، آن پرنده آمد و پرپرمیزد و بالا و پائین میرفت، پس پیغمبر (ص) آمد و گفت چه‌کس این پرنده را برای فرزندش به‌درد آورده جوجه‌اش را بهاو ردّکنید. و قریهٔ مورچه‌ای را دیدکه ماآتش زده‌بودیم، فرمود چه‌کس اینکاررا کرده؟ گفتیم‌ما، فرمود: سزاوار نیست که به‌آتش شکنجه‌دهدمگرخالق آتش.

الباب الثّانی فی أنواع الإثم

أعظمه الظّلم و إضرار الخلق

قَالَ اللّٰهُ تَعَالىٰ: وَ لَاتَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ(۱) وآیات دیگر.

۱- ج قَالَ النَّبِيُّ(ص): الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ قَالَ (ص): مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِحَقٍّ وَ فِي رِوَايَةٍ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا فَإِنَّهُ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ(۲)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: ظلم تاریکیهای روزقیامت است وفرمود هرکس چیزی اززمین مردم بدون‌حقّ بگیرد و در روایتی وجبی از زمین بظلم بگیرد محقّقاً آنرا ازهفت‌طبقهٔ‌زمین به‌گردن او مانند طوق بیندازند.

۲- ج قَالَ النَّبِيُّ(ص): مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلِمَةٌ لِأَحَدٍ مِنْ عِرْضِهِ أَوْ شَيْءٍ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ أَلَّايَكُونَ دِينَارٌ وَ لَادِرْهَمٌ إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلِمَتِهِ وَ إِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ. وَ قَالَ(ص): الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَايَظْلِمُهُ وَ لَايُسْلِمُهُ مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللّٰهُ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللّٰهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ مَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ(۳)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: کسیکه مظلمهٔ‌أحدی از عِرْض‌او ویا چیز دیگری براو باشد باید حلالیّت‌بطلبد از او، امروز، پیش‌ازآنکه

(۱) قرآن/ سورهٔ‌ابراهیم/آیهٔ ۴۲

(۲) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۱۹و وسائل الشیعه /ج ۱۳/ص۲۴۷.

(۳) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۵/ص۲۰.

نه دیناری و نه درهمی باشد که اگر عمل صالحی داشته باشد از او بقدر مظلمه‌ٔ او گرفته شود و اگر حسناتی نداشته باشد از سیّئات مظلوم گرفته شود و بر او بار شود. و فرمود مسلمان برادر مسلمان است به او ستم نمی‌کند و او را تسلیم هلاکت نمی‌نماید. وفرمود: هرکس درحاجت برادرش مشغول باشد خدا درانجام حاجت او هست و هرکس از مسلمانی گرفتاری او را برطرف کند خدا درمقابل گرفتاری از گرفتاریهای روزقیامت او را برطرف کند و هرکس عیب مسلمانی را بپوشاند خدا روزقیامت عیب او را بپوشاند.

۳ـ ش فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ (ص) لِعَلِيٍّ (ع): يَا عَلِيُّ أَفْضَلُ الْجِهَادِ مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهُمُّ بِظُلْمِ أَحَدٍ يَا عَلِيُّ مَنْ خَافَ النَّاسُ لِسَانَهُ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ يَا عَلِيُّ شَرُّ النَّاسِ مَنْ أَكْرَمَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ وَ أَذَى شَرِّهِ يَا عَلِيُّ شَرُّ النَّاسِ مَنْ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْيَاهُ وَ شَرٌّ مِنْهُ مَنْ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْيَا غَيْرِهِ.(۱)

یعنی، دروصیّت رسولخدا (ص) به علیّ (ع) فرمود یا عَلِیّ بهترین مجاهد کسی استکه صبح میکند و قصدظلم به احدی را ندارد، یا عَلِیّ کسی که مردم را به زبان بترساند او از اهل آتش است، یا عَلِیّ بدترین مردم کسی استکه مردم او را برای پرهیز از فحش و اذیّت شرّش اکرام کنند، یا عَلِیّ بدترین مردم کسی استکه آخرتش را به دنیای خودش بفروشد و از او بدترکسی استکه آخرتش را به دنیای غیر بفروشد.

۴ـ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: إِنِّي لَحَرْبٌ لِمَنِ اسْتَذَلَّ عَبْدِيَ الْمُؤْمِنَ وَ إِنِّي أُسْرِعُ إِلَى نُصْرَةِ أَوْلِيَائِي.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) گفت که خدای عَزَّوَجَلَّ فرموده من جنگم با کسیکه بندهٔ مؤمن مرا ذلیل شمرد و من میشتابم بیاری دوستانم.

۵ـ ج عَنْ جَابِرٍ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قَالَ: اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَ اتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَ اسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ.

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۹۲ و ج۱۱/ص ۳۲۸ و ۳۲۹.

وَ قالَ(ص): أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ ؟ قالُوا : الْمُفْلِسُ فِينا مَنْ لادِرْهَمَ لَهُ وَ لامَتاعَ فَقالَ: إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيامَةِ بِصَلاةٍ وَ صِيامٍ وَ زَكاةٍ وَ يَأْتِي قَدْ شَتَمَ هٰذا ، وَ قَذَفَ هٰذا ، وَ أَكَلَ مالَ هٰذا ، وَ سَفَكَ دَمَ هٰذا ، وَ ضَرَبَ هٰذا ، فَيُعْطىٰ هٰذا مِنْ حَسَناتِهِ وَهٰذا مِنْ حَسَناتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَناتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضىٰ ما عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطايا هُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النّارِ. وَقالَ(ص): لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلىٰ أَهْلِها يَوْمَ الْقِيامَةِ حَتّىٰ يُقادَ لِلشّاةِ الْجَلْحاءِ مِنَ الشّاةِ الْقَرْناءِ(۱).

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که رسول‌خدا (ص) فرمود: بپرهیزید از ظلم که آن تاریکیهای روزقیامت است و بترسید از بخل زیرا بخل هلاک کرده کسانی را که قبل از شما بودند و آنان را وادار کرد براینکه خونهای خودرا ریختند و محارم خودرا حلال شمردند و فرمود آیا میدانید مُفْلِس که وچیست؟ عرض کردند مُفْلِس درمیان ما کسی استکه پول ومتاع نداشته باشد، فرمود مُفْلِس از اُمَّتِ من کسی است که روزقیامت با نماز و روزه و زکات بیاید و بیاید درحالیکه به این فحش داده و مال این را خورده و خون این را ریخته و این را زده، پس از حسنات او به آن داده میشود به این و اگر حسنات او تمام شد قبل از آنکه درحقّ او قضاوت شود از خطایای آنان گرفته شود و برگرده او وحمل شود سپس درآتش انداخته شود نَعُوذُبِاللّٰه. و فرمود اَلْبتّه اَلْبتّه حقوق به اهل حقوق روزقیامت ردّ شود حتّی قصاص شود برای گوسفند بی‌شاخ از گوسفند شاخدار.

۵- ج جاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ(ص) فَقالَ: يا رَسُولَ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ إِنْ جاءَ رَجُلٌ يُرِيدُ أَخْذَ مالِي قالَ: فَلاتُعْطِهِ مالَكَ قالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قاتَلَنِي قالَ: قاتِلْهُ قالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلَنِي قالَ: فَأَنْتَ شَهِيدٌ قالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلْتُهُ قالَ: هُوَ فِي النّارِ(۲).

یعنی، مردی خدمت پیغمبر (ص) آمد وگفت یا رَسُولَ اللّٰه به‌نظرشما اگرمردی آمد و خواست مال مرا بگیرد چه‌بکنم؟ فرمود مالت را

---

(۱) و (۲) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۲۰ و ۲۱.

به او مده، گفت بنظرشما اگربا من قتال کرد؟ فرمود: با او قتال کن، گفت به‌نظرشما اگرمرا کشت؟ فرمودتوشهیدی، گفت به‌نظرشما اگرمن اوراکشتم فرمود او درآتش است.

۶- ج قالَ النَّبِیُّ (ص): ما مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ یُعَجِّلَ اللّٰهُ تَعالیٰ لِصاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِی الدُّنْیا مَعَ ما یَدَّخِرُ لَهُ فِی الْآخِرَةِ مِثْلَ الْبَغْیِ وَ قَطِیعَةِ الرَّحِمِ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: گناهی سزاوارتر نیست که خدا یتعالی عجله برای صاحبش به‌عقاب دردنیا با آنچه‌برای آن درآخرت ذخیره کرده، داشته‌باشد، مانند ستم و قطع رَحِم.

۷- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: إِنَّ أَسْرَعَ الْخَیْرِ ثَواباً الْبِرُّ وَإِنَّ أَسْرَعَ الشَّرِّ عُقُوبَةً الْبَغْیُ وَ کَفیٰ بِالْمَرْءِ عَیْباً أَنْ یَنْصَرِفَ مِنَ النّاسِ ما یَعْمیٰ عَنْهُ مِنْ نَفْسِهِ أَوْ یُعَیِّرَ النّاسَ بِما لایَسْتَطِیعُ تَرْکَهُ أَوْ یُؤْذِی جَلِیسَهُ بِما لایَعْنِیهِ. وَ فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ (ص) لِعَلِیٍّ (ع) قالَ: یا عَلِیُّ أَرْبَعَةٌ أَسْرَعُ شَیْءٍ عُقُوبَةً رَجُلٌ أَحْسَنْتَ إِلَیْهِ فَکافاکَ بِالْإِحْسانِ إِساءَةً وَ رَجُلٌ لاتَبْغِی عَلَیْهِ وَ هُوَ یَبْغِی عَلَیْکَ وَ رَجُلٌ عاهَدْتَهُ عَلیٰ أَمْرٍ فَوَفَیْتَ لَهُ وَ غَدَرَبِکَ وَ رَجُلٌ وَصَلَ قَرابَتَهُ فَقَطَعُوهُ وَ مِنْ أَلْفاظِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) لَوْ بَغیٰ جَبَلٌ عَلیٰ جَبَلٍ لَجَعَلَهُ اللّٰهُ دَکّاً(۲).

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده‌که فرمود: نیکی خیری است که زودتر ثواب‌آن میرسد و بغی و ستم شرّی است‌که زودتر عقاب‌آن میرسد و برای مردهمین کافی که ازمردم متوجّه‌باشد چیزی را که درخود دارد و ازآن غافل است و یا مردم را عیب‌کند به‌چیزی که خود ترک‌آنرا نتواند ویا همنشین خودرا اذیّت‌کند به‌چیزی که برای او فایده‌ندارد. و دروصیّت رسولخدا (ص) به‌علی (ع) فرمود چهارچیزاست‌که عقاب‌آن زودترمیرسد: مردی که‌به‌او وحسان‌کرده‌ای و او درعوض به‌تو بدی کند و مردی‌که تو به‌او ستم‌نکرده‌ای و او به‌تو ستم‌کند و مردی‌که با او پیمان ویا معامله‌ای کرده‌ای توبرای او وفاکنی و او به‌تو خیانت‌کند و مردی‌که به‌نزدیکانش صله‌کند

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۱.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۳۳ و ۳۳۴.

و آنان اورا قطع نمایند. و از گفتارهای رسولخدا (ص) است که فرموده اگرکوهی برکوهی ستمکند خدا آنرا منفجر وپراکنده‌کند.

۸- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا[1].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: همانا خدا عذاب میکند آنان را که دردنیا مردم‌را عذاب میکنند.

۹- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ: وَيْلٌ لِلَّذِينَ يَخْتِلُونَ الدُّنْيَا بِالدِّينِ وَ وَيْلٌ لِلَّذِينَ يَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ وَ وَيْلٌ لِلَّذِينَ يَسِيرُ الْمُؤْمِنُ فِيهِمْ بِالتَّقِيَّةِ أَ بِي يَغْتَرُّونَ أَمْ عَلَيَّ يَجْتَرِؤُونَ فَبِي حَلَفْتُ لَأُتِيحَنَّ لَهُمْ فِتْنَةً تَتْرُكُ الْحَلِيمَ مِنْهُمْ حَيْرَانَ[2].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود که‌خدای عَزَّوَجَلَّ میفرماید وای برکسانی که بخدعه دنیارا بنام دین می‌طلبند و وای برکسانیکه آمرین به عدالت بین مردم‌را میکشند و وای برکسانیکه مؤمن درمیان‌ایشان بتقیّه زندگی میکند، آیا بمن و بواسطهٔ من مغرورشده‌اند ویا بر من جری گردیده‌اند؟ بخودم قسم که‌فتنه‌ای برایشان مهیّا کنم که شخص بردبار ازایشان حیران شود.

۱۰- ج قَالَ النَّبِيُّ (ص): دَخَلَتِ امْرَأَةٌ النَّارَ مِنْ جَرَّاءِ هِرَّةٍ لَهَا - أَوْ هِرٍّ - رَبَطَتْهَا فَلَاهِيَ أَطْعَمَتْهَا وَ لَاهِيَ أَرْسَلَتْهَا تَرَمْرَمُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ حَتَّى مَاتَتْ هَزْلًا[3].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: زنی وارد آتش‌شد ازجهت گربهٔ او که آنرا بسته‌بود نه‌طعام به‌او میداد ونه‌اورا رها میکرد که از حشرات زمین بخورد تاآنکه از لاغری مرد.

۱۱- ج قَالَ النَّبِيُّ (ص): مَنْ أَشَارَ إِلَى أَخِيهِ بِحَدِيدَةٍ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَلْعَنُهُ حَتَّى يَدَعَهُ وَ إِنْ كَانَ أَخَاهُ لِأَبِيهِ وَ أُمِّهِ[4].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس با آهن به‌برادرش اشاره‌کند

---

(۱)، (۳) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۱ و ۲۲.
(۲) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۲۸۵.

ملائکه اورا لعن کنند تا وقتی که زمین بگذارد و اگرچه برادرپدر ومادری او باشد.

۱۲- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: لايُشِيرُ أَحَدُكُمْ إِلىٰ أَخِيهِ بِالسِّلاحِ فَإِنَّهُ لايَدْرِي أَحَدُكُمْ لَعَلَّ الشَّيْطانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ فَيَقَعُ فِي حُفْرَةٍ مِنَ النّارِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: یکی ازشما به برادرخود با سلاح اشاره نکند زیرا نمیداند شاید شیطان اورا گول زند واورا درچاله‌ای ازآتش افکند.

۱۳- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ نَظَرَ إِلىٰ مُؤْمِنٍ نَظْرَةً لِيُخِيفَهُ بِها أَخافَهُ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ لاظِلَّ إِلّا ظِلُّهُ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه نظرتندی کند به مؤمنی برای آنکه اورا بترساندبآن، خدا بترساند اورا روزیکه سایه‌ای نباشد جُزسایۀ او.

۱۴- ج قالَ النَّبِيُّ(ص): ما مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيهِ اللّٰهُ رَعِيَّةً يَمُوتُ وَهُوَ غاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ إِلّا حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ. وَ فِي رِوايَةٍ ما مِنْ أَمِيرٍ يَلِي أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ لايَجْهَدُ لَهُمْ وَ يَنْصَحُ إِلّا لَمْ يَدْخُلْ مَعَهُمُ الْجَنَّةَ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود بنده‌ای نیست که خدا امور رعیّتی را بدست او دهد و او بمیرد روزی که میمیرد درحالی باشد که با رعیّت خود غِشّ کرده باشد مگرآنکه خدا بهشت را براو حرام کند. و در روایتی: هیچ امیری نیست که متولّی امرمسلمین شده سپس جدّیّت ونصیحت نکند مگرآنکه با ایشان وارد بهشت نگردد.

۱۵- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: مَنْ خَبَّبَ زَوْجَةَ امْرِئٍ أَوْ مَمْلُوكَهُ فَلَيْسَ مِنّا. وَقالَ(ص): لاتَكُونُوا إِمَّعَةً تَقُولُونَ إِنْ أَحْسَنَ النّاسُ أَحْسَنّا وَ إِنْ ظَلَمُوا ظَلَمْنا وَلٰكِنْ وَطِّنُوا أَنْفُسَكُمْ إِنْ أَحْسَنَ النّاسُ أَنْ تُحْسِنُوا وَ إِنْ أَساؤُا فَلاتَظْلِمُوا.(۴)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه همسر ویا مملوک مردی را فاسدسازد و براو بشوراند ازما نیست. و فرمود: تابع

---

(۱)،(۳) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۲.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۶۱۴.

مردم نباشید که بگوئید اگر مردم نیکی کردند ما نیکی کنیم و اگر ستم کردند ستم میکنیم ولیکن خودتان را مهیا سازید که اگر مردم نیکی کردند شما نیکی کنید و اگر بدکردند شما ستم نکنید.

۱۶ـ ج قالَ النَّبِیُّ (ص): مَنْ ضارَّ ضارَّ اللّٰهُ بِهِ وَ مَنْ شاقَّ شَقَّ اللّٰهُ عَلَیْهِ. وَقالَ (ص): مَلْعُونٌ مَنْ ضارَّ مُؤمِنًا أَوْ مَکَرَ بِهِ. وَ قالَ (ص): مَنْ قَطَعَ سِدْرَةً صَوَّبَ اللّٰهُ رَأْسَهُ فِی النّارِ![1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس ضرر زند خدا به او ضرر زند و هرکس سخت گیرد خدا بر او سخت گیرد. و فرمود: ملعون است آنکه به مؤمنی ضرر زند و یا با او مکر نماید. و فرمود: هرکس درخت سدر را قطع نماید خدا سر او را در آتش برد.

۱۷ـ ش قالَ النَّبِیُّ (ص): شَرُّ النّاسِ یَوْمَ الْقِیامَةِ الَّذینَ یُکْرَمُونَ اتِّقاءَ شَرِّهِمْ![2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: بدترین مردم روز قیامت آن کسانیند که برای پرهیز از شرّشان مورد احترام شده‌اند.

۱۸ـ ش قالَ النَّبِیُّ (ص) فِی خُطْبَةٍ لَهُ: مَنْ أَهانَ فَقیرًا مُسْلِمًا مِنْ أَجْلِ فَقْرِهِ وَ اسْتَخَفَّ بِهِ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِاللّٰهِ وَ لَمْ یَزَلْ فِی غَضَبِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ وَ سَخَطِهِ حَتّی یُرْضاهُ وَ مَنْ أَکْرَمَ فَقیرًا مُسْلِمًا لَقِیَ اللّٰهَ یَوْمَ الْقِیامَةِ وَهُوَ راضٍ عَنْهُ. ثُمَّ قالَ: وَ مَنْ بَغی عَلی فَقیرٍ أَوْ تَطاوَلَ عَلَیْهِ أَوِ اسْتَحْقَرَهُ حَشَرَ اللّٰهُ مِثْلَ الذَّرَّةِ فِی صُورَةِ رَجُلٍ حَتّی یَدْخُلَ النّارَ![3]

یعنی، رسولخدا (ص) درخطبهٔ خود فرمود و کسیکه به فقیر مسلمانی اهانت کند و او را برای فقرش خوار شمرد و به او استخفاف کند بتحقیق به خدا استخفاف کرده و همواره درخشم خداست تا آنکه او را خوشنود کند و کسیکه فقیر مسلمانی را احترام و اکرام کند روز قیامت خدا را ملاقات کنید درحالیکه از او راضی است سپس فرمود: و کسیکه برفقیری ستم کند و یا بر او فخرفروشد ویا او را کوچک شمرد خدا او را مانند حیوان ذرّه‌ای محشور کند درصورت بشری تا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۲ و ۲۳.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۸۹ و ۵۹۰.

وارد آتش شود.

۱۹- ش عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ (ع) عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) قَالَ مَنْ كَانَ مُسْلِمًا فَلَا يَمْكُرُ وَ لَا يَخْدَعُ فَإِنِّي سَمِعْتُ جَبْرَئِيلَ يَقُولُ إِنَّ الْمَكْرَ وَالْخَدِيعَةَ فِي النَّارِ ثُمَّ قَالَ(ص) لَيْسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِمًا وَ لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُسْلِمًا ثُمَّ قَالَ(ص) إِنَّ جَبْرَئِيلَ الرُّوحَ الْأَمِينَ نَزَلَ عَلَيَّ مِنْ عِنْدِ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ عَلَيْكَ بِحُسْنِ الْخُلْقِ فَإِنَّ سُوءَ الْخُلْقِ ذَهَبَ بِخَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ أَلَا وَ إِنَّ أَشْبَهَكُمْ بِي أَحْسَنُكُمْ خُلْقًا(۱).

یعنی، روایت شده از حضرت رضا از پدرانش (ع) از رسولخدا (ص) که فرمود کسیکه مسلمان باشد مکرنمیکند و خدعه نمیکند زیرا که شنیدم جبرئیل میگفت که مکر وخدیعه درآتش است، سپس رسولخدا (ص) فرمود ازما نیست کسیکه با مسلمانی غِشّ کند و از ما نیست کسیکه با مسلمان خدعه‌کند. سپس فرمودکه جبرئیل رُوحُ الْأَمِین بر من نازل شد از نزدپروردگارجهانیان وگفت یا محمّد برتو باد به‌خُلق نیکو زیرا بدخُلقی خیردنیا وآخرت را میبرد، آگاه باشید که‌شبیه‌ترین شما به‌من نیکوترین کسی است ازجهت اخلاق.

۲۰- ش عَنْ زَاذَانَ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيًّا (ع) يَقُولُ لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ إِنَّ الْمَكْرَ وَالْخَدِيعَةَ وَالْخِيَانَةَ فِي النَّارِ لَكُنْتُ أَمْكَرَ الْعَرَبِ(۲).

یعنی، از زاذان روایت شده‌که‌گفت شنیدم‌علی(ع) میفرمود اگرنه این بودکه‌ازرسولخدا (ص) شنیدم میفرمود که مکروخدعه و خیانت درآتش است هرآینه من مکرکننده‌تر از تمام‌عرب‌بودم.

۲۱- ش قَالَ النَّبِيُّ(ص) يَا عَلِيُّ أُوصِيكَ بِالدُّعَاءِ فَإِنَّ مَعَهُ الْإِجَابَةَ وَ بِالشُّكْرِ فَإِنَّ مَعَهُ الْمَزِيدَ وَ أَنْهَاكَ عَنْ أَنْ تَخْفُرَ عَهْدًا وَ تُعِينَ عَلَيْهِ وَ أَنْهَاكَ عَنِ الْمَكْرِ فَإِنَّهُ لَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ وَ أَنْهَاكَ عَنِ الْبَغْيِ فَإِنَّهُ مَنْ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ(۳).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: تورا سفارش میکنم به‌دعا زیرا باآن اجابت است وتورا سفارش میکنم به‌شکر زیرا با شکر نعمت زیاد

---

(۱)، (۲)و (۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۷۰ و ۵۷۱ وج۴/ص ۱۰۸۸.

شود و تورا نهی مینکم ازنقض عهد ویا اعانت برآن وتورا نهی‌میکنم از مکر زیرا مکر بد برنمی‌گردد مگربه اهل خود و تورا نهی‌مینکنم ازستم زیرا به‌هرکس ستم‌شده البتّه خدا اورا یاری کند.

۲۲- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): ثَلاثُ خِصَالٍ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتَكْمَلَ خِصَالَ الْإِيمَانِ إِذَا رَضِيَ لَمْ يُدْخِلْهُ رِضَاهُ فِي بَاطِلٍ وَ إِذَا غَضِبَ لَمْ يُخْرِجْهُ الْغَضَبُ مِنَ الْحَقِّ وَ إِذَا قَدَرَ لَمْ يَتَعَاطَ مَا لَيْسَ لَهُ. وَ قَالَ(ص): لَوْ أَنَّ الْوَضِيعَ فِي قَعْرِ بِئْرٍ لَبَعَثَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَيْهِ رِيحًا تَرْفَعُهُ فَوْقَ الْأَخْيَارِ فِي دَوْلَةِ الْأَشْرَارِ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه‌خصلت است که درهرکس بودخصلتهای ایمانی او کامل است چون خوشنودشود خوشنودی او اورا به‌باطل واردنسازد و چون غضب‌کند غضب او اورا ازحقّ خارج نسازد و چون قدرت پیدا کند بیش ازحقّ خود اقدامی نمی‌کند. و فرمود: اگرمرد پست درته چاهی باشد خدای عَزَّوَجَلّ بسوی او بادی را فرستدکه او را بالا برد به‌فوق اخیار در دولت اشرار.

أظلم النّاس من يظلم نفسه

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا(۲)

° ° °

۱- ج قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ فَجَزِعَ فَأَخَذَ سِكِّينًا فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ فَمَا رَقَأَ الدَّمُ حَتَّى مَاتَ قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: بَادَرَنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ حَرَّمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: درمیان امّت قبل ازشما مردی بود که جراحتی داشت واو به‌جَزَع آمد و کاردی برداشت ازبی‌صبری و دست خودرا برید پس خون قطع‌نشد تامُرد خدایتعالی فرمود: بندهٔ من ازمن پیشی گرفت بجان خودش بهشت را براوحرام‌کردم.

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۱۴۸ و۲۱۷.
(۲) قرآن/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۲۹.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۳.

و منه النّمیمة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِیمٍ مَنَّاعٍ لِلْخَیْرِ مُعْتَدٍ أَثِیمٍ[۱].

۱- ج قَالَ النَّبِیُّ(ص) اَلْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ إِلَّا ثَلَاثَةَ مَجَالِسَ: سَفْکُ دَمٍ حَرَامٍ أَوْ فَرْجٍ حَرَامٍ أَوِ اقْتِطَاعُ مَالٍ بِغَیْرِ حَقٍّ[۲] وَ یَقُولُ (ص): لَایَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ[۳].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود مجالس به امانت است جز سه مجلس: مجلسیکه باعث ریختن خون حرام شود ویا مجلسیکه موجب برهتک فرج حرام گردد ویا مجلسیکه مالی بدون حقّ گرفته شود. ومیفرمود نمّام (ویا جاسوس) داخل بهشت نگردد.

۲- ج قَالَ النَّبِیُّ(ص): إِنَّ شَرَّ النَّاسِ ذُو الْوَجْهَیْنِ الَّذِی یَأْتِی هٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَ هٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ. وَ قَالَ(ص): إِیَّاکُمْ وَ سُوءَ ذَاتِ الْبَیْنِ فَإِنَّهَا الْحَالِقَةُ. وَ قَالَ(ص): مَنْ کَانَ لَهُ وَجْهَانِ فِی الدُّنْیَا کَانَ لَهُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ لِسَانَانِ مِنْ نَارٍ[۴].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: بدترین مردم دوروا ست به یکرو نزد این میآید و به روی دیگر نزد آن دیگری میرود. و فرمود بپرهیزید از بدبین کردن دونفر به یکدگر زیرا اینکار ریشه برانداز است و فرمود: کسیکه در دنیا دورو باشد برای او در قیامت دوزبان از آتش است.

۳- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): یَجِیءُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ ذُو الْوَجْهَیْنِ دَالِعًا لِسَانَهُ فِی قَفَاهُ وَ آخَرُ مِنْ قُدَّامِهِ یَلْتَهِبَانِ نَارًا حَتَّی یُلْهِبَا جَسَدَهُ. ثُمَّ یُقَالُ هٰذَا الَّذِی کَانَ فِی الدُّنْیَا ذَا وَجْهَیْنِ وَ لِسَانَیْنِ یُعْرَفُ بِذٰلِکَ یَوْمَ الْقِیَامَةِ. وَ قَالَ(ص): إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللّٰهِ ذُو

---

(۱) قرآن/ سورهٔ قلم/ آیات ۱۱ و ۱۲.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴ و ۲۵.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴ ووسائل الشیعه/ ج۸/ص۶۲۰.

الْوَجْهَيْنِ . وَقالَ(ص): مَنْ كانَ لَهُ وَجْهانِ فِي الدُّنْيا كانَ لَهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ لِسانانِ مِنْ نارٍ. وَ فِی رِوايَةٍ أُخْرىٰ قالَ(ص): وَمَنْ كانَ ذاوَجْهَيْنِ وَ ذالِسانَيْنِ كانَ ذاوَجْهَيْنِ وَلِسانَيْنِ يَوْمَ الْقِيامَةِ مِنْ نارٍ(۱)؛

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: روزقیامت آدم دورو میآید درحالیکه درآمده زبانی درپشت سرا و و زبان دیگری ا زجلوا و که شعله ورند بآتش تا شعله ور میکنند جسدا ورا ، سپس فرمود گفته میشود این استکه دردنیا دارای دوزبان و دورو بود بهاین وصف شناخته شود درروزقیامت . و رسولخدا (ص) فرمود: بدترین مردم نزدخدا آدم دورو میباشد و فرمود کسیکه دردنیا دوروباشد روزقیامت دوزبان ازآتش برای او باشد . و در روایت دیگرفرمود کسیکه دو رو و دوزبان باشد روزقیامت دارای دو رو و دوزبان از آتش است .

۴- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَلا أُنَبِّئُكُمْ بِشِرارِكُمْ؟ قالُوا: بَلىٰ يا رَسُولَ اللّٰهِ قالَ الْمَشّاؤُونَ بِالنَّمِيمَةِ الْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْأَحِبَّةِ الْباغُونَ لِلْبُرآءِ الْمَعائِبَ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود آیا شما را خبرندهم به بدان شما؟ گفتند بلی یارَسُولَ اللّٰه خبرده ، فرمود آنانکه نمّامی کنند و بین دوستان جدائی افکنند و برای مردم بیعیب عیبها تراشند .

۵- ش عَنْ عَلِيٍّ(ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ مَدَحَ أَخاهُ فِی وَجْهِهِ وَ اغْتابَهُ مِنْ وَرائِهِ فَقَدِ انْقَطَعَ ما بَيْنَهُما مِنَ الْعِصْمَةِ . وَ عَنِ النَّبِيِّ(ص) فِی وَصِيَّتِهِ لِأَبِی ذَرٍّ قالَ: يا أَبا ذَرٍّ صاحِبُ النَّمِيمَةِ لايَسْتَرِيحُ مِنْ عَذابِ اللّٰهِ فِی الْآخِرَةِ يا أَبا ذَرٍّ الْمَجالِسُ بِالْأَمانَةِ وَ إِفْشاؤُكَ سِرَّ أَخِيكَ خِيانَةٌ . فَاجْتَنِبْ ذٰلِكَ وَاجْتَنِبْ مَجْلِسَ الْعَثْرَةِ(۳)

یعنی، ازعلیّ(ع) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود آنکه برادرش را درمقابل رو مدح کند ولی پشت سرا و غیبت کند بتحقیق آنچه بین ایشان بوده ازوظیفهٔ حفظ یکدیگرقطع شده است . و و دروصیّت رسولخدا (ص) بهابوذر فرمود: ای اباذر نمّام ازعذاب خدا در

---

(۱) و (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ ص ۵۸۳ ، ۶۱۶ ، ۵۸۴ و ۶۱۷ .

آخرت راحتی ندارد، ای اباذر مجالس بهامانت است وفاش کردن سرّ برادرت خیانت است، ازآن اجتناب کن و از مجلسی‌که‌لغزشی درآن است اجتناب نما.

۶- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) أَنَّهُ قَالَ فِي خُطْبَةٍ لَهُ: وَ مَنْ مَشَىٰ فِي نَمِيمَةٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ سَلَّطَ اللّٰهُ عَلَيْهِ فِي قَبْرِهِ نَاراً تُحْرِقُهُ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ إِذَا خَرَجَ مِنْ قَبْرِهِ سَلَّطَ اللّٰهُ عَلَيْهِ تِنِّيناً أَسْوَدَ يَنْهَشُ لَحْمَهُ حَتَّىٰ يَدْخُلَ النَّارَ.(۱)

یعنی، روایت شده از رسولخدا (ص) که درخطبه فرمود و کسیکه نمّامی‌کند بین دونفر خدا درقبرا و براو آتشی مسلّط کند که‌تا قیامت اورا بسوزاند و چون ازقبرخارج گردد خدا براو اژدهای سیاهی‌که‌گوشت اورا بگزد و دندان گیردمسلّط کندتا داخل آتش گردد.

۷- ش فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ(ص) لِعَلِيٍّ(ع) قَالَ: يَا عَلِيُّ خَلَقَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ الْجَنَّةَ لَبِنَتَيْنِ لَبِنَةٌ مِنْ ذَهَبٍ وَ لَبِنَةٌ مِنْ فِضَّةٍ (إِلَىٰ أَنْ قَالَ) فَقَالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي لَايَدْخُلُهَا مُدْمِنُ خَمْرٍ وَ لَانَمَّامٌ وَ لَادَيُّوثٌ وَ لَاشُرْطِيٌّ وَ لَامُخَنَّثٌ وَ لَانَبَّاشٌ وَ لَاعَشَّارٌ وَ لَاقَاطِعُ رَحِمٍ وَ لَاقَدَرِيٌّ، يَا عَلِيُّ كَفَرَ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ مِنْ هٰذِهِ الْأُمَّةِ عَشَرَةٌ: الْقَتَّاتُ وَ السَّاحِرُ وَ الدَّيُّوثُ وَ النَّاكِحُ الْمَرْأَةَ حَرَاماً فِي دُبُرِهَا وَ نَاكِحُ الْبَهِيمَةِ وَ مَنْ نَكَحَ ذَاتَ مَحْرَمٍ وَ السَّاعِي فِي الْفِتْنَةِ وَ بَائِعُ السِّلَاحِ مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ وَ مَانِعُ الزَّكَاةِ وَ مَنْ وَجَدَ سَعَةً فَمَاتَ وَ لَمْ يَحُجَّ (إِلَىٰ أَنْ قَالَ) يَا عَلِيُّ تِسْعَةُ أَشْيَاءَ تُورِثُ النِّسْيَانَ أَكْلُ التُّفَّاحِ الْحَامِضِ وَ أَكْلُ الْكُزْبُرَةِ وَ الْجُبُنِّ وَ سُؤْرِ الْفَأْرِ وَ قِرَاءَةُ كِتَابَةِ الْقُبُورِ وَ الْمَشْيُ بَيْنَ امْرَأَتَيْنِ وَ طَرْحُ الْقَمْلَةِ وَ الْحِجَامَةُ فِي النُّقْرَةِ وَ الْبَوْلُ فِي الْمَاءِ الرَّاكِدِ.(۲)

یعنی، دروصیّت رسولخدا (ص) به‌علی(ع) فرمود: ای علی خدای عزو جل بهشت را خلق کرده از دوخشت خشتی ازطلا و خشتی از نقره‌تا آنکه فرمود که‌خدای جَلَّ جَلالُه فرمود به‌عزّت وجلالم داخل بهشت

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج ۱۱/ص ۲۷۲ و ۲۷۳، وج ۸/ص ۶۱۸.

نمیشود دائما لْخَمْر و نه‌سخن چین و نه‌دیّوث و نه‌شرطی ونه‌لواط بده ونه‌آنکه‌نبش‌قبورمیکند ونه‌آنکه ازمردم عُشْر میگیرد و نه قاطعِ‌رَحِم و نه‌آنکه همۀگناهان را از تقدیرخدا میداند، یاعَلِیّ ده‌طائفه ازاین امّت به‌خدای عظیم کافراست : نمّام و ساحر و دیّوث وآنکه در دُبُرزن نکاح‌کند بحرام و آنکه باحیوانات نکاح کند و آنکه در فتنه سعی کند و آنکه سلاح به‌اهل حرب بفروشدو مانع زکات و کسیکه وسعت یابد و حجّ نکندتاآنکه فرمود یاعَلِیّ نه‌چیز موجب نسیان است خوردن سیب‌ترش و خوردن گشنیز وپنیرو پیش مانده‌ٔموش و خواندن خطّ قبور و راه‌رفتن بین دوزن و شپش انداختن و حجامت‌کردن درپشت سرنزدیک گردن و بول کردن درآب ایستاده.

و منه الغيبة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: وَ لَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَ اتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ(۱)

° ° °

۱– ج قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ؟ قَالُوا : اللّٰهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ، قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ، قَالَ: إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ. وَ عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ قُلْتُ لِلنَّبِيِّ (ص) حَسْبُكَ مِنْ صَفِيَّةَ كَذَا وَكَذَا تَعْنِي قَصِيرَةً، فَقَالَ: لَقَدْ قُلْتِ كَلِمَةً لَوْ مُزِجَتْ بِمَاءِ الْبَحْرِ لَمَزَجَتْهُ، قَالَتْ : وَحَكَيْتُ لَهُ إِنْسَانًا فَقَالَ(ص) : مَا أُحِبُّ أَنِّي حَكَيْتُ إِنْسَانًا وَ أَنَّ لِي كَذَا وَكَذَا.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: آیا میدانید که‌غیبت چیست ؟ گفتند خدا ورسول او داناتراست ، فرمود یادکردن برادرخود به‌آنچه کراهت دارد، گفته‌شد آیا اگرچه دراو باشد آنچه میگویم، فرمود اگر دراو باشد آنچه‌میگوئی اورا غیبت‌کرده‌ای و اگردراو نباشد

---

(۱) قرآن/ سورۀحجرات /آیۀ ۱۲.
(۲) التاج الجامع للاصول / ج۵/ص ۲۵ و ۲۶.

محققاً بهتان زده‌ای. و از عایشه روایت شده‌که‌گفت به‌پیغمبر گفتم کافی است عیب صفیّه اینکه کوتاه‌قداست ، فرمود کلمه‌ای گفتی‌که‌اگر به‌آب دریا مخلوط شود دریا را خراب میکند ، گوید و برای پیغمبر (ص) انسانی را حکایت‌کردم فرمود من دوست ندارم که‌انسانی را حکایت‌کنم وبرای من چیزهای بسیاری باشد .

۲ـ ش فِی‌حَدِیثِ الْمَنَاهِی اِنّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) نَهٰی عَنِ الْغِیبَةِ وَ الْإِسْتِمٰاعِ إِلَیْهٰا وَ نَهٰی عَنِ النَّمِیمَةِ وَ الْإِسْتِمٰاعِ إِلَیْهٰا وَ قٰالَ (ص) لاٰیَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتّٰاتٌ یَعْنِی نَمّٰاماً وَ نَهٰی عَنِ الْمُحٰادَثَةِ الَّتِی تَدْعُو اِلٰی غَیْرِاللّٰهِ وَ نَهٰی عَنِ الْغِیبَةِ وَ قٰالَ(ص): مَنِ اغْتٰابَ امْرَأً مُسْلِماً بَطَلَ صَوْمُهُ وَ نُقِضَ وُضُوؤُهُ وَ جٰاءَ یَوْمَ الْقِیٰامَةِ تَفُوحُ مِنْ فِیهِ رٰائِحَةٌ اَنْتَنُ مِنَ الْجِیفَةِ یَتَأَذّٰی بِهِ أَهْلُ الْمَوْقِفِ وَ إِنْ مٰاتَ قَبْلَ أَنْ یَتُوبَ مٰاتَ مُسْتَحِلاًّ لِمٰا حَرَّمَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ أَلاٰ وَ مَنْ تَطَوَّلَ عَلٰی اَخِیهِ فِی غِیبَةٍ سَمِعَهٰا فِیهِ فِی مَجْلِسٍ فَرَدَّهٰا عَنْهُ رَدَّ اللّٰهُ عَنْهُ أَلْفَ بٰابٍ مِنَ الشَّرِّ فِی الدُّنْیٰا وَ الْآخِرَةِ فَإِنْ هُوَ لَمْ یَرُدَّهٰا وَ هُوَ قٰادِرٌ عَلٰی رَدِّهٰا کٰانَ عَلَیْهِ کَوِزْرِ مَنِ اغْتٰابَهُ سَبْعِینَ مَرَّةً.(۱)

یعنی،درحدیث مناهی وارد شده که‌رسول‌خدا (ص) نهی کرد از غیبت و از شنیدن آن و نهی‌کرد از سخن چینی و شنیدن آن و فرمود نمّام داخل بهشت نمی‌شود (و نمام شامل میشود جاسوس را) و نهی فرمود از گفتگوئی‌که به‌غیرخدا بکشد و نهی کرد از غیبت و فرمود هرکس مرد مسلمانی را غیبت‌کند روزۀاو باطل و وضوی او شکسته‌شود و روزقیامت درحالیکه از دهان او بوئی گندیده‌تراز بوی جیفه بوزد که‌اهل موقف‌قیامت را اذیّت‌کند و اگر بمیرد پیش‌از آنکه توبه‌کند مرده‌است درحالیکه حلال شمرده آنچه‌را خدای عَزَّوَجَلّ حرام‌کرده . آگاه‌باش وهرکس منّت گذارد بربرادرخود درغیبتی که آنرا شنیده دربارۀاو درمجلسی و ردّکرده‌آنرا خدا هزار در از شرّرا دردنیا و آخرت ازاو برگرداند. و اگر او برنگرداند غیبت برادرش‌را درحالیکه قادراست بررد‌ّآن بر او گناه‌کسی است که‌غیبت‌کرده هفتاد‌مرتبه .

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ ص ۵۹۹ و ۶۰۰.

۳- ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لايُبَلِّغُنِي أَحَدٌ مِنْ أَصْحابِي عَنْ أَحَدٍ شَيْئاً فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَخْرُجَ إِلَيْكُمْ وَ أَنَا سَلِيمُ الصَّدْرِ. وَ قالَ(ص): إِنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكَبائِرِ اسْتِطالَةَ الْمَرْءِ فِي عِرْضِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ بِغَيْرِ حَقٍّ وَ مِنَ الْكَبائِرِ السَّبَّتانِ بِالسَّبَّةِ. وَ قالَ(ص): مَنْ أَكَلَ بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ أَكْلَةً فَإِنَّ اللّٰهَ يُطْعِمُهُ مِثْلَها مِنْ جَهَنَّمَ، وَ مَنْ كُسِيَ ثَوْباً بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ فَإِنَّ اللّٰهَ يَكْسُوهُ مِثْلَهُ مِنْ جَهَنَّمَ وَ مَنْ قامَ بِرَجُلٍ مَقامَ سُمْعَةٍ وَ رِياءٍ فَإِنَّ اللّٰهَ يَقُومُ بِهِ مَقامَ سُمْعَةٍ وَ رِياءٍ يَوْمَ الْقِيامَةِ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: یکی از اصحابم چیزی از دیگری برای من نرساند زیرا که من دوست دارم به‌سوی شما بیرون بیایم با قلبی سالم. و فرمود از بزرگترین گناهان کبیره زبان درازی در عِرض مرد مسلمان است بدون حقّ. و از گناهان بزرگست دو فحش به‌یک فحش. و فرمود: هرکس بعرض مسلمان لقمه‌ای بخورد خدا اورا از دوزخ مانند همان اطعام کند و هرکس بعوض مرد مسلمانی جامه‌ای پوشانده‌شود خدا مانند آنرا از دوزخ به‌او بپوشاند و هرکس بعوض مردی درجای سُمعه وریا بایستد خدا اورا بجای سُمعه و ریاء درروزقیامت قائم‌کند.

۴- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): الْغِيبَةُ أَسْرَعُ فِي دِينِ الرَّجُلِ مِنَ الْأَكَلَةِ فِي جَوْفِهِ. وَ قالَ(ص): مَنْ عامَلَ النّاسَ فَلَمْ يَظْلِمْهُمْ وَحَدَّثَهُمْ فَلَمْ يَكْذِبْهُمْ وَ وَعَدَهُمْ فَلَمْ يُخْلِفْهُمْ كانَ مِمَّنْ حُرِّمَتْ غِيبَتُهُ وَ كَمَلَتْ مُرُوَّتُهُ وَ ظَهَرَ عَدْلُهُ وَ وَجَبَتْ أُخُوَّتُهُ(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: غیبت‌کردن زودتر به‌دین ضرر میزند از خوره‌ای‌که درشکم مردباشد. و فرمود: کسیکه با مردم معامله کند وبه‌ایشان ستم‌نکند و حدیث‌بگوید ودروغ نگوید ووعده دهد وخلاف نکند پس او ازکسانی‌است‌که غیبتش‌حرام و مروّتش‌کامل و عدلش‌ظاهر و برادریش‌واجب‌است.

۵- ش قال النبی(ص): أَلا أُخْبِرُكُمْ بِالَّذِي هُوَ أَشَدُّ مِنَ الزِّنا وَقْعُ الرَّجُلِ فِي عِرْضِ أَخِيهِ(۳)

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶ و ۲۷.
(۲)و(۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۹۷ ، ۵۹۸ و ۶۰۱.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: آیا شما را خبرندهم به‌آنچیزی که از زنا بدتراست و آن واقع‌شدن مرد است در آبروی برادرش.

۶ـ ش عَنْ اَبی‌ذَرٍّ عَنِ النَّبِیِّ (ص): فِی وَصِیَّةٍ لَهُ قالَ یا اَبا ذَرٍّ اِیّاکَ وَالْغیبَةَ فَاِنَّ الْغیبَةَ أَشَدُّ مِنَ الزِّنا قُلْتُ وَلِمَ ذاکَ یا رَسُولَ اللّهِ قالَ (ص) لِاَنَّ الرَّجُلَ یَزْنی فَیَتُوبُ اِلَی اللّهِ فَیَتُوبُ اللّهُ عَلَیْهِ وَالْغیبَةُ لاتُغْفَرُ حَتّی یَغْفِرَها صاحِبُها یا اَبا ذَرٍّ سِبابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتالُهُ کُفْرٌ وَ اَکْلُ لَحْمِهِ مِنْ مَعاصِی اللّهِ وَحُرْمَةُ مالِهِ کَحُرْمَةِ دَمِهِ قُلْتُ یا رَسُولَ اللّهِ وَ مَا الْغیبَةُ قالَ ذِکْرُکَ اَخاکَ بِما یَکْرَهُ قُلْتُ یا رَسُولَ اللّهِ فَاِنْ کانَ فیهِ الَّذی یُذْکَرُ بِهِ قالَ (ص) اِعْلَمْ اَنَّکَ اِذا ذَکَرْتَهُ بِما هُوَ فیهِ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ وَ اِذا ذَکَرْتَهُ بِما لَیْسَ فیهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ [1]

یعنی، روایت شده از ابی‌ذرّ از رسولخدا (ص) که در وصیّت به او فرمود ای اباذرّ بپرهیز از غیبت زیرا غیبت بدتر از زنا است عرض کردم یا رَسُولَ اللّه و این برای چه؟ فرمود برای اینکه مردی که زنا کرد توبه میکند خدا از او توبه‌را می‌پذیرد ولی غیبت آمرزیده نمیشود تا اینکه صاحب آن گذشت کند. ای اباذرّ بدگفتن به مسلمان فسق و جنگ با او کفر و خوردن گوشت او از نافرمانیهای خدا است و احترام مال او مانند احترام خون او است، عرض کردم یا رَسُولَ اللّه غیبت چیست؟ فرمود ذکر برادرت به‌آنچه خوش ندارد عرض کردم اگر آنچه ذکر شده در او باشد فرمود بدان اگر او را ذکر کردی به‌چیزی که در او باشد غیبت او کرده‌ای و اگر او را ذکر کنی به چیزی که در او نباشد بهتان زده‌ای او را.

۷ـ ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): مَنِ اغْتابَ مُؤْمِناً بِما فیهِ لَمْ یَجْمَعِ اللّهُ بَیْنَهُما فِی الْجَنَّةِ أَبَداً وَ مَنِ اغْتابَ مُؤْمِناً بِما لَیْسَ فیهِ فَقَدِ انْقَطَعَتِ الْعِصْمَةُ بَیْنَهُما وَ کانَ الْمُغْتابُ فِی النّارِ خالِداً فیها وَبِئْسَ الْمَصیرُ. وَ قالَ (ص): مَنْ بَهَتَ مُؤْمِناً أَوْ مُؤْمِنَةً أَوْ قالَ فیهِ ما لَیْسَ فیهِ أَقامَهُ اللّهُ عَزَّوَجَلَّ یَوْمَ الْقِیامَةِ عَلی تَلٍّ مِنْ نارٍ حَتّی یَخْرُجَ مِمّا قالَ فیهِ [2]

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۶۰۲، ۶۰۳ و ۶۰۴.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه مؤمنی را غیبت کند به آنچه درا وهست خدا بین ایشان دربهشت هرگز جمع نکند و کسی که مؤمنی را به آنچه درا ونیست غیبت کند بتحقیق عصمت بین ایشان قطع شده و غیبت کننده درآتش است درآن همیشه بماند و بد جایگاهی است. و فرمود: کسیکه بهتان زند به مؤمن و یا مؤمنه ای ویا درباره او چیزی بگویدکه درا ونیست خدای عَزَّوَجَلّ روزقیامت اورا سرپا نگهدارد بالای تَلّی از آتش تا بیرون آید از عهدهٔ آنچه درباره او گفته است.

۸- ش سُئِلَ النَّبِیُّ (ص) مٰا کَفّٰارَةُ الْاِغْتِیٰابِ قٰالَ تَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ لِمَنِ اغْتَبْتَهُ کُلَّمٰا ذَکَرْتَهُ.(۱)

از رسولخدا (ص) سئوال شدکه کفارهٔ غیبت چیست؟ فرمود استغفار کردن برای آنکه غیبت او شده هروقت اورا بیاد آوردی.

لاغیبة فی فاسق

۱- ج عَنْ عٰائِشَةَ (رض) قٰالَتْ: اِسْتَأْذَنَ رَجُلٌ عَلَی النَّبِیِّ (ص) فَقٰالَ: اِئْذَنُوا لَهُ بِئْسَ أَخُوالْعَشِیرَةِ أَوِ ابْنُ الْعَشِیرَةِ فَلَمّٰا دَخَلَ أَلٰانَ لَهُ الْکَلٰامَ قُلْتُ: یٰارَسُولَ اللّٰهِ قُلْتَ الَّذِی قُلْتَ، ثُمَّ أَلَنْتَ لَهُ الْکَلٰامَ، قٰالَ: أَیْ عٰائِشَةُ إِنَّ شَرَّالنّٰاسِ مَنْ تَرَکَهُ النّٰاسُ أَوْوَدَعَهُ النّٰاسُ اتِّقٰاءَ فُحْشِهِ. وَ عَنْهٰا قٰالَتْ قٰالَ النَّبِیُّ (ص): مٰا أَظُنُّ فُلٰاناً وَ فُلٰاناً یَعْرِفٰانِ مِنْ دِینِنٰا شَیْئاً.(۲)

یعنی، از عایشه روایت شده که گفت مردی اذن ورود خواست که بر پیغمبر (ص) واردشود، فرمود به او اذن دهید بدبرادر ویا فرزند عشیره ای است، پس چون داخل شد با او بنرمی سخن گفت، گفتم یٰارَسُولَ اللّٰه شما چنین گفتی، فرمود ای عایشه بدترین مردم کسی استکه مردم از ترس فحش او اورا رهاکنند ویا از او جدا شوند. و نیز از عایشه روایت شده که گفت پیغمبر (ص) فرمود گمان نمیکنم

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۶۰۶

(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۰۲۷

فلانی وفلانی از دین ما چیزی را بشناسند.

۲ـ ج قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) کُلُّ اُمَّتی مُعافیً اِلاَّ الْمُجاهِرینَ، وَ اِنَّ مِنَ الْمُجاهَرَةِ اَنْ یَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّیْلِ عَمَلاً ثُمَّ یُصْبِحُ وَقَدْ سَتَرَهُ اللّهُ فَیَقُولُ یا فُلانُ عَمِلْتُ الْبارِحَةَ کَذا وَکَذا وَ قَدْ باتَ یَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَ یُصْبِحُ یَکْشِفُ سِتْرَ اللّهِ عَنْهُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هریک از افراد امّتم موردعفوند جُز آنانکه متظاهربه‌فسقند و حقیقتاً از تظاهراستکه مردی کاری را به‌شب انجام‌دهد سپس صبح‌کند درحالیکه خدا عمل او را مستور داشته بگوید ای فلان من شب گذشته چنین کردم درحالیکه پروردگار او را مستور داشته بشب ولی به‌صبح پرده را از او مکشوف نموده است.

۳ـ ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): اِنَّ الْمَعْصِیَةَ اِذا عَمِلَ بِهَا الْعَبْدُ سِرّاً لایَضُرُّ اِلاّ عامِلَها فَاِذا عَمِلَ بِها عَلانِیَةً وَلَمْ یُغَیَّرْ عَلَیْهِ اَضَرَّتْ بِالْعامَّةِ. وَ قالَ (ص): یَهُمُّ الْعَبْدُ بِالْحَسَنَةِ فَیَعْمَلُها فَاِنْ هُوَلَمْ یَعْمَلْها کَتَبَ اللّهُ لَهُ حَسَنَةً بِحُسْنِ نِیَّتِهِ وَ اِنْ هُوَ عَمِلَها کَتَبَ اللّهُ لَهُ عَشْراً وَ یَهُمُّ بِالسَّیِّئَةِ اَنْ یَعْمَلَها فَاِنْ لَمْ یَعْمَلْها لَمْ یُکْتَبْ عَلَیْهِ شَیْءٌ وَاِنْ هُوَ عَمِلَها اُجِّلَ سَبْعَ ساعاتٍ وَ قالَ صاحِبُ الْحَسَناتِ لِصاحِبِ السَّیِّئاتِ وَ هُوَ صاحِبُ الشِّمالِ لاتَعْجَلْ عَسی اَنْ یُتْبِعَها بِحَسَنَةٍ تَمْحُوها فَاِنَّ اللّهَ عَزَّوَجَلَّ یَقُولُ اِنَّ الْحَسَناتِ یُذْهِبْنَ السَّیِّئاتِ اَوِ الاِسْتِغْفارِ. فَاِنْ هُوَ قالَ اَسْتَغْفِرُ اللّهَ الَّذی لا اِلهَ اِلاَّ هُوَ عالِمُ الْغَیْبِ وَالشَّهادَةِ الْعَزیزُ الْحَکیمُ الْغَفُورُ الرَّحیمُ ذَا الْجَلالِ وَالاِکْرامِ وَ اَتُوبُ اِلَیْهِ لَمْ یُکْتَبْ عَلَیْهِ شَیْءٌ وَ اِنْ مَضَتْ سَبْعُ ساعاتٍ وَ لَمْ یُتْبِعْها بِحَسَنَةٍ وَ اسْتِغْفارٍ قالَ صاحِبُ الْحَسَناتِ لِصاحِبِ السَّیِّئاتِ اکْتُبْ عَلَی الشَّقِیِّ الْمَحْرُومِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود که معصیت را هرگاه بنده‌ای سرّاً آنرا انجام‌دهد ضرر نمی‌زند جُزبعامل آن و هرگاه آشکارا به‌آن عمل کند و تغییر براو وانکار بر او نشود به‌عموم ضرر رساند. ورسول خدا (ص) فرمود: بنده قصد کارنیک کندکه عمل کند پس اگر عمل

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۷.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۵۰، ۳۵۱ و ۴۰۷.

نکرد برای او یک حسنه نوشته‌شود بواسطهٔ حسن نیت او و اگر عمل کرد برای او ده‌مقابل نوشته‌شود و قصد گناه‌میکند که انجام دهد پس اگر انجام نداد برا و چیزی نوشته‌نشود و اگر انجام داد تا هفت ساعت به‌او مهلت داده‌شود مأمور حسنات به‌مأمور سیّئات که درطرف شمالست گوید عجله مکن درثبت گناه او، امید است باآوردن کارنیک آنرا محو سازد زیرا خدای عَزَّوَجَلَّ فرموده اِنَّ الْحَسَنٰاتِ یُذْهِبْنَ السَّیِّئٰاتِ، و یااینکه استغفار وطلب آمرزش کند، پس اگر بگوید اَسْتَغْفِرُاللّٰهَ الَّذِی لٰا اِلٰهَ اِلّٰا هُوَ عٰالِمُ الْغَیْبِ وَالشَّهٰادَةِ الْعَزِیزُالْحَکِیمَ الْغَفُورَالرَّحِیمَ ذَاالْجَلٰالِ وَالْاِکْرٰامِ وَاَتُوبُ اِلَیْهِ، بر او چیزی نوشته‌نشود و اگرهفت ساعت برا وگذشت و حسنه‌ای‌نیاورد واستغفارنکرد، صاحب حسنات به‌صاحب سیّئات گوید برا ین شقیّ محروم بنویس.

۴ـ ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) اَلْمُسْتَتِرُبِالْحَسَنَةِ یَعْدِلُ سَبْعِینَ حَسَنَةً وَ الْمُذِیعُ بِالسَّیِّئَةِ مَخْذُولٌ وَ الْمُسْتَتِرُبِالسَّیِّئَةِ مَغْفُورٌ لَهُ. وَ قٰالَ(ص): اَلنَّدَمُ تَوْبَةٌ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود آنکه کارنیک را پنهانی میآوردمعادل است با هفتادحسنه و آنکه آشکارا کاربدمیکند مخذول است وآنکه کاربدرا پنهان میکند موردمغفرتست. وفرمود: پشیمانی توبه است.

۵ـ ج جٰاءَ أَعْرٰابِیٌّ فَأَنٰاخَ رٰاحِلَتَهُ ثُمَّ عَقَلَهٰا ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلّٰی خَلْفَ النَّبِیِّ(ص) ثُمَّ أَتیٰ رٰاحِلَتَهُ فَأَطْلَقَهٰا ثُمَّ رَکِبَ ثُمَّ نٰادیٰ اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنِی وَ مُحَمَّدًا وَ لٰاتُشْرِکْ فِی رَحْمَتِنٰا أَحَدًا فَقٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَتَقُولُونَ هُوَ أَضَلُّ أَمْ بَعِیرُهُ؟ أَلَمْ تَسْمَعُوا إِلیٰ مٰاقٰالَ؟قٰالُوا:بَلیٰ.(۲)

یعنی،مردا عرابی آمد وشتروبارخودرا خوابانید وآنرا بدرختی بست سپس واردمسجدشد و پشت پیغمبر (ص)نمازخواندسپس آمدوبار و مرکب خودرا بازکرد وسوارشد و ندا کرد خدایا من ومحمّد را رحم کن و احدی را دررحمتِ ما شریک مگردان، پس رسولخدا(ص) فرمود

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۴۹ و ۳۵۰.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۸.

آیا میگوئید او گمراه‌تراست ویا شترش آیا نشنیدیدا وچه گفت؟
گفتند: بلی.

و منه ظنّ السّوء و الحقد و الحسد

قالَ اللّٰهُ تَعالىٰ: «یا اَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا کَثیرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَ لاتَجَسَّسُوا»(۱) صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظیمُ.

ا- ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِیّاکُمْ وَ الظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَکْذَبُ الْحَدیثِ وَ لاتَحَسَّسُوا وَ لاتَجَسَّسُوا وَ لاتَنافَسُوا وَ لاتَحاسَدُوا وَ لاتَباغَضُوا وَ لاتَدابَرُوا وَ کُونُوا عِبادَ اللّٰهِ إِخْوانًا(۲). وَ قالَ (ص): إِیّاکُمْ وَ الْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ یَأْکُلُ الْحَسَناتِ کَما تَأْکُلُ النّارُ الْحَطَبَ(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: از گمان بپرهیزید زیرا گمان دروغترین حدیث است، گوش به‌سخن دیگران ندهیدوجستجو نکنیدو به‌هم فخرفروشی نکنید وبا یکدیگر دشمن نباشید و به‌یکدگر پشت نکنید و بندگانی برای خدا باشید برادروار. و فرمود: بپرهیزید از حَسَد که‌حسد میخورد حسنات را چنانکه آتش میخورد هیزم را.

۲- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) کادَ الْفَقْرُ أَنْ یَکُونَ کُفْرًا وَکادَ الْحَسَدُ أَنْ یَغْلِبَ الْقَدَرَ. وَقالَ (ص): قالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ لِمُوسَی بْنِ عِمْرانَ یَا بْنَ عِمْرانَ لاتَحْسُدَنَّ النّاسَ عَلىٰ ما آتَیْتُهُمْ مِنْ فَضْلی وَ لاتَمُدَّنَّ عَیْنَیْکَ إِلىٰ ذٰلِکَ وَ لاتُتْبِعْهُ نَفْسَکَ فَإِنَّ الْحاسِدَ ساخِطٌ لِنِعَمی صادٌّ لِقَسْمِیَ الَّذی قَسَمْتُ بَیْنَ عِبادی وَ مَنْ یَکُ کَذٰلِکَ فَلَسْتُ مِنْهُ وَلَیْسَ مِنّی(۴)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: فقر و بی‌چیزی نزدیک به‌کفراست و حسد نزدیکست که برمقدّرات غالب گردد. و فرمود خدای عَزَّوَجَلّ به‌مُوسَی بْنِ عِمْران فرمود ای پسرعِمْران البتّه به‌مردم حسد مبر

---

(۱) قرآن/ سورهٔحجرات /آیهٔ ۱۲.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۹ و المصنف /ج۱۱/ص ۱۶۹.
(۴) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۲۹۳.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۹.

بر آنچه به ایشان از فضل خودم داده ام و چشمان خودرا به آن مینداز و جان خودرا بدنبال آن میاور زیرا حسود به نعمتهای من خشمناکست و به قسمتهایم که بین بندگانم قسمت کرده ام مانع است و هرکس چنین باشد من از او نیستم و او از من نیست.

۳- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَلا أُخْبِرُكُمْ بِأَبْعَدِكُمْ مِنّی شَبَهاً قَالُوا بَلٰی یَا رَسُولَ اللّٰهِ، فَقَالَ: الْفَاحِشُ الْمُتَفَحِّشُ الْبَذِیءُ الْبَخِیلُ الْمُخْتَالُ الْحَقُودُ الْحَسُودُ الْقَاسِی الْقَلْبِ الْبَعِیدُ مِنْ كُلِّ خَیْرٍ یُرْجٰی غَیْرُ الْمَأْمُونِ مِنْ كُلِّ شَرٍّ یُتَّقٰی.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: آیا شما را خبر ندهم به آنکه از شباهت من دورتر است، عرض کردند بلی یا رَسُولَ اللّٰه خبرده فرمود: بدگوی بدجواب زشت گوی بخیل متکبّر کینه توز حسود وسخت دل که از هرخیری دور و از هرشرّی از او مصون نباشند.

۴- ش فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ (ص) لِعَلِیٍّ قَالَ یَا عَلِیُّ أَنْهَاكَ عَنْ ثَلاثِ خِصَالٍ: الْحَسَدِ وَ الْحِرْصِ وَ الْكِبْرِ. وَ عَنِ الرِّضَا (ع) عَنْ آبَائِهِ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): دَبَّ إِلَیْكُمْ دَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمُ الْبَغْضَاءُ وَ الْحَسَدُ. وَقَالَ (ص) یَوْماً لِأَصْحَابِهِ أَلا إِنَّهُ قَدْ دَبَّ إِلَیْكُمْ دَاءُ الْأُمَمِ مِنْ قَبْلِكُمْ وَ هُوَ الْحَسَدُ لَیْسَ بِحَالِقِ الشَّعَرِ لٰكِنَّهُ حَالِقُ الدِّینِ وَ یُنْجِی فِیهِ أَنْ یَكُفَّ الْإِنْسَانُ یَدَهُ وَ یَخْزُنَ لِسَانَهُ وَلَا یَكُونَ ذَا غَمْزٍ عَلٰی أَخِیهِ الْمُؤْمِنِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) در وصیّت به علیّ (ع) فرمود یا عَلِیّ تورا از سه خصلت نهی میکنم: حسد و حرص وتکبّر. و امام رضا (ع) از پدرانش از رسولخدا (ص) روایت کرده که فرمود سرایت کرده به سوی شما درد اُمَم قبل از شما و آن حسد است که مورا نمیبرد ولیکن دین را زائل میکند و نجات در آن این استکه دست خودرا انسان نگه دارد وزبانش را حبس کند و گوشه به برادرمؤمن خود نزند.

۵- ج قَالَ النَّبِیُّ (ص): دَبَّ إِلَیْكُمْ دَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمُ الْحَسَدُ وَ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۷۰، ۲۹۳ و ۲۹۴.

الْبَغْضاءُ هِيَ الْحالِقَةُ، لا أَقُولُ تَحْلِقُ الشَّعَرَ وَلٰكِنْ تَحْلِقُ الدِّينَ وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتّىٰ تُؤْمِنُوا وَ لا تُؤْمِنُوا حَتّىٰ تَحابُّوا أَلا أُنَبِّئُكُمْ بِما يُثْبِتُ ذاكُمْ لَكُمْ افْشُوا السَّلامَ بَيْنَكُمْ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: به‌سوی شما آمده دردِ امّتهای قبل از شما، حسد و دشمنی که‌کننده‌است نمی‌گویم مورا میکند ولیکن دین را میکند و قسم‌به‌آنکه جانم بدست او است وارد‌بهشت نشوید تا ایمان بیاورید و ایمان نمی‌آورید تا باهم دوستی کنید آگاه باشید شما را خبردهم به‌آنچه مودّت را برای شما پایدار میکند سلام‌را افشاکنید بین خودتان.

۶ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَلا إِنَّ فِي التَّباغُضِ الْحالِقَةَ لا أَعْنِي حالِقَةَ الشَّعَرِ وَلٰكِنْ حالِقَةَ الدِّينِ وَقالَ (ص): ما أَتانِي جَبْرَئِيلُ قَطُّ إِلّا وَعَظَنِي فَآخِرُ قَوْلِهِ لِي إِيّاكَ وَ مُشارَّةَ النّاسِ فَإِنَّها تَكْشِفُ الْعَوْرَةَ وَ تَذْهَبُ بِالْعِزِّ. وَقالَ (ص): ما عَهِدَ إِلَيَّ جَبْرَئِيلُ فِي شَيْءٍ ما عَهِدَهُ إِلَيَّ فِي مُعاداتِ الرِّجالِ وَ فِي رِوايَةٍ قالَ جَبْرَئِيلُ لِلنَّبِيِّ (ص) إِيّاكَ وَ مُلاحاةَ الرِّجالِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: آگاه باش که دردشمنی است تراشنده، مقصودم تراش مونیست بلکه تراش دین است. و فرمود: جبرئیل هرگز نزدمن نیامد مگرآنکه مرا موعظه‌کرد و آخرین گفتارش به من این بودکه بپرهیز ازدشمنی با مردم‌که‌موجب‌کشف عیبها و رفتن عزّتها است. و فرمود: جبرئیل درچیزی با من عهد نکرد آنچنان عهدی که با من دربارهٔ دشمنی رجال نمود. و در روایتی جبرئیل به‌رسولخدا (ص) گفت بپرهیز از دشمنی رجال.

ومنه تتبّع العورات

۱ـ ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): يا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسانِهِ وَلَمْ يَدْخُلِ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۲۹ و ۳۰.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۶۹ و ۵۷۰.

الْایمانُ قَلْبَهُ لاتَغْتابُوا الْمُسْلِمینَ وَ لاتَتَّبِعُوا عَوْراتِهِمْ فَاِنَّهُ مَنِ اتَّبَعَ عَوْراتِهِمْ یَتَّبِعِ اللّٰهُ عَوْرَتَهُ وَ مَنْ یَتَّبِعِ اللّٰهُ عَوْرَتَهُ یَفْضَحْهُ فی بَیْتِهِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود ای گروه کسانیکه ایمان به زبان آورده وبه‌دل ایمان نیاورده‌اند غیبت مسلمین نکنید وازبدیهای ایشان جستجونکنید زیرا هرکس بدنبال زشتیهای مسلمین باشد خدایتعالی زشتیهای اورا دنبال میکند واورا درخانه‌اش رسوا میسازد.

۲- ش عَنْ عَلِیٍّ(ع) اَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّٰهِ(ص) یَقُولُ لِاَصْحابِهِ یَوْماً مَعاشِرَالنّاسِ اِنَّهُ لَیْسَ بِمُؤْمِنٍ مَنْ آمَنَ بِلِسانِهِ وَلَمْ یُؤْمِنْ بِقَلْبِهِ فَلاتَتَبَّعُوا عَثَراتِ الْمُؤْمِنینَ فَاِنَّهُ مَنْ تَتَبَّعَ عَثْرَةَ مُؤْمِنٍ اتَّبَعَ اللّٰهُ عَثَراتِهِ یَوْمَ الْقِیامَةِ وَ فَضَحَهُ فی جَوْفِ بَیْتِهِ.(۲) وَ فی رِوایَةٍ قالَ(ص): یا مَعْشَرَ مَنْ اَسْلَمَ بِلِسانِهِ وَلَمْ یُخْلِصِ الْایمانَ اِلی قَلْبِهِ لاتَذُمُّوا الْمُسْلِمینَ وَ لاتَتَبَّعُوا عَوْراتِهِمْ فَاِنَّهُ مَنْ تَتَبَّعَ عَوْراتِهِمْ تَتَبَّعَ اللّٰهُ عَوْرَتَهُ وَمَنْ تَتَبَّعَ اللّٰهُ عَوْرَتَهُ یَفْضَحْهُ وَلَوْ فی بَیْتِهِ.(۳)

یعنی، روایت شده ازعلی(ع) که فرمود ازرسولخدا (ص) شنیدم روزی به‌اصحاب خود میفرمود: ای گروه‌مردم مؤمن نیست کسیکه به‌زبان ایمان آورد و به‌دل ایمان نیاورد پس لغزشهای مؤمنین را دنبال نکنید زیرا هرکس لغزش مؤمنین را دنبال کند، خدا لغزشهای اورا درقیامت دنبال و اورا رسواسازد و درمیان خانه‌اش اورا مفتضح سازد. و درروایتی رسولخدا (ص) فرمود: ای گروه‌کسانیکه به‌زبان ایمان واسلام آورده وایمان خالص‌را به‌دل راه‌نداده‌اید مذمّت‌نکنید مسلمین را و ازعیوب ایشان جستجو نکنید زیرا هرکس ازعیوب مسلمین جستجوکند خدا عیوب اورا دنبال میکند و کسیکه‌خدا به‌دنبال عورت‌وعیوب او باشد اورا رسوا کند وگرچه درخانه‌اش باشد.

---

(۱) التاج‌الجامع‌للاصول /ج۵/ص ۳۰ و المصنف /ج۱۱/ص۱۷۶.
(۲)و (۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۹۵ و ج۱۲/ص ۱۵۴.

۳- ش قالَ النَّبِيُّ (ص): اَلْمَجالِسُ بِالْاَمانَةِ إِلَّا ثَلاثَةَ مَجالِس: مَجْلِسٌ سُفِکَ فِيهِ دَمٌ حَرامٌ، أَوْ مَجْلِسٌ اسْتُحِلَّ فِيهِ فَرْجٌ حَرامٌ أَوْ مَجْلِسٌ يُسْتَحَلُّ فِيهِ مالٌ حَرامٌ بِغَيْرِ حَقِّهِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مجالس با امانت است یعنی مذاکرات درمجالس اگرخصوصی باشد نباید افشاء کرد مگرسه مجلس: ۱- مجلسی که خون حرامی درآن ریخته شود ۲- مجلسی که فرج حرامی در آن حلال گردد ۳- مجلسی که مال حرامی بدون حقّ درآن حلال شود.

۴- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: اَلْكَلامُ ثَلاثَةٌ: فَرابِحٌ وَ سالِمٌ وَ شاجِبٌ فَاَمَّا الرّابِحُ فَالَّذِي يَذْكُرُ اللّٰهَ وَ اَمَّا السّالِمُ فَالَّذِي يَقُولُ أُحِبُّ اللّٰهَ وَ أَمَّا الشّاجِبُ فَالَّذِي يَخُوضُ فِي النّاسِ.(۲)

یعنی، روایت شده ازرسولخدا (ص) که فرمود کلام سه نوع است: یکی سودمنداست که ذکرخدا میکند و دیگری سالم که نه نفع دارد و نه ضرر و آن کلام کسی است که میگوید خدا را دوست میدارم ودیگری بیمار است که درحقّ مردم سخن میگوید.

۵- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) كانَ بِالْمَدِينَةِ أَقْوامٌ لَهُمْ عُيُوبٌ فَسَكَتُوا عَنْ عُيُوبِ النّاسِ فَأَسْكَتَ اللّٰهُ عَنْ عُيُوبِهِمُ النّاسَ فَماتُوا وَ لاعُيُوبَ لَهُمْ عِنْدَ النّاسِ وَ كانَ بِالْمَدِينَةِ أَقْوامٌ لاعُيُوبَ لَهُمْ فَتَكَلَّمُوا فِي عُيُوبِ النّاسِ فَأَظْهَرَ اللّٰهُ لَهُمْ عُيُوباً لَمْ يَزالُوا يُعْرَفُونَ بِها إِلَى أَنْ ماتُوا.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: درمدینه اقوامی بودند دارای عیبها چون ازعیوب مردم ساکت بودند خدا مردم را ازعیوب ایشان ساکت نمود، پس مردند درحالیکه نزدمردم بی‌عیب بودند و در مدینه اقوامی بودند که دارای عیبها نبودند چون درعیوب مردم سخن گفتند خدای برای ایشان عیوبی ظاهرکرد که بآنها شناخته شدند تا اینکه مردند.

۶- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ أَذاعَ فاحِشَةً كانَ كَمُبْتَدِيها وَ

---

(۱)،(۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۷۲ و ۵۳۹ و ج ۱۱/ص ۲۳۲.

مَنْ عَيَّرَ مُؤْمِناً بِشَيْءٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرْكَبَهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: وَمَنْ عَيَّرَ مُسْلِمًا بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرْكَبَهُ (۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه عمل زشت کسی را شیوع دهد مانند آن استکه خود بوجود آورده و کسیکه سرزنش مؤمنی کند بکاری نمیرد تا اینکه خود مرتکب شود. وَ فِي رِوَايَةٍ: مَنْ عَيَّرَ مُسْلِمًا بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرْكَبَهُ.

۷- ش عَنْ عَلِيٍّ (ع) عَنِ النَّبِيِّ (ص) أَنَّهُ قَالَ أَدْنَى الْكُفْرِ أَنْ يَسْمَعَ الرَّجُلُ مِنْ أَخِيهِ الْكَلِمَةَ فَيَحْفَظَهَا عَلَيْهِ يُرِيدُ أَنْ يَفْضَحَهُ بِهَا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ (۲)

یعنی، از علی روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود: نزدیکترین خصلت به کفر اینستکه مردی از برادر خود کلمه‌ای را بشنود و آنرا حفظ کند علیه او که اورا رسوا سازد. اینچنین اشخاص بهره‌ای از ایمان ندارند.

۸- ج قَالَ النَّبِيُّ (ص) لِمُعَاوِيَةَ إِنَّكَ إِنِ اتَّبَعْتَ عَوْرَاتِ النَّاسِ أَفْسَدْتَهُمْ أَوْ كِدْتَ أَنْ تُفْسِدَهُمْ (۳)

یعنی، پیغمبر (ص) به معاویه فرمود زشتیهای مردم‌را دنبال مکن اگرکردی مردم‌را فاسد میکنی ویا نزدیک به فساد میرسانی.

۹- ش عَنِ الْبَاقِرِ (ع) يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنَّ أَسْرَعَ الْخَيْرِ ثَوَابًا الْبِرُّ وَ إِنَّ أَسْرَعَ الشَّرِّ عِقَابًا الْبَغْيُ وَكَفَى بِالْمَرْءِ عَيْبًا أَنْ يُبْصِرَ مِنَ النَّاسِ مَا يَعْمَى عَنْهُ مِنْ نَفْسِهِ وَ أَنْ يُعَيِّرَ النَّاسَ بِمَا لَا يَسْتَطِيعُ تَرْكَهُ وَ أَنْ يُؤْذِيَ جَلِيسَهُ بِمَا لَا يَعْنِيهِ (۴)

یعنی، امام باقر میگفت رسولخدا (ص) فرمود آنچه زودتر به ثواب میرسد نیکی است و آنچه زودتر به عقاب میرسد ظلم است وعیب مرد همین کافی استکه از مردم ببیند آنچه‌را که از خودش نادیده گرفته و اینکه سرزنش مردم کند به چیزیکه خودترکش را نتواند و اینکه همنشین خودرا آزار کند به چیزیکه برای او فایده ندارد.

---

(۱)، (۲) و (۴) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۹۶ و ج۱۱/ص ۲۳۲ وج۱۲/ص۱۵۵
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۳۰.

۱۰- ش عَنِ الْباقِرِ (ع) قالَ سَمِعْتُ جابِرَبْنَ عَبْدِاللّٰهِ الْاَنْصارِیَّ یَقُولُ اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ مَرَّ بِنا فَوَقَفَ وَ سَلَّمَ ثُمَّ قالَ مالِی اَری حُبَّ الدُّنْیا قَدْ غَلَبَ عَلی کَثِیرٍ مِنَ النّاسِ (اِلی اَنْ قالَ) طُوبی لِمَنْ شَغَلَهُ خَوْفُ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ عَنْ خَوْفِ النّاسِ طُوبی لِمَنْ شَغَلَهُ عَیْبُهُ عَنْ عُیُوبِ الْمُؤْمِنِینَ مِنْ اِخْوانِهِ.(۱)

یعنی، امام باقر (ع) گفت شنیدم جابربن عبداللّه انصاریّ میگفت رسولخدا (ص) بما مرورکرد و توقّف نمود و سلام‌کرد پس فرمود چه‌شده که‌می‌بینم حبّ دنیا بربسیاری ازمردم غلبه‌کرده تاآنکه فرمود خوشا بحال کسیکه ترس ازخدای عَزَّوَجَلَّ اورا مشغول و منصرف کرده ازترس مردم، خوشا بحال آنکه عیب خودش اورا مشغول و منصرف‌کرده ازعیبهای برادران ایمانیش.

۱۱- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِی حَدِیثٍ وَ مَنْ سَمِعَ فاحِشَةً فَأَفْشاها کانَ کَمَنْ أَتاها وَ مَنْ سَمِعَ خَیْراً فَأَفْشاهُ کانَ کَمَنْ عَمِلَهُ. وَ قالَ(ص): مَنِ اغْتِیبَ عِنْدَهُ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فَاسْتَطاعَ نَصْرَهُ فَلَمْ یَنْصُرْهُ خَذَلَهُ اللّٰهُ فِی الدُّنْیا وَالْآخِرَةِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) درحدیثی فرمود وکسیکه کارزشتی را بشنودو آنرا افشاکند مانندکسی استکه آنرا آورده وکسیکه کارخیری را بشنود وافشاکند مانندکسی استکه آنرا عمل نموده‌است. وفرمود کسیکه برادرمسلمانش نزدا و غیبت شود و او بتواند برادرش را یاری وغیبت را ردّکند پس یاری او نکند خدا اورا در دنیا و آخرت خوارکند.

۱۲- ج عَنْ أَبِی أُمامَةَ (رض) عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إِنَّ الْاَمِیرَ إِذَا ابْتَغَی الرِّیبَةَ فِی النّاسِ أَفْسَدَهُمْ.(۳)

یعنی، از اَبی‌اُمامه (رض) روایت‌شده که‌پیامبر (ص) فرمود: امیر هرگاه‌جستجوی موردمشکوک درمردم کند ایشان را فاسد گرداند.

۱۳- ش عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) اَنَّهُ قالَ فِی خُطْبَةٍ لَهُ: وَمَنِ اغْتابَ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۶۰۶ و ۶۰۹ و ج۱۱/ص ۲۲۹
(۳) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۳۰.

أَخَاهُ الْمُسْلِمَ بَطَلَ صَوْمُهُ إِلَى أَنْ قَالَ وَمَنْ مَشَى فِي عَوْنِ أَخِيهِ وَ مَنْفَعَتِهِ فَلَهُ ثَوَابُ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَ مَنْ مَشَى فِي عَيْبِ أَخِيهِ وَ كَشْفِ عَوْرَتِهِ كَانَتْ أَوَّلُ خَطْوَةٍ خَطَاهَا وَضَعَهَا فِي جَهَنَّمَ وَكَشَفَ اللّٰهُ عَوْرَتَهُ عَلَى رُؤُسِ الْخَلَائِقِ وَ مَنْ مَشَى إِلَى ذِي قَرَابَةٍ وَ ذِي رَحِمٍ إِلَى أَنْ قَالَ وَ مَنْ وَصَلَهُ بِمَالِهِ وَ نَفْسِهِ جَمِيعًا كَانَ لَهُ بِكُلِّ خَطْوَةٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَ رُفِعَ لَهُ أَرْبَعُونَ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ كَأَنَّمَا عَبَدَ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ مِأَةَ سَنَةٍ وَ مَنْ مَشَى فِي فَسَادِ مَا بَيْنَهُمَا وَ قَطِيعَةِ بَيْنِهِمَا غَضِبَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ عَلَيْهِ وَ لَعَنَهُ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْوِزْرِ كَعَدْلِ قَاطِعِ الرَّحِمِ.(۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده درخطبهٔخودکه فرمود و کسیکه برادرمسلمانش را غیبت‌کند روزهٔاو باطل گردد تا اینکه فرمود و کسیکه دریاری برادرش‌قدم بردارد و در راه‌نفع او باشد برای او ثواب مجاهدین راه‌خدا باشد وکسیکه درعیبجوئی برادرش وکشف عیوب او قدم‌بردارد اوّل قدمی‌که برداشته قدمی‌است‌که در دوزخ گذاشته و خدا عیوب‌اورا ظاهرسازد درمیان خلائق وکسیکه به‌سوی خویشاوند و رحم قدم‌بردارد تا اینکه فرمود اورا به‌مال و جان کمک دهد به‌هرقدمی برای او چهل هزارهزار (یعنی چهل میلیون) حسنه‌باشد و برای او چهل هزارهزار درجه (چهل میلیون) درجه بالا برده‌شود و گویا خدای خودرا صدسال عبادت‌کرده و کسیکه در راه فساد مابین خویشان و قطع رحم‌آنان قدم‌بردارد خدای عَزَّوَجَلَّ براو خشمناک شود واورا دردنیا وآخرت لعنت‌کند و براو ازگناه به‌قدر قاطع رحم باشد. (غلوّهای عجیب وغریب که‌دراین‌حدیث است برهیچکس پوشیده نیست).

ومنه الكبر و الإختيال

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: وَ لَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَ لَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۶۵۲.

إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ[1].

۱ـ ج قَالَ النَّبِيُّ(ص): أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَاعِفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللّٰهِ لَأَبَرَّهُ، أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ[2].

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: آیا شما را خبرندهم باهل بهشت؟ هرضعیفی که اورا ضعیف شمرده‌اندکه اگربرخدا قسم بدهد اورا اجابت کند، آیا شما را خبرندهم باهل آتش هرتندخوی بی‌خیر متکبّر.

۲ـ ش قَالَ النَّبِيُّ(ص): أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالْمَجْنُونِ حَقِّ الْمَجْنُونِ الْمُتَبَخْتِرُ فِي مَشْيَتِهِ النَّاظِرُ فِي عِطْفَيْهِ الْمُحَرِّكُ جَنْبَيْهِ بِمَنْكِبَيْهِ يَتَمَنَّى عَلَى اللّٰهِ جَنَّتَهُ وَ هُوَ يَعْصِيهِ الَّذِي لَا يُؤْمَنُ شَرُّهُ وَلَا يُرْجَى خَيْرُهُ فَذٰلِكَ الْمَجْنُونُ[3].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: آیا شما را خبرندهم بدیوانۀ حقیقی، آنکه شقّ شقّ وباتکبّر راه‌میرود آنکه باین‌طرف وآن‌طرف خود نگاه‌میکند دوپهلو و دوشانه‌خودرا حرکت میدهد برخدا تقاضای بهشت اورا دارد درحالیکه اورا عصیان میکند، آنکه کسی ازشرّا و مصون نباشد و بخیرا و امیدی نداشته‌باشد، پس دیوانه این است.

۳ـ ج قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَ الْعَظَمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ. وَ قَالَ(ص): لَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ وَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرِيَاءَ. قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَ نَعْلُهُ حَسَنًا قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ[4].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود خدایتعالی فرموده: بزرگی و تکبّر رداء من است و عظمت جامۀ من است، پس هرکس دریکی ازاینها بامن نزاع کند ومدّعی شود اورا درآتش میافکنم. و رسولخدا(ص) فرمود کسیکه درقلب او حبّه‌ای ازخردل ایمان باشد واردآتش نگردد و

---

(۱) قرآن/ سورۀ لقمان/ آیۀ ۱۸.
(۲)و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۳۱ و ۳۲.
(۳) وسائل الشیعه/ ج۳/ص ۳۶۸.

کسیکه درقلب او حبّه ای ازخردلی ازبزرگی و کبریاء باشد وارد بهشت نگردد. مردی گفت یا رسول الله مردی دوست میدارد که جامه اش نیکو و کفشش نیکو باشد؟ فرمود: خدا یتعالی جمیل است ودوست میدارد جمال را، تکبّرمذموم انکار حقّ وحقیرشمردن مردم است.

۴ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَنْ یَدْخُلَ الْجَنَّةَ مَنْ فِی قَلْبِهِ مِثْقالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ کِبْرٍ وَ لایَدْخُلُ النّارَمَنْ فِیقَلْبِهِ مِثْقالُ حَبَّةٍمِنْ خَرْدَلٍ مِنْ اِیمانٍ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه ذرّه ای ازکبر دردلش باشد هرگزداخل بهشت نشود وهرکس ذرّه ای ازایمان دردلش باشد هرگز داخل آتش نگردد.

۵ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إیّاکُمْ وَعُقُوقَ الْوالِدَیْنِ فَإنَّ رِیحَ الْجَنَّةِ یُوجَدُمِنْ مَسِیرَةِ اَلْفِ عامٍ وَلایَجِدُها عاقٌّ وَلاقاطِعُ رَحِمٍ وَ لاشَیْخٌ زانٍ وَ لاجارٌّ إزارَهُ خُیَلاءَ إنَّمَا الْکِبْرِیاءُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعالَمِینَ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص)فرمود: بپرهیزید از عاقّ والدین کهبوی بهشت ازراهزار سال یافت میشود وآنرا نمییابد عاقّ ونهقاطع رَحِم و نهپیرمردزناکار ونهآنکه دامنکشان است برای تکبّر، همانا تکبّر مخصوص خدای رَبّ العالَمین است.

۶ـ ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): ثَلاثَةٌ لایُکَلِّمُهُمُ اللّٰهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ وَ لایُزَکِّیهِمْ وَ لایَنْظُرُاِلَیْهِمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ اَلِیمٌ: شَیْخٌ زانٍ، وَ مَلِکٌ کَذّابٌ، وَعائِلٌ مُسْتَکْبِرٌ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: باسهکس خدا یتعالی درروزقیامت سخن نگوید و آنان را پاک نگرداند و بهآنان نظرننماید پیر زناکار و سلطان دروغگو و فقیرمتکبّر.

۷ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): ثَلاثَةٌ لایُکَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَ لایَنْظُرُ إلَیْهِمْ یَوْمَ الْقِیامَةِ وَ لایُزَکِّیهِمْ وَلَهُمْ عَذابٌ اَلِیمٌ: شَیْخٌ زانٍ وَمَلِکٌ جَبّارٌ وَ مُقِلٌّ مُخْتالٌ.(۴)

---

(۱)،(۲) و (۴) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۰۲و ۳۰۷ و ج۱۵/ص ۲۱۷.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۳۲.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه طائفه را خدا در قیامت با ایشان سخن نگوید و به ایشان نظر (رحمت) ننماید و ایشان را پاک نگرداند و برای ایشان عذاب دردناک است: پیری که زنا کند و سلطانی که زورگوید و کم چیزی که متکبّر باشد و فخرفروشد.

۸- ج قَالَ النَّبِيُّ (ص): يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَالَ الذَّرِّ فِي صُوَرِ الرِّجَالِ يَغْشَاهُمُ الذُّلُّ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَيُسَاقُونَ إِلَى سِجْنٍ فِي جَهَنَّمَ يُسَمَّى بُولِسَ تَعْلُوهُمْ نَارُ الْأَنْيَارِ يُسْقَوْنَ مِنْ عُصَارَةِ أَهْلِ النَّارِ طِينَةِ الْخَبَالِ . وَ قَالَ (ص): مَنْ رَكِبَ الْحِمَارَ وَ لَبِسَ الشَّمْلَةَ حَلَبَ الشَّاةَ فَلَيْسَ فِيهِ مِنَ الْكِبْرِ شَيْءٌ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: اهل کبر در قیامت بصورت مورچگان محشورشوند ازهرمکان ایشان را ذلّت فراگیرد پس رانده شوند به زندانی در دوزخ بنام بُولِس آتش آتشها بالای ایشان باشد آشامیده شوند از چرک دوزخیان. و فرمود: کسیکه سوار الاغ شود و پارچۀ وسیع دربرکند و گوسفند بدوشد درا و چیزی از کبر نباشد.

۹- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَيْلٌ لِمَنْ يَخْتَالُ فِي الْأَرْضِ يُعَانِدُ جَبَّارَ السَّمٰوَاتِ وَ الْأَرْضِ . وَ قَالَ (ص): إِنَّ فِي السَّمَاءِ مَلَكَيْنِ مُوَكَّلَيْنِ بِالْعِبَادِ فَمَنْ تَجَبَّرَ وَضَعَاهُ (۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: وای بهآنکه کبرمیفروشد درزمین، عنادمیکند بجبّار آسمانها وزمین و فرمود حقّا که درآسمان دو فرشته موکّل به بندگانند که هرکس تکبّرکندا ورا پست مینمایند.

۱۰- ش قَالَ النَّبِيُّ (ص) فِي وَصِيَّتِهِ لِأَبِي ذَرٍّ: يَا أَبَا ذَرٍّ مَنْ رَقَعَ ذَيْلَهُ وَ خَصَفَ نَعْلَهُ وَ عَفَّرَ وَجْهَهُ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الْكِبْرِ يَا أَبَا ذَرٍّ مَنْ كَانَ لَهُ قَمِيصَانِ فَلْيَلْبَسْ أَحَدَهُمَا وَ يُلْبِسِ الْآخَرَ أَخَاهُ يَا أَبَا ذَرٍّ مَنْ تَرَكَ الْجَمَالَ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ تَوَاضُعًا لِلّٰهِ كَسَاهُ اللّٰهُ حُلَّةَ الْكَرَامَةِ يَا أَبَا ذَرٍّ الْبَسِ الْخَشِنَ مِنَ اللِّبَاسِ وَ الصَّفِيقَ مِنَ الثِّيَابِ لِئَلَّا يَجِدَ الْفَخْرُ فِيكَ مَسْلَكَهُ (۳)

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۰۳۳

(۲) و (۳) وسائل الشيعه / ج۳/ص ۳۷۶ و ج۱۱/ص ۰۳۰۴

یعنی، رسولخدا (ص) درسفارش خود بهابوذر فرمود ای اباذر کسی که وصله زند دامن خودرا و بدوزد نعل خودرا و به خاک بمالد صورت خودرا محققاً از کبر بیزار شده ای ابوذر کسیکه دوپیراهن دارد یکی از آنها را بپوشد و دیگری را به برادرخود بپوشاند ای اباذر کسیکه آرایش را رها کند باآنکه برآن قدرت داردبرای تواضع درپیشگاه خدا، خدا اورا زینت بزرگواری بپوشاند، ای اباذر لباس زیر بپوش و سفت وگشاده تاآنکه فخر و خودخواهی درتو راه نیابد.

۱۱- ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لایَزالُ الرَّجُلُ یَذْهَبُ بِنَفْسِهِ حَتّیٰ یُکْتَبَ فِی الْجَبّارِینَ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: همواره مرد خودرا بالامیبردتاآنکه از جبّارین نوشته شود.

۱۲- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) اِنَّ لِاِبْلیسَ کُحْلاً وَ لَعُوقاً وَسَعُوطاً فَکُحْلُهُ النُّعاسُ وَ لَعُوقُهُ الْکَذِبُ وَ سَعُوطُهُ الْکِبْرُ. وَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَکْثَرُ اَهْلِ جَهَنَّمَ الْمُتَکَبِّرُونَ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: برای شیطان سورمه و لیسیدن و دربینی ریختن است. سورمهٔاو چرت ولیسیدن او دروغ و در بینی‌کردن او تکبّراست .وفرمودبیشتراهل دوزخ متکبّرانند.

۱۳- ش اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص)مَرَّ فِی بَعْضِ طُرُقِ الْمَدینَةِ وَ سَوْداءُ تَلْقُطُ السِّرْقینَ فَقیلَ لَها تَنَحّیٰ عَنْ طَریقِ رَسُولِ اللّٰهِ فَقالَتْ اِنَّ الطَّریقَ لَمُعْرَضٌ فَهَمَّ بِها بَعْضُ الْقَوْمِ اَنْ یَتَنٰاوَلَها فَقالَ(ص) دَعُوها فَاِنَّها جَبّارَةٌ . وَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مَنْ مَشیٰ فِی الْاَرْضِ اخْتِیالاً لَعَنَتْهُ الْاَرْضُ وَ مَنْ تَحْتَها وَ مَنْ فَوْقَها.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) دربعضی از کوچه‌های مدینه بگذشت درحالیکه زن سیاهی سرگین جمع‌میکرد به‌اوگفته‌شد ازراه رسولخدا (ص) دور شو، او گفت راه‌دارای عرض و عریض است، بعضی ازمردم‌خواستند

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۳۳.
(۲)و(۳) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۳ و ۳۰۴.

که آنزن را متعرّض شوند رسولخدا (ص) فرمود اورا واگذارید که او بزرگی میفروشد. و فرمود رسولخدا (ص) کسی که درحال تکبّرو خودخواهی درزمین راه‌رود، زمین و هرکس زیرآن و بالای آنهاست اورا لعنت‌کنند.

۱۴- ش عَنِ الرَّسُولِ(ص) قَالَ: إِذَا مَشَتْ أُمَّتِي الْمُطَيْطَا وَخَدَمَتْهُمْ فَارِسُ وَ الرُّومُ كَانَ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: اگر امّتم متکبّرانه راه‌رود وفارس و روم ایشان را خدمت‌کنند عذابشان بین‌خودشان وگرفتار یکدگر میشوند.

ومنه الإطراء في المدح

۱- ج سَمِعَ النَّبِيُّ(ص) رَجُلًا يُثْنِي عَلَى رَجُلٍ وَ يُطْرِيهِ فِي الْمِدْحَةِ فَقَالَ: أَهْلَكْتُمْ أَوْ قَطَعْتُمْ ظَهْرَ الرَّجُلِ. وَ قَالَ(ص): إِذَا لَقِيتُمُ الْمَدَّاحِينَ فَاحْثُوا فِي وُجُوهِهِمُ التُّرَابَ. وَ جَاءَ وَفْدُ بَنِي عَامِرٍ إِلَى النَّبِيِّ(ص) فَقَالُوا: أَنْتَ سَيِّدُنَا فَقَالَ: السَّيِّدُ اللَّهُ قَالُوا: وَ أَفْضَلُنَا فَضْلاً وَ أَعْظَمُنَا طَوْلاً قَالَ: قُولُوا بِقَوْلِكُمْ أَوْ بَعْضِ قَوْلِكُمْ وَ لَا يَسْتَجْرِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ(۲).

یعنی، پیغمبر (ص) شنید مردی ثناخوانی میکند برمردی ودر مدح اواغراق میکرد، رسولخدا (ص) فرمود شما هلاک‌کردید ویا کمر این‌مردرا قطع کردید. و فرمود: چون مدّاحان را ملاقات‌کردید درصورت‌آنان خاک بپاشید. و قافلهٔ‌بَنِی‌عامِر خدمت پیغمبر (ص) آمدند و گفتند توسیّدمائی، رسولخدا (ص) فرمود: سیّد خدااست، گفتند تو از ما برتری و ازعطاء بزرگتری، فرمود گفتارخودرا ویا بعضی ازگفتارخودرا بگوئید و شما را شیطان بهراه‌نیندازد.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۳۳۵.
(۲) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۳۴.

و منه السّبّ و القذف

۱ـ ج قَالَ النَّبِيُّ(ص): أَيُّمَا امْرِئٍ قَالَ لِأَخِيهِ يَا كَافِرُ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا إِنْ كَانَ كَمَا قَالَ وَ إِلَّا رَجَعَتْ عَلَيْهِ. وَ قَالَ(ص): سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَ قِتَالُهُ كُفْرٌ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرمردیکه بهبرادرخودگوید ای کافر پس بتحقیق یکی ازآندو بهاین کلمه مبتلا شده، اگر طرف چنان باشد وگرنه کلمه بهگوینده برگردد. و فرمود: بدگفتن بهمُسلِم فسق است و جنگ بااو کفر.

۲ـ ش قَالَ رَسُولُ اللَّهِ(ص): سِبَابُ الْمُؤْمِنِ فُسُوقٌ وَ قِتَالُهُ كُفْرٌ وَ أَكْلُ لَحْمِهِ مَعْصِيَةٌ وَ حُرْمَةُ مَالِهِ كَحُرْمَةِ دَمِهِ. وَقَالَ(ص) سِبَابُ الْمُؤْمِنِ كَالْمُشْرِفِ عَلَى الْهَلَكَةِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود بدگوئی بهمؤمن فسق وجنگ بااو کفر و غیبت او عصیان و احترام مال او مانند احترام خون او است. و رسولخدا (ص) فرمود: بدگوئی بهمؤمن مانند مُشرِف شدن بر هلاکت است.

۳ـ ج قَالَ النَّبِيُّ(ص): الْمُسْتَبَّانِ مَا قَالَا فَعَلَى الْبَادِئِ مِنْهُمَا مَا لَمْ يَعْتَدِ الْمَظْلُومُ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: دونفر کهبهیکدگر بد گویند آنچه گفتند برگردن ابتدا کننده است مادامیکه آندیگری کهمظلوم است تجاوز نکند.

۴ـ ش عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ(ع) قَالَ: إِنَّ رَجُلًا مِنْ تَمِيمٍ أَتَى النَّبِيَّ(ص) فَقَالَ أَوْصِنِي فَكَانَ فِيمَا أَوْصَاهُ أَنْ قَالَ لَا تَسُبُّوا النَّاسَ فَتَكْتَسِبُوا الْعَدَاوَةَ.(۴)

یعنی، امام باقر (ع) گفت مردی از طایفهٔ تَمیم خدمت رسولخدا رسید

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۳۵.
(۲) و (۴) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۶۱۰ و ۶۱۱.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۳۵ والمصنف/ ج۱۱/ص ۱۷۷.

و گفت مرا وصیّتی کن، پس از جمله وصیّت رسولخدا (ص) به او این بودکه فرمود مردم‌را سبّ و بدگوئی نکنیدکه‌عداوت را موجب شوید.

۵- ج قَالَ النَّبِيُّ (ص): اثْنَتَانِ فِي النَّاسِ هُمَا بِهِمَا كُفْرٌ: الطَّعْنُ فِي النَّسَبِ وَ النِّيَاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: دوصفت درمیان مردم است که‌موجب کفر است: طعن زدن درنسب و نوحه‌خواندن برمرده.

۶- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَاتَسُبُّوا أَهْلَ الشِّرْكِ فَإِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ نِكَاحًا(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: به اهل شرک و مشرکین سبّ نکنید و بدگوئی ننمائید زیرا برای هرقومی نکاح و ازدواجی است (یعنی نمیتوان به‌آنان وَلَدُالزّنا گفت).

۷- ج قَالَ النَّبِيُّ (ص): إِذَا مَاتَ صَاحِبُكُمْ فَدَعُوهُ وَ لَاتَقَعُوا فِيهِ(۳).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: چون صاحب شما فوت‌کرد اورا رها کنید و دربارهٔ او بدمگوئید.

و منه اللّعن و الفحش

۱- ج قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَيْسَ عَلَى ابْنِ آدَمَ نَذْرٌ فِيمَا لَايَمْلِكُ وَ مَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ فِي الدُّنْيَا عُذِّبَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ مَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ وَ مَنْ قَذَفَ مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ. وَ قَالَ أَنَسٌ (رض): لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَاحِشًا وَلَا لَعَّانًا وَ لَاسَبَّابًا كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْمَعْتَبَةِ مَالَهُ تَرِبَ جَبِينُهُ. وَ قَالَ النَّبِيُّ (ص): لَايَنْبَغِي لِصِدِّيقٍ أَنْ يَكُونَ لَعَّانًا(۴).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: بربنی‌آدم نذری نیست درموردیکه

---

(۱) (۳)و (۴) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۳۵ و ۳۶.
(۲) وسائل الشیعه / ج۱۲/ص ۲۲۲.

مالک نیست و آنکه خودرا بکشد به‌چیزی در دنیا به‌همان چیز روز قیامت عذاب شود و آنکه مؤمنی را لعن کند مانند آنستکه او را کشته و هرکس مؤمنی را تهمت به‌کفر زند مانند آنستکه او را کشته است. و انس گفت رسولخدا (ص) اهل فحش و لعن و سبّ نبود و در وقت غضب که میخواست کسی را عتاب کند میفرمود چه‌شده او را دماغش به‌خاک برسد و فرمود برای آدم راستگو سزاوار نیست که لعن کننده باشد.

۲- ش عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشِرَارِ رِجَالِكُمْ قُلْنَا بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ شِرَارُ رِجَالِكُمُ الْبَهَّاتُ الْجَرِيءُ الْفَحَّاشُ الْآكِلُ وَحْدَهُ وَ الْمَانِعُ رِفْدَهُ وَالضَّارِبُ عَبْدَهُ وَ الْمُلْجِئُ عِيَالَهُ إِلَىٰ غَيْرِهِ (۱)

یعنی، از جابر بن عبد اللّه روایت شده‌که رسولخدا (ص) فرمود آیا شما را خبرندهم به‌بدترین مردانتان؟ گفتیم بلی فرمود بدترین مردانتان بُهتان زن پررو فحّاش است، آنکه تنها میخورد و از عطاء خود مانع و آنکه بنده‌ٔ خودرا میزند و عیالش را پناهنده به‌غیر و واگذار مینماید.

۳- ش عَنِ الْبَاقِرِ (ع) قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) النَّاسَ فَقَالَ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشِرَارِكُمْ قَالُوا بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَقَالَ الَّذِي يَمْنَعُ رِفْدَهُ وَ يَضْرِبُ عَبْدَهُ وَ يَتَزَوَّدُ وَحْدَهُ فَظَنُّوا أَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَخْلُقْ خَلْقًا هُوَ شَرٌّ مِنْ هٰذَا ثُمَّ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ هُوَ شَرٌّ مِنْ ذٰلِكَ؟ قَالُوا: بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الَّذِي لَا يُرْجَىٰ خَيْرُهُ وَ لَا يُؤْمَنُ شَرُّهُ فَظَنُّوا أَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَخْلُقْ خَلْقًا هُوَ شَرٌّ مِنْ هٰذَا ثُمَّ قَالَ (ص) أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ هُوَ شَرٌّ مِنْ ذٰلِكَ؟ قَالُوا: بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللّٰهِ، قَالَ الْمُتَفَحِّشُ اللَّعَّانُ الَّذِي إِذَا ذُكِرَ عِنْدَهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَنَهُمْ وَ إِذَا ذَكَرُوهُ لَعَنُوهُ (۲)

یعنی، امام باقر (ع) گفت رسولخدا (ص) خطبه خواند برای مردم وفرمود آیا شما را خبرندهم به‌اینکه شِرار شما کیانند؟ گفتند بلی یا رَسُولَ اللّٰه خبرده، فرمود آنکه از عطای خود مانع وبنده‌ٔ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۷۰.

خودرا بزند و زاد و توشهٔ خودرا تنها مصرف کند، مردم گمان کردند که خدا بدترا ز چنین کسی خلق ننموده، پس فرمود آیا شما را خبر ندهم به آنکه بدترا زاین است؟ گفتند بلی یا رَسُولَ اللّٰه خبرده فرمود آنکه امیدخیری به او نباشد و از شرّا و امان نباشد، مردم گمان کردند که خدا بدترا زاو نیافریده سپس فرمود آیا شما را خبرندهم به آنکه بدترا زاین است گفتند بلی یا رَسُولَ اللّٰه خبرده، فرمود: آن بدزبان بدگوی لعن کننده که چون مؤمنین نزدا و ذکرشوند لعن کند و مؤمنون چون اورا ذکرکنند لعنتش کنند.

۴ـ ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالیٰ: مَنْ أَهٰانَ لِی وَلِیّاً فَقَدْ أَرْصَدَ لِمُحٰارَبَتِی. وَ فِی رِوٰایَةٍ فَقَدْ بٰارَزَنِی بِالْمُحٰارَبَةِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود که خدا یتعالی فرموده هرکس دوستِ مرا اهانت کند کمین گرفته برای جنگ با من. و در روایتی فرموده بتحقیق به جنگ کردن با من اعلان نموده است.

۵ـ ش قٰالَ النَّبِیُّ (ص) خَمْسَةٌ لاٰیَنْظُرُ اللّٰهُ إِلَیْهِمْ یَوْمَ الْقِیٰامَةِ وَ لاٰیُزَکِّیهِمْ وَ لَهُمْ عَذٰابٌ أَلِیمٌ وَ هُمُ: النّٰائِمُونَ عَنِ الْعَتَمٰاتِ وَ الْغٰافِلُونَ عَنِ الْغَدَوٰاتِ وَ اللاّٰعِبُونَ بِالشّٰامٰاتِ وَ الشّٰارِبُونَ الْقَهَوٰات وَ الْمُتَفَکِّهُونَ بِشَتْمِ الْآبٰاءِ وَ الْاُمَّهٰاتِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خدا پنج طائفه را درروزقیامت نظر لطف نکند و ایشان را تزکیه ننماید و برایشان عذاب دردناک است و ایشان آنانکه خوابند ازنمازعشاء و آنانکه غافلند از نمازهای صبح و آنانکه بازی میکنند باسامات و آنانکه مینوشند قهوه‌ها را و آنانکه میوهٔدهانشان فحش به‌پدران و امّهات است.

۶ـ ش قٰالَ النَّبِیُّ (ص): اِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ خَلَقَ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَظَمَةِ جَلاٰلِهِ وَقُدْرَتِهِ فَمَنْ طَعَنَ عَلَیْهِ أَوْ رَدَّ عَلَیْهِ قَوْلَهُ فَقَدْ رَدَّ عَلَی اللّٰهِ.(۳)

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۵۸۸، ۵۹۰ و ۶۱۲ و ج ۱۷/ ص ۳۵۷.

یعنی، رسولخدا (ص) فرموده که خدای عَزَّوَجَلَّ مؤمن را آفریده از عظمت و جلال وقدرت خود، پس هرکس به مؤمن طعن زند ویا بر او ردّکند گفتار او را، بتحقیق برخدا ردّکرده است.

۷- ج قِیلَ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ ادْعُ عَلَی الْمُشْرِکِینَ قٰالَ: إِنِّی لَمْ أُبْعَثْ لَعّٰاناً وَ إِنَّمٰا بُعِثْتُ رَحْمَةً. وَ قٰالَ(ص): لاٰتَلاٰعَنُوا بِلَعْنَةِ اللّٰهِ وَ لاٰبِغَضَبِ اللّٰهِ وَ لاٰبِالنّٰارِ. وَ نٰازَعَتِ الرِّیحُ رَجُلاً رِدٰاءَهُ عَلیٰ عَهْدِ النَّبِیِّ (ص) فَلَعَنَهٰا فَقٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لاٰتَلْعَنْهٰا فَإِنَّهٰا مَأْمُورَةٌ وَ إِنَّهُ مَنْ لَعَنَ شَیْئاً لَیْسَ لَهُ بِأَهْلٍ رَجَعَتِ اللَّعْنَةُ عَلَیْهِ. وَ قٰالَ(ص): لَیْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعّٰانِ وَ لاَ اللَّعّٰانِ وَ لاَ الْفٰاحِشِ وَ لاَ الْبَذِیءِ.(۱)

یعنی، به رسولخدا (ص) گفته شد برمشرکین نفرین کنید فرمود من برای لعن ونفرین مبعوث نشدم و همانا برای رحمت مبعوث شده‌ام. و فرمود یکدگررا به لعنت خدا و به غضب خدا و به آتش لعن نکنید. و درزمان پیغمبر (ص) باد با مردی نزاع کرد که رداء او را میبرد پس باد را لعن کرد، رسولخدا (ص) فرمود آنرا لعن مکن که مأمور است و محقّقاً هرکس چیزی را که اهل لعن نباشد لعن کند لعنت برخود او برگردد. و فرمود مؤمن لعن کننده و طعن زننده و بدگو و بدزبان نمی‌باشد.

۸- ش قٰالَ النَّبِیُّ(ص): إِنَّ مِنْ شَرِّ عِبٰادِ اللّٰهِ مَنْ تُکْرَهُ مُجٰالَسَتُهُ لِفُحْشِهِ. وَ قٰالَ(ص): إِنَّ اللّٰهَ یُبْغِضُ الْفٰاحِشَ الْبَذِیءَ السّٰائِلَ الْمُلْحِفَ. وَ قٰالَ لِعٰائِشَةَ: یٰا عٰائِشَةُ إِنَّ الْفُحْشَ لَوْکٰانَ مِثٰالاً لَکٰانَ مِثٰالَ سَوْءٍ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: محقّقاً بدترین بندگان خدا کسی است که برای بدگوئی او ازمجالست او کراهت داشته باشند. و فرمود خدا دشمن میدارد فحّاش بدزبان آنکه درسئوال ودرخواست اصرار میکند. و به عایشه فرمود: ای عایشه فحش اگرمجسّم شود هرآینه تمثال بدی خواهد بود.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۳۷.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۲۳ ، ۳۲۶ و ۳۲۷.

۹ـ ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): اِنَّ مِنْ اَشَرِّ عِبادِ اللّهِ مَنْ تُكْرَهُ مُجالَسَتُهُ لِفُحْشِهِ. وَ قالَ(ص): اِنَّ اللّهَ حَرَّمَ الْجَنَّةَ عَلى كُلِّ فَحّاشٍ بَذِيءٍ قَليلِ الْحَياءِ لايُبالي ما قالَ وَ لا ما قيلَ لَهُ فَانَّكَ اِنْ فَتَّشْتَهُ لَمْ تَجِدْهُ اِلّا لِغَيَّةٍ أَوْ شِرْكِ شَيْطانٍ، قيلَ يا رَسُولَ اللّهِ وَ فِى النّاسِ شِرْكُ شَيْطانٍ ، فَقالَ(ص): اَما تَقْرَءُ قَوْلَ اللّهِ عَزَّوَجَلَّ: وَ شارِكْهُمْ فِى الْاَمْوالِ وَ الْاَوْلادِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: که ازبدترین مردم کسی استکه مجالستا ورا مکروه دارند برای فحش گفتن او. و فرمود کهخدا حرام کرده بهشت را برهرفحاش بدزبان کم‌شرمی که باکی ندارد هرچه بگوید و هرچه دربارهٔاو گفته‌شود زیرا تواگر اورا تفتیش کنی نمییابی اورا مگرنطفهٔزنا ویا شریک شدهٔشیطان، عرض شد یارَسُولَ اللّه درمیان مردم شریک شدهٔشیطان پیدا میشود؟ فرمود: آیا نمیخوانی آیهٔ: وَشارِكْهُمْ فِى الْاَمْوالِ وَ الْاَوْلادِ كه‌قول خدای عَزَّوَجَلَّ میباشد.

و منه احتقار المسلم و هجره

قالَ اللّهُ تَعالى: يا أَيُّهَا الَّذينَ آمَنُوا لايَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَ لانِساءٌ مِنْ نِساءٍ عَسى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ.(۲)

ooo

۱ـ ج قالَ النَّبِيُّ(ص): لاتَحاسَدُوا وَ لاتَناجَشُوا وَ لاتَباغَضُوا وَ لاتَدابَرُوا وَ لايَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلى بَيْعِ بَعْضٍ وَ كُونُوا عِبادَاللّهِ إِخْوانًا اَلْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لايَظْلِمُهُ وَ لايَخْذُلُهُ وَ لايَحْقِرُهُ اَلتَّقْوى هٰهُنا وَ يُشيرُ إِلى صَدْرِهِ ثَلاثَ مَرّاتٍ بِحَسْبِ امْرِءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخاهُ الْمُسْلِمَ كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرامٌ دَمُهُ وَ مالُهُ وَ عِرْضُهُ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: به‌یکدیگر حسد نبرید و درمعامله یکدیگر زیادنکنید و دشمنی باهم ننمائید وبه‌یکدگرپشت ننمائید

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۳۲۸ و ۳۲۹.
(۲) قرآنکریم/ سورهٔحجرات / آیهٔ ۱۱.
(۳) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۳۸.

و بعضی ازشما روی بیع دیگری تروید و بندگان خدا برادروار باشید مسلمان برادرمسلمان است، به او ستم نمی‌کند و اورا خوار نمی‌گرداند و اورا کوچک نمی‌شمارد، سه مرتبه فرمود محلّ تقوی دل است و اشاره به سینهٔ خود نمود، شرّمرد همین بس که برادرمسلمان خودرا کوچک شمارد، تمام مسلمان برمسلمان حرام است یعنی خون او و مال او و آبروی او.

۲- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ أَصْبَحَ لَايَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ وَ مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يُنَادِي يَا لَلْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ. وَ قَالَ(ص): نَزَلَ عَلَيَّ جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللّٰهَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ اشْتَقَقْتُ لِلْمُؤْمِنِ اسْمًا مِنْ أَسْمَائِي سَمَّيْتُهُ مُؤْمِنًا فَالْمُؤْمِنُ مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ مَنِ اسْتَهَانَ مُؤْمِنًا فَقَدِ اسْتَقْبَلَنِي بِالْمُحَارَبَةِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه صبح کند درحالیکه به امور مسلمین اهمّیّت ندهد، مسلمان نیست وکسیکه شنید مردی ندا میکند ای مسلمین به دادم رسید واجابت نکنند مسلمان نیست. و فرمود: جبرئیل برمن نازل شد و گفت ای محمّد خدا برتو سلام میرساند و میفرماید من برای مؤمن نامی ازنامهای خودرا مشتقّ ساختم و او را مؤمن نامیدم، پس مؤمن ازمن و من از مؤمن میباشم. کسیکه مؤمنی را اهانت کند به جنگ با من روبروشده است.

۳- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ عَرَضَ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ الْمُتَكَلِّمِ فِي حَدِيثِهِ فَكَأَنَّمَا خَدَشَ وَجْهَهُ. وَ قَالَ(ص): مَنِ اسْتَخَفَّ بِفَقِيرٍ مُسْلِمٍ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِحَقِّ اللّٰهِ وَ اللّٰهُ يَسْتَخِفُّ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ. وَ فِي رِوَايَةٍ قَالَ: مَنِ اسْتَذَلَّ مُؤْمِنًا أَوْ حَقَّرَهُ لِفَقْرِهِ وَ قِلَّةِ ذَاتِ يَدِهِ شَهَّرَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه درمیان سخن برادرمتکلّم اسلامی خود سخنی عرضه بدارد گویا بصورت او خدشه وارد کرده است. وفرمود کسیکه به فقیرمسلمانی توهین کند بتحقیق استخفاف کرده بحقّ

---

(۱)و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۸۸،۴۷۲ و ۵۸۹ و ج۱۱/ص ۵۵۹ و ج۱۲/ص ۱۵۵.

خدا و خدا بهاو استخفاف کند روزقیامت مگراینکه توبه کند . و درروایتی فرمود : کسیکه مؤمنی را ذلیل شمرد ویا اورا کوچک نماید برای احتیاج او ویا برای کمچیزی او خدا او رادر روز قیامت رسوا خواهدکرد .

۹- ش رُوِیَ اَنَّهُ أَبْطَأَ عَلیٰ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) رَجُلٌ فَقٰالَ(ص) مٰا أَبْطَأَ بِکَ فَقٰالَ الْعُرْیُ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ فَقٰالَ(ص) اَمٰا کٰانَ لَکَ جٰارٌ لَهُ ثَوْبٰانِ یُعِیرُکَ اَحَدَهُمٰا فَقٰالَ بَلیٰ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ فَقٰالَ مٰاهٰذٰا لَکَ بِاَخٍ.(۱)

یعنی، روایت شده که مردی کندی‌کرد دیرخدمت رسولخدا (ص) آمد حضرت فرمود چه‌باعث به‌کندی توشد؟ عرض کرد برهنگی یٰا رَسُولَ اللّٰه ، فرمود آیا برایت همسایه‌ای نبودکه دوجامه‌داشته‌باشدو یکی را به‌توعاریت دهد گفت بلی یٰا رَسُولَ اللّٰه حضرت فرمودآن برادرتونیست .

۱۰- ج قٰالَ النَّبِیُّ(ص): تُفْتَحُ أَبْوٰابُ الْجَنَّةِ یَوْمَ الْاِثْنَیْنِ وَ یَوْمَ الْخَمِیسِ فَیُغْفَرُ لِکُلِّ عَبْدٍ لٰایُشْرِکُ بِاللّٰهِ شَیْئًا إِلّٰا رَجُلاً کٰانَتْ بَیْنَهُ وَ بَیْنَ أَخِیهِ شَحْنٰاءُ فَیُقٰالُ: أَنْظِرُوا هٰذَیْنِ حَتّیٰ یَصْطَلِحٰا أَنْظِرُوا هٰذَیْنِ حَتّیٰ یَصْطَلِحٰا أَنْظِرُوا هٰذَیْنِ حَتّیٰ یَصْطَلِحٰا .وَقٰالَ(ص) : لٰایَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ یَهْجُرَ أَخٰاهُ فَوْقَ ثَلٰاثِ لَیٰالٍ یَلْتَقِیٰانِ فَیُعْرِضُ هٰذٰا وَ یُعْرِضُ هٰذٰا وَ خَیْرُهُمٰا الَّذی یَبْدَأُ بِالسَّلٰامِ . وَ فِی رِوٰایَةٍ :لٰایَحِلُّ لِمُؤْمِنٍ أَنْ یَهْجُرَ مُؤْمِنًا فَوْقَ ثَلٰاثٍ فَاِنْ مَرَّتْ بِهِ ثَلٰاثٌ فَلْیَلْقَهُ فَلْیُسَلِّمْ عَلَیْهِ فَاِنْ رَدَّ عَلَیْهِ السَّلٰامَ فَقَدِ اشْتَرَکٰا فِی الْاَجْرِ وَ اِنْ لَمْ یَرُدَّ عَلَیْهِ فَقَدْ بٰاءَ بِالْاِثْمِ وَ خَرَجَ الْمُسَلِّمُ مِنَ الْهِجْرَةِ .فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَهٰا فَمٰاتَ دَخَلَ النّٰارَ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود : درهای بهشت روزدوشنبه وپنجشنبه بازمیشود که‌هربنده‌ای که‌به‌خدا شرک نیاورده آمرزیده‌شود مگر مردی‌که بین او و برادرش دشمنی باشد، پس گفته‌شود این دورا مهلت دهید تاصلح کنند، مهلت دهید تاصلح کنند، مهلت دهیدتا

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۱۵.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۳۸ و ۳۹.

صلح کنند. و فرمود: برای مسلمان حلال نیست که از برادرخود دوری کند بیشترازسه‌شب یکدیگررا که ملاقات میکنند او از این اعراض و این از او، و بهترین ایشان آنستکه ابتدا به‌سلام کند و در روایتی فرمود برای مؤمن حلال نیست که بیشتر از سه‌روز از برادرایمانی خود دوری کند پس اگر به‌او گذشت باید به‌او سلام‌کند پس اگر او جواب داد هردوشریک دراجرند و اگر جواب نداد او مبتلا شده به‌گناه و این مسلمان ازدوری کردن خارج شده، پس آنکه بیش ازسه‌روز دوری کرده بمیرد داخل آتش شود.

۱۱- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لاهِجْرَةَ فَوْقَ ثَلاثٍ وَ فِی رِوَایَةٍ: لايَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاثٍ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: دوری بیشتر ازسه‌روز نباشد. ودرروایتی فرمود حلال نیست برای مسلمان که ازبرادرش دوری کند بیشتر از سه‌روز.

۱۲- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَيُّمَا مُسْلِمَيْنِ تَهَاجَرَا فَمَكَثَا ثَلاثاً لايَصْطَلِحَانِ إِلّا كَانَا خَارِجَيْنِ مِنَ الْإِسْلامِ وَ لَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا وَلايَةٌ فَأَيُّهُمَا سَبَقَ إِلَى كَلامِ أَخِيهِ كَانَ السَّابِقَ إِلَى الْجَنَّةِ يَوْمَ الْحِسَابِ. وَ فِی رِوَايَةٍ: نَهَى النَّبِيُّ (ص) عَنِ الْهِجْرَانِ فَمَنْ كَانَ لابُدَّ فَاعِلاً فَلايَهْجُرْ أَخَاهُ أَكْثَرَ مِنْ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فَمَنْ كَانَ مُهَاجِراً لِأَخِيهِ أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ. وَ فِی رِوَايَةٍ قَالَ (ص): لايَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ وَالسَّابِقُ سَبَقَ إِلَى الْجَنَّةِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود هردونفر مسلمانیکه ازیکدگرجدا شوند و سه‌روز درقهرباشند و صلح ننمایند ازاسلام حقیقی خارجند و بین ایشان دوستی ایمانی نیست وهرکدام پیشی گیرد بسوی سخن گفتن با برادرش، او روزقیامت پیشی گرفته‌است بسوی بهشت. و درروایتی رسولخدا (ص) نهی کرد از جدائی پس هرکسی ناچار شد، زیادترازسه‌روز دوری نکند وهرکس بیشتر ازاین از برادرش دوری کند آتش به‌او سزاوارتراست.

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۸۴، ۵۸۵ و ۵۸۶ و المصنف / ج۱۱/ ص ۱۶۸.

۱۳ـ ش عَنْ اَبی‌ذَرٍّ عَنِ النَّبیِّ(ص) فی وَصِیَّتِهِ لَهُ قالَ: یا اَبا ذَرٍّ اِیّاکَ وَ هِجْرانَ اَخیکَ فَاِنَّ الْعَمَلَ لایُتَقَبَّلُ مَعَ الْهِجْرانِ یا اَبا ذَرٍّ اَنْهاکَ عَنِ الْهِجْرانِ.(۱)

یعنی، از ابوذر روایت شده از رسولخدا (ص) در وصیّت حضرت بما و فرمود ای اباذر بپرهیز از هجران و دوری برادرت زیرا عمل پذیرفته نشود با هجران، ای ابوذر تورا نهی میکنم از هجران.

۱۴ـ ج قالَتْ عائِشَةُ (رض) : اِعْتَلَّ بَعیرٌ لِصَفِیَّةِ بِنْتِ حُیَیٍّ وَ عِنْدَ زَیْنَبَ فَضْلُ ظَهْرٍ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لِزَیْنَبَ : اَعْطیها بَعیرًا فَقالَتْ: اَنَا اُعْطی تِلْکَ الْیَهُودِیَّةَ فَغَضِبَ النَّبِیُّ(ص) فَهَجَرَها ذَاالْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمَ وَ بَعْضَ صَفَرٍ(۲)

یعنی، عایشه گوید شتر صَفیّه بِنْتِ حیّ بْنِ اَخْطَب بیمار شد و نزد زینب شتربی راکب بود، پس رسولخدا (ص) به زینب گفت شتری بما و بدهد او گفت من بما این یهودیّه عطا کنم، پیغمبر (ص) غضبناک شد و ماه ذیحجّه و محرّم ومقداری ازصفر را از اودوری کرد.

و منه الجدل و المراء

قالَ اللّٰهُ تَعالیٰ: وَ کانَ الْاِنْسانُ أَکْثَرَ شَیْءٍ جَدَلًا.(۳)

° ° °

۱ـ ج عَنِ السّائِبِ (رض) قالَ: أَتَیْتُ النَّبِیَّ(ص) فَجَعَلُوا یُثْنُونَ عَلَیَّ وَ یَذْکُرُونی، فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَنَا أَعْلَمُکُمْ بِهِ قُلْتُ: صَدَقْتَ بِأَبی أَنْتَ وَ أُمّی کُنْتَ شَریکی فَنِعْمَ الشَّریکُ ، کُنْتَ لاتُدارِی وَلاتُمارِی.

وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: مَنْ تَرَکَ الْکَذِبَ وَ هُوَ باطِلٌ بُنِیَ لَهُ فی رَبَضِ الْجَنَّةِ، وَ مَنْ تَرَکَ الْمِراءَ وَهُوَ مُحِقٌّ بُنِیَ لَهُ فی وَسَطِها وَ مَنْ حَسَّنَ خُلُقَهُ بُنِیَ لَهُ فی أَعْلاها.(۴)

یعنی، روایت شده از سائب که گفت آمدم خدمت پیغمبر (ص)، اصحاب او مرا ثنا گفتند و مرا ذکر نمودند، رسولخدا (ص) فرمود: من بِهِ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۸۷
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۳۹. (۴) التاج الجامع للاصول/ج۵/ ۴۰
(۳) قرآن/ سورۀکهف / آیۀ ۵۴.

داناترم، من گفتم پدروما درم فدایت راست گفتی توشریک من بودی پس چه خوب شریکی که نه مدارا میکردی ونه مجادله. و از انس(رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که گفت آنکه دروغ را درحالیکه باطل است رها کند برای او درآستانهٔ بهشت قصری بنا شود و آنکه مراء و جدال را رها کند درحالیکه حقّ با او است دروسط بهشت برای او بنا شود و آنکه خُلق خودرا نیکوکند دربالای بهشت برای او بنا شود.

۲- ش قَالَ النَّبِيُّ(ص): ثَلَاثٌ مَنْ لَقِيَ اللّٰهَ بِهِنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ مِنْ أَيِّ بَابٍ شَاءَ: مَنْ حَسَّنَ خُلُقَهُ وَ خَشِيَ اللّٰهَ فِي الْمَغِيبِ وَ الْمَحْضَرِ وَ تَرَكَ الْمِرَاءَ وَ إِنْ كَانَ مُحِقًّا(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه خصلت است که هرکس با آنها خدا را ملاقات کند یعنی ازدنیا با آن صفات بمیرد داخل بهشت شود از هردری که خواهد: کسیکه نیکوکند خُلق خودرا و از خدا بترسد در غیاب اشخاص و درمحضر و مراء را ترک کند واگرچه حقّ با او باشد.

۳- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَنَا زَعِيمٌ بِبَيْتٍ فِي أَعْلَى الْجَنَّةِ وَ بَيْتٍ فِي وَسَطِ الْجَنَّةِ وَ بَيْتٍ فِي رِيَاضِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْمِرَاءَ وَ إِنْ كَانَ مُحِقًّا(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: من برعهده میگیرم به خانه ای در بالای بهشت و خانه ای دروسط بهشت و خانه ای دربا غستان بهشت برای آنکه مراء را ترک کند واگرچه حقّ با او باشد.

۴- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: لَاتُمَارِ أَخَاكَ وَ لَاتُمَازِحْهُ وَ لَاتَعِدْهُ مَوْعِدَةً فَتُخْلِفَهُ. وَ قَالَ(ص): كَفَىٰ بِكَ إِثْمًا أَلَّاتَزَالَ مُخَاصِمًا(۳).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: با برادرت نه مراء کن و نه مزاح ونه او را وعده بده به وعده ای که خلاف کنی. و فرمود: همین گناه تورا بس که همواره مخاصمه کنی.

۵- ش عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص): قَالَ: إِيَّاكُمْ وَمُشَارَّةَ النَّاسِ فَإِنَّهَا تُظْهِرُ الْمُعْوِرَةَ وَ تَدْفِنُ الْعِزَّةَ(۴).

---

(۱)،(۲) و(۴) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۶۷، ۵۶۸ و ۵۷۰.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۰.

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده‌که فرمود: دورشوید از نزاع با مردم زیرا نزاع ظاهرمیکند عیب‌را و عزّت‌را دفن می‌نماید.

۶ـ ش عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ (ص) يَقُولُ: اسْتَرْشِدُوا الْعَاقِلَ وَ لَاتَعْصُوهُ فَتَنْدَمُوا[1].

یعنی، ابوهریره (رض) گفت شنیدم ابوالقاسم‌رسول‌خدا(ص)میفرمود: از خردمند راه‌رشد را جویاشوید واورا عصیان نکنیدکه‌پشیمان میشوید.

و منه البخل و سوء الخلق

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: وَ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلٰى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَ أَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ.[2]

° ° °

۱ـ ج قَالَ النَّبِيُّ (ص): لَايَدْخُلُ الْجَنَّةَ خَبٌّ وَ لَامَنَّانٌ وَ لَابَخِيلٌ. وَ قَالَ (ص): خَصْلَتَانِ لَاتَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: الْبُخْلُ وَ سُوءُ الْخُلُقِ.[3]

یعنی، رسول‌خدا (ص) فرمود: واردبهشت نمی‌شود مفسدونه‌منّت‌گذار ونه‌بخیل. و فرمود: دوخصلت درمؤمن جمع نمیشود :بخل وبدخُلقی.

۲ـ ش قَالَ النَّبِيُّ (ص): خَصْلَتَانِ لَاتَجْتَمِعَانِ فِي مُسْلِمٍ الْبُخْلُ وَ سُوءُ الْخُلُقِ. وَ قَالَ (ص): ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ: شُحٌّ مُطَاعٌ وَ هَوًى مُتَّبَعٌ وَ إِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ وَ ثَلَاثٌ مُنْجِيَاتٌ: خَشْيَةُ اللّٰهِ فِي السِّرِّ وَ الْعَلَانِيَةِ وَ الْقَصْدُ فِي الْغِنٰى وَ الْفَقْرِ وَ الْعَدْلُ فِي الرِّضَا وَ الْغَضَبِ[4].

یعنی، رسول‌خدا (ص) فرمود: دوخصلت است‌که درمسلمان جمع نشود بخل و بدی خلق. و فرمود: سه‌چیز هلاک‌آوراست: بخلی‌که‌اطاعت شود و هوائی‌که پیروی گردد و خودپسندی مرد. و سه‌چیز نجات‌آوراست: ترس‌خدا درپنهانی وآشکارا و میانه‌روی‌درثروت وفقر و عدالت درحال خوشنودی وخشمناکی.

---

(۱) و (۴) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۰۹ و ج۶/ص ۲۳ و ۲۴.
(۲) قرآن/سورهٔ منافقون/آیه ۱۰
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۱.

۴ـ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِی حَدِیثٍ وَ أَیُّ دَاءٍ أَدْوَی مِنَ الْبُخْلِ. وَقَالَ(ص): مَا مَحَقَ الْإِسْلَامَ مَحْقَ الشُّحِّ شَیْءٌ ثُمَّ قَالَ إِنَّ لِهٰذَا الشُّحِّ دَبِیباً کَدَبِیبِ النَّمْلِ وَ شُعَباً کَشُعَبِ الشِّرْکِ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود درحدیثی وکدام دردی بدتراست از بخل و فرمود: چیزی اسلامرا ازبین نبرده مانند بخل سپس فرمود برای این بخل جنبشی است مانند مورچه و راههائی است مانند راههای شرک.

۵ـ ش عَنْ عَلِیٍّ(ع) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) یَقُولُ: الْمُؤْمِنُ غِرٌّ کَرِیمٌ وَ الْمُنَافِقُ خَبٌّ لَئِیمٌ وَ خَیْرُ الْمُؤْمِنِینَ مَنْ کَانَ مَأْلَفَةً لِلْمُؤْمِنِینَ وَ لَاخَیْرَ فِیمَنْ لَایَأْلَفُ وَ لَایُؤْلَفُ وَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ(ص) یَقُولُ شِرَارُ النَّاسِ مَنْ یُبْغِضُ الْمُؤْمِنِینَ وَ تُبْغِضُهُ قُلُوبُهُمْ الْمَشَّاءُونَ بِالنَّمِیمَةِ الْمُفَرِّقُونَ بَیْنَ الْأَحِبَّةِ الْبَاغُونَ لِلنَّاسِ الْعَیْبَ أُولٰئِکَ لَایَنْظُرُ اللّٰهُ إِلَیْهِمْ وَ لَایُزَکِّیهِمْ یَوْمَ الْقِیَامَةِ ثُمَّ تَلَا هٰذِهِ الْآیَةَ: هُوَ الَّذِی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِینَ وَ أَلَّفَ بَیْنَ قُلُوبِهِمْ(۲).

یعنی، روایت شده ازعلی(ع) کهگفت شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود مؤمن عزیز و بزرگوار است و منافق حیلهگر و پست است وبهترین مؤمنین کسیاستکه مورد الفت مؤمنین باشد و خیری نیست در کسیکه نهالفت میگیرد و نهکسی بااو الفت میگیرد و شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود بدترین مردمکسی استکه مؤمنین را دشمن میدارد و دلهای مؤمنین اورا دشمن میدارند، آنانکه نمّام و سخن چین باشند و بین دوستان تفرقهافکنند، آنانکهعیب جوی مردمند. آنانرا خدا نظرنمیکند و آنانرا پاکیزه نمیکند برای روزقیامت. سپسآیهٔهُوَالَّذِی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِینَ را قرائت نمود، یعنی خداهمان استکه تورا بیاری خودش تأیید کرد و به مؤمنین و الفتافکند بین دلهاشان.

۶ـ ج قَالَ النَّبِیُّ(ص) الْمُؤْمِنُ غِرٌّکَرِیمٌ وَالْفَاجِرُخَبٌّ لَئِیمٌ(۳).

---

(۱) و(۲) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۴۰۸ و ج۱۵/ص ۲۵۶ و ۲۵۷.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۱.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مؤمن بی‌حیله وکریم است وفاجر مفسد و پست است.

۷- ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) یا عَلِیُّ لاتُشاوِرَنَّ جَباناً فَإِنَّهُ یُضَیِّقُ عَلَیْکَ الْمَخْرَجَ وَ لاتُشاوِرَنَّ بَخِیلاً فَإِنَّهُ یَقْصُرُ بِکَ عَنْ غایَتِکَ وَلاتُشاوِرَنَّ حَرِیصاً فَإِنَّهُ یُزَیِّنُ لَکَ شَرَّها وَاعْلَمْ اَنَّ الْجُبْنَ وَ الْبُخْلَ وَ الْحِرْصَ غَرائِزُ یَجْمَعُها سُوءُ الظَّنِّ. وَقالَ(ص): مِنَ الْمُرُوَّةِ اسْتِصْلاحُ الْمالِ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: یا علی با ترسو مشورت مکن زیرا او بیرون آمدن را برتو تنگ میکند وبا بخیل مشورت مکن که‌تو را ازنهایت ترقّی باز میدارد و با حریص مشورت مکن زیرا بدیِ آنرا برای تو زینت میدهد و بدان که ترس و بخل و حرص ازصفاتی استکه سوء ظنّ آنها را جمع میکند. وفرمود: ازمروّت اصلاح‌کردن‌مال است.

۸- ش قالَ النَّبِیُّ(ص): اَلْخُلُقُ السَّیِّئُ یُفْسِدُ الْعَمَلَ کَما یُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خُلْق بد عمل را فاسدمیکند چنانکه سرکه عسل را فاسدمیکند.

۹- ج قالَ النَّبِیُّ(ص): یَتَقارَبُ الزَّمانُ وَ یَنْقُصُ الْعَمَلُ وَ یُلْقَی الشُّحُّ وَ یَکْثُرُ الْهَرْجُ، قالُوا: وَمَا الْهَرْجُ قالَ: اَلْقَتْلُ الْقَتْلُ(۳).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: زمان بهم نزدیک شود یعنی یکماه هفته‌شود و عمل ناقص و بخل القاء شود و هرج ومرج زیاد گردد گفتند هَرْج چیست؟ فرمود: کشتن کشتن.

۱۰- ش عَنِ الْباقِرِ قالَ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) لَوْکانَ الْخُرْقُ خَلْقاً یُرٰی ماکانَ فِی شَیْءٍ مِنْ خَلْقِ اللّهِ أَقْبَحُ مِنْهُ. وَ قالَ(ص): أَبَی اللّهُ لِصاحِبِ الْخُلُقِ السَّیِّئِ بِالتَّوْبَةِ لِأَنَّهُ إِذا تابَ مِنْ ذَنْبٍ وَقَعَ فِی ذَنْبٍ أَعْظَمَ مِنْهُ(۴).

یعنی، امام باقر (ع) روایت کرده‌که رسولخدا (ص) فرمود: اگرتندی خُلْق دیدنی‌بود چیزی ازخلق خدا از او زشت‌تر نبود. و فرمود: خدا نخواسته‌که‌توبهٔ خلقِ بدرا بپذیرد زیرا اوچون ازگناهی توبه

---

(۱)، (۲)و (۴) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۳۲۰، ۴۲۹، ۴۳۰و۵۰۶ و ج۱۱/ص ۳۲۳ و ج۱۲/ص ۴۰ و ۴۱.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۲.

کند درگناه بزرگتری واقع شود.

یحرم الکذب إلّا فی ثلاث

قالَ اللّهُ تَعالی: إنَّما یَفْتَری الْکَذِبَ الَّذینَ لایُؤْمِنُونَ بِآیاتِ اللّهِ وَ أُولئِکَ هُمُ الْکاذِبُونَ(۱) وَقالَ عَزَّوَجَلَّ: وَلَهُمْ عَذابٌ أَلیمٌ بِما کانُوا یَکْذِبُونَ(۲). و آیات دیگر.

° ° ° °

۱ـ ج قالَ النَّبِیُّ(ص): وَیْلٌ لِلَّذی یُحَدِّثُ فَیَکْذِبُ لِیُضْحِکَ بِهِ الْقَوْمَ وَیْلٌ لَهُ وَیْلٌ لَهُ. وَ قالَ(ص): کَفی بِالْمَرْءِ إِثْماً أَنْ یُحَدِّثَ بِکُلِّ ما سَمِعَ. وَقالَ(ص): کَبُرَتْ خِیانَةً أَنْ تُحَدِّثَ أَخاکَ حَدیثاً هُوَلَکَ بِهِ مُصَدِّقٌ وَ أَنْتَ لَهُ بِهِ کاذِبٌ(۳).

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: وای برآنکه حدیث میگوید ودروغ میگوید تا قومی را بخنده وادارد، وای براو وای براو. و فرمود: این گناه برای مرد بس است که هرچه شنیده حدیث کند. و فرمود: خیانت بزرگی است که تو برای برادرت حدیث بگوئی که او تصدیق آن گفتار کند و تو به او دروغ گفته باشی.

۲ـ ش فی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ(ص) لِعَلِیٍّ(ع) قالَ: یا عَلِیُّ لاتَمْزَحْ فَیَذْهَبَ بَهاؤُکَ وَ لاتَکْذِبْ فَیَذْهَبَ نُورُکَ وَإیّاکَ وَخَصْلَتَیْنِ الضَّجَرَ وَالْکَسَلَ فَإنَّکَ إنْ ضَجِرْتَ لَمْ تَصْبِرْ عَلی حَقٍّ وَ إنْ کَسِلْتَ لَمْ تُؤَدِّ حَقّاً یا عَلِیُّ مَنِ اسْتَوْلی عَلَیْهِ الضَّجَرُ رَحَلَتْ عَنْهُ الرّاحَةُ(۴).

یعنی، دروصیّت رسولخدا (ص) به علی فرمود: یا عَلِیّ مزاح مکن که قیمتت میرود و دروغ مگو که نورت میرود و بپرهیز از دوخصلت ناآرامی وکسالت، زیرا اگر بیقرارشدی وناآرام برحقّ صبر نکردی و اگرکسل شدی حقّی را ادا نکردی، یا علی کسیکه بیقراری و ناآرامی براو فراگیرد راحتی ازاو رخت میبندد.

---

(۱) قرآن/ سورهٔنحل/آیهٔ ۱۰۵. (۲) قرآن/سورهٔبقره/ آیهٔ ۱۰.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۲ و ۴۳.
(۴) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۲۵.

۳ـ ج عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ : ما كانَ خُلُقٌ أَبْغَضَ إِلىٰ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) مِنَ الْكَذِبِ وَ لَقَدْ كانَ الرَّجُلُ يُحَدِّثُ عِنْدَ النَّبِيِّ (ص) بِالْكَذْبَةِ فَما يَزالُ فِي نَفْسِهِ حَتّىٰ يَعْلَمَ أَنَّهُ قَدْ أَحْدَثَ مِنْها تَوْبَةً.[1] وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) أَنَّ النَّبِيَّ (ص) قالَ: إِذا كَذَبَ الْعَبْدُ تَباعَدَ عَنْهُ الْمَلَكُ مِيلاً مِنْ نَتْنِ ما جاءَ بِهِ.[2]

یعنی، روایت شده از عایشه چیزی مبغوض تر نبود نزد رسولخدا از سوگند دروغ و چنین بود که مردی دروغی نزد پیغمبر میگفت و اثر در روح آنحضرت باقی بود تا وقتیکه میدانست او توبه کرده است . و رسولخدا (ص) فرمود چون بنده دروغ گفت فرشته از او دور میشود یک میل از گندی که او بوجود آورده است .

۴ـ ش عن الرضا (ع) قال: سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَكُونُ الْمُؤْمِنُ جَباناً قالَ نَعَمْ قِيلَ وَيَكُونُ بَخِيلاً قالَ نَعَمْ، قِيلَ وَ يَكُونُ كَذّاباً؟ قالَ:لا. وَ مِنْ أَلْفاظِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) أَرْبَا الرِّبَا الْكَذِبُ.[3]

یعنی، حضرت رضا (ع) فرمود: از رسولخدا (ص) سئوال شد آیا مؤمن ترسو میشود گفت بلی، گفته شد بخیل میشود؟ فرمود: بلی، گفته شد دروغگو میشود: فرمود: نه. و از گفته‌های رسولخدا (ص) است که بدترین ربا دروغ گفتن است .

۵ـ ش فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ (ص) لِعَلِيٍّ (ع) قالَ: يا عَلِيُّ لاتَمْزَحْ فَيَذْهَبَ بَهاؤُكَ وَ لاتَكْذِبْ فَيَذْهَبَ نُورُكَ.[4]

یعنی، در وصیّت رسولخدا (ص) به علی (ع) فرمود: یا علی مزاح مکن که هیبت تو از بین میرود و دروغ مگو که نور تو را محو میکند.

۶ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لَيْسَ الْكَذّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النّاسِ وَيَقُولُ خَيْراً[5] وَ يَنْمِي خَيْراً. قالَتْ أُمُّ كُلْثُوم بِنْتُ عُقْبَةَ (رض) :وَلَمْ أَسْمَعْ يُرَخِّصُ النَّبِيُّ (ص) فِي شَيْءٍ مِمّا يَقُولُ النّاسُ كَذِبٌ إِلّا فِي ثَلاثٍ: الْحَرْبُ وَ الْإِصْلاحُ بَيْنَ النّاسِ وَ حَدِيثُ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ وَحَدِيثُ الْمَرْأَةِ زَوْجَها.[6]

---

(۱)و (۵) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۴۳ والمصنف / ج ۱۱/ص ۱۵۸.
(۲)و (۶) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۴۳.
(۳)و (۴) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۴۷۸، ۵۷۳ و ۵۷۴.

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: کذّاب نیست آنکه بین مردم اصلاح کند و خیری بگوید و نسبت خیری بدهد. اُمّ کُلثوم بِنت عُقبَه گفت نشنیدم که پیغمبر (ص) دروغ را تجویز کند در چیزی از گفتار مردم مگر در سه مورد: هنگام جنگ و اصلاح بین مردم و گفتار مرد با زنش و گفتار زن با شوهرش.

۷- ش عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فِی وَصِیَّتِهِ لِعَلِیٍّ (ع) قٰالَ: یٰا عَلِیُّ إِنَّ اللّٰهَ أَحَبَّ الْکَذِبَ فِی الصَّلاحِ وَ أَبْغَضَ الصِّدْقَ فِی الْفَسٰادِ (إِلیٰ أَنْ قٰالَ) ثَلاٰثٌ یَحْسُنُ فِیهِنَّ الْکَذِبُ: الْمَکِیدَةُ فِی الْحَرْبِ وَ عِدَتُکَ زَوْجَتَکَ وَ الْإِصْلاٰحُ بَیْنَ النّٰاسِ. وَ ثَلاٰثَةٌ یَقْبَحُ فِیهِنَّ الصِّدْقُ النَّمِیمَةُ وَ إِخْبٰارُکَ الرَّجُلَ عَنْ أَهْلِهِ بِمٰا یَکْرَهُهُ وَ تَکْذِیبُکَ الرَّجُلَ عَنِ الْخَبَرِ(۱).

یعنی، از رسول خدا (ص) روایت شده که در وصیت خود به علیّ (ع) فرمود ای علی خدا دوست داشته دروغ را در جای صلاح و دشمن داشته راست را در موقع فساد تا آنکه فرمود: سه مورد است که دروغ در آن نیکو است (۱) در جنگ حیله بکار بردن (۲) وعده دادن به همسر خویش (۳) بین مردم اصلاح کردن. و سه مورد است که راست در آن زشت است: (۱) در نمّامی (۲) خبر دادن مردی را از خانواده اش به آنچه خوش ندارد (۳) مردی را از خبری که داده تکذیب کردن.

۸- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لاٰ کَذِبَ عَلیٰ مُصْلِحٍ ثُمَّ تَلاٰ: أَیَّتُهَا الْعِیرُ إِنَّکُمْ لَسٰارِقُونَ ثُمَّ قٰالَ وَاللّٰهِ مٰا سَرَقُوا وَ مٰا کَذَبَ. ثُمَّ تَلیٰ: بَلْ فَعَلَهُ کَبِیرُهُمْ هٰذٰا فَسْئَلُوهُمْ إِنْ کٰانُوا یَنْطِقُونَ ثُمَّ قٰالَ مٰا فَعَلُوهُ وَ مٰا کَذَبَ(۲).

یعنی، رسول خدا (ص) فرمود: بر شخص مُصْلِح دروغ احساب نمیشود سپس تلاوت آیهٔ ۷۰ سورهٔ یوسف نمود که از طرف یوسف به قافلهٔ برادران ندا شد: آهای قافله شما دزدانید سپس فرمود وَاللّٰه دزدی نکردند و حضرت یوسف دروغ نگفت. سپس تلاوت نمود آیهٔ ۶۳ سورهٔ انبیاء را که فرموده: بَلْ فَعَلَهُ کَبِیرُهُمْ تا آخر یعنی بلکه بزرگان بتان

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۸ / ص ۵۷۸، ۵۷۹ و ۵۸۰.

اینکار را کرده اگر نطقی دارند از ایشان بپرسید سپس فرمود آنرا بتان بجانیاوردند واو هم دروغ نگفت.

۹- ش نَهیٰ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَنْ یَکْذِبَ الرَّجُلُ فِی رُؤْیاهُ مُتَعَمِّدًا وَ قالَ یُکَلِّفُهُ اللّٰهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ أَنْ یَعْقِدَ شَعِیرَةً وَما هُوَ بِعاقِدِها(۱)!

یعنی، رسولخدا (ص) از دروغ گفتن درخواب عمداً نهی نمود و فرمود خدایتعالی روزقیامت اورا تکلیف میکند که جوی را گره زند درحالیکه او نتواند.

و منه النّفاق

قالَ اللّٰهُ تَعالیٰ: إِنَّ الْمُنافِقِینَ فِی الدَّرْکِ الْأَسْفَلِ مِنَ النّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِیرًا (۲)!

° ° °

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: آیَةُ الْمُنافِقِ ثَلاثٌ: إِذا حَدَّثَ کَذَبَ وَإِذا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا اؤْتُمِنَ خانَ. وَفِی رِوایَةٍ: إِذا خاصَمَ فَجَرَ(۳)!

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: نشانهٔ منافق سه چیزاست چون حدیث گوید دروغ ببافد و چون وعده دهد خلاف کند و چون بهاو امانت سپرده شود خیانت کند. و درروایتی چون دشمنی کند زیاده روی نماید.

۲- ش قالَ النَّبِیُّ (ص): ثَلاثٌ مَنْ کُنَّ فِیهِ کانَ مُنافِقًا وَإِنْ صامَ وَصَلّیٰ وَزَعَمَ اَنَّهُ مُسْلِمٌ: مَنْ إِذَا ائْتُمِنَ خانَ وَإِذا حَدَّثَ کَذَبَ وَإِذا وَعَدَ أَخْلَفَ إِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ قالَ فِی کِتابِهِ: إِنَّ اللّٰهَ لایُحِبُّ الْخائِنِینَ وَقالَ اَنَّ لَعْنَةَ اللّٰهِ عَلَیْهِ اِنْ کانَ مِنَ الْکاذِبِینَ. وَفِی قَوْلِهِ وَاذْکُرْ فِی الْکِتابِ اِسْماعِیلَ اِنَّهُ کانَ صادِقَ الْوَعْدِ وَکانَ رَسُولًا نَبِیًّا(۴)!

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه چیز درهرکس باشد منافق است و اگرچه روزه و نماز آورد و خودرا مُسلم بداند: آنکه درامانت

---

(۱) و (۴) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۰۶۸ و ج۱۱/ص ۲۶۹.
(۲) قرآن/ سورهٔ نساء / آیهٔ ۱۴۵.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۴.

خیانت کند و چون سخن گوید دروغ گوید و چون وعده دهد خلاف نماید زیرا خدای عَزَّوَجَلّ درکتاب خود فرموده خدای دوست نمیدارد خائنین را و فرموده لعنت خدا برا و اگردروغ بگوید و در قول خود فرموده: یادآور درا ین کتاب اسماعیل را که در وعده صادق بود و رسول بزرگی بود.

۳ـ ج قالَ النَّبِیُّ (ص): ما مِنْ نَبِیٍّ بَعَثَهُ اللّٰهُ فِی اُمَّةٍ قَبْلِی إِلّا کانَ لَهُ مِنْ اُمَّتِهِ حَوارِیُّونَ وَ أَصْحابٌ یَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَیَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِنَّها تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ یَقُولُونَ ما لایَفْعَلُونَ وَ یَفْعَلُونَ ما لایُؤْمَرُونَ فَمَنْ جاهَدَهُمْ بِیَدِهِ فَهُوَمُؤْمِنٌ وَ مَنْ جاهَدَهُمْ بِلِسانِهِ فَهُوَمُؤْمِنٌ وَ مَنْ جاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَمُؤْمِنٌ وَلَیْسَ وَراءَ ذٰلِکَ مِنَ الْإیمانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ. وَ قالَ (ص): مَنْ حَمَلَ عَلَیْنَا السِّلاحَ فَلَیْسَ مِنّا وَ مَنْ غَشَّنا فَلَیْسَ مِنّا(۱).

یعنی، رسول‌خدا (ص) فرمود: هیچ پیغمبری را خدا پیش از من نفرستاد مگرآنکه بعضی ازاُمّت، اطرافیان واصحابی بودند که روش او را گرفتند و به امر او اقتداکردند سپس بعدا زخود جانشینانی گذاشتندکه میگویند آنچه را بجا نمی‌آورند و بجا می‌آورند آنچه راکه مأمورنشدند پس آنکه با ایشان بدست خودجهاد کند مؤمن است و آنکه با زبان با ایشان جهادکند او نیز مؤمن است و آنکه با قلب با ایشان جهادکند اومؤمن است و غیرازاین حبّه‌ای خَرْدَل ایمانی نیست. و فرمود: هرکس علیه ما سلاح حمل‌کند ازما نیست و آنکه با ما خدعه‌کند ازما نیست.

۴ـ ش عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) قالَ: لَیْسَ مِنّا مَنْ ماکَرَ مُسْلِماً(۲).

یعنی، ازرسول‌خدا (ص) روایت شده‌که فرمود: ازما نیست کسیکه با مسلمانی مکرکند.

العصبیّة من وصف الجاهلیّة

۱ـ ج قالَ النَّبِیُّ (ص): لَیْسَ مِنّا مَنْ دَعا إِلیٰ عَصَبِیَّةٍ وَلَیْسَ مِنّا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۵.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۷۱.

مَنْ قاتَلَ عَلیٰ عَصَبِیَّةٍ وَ لَیْسَ مِنّا مَنْ ماتَ عَلیٰ عَصَبِیَّةٍ وَ قالَ: الْعَصَبِیَّةُ أَنْ تُعینَ قَوْمَکَ عَلَی الظُّلْمِ. وَ عَنْ سُراقَةَ بْنِ مالِکِ بْنِ جُعْشُمٍ الْمُدْلِجِیِّ (رض) قالَ: خَطَبَنا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَقالَ: خَیْرُکُمُ الْمُدافِعُ عَنْ عَشیرَتِهِ مالَمْ یَأْثَمْ. وَقالَ (ص): مَنْ نَصَرَقَوْمَهُ عَلیٰ غَیْرِ الْحَقِّ فَهُوَ کَالْبَعیرِ الَّذی رُدِّیَ فَهُوَ یُنْزَعُ بِذَنْبِهِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: ازما نیست آنکه بسوی عصبیّت دعوت کرده و ازما نیست آنکه برعصبیّت جنگ نموده و ازما نیست آنکه روی عصبیّت مرده است. و فرمود عصبیّت آنستکه قوم‌خودرا برظلم یاری کنی. و از سُراقةبْنِ مالک بْن جُعْشُم الْمُدْلِجیّ روایت شده که‌گفت رسولخدا (ص) خطبه برای ما خوانده فرمود: بهترین شما آنکه ازعشیره وفامیل خود دفاع‌کند مادامیکه گناه‌نباشد. و فرمود: کسیکه قوم‌خودرا بناحقّ یاری کند مانند شتری استکه‌در چاه‌افتاده دم‌او کنده‌شود.

۲- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ تَعَصَّبَ أَوْتُعُصِّبَ لَهُ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإیمانِ مِنْ عُنُقِهِ. وَقالَ (ص): مَنْ کانَ فی قَلْبِهِ حَبَّةٌ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ عَصَبِیَّةٍ بَعَثَهُ اللّٰهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ مَعَ أَعْرابِ الْجاهِلِیَّةِ (۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس‌اظهارتعصّب‌کند ویا برای او تعصّب‌شود بند و علاقۀایمان‌را ازگردن خود برداشته‌است. و فرمود: کسیکه دردل او ذرّه‌ای ازکوچکترین چیزی ازعصبیّت باشد خدا اورا روزقیامت بااعراب جاهلیّت محشورفرماید.

۳- ش أَتیٰ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) رَجُلٌ فَقالَ: یارَسُولَ اللّٰهِ أَنا فُلانُ بْنُ فُلانٍ حَتّیٰ عَدَّ تِسْعَةً فَقالَ (ص): أَما إِنَّکَ عاشِرُهُمْ فِی النّارِ. وَفی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ لِعَلِیٍّ (ص) قالَ: یاعَلِیُّ آفَةُ الْحَسَبِ الْإِفْتِخارُ إِنَّ اللّٰهَ قَدْ أَذْهَبَ بِالْإِسْلامِ نَخْوَةَ الْجاهِلِیَّةِ وَتَفاخُرَها بِآبائِها أَلا إِنَّ النّاسَ مِنْ آدَمَ وَ آدَمَ مِنْ تُرابٍ وَ أَکْرَمَهُمْ عِنْدَاللّٰهِ أَتْقاهُمْ.(۳)

یعنی، مردی خدمت رسولخدا (ص) آمد و گفت یارَسُولَ اللّٰه من فلانی پسرفلانی تانه‌پشت از پدران خودرا شمرد، رسولخدا (ص)فرمودآگاه

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۶.
(۲)و (۳) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۲۹۶ و ۳۳۵.

باش تو دهمی آنانی درآتش . و دروصیّت رسولخدا (ص) به علیّ (ع) فرمود : یا علی آفت حَسَب افتخار است ، خدا یتعالی بواسطهٔ اسلام خودخواهی جاهلیّت را برد و فخرفروشی به پدران را از بین برداشت ، آگاه باش مردم از آدمند و آدم از خاکست وگرامی ترین مردم نزدخدا باتقوی ترین ایشان است .

الباب الثّالث فی مکارم الأخلاق

قالَ اللّٰهُ تَعالی: إِنَّ أَکْرَمَکُمْ عِنْدَاللّٰهِ أَتْقاکُمْ إِنَّ اللّٰهَ عَلِیمٌ خَبِیرٌ[1]. وآیات دیگر

أعظمها کظم الغیظ و عدم الغضب

قالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ: الَّذِینَ یُنْفِقُونَ فِی السَّرّاءِ وَالضَّرّاءِ وَالْکاظِمِینَ الْغَیْظَ وَ الْعافِینَ عَنِ النّاسِ وَاللّٰهُ یُحِبُّ الْمُحْسِنِینَ.[2]

° ° °

۱ــ ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَیْسَ الشَّدِیدُ بِالصُّرَعَةِ إِنَّمَاالشَّدِیدُ الَّذِی یَمْلِکُ نَفْسَهُ عِنْدَالْغَضَبِ . وَقالَ(ص): مَنْ کَظَمَ غَیْظًا وَهُوَ قادِرٌ عَلی أَنْ یُنْفِذَهُ دَعاهُ اللّٰهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ عَلی رُؤُسِ الْخَلائِقِ حَتّی یُخَیِّرَهُ مِنْ أَیِّ الْحُورِ الْعِینَ شاءَ . وَ فِی رِوایَةٍ: مَنْ کَظَمَ غَیْظَهُ وَهُوَ قادِرٌ عَلی أَنْ یُنْفِذَهُ مَلَأَهُ اللّٰهُ أَمْنًا وَ إِیمانًا[3].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود : پهلوان آن نیست که زمین زند همانا پهلوان آنستکه خوددار ی کندوقت غضب . و فرمود :کسیکه غضب خود را فروبرد درحالیکه قادر است غضب خودرا انجا مدهد روزقیامت خدا اورا درمقابل مشاهدهٔ همهٔ خلائق دعوت کند کهاز هرنوع حورالعین بخواهد اختیار کند . ودرروایتی فرمود : هرکس غیظ خودرا فروبرد

---

(۱) قرآن/سورهٔ حجرات /آیهٔ ۱۳. (۲) قرآن/سورهٔ آلعمران /آیهٔ ۱۳۴
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۷ و ۴۸.

درحالیکه قادربرانجام آن باشد خدادل اورا پراز آمن و ایمان نماید.

۲- ج جاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ(ص) فَقالَ: عَلِّمْنِي شَيْئاً وَ لاتُكْثِرْ عَلَيَّ لَعَلِّي أَعِيهِ، قالَ: لاتَغْضَبْ، فَرَدَّدَ ذلِكَ مِراراً كُلُّ ذلِكَ يَقُولُ: لاتَغْضَبْ.(۱)

یعنی، مردی خدمت پیغمبر (ص) آمد وگفت چیزی به من یاد ده وزیاد برمن نگردان شاید حفظ کنم وفراگیرم، فرمود: غضب مکن او چندی مکرّرکرد، درتمام آن میفرمود غضب مکن.

۳- ش قالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ(ص) يا رَسُولَ اللّهِ عَلِّمْنِي فَقالَ اذْهَبْ فَلاتَغْضَبْ. وَفِي رِوايَةٍ: أَتى رَسُولَ اللّهِ رَجُلٌ بَدَوِيٌّ فَقالَ إِنِّي أَسْكُنُ الْبادِيَةَ فَعَلِّمْنِي جَوامِعَ الْكَلِمِ فَقالَ آمُرُكَ أَنْ لاتَغْضَبَ فَأَعادَ عَلَيْهِ الْأَعْرابِيُّ الْمَسْئَلَةَ ثَلاثَ مَرّاتٍ حَتّى رَجَعَ الرَّجُلُ إِلى نَفْسِهِ فَقالَ لا أَسْئَلُ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهذا ماأَمَرَنِي رَسُولُ اللّهِ (ص) إِلّا بِالْخَيْرِ(۲).

یعنی، مردی به رسولخدا (ص) گفت مرا تعلیم ده، آنحضرت فرمود برو و غَضَب مکن. و درروایتی مردی بیابانی خدمت رسولخدا (ص) آمد وگفت من ساکن بیابانم مرا کلمات جامع یاددهد، فرمود تو را امرمیکنم که غضب مکن، اعرابی همین سئوال را سه مرتبه تکرار کرد وهمین جواب شنید، پس آنمرد به خود رجوع کرد وگفت پس ازاین ازچیزی سئوال نکنم رسولخدا (ص) مرا امرنکرده مگربه خیر.

۴- ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): الْغَضَبُ يُفْسِدُ الْإِيمانَ كَما يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ وَ قالَ(ص) مَنْ كَفَّ نَفْسَهُ عَنْ أَعْراضِ النّاسِ أَقالَ اللّهُ نَفْسَهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ وَ مَنْ كَفَّ غَضَبَهُ عَنِ النّاسِ كَفَّ اللّهُ تَبارَكَ وَتَعالى عَنْهُ عَذابَ يَوْمِ الْقِيامَةِ(۳).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: غضب فاسدمیکند ایمان را چنانکه سرکه عسل را فاسدمیکند. و فرمود: کسیکه خودرا از عِرض و آبروی مردم نگه‌دارد خدا روزقیامت ازاو بگذرد وکسیکه غضب خودرا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۴۸.

(۲)و (۳) وسائل الشیعه/ ج ۱۱/ص ۲۸۷ و ۲۸۸.

از مردم باز دارد خدای تَبارَکَ وَتَعالی عذاب روز قیامت را از او باز دارد.

۵- ش عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ(ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ(ص) مِنْ أَحَبِّ السَّبِیلِ إِلَی اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ جُرْعَةُ غَیْظٍ تَرُدُّها بِحِلْمٍ وَ جُرْعَةُ مُصِیبَةٍ تَرُدُّها بِصَبْرٍ.(۱)

یعنی، از علیّ بن الحسین(ع) روایت شده از رسول خدا (ص) که فرمود: از بهترین راه به سوی قرب خدای عَزَّوَجَلَّ دو جرعه نوشیدن است: (۱) جرعهٔ غیظی که آنرا به بردباری برگردانی و (۲) جرعهٔ مصیبتی که آنرا به صبر برگردانی.

۶- ش قالَ النَّبِیُّ(ص): مَنْ یَکْظِمِ الْغَیْظَ یَأْجُرْهُ اللّٰهُ وَمَنْ یَصْبِرْ عَلَی الرَّزِیَّةِ یُعَوِّضْهُ اللّٰهُ. وَ قالَ لِعَلِیٍّ(ع): یا عَلِیُّ أُوصِیکَ بِوَصِیَّةٍ فَاحْفَظْها فَلاتَزالُ بِخَیْرٍ ماحَفِظْتَ وَصِیَّتِی: مَنْ کَظَمَ غَیْظاً وَهُوَ یَقْدِرُ عَلی إِمْضائِهِ أَعْقَبَهُ اللّٰهُ أَمْناً وَإِیماناً یَجِدُ طَعْمَهُ. وَ فِی رِوایَةٍ: مَنْ کَظَمَ غَیْظاً وَهُوَ یَقْدِرُ عَلی إِنْفاذِهِ وَحَلُمَ عَنْهُ أَعْطاهُ اللّٰهُ أَجْرَ شَهِیدٍ.(۲)

یعنی، رسول خدا (ص) فرمود: کسیکه فروبرد غَیْظ را خدا او را اجر میدهد و کسیکه بر مصیبت شکیبائی نماید خدا او را عوض میدهد. و به علی(ع) فرمود: ای علی تورا سفارش میکنم به سفارشی، آنرا حفظ کن که همواره بخیرخواهی بوده مادامیکه آنرا حفظ کرده باشی کسیکه غیظی فروبرد درحالیکه میتواند آنرا اجرا کند خدا اَمْن و ایمان بدنبال آن او را عطا کند که طعم ایمان را بچشد. ودرروایتی فرمود: آنکه غیظی را فروبرد درحالیکه میتواند انجام دهد و از آن بردباری کند خدا به او اجر شهید عطا نماید.

۷- ش إِنَّ النَّبِیَّ(ص) بَعَثَ سَرِیَّةً فَلَمّا رَجَعُوا قالَ: مَرْحَباً بِقَوْمٍ قَضَوُا الْجِهادَ الْأَصْغَرَ وَ بَقِیَ عَلَیْهِمُ الْجِهادُ الْأَکْبَرُ فَقِیلَ یا رَسُولَ اللّٰهِ مَا الْجِهادُ الْأَکْبَرُ؟ قالَ جِهادُ النَّفْسِ. وَقالَ النَّبِیُّ(ص): الشَّدِیدُ مَنْ غَلَبَ نَفْسَهُ. وَقالَ فِی وَصِیَّتِهِ لِعَلِیٍّ(ع): یا عَلِیُّ أَفْضَلُ الْجِهادِ مَنْ أَصْبَحَ لایَهُمُّ بِظُلْمِ أَحَدٍ.(۳)

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۵۲۳، ۵۲۴ و ۵۲۵ و ج ۱۱/ص ۱۲۲ و ۱۲۳.

یعنی، رسولخدا (ص) لشکری را فرستاد، پس چون برگشتند، فرمود: مَرْحَبا بهقومیکه جهادکوچکتر را انجام دادند و برایشان باقی مانده جهادبزرگتر، گفتهشد یا رَسُولَ اللّه جهادبزرگتر چیست؟ فرمود جهادبانفس. و فرمود شجاع کسیاستکه برهوای نفس خود غلبهکند و پیروزگردد. و دروصیّت خود بهعلی(ع) فرمود: یا عَلِیّ بهترین جهاد برای کسیاستکه صبح کند وبهظلماحدی همّت نکند و نپردازد.

۸- ش قالَ النَّبِیُّ(ص): اِنَّ اَفْضَلَ الْجِهادِ مَنْ جاهَدَنَفْسَهُ الَّتِی بَیْنَ جَنْبَیْهِ وَ قالَ الْمُجاهِدُ مَنْ جاهَدَنَفْسَهُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمودکه بهترین جهاد جهادبانفس خوداستکه دشمن اندرون است. و فرمود مجاهدکسیاستکهبانفسخودجهادکند.

۹- ش عَنِ الْباقِرِ (ع) قالَ: سُئِلَ النَّبِیُّ(ص) عَنْ خِیارِ الْعِبادِ فَقالَ الَّذِینَ إِذا أَحْسَنُوا اسْتَبْشَرُوا وَ إِذا أَساءُوا اسْتَغْفَرُوا وَإِذا أُعْطُوا شَکَرُوا وَ إِذَا ابْتُلُوا صَبَرُوا وَ إِذا غَضِبُوا غَفَرُوا.(۲)

یعنی، امامباقر (ع) فرموده ازرسولخدا (ص) سئوال شد ازبندگان خوب، فرمود آنانکه چون نیکی کنند شادباشند و چون بدی کنند طلبآمرزش نمایند وچون عطاشوند شکرگزارند و چون مبتلا شوند صبرنمایند و چون غضبکنند گذشت نمایند.

۱۰- ش قالَ النَّبِیُّ(ص): أَرْکانُ الْکُفْرِ أَرْبَعَةٌ: الرَّغْبَةُ وَ الرَّهْبَةُ وَ السَّخَطُ وَ الْغَضَبُ.(۳)

یعنی، پیامبر (ص) فرمود: ارکان کفرچهاراست: رغبت و ترس و خشم و غضب است.

۱۱- ش مَرَّرَسُولُ اللّهِ (ص) بِقَوْمٍ یَتَشائَلُونَ حَجَرًا فَقالَ ما هذا فَقالُوا: نَخْتَبِرُ أَشَدَّنا وَ أَقْوانا فَقالَ أَلاأُخْبِرُکُمْ بِأَشَدِّکُمْوَأَقْواکُمْ قالُوا: بَلی یا رَسُولَ اللّهِ قالَ: أَشَدُّکُمْ وَ أَقْواکُمُ الَّذِی إِذا رَضِیَ لَمْ یُدْخِلْهُ رِضاهُ فِی إِثْمٍ وَ لاباطِلٍ وَ إِذا سَخِطَ لَمْ یُخْرِجْهُ سَخَطُهُ مِنْ قَوْلِ الْحَقِّ وَ إِذا مَلَکَ لَمْ یَتَعاطَ ما لَیْسَ لَهُ بِحَقٍّ.(۴)

---

(۱)، (۲)، (۳) و (۴) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۱۲۴، ۱۴۹، ۲۶۹و ۲۸۹.

یعنی، رسولخدا (ص) گذشت به قومی که سنگی را بلند میکردند، فرمود این چه کاری است؟ گفتند امتحان میکنیم که نیرومندترین ما کدامند، فرمود آیا شما را خبر ندهم به نیرومندترین شما؟ گفتند: بلی یَا رَسُولَ اللّٰه، فرمود نیرومندتر ومحکم‌ترین شما آنستکه چون خوشنودشد خوشنودی اورا داخل درگناه وباطل نکند وچون غضب کرد غضب او اورا ازقول حقّ خارج نکند و چون مالک ومسلّط شد چیزی را که حقّ نیست نیاورد.

۱۲ـ ش عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ يَسْتَكْمِلُ خِصَالَ الْإِيمَانِ: الَّذِي إِذَا رَضِيَ لَمْ يُدْخِلْهُ رِضَاهُ فِي بَاطِلٍ وَ إِذَا غَضِبَ لَمْ يُخْرِجْهُ غَضَبُهُ مِنَ الْحَقِّ وَ إِذَا قَدَرَ لَمْ يَتَعَاطَ مَا لَيْسَ لَهُ (۱)

یعنی، فاطمه بِنْتُ الْحُسَيْنِ (ع) روایت کرده که رسولخدا (ص) فرمود سه خصلت است که درهرکس باشد خصلتهای ایمان را کامل نموده :آنکه چون راضی شود رضای او اورا درباطل واردنکند و چون غضب کند غضب او اورا ازحقّ خارج نسازد و چون قدرت داشت آنچه را که حقّش نیست نیاورد

۱۳ـ ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ : صَنَعَ النَّبِيُّ (ص) شَيْئًا فَرَخَّصَ فِيهِ فَتَنَزَّهَ عَنْهُ قَوْمٌ فَبَلَغَ النَّبِيَّ (ص) فَخَطَبَ فَحَمِدَ اللّٰهَ ثُمَّ قَالَ: مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَتَنَزَّهُونَ عَنِ الشَّيْءِ أَصْنَعُهُ فَوَاللّٰهِ إِنِّي لَأَعْلَمُهُمْ بِاللّٰهِ وَ أَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً. وَ قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ (ص) إِذَا بَلَغَهُ عَنِ الرَّجُلِ الشَّيْءُ لَمْ يَقُلْ مَا بَالُ فُلَانٍ يَقُولُ كَذَا وَلٰكِنْ يَقُولُ: مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَقُولُونَ كَذَا وَكَذَا (۲)

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت پیغمبر (ص) کاری کرد وچیزی را تجویزکرد وعدّه‌ای ازآن اجتناب کردند، این خبر به پیغمبر (ص) رسید پس خطبه خواند وحمدخدا گفت پس فرمود چه شده اقوامی را که اجتناب میکنند از چیزی که من بجا میآورم بخدا قسم البتّه من به خدا داناترازایشانم وبیشتر ازخدا میترسم. وعایشه گفت : هرگاه به

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱ /ص ۲۹۰ و ۲۹۱.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۴۸ و ۴۹.

پیغمبر (ص) خبری ازمردی میرسید نمی‌گفت چه‌شده فلانی چنین میگوید وناما ورا نمیبرد ولیکن میفرمود چه‌شده اقوامی را چنین وچنان میگویند.

و منها الصّبر و العفو و تحمّل الأذى

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى وَلَمَنْ صَبَرَ وَ غَفَرَ إِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ(1) و قَالَ تَعَالَى: إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِحِسَابٍ(2). وَقَالَ تَعَالَى وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ(3)

1- ج قَالَ النَّبِيُّ(ص): مَا أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى يَسْمَعُهُ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ لَهُ نِدًّا وَ يَجْعَلُونَ لَهُ وَلَدًا وَهُوَ مَعَ ذٰلِكَ يَرْزُقُهُمْ وَ يُعَافِيهِمْ(4).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: احدی بیشترا زخدا یتعالی صبر بر اذیّتی که‌میشنود ندارد زیرا این بندگان برای اوهمتا وفرزند قرارمیدهند وا و باا ینحال ایشان را روزی وعافیت میدهد.

2- ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ (رض) قَالَ: قَسَمَ النَّبِيُّ(ص) قِسْمَةً كَبَعْضِ مَا كَانَ يَقْسِمُ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: وَاللّٰهِ إِنَّهَا لَقِسْمَةٌ مَا أُرِيدَ بِهَا وَجْهُ اللّٰهِ قُلْتُ: أَمَا لَأَقُولَنَّ لِلنَّبِيِّ (ص) فَأَتَيْتُهُ وَهُوَفِي أَصْحَابِهِ فَسَارَرْتُهُ فَشَقَّ ذٰلِكَ عَلَيْهِ وَتَغَيَّرَوَجْهُهُ وَ غَضِبَ حَتَّى وَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أَخْبَرْتُهُ ثُمَّ قَالَ: أُوذِيَ مُوسَى بِأَكْثَرَمِنْ ذٰلِكَ فَصَبَرَ(5).

یعنی، از عبدالله‌بن‌مسعود روایت شده که‌پیغمبر (ص) قسمت کرد مالی را مانند بعضی ازاوقات که‌قسمت میکرد پس مردی ازانصار گفت بخدا قسم این‌قسمتی‌است‌که برای رضای خدا نشده گفتم آگاه باش به‌پیغمبرا لبتّه‌میگویم، پس‌آمدم درحالیکه‌ا ومیان اصحاب

---

(1) قرآن/ سورهٔ‌شوری/آیهٔ 43 (2) قرآن/سورهٔ‌زمر/ آیهٔ 10
(3) قرآن/ سورهٔ‌سجده /آیهٔ 24.
(4)و (5) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج5/ص 50.

خود بود با او سربگوشی کردم و بر او سخت آمد و رویش تغییر کرد و غضب نمود بحدیکه من دوست داشتم که به او نگفته بودم، سپس فرمود حضرت موسی بیشتر از این اذیت شد و صبر کرد.

۳- ش عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): مَا زِلْتُ أَنَا وَ مَنْ كَانَ قَبْلِي مِنَ النَّبِيِّينَ مُبْتَلِينَ بِمَنْ يُؤْذِينَا وَ لَوْ كَانَ الْمُؤْمِنُ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ لَقَيَّضَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ مَنْ يُؤْذِيهِ لِيَأْجُرَ عَلَى ذَلِكَ . وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَا كَانَ وَ لَا يَكُونُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مُؤْمِنٌ إِلَّا وَ لَهُ جَارٌ يُؤْذِيهِ(۱)

یعنی، علیّ بن الحسین از پدرش از رسولخدا (ص) روایت کرده که فرمود همیشه من و پیامبران قبل از من مبتلا بودیم به کسیکه ما را اذیت میکردند و اگر مؤمن برسر کوهی باشد خدای عزّوجلّ کسی را مقدّر کند که او را اذیت کند تا بر آن اجر برد. و رسولخدا (ص) فرمود نبوده و نخواهد بود تا روز قیامت مؤمنی مگر آنکه برای او همسایه ایست که او را اذیت کند.

۴- ش إِنَّ امْرَأَةً بَذِيَّةً قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) نَاوِلْنِي مِنْ طَعَامِكَ فَنَاوَلَهَا فَقَالَتْ لَا وَ اللَّهِ إِلَّا الَّتِي فِي فِيكَ فَأَخْرَجَ رَسُولُ اللَّهِ اللُّقْمَةَ مِنْ فِيهِ فَنَاوَلَهَا إِيَّاهَا فَأَكَلَتْهَا(۲)

یعنی، زن بدزبانی به رسولخدا (ص) گفت از طعامت مرا بخوران، رسولخدا (ص) از طعام به او داد، او گفت نه سوگند به خدا مگر غذائی که در دهان داری، پس رسولخدا (ص) لقمه را از دهان خود بیرون آورد و به او داد و او خورد.

۵- ش قَالَ النَّبِيُّ (ص) فِي وَصِيَّتِهِ لِعَلِيٍّ (ع) يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ فِيهِ ثَمَانِي خِصَالٍ: وَقُورٌ عِنْدَ الْهَزَاهِزِ، صَبُورٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ، شَكُورٌ عِنْدَ الرَّخَاءِ، قَانِعًا بِمَا رَزَقَهُ اللَّهُ، لَا يَظْلِمُ الْأَعْدَاءَ وَلَا يَتَحَامَلُ لِلْأَصْدِقَاءِ، بَدَنُهُ مِنْهُ فِي تَعَبٍ وَ النَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ إِنَّ الْعِلْمَ خَلِيلُ الْمُؤْمِنِ وَ الْحِلْمَ وَزِيرُهُ وَ الْعَقْلَ أَمِيرُ جُنُودِهِ وَ الرِّفْقَ أَخُوهُ وَ الْبِرَّ وَالِدُهُ(۳)

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۸۶ و ج۱۱/ص ۱۴۳ و ج۱۷/ ص ۱۷۳.

یعنی، رسولخدا (ص) دروصیّت خود به‌علیّ فرمود: سزاوار است که برای مؤمن هشت خصلت باشد: باوقار باشد وقت فتنه‌ها، صابر باشد وقت بلا، شاکرباشد وقت فراوانی، قانع به‌روزی خدا باشد، به دشمنان ظلم‌نکند و برای دوستان متحمّل زورنگردد، بدن او از خودش در رنج و مردم از او درراحت باشند، محقّقاً دانش دوست مؤمن و بردباری وزیراو و عقل فرمانده‌ٔقوای او و مدارا برادر او و نیکی والد او باشد.

۶- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ مَقَتَ نَفْسَهُ دُونَ مَقْتِ النَّاسِ آمَنَهُ اللّٰهُ مِنْ فَزَعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود کسیکه برخود و نفس خود غضب کند عوض غضب به‌مردم، خدا اورا ازترس روزقیامت ایمن سازد.

۷- ش عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلَيْكُمْ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّ رَبِّي بَعَثَنِي بِهَا وَ إِنَّ مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ أَنْ يَعْفُوَ الرَّجُلُ عَمَّنْ ظَلَمَهُ وَ يُعْطِيَ مَنْ حَرَمَهُ وَ يَصِلَ مَنْ قَطَعَهُ وَ أَنْ يَعُودَ مَنْ لَا يَعُودُهُ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: برشما باد به‌داشتن اخلاق کریمه و بتحقیق پروردگارم مرا به‌آنها مبعوث کرد و بدرستیکه از مکارم اخلاق است عفو وگذشت مرد از آنکه به‌او ستم‌کرده و عطاکردن به آنکه‌اورا محروم‌کرده و وصل کردن آنکه از او قطع کرده وبه‌عیادت کردن آنکه اورا عیادت نکرده‌است.

۸- ج قَالَ النَّبِيُّ (ص): مَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَ أَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ. وَ قَالَ (ص): الْمُسْلِمُ إِذَا كَانَ مُخَالِطًا النَّاسَ وَ يَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ خَيْرٌ مِنَ الْمُسْلِمِ الَّذِي لَا يُخَالِطُ النَّاسَ وَ لَا يَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ. وَ قَالَ (ص): مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَ مَا زَادَ اللّٰهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَ مَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللّٰهُ.(۳) وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَسُبُّ أَبَابَكْرٍ (رض) بِحَضْرَةِ النَّبِيِّ (ص) وَ أَصْحَابِهِ فَصَمَتَ عَنْهُ أَبُوبَكْرٍ ثُمَّ آذَاهُ الثَّانِيَةَ فَصَمَتَ عَنْهُ أَبُوبَكْرٍ ثُمَّ آذَاهُ الثَّالِثَةَ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۲۱ و ۵۲۲ و ج ۱۱/ص ۱۸۳.

(۳) التاج الجامع للاصول / ج۵/ص۵۱.

فَانْتَصَرَ مِنْهُ أَبُوبَكْرٍ فَقَامَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ أَبُوبَكْرٍ: أَوَجَدْتَ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ فَقَالَ: نَزَلَ مَلَكٌ مِنَ السَّمَاءِ يُكَذِّبُهُ بِمَا قَالَ لَكَ فَلَمَّا انْتَصَرْتَ وَقَعَ الشَّيْطَانُ فَلَمْ أَكُنْ لِأَجْلِسَ إِذْ وَقَعَ الشَّيْطَانُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: به احدی عطا نشده عطائی که بهتر و وسیع‌تر از صبر باشد. و فرمود: مسلمان هرگاه با مردم مخلوط باشد و بر اذیّت ایشان صبرکند بهتر از مسلمانی است که نه با مردم مخلوط باشد و نه بر آزار ایشان صبرکند. و فرمود صدقه مالی را کم نکرده و خدا بواسطهٔ عفو بنده‌ای را زیاد نکرده مگر عزّت و احدی برای خدا تواضع نکرد مگر آنکه خدا او را بالا برد. و از اَبُوهُرَیْره روایت شده که مردی درحضور رسولخدا (ص) به اَبِی‌بَکْر بد میگفت و ابوبکر سکوت کرد دومرتبه او را اذیّت کرد او سکوت کرد و درمرتبهٔ سوّم ابوبکر از خود دفاع کرد، رسولخدا (ص) برخاست ابوبکرگفت آیا برمن چیزی یافتی یا رَسُولَ اللّٰه، فرمودفرشته‌ای از آسمان نازل شد و او را تکذیب میکرد به آنچه برای تو گفت، پس چون دفاع کردی شیطان آمد و من نمی‌نشینم چون شیطان آمد.

۹ـ ش عَنِ الْبَاقِرِ (ع) عَنْ آبَائِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِي حَدِيثٍ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يُنَادِي مُنَادٍ يَسْمَعُ آخِرُهُمْ كَمَا يَسْمَعُ أَوَّلُهُمْ فَيَقُولُ أَيْنَ أَهْلُ الْفَضْلِ فَيَقُومُ عُنُقٌ مِنَ النَّاسِ فَيَسْتَقْبِلُهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ مَا فَضْلُكُمْ هٰذَا الَّذِي نُودِيتُمْ بِهِ؟ فَيَقُولُونَ كُنَّا يُجْهَلُ عَلَيْنَا فِي الدُّنْيَا فَنَحْتَمِلُ وَ يُسَاءُ إِلَيْنَا فَنَعْفُو فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى صَدَقَ عِبَادِي خَلُّوا سَبِيلَهُمْ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ.(۲)

یعنی، روایت کرده حضرت باقر (ع) از پدرانش از رسولخدا (ص) که فرمود درحدیثی که چون روزقیامت شود منادی ندا کند که تمام اهل محشربشنوند و منادی میگوید کجایند اهل فضل، عدّه‌ای از مردم برخیزند و ملائکه ایشان را استقبال میکنند پس میگویند فضل شما چیست که به شما اهل فضل گفته شد؟ میگویند دردنیا به جهالت با ما رفتار میکردند و ما متحمّل شدیم وبا ما بدرفتاری میشد و

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۱ والمصنف / ج۱۱/ص ۱۷۷.
(۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۲۰.

ما گذشت میکردیم، پس نداکننده‌ای از طرف پروردگار نداکند که بندگانم راست میگویند راه ایشان را باز کنید تا به بهشت وارد شوند بدون حساب.

۱۰- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): ثَلاثٌ مَنْ لَمْ یَکُنَّ فِیهِ لَمْ یَتِمَّ لَهُ عَمَلٌ: وَرَعٌ یَحْجُزُهُ عَنْ مَعَاصِی اللّٰهِ وَ خُلُقٌ یُدَارِی بِهِ النَّاسَ وَ حِلْمٌ یَرُدُّ بِهِ جَهْلَ الْجَاهِلِ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه خصلت است که هرکس واجد آنها نباشد عمل او ناتمام است: وَرَعی‌که اورا از معاصی الهی مانع شود و خُلقی‌که با آن با مردم مدارا کند و بردباری که جهل نادان را از سرخود ردّ نماید.

۱۱- ش فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ (ص) لِعَلِیٍّ (ع): یَا عَلِیُّ مَنْ لَمْ یَقْبَلْ مِنْ مُتَنَصِّلٍ عُذْرًا صَادِقًا کَانَ أَوْ کَاذِبًا لَمْ یَنَلْ شَفَاعَتِی(۲).

یعنی، دروصیّت رسولخدا (ص) به علی (ع) فرمود یا علیّ کسیکه از عذرخواه عذری نپذیرد چه راستگو باشد وچه دروغگو به شفاعت من نرسد.

دواء الغضب

۱- ج عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ صُرَدٍ (رض) قَالَ اسْتَبَّ رَجُلانِ عِنْدَ النَّبِیِّ (ص) فَجَعَلَ أَحَدُهُمَا تَحْمَرُّ عَیْنَاهُ وَ تَنْتَفِخُ أَوْدَاجُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنِّی لَأَعْرِفُ کَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ الَّذِی یَجِدُ أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ فَقَالَ: وَ هَلْ تَرَی بِی مِنْ جُنُونٍ. وَ عَنْ أَبِی ذَرٍّ (رض) قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قَالَ لَنَا: إِذَا غَضِبَ أَحَدُکُمْ وَهُوَ قَائِمٌ فَلْیَجْلِسْ فَإِنْ ذَهَبَ عَنْهُ الْغَضَبُ وَإِلَّا فَلْیَضْطَجِعْ. وَ قَالَ (ص): إِنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّیْطَانِ وَ إِنَّ الشَّیْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ وَ إِنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُکُمْ فَلْیَتَوَضَّأْ(۳).

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۴۰ و ۵۵۳.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۲.

یعنی، از سُلَیْمان بْنِ صُرَد روایت شده که گفت دو مرد نزد پیغمبر (ص) به یکدیگر بد گفتند و یکی از آنان چشمانش سرخ و رگهایش باد کرده بود، پس رسولخدا (ص) فرمود من کلمه‌ای را می‌شناسم که اگر آنرا بگوید آثار خشمش برود و آن کلمه أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطانِ الرَّجِیم می‌باشد، آنمرد گفت وآیا آثار جنون در من است. و از ابوذرّ روایت شده که گفت رسولخدا (ص) به ما فرمود هرگاه یکی از شما غضب کرد در حال قیام باید بنشیند، پس اگر غضب او رفت که هُوَ الْمَطْلُوب وگرنه باید بخوابد. و فرمود غضب از شیطان و شیطان از آتش خلق شده و همانا آتش به آب خاموش گردد، پس چون یکی از شما غضب کرد باید وضو بگیرد.

و منها نصر المسلم و ستره و الذّبّ عنه

۱- ج عَنْ جابِرٍ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ (ص) قالَ: وَلْیَنْصُرِ الرَّجُلُ أَخاهُ ظالِمًا أَوْ مَظْلُومًا، إِنْ كانَ ظالِمًا فَلْیَنْهَهُ فَإِنَّهُ لَهُ نَصْرٌ وَإِنْ كانَ مَظْلُومًا فَلْیَنْصُرْهُ. وَ قالَ (ص): مَنْ رَأَی عَوْرَةً فَسَتَرَها كانَ كَمَنْ أَحْیا مَوْءُودَةً. وَ قالَ (ص) مَنْ حَمَی مُؤْمِنًا مِنْ مُنافِقٍ بَعَثَ اللّٰهُ مَلَكًا یَحْمِی لَحْمَهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ مِنْ نارِ جَهَنَّمَ وَ مَنْ رَمَی مُسْلِمًا بِشَیْءٍ یُرِیدُ شَیْنَهُ بِهِ حَبَسَهُ اللّٰهُ عَلی جِسْرِ جَهَنَّمَ حَتَّی یَخْرُجَ مِمّا قالَ. وَ قالَ (ص): ما مِنِ امْرِیءٍ یَخْذُلُ امْرَأً مُسْلِمًا فِی مَوْضِعٍ تُنْتَهَكُ فِیهِ حُرْمَتُهُ وَ یُنْتَقَصُ فِیهِ مِنْ عِرْضِهِ إِلّا خَذَلَهُ اللّٰهُ فِی مَوْضِعٍ یُحِبُّ فِیهِ نُصْرَتَهُ، وَما مِنِ امْرِیءٍ یَنْصُرُ مُسْلِمًا فِی مَوْضِعٍ یُنْتَقَصُ فِیهِ مِنْ عِرْضِهِ وَ یُنْتَهَكُ فِیهِ مِنْ حُرْمَتِهِ إِلّا نَصَرَهُ اللّٰهُ فِی مَوْطِنٍ یُحِبُّ فِیهِ نُصْرَتَهُ (۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود باید مرد برادر خود را یاری دهد چه ظالم و یا مظلوم، اگر ظالم است او را نهی کند که آن نهی، یاری او است و اگر مظلوم است او را نصرت دهد. و فرمود: کسیکه عورت و عیبی را دید و آن را مستور داشت مانند کسی است که زنده بگوری را

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۳ و ۵۴.

نجات داده و احیا کرده است. و فرمود: کسیکه مؤمنی را از شرّ منافقی حمایت کند خدا ملکی را بفرستد که گوشت او را از آتش دوزخ حمایت کند و کسیکه تهمت زند به مسلمانی که بخواهد او را خراب کند خدا او را بر پل دوزخ حبس کند تا از عهدهٔ آنچه گفته برآید و فرمود: هیچ مردی مرد مسلمانی را خوار نمیکند درجائیکه حرمت او از بین برود و از عِرض و آبروی او کاسته شود مگر آنکه خدا او را خوار کند درجائیکه دوست میدارد که یاری شود و هیچ مردی نیست که یاری کند مسلمانی را درجائیکه از آبروی او کاسته میگردد و حرمت او هتک میشود مگر آنکه خدا او را یاری دهد درجائیکه دوست دارد او را یاری کنند.

۲- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لِرَجُلٍ أَتَاهُ أَلاَ أَدُلُّكَ عَلىٰ أَمْرٍ يُدْخِلُكَ اللّٰهُ بِهِ الْجَنَّةَ قَالَ بَلىٰ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ (ص) أَنِلْ مِمَّا أَنَالَكَ اللّٰهُ قَالَ فَإِنْ كُنْتُ أَحْوَجَ مِمَّنْ أُنِيلُهُ قَالَ فَانْصُرِ الْمَظْلُومَ قَالَ فَإِنْ كُنْتُ أَضْعَفَ مِمَّنْ أَنْصُرُهُ قَالَ فَاصْنَعْ لِلْأَخْرَقِ يَعْنِي أَشِرْ عَلَيْهِ قَالَ فَإِنْ كُنْتُ أَخْرَقَ مِمَّنْ أَصْنَعُ لَهُ قَالَ فَأَصْمِتْ لِسَانَكَ إِلاَّ مِنْ خَيْرٍ. أَمَا يَسُرُّكَ أَنْ يَكُونَ فِيكَ خَصْلَةٌ مِنْ هٰذِهِ الْخِصَالِ تَجُرُّكَ إِلَى الْجَنَّةِ؟(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) به مردی که نزدا و آمده بود فرمود آیا تو را دلالت نکنم برا مری که خدا تو را بواسطهٔ آن داخل بهشت کند، عرض کرد بلی یا رَسُولَ اللّٰه فرمود برسان آنچه خدا به تو رسانیده مردی گفت اگر من خودم محتاج تر باشم، فرمود پس مظلوم را یاری کن عرض کرد اگر من ضعیف تر از مظلوم باشم، فرمود خرابی را اصلاح کن ، عرض کرد اگر خودم خراب تر باشم از او چه بکنم؟ فرمود زبانت را جُز از خیر نگه دار، آیا خوش نداری که در تو خصلتی از این خصال باشد تا تو را به بهشت بکشاند.

۳- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ثَلاَثَةٌ لاَ تُطِيقُهَا هٰذِهِ الْأُمَّةُ الْمُوَاسَاةُ لِلْأَخِ فِي مَالِهِ وَ إِنْصَافُ النَّاسِ مِنْ نَفْسِهِ وَ ذِكْرُ اللّٰهِ عَلىٰ كُلِّ حَالٍ وَ لَيْسَ هُوَ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَ اللّٰهُ أَكْبَرُ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۲۸.

وَلٰكِنْ إِذا وَرَدَ عَلىٰ ما يُحَرِّمُ خافَ اللّٰهَ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه چیز است که این امّت طاقت آنها را ندارد: (۱) مواسات با برادر دینی در مال خودش (۲) انصاف با مردم از خودش (۳) ذکر خدا برهمه حال و ذکر در اینجا گفتن کلمات تسبیحات اربعه نیست بلکه ذکر یاد خدا است که هرگاه بر حرام می وارد شد از خدا بترسد و یاد خدا موجب ترک آن حرام گردد.

۴- ش فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ(ص) لِعَلِیٍّ(ع) قالَ: یا عَلِیُّ لا یَنْبَغِی لِلرَّجُلِ الْعاقِلِ أَنْ یَکُونَ ظاعِنًا إِلاّ فِی ثَلاثٍ: مَرَمَّةٍ لِمَعاشٍ أَوْ تَزَوُّدٍ لِمَعادٍ أَوْ لَذَّةٍ فِی غَیْرِ مُحَرَّمٍ إِلىٰ أَنْ قالَ یا عَلِیُّ سِرْ سَنَتَیْنِ بَرَّ والِدَیْکَ سِرْ سَنَةً صِلْ رَحِمَکَ سِرْ مِیلاً عُدْ مَرِیضًا سِرْ مِیلَیْنِ شَیِّعْ جَنازَةً سِرْ ثَلاثَةَ أَمْیالٍ أَجِبْ دَعْوَةً، سِرْ أَرْبَعَةَ أَمْیالٍ زُرْ أَخًا فِی اللّٰهِ، سِرْ خَمْسَةَ أَمْیالٍ أَجِبِ الْمَلْهُوفَ، سِرْ سِتَّةَ أَمْیالٍ انْصُرِ الْمَظْلُومَ وَ عَلَیْکَ بِالْاِسْتِغْفارِ. وَ قالَ(ص): إِذا کُنْتُمْ فِی سَفَرٍ فَمَرِضَ أَحَدُکُمْ فَأَقِیمُوا عَلَیْهِ ثَلاثَةَ أَیّامٍ.(۲)

یعنی، در وصیّت رسولخدا (ص) به علیّ (ع) فرمود: ای علی برای مرد عاقل سزاوار نیست که مسافرت کند مگر برای سه چیز: (۱) اصلاح معاش (۲) زاد و توشه برای معاد (۳) لذّت بردن درغیرحرام تا آنکه فرمود یا عَلِیّ دوسال سیرکن تا به والدین خود نیکی کنی یکسال سیرکن و صلۀ رحم نما، یک میل سیرکن و عیادت کن بیماری را دو میل سیرکن جنازه‌ای را تشییع کن، سه میل سیرکن دعوتی را اجابت نما، چهارمیل سیرکن برادری را دراه خدا زیارت نما، پنج میل سیرکن فریادخواهی را اجابت کن، شش میل سیرکن مظلوم را یاری نما و برتو باد به طلب آمرزش. و فرمود: هرگاه درسفری بودید ویکی ازشما بیمارشد پس سه روز بالای سرا و بمانید.

۵- ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِیهِ رَدَّ اللّٰهُ عَنْ وَجْهِهِ النّارَ یَوْمَ الْقِیامَةِ. وَقالَ(ص): الْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ وَ الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ یَکُفُّ عَلَیْهِ ضَیْعَتَهُ وَیَحُوطُهُ مِنْ وَرائِهِ.(۳)

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۲۴۸، ۳۳۶ و ۴۱۵.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۴.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود آنکه از برادر دینی خود و از آبروی او دفاع کند خدا یتعالی روز قیامت از صورت او آتش را برگرداند و فرمود مؤمن آینهٔ مؤمن است و برادر مؤمن است ضیعه ومتاع ورا برای او حفظ میکند و درغیاب او آنرا نگه میدارد.

۶- ش قَالَ النَّبِیُّ (ص): إِنَّ مَعُونَةَ الْمُسْلِمِ خَیْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْراً مِنْ صِیَامِ شَهْرٍ وَ اعْتِکَافِهِ فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ.[1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: یاری مسلمان بهتر و اجر آن بزرگتر است از روزهٔ یک ماه و اعتکاف او در مسجدحرام.

۷- ش قَالَ النَّبِیُّ (ص): مَنْ أَکْرَمَ أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ بِکَلِمَةٍ یُلْطِفُهُ بِهَا وَ فَرَّجَ عَنْهُ کُرْبَتَهُ لَمْ یَزَلْ فِی ظِلِّ اللّٰهِ الْمَمْدُودِ عَلَیْهِ مِنَ الرَّحْمَةِ مَا کَانَ فِی ذٰلِکَ.[2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه برادر ایمانی خود را گرامی بدارد بکلمهٔ لطفی و گرفتاری او را برطرف سازد همواره در سایهٔ لطف مستدام خدا برا و رحمت است مادامیکه چنین باشد.

۸- ش عَنِ الْبَاقِرِ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): ثَلَاثُ خِصَالٍ مَنْ کُنَّ فِیهِ أَوْ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ کَانَ فِی ظِلِّ عَرْشِ اللّٰهِ یَوْمَ لَاظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: رَجُلٌ أَعْطَی النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ مَا هُوَ سَائِلُهُمْ وَ رَجُلٌ لَمْ یُقَدِّمْ رِجْلاً وَ لَمْ یُؤَخِّرْ رِجْلاً حَتّٰی یَعْلَمَ أَنَّ ذٰلِکَ لِلّٰهِ رِضاً وَ رَجُلٌ لَمْ یَعِبْ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ بِعَیْبٍ حَتّٰی یَنْفِیَ ذٰلِکَ الْعَیْبَ عَنْ نَفْسِهِ فَإِنَّهُ لَا یَنْفِی مِنْهَا عَیْباً إِلَّا بَدَا لَهُ عَیْبٌ وَ کَفٰی بِالْمَرْءِ شُغْلاً بِنَفْسِهِ عَنِ النَّاسِ.[3]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه خصلت استکه درهرکس هر سهٔ آنها و یا یکی از آنها درهرکس باشد او در سایهٔ عرش خدا است روزیکه سایه‌ای نباشد جز سایهٔ او: مردیکه بمردم بدهد آنچه خود از مردم خواستار است و مردیکه قدمی جلو مگذارد و عقب مگذارد تا بداند در آن قدم رضای خدا هست یا خیر؟ و مردیکه عیب برادر مسلمانش را ذکر نکند تا آن عیب را از خود دور کند زیرا از خود دور نمیکند مگر آنکه برای او عیب دیگری ظاهر گردد و برای شخص شغل کافی این استکه

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۲۹، ۳۴۵ و ۵۸۸.

بخود پرداز و از مردم غافل گردد.

۹- ش عَنِ الرِّضا عَنْ آبائِهِ قالَ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): لاتَزالُ أُمَّتی بِخَیْرٍ ما تَحابُّوا وَ تَهادَوا وَ أَدَّوا الْأَمانَةَ وَ اجْتَنَبُوا الْحَرامَ وَ وَقَّروا الضَّیْفَ وَ أقامُوا الصَّلوةَ و آتَوا الزَّکاةَ فَإذا لَمْ یَفْعَلُوا ذلِکَ ابْتُلُوا بِالْقَحْطِ وَ السِّنِینِ.(۱)

یعنی، از امام رضا (ع) روایت شده از پدرانش که رسول خدا (ص) فرموده همواره امّت من بر راه خیر وخوبی هستند مادامیکه به همدگر محبت کنند و یکدگررا پشتیبانی کنند و امانت را ادا و از حرام اجتناب و مهمان را اکرام و نماز را برپا دارند و زکات را بدهند، پس چون اینکارها را بجا نیاورند مبتلا شوند به قحطی و خشکسالی.

۱۰- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: مَنْ شَکی إِلَیْهِ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فَلَمْ یُقْرِضْهُ حَرَّمَ اللّهُ عَلَیْهِ الْجَنَّةَ یَوْمَ یَجْزِی الْمُحْسِنِینَ وَ مَنْ مَنَعَ طالِبًا حاجَتَهُ وَهُوَ یَقْدِرُ عَلی قَضائِها فَعَلَیْهِ مِثْلُ خَطِیئَةِ عَشّارٍ فَقامَ إِلَیْهِ مالِکُ بْنُ عَوْفٍ فَقالَ وَما یَبْلُغُ مِنْ خَطِیئَةِ عَشّارٍ یا رَسُولَ اللّهِ فَقالَ عَلَی الْعَشّارِ فِی کُلِّ یَوْمٍ وَ لَیْلَةٍ لَعْنَةُ اللّهِ وَالْمَلائِکَةِ وَالنّاسِ أَجْمَعِینَ وَ مَنْ یَلْعَنِ اللّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِیرًا. وَقالَ (ص): لَیْسَ فِی أُمَّتِی رَهْبانِیَّةٌ وَ لاسِیاحَةٌ وَ لازَمٌّ(۲).

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: وکسیکه برادرمسلمان او به‌سوی او شکایت کند و او قرض به او ندهد خدا بهشت را بر او حرام گرداند درروزیکه محسنین را جزا میدهد و کسیکه از طالب حاجت حاجت او را برنیاورد درحالیکه برانجام آن قادراست بر او است مانند گناه عَشّار، مالِکِ بْنِ عَوْف برخاست و عرض کرد خطا و گناه عَشّار چه اندازه میرسد یا رَسُولَ اللّه، فرمود: درهرروزوشب بر عَشّار است لعنت خدا وملائکه وتمام مردم. و رسولخدا (ص) فرمود: در امّت من گوشه‌گیری و گردش و سکوت نیست.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۲۴۹ و ج۱۱/ص ۲۰۲ و ۶۰۱.

۱۱- ش قالَ النَّبِيُّ (ص): اَلْمُؤْمِنُ مِرْآةُ أَخِيهِ يَمِيطُ عَنْهُ الْأَذى.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود مؤمن آئینهٔ برادرش میباشد آزار را از او برطرف میکند.

۱۲- ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ الْبَتَّةَ. وَ قالَ (ص): مَنْ رَدَّ عَنْ أَخِيهِ غِيبَةً سَمِعَها فِي مَجْلِسٍ رَدَّ اللّهُ عَنْهُ أَلْفَ بابٍ مِنَ الشَّرِّ فِي الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ فَإِنْ لَمْ يَرُدَّ عَنْهُ وَ أَعْجَبَهُ كانَ عَلَيْهِ كَوِزْرِ مَنِ اغْتابَ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه از شرافت برادر مسلمانش دفاع کند بهشت برای او واجب گردد البتّه. و فرمود: کسیکه از برادر دینی خود غیبتی را که درمجلسی شنیده ردّکند خدا ازاو هزار در از شر را ردّکند در دنیا وآخرت و اگر ردّ نکند وا ورا خوش آید برا و گناهی مانند گناه کسی استکه غیبت کرده است.

۱۳- ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ كُتِبَ لَهُ الْجَنَّةُ الْبَتَّةَ وَ مَنْ أُتِيَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَلْيُكافِ فَإِنْ عَجَزَ فَلْيُثْنِ بِهِ فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَقَدْ كَفَرَ النِّعْمَةَ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه از شرافت برادر مسلمانش دفاع و طرفداری کند و بدگو را ردّنماید برای او بهشت نوشته شود البتّه وکسیکه برای‌اوکارخوبی انجام‌شود باید تلافی کند و اگر نتوانست باید اورا ثناکند و اگر اینکار را نکرد کفران نعمت کرده است.

۱۴- ش عَنِ ابْنِ أَبِي الدَّرْداءِ عَنْ أَبِيهِ قالَ: نالَ رَجُلٌ مِنْ عِرْضِ رَجُلٍ عِنْدَ النَّبِيِّ (ص) فَرَدَّ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ عَلَيْهِ فَقالَ النَّبِيُّ (ص): مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ كانَ لَهُ حِجاباً مِنَ النّارِ.(۴)

یعنی، روایت شده از اِبْنِ اَبِی الدَّرْداء از پدرش که‌گفت مردی به شرافت مردی دست انداخت نزد رسولخدا (ص)، مرددیگری از آنقوم برا و ردّ کرد، رسولخدا (ص) فرمود کسیکه ردّکند و طرفداری از شرافت برادر مسلمانش کند برای او پرده‌ای شود از آتش.

---

(۱)، (۲)، (۳) و (۴) وسائل الشیعه / ج ۸ / ص ۵۴۸، ۶۰۶ و ۶۰۷

۱۵- ش عَنْ أَبِی ذَرٍّ عَنِ النَّبِیِّ (ص) فِی وَصِیَّتِهِ لَهُ قَالَ: یَا أَبَا ذَرٍّ مَنْ ذَبَّ عَنْ أَخِیهِ الْمُؤْمِنِ الْغِیبَةَ کَانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ أَنْ یُعْتِقَهُ مِنَ النَّارِ، یَا أَبَا ذَرٍّ مَنِ اغْتِیبَ عِنْدَهُ أَخُوهُ الْمُؤْمِنُ وَ هُوَ یَسْتَطِیعُ نَصْرَهُ فَنَصَرَهُ نَصَرَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَةِ وَ إِنْ خَذَلَهُ وَ هُوَ یَسْتَطِیعُ نَصْرَهُ خَذَلَهُ اللَّهُ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَةِ.(۱)

یعنی، روایت شده از ابی‌ذر از رسولخدا (ص) که در وصیّت به او فرمود: ای اباذرّ کسیکه از برادر مؤمن خود دفاع کند و غیبت او را ردّ کند برخدا سزاوار است که او را از آتش آزاد کند، ای اباذر کسیکه نزد او برادر مؤمن او غیبت شود و او بتواند یاریش کند و یاری کند او را خدا او را در دنیا و آخرت یاری کند و اگر او را خوار کرد با اینکه میتوانست او را یاری کند خدای عزّوجلّ او را خوار گرداند در دنیا و آخرت.

و منها الشّفاعة

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: مَنْ یَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً یَکُنْ لَهُ نَصِیبٌ مِنْهَا وَ مَنْ یَشْفَعْ شَفَاعَةً سَیِّئَةً یَکُنْ لَهُ کِفْلٌ مِنْهَا وَ کَانَ اللَّهُ عَلَى کُلِّ شَیْءٍ مُقِیتاً.(۲)

° ° °

۱- ج قَالَ النَّبِیُّ (ص): الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ کَالْبُنْیَانِ یَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضاً ثُمَّ شَبَّکَ بَیْنَ أَصَابِعِهِ وَ کَانَ النَّبِیُّ (ص) جَالِساً إِذْ جَاءَ رَجُلٌ یَسْأَلُ أَوْ صَاحِبُ حَاجَةٍ أَقْبَلَ عَلَیْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا وَلْیَقْضِ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِیِّهِ مَا شَاءَ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مؤمن برای مؤمن مانند اجزاء بُنیانی است که بعضی از آن بعض دیگر را محکم میکند سپس بین انگشتان خود را شبکه نمود. و رسولخدا (ص) نشسته بود که مردی و یا صاحب حاجتی آمد رسولخدا (ص) به ما روکرد و فرمود برای او شفاعت کنید تا پاداش ببرید و خدا بر زبان پیغمبرش با پاداش دهد آنچه بخواهد.

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۶۰۸. (۲) قرآن/ سوره نساء/ آیه ۸۵.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۴.

و منها الصّدق

قالَ اللّٰهُ تَعالیٰ: یا اَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَ کُونُوا مَعَ الصّادِقینَ.(۱)

° ° °

۱ـ ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): عَلَیْکُمْ بِالصِّدْقِ فَاِنَّ الصِّدْقَ یَهْدی إلَی الْبِرِّ وَ إنَّ الْبِرَّ یَهْدی إلَی الْجَنَّةِ وَ مایَزالُ الرَّجُلُ یَصْدُقُ وَ یَتَحَرَّی الصِّدْقَ حَتّیٰ یُکْتَبَ عِنْدَاللّٰهِ صِدّیقًا وَ إیّاکُمْ وَالْکَذِبَ فَإنَّ الْکَذِبَ یَهْدی إلَی الْفُجُورِ وَ إنَّ الْفُجُورَ یَهْدی إلَی النّارِ وَمایَزالُ الرَّجُلُ یَکْذِبُ وَ یَتَحَرَّی الْکَذِبَ حَتّیٰ یُکْتَبَ عِنْدَاللّٰهِ کَذّابًا.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: برشما باد به‌راستگوئی زیرا که صدق راهنمائی میکند به‌نیکی و نیکی راهنمای به‌سوی بهشت است و همواره مرد راست میگوید وراست میجوید تا نزدخدا صِدّیق نوشته میشود و بپرهیزید از دروغ زیراکه دروغ به‌فجور هدایت میکندو فجور به‌آتش و همواره مرد دروغ میگوید و دروغ میجوید تا نزد خدا کذّاب نوشته شود.

۲ـ ش اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قالَ: مایَزالُ الْعَبْدُ یَصْدُقُ حَتّیٰ یَکْتُبَهُ اللّٰهُ صِدّیقًا وَ مایَزالُ الْعَبْدُ یَکْذِبُ حَتّیٰ یَکْتُبَهُ اللّٰهُ کَذّابًا.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: همواره بنده راست میگوید تا خدا او را صدّیق مینویسد و همواره بنده دروغ میگوید تا خدا اورا کذّاب مینویسد.

۳ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أُوصیکَ یا عَلِیُّ فی نَفْسِکَ بِخِصالٍ اَللّٰهُمَّ اَعِنْهُ اَلْاُولَی الصِّدْقُ وَ لایَخْرُجِ مِنْ فیکَ کِذْبَةٌ.(۴)

یعنی، روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود یا علیّ تورا سفارش میکنم راجع به‌خودت به‌خصلتهائی خدایا اورا یاری کن، اوّل آنکه راستگوباش و دروغی ازدهان تو خارج نشود.

---

(۱) قرآن/ سورهٔ توبه/ آیهٔ ۱۱۹.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۵.
(۳) و (۴) وسائل لشیعه/ ج۸/ص ۵۱۴ و ۵۷۷.

۴ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: إِنَّ فِي الْمَعارِيضِ لَمَنْدُوحَةً عَنِ الْكَذِبِ (۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: در توریه وسعتی است که بی‌نیازی می‌آورد از دروغ.

یجوز المزاح

۱ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ رَجُلاً أَتَى النَّبِيَّ (ص) فَقالَ يا رَسُولَ اللّٰهِ احْمِلْنِي فَقالَ: إِنّا حامِلُوكَ عَلى وَلَدِ ناقَةٍ قالَ: وَما أَصْنَعُ بِوَلَدِ النّاقَةِ فَقالَ النَّبِيُّ (ص): وَ هَلْ تَلِدُ الْإِبِلَ إِلاَّ النُّوقُ. وَ عَنْهُ قالَ: قالَ لِيَ النَّبِيُّ (ص): يا ذَا الْأُذُنَيْنِ. وَ عَنْهُ قالَ: إِنْ كانَ النَّبِيُّ (ص) لَيُخالِطُنا حَتّى يَقُولَ لِأَخٍ لِي صَغِيرٍ: يا أَبا عُمَيْرٍ ما فَعَلَ النُّغَيْرُ (۲)

یعنی، از اَنَس روایت شده که مردی آمد خدمت پیامبر (ص) و گفت یا رَسُولَ اللّٰه مرا سوار کن فرمود تورا سوار میکنم برفرزند شتر ماده، او گفت با فرزند شتر چه بکنم؟ رسولخدا (ص) فرمود و آیا شتررا جز شترهای ماده میزایند. و از اَنَس روایت شده که گفت پیغمبر (ص) به من فرمود: ای یک سر دوگوش. و بدرستیکه پیغمبر (ص) با ما معاشرت میکرد تا حدّیکه به برادر کوچک من میگفت ای پدر عمیر بلبل چه کرد.

۲ـ ش كانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يُداعِبُ الرَّجُلَ يُرِيدُ أَنْ يَسُرَّهُ (۳)

یعنی، رسولخدا (ص) مزاح میکرد و میخواست طرف را خوشحال کند.

۳ـ ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) قالَ قالُوا: يا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّكَ تُداعِبُنا قالَ: إِنِّي لا أَقُولُ إِلاَّ حَقًّا (۴)

یعنی، از اَبوهُرَیرَه روایت شده که گفت اصحاب گفتند یا رَسُولَ اللّٰه تو با ما مزاح میکنی، فرمود: بلی، ولی نمی‌گویم جزحقّ. یعنی سخن باطل در مزاح نمی‌آورم.

---

(۱)، (۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۵ و ۵۶.
(۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۴۷۸.

۴ـ ش اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) کانَ یَأْتِیهِ الْأَعْرابِیُّ فَیَأْتِی إِلَیْهِ الْهَدِیَّةَ ثُمَّ یَقُولُ مَکانَهُ اَعْطِنا ثَمَنَ هَدِیَّتِنا فَیَضْحَکُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَ کانَ إِذا اغْتَمَّ یَقُولُ ما فَعَلَ الْأَعْرابِیُّ لَیْتَهُ أَتانا![1]

یعنی، رسولخدا (ص) چنین بودکه یکنفر اعرابی برای او هدیه میآورد سپس میآمد همانجا و میگفت قیمت هدیهٔ ما را بده، پس رسولخدا (ص) میخندید و هرگاه افسرده میشد میفرمود اعرابی چه کرد کاش نزد ما میآمد.

۵ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): کَثْرَةُ الْمِزاحِ تَذْهَبُ بِماءِ الْوَجْهِ وَ کَثْرَةُ الضِّحْکِ تَمْحُو الْإِیمانَ وَ کَثْرَةُ الْکَذِبِ یَذْهَبُ بِالْبَهاءِ![2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مزاح زیاد آبرو را میبرد و خندهٔ زیاد ایمان را محو میکند و دروغ زیاد هیبت را میبرد.

و منها الوفاء بالعهد

قالَ اللّٰهُ تَعالی: وَاذْکُرْ فِی الْکِتابِ إِسْماعِیلَ إِنَّهُ کانَ صادِقَ الْوَعْدِ وَ کانَ رَسُولاً نَبِیًّا![3]

° ° °

۱ـ ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ أَبِی الْحَمْساءِ (رض) قالَ: بایَعْتُ النَّبِیَّ (ص) بِبَیْعٍ قَبْلَ أَنْ یُبْعَثَ وَ بَقِیَتْ لَهُ بَقِیَّةٌ فَوَعَدْتُهُ أَنْ آتِیَهُ بِها فِی مَکانِهِ فَنَسِیتُ ثُمَّ ذَکَرْتُ بَعْدَ ثَلاثٍ فَجِئْتُ فَإِذا هُوَ فِی مَکانِهِ فَقالَ: یا فَتیٰ لَقَدْ شَقَقْتَ عَلَیَّ أَنَا هٰهُنا مُنْذُ ثَلاثٍ أَنْتَظِرُکَ![4]

یعنی، روایت شده از عَبْدِاللّٰهِ بْنِ اَبِی الْحَمْساء که گفت معامله کردم با پیغمبر (ص) به فروشی پیش از آنکه مبعوث شود و برای او بقیّه‌ای ماند که وعده کردم درمکان معیّنی بیاورم برایش، پس فراموش کردم سپس متذکّر شدم پس از سه روز چون آمدم دیدم او در

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۷۷ و ۴۸۲
(۳) قرآن/ سورهٔ مریم/ آیهٔ ۵۴.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۷.

همان مکان است و فرمود ای جوان بر من زحمت وارد کردی من سه روز است اینجا هستم منتظر تو.

۲- ش إنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) وَعَدَ رَجُلاً إلیٰ صَخْرَةٍ فَقَالَ أنا لَکَ هٰهُنا حَتّٰی تَأْتِيَ قالَ فَاشْتَدَّتِ الشَّمْسُ عَلَیْهِ فَقالَ لَهُ أصْحابُهُ یا رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ أنَّکَ تَحَوَّلْتَ إلَی الظِّلِّ قالَ (ص) قَدْ وَعَدْتُهُ إلیٰ هٰهُنا وَ إنْ لَمْ یَجِئْ کانَ مِنْهُ الْمَحْشَر(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) به مردی وعده کرد نزد سنگی و گفت من منتظر تو میباشم اینجا تا بیائی، (راوی) گفت پس خورشید شدّت کرد و بر او تابید، اصحاب او عرض کردند یا رَسُولَ اللّٰه اگر شما منتقل شوی به سایه خوب است، فرمود من اینجا وعده کرده ام و اگر نیامد روز محشر او مسئول است.

۳- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: إذا وَعَدَ الرَّجُلُ أخاهُ وَ مِنْ نِيَّتِهِ أنْ یَفِيَ فَلَمْ یَفِ وَ لَمْ یَجِئْ لِلْمِیعادِ فَلا إثْمَ عَلَیْهِ(۲)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: چون مرد برادر خود را وعده دهد و نیّت او وفا باشد و در وقت آن نیاید پس گناهی بر او نیست.

۴- ش عَنْ أمیرِ الْمُؤْمِنینَ فی حَدیثٍ: سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ عَنْ صِفَةِ الْمُؤْمِنِ فَقالَ (ص): عِشْرُونَ خَصْلَةً فِی الْمُؤْمِنِ فَإنْ لَمْ تَکُنْ فیهِ لَمْ یَکْمُلْ إیمانُهُ: إنَّ مِنْ أخْلاقِ الْمُؤْمِنینَ یا عَلِيُّ الْحاضِرُونَ الصَّلاةَ وَ الْمُسارِعُونَ إلَی الزَّکاةِ وَ الْمُطْعِمُونَ لِلْمِسْکینِ الْماسِحُونَ لِرَأْسِ الْیَتیمِ الْمُطَهِّرُونَ أطْمارَهُمُ الْمُتَّزِرُونَ عَلیٰ أوْساطِهِمُ الَّذینَ إنْ حَدَّثُوا لَمْ یَکْذِبُوا وَ إنْ وَعَدُوا لَمْ یُخْلِفُوا وَ إنِ ائْتُمِنُوا لَمْ یَخُونُوا وَ إنْ تَکَلَّمُوا صَدَقُوا رُهْبانُ اللَّیْلِ أُسْدٌ بِالنَّهارِ صائِمُونَ النَّهارَ قائِمُونَ اللَّیْلَ لا یُؤْذُونَ جاراً وَ لا یَتَأَذّیٰ بِهِمْ جارٌ الَّذینَ مَشْیُهُمْ عَلَی الْأرْضِ هَوْنٌ وَ خُطاهُمْ عَلیٰ بُیُوتِ الْأرامِلِ وَ عَلیٰ أثَرِ الْجَنائِزِ جَعَلَنَا اللّٰهُ وَ إیّاکُمْ مِنَ الْمُتَّقینَ(۳)

---

(۱) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۱۶ و ج ۱۱/ص ۱۴۶.
(۲) التاج الجامع للاصول / ج۵/ص ۵۷.

یعنی، از امیرالمؤمنین درحدیثی آمده که از رسولخدا(ص) سؤال نمود از صفت مؤمن ، رسولخدا (ص) فرمود: بیست خصلت در مؤمن است که اگر نباشد ایمان او کامل نیست . محقّقاً از اخلاق مؤمنین یا علیّ اینست که به نماز حاضرشوند و به دادن زکات سرعت دارند و به مسکین اطعام نمایند و به سر یتیم دست بکشند و جامه‌های کهنهٔ خود پاک نگهدارند و دامن بکمرزنند، آنانکه اگر حدیثی گویند دروغ نباشد و اگر وعده دهند خلاف ننمایند .واگر امانت پذیرند خیانت نکنند و اگر سخن گویند راست گویند، در شب راهب و اهل عبادتند و در روز شیرانند و روز را روزه دارند و شب را قیام کنند و همسایه از ایشان آزار نبینند، آنانکه راه رفتن ایشان تواضع باشد و قدمهاشان بر در خانه‌های بیوه‌زنان و بدنبال جنائز باشد، خدا ماوشما را از پرهیزکاران قرار دهد .

و منها الرّفق و التّأنّی

۱- ج عَنْ عائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ(ص) قالَ: يا عائِشَةُ إِنَّ اللّٰهَ رَفيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَ يُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ ما لا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ وَ ما لا يُعْطِي عَلىٰ سِواهُ. وَ عَنْها أَنَّها سُئِلَتْ عَنِ الْبَداوَةِ فَقالَتْ: كانَ النَّبِيُّ (ص) يَبْدُو إِلىٰ هٰذِهِ التِّلاعِ وَ إِنَّهُ أَرادَ الْبَداوَةَ مَرَّةً فَأَرْسَلَ إِلَيَّ ناقَةً مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ مُحَرَّمَةً ثُمَّ قالَ لِي: يا عائِشَةُ ارْفُقِي فَإِنَّ الرِّفْقَ لَمْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلّا زانَهُ وَ لا نُزِعَ مِنْ شَيْءٍ قَطُّ إِلّا شانَهُ (۱)

یعنی، از عایشه روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود ای عایشه خدا مدارا میکند و دوست میدارد آنرا و بر مدارا عطا میکند آنچه را که بر زور و فشار عطا نمیکند و آنچه را که برغیر آن عطا نمیکند . و از او روایت شده که از وسئوال شد از بیرون رفتن به بیابان گفت پیغمبر به این تپّه‌ها بیرون میرفت و یکمرتبه خواست بیرون رود شتری از شتران صدقه را که سوار آن نشده بودند برایم فرستاد

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۸ و المصنف / ج۱۱/ص ۱۶۵.

سپس فرمود ای عایشه مدارا کن زیرا مدارا درچیزی نباشد مگر آنکه آنرا زینت دهد و ازچیزی جدا نشود مگر آنکه آنرا زشت کند.

۲ـ ش قالَ النَّبِیُّ(ص) ما اصْطَحَبَ اثْنانِ إِلّا کانَ أَعْظَمُهُما أَجْراً وَ أَحَبُّهُما إِلَی اللّهِ عَزَّوَجَلَّ أَرْفَقَهُما بِصاحِبِهِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: دونفر همراه ومصاحب نشدند مگر اینکه اجر آن کسی بزرگتر و خودش نزدخدا محبوبتراست که مُدارای او نسبت به رفیقش بیشتر بوده است.

۳ـ ش عَنْ عَلِیٍّ(ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّهِ(ص): الْمُؤْمِنُ هَیِّنٌ لَیِّنٌ سَمْحٌ لَهُ خُلُقٌ حَسَنٌ وَ الْکافِرُ فَظٌّ غَلِیظٌ لَهُ خُلُقٌ سَیِّئٌ وَفِیهِ جَبْرِیَّةٌ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مؤمن افتاده ونرم وبخشنده ودارای خُلق نیکواست و کافر زبر و خشن ودارای خُلق بدودراوخودخواهی است.

۴ـ ش قالَ رَسُولُ اللّهِ(ص) أَمَرَنِی رَبِّی بِمُداراةِ النّاسِ کَما أَمَرَنِی رَبِّی بِأَداءِ الْفَرائِضِ. وَ قالَ(ص): مُداراةُ النّاسِ نِصْفُ الْإِیمانِ وَ الرِّفْقُ بِهِمْ نِصْفُ الْعَیْشِ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: پروردگارم مرا امرکرده با مردم مدارا کنم چنانچه مرا به اداء واجبات امرکرده است. و فرمود: مدارای با مردم نصف ایمان است و نرمی با ایشان نیمۀ زندگی است.

۵ـ ج قالَ النَّبِیُّ(ص): مَنْ أُعْطِیَ حَظَّهُ مِنَ الرِّفْقِ فَقَدْ أُعْطِیَ حَظَّهُ مِنَ الْخَیْرِ. وَ قالَ(ص): التُّؤَدَةُ فِی کُلِّ شَیْءٍ خَیْرٌ إِلّا فِی عَمَلِ الْآخِرَةِ. وَقالَ(ص): الْأَناةُ مِنَ اللّهِ وَ الْعَجَلَةُ مِنَ الشَّیْطانِ.(۴)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: آنکه بهره‌ای از مدارا داده شده محقّقاً بهره‌ای از خیرداده‌شده. و فرمود تأنّی درهرچیزی خوب است جُز درعمل آخرت و فرمود تأنّی ازخدا وعجله ازشیطان است.

۶ـ ش قالَ رَسُولُ اللّهِ(ص): أَلا أُخْبِرُکُمْ بِمَنْ تَحْرُمُ عَلَیْهِ النّارُ غَداً قالُوا: بَلی یا رَسُولَ اللّهِ، قالَ(ص): الْهَیِّنُ الْقَرِیبُ اللَّیِّنُ السَّهْلُ.(۵)

---

(۱)،(۲)،(۳)و(۵) وسائل الشیعه /ج۸/ص ۴۹۳، ۵۱۱ و ۵۴۰، وج۱۱/ص۲۱۵
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۸.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: آیا شما را خبرندهم بهآنکهآتش دوزخ فردا بر او حرام است، گفتند خبرده یا رَسُولَ اللّٰه، فرمود: آنکه افتاده ومتواضع ونزدیک باشد آنکه نرم وآسان باشد.

۷- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): الرِّفْقُ يُمْنٌ وَ الْخُرْقُ شُؤْمٌ وَ قٰالَ (ص): لَوْ كٰانَ الرِّفْقُ خَلْقاً يُرىٰ مٰا كٰانَ مِمّٰا خَلَقَ اللّٰهُ شَيْءٌ أَحْسَنَ مِنْهُ وَقٰالَ(ص): إِنَّ الرِّفْقَ لَمْ يُوضَعْ عَلىٰ شَيْءٍ إِلاّٰ زٰانَهُ وَ لاٰ نُزِعَ مِنْ شَيْءٍ إِلاّٰ شٰانَهُ[1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مدارا بابرکت است و درشتی شوم است وفرمود: اگر مدارا دیده میشد آفریدهای ازآن نیکوتر نبود و فرمودکه مدارا برچیزی نهاده نشد مگرآنکه آنرا زینت داد. و از چیزی جدا نشد مگرآنکه آنرا مکروه قرارداد.

۸- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنَّ فِي الرِّفْقِ الزِّيٰادَةَ وَ الْبَرَكَةَ وَ مَنْ يُحْرَمِ الرِّفْقَ يُحْرَمِ الْخَيْرَ[2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: درمدارا زیادت وبرکت است و کسیکه از مدارا محروم باشد از خیر محروم است.

۹- ش إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) كٰانَ إِذٰا أَرٰادَ سَفَراً دٰارىٰ بَعِيرَهُ وَ قٰالَ(ص): أَمَرَنِي رَبِّي بِمُدٰارٰاةِ النّٰاسِ[3]

یعنی، رسولخدا (ص) چنین بود کههرگاه سفری را ارادهمیکرد با شترش مدارا میکرد و فرمود: پروردگارم مرا امرکرد بهمُدارای با مردم.

۱۰- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنَّ اللّٰهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَ يُعِينُ عَلَيْهِ فَإِذٰا رَكِبْتُمُ الدَّوٰابَّ الْعِجٰافَ فَأَنْزِلُوهٰا مَنٰازِلَهٰا فَإِنْ كٰانَتِ الْأَرْضُ مُجْدِبَةً فَانْجُوا عَلَيْهٰا وَ إِنْ كٰانَتْ مُخْصِبَةً فَأَنْزِلُوهٰا مَنٰازِلَهٰا[4]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: که خدا دارای صفت رفق ومدارا است و رفق و مدارا را دوست میدارد و برآن کمک میدهد، پس چون بر حیوانات لاغر سوارشدید آنانرا بهمنازل خودشان فرودآرید پس

---

(۱)، (۲)، (۳)و (۴) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۳۳۱ وج۱۱/ص۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵ و ۴۶۳.

اگر زمین خشک و بی‌آب است بگذرید بر آن و اگر با آب و علف، آنها رو فرود آورید به جایگاهشان.

۱۱- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مٰا فِی اُمَّتِی عَبْدٌ أَلْطَفُ أَخٰاهُ فِی اللّٰهِ بِشَیْءٍ مِنْ لُطْفٍ إِلاّٰ أَلْطَفَهُ اللّٰهُ مِنْ خَدَمِ الْجَنَّةِ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: بنده‌ای نیست که با برادرش در راه خدا لطف کند به چیزی مگر آنکه خدا به او از خدمتکاران بهشت لطف کند.

و منها الحیاء

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: اَلْحَیٰاءُ لاٰیَأْتِی إِلاّٰ بِخَیْرٍ. وَ مَرَّ النَّبِیُّ (ص) عَلٰی رَجُلٍ وَ هُوَ یُعٰاتَبُ فِی الْحَیٰاءِ یَقُولُ: إِنَّکَ تَسْتَحِی حَتّٰی کَأَنَّهُ یَقُولُ قَدْ أَضَرَّ بِکَ فَقٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): دَعْهُ فَإِنَّ الْحَیٰاءَ مِنَ الْاِیمٰانِ. وَ قٰالَ (ص): إِنَّ مِمّٰا أَدْرَکَ النّٰاسُ مِنْ کَلاٰمِ النُّبُوَّةِ الْاُولٰی إِذٰا لَمْ تَسْتَحْیِ فَاصْنَعْ مٰا شِئْتَ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: شرم جز خیر نیاورد. و پیغمبر (ص) به مردی گذشت در حالیکه به او عتاب میشد و کسی به او میگفت تو شرم میکنی که به تو ضرر زده است، پیغمبر (ص) فرمود: اورا رها کن زیرا شرم از ایمان است و فرمود: از چیزهائیکه مردم از پیغمبران سابق فرا گرفته‌اند اینست که هرگاه شرم نمیکنی هرچه میخواهی بکن.

۲- ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: اِسْتَحْیُوا مِنَ اللّٰهِ حَقَّ الْحَیٰاءِ قُلْنٰا: یٰا رَسُولَ اللّٰهِ إِنّٰا نَسْتَحْیِی وَالْحَمْدُلِلّٰهِ قٰالَ: لَیْسَ ذٰاکَ وَلٰکِنِ الْإِسْتِحْیٰاءُ مِنَ اللّٰهِ حَقَّ الْحَیٰاءِ أَنْ تَحْفَظَ الرَّأْسَ وَ مٰا وَعیٰ وَ الْبَطْنَ وَ مٰا حَوٰی وَلْتَذْکُرِ الْمَوْتَ وَالْبِلٰی وَمَنْ أَرٰادَ الْآخِرَةَ تَرَکَ زِینَةَ الدُّنْیٰا فَمَنْ فَعَلَ ذٰلِکَ فَقَدِ اسْتَحْیٰا مِنَ اللّٰهِ حَقَّ الْحَیٰاءِ(۳).

یعنی، از عبداللّٰه از رسولخدا (ص) روایت شده که به اصحاب خود

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۵۸۸.
(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۵۹ و ۶۰.

فرمود: از خدا چنانکه سزاوار است شرم کنید عرض کردند یا رَسُولَ اللّٰهِ، اَلْحَمْدُلِلّٰه ما حیا و شرم داریم، فرمود این حیاء کامل نیست ولیکن حیا کردن از خدا آنطوریکه سزاوار است این استکه سرخودرا با آنچه درا واست حفظ کنی و شکم و آنچه دربر دارد نگهداری و بیاد مرگ و پوسیدگی باشی. و آنکه آخرت خواست زینت دنیا را ترک کرد پس هرکس چنین کرد از خدا شرم کرده است آنطوریکه سزاوار است.

۳ـ ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اَلْحَيٰاءُ حَيٰاءٰانِ: حَيٰاءُ عَقْلٍ وَ حَيٰاءُ حُمْقٍ: فَحَيٰاءُ الْعَقْلِ هُوَ الْعِلْمُ وَ حَيٰاءُ الْحُمْقِ هُوَ الْجَهْلُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: حیاء دو حیاء است: حیاء عقل و حیاء حماقت، حیاء عقل همان دانش است و حیاء حماقت همان نادانی است.

۴ـ ش قٰالَ النَّبِيُّ (ص): اَلْاِسْلاٰمُ عُرْيٰانٌ فَلِبٰاسُهُ الْحَيٰاءُ وَزِينَتُهُ الْوَفٰاءُ وَ مُرُوَّتُهُ الْعَمَلُ الصّٰالِحُ وَ عِمٰادُهُ الْوَرَعُ وَ لِكُلِّ شَيْءٍ أَسٰاسٌ وَ أَسٰاسُ الْاِسْلاٰمِ حُبُّنٰا أَهْلَ الْبَيْتِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: اسلام برهنه است ولباس آن حیاء و زینت آن وفا ومروّت آن عمل صالح و ستون آن پارسائی است. و برای هرچیزی اساسی است و اساس اسلام دوستی خانوادهٔ رسول است. (فعلاً ملّت ما دم از حبّ اهل بیت میزنند ولی اعمالشان خلاف اسلام است)

۵ـ ج قٰالَ النَّبِيُّ (ص): اَلْحَيٰاءُ مِنَ الْاِيمٰانِ وَالْاِيمٰانُ فِي الْجَنَّةِ وَالْبَذٰاءُ مِنَ الْجَفٰاءِ وَالْجَفٰاءُ فِي النّٰارِ وَ قٰالَ (ص): اَلْحَيٰاءُ وَالْعِيُّ شُعْبَتٰانِ مِنَ الْاِيمٰانِ وَ الْبَذٰاءُ وَ الْبَيٰانُ شُعْبَتٰانِ مِنَ النِّفٰاقِ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: حیا وشرم از ایمان وایمان دربهشت و بدزبانی ازجفاء و جفا درآتش است. وفرمود: شرم وسکوت از ایمان است و بدزبانی وپرگوئی دوشعبه از نفاق است.

۶ـ ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَ كٰانَ مِنْ قَرْنِهِ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۱۸ و ج۱۱/ص ۱۴۱.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۵.

اِلی قَدمِهِ ذُنُوبًا بَدَّلَها اللّهُ حَسَنَاتٍ : الصِّدْقُ وَ الْحَیاءُ وَ حُسْنُ الْخُلْقِ وَ الشُّکْرُ . وَ قالَ(ص) : الْحَیاءُ خَیْرٌ کُلُّهُ یَعْنی یُفِیدُ لِذِی الدِّینِ وَلِمَنْ لادِینَ لَهُ . وَ قالَ(ص) : الْحَیاءُ وَالایمانُ فِی قَرْنٍ واحِدٍ فَاِذا سُلِبَ أَحَدُهُما تَبِعَهُ الآخَرُ . وَقالَ(ص) : یَنْزِعُ اللّهُ مِنَ الْعَبْدِ الْحَیاءَ فَیَصِیرُ ماقِتًا مُمقتًا ثُمَّ یَنْزِعُ مِنْهُ الاَمانَةَ ثُمَّ یَنْزِعُ مِنْهُ الرَّحْمَةَ ثُمَّ یَخْلَعُ دِینَ الاِسْلامِ مِنْ عُنُقِهِ فَیَصِیرُ شَیْطانًا لَعِینًا(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود : چهار چیز است که در هر کس باشد و از سرتا قدمش گناه باشد خدا یتعالی آنها را تبدیل به حسنات میکند : راستی و حیاء وخوش خلقی و شکر . و رسولخدا (ص) فرمودکه : حیا تمامش خیراست یعنی برای دیندار وبیدین مفیداست . و فرمود : حیا و ایمان قرین یکدگرند چون یکی از اینها برود دیگری نیز بدنبال آن میرود و فرمود : خداوند از بنده حیارا میکند پس بنده ای میشود خشمناک بدبخت ، سپس از او امانت کنده میشود سپس رحمت ، سپس دین اسلام را ازگردن خود خلع میکند و شیطانی میشود دوراز رحمت .

و منها التّواضع

۱ـ ج قالَ النَّبِیُّ(ص) : إِنَّ اللّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْکُمْ عُبِّیَّةَ الْجاهِلِیَّةِ وَ فَخْرَها بِالآباءِ مُؤْمِنٌ تَقِیٌّ وَ فاجِرٌ شَقِیٌّ أَنْتُمْ بَنُو آدَمَ وَآدَمُ مِنْ تُرابٍ لَیَدَعَنَّ رِجالٌ فَخْرَهُمْ بِأَقْوامٍ إِنَّما هُمْ فَحْمٌ مِنْ فَحْمِ جَهَنَّمَ أَوْ لَیَکُونُنَّ أَهْوَنَ عَلَی اللّهِ مِنَ الْجِعْلانِ . وَ قالَ(ص) : إِنَّ اللّهَ أَوْحی إِلَیَّ أَنْ تَواضَعُوا حَتّی لایَبْغِیَ أَحَدٌ عَلی أَحَدٍ وَ لایَفْخَرَ أَحَدٌ عَلی أَحَدٍ . وَ قالَ(ص) : هَلَکَ الْمُتَنَطِّعُونَ قالَها ثَلاثًا(۲)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمودکه خدا البتّه از شما تکبّر جاهلیّت و فخر بپدران را برد یا مؤمن پرهیزکار است ویا فاجر شقّی، شما فرزندان آدمید و آدم از تراب است باید مردانی فخر باقوام را رها

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۱۷ و ۵۱۸ .
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۰ و ۶۱ .

کنند همانا ذغالی هستند از ذغال دوزخ ویا آنان پست ترند از جُعَل‌ها. و فرمود: خدا به‌من وحی نموده که‌تواضع کنید تا احدی بر احدی ستم‌نکند و احدی بر احدی فخرنکند. و سه‌مرتبه فرمود سخن درازان هلاک شدند.

۲ـ ش عَنِ الْباقِرِ (ع) قالَ اِنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللّٰهِ (ص) مَلَکٌ فَقالَ اِنَّ اللّٰهَ یُخَیِّرُکَ أَنْ تَکُونَ عَبْداً رَسُولاً مُتَواضِعاً أَوْ مَلِکاً رَسُولاً قالَ فَنَظَرَ اِلٰى جَبْرَئِیلَ وَ اَوْمَأَ بِیَدِهِ اَنْ تَواضَعْ فَقالَ عَبْداً مُتَواضِعاً رَسُولاً فَقالَ الرَّسُولُ مَعَ اَنَّهُ لایَنْقُصُکَ مِمّا عِنْدَ رَبِّکَ شَیْئاً[1].

یعنی، امام باقر (ع) فرمود فرشته‌ای خدمت رسول‌خدا (ص) آمد و گفت خدا تورا مخیّرکرده که بندهٔ پیغامبر متواضعی باشی و یا پادشاه پیامبری، رسول‌خدا (ص) فرمود جبرئیل به‌من نظر کرد و اشاره‌نمودکه‌تواضع‌کن پس رسول‌خدا (ص) فرمود بنده‌ای پیامبری متواضعی باشم. پس آن ملک گفت با اینحال ازمقام‌تو چیزی نزد پروردگارت‌کم نمی‌گردد.

۳ـ ش قالَ النَّبِیُّ (ص) لِأَصْحابِهِ اِنَّ الصَّدَقَةَ تَزِیدُ صاحِبَها کَثْرَةً فَتَصَدَّقُوا یَرْحَمْکُمُ اللّٰهُ وَ اِنَّ التَّواضُعَ یَزِیدُ صاحِبَهُ رِفْعَةً فَتَواضَعُوا یَرْفَعْکُمُ اللّٰهُ وَ اِنَّ الْعَفْوَ یَزِیدُ صاحِبَهُ عِزّاً فَاعْفُوا یُعِزَّکُمُ اللّٰهُ. وَ عَنْ جَعْفَرِبْنِ مُحَمَّدٍ (ع) قالَ: أَفْطَرَ رَسُولُ اللّٰهِ عَشِیَّةَ خَمِیسٍ فِی مَسْجِدِ قُبا فَقالَ هَلْ مِنْ شَرابٍ فَأَتاهُ أَوْسُ بْنُ خَوْلِیٍّ الْاَنْصارِیُّ بِعُسٍّ مَخِیضٍ بِعَسَلٍ فَلَمّا وَضَعَهُ عَلٰى فِیهِ نَحّاهُ ثُمَّ قالَ شَرابانِ یُکْتَفٰى بِاَحَدِهِما مِنْ صاحِبِهِ لاأَشْرَبُهُ وَ لاأُحَرِّمُهُ وَلٰکِنْ أَتَواضَعُ لِلّٰهِ فَاِنَّهُ مَنْ تَواضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللّٰهُ وَ مَنْ تَکَبَّرَ خَفَضَهُ اللّٰهُ وَ مَنِ اقْتَصَدَ فِی مَعِیشَتِهِ رَزَقَهُ اللّٰهُ وَ مَنْ بَذَّرَ حَرَمَهُ اللّٰهُ وَمَنْ اَکْثَرَ ذِکْرَالْمَوْتِ أَحَبَّهُ اللّٰهُ[2].

یعنی، رسول‌خدا (ص) به‌اصحاب خود فرمودکه صدقه برای صاحب آن موجب برکت و زیادتی است پس خدا شما را رحم‌کند صدقه‌بدهید و محقّقاً تواضع برای صاحب آن موجب رفعت است، پس خدا شما را رفعت دهد تواضع نمائید و محقّقاً عفو برای صاحب آن موجب عزّت

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۱۶، ۲۱۸، ۲۱۹ و ۲۲۰.

است پس خدا شما را عزیز گرداند عفو نمائید. و جعفربن محمّد (ع) فرمود: رسولخدا (ص) در مسجد قُبا شب پنجشنبه افطار کرد و فرمود: آیا آبی هست که اَوْس بْنِ خَوْلِیّ اَنْصاریّ برای او ظرفی از شیر و عسل آورد، چون رسولخدا (ص) آنرا بر دهان گذاشت از دهان خود دور گردانید و فرمود دو آشامیدنی به یکی از آندو از صاحب آن اکتفاء میشود، من نمی آشامم و حرام نمی گردانم ولیکن برای خدا تواضع میکنم، زیرا هرکس برای خدا تواضع کرد خدا اورا بلند کند و هرکس تکبّر کند خدا اورا پست گرداند وهرکس درزندگی میانه روی کند خدا اورا روزی دهد و کسی که زیاده روی کند خدا اورا محروم گرداند وآنکه بسیار یاد مرگ کند خدا اورا دوست دارد.

حسن الخلق خلق الله الأعظم

قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالیٰ: إِنَّکَ لَعَلیٰ خُلُقٍ عَظِیمٍ[1]. و قٰالَ تَعٰالیٰ: خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجٰاهِلِینَ.[2] وَ قٰالَ تَعٰالیٰ: وَلاٰتَسْتَوِی الْحَسَنَةُ وَ لاَ السَّیِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِی هِیَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِی بَیْنَکَ وَ بَیْنَهُ عَدٰاوَةٌ کَأَنَّهُ وَلِیٌّ حَمِیمٌ وَ مٰا یُلَقّٰاهٰا إِلاَّ الَّذِینَ صَبَرُوا وَ مٰا یُلَقّٰاهٰا إِلاّٰ ذُوحَظٍّ عَظِیمٍ.[3]

° ° °

۱ــ ج قٰالَ النَّبِیُّ (ص) مٰا مِنْ شَیْءٍ أَثْقَلُ فِی الْمِیزٰانِ یَوْمَ الْقِیٰامَةِ مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ وَ إِنَّ اللّٰهَ لَیُبْغَضُ الْفٰاحِشَ الْبَذِیءَ.[4]

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: چیزی درمیزان مؤمن درقیامت سنگین‌تر از خُلق نیکو نیست و خدا دشمن میدارد بدگوی بدزبان را.

۲ــ ش عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ (ع) قٰالَ قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مٰا یُوضَعُ فِی مِیزٰانِ امْرِئٍ یَوْمَ الْقِیٰامَةِ أَفْضَلُ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ.[5]

---

(۱) قرآن/سورهٔ قلم/آیهٔ ۴. (۲) قرآن/ سورهٔ اعراف /آیهٔ ۱۹۹.
(۳) قرآن/سورهٔ فصلت /آیهٔ ۳۴.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۲ و المصنف / ج۱۱/ص۱۴۶.
(۵) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۰۵.

یعنی از علیّ بن الحسین روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود: در ترازوی روز قیامت چیزی نهاده نشود که بهتر از خلق نیکو باشد.

۳- ش قَالَ النَّبِيُّ (ص): أَوَّلُ مَا يُوضَعُ فِي مِيزَانِ الْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُسْنُ خُلُقِهِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: اوّل چیزیکه نهاده میشود در ترازوی بنده در قیامت حُسن خُلق او است.

۴- ش قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): إِنَّ الْبَرَكَةَ أَسْرَعُ إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي يُمْتَارُ فِيهِ الْمَعْرُوفُ مِنَ الشَّفْرَةِ إِلَى سَنَامِ الْجَزُورِ أَوْ مِنَ السَّيْلِ إِلَى مُنْتَهَاهُ وَ قَالَ (ص): أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الْآخِرَةِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ ذٰلِكَ قَالَ يُغْفَرُ لَهُمْ بِالتَّطَوُّلِ مِنْهُ عَلَيْهِمْ وَ يَدْفَعُونَ حَسَنَاتِهِمْ إِلَى النَّاسِ فَيَدْخُلُونَ بِهَا الْجَنَّةَ فَيَكُونُونَ أَهْلَ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ. وَ قَالَ (ص): أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ الْمَعْرُوفُ وَ أَهْلُهُ وَ أَوَّلُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ الْحَوْضَ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمودکه برکت زودتر وارد میشود بخانه ای که مرکز کارخیر است از کاردی که بکوهان شتر وارد میشود یا سَیْلی که به انتهای خود جاری شود. و رسولخدا (ص) فرمود: اهل خیر و کار خوب در دنیا اهل خیرهستند در آخرت، عرض شد یَا رَسُولَ اللّٰه این چگونه است فرمود خدا منّت میگذارد بر ایشان که میآمرزد ایشان را و حسنات خودرا بمردم میدهند ومردم بآن واسطه داخل بهشت میشوند که اهل معروف دردنیا وآخرت چنین باشند. و فرمود اوّل کسیکه داخل بهشت میشود کارخیر است با اهل آن و اوّل کسی است که وارد برحوض کوثر شود.

۵- ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ص) يَقُولُ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ.(۳)

یعنی، از عایشه روایت شده که گفت شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود: مؤمن بواسطهٔ حُسْنِ خُلق درک میکند درجهٔ روزه دار قائم اللّیل را. و

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۸ /ص ۵۰۹ و ج ۱۱ /ص ۵۲۲ و ۵۳۰.
(۳) التاج الجامع للاصول / ج ۵ /ص ۶۲.

بهمین مضمون در وَسائِلُ الشّیعة (ج ۸/ص ۵۰۴ و ۵۰۶) نیز ذکر شده است.

۶- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: عَلَيْكُمْ بِحُسْنِ الْخُلُقِ فَإِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ فِي الْجَنَّةِ وَ إِيّاكُمْ وَسُوءَ الْخُلُقِ فَإِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ فِي النّارِ لامَحالَةَ.(۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: برشما باد به حُسنِ خُلق که حُسن خُلق در بهشت است و بپرهیزید از خُلق بد که ناچار در آتش است.

۷- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: أَكْثَرُ ما تَلِجُ بِهِ اُمَّتِيَ الْجَنَّةَ تَقْوَى وَ حُسْنُ الْخُلُقِ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: بیشتر چیزی که موجب دخول بهشت برای امّتم میشود تقوی یعنی پرهیزکاری و خُلق نیکو است.

۸- ج سُئِلَ رَسُولُ اللّهِ (ص) عَنْ أَكْثَرِ ما يُدْخِلُ النّاسَ الْجَنَّةَ فَقالَ: تَقْوَى اللّهِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ سُئِلَ عَنْ أَكْثَرِ ما يُدْخِلُ النّاسَ النّارَ فَقالَ: الْفَمُ وَ الْفَرْجُ.(۳)

یعنی، از رسول خدا (ص) سئوال شد از آنچه بیشتر موجب دخول مردم در بهشت است فرمود: تقوی وحُسْنُ الْخُلق و سئوال شد زآنچه بیشتر باعث دخول درآتش است فرمود: دهان و فرج. (وبهمین مضمون در وسائل الشیعه جلدچهاردهم صفحهٔ ۲۷۲ نیز ذکرشده است).

۹- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: ثَلاثٌ مِنْ مَكارِمِ الْأَخْلاقِ فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ: أَنْ تَعْفُوَ عَمَّنْ ظَلَمَكَ وَ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ وَتَحْلُمَ عَمَّنْ جَهِلَ عَلَيْكَ.(۴)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده که فرمود: سه چیز از اخلاق گرامی دنیا وآخرتست: عفوکردن ازآنکه به تو ستم کرده و وصل کردن به آنکه از تو بریده و بردباری نسبت بهآنکه برتوجهالت کرده است.

۱۰- ج عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رض) قالَ: قالَ لِي رَسُولُ اللّهِ (ص): اِتَّقِ اللّهَ حَيْثُما كُنْتَ وَ أَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُها وَخالِقِ النّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ. وَ قالَ (ص): تَبَسُّمُكَ فِي وَجْهِ أَخِيكَ لَكَ صَدَقَةٌ وَ أَمْرُكَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهْيُكَ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ وَ إِرْشادُكَ الرَّجُلَ فِي أَرْضِ الضَّلالِ لَكَ صَدَقَةٌ

---

(۱)، (۲) و (۴) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۵۰۴ و ۵۰۶ و ۵۰۶ و ج ۱۱/ص ۱۴۰ و ۳۲۳.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۶۲.

وَ بَصُرُکَ لِلرَّجُلِ الرَّدِیءِ الْبَصَرِ لَکَ صَدَقَةٌ وَ إِمٰاطَتُکَ الْحَجَرَ وَالشَّوْکَةَ وَالْعَظْمَ عَنِ الطَّرِیقِ لَکَ صَدَقَةٌ وَ إِفْرٰاغُکَ مِنْ دَلْوِکَ فِی دَلْوِ أَخِیکَ لَکَ صَدَقَةٌ(۱).

یعنی، روایت شده از أبوذر که گفت رسولخدا (ص) به من فرمود: از خدا بترس هرجا که هستی و بدنبال بدی نیکی بیاور تا آنرا محو کند و با مردم با خُلق نیکو معاشرت کن. و فرمود: لب خندتو درصورت برادرت برای تو صدقه است و امر به معروف و نهی ازمنکرتو صدقه است و راهنمائی تو مردرا درزمین ضلالت برای تو صدقه است و دیدتو برای مرد ضَعیفُ الْبَصَر برای تو صدقه است و برطرف کردن تو سنگ و خار واستخوان را از راه برای تو صدقه است و ریختن تو از دَلْوِ آبت در دَلْو برادرت برای تو صدقه است.

۱۱- ش قٰالَ النَّبِیُّ(ص): کُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ. وَقٰالَ(ص) دَخَلَ عَبْدٌ الْجَنَّةَ بِغُصْنٍ مِنْ شَوْکٍ کٰانَ عَلیٰ طَرِیقِ الْمُسْلِمِینَ فَأَمٰاطَهُ عَنْهُ(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکار خوبی صدقه است. و فرمود: بنده ای وارد بهشت گردید بواسطهٔ شاخهٔ خاری که در راه مسلمین بود و او برطرف کرد آنرا از راه.

۱۲- ش قٰالَ النَّبِیُّ(ص): اَلْخُلُقُ الْحَسَنُ نِصْفُ الدِّینِ. قِیلَ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ مٰا أَفْضَلُ مٰا أُعْطِیَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ قٰالَ(ص): اَلْخُلُقُ الْحَسَنُ(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خُلق نیکو نیمهٔ دین است. عرض شد یٰا رَسُولَ اللّٰه بهترین چیزیکه به مرد مسلمان داده شده چیست؟ فرمود: خُلق نیکو است.

۱۳- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: خِیٰارُکُمْ أَحٰاسِنُکُمْ أَخْلاقاً(۴).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: بهترین شما آنانندکه خوشخُلق ترند.

۱۴- ش قٰالَ النَّبِیُّ(ص): الطّٰاعِمُ الشّٰاکِرُ أَفْضَلُ مِنَ الصّٰائِمِ الصّٰامِتِ(۵)

یعنی، رسولخدا (ص)فرمود: آنکه طعام خورد وشکرگذار باشد بهتر است از روزه دار ساکت.

---

(۱) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۳.
(۲)، (۳) و (۵) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۷۰۷ و ۵۰۸ و ج۱۱/ص ۵۱۹ و ۵۶۱ و ج۱۷/ص ۱۹۸.

۱۵ـ ج عَنْ جابِرٍ (رض) قالَ: قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ وَإِنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ أَنْ تَلْقىٰ أَخاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ وَأَنْ تُفْرِغَ مِنْ دَلْوِكَ فِی إِناءِ أَخِيكَ(۱)

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود: هرکار خوبی صدقه است و از کار خوب آنستکه برادرترا با روی باز ملاقات کنی و از ظرف آبت در ظرف آب او بریزی.

۱۶ـ ش عَنْ أَبِيجَعْفَرٍ (ع) قالَ: أَتیٰ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) رَجُلٌ فَقالَ أَوْصِنِی فَكانَ فِيما أَوْصاهُ أَنْ قالَ: الْقَ أَخاكَ بِوَجْهٍ مُنْبَسِطٍ(۲)

یعنی، امام باقر (ع) روایت کرده که گفت مردی نزد رسولخدا (ص) آمد وگفت مرا وصیّتی کن، پس از جمله وصیّت آنحضرت این بودکه برادر خودرا با روی باز ملاقات کن.

۱۷ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): يا بَنِی عَبْدِالْمُطَّلِبِ إِنَّكُمْ لَنْ تَسَعُوا النّاسَ بِأَمْوالِكُمْ فَالْقَوْهُمْ بِطَلاقَةِ الْوَجْهِ وَحُسْنِ الْبِشْرِ. وَفِی رِوايَةٍ: قالَ (ص): إِنَّكُمْ لَنْ تَسَعُوا النّاسَ بِأَمْوالِكُمْ فَسَعُوهُمْ بِأَخْلاقِكُمْ(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: ای فرزندان عبدالمطّلب شما وسعت ندارید که مردم‌را با اموال خود مساعدت کنید پس با خوشروئی و روی باز مردم‌را ملاقات کنید. و در روایتی فرمود: شما وسعت ندارید که با موالتان مردم‌را مساعدت کنید پس با اخلاقتان ایشان را مساعدت کنید.

۱۸ـ ش قالَ النَّبِيُّ (ص): أَحْسَنُكُمْ أَخْلاقاً الْمُوَطَّئُونَ أَكْنافاً الَّذِينَ يَأْلَفُونَ وَيُؤْلَفُونَ(۴)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: بهترین شما آنستکه اخلاق او بهتر و با رمردم بردوش او بیشترباشد آنانکه اُلفت میگیرند و با ایشان الفت گرفته میشود.

۱۹ـ ش عَنْ أَبِيجَعْفَرٍ (ع) قالَ إِنَّ أَعْرابِيّاً مِنْ بَنِی تَمِيمٍ أَتَی النَّبِيَّ (ص) فَقالَ لَهُ أَوْصِنِی فَكانَ مِمّا أَوْصاهُ تَحَبَّبْ إِلَی النّاسِ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۳.
(۲)، (۳) و (۴) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۱۰، ۵۱۲ و ۵۱۳.

يُحِبُّوكَ . وَفِي رِوايَةٍ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): التَّوَدُّدُ إِلَى النّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ . وَقالَ(ص): ثَلاثٌ يُصْفِينَ وُدَّ الْمَرْءِ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ يَلْقاهُ بِالْبِشْرِ إِذا لَقِيَهُ وَ يُوَسِّعُ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ إِذا جَلَسَ إِلَيْهِ وَ يَدْعُوهُ بِأَحَبِّ الْأَسْماءِ إِلَيْهِ [1]

يعنی، حضرت باقر (ع) گفت که : یکنفر اَعْرابیّ از بَنِی‌تَمِیم‌خدمت رسولخدا (ص) آمد و عرض‌کرد مرا وصیّت‌کنید پس از جمله‌وصایای آنحضرت این بودکه با مردم دوستی کن تا تورا دوست بدارند .ودر روایتی رسولخدا (ص) فرمود : دوستی با مردم نیمۀخردمندی است . و فرمود : سه‌چیز جلاوصفا میدهد دوستی مردرا نسبت به برادر مسلمانش : ملاقات‌کند اورا باخوشروئی چون اورا ملاقات‌کرد و وسعت دهد برای او درمجلس‌خود واورا بابهترین نامهائیکه‌او دارد اورا بخواند .

۲۰ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: لاحَلِيمَ إِلّا ذُوعَثْرَةٍ وَ لاحَكِيمَ إِلّا ذُوتَجْرِبَةٍ [2] وَ قالَ(ص): إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَ أَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيامَةِ أَحاسِنَكُمْ أَخْلاقًا وَ إِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَ أَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيامَةِ الثَّرْثارُونَ وَ الْمُتَشَدِّقُونَ وَ الْمُتَفَيْهِقُونَ . قالُوا : يارَسُولَ اللّٰهِ قَدْعَلِمْنَا الثَّرْثارُونَ وَ الْمُتَشَدِّقُونَ فَمَا الْمُتَفَيْهِقُونَ قالَ: الْمُتَكَبِّرُونَ [3].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود : حلیم و بردباری نیست مگرلغزشی از او صادرشده و حکیمی نیست مگرصاحب‌تجربه . و فرمود : محبوبترین و نزدیکترین شما بمجلس‌من روزقیامت‌آنانندکه اخلاق نیکوتری دارند و مبغوض‌ترین و دورترین شما به‌مجلس‌من روزقیامت پرگوها و زباندرازان برمردم و متکبّرین میباشند ، اصحاب‌گفتند یارَسُولَ اللّٰه معنی ثَرْثار و مُتَشَدِّق را میدانیم ، پس مُتَفَيْهِق چیست فرمود : متکبّرها .

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۳۳ و ۴۳۴.
(۲) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۶۴.
(۳) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص۶۴ و المصنف / ج۱۱/ص ۱۴۴و۱۴۵.

۲۱- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: اِنَّ أَحَبَّکُمْ إِلَیَّ وَ أَقْرَبَکُمْ مِنِّی یَوْمَ الْقِیَامَةِ مَجْلِسًا أَحْسَنُکُمْ خُلُقًا وَ أَشَدُّکُمْ تَوَاضُعًا وَاِنَّ أَبْعَدَکُمْ مِنِّی یَوْمَ الْقِیَامَةِ الثَّرْثَارُونَ وَ هُمُ الْمُسْتَکْبِرُونَ.(۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: محققًا محبوبترین شما نزد من و نزدیکترین شما به مجلس من در روز قیامت نیکوترین شمایند از جهت اخلاق و شدیدترینتان از جهت تواضع و دورترین شما از من روز قیامت زباندرازانند که ایشان مستکبرین باشند.

۲۲- ش قَالَ النَّبِیُّ (ص): ثَلاثٌ مَنْ لَمْ تَکُنْ فِیهِ فَلَیْسَ مِنِّی وَلَا مِنَ اللّٰهِ قِیلَ یَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا هُنَّ قَالَ حِلْمٌ یَرُدُّ بِهِ جَهْلَ الْجَاهِلِ وَ حُسْنُ خُلُقٍ یَعِیشُ بِهِ وَ وَرَعٌ یَحْجُزُهُ عَنْ مَعَاصِی اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه خصلت در هرکس نباشد از من و از خدا نیست عرض شد یَا رَسُولَ اللّٰه آنها چه باشد؟ فرمود: بردباری که جهل جاهل بآن ردّ شود و حُسْنِ خُلقی که بآن زندگی کند و پارسائی که او را از معاصی خدا مانع گردد.

۲۳- ش عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) قَالَ نَزَلَ عَلَیَّ جَبْرَئِیلُ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِینَ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ عَلَیْکَ بِحُسْنِ الْخُلُقِ فَاِنَّهُ ذَهَبَ بِخَیْرِ الدُّنْیَا وَالْآخِرَةِ اَلَا وَ اِنَّ أَشْبَهَکُمْ بِی اَحْسَنُکُمْ خُلُقًا.(۳)

یعنی، از حضرت رضا روایت شده از پدرانش از رسولخدا (ص) که فرمود جبرئیل از طرف پروردگار جهانیان برمن نازل شد وفرمود: برتو باد به خُلق نیک زیرا آن خُلقِ نیک خیر دنیا و آخرت را برده است آگاه باشید شبیه‌ترین شما به من نیکوترین شما است از جهت خُلق.

۲۴- ش اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) کَانَ لَا یَسْئَلُهُ اَحَدٌ مِنَ الدُّنْیَا شَیْئًا اِلَّا اَعْطَاهُ فَاَرْسَلَتْ اِلَیْهِ امْرَأَةٌ ابْنًا لَهَا فَقَالَتِ انْطَلِقْ اِلَیْهِ فَاسْئَلْهُ فَاِنْ قَالَ لَیْسَ عِنْدَنَا شَیْءٌ فَقُلْ اَعْطِنِی قَمِیصَکَ قَالَ فَاَخَذَ قَمِیصَهُ فَرَمَی بِهِ اِلَیْهِ فَاَدَّبَهُ اللّٰهُ عَلَی الْقَصْدِ فَقَالَ وَلَا تَجْعَلْ یَدَکَ مَغْلُولَةً اِلٰی عُنُقِکَ وَلَا تَبْسُطْهَا کُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا.(۴)

وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۰۶ و ج۱۱/ص ۳۰۱ و ج۱۴/ص ۲۷۳ و ج۱۵/ ص ۲۶۴.

یعنی، رسولخدا (ص) چنین بودکه هرکس از او ازدنیا چیزی میخواست به او عطا میکرد پس زنی فرزندخودرا فرستاد و گفت برو نزد رسولخدا (ص) و سئوال کن و اگرگفت چیزی نزدم نیست بگو پیراهنت را عطا نما ، آن فرزند آمد و چنین گفت و رسولخدا (ص) پیرهن خودرا به او داد و خود برهنه ماند پس خدا به فرستادن آیهٔ وَ لاٰتَجْعَلْ یَدَکَ اورا ادب کرد و آن آیه درسورهٔ إسْراء آیهٔ ۲۹ میباشد یعنی دست خودرا غُلّ گردن مکن و آنرا بکلّی باز مکن که موردملامت و حسرت گردی.

۲۵- ج عَنْ عَلِیٍّ (ع) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: إِنَّ فِی الْجَنَّةِ غُرَفاً یُریٰ ظُهُورُهٰا مِنْ بُطُونِهٰا وَ بُطُونُهٰا مِنْ ظُهُورِهٰا فَقٰامَ أَعْرٰابِیٌّ فَقٰالَ: لِمَنْ هِیَ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قٰالَ: لِمَنْ أَطٰابَ الْکَلاٰمَ وَ أَطْعَمَ الطَّعٰامَ وَأَدٰامَ الصِّیٰامَ وَ صَلّٰی لِلّٰهِ بِاللَّیْلِ وَ النّٰاسُ نِیٰامٌ.(۱)

یعنی، ازعلی (ع) روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: در بهشت غُرْفه هائی استکه ظاهرآنها ازباطن و باطن آنها از ظاهر دیده میشود، مرد اعرابی برخاست وگفت یٰا رَسُولَ اللّٰه آن غُرْفه ها مال کیست یٰا رَسُولَ اللّٰه؟ فرمود: ازکسی استکه سخن را پاکیزه کندو طعام بخوراند و همواره صائم باشد و برای خدا نماز بخواند در شب درحالیکه مردم خوابند.

۲۶- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: إِنَّ فِی الْجَنَّةِ غُرَفًا یُریٰ ظٰاهِرُهٰا مِنْ بٰاطِنِهٰا وَ بٰاطِنُهٰا مِنْ ظٰاهِرِهٰا لاٰیَسْکُنُهٰا مِنْ أُمَّتِی إِلاّٰمَنْ أَطٰابَ الْکَلاٰمَ وَ أَطْعَمَ الطَّعٰامَ وَ أَفْشَی السَّلاٰمَ وَ أَدٰامَ الصِّیٰامَ وَصَلّٰی بِاللَّیْلِ وَالنّٰاسُ نِیٰامٌ فَقٰالَ عَلِیٌّ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ مَنْ یُطِیقُ هٰذٰا مِنْ اُمَّتِکَ فَقٰالَ یٰا عَلِیُّ أَتَدْرِی مٰا إِطٰابَةُ الْکَلاٰمِ مَنْ قٰالَ إِذٰا أَصْبَحَ وَ أَمْسیٰ سُبْحٰانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ وَ لاٰ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَکْبَرُعَشْرَمَرّٰاتٍ وَ إِطْعٰامُ الطَّعٰامِ نَفَقَةُ الرَّجُلِ عَلیٰ عِیٰالِهِ وَ اَمّٰا إِدٰامَةُ الصِّیٰامِ فَهُوَ اَنْ یَصُومَ الرَّجُلُ شَهْرَرَمَضٰانَ وَ ثَلاٰثَةَ اَیّٰامٍ مِنْ کُلِّ شَهْرٍیُکْتَبُ لَهُ صَوْمُ الدَّهْرِ وَ أَمّٰا الصَّلاٰةُ بِاللَّیْلِ وَالنّٰاسُ نِیٰامٌ فَمَنْ صَلَّی الْمَغْرِبَ

(۱) التاج الجامع للاصول / ج۵/ص ۶۴.

وَ الْعِشاءِ الْآخِرَةِ وَ صَلَّی الْغَداةَ فِی الْمَسْجِدِ جَماعَةً فَکَأَنَّما أَحْیَی اللَّیْلَ وَ إِفْشاءُ السَّلامِ أَنْ لایَبْخَلَ بِالسَّلامِ عَلی أَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمینَ.(۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: در بهشت غُرفه هائی استکه ظاهرآن ازباطن و باطن آن ازظاهر دیده میشود از امّت من ساکن آن نمیباشد مگرکسیکه پاکیزه کلام گوید و طعام بخوراند و سلام را افشا کند و روزه را ادامه دهد و درحال خواب مردم بشب نماز بخواند، علی کرد یا رَسُول از امّت تو چه کس طاقت این عمل را دارد؟ فرمود یا عَلِیّ آیا میدانی مقصود من چیست مقصود از کلام پاکیزه گفتن گفتن تسبیحات اربعه که درصبح وشام ده مرتبه تکرار نماید و مقصود از اطعام طعام نفقهٔ مرد است به عیال خود و امّا ادامهٔ روزه آنستکه مرد ماه رمضان را روزه گیرد و سه روز از هر ماهی که نوشته شود روزهٔ روزگار و امّا نماز بشب پس کسیکه نماز مغرب وعشا را و نماز صبح را درمسجد بجماعت بخواند گویا تمام شب را احیا داشته و اِفشاءِ سلام اینستکه بُخل نکند به سلام بر یکی از مسلمین.

۲۷- ج عَنْ زارِعِ الْقَیْسِیِّ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قالَ لِلْمُنْذِرِ الأَشَجِّ: إِنَّ فِیکَ خُلَّتَیْنِ یُحِبُّهُمَا اللّٰهُ: اَلْحِلْمُ وَ الْأَناةُ قالَ: یا رَسُولَ اللّٰهِ أَنَا أَتَخَلَّقُ بِهِما أَمِ اللّٰهُ جَبَلَنِی عَلَیْهِما؟ قالَ: بَلِ اللّٰهُ جَبَلَکَ عَلَیْهِما، قالَ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذی جَبَلَنِی عَلی خُلَّتَیْنِ یُحِبُّهُمَا اللّٰهُ وَ رَسُولُهُ.(۲)

یعنی، از زارع قیسی روایت شده که گفت رسول اللّٰه (ص) به مُنْذِرِ الْأَشَجّ فرمود: در تو دوخصلت استکه خدا آنها را دوست میدارد: بردباری و تأنّی، گفت یا رَسُولَ اللّٰه من به این دوصفت خوکرده ام یا خدا مرا برآندو جِبِلّی و غریزی کرده فرمود بلکه خدا براینده صفت جبلّی کرده، گفت حمد خدائی راکه مرا بر دوصفتی که خدا و رسول او دوست دارد جِبِلّی نمود. نویسنده گوید: اخلاق حسنه کسبی است یا جبلّی، این حدیث میگوید جبلّی ولی بنظر دقیق این

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۴۳۸ و ۴۳۹.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۴ و ۶۵.

خبر نباید صحّت داشته باشد و میتوان گفت فطری و جبلّی است بشرطیکه مخالف فطرت عمل نشود .

۲۸ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): ما اَعَزَّ اللّٰهُ بِجَهْلٍ قَطُّ وَ لا اَذَلَّ بِحِلْمٍ قَطُّ . وَ فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ (ص) لِعَلِیٍّ (ع) قالَ: یا عَلِیُّ أَلا أُخْبِرُکُمْ بِأَشْبَهِکُمْ بِی خُلُقًا قالُوا بَلیٰ یا رَسُولَ اللّٰهِ قالَ اَحْسَنُکُمْ خُلُقًا وَ اَعْظَمُکُمْ حِلْمًا وَ اَبَرُّکُمْ بِقَرابَتِهِ وَ اَشَدُّکُمْ مِنْ نَفْسِهِ اِنْصافًا . وَ قالَ (ص) ما جُمِعَ شَیْءٌ إِلیٰ شَیْءٍ أَفْضَلُ مِنْ حِلْمٍ إِلیٰ عِلْمٍ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمودکه : خدا هرگز کسی را بواسطهٔ جهل عزیز ننموده وهرگز بواسطهٔ حلم کسی را ذلیل نداشته است . ودر وصیّت رسولخدا (ص) بهعلیّ فرمود آیا شما را خبرندهم بهآنکه سیرتش بهمن شبیه‌تراست گفتند بلی، رسولخدا (ص) فرمود آنکه سیرتش نیکوتر وحلمش بزرگتر و بهخویشانش نیکوکارتروازخودش ازجهت انصاف شدیدترباشد. و فرمود : چیزی با چیزی جمع نگشته که برترباشد از حِلْم که با علم جمع باشد .

۲۹ـ ش قالَ الْفَضْلُ بْنُ عَبّاسٍ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ بِالصَّبْرِ مَعَ الْیَقِینِ فَافْعَلْ فَاِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْبِرْ فَاِنَّ فِی الصَّبْرِ عَلیٰ ما تَکْرَهُ خَیْرًا کَثِیرًا وَاعْلَمْ اَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ وَاَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْکَرْبِ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا(۲)

یعنی فَضْلِ بْنِ عَبّاس روایت کرده که گفت رسولخدا (ص) فرمود: اگر میتوانیکه بصبربا یقین رفتارکنی و اگر نمیتوانی پس صبرکن که درصبر بر آنچه مکروه‌تو باشد خیربسیاری است و بدانکه یاری الٰهی با صبراست و فرج وگشایش با گرفتاری است زیرا با سختی آسانی و حقّا با سختی آسانی است .

۳۰ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): ثَلاثٌ مَنْ لَمْ یَکُنْ فِیهِ لَمْ یَتِمَّ لَهُ عَمَلٌ: وَرَعٌ یَحْجُزُهُ عَنْ مَعاصِی اللّٰهِ وَ خُلْقٌ یُداری بِهِ النّاسَ وَ حِلْمٌ یَرُدُّ بِهِ جَهْلَ الْجاهِلِ. وَ قالَ (ص): إِذا عُرِضَ عَلیٰ اَحَدِکُمُ الْکَرامَةُ فَلا یَرُدَّها فَاِنَّما یَرُدُّ الْکَرامَةَ الْحِمارُ(۳)

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۰۴ و ۴۷۵ و ج۱۱/ص ۲۰۹، ۲۱۱ و ۲۱۲.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه چیز است که هرکس واجد نباشد عمل او ناتمام وبی نتیجه خواهد بود: ۱ـ پارسائی که اورا از معاصی الٰهی بازدارد ۲ـ خلقی که بآن با مردم مدارا کند ۳ـ بردباری که بآن جهل جاهل را برطرف کند. و فرمود: وقتیکه بریکی ازشما کرامت و احسانی عرضه شد آنرا ردّ نکند که همانا کرامت را الاغ ردّ میکند.

۳۱ـ ش فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ(ص) لِعَلِیٍّ(ع) قالَ: یا عَلِیُّ ثَلاثٌ لاتُطِیقُها هٰذِهِ الْاُمَّةُ: اَلْمُواساةُ لِلْاَخِ فِی مالِهِ وَ اِنْصافُ النّاسِ مِنْ نَفْسِهِ وَ ذِکْرُ اللّٰهِ عَلیٰ کُلِّ حالٍ وَلَیْسَ هُوَ سُبْحانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ وَلا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ اللّٰهُ اَکْبَرُ وَلٰکِنْ اِذا وَرَدَ عَلیٰ مایَحْرُمُ عَلَیْهِ خافَ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ عِنْدَهُ وَ تَرَکَهُ.[1]

یعنی، درسفارش رسولخدا (ص) به علی(ع) فرمود سه چیز را این امّت طاقت نمی‌آورد: مواسات کردن با برادردرمال خود وانصاف دادن با مردم ازخودش ویادخدا کردن درهرحال ویادخدا کردن ذکر سُبْحانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ وَ لااِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَکْبَر نیست بلکه اینستکه چون برحرامی واردشد ازخدای عَزَّوَجَلّ درآنحال بترسد وآنرا ترک نماید.

۳۲ـ ش اِنَّ رَجُلاً أَتَی النَّبِیَّ(ص) فَقالَ لَهُ یا رَسُولَ اللّٰهِ أَوْصِنِی فَقالَ(ص) لَهُ فَهَلْ أَنْتَ مُسْتَوْصٍ اِنْ أَنا أَوْصَیْتُکَ حَتّیٰ قالَ لَهُ ذٰلِکَ ثَلاثاً وَفِی کُلِّها یَقُولُ الرَّجُلُ نَعَمْ یا رَسُولَ اللّٰهِ فَقالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ(ص) فَاِنِّی أُوصِیکَ اِذا أَنْتَ هَمَمْتَ بِأَمْرٍ فَتَدَبَّرْ عاقِبَتَهُ فَاِنْ یَکُ رُشْداً فَامْضِهِ وَ اِنْ یَکُ غَیّاً فَانْتَهِ عَنْهُ.[2]

یعنی، مردی آمد خدمت رسولخدا (ص) وگفت یا رَسُولَ اللّٰه مرا سفارشی بفرما، رسولخدا (ص) فرمود آیا تو سفارش مرا اگر بگویم می‌پذیری تا سه مرتبه این را گفت و درهرسه مرتبه آنمرد میگفت بلی یا رَسُولَ اللّٰه، پس رسولخدا (ص) به او فرمودکه من تورا سفارش میکنم که اگر بکاری همّت پرداختی عاقبت آنرا ملاحظه وتدبّر نما اگر ترقّی و رشدی دارد انجام بده واگرگمراهی است ازآن خودداری کن.

وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۲۰۲ و ۲۲۳.

۳۳- ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): سَيِّدُ الْأَعْمٰالِ اِنْصٰافُ النّٰاسِ مِنْ نَفْسِكَ وَ مُوٰاسٰاةُ الْأَخِ فِي اللّهِ وَذِكْرُ اللّهِ عَلىٰ كُلِّ حٰالٍ. وَقٰالَ (ص): مَنْ وٰاسَى الْفَقِيرَ مِنْ مٰالِهِ وَ أَنْصَفَ النّٰاسَ مِنْ نَفْسِهِ فَذٰلِكَ الْمُؤْمِنُ حَقّاً وَ كٰانَ رَسُولُ اللّهِ (ص) يَقُولُ فِي آخِرِ خُطْبَتِهِ طُوبىٰ لِمَنْ طٰابَ خُلُقُهُ وَ طَهُرَتْ سَجِيَّتُهُ وَ صَلَحَتْ سَرِيرَتُهُ وَ حَسُنَتْ عَلاٰنِيَتُهُ وَ أَنْفَقَ الْفَضْلَ مِنْ مٰالِهِ وَ أَمْسَكَ الْفَضْلَ مِنْ قَوْلِهِ وَ أَنْصَفَ النّٰاسَ مِنْ نَفْسِهِ. وَ جٰاءَ أَعْرٰابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ (ص) فَقٰالَ يٰا رَسُولَ اللّهِ عَلِّمْنِي عَمَلاً أَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ فَقٰالَ مٰا أَحْبَبْتَ أَنْ يَأْتِيَهُ النّٰاسُ إِلَيْكَ فَأْتِهِ إِلَيْهِمْ وَ مٰا كَرِهْتَ أَنْ يَأْتِيَهُ النّٰاسُ إِلَيْكَ فَلاٰ تَأْتِهِ إِلَيْهِمْ.(۱)

يعنى، رسولخدا (ص) فرمود: سيّد اعمال چند چيز است انصاف دادن با مردم از خودت و مواسات با برادر در راه خدا و ياد خدا بهرحال. و فرمود: كسيكه با فقير از مال خود مواسات كند و با مردم از خود انصاف دهد آن مؤمن حقيقى است. و رسولخدا (ص) در آخر خطبه خود ميفرمود: خوشا بحال كسيكه خُلقش پاكيزه و عادتش پاک و باطنش شايسته و ظاهرش نيكو باشد و از زيادى مالش انفاق كند و از زيادى گفتارش خوددارى نمايد و با مردم از خود انصاف دهد. و يک نفر عرب بدوى خدمت رسولخدا (ص) آمد و گفت عملى بمن تعليم كن كه بواسطهٔ آن داخل بهشت گردم فرمود آنچه دوست دارى كه مردم براى تو انجام دهند تو براى آنان انجام ده وآنچه مكروه دارى كه مردم براى تو انجام دهند تو براى آنان انجام مده.

۳۴- ش عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنْ رَسُولِ اللّهِ (ص) قٰالَ قُلْتُ يٰا رَسُولَ اللّهِ، أَوْصِنِي قٰالَ: أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللّهِ فَإِنَّهُ رَأْسُ الْأَمْرِ كُلِّهِ قُلْتُ زِدْنِي قٰالَ عَلَيْكَ بِتِلاٰوَةِ الْقُرْآنِ وَ ذِكْرِ اللّهِ كَثِيراً قُلْتُ زِدْنِي قٰالَ عَلَيْكَ بِطُولِ الصَّمْتِ قُلْتُ زِدْنِي قٰالَ إِيّٰاكَ وَ كَثْرَةَ الضَّحْكِ قُلْتُ زِدْنِي قٰالَ عَلَيْكَ بِحُبِّ الْمَسٰاكِينِ وَ مُجٰالَسَتِهِمْ قُلْتُ زِدْنِي قٰالَ قُلِ الْحَقَّ وَ إِنْ كٰانَ مُرّاً قُلْتُ زِدْنِي قٰالَ لاٰ تَخَفْ فِي اللّهِ لَوْمَةَ لاٰئِمٍ قُلْتُ زِدْنِي قٰالَ لِيَحْجُزْكَ عَنِ النّٰاسِ مٰا تَعْلَمُ مِنْ نَفْسِكَ وَ لاٰ تَجِدْ عَلَيْهِمْ فِيمٰا تَأْتِي مِثْلَهُ ثُمَّ قٰالَ كَفىٰ بِالْمَرْءِ عَيْباً أَنْ يَكُونَ فِيهِ ثَلاٰثُ خِصٰالٍ: يَعْرِفُ النّٰاسَ

---

(۱) وسائل الشيعه / ج۱۱/ص ۲۲۵، ۲۲۶ و ۲۲۸.

مٰا یَجْهَلُ مِنْ نَفْسِهِ وَ یَسْتَحْیِی لَهُمْ مِمّٰا هُوَ فِیهِ وَ یُؤْذِی جَلِیسَهُ فِیمٰا لاٰیَعْنِیهِ . ثُمَّ قٰالَ یٰا اَبٰا ذَرٍّ لاٰعَقْلَ کَالتَّدْبِیرِ وَ لاٰوَرَعَ کَالْکَفِّ وَ لاٰحَسَبَ کَحُسْنِ الْخُلُقِ.(۱)

یعنی، ابوذر روایت کرده از رسولخدا (ص)، گوید به رسولخدا (ص) گفتم مرا وصیّت کن، فرمود تورا سفارش میکنم به تقویٰ زیرا سرِتمام امورتقوی است ، گفتم زیادتر بفرمائید ، فرمود برتوباد به تِلاوت قرآن و بسیار یادخداکن، گفتم زیادتر بفرمائید فرمود برتوباد به طول سکوت ، عرض کردم زیادتر بفرمائید ، فرمود : بپرهیز از خندهٔ زیاد ، عرض کردم زیادتر بفرمائید ، فرمود: بر تو باد به دوستی مساکین و همنشینی با ایشان ، عرض کردم زیادتر بفرمائید فرمود حقّ را بگو و اگرچه تلخ باشد ، عرض کردم زیادتر بفرمائید فرمود دررا هٔ خدا از ملامت ملامت گران مترس ، عرض کردم زیادتر بفرمائید ، فرمود : باید آنچه از خودت میدانی باید مانعت گردد از اینکه به مردم پردازی و آنچه را خودت انجام میدهی برمردم خورده مگیری، سپس فرمود برای مرد همین عیب کفایت است که در او سه خصلت باشد : از مردم بشناسد آنچه را که از خودش جاهل است و برای مردم حیا وشرم بداند آنچه را که در خودش موجوداست و درآنچه فائده ندارد همنشین خودرا بیازارد سپس فرمود ای اباذر هیچ عقلی مانند تدبیر نباشد وهیچ پارسائی مانند خودداری نیست و هیچ حَسَبی مانند حُسن خُلق نیست .

۳۵- ش عَنْ أَبِی ذَرٍّ قٰالَ قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اتَّقِ اللّٰهَ حَیْثُمٰا کُنْتَ وَ خٰالِقِ النّٰاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ وَ إِذٰا عَمِلْتَ سَیِّئَةً فَاعْمَلْ حَسَنَةً تَمْحُوهٰا(۲).

یعنی، روایت شده از ابوذر از رسولخدا (ص) که فرمود: از خدا بترس هرجا که باشی و با مردم با خُلق نیک رفتار کن و چون عمل بدی کردی عمل خوبی انجام ده که آنرا محو کند .

۳۶- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لِجُلَسٰائِهِ تَدْرُونَ مَا الْعَجْزُ قٰالُوا :

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ ص ۲۳۰ و ۳۸۴ .

اللّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ فَقالَ: اَلْعَجْزُ ثَلاثَةٌ اَنْ يَبْدُرَأَحَدُكُمْ بِطَعامٍ يَصْنَعُهُ لِصاحِبِهِ فَيُخْلِفَهُ وَ لايَأْتِيَهُ وَ الثّانِيَةُ أَنْ يَصْحَبَ الرَّجُلُ مِنْكُمُ الرَّجُلَ أَوْ يُجالِسَهُ يُحِبُّ أَنْ يَعْلَمَ مَنْ هُوَ وَ مِنْ أَيْنَ هُوَ فَيُفارِقَهُ قَبْلَ أَنْ يَعْلَمَ ذٰلِكَ وَ الثّالِثَةُ أَمْرُ النِّساءِ يَدْنُو أَحَدُكُمْ مِنْ أَهْلِهِ فَيَقْضِي حاجَتَهُ وَ هِيَ لَمْ تَقْضِ حاجَتَها فَقالَ عَبْدُاللّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعاصِ فَكَيْفَ ذٰلِكَ يا رَسُولَ اللّهِ قالَ يَتَحَرَّشُ وَ يَمْكُثُ حَتّى يَأْتِيَ ذٰلِكَ مِنْهُما جَمِيعًا. وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ قالَ(ص): اِنَّ مِنْ أَعْجَزِ الْعَجْزِ رَجُلٌ يَلْقَى رَجُلاً فَأَعْجَبَهُ نَحْوُهُ فَلَمْ يَسْئَلْهُ عَنِ اسْمِهِ وَ نَسَبِهِ وَ مَوْضِعِهِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) به همنشینان خود فرمود میدانید ناتوانی چیست؟ گفتند خدا ورسول او دانا ترند فرمود ناتوانی سه مورد است: یکی اینکه یکی از شما سرعت کند طعامی برای یار خود بسازد و خلاف کند و برای او نیاورد، دیگراینکه با مردی مصاحبت ویا مجالست کند و بخواهد بداند او کیست و ازکجا است پس قبل ازآنکه بداند مفارقت کند، سوّم اینکه درامرزنان یکی از شما به اهل خود نزدیک شود و حاجت خودرا برآورد وآنزن حاجت خودبرنیاورد، عبداللّه بن عَمْرو عاص گفت یا رَسُولَ اللّه این فرمایش چگونه است فرمود متعرّض شود و مکث کند تا اینکه حاجت هردو انجام شود. و درحدیث دیگرفرمود ازجمله عاجزترین ناتوانیها اینستکه مردی مردی را ملاقات کند و ازمِثْلِ او خوشش آید ولی از اسم و نسب و مکانش سئوال نکند.

۳۶ـ ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): إِذا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخاهُ الْمُسْلِمَ فَلْيَسْئَلْهُ عَنِ اسْمِهِ وَاسْمِ اَبِيهِ وَاسْمِ قَبِيلَتِهِ وَ عَشِيرَتِهِ فَاِنَّ مِنْ حَقِّهِ الْواجِبِ وَصِدْقِ الْإِخاءِ اَنْ يَسْئَلَهُ عَنْ ذٰلِكَ وَ اِلّا فَاِنَّها مَعْرِفَةُ حُمْقٍ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرگاه یکی ازشما برادرمسلمانش را دوست بدارد باید ازاسم او و ازاسم پدرش ونام قبیله وعشیره اش سئوال کند زیرا ازجمله حقوق واجب و راستی برادران آنستکه از این سئوال کند وگرنه آن دوستی آشنائی حماقتی است.

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۰۰ و ۵۰۱.

۳۷- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ سَاءَتْهُ سَيِّئَةٌ وَ سَرَّتْهُ حَسَنَةٌ فَهُوَ مُؤْمِنٌ. وَ قَالَ (ص): إِنَّ الْمَلَكَ يَنْزِلُ بِصَحِيفَةٍ أَوَّلَ النَّهَارِ وَ أَوَّلَ اللَّيْلِ فَيَكْتُبُ فِيهَا عَمَلَ ابْنِ آدَمَ فَامْلُوا فِي أَوَّلِهَا خَيْرًا وَ فِي آخِرِهَا خَيْرًا فَإِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ لَكُمْ فِيمَا بَيْنَ ذٰلِكَ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ. وَ قَالَ (ص): إِذَا دَخَلَ رَجُلٌ بَلْدَةً فَهُوَ ضَيْفٌ عَلَى مَنْ بِهَا مِنْ أَهْلِ دِينِهِ حَتّٰى يَرْحَلَ عَنْهُمْ. وَ قَالَ (ص): أَيُّمَا رَجُلٍ اصْطَنَعَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ وُلْدِي صَنِيعَةً فَلَمْ يُكَافِهِ عَلَيْهَا فَأَنَا الْمُكَافِي لَهُ عَلَيْهَا. وَقَالَ (ص): مَنِ اصْطَنَعَ إِلَى أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي يَدًا كَافَيْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس کاربدی اورا بدآید وکارنیک اورا خوش آید او مؤمن است. و فرمود: فرشته با دفتری اوّل روز و اوّل شب نازل میشود پس درآن عمل فرزند آدم را مینویسد پس ثبت کنید دراوّل آن دفتر خیری و درآخر آن خیری که خدا میآمرزد درما بین آنرا اگربخواهد (ودرذیل همین روایت است که وَ إِنَّ اللّٰهَ يَقُولُ اذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَيَقُولُ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ أَكْبَرُ). و فرمود: هرگاه مردی داخل شهری شد او برکسانیکه آنجا هستند از اهل دین مهمان است تا کوچ کند. و فرمود: هرمردی که کار خیری نسبت بمردی از اولادمن انجام دهد و او تلافی نکند من تلافی او خواهم کرد. و فرمود هرکس کارخیری برای یکی از اهل بیتم انجام دهد من اورا تلافی خواهم کرد روزقیامت.

بعض اخلاق النّبیّ (ص)

۱- ج سُئِلَتْ عَائِشَةُ (رض): مَا كَانَ النَّبِيُّ (ص) يَصْنَعُ فِي أَهْلِهِ؟ قَالَتْ: كَانَ فِي مِهْنَةِ أَهْلِهِ فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ.(۲)

یعنی، از عایشه سئوال شدکه پیغمبر (ص) درمیان خانواده چه میکرد او گفت درخدمت خانواده بود و چون نماز حاضر میشد

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۱۸۳ و ج۱۱/ص ۳۷۲ و ۵۵۷ و ج۱۶/ص ۵۵۳.

(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۵.

برمیخاست به‌سوی نماز.

۲- ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَوْمًا ثُمَّ قَامَ فَقُمْنَا فَنَظَرْنَا إِلٰى أَعْرَابِيٍّ قَدْ أَدْرَكَهُ فَجَبَذَهُ بِرِدَائِهِ فَحَمَّرَ رَقَبَتَهُ وَ كَانَ رِدَاءً خَشِنًا فَالْتَفَتَ النَّبِيُّ (ص) فَقَالَ لَهُ الْأَعْرَابِيُّ احْمِلْ لِي عَلٰى بَعِيرَيَّ هٰذَيْنِ فَإِنَّكَ لَاتَحْمِلُ لِي مِنْ مَالِكَ وَ لَامِنْ مَالِ أَبِيكَ فَقَالَ النَّبِيُّ (ص): لَا وَ أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ لَا وَ أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ لَا وَأَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ لَا أَحْمِلُ لَكَ حَتّٰى تُقِيدَنِي مِنْ جَبْذَتِكَ الَّتِي جَبَذْتَنِي فَكُلُّ ذٰلِكَ يَقُولُ لَهُ الْأَعْرَابِيُّ: وَاللّٰهِ لَاأُقِيدُكَهَا فَلَمَّا سَمِعْنَا قَوْلَ الْأَعْرَابِيِّ أَقْبَلْنَا إِلَيْهِ سِرَاعًا فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا النَّبِيُّ (ص) فَقَالَ: عَزَمْتُ عَلٰى مَنْ سَمِعَ كَلَامِي أَلَّايَبْرَحَ مَكَانَهُ حَتّٰى آذَنَ لَهُ ثُمَّ دَعَا رَجُلًا فَقَالَ لَهُ: احْمِلْ لَهُ عَلٰى بَعِيرَيْهِ هٰذَيْنِ عَلٰى بَعِيرٍ شَعِيرًا وَ عَلَى الْآخَرِ تَمْرًا ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيْنَا ثُمَّ قَالَ: انْصَرِفُوا عَلٰى بَرَكَةِ اللّٰهِ.[1]

یعنی، از ابوهریره (رض) روایت شده‌که‌گفت روزی رسول‌خدا برای ما حدیث میکرد سپس برخاست وما هم برخاستیم و نظرکردیم‌دیدیم یکنفراعرابی پیغمبر (ص) را گرفته و رداءاورا گرفته و میکشد که گردن پیغمبر سرخ شده و رداء هم زبربود، پس پیغمبر توجّه کرد و اعرابی گفت براین دوشترمن بارکن زیرا ازمال خودت و مال پدرت نمیدهی، پیغمبر گفت نه و استغفارمیکنم نه و استغفارمیکنم نه‌واستغفارمیکنم، برای توحمل نمیکنم تا مرا رهاکنی، پس چون قول اعرابی را شنیدیم بسرعت به‌سوی اوآمدیم پس رسول‌خدا (ص) به‌ما توجّه‌کرد وفرمود هرکس سخن مرا میشنود حرکتی نکند تامن اذن دهم سپس مردی را خواست وگفت بردوشتر او بارکن، بریک شتر جو و بردیگری خرما، سپس به‌ما توجّه‌کرد بروید بربرکت خدا.

۳- ش كَانَ النَّبِيُّ (ص) يَرْقَعُ ثَوْبَهُ وَ يَخْصِفُ نَعْلَهُ وَ يَحْلِبُ شَاتَهُ وَ يَأْكُلُ مَعَ الْعَبْدِ وَ يَجْلِسُ عَلَى الْأَرْضِ وَ يَرْكَبُ الْحِمَارَ وَيَرْدُفُ وَ لَايَمْنَعُهُ الْحَيَاءُ أَنْ يَحْمِلَ حَاجَتَهُ مِنَ السُّوقِ إِلٰى أَهْلِهِ وَيُصَافِحُ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۵ و ۶۶.

الْغَنِیَّ وَ الْفَقِیرَ وَ لایَنْزِعُ یَدَهُ مِنْ یَدِ أَحَدٍ حَتَّی یَنْزِعَهَا هو: وَیُسَلِّمُ عَلٰی مَنِ اسْتَقْبَلَهُ مِنْ غَنِیٍّ وَ فَقِیرٍ وَ کَبِیرٍ وَ صَغِیرٍ وَ لایُحَقِّرُ مَا دُعِیَ إِلَیْهِ، بَسّامًا مِنْ غَیْرِضَحْکٍ مَحْزُونًا مِنْ غَیْرِعُبُوسٍ مُتَوَاضِعًا مِنْ غَیْرِمَذَلَّةٍ جَوَادًا مِنْ غَیْرِسَرَفٍ رَقِیقُ الْقَلْبِ رَحِیمًا بِکُلِّ مُسْلِمٍ وَ لَمْ یَتَجَشَّ مِنْ شَبْعٍ قَطُّ وَ لَمْ یَمُدَّ یَدَهُ إِلٰی طَمَعٍ قَطُّ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) چنین بودکه جامه اش را وصله میزد و نعلین خودرا میدوخت و گوسفند خودرا میدوشید و با بندگان غذا میخورد و برزمین می‌نشست و سوار خر میشد و ردیف دیگری میشد و خجالت نمی‌کشید که حاجت خودرا از بازار به‌سوی خانواده اش حمل کند و با غنیّ وفقیر مصافحه میکرد ودست خودرا ازدست کسی نمیکشید تا او دست بکشد و برهرکس بجلو او میآمد سلام میکرد چه غنیّ وچه فقیر و چه بزرگ و کوچک و به آنچه دعوت میشد حقیر نمیشمرد و دارای قلب رقیق ودلسوز بود بهرمسلمانی رحم میکرد و از سیری هرگز آروغ نزد و دست خودرا برای طمع هرگز دراز نکرد.

۴- ج عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ النَّبِیَّ (ص) وَهُوَ مُسْتَنِدٌ إِلَیَّ یَقُولُ: اللّٰهُمَّ اغْفِرْلِی وَ ارْحَمْنِی وَ أَلْحِقْنِی بِالرَّفِیقِ الْأَعْلٰی.(۲)

یعنی، روایت شده از عایشه که گفت شنیدم رسولخدا (ص) درحالیکه به من تکیه کرده بود میگفت خدایا مرا بیامرز و مرا رحم کن و به رفیق اَعلٰی ملحق کن.

و منها الهدی الصّالح

۱- ج عَنِ ابْنِ عَبّاسٍ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ (ص) قَالَ: إِنَّ الْهَدْیَ الصَّالِحَ وَ السَّمْتَ الصَّالِحَ وَ الْإِقْتِصَادَ جُزْءٌ مِنْ خَمْسَةٍ وَعِشْرِینَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود هدایت شایسته وهیئت شایسته و میانه روی جزئی است از ۲۵ جزء نبوّت وَفِی رِوَایَةٍ: السَّمْتُ الْحَسَنُ وَ التُّؤَدَةُ وَالْإِقْتِصَادُ.(۴)

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۳/ص ۳۷۷.
(۲)، (۳) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۱۹۶ و ج۵/ص/۶۶ و ۶۷.

و منها السّخاء و الکرم

۱ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ: کانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَحْسَنُ النّاسِ وَ أَجْوَدُ النّاسِ وَ أَشْجَعُ النّاسِ. وَ عَنْ جابِرٍ (رض) قالَ: ما سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَنْ شَیْءٍ قَطُّ فَقالَ لا.(۱)

یعنی، روایت شده از أنَس که گفت رسولخدا (ص) نیکوترین مردم و با جودترین مردم وشجاعترین مردم بود و از جابر (رض) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) هرگز از چیزی سئوال نشد که گفته باشد نه.

۲ـ ش ما مَنَعَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) سائِلًا قَطُّ اِنْ کانَ عِنْدَهُ اَعْطیٰ وَ إِلّا قالَ یَأْتِی اللّٰهُ بِهِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) سائلی را هرگز منع نمیکرد اگر نزدا و چیزی بود عطا میکرد وگرنه میگفت خدا فراهم میکند.

۳ـ ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: اَلسَّخِیُّ قَرِیبٌ مِنَ اللّٰهِ قَرِیبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِیبٌ مِنَ النّاسِ بَعِیدٌ مِنَ النّارِ، وَ الْبَخِیلُ بَعِیدٌ مِنَ اللّٰهِ بَعِیدٌ مِنَ الْجَنَّةِ بَعِیدٌ مِنَ النّاسِ قَرِیبٌ مِنَ النّارِ وَ لَجاهِلٌ سَخِیٌّ أَحَبُّ إِلَی اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ مِنْ عابِدٍ بَخِیلٍ.(۳)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده که فرمود: سخیّ نزدیک به مردم و نزدیک به خدا و نزدیک به بهشت و دوراز دوزخ است و بخیل دور از خدا و دوراز بهشت و دوراز مردم و نزدیک به آتش است. و فرمود: جاهل سخیّ نزدخدا بهتراست از عابدبخیل.

۴ـ ش عَنْ أَبِی عَبْدِاللّٰهِ (ع) قالَ اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قالَ فِی یَوْمٍ حارٍّ وَحَنا کَفَّهُ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَسْتَظِلَّ مِنْ فَوْرِجَهَنَّمَ قالَها ثَلاثَ مَرّاتٍ فَقالَ النّاسُ فِی کُلِّ مَرَّةٍ نَحْنُ یا رَسُولَ اللّٰهِ فَقالَ مَنْ أَنْظَرَ غَرِیمًا أَوْ تَرَکَ الْمُعْسِرَ ثُمَّ قالَ أَبُوعَبْدِاللّٰهِ (ع) قالَ عَبْدُاللّٰهِ بْنِ کَعْبِ بْنِ مالِکٍ اِنَّ أَبِی أَخْبَرَنِی أَنَّهُ لَزِمَ غَرِیمًا لَهُ فِی الْمَسْجِدِ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللّٰهِ فَدَخَلَ بَیْتَهُ وَ نَحْنُ جالِسانِ ثُمَّ خَرَجَ فِی الْهاجِرَةِ فَکَشَفَ رَسُولُ اللّٰهِ

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۷.
(۲) وسائل الشیعه / ج۶/ص ۲۹۱.

سِتْرَهُ فَقالَ یا کَعْبُ ما زِلْتُما جالِسَیْنِ قالَ نَعَمْ بِأَبی وَأُمّی قالَ فَأَشارَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِکَفِّهِ خُذِ النِّصْفَ قالَ: فَقُلْتُ بِأَبی وَ أُمّی ثُمَّ قالَ اَتْبِعْهُ بِبَقِیَّةِ حَقِّکَ قالَ فَأَخَذْتُ النِّصْفَ وَوَضَعْتُ لَهُ النِّصْفَ (۱)

یعنی، جعفربن‌محمّد (ع) روایت کرده‌که رسولخدا (ص) فرمود در روز گرمی که‌چه‌کس دوست دارد که از شعلهٔ جهنّم درزیرسایهٔ امان باشد سه مرتبه این‌جمله‌را فرمود و مردم درهرمرتبه گفتند ما یا رَسُولَ اللّٰه، پس فرمود هرکس مهلت دهد مدیونی ویا نداری را رها سازد سپس اَبی‌عبداللّه (ع) فرمود که عَبدالله‌بْن‌کَعْب بْن مالِک گفت که پدرم کعب مرا خبرداد که بدهکاری را درمسجد ملازم‌شدپس رسولخدا (ص) آمد و واردمنزلش شد پس ازمدّتی درهوای گرم بیرون آمده و پرده‌را عقب زد و گفت یا کَعْب هنوز نشسته‌اید گفت بلی پدرومادرم فدایت، رسولخدا (ص) با دست اشاره‌کرد فرمود نصف طلب را بگیرو نیم‌دیگررا رها کن، کعب گفت پدرومادرم فدایت، سپس فرمود به‌بقیهٔ‌حقّت اورا دنبال کن، کَعْب گفت نیمه‌را گرفتم و نیمهٔ‌آنرا نهادم یعنی گذشتم.

۵ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ أَیْقَنَ بِالْخَلَفِ سَخَتْ نَفْسُهُ بِالنَّفَقَةِ وَ قالَ(ص): اَلْاَیْدی ثَلاثَةٌ سائِلَةٌ وَ مُنْفِقَةٌ وَ مُمْسِکَةٌ فَخَیْرُ الْاَیْدی مُنْفِقَةٌ (۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه به‌جایگیر و عوض یقین دارد جان او بانفاق سَخیّ شود. و فرمود: دستها سه‌دسته‌است: دست سئوال و دست انفاق کن و دست نگه‌دار و بهترین دستها انفاق کننده‌است.

۶ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): یُؤْتی یَوْمَ الْقِیامَةِ بِرَجُلٍ فَیُقالُ احْتَجَّ فَیَقُولُ یا رَبِّ خَلَقْتَنی وَ هَدَیْتَنی فَأَوْسَعْتَ عَلَیَّ فَلَمْ اَزَلْ اُوسِعُ عَلی خَلْقِکَ وَ اُیَسِّرُ عَلَیْهِمْ لِکَیْ تَنْشُرَ عَلَیَّ هٰذَا الْیَوْمَ رَحْمَتَکَ وَ تُیَسِّرَهُ فَیَقُولُ الرَّبُّ تَعالی صَدَقَ عَبْدی اَدْخِلُوهُ الْجَنَّةَ (۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: روزقیامت مردی را میآورند و به‌او

(۱)،(۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۵۴۶ و ج۱۵/ص ۲۵۲ و ۲۵۵.

میگویند حجّت خودرا بیان کن، میگوید پروردگارا مرا خلق و هدایت کردی و برمن وسعت دادی پس هموار ه من به‌خلق تو وسعت دادم و آسان گرفتم تاآنکه امروز برمن آسان گیری برحمت خود خدا یتعالی میفرماید بندهٔمن راست گفته اورا وارد بهشت کنید.

۷ـ ج قالَ النَّبِيُّ (ص): أَرْبَعُونَ خَصْلَةً أَعْلاهُنَّ مَنِيحَةُ الْعَنْزِ مٰا مِنْ عامِلٍ يَعْمَلُ بِخَصْلَةٍ مِنْها رَجاءَ ثَوابِها وَ تَصْدِيقَ مَوْعُودِها إِلّا أَدْخَلَهُ اللّٰهُ بِهَا الْجَنَّةَ!(۱)

یعنی، پیامبر (ص) فرمود: چهل خصلت است که بالاترا زهمهٔ آنها عطا کردن بزاست به‌فقیرکه‌از شیرآن استفاده‌کند وهیچ‌عمل‌کننده‌ای به‌خصلتی از این‌خصال عمل‌نمی‌کند بامیدثواب آن و تصدیق آنچه وعده‌داده‌شده‌بآن مگراینکه‌خدا اورا داخل بهشت کند.

۸ـ ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ مَنَحَ مَنِيحَةَ لَبَنٍ أَوْوَرِقٍ أَوْهَدىٰ زُقاقاً كانَ لَهُ مِثْلُ عِتْقِ رَقَبَةٍ!(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه مقداری ازشیرویا درهمی عطا کند ویا براهی هدایت کند مانندآنستکه گردنی را آزادکرده‌است.

۹ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مِنْ تَكْرِمَةِ الرَّجُلِ لِأَخِيهِ أَنْ يَقْبَلَ تُحْفَتَهُ وَ يُتْحِفَهُ بِما عِنْدَهُ وَلايَتَكَلَّفَ لَهُ شَيْئاً وَقالَ(ص): لاأُحِبُّ الْمُتَكَلِّفِينَ!(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: ازگرامی داشتن مردبرادرش را واحترام او اینستکه تحفهٔاورا بپذیرد و به‌آنچه‌دارد به‌او تحفه دهد و برای او چیزی خودرا بزحمت نیاندازد. وفرمود: من دوست نمیدارم آنانکه‌خودرا بزحمت می‌افکنند.

۱۰ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): السَّخِيُّ مُحَبَّبٌ فِي السَّمٰواتِ مُحَبَّبٌ فِي الْأَرْضِ خُلِقَ مِنْ طِينَةٍ عَذْبَةٍ وَ خُلِقَ ماءُ عَيْنَيْهِ مِنَ الْكَوْثَرِ وَ الْبَخِيلُ مُبَغَّضٌ فِي السَّمٰواتِ وَ مُبَغَّضٌ فِي الْأَرَضِينَ خُلِقَ مِنْ طِينَةٍ سَبِخَةٍ وَ خُلِقَ ماءُ عَيْنَيْهِ مِنْ ماءِ الْعَوْسَجِ!(۴)

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۷ و ۶۸.
(۳) و (۴) وسائل الشیعه / ج۱۵/ص ۲۵۲ و ج۱۶/ص ۵۲۵.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سخاوتمند محبوب است در آسمانها، محبوب است در زمین، از گل و طینت گوارا خلق شده و آب دو چشمش از کوثر است و بخیل مبغوض است در آسمانها و مبغوض است در زمینها از گل شور خلق شده و آب دو چشمش از آب درخت عَوْسَج آفریده شده است.

و منها الشّکر علی المعروف

قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالیٰ: هَلْ جَزٰاءُ الْإِحْسٰانِ إِلَّا الْإِحْسٰانُ فَبِأَيِّ آلاٰءِ رَبِّكُمٰا تُكَذِّبٰانِ.[1]

۱- ج قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النّٰاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللّٰهَ. وَ فِي رِوٰايَةٍ: مَنْ لاٰيَشْكُرُ اللّٰهَ لاٰيَشْكُرُ النّٰاسَ.[2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: آنکه شکر مردم نکرده شکر خدا نکرده است، و در روایتی: کسیکه شکر خدا نکند شکر مردم نمیکند.

۲- ش مِنْ أَلْفٰاظِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص): لاٰيَشْكُرُ اللّٰهَ مَنْ لاٰيَشْكُرُ النّٰاسَ.[3]

یعنی، رسولخدا (ص) فرموده شکر خدا نمیکند کسیکه شکر مردم نگذارد.

۳- ج قٰالَ النَّبِيُّ (ص): مَنْ أُعْطِيَ عَطٰاءً فَوَجَدَ فَلْيَجْزِ بِهِ وَ مَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُثْنِ فَإِنَّ مَنْ أَثْنىٰ فَقَدْ شَكَرَ وَ مَنْ كَتَمَ فَقَدْ كَفَرَ.[4]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس بهاو عطائی شد پس از آن یافت و متمکّن شد باید جزای آنرا بدهد و آنکه نیافته باید ثنا کند زیرا آنکه ثنا کند شکر بجا آورده و آنکه کتمان کند کفران نموده.

۴- ج عَنْ أَنَسٍ قٰالَ: لَمّٰا قَدِمَ النَّبِيُّ (ص) الْمَدِينَةَ أَتٰاهُ الْمُهٰاجِرُونَ فَقٰالُوا: يٰا رَسُولَ اللّٰهِ مٰا رَأَيْنٰا قَوْمًا أَبْذَلَ مِنْ كَثِيرٍ وَ لاٰ أَحْسَنَ مُوٰاسٰاةً مِنْ قَلِيلٍ مِنْ قَوْمٍ نَزَلْنٰا بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ لَقَدْ كَفَوْنَا الْمَؤُونَةَ وَ أَشْرَكُونٰا فِي الْمَهْنٰإِ حَتّٰى لَقَدْ خِفْنٰا أَنْ يَذْهَبُوا بِالْأَجْرِ كُلِّهِ فَقٰالَ النَّبِيُّ (ص): لاٰ مٰا دَعَوْتُمُ اللّٰهَ لَهُمْ وَ أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِمْ.[5]

---

(۱) قرآن/ سورهٔ رحمن/ آیات ۶۰ و ۶۱.
(۲)، (۴) و (۵) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ ص ۶۸ و ۶۹.
(۳) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ ص ۵۴۲.

یعنی، از اَنَس روایت شده که چون پیغمبر (ص) وارد مدینه شد مهاجرین نزد او آمدند وگفتند یا رَسُولَ اللّٰه ما قومی را بخشنده‌تر از انصار ندیدیم که به ایشان وارد شدیم از مال زیاد می‌بخشند و از مال کم مواسات نیکوتری دارند مخارج ما را کفایت کردند و ما را در راحتی شرکت دادند تا آنجا که ما میترسیم تمام اجررا ایشان ببرند، رسولخدا (ص) فرمود نه چنین است مادامیکه شما خدا را بخوانید و برای ایشان دعا کنید واز ایشان تشکّر نمائید.

۵- ج قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَقَالَ لِفَاعِلِهِ جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْراً فَقَدْ أَبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ[۱].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه درحقّ او کارخیری شده به فاعل آن بگوید جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْراً بتحقیق ثنا را ابلاغ کرده است.

۶- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ أُتِيَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَلْيُكَافِ بِهِ فَإِنْ عَجَزَ فَلْيُثْنِ عَلَيْهِ فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَقَدْ كَفَرَ النِّعْمَةَ[۲].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه نسبت به او احسانی شد باید آنرا تلافی‌کند واگر نا توان است باید ثنا گوید بر آن، که اگر ثنا نگوید نعمت را کفران کرده است.

۷- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ سَئَلَكُمْ بِاللّٰهِ فَأَعْطُوهُ وَ مَنْ أَتَاكُمْ مَعْرُوفاً فَكَافُوهُ وَ إِنْ لَمْ تَجِدُوا مَا تُكَافُونَهُ فَادْعُوا اللّٰهَ لَهُ حَتّٰى تَظُنُّوا أَنَّكُمْ قَدْ كَافَيْتُمُوهُ وَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): كَفَاكَ بِثَنَائِكَ عَلٰى أَخِيكَ إِذَا أَسْدَى إِلَيْكَ مَعْرُوفاً أَنْ تَقُولَ لَهُ جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْراً وَ إِذَا ذُكِرَ وَلَيْسَ هُوَ فِي الْمَجْلِسِ أَنْ تَقُولَ جَزَاهُ اللّٰهُ خَيْراً فَإِذَا أَنْتَ قَدْ كَافَيْتَهُ[۳].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود هرکس از شما بنام خدا خواست به او عطا کنید وهرکس نسبت بشما کارخوبی کرد اورا مکافات نمائید واگر چیزی که مکافات نمائید نیابید درحقّ او خدا را بخوانید ودر حقّ او دعا کنید تا بگمان خودا ورا مکافات نمائید. و رسولخدا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۶۹.
(۲)و (۳) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۵۳۷ و ۵۳۹.

(ص) فرمود: ثناء تو نسبت به برادرت که کار خوبی درحقّ تو انجام داده همین بس است که بگوئی خدای جزای خیرت بدهد وچون نام او برده شود و او درمجلس نباشد کافی است که بگوئی جَزاهُ اللّهُ خَیْراً.

۸ـ ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): ثَلاثٌ مِنَ الذُّنُوبِ تُعَجَّلُ عُقُوبَتُها وَ لاتُؤَخَّرُ اِلَی الْآخِرَةِ: عُقُوقُ الْوالِدَیْنِ وَ الْبَغْیُ عَلَی النّاسِ وَ کُفْرُ الْاِحْسانِ.(1)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه گناه است که عقوبت آنها زودتر میرسد و به آخرت نمی افتد: یکی عاقّ والدین ودیگر ستم برمردم ودیگر کفران احسان.

۹ـ ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): یُؤْتَی الْعَبْدُ یَوْمَ الْقِیامَةِ فَیُوقَفُ بَیْنَ یَدَیِ اللّهِ عَزَّوَجَلَّ فَیَأْمُرُبِهِ اِلَی النّارِ فَیَقُولُ اَیْ رَبِّ اَمَرْتَ بِی اِلَی النّارِ وَقَدْقَرَأْتُ الْقُرْآنَ فَیَقُولُ اللّهُ اَیْ عَبْدِی اِنِّی قَدْ اَنْعَمْتُ عَلَیْکَ وَ لَمْ تَشْکُرْ نِعْمَتِی فَیَقُولُ اَیْ رَبِّ اَنْعَمْتَ عَلَیَّ بِکَذا وَ شَکَرْتُکَ بِکَذا وَ اَنْعَمْتَ عَلَیَّ بِکَذا وَ شَکَرْتُکَ بِکَذا فَلاتَزالُ یُحْصِی النِّعْمَةَ وَیُعَدِّدُ الشُّکْرَ فَیَقُولُ اللّهُ تَعالی صَدَقْتَ عَبْدِی اِلّا اَنَّکَ لَمْ تَشْکُرْ مَنْ اَجْرَیْتُ لَکَ النِّعْمَةَ عَلی یَدَیْهِ وَ اِنِّی قَدْ آلَیْتُ عَلی نَفْسِی اَنْ لااَقْبَلَ شُکْرَ عَبْدٍ لِنِعْمَةٍ اَنْعَمْتُها عَلَیْهِ حَتّی یَشْکُرَ مَنْ ساقَها مِنْ خَلْقِی اِلَیْهِ.(2)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: روزقیامت بنده ای احضار شود نزد محکمهٔ پروردگار عَزَّوَجَلّ امرشود اورا بآتش برید عرض کند ای پروردگار امرکردی مرا به آتش برند درحالیکه من قرآن خواندم خدای تعالی فرماید ای بندهٔ من من برتو نعمت ارزانی داشتم و توشکرنعمتم نکردی عرض کند ای پروردگار برمن چنین نعمتی دادی و به چنین عملی شکرکردم و به من چنان نعمت دادی و به چنین شکرگذاردم، پس همواره نعمت را شماره کند وشکررا بشمارد خدای تعالی میفرماید بندهٔ من راست گفتی جُزاینکه توشکر نکردی آنرا که بدست او برتو نعمت را ارزانی داشتم و من برخود حتم

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۵۴۱ .

کرده‌ام که شکر بنده‌ای که نعمت برا و رزانی داشته‌ام نپذیرم تا وقتیکه شکر کند کسی را که نعمت کشانیده بسوی او از خلقم.

۱۰– ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): كَفٰى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يَسْتَقِلَّ مَا يُقَرِّبُ إِلٰى إِخْوَانِهِ وَ كَفٰى بِالْقَوْمِ إِثْمًا أَنْ يَسْتَقِلُّوا مَا يُقَرِّبُ إِلَيْهِمْ أَخُوهُمْ (۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: برای مرد این گناه بس استکه آنچه نزد برادرانش میآورد کم بشمرد (وبگوید قابل شما نیست) و برای قوم این گناه کافی است آنچه برادرشان نزدشان آورده کم بشمرند.

الحذر من الله و النّاس

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: وَ يُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَ اللّٰهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ (۲) وَ قَالَ تَعَالٰى: وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ (۳)

° °

۱– ج قَالَ النَّبِيُّ (ص): إِنَّ اللهَ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتّٰى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ. وَ قَالَ (ص): لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ. وَقَالَ (ص): تَجِدُونَ النَّاسَ كَإِبِلٍ مِائَةٍ لَا يَجِدُ الرَّجُلُ فِيهَا رَاحِلَةً. وَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْفَغْوَاءِ الْخُزَاعِيِّ (رض) قَالَ: دَعَانِي رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَ قَدْ أَرَادَ أَنْ يَبْعَثَنِي بِمَالٍ إِلٰى أَبِي سُفْيَانَ يَقْسِمُهُ فِي قُرَيْشٍ بِمَكَّةَ بَعْدَ الْفَتْحِ، فَقَالَ: الْتَمِسْ صَاحِبًا فَجَاءَنِي عَمْرُو بْنُ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيُّ فَقَالَ: بَلَغَنِي أَنَّكَ تُرِيدُ الْخُرُوجَ وَ تَلْتَمِسُ صَاحِبًا، قُلْتُ: أَجَلْ، قَالَ: فَأَنَا لَكَ صَاحِبٌ، قَالَ فَجِئْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قُلْتُ: قَدْ وَجَدْتُ صَاحِبًا، فَقَالَ: مَنْ؟ قُلْتُ: عَمْرُو بْنُ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيُّ، قَالَ: إِذَا هَبَطْتَ بِلَادَ قَوْمِهِ فَاحْذَرْهُ فَإِنَّهُ قَدْ قَالَ الْقَائِلُ أَخُوكَ الْبِكْرِيُّ فَلَا تَأْمَنْهُ فَخَرَجْنَا حَتّٰى إِذَا كُنْتُ بِالْأَبْوَاءِ قَالَ: إِنِّي أُرِيدُ حَاجَةً إِلٰى قَوْمِي بِوَدَّانَ فَتَلَبَّثْ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۱۶/ص ۵۲۶.
(۲) قرآن/ سورهٔ آلعمران/ آیهٔ ۳۰.
(۳) قرآن/ سورهٔ بقره/ آیهٔ ۲۳۵.

لِی قُلْتُ رٰاشِدًا. فَلَمّٰا وَلّٰی تَذَکَّرْتُ قَوْلَ النَّبِیِّ (ص) فَشَدَدْتُ عَلٰی بَعِیرِی أُوضِعُهُ حَتّٰی خَرَجْتُ حَتّٰی إِذٰا کُنْتُ بِالْأَصٰافِرِ إِذٰا هُوَ یُعٰارِضُنِی فِی رَهْطٍ فَأَوْضَعْتُ فَسَبَقْتُهُ فَلَمّٰا رَآنِی قَدْفُتُّهُ انْصَرَفُوا وَ جٰاءَنِی فَقٰالَ: قَدْ کٰانَتْ لِی إِلٰی قَوْمِی حٰاجَةٌ قُلْتُ: أَجَلْ وَ مَضَیْنٰا حَتّٰی قَدِمْنٰا مَکَّةَ فَدَفَعْتُ الْمٰالَ إِلٰی أَبِی سُفْیٰانَ.(۱)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: خدا یتعالی به ظالم مهلت میدهد تا وقتی که او را بگیرد او را رها نکند. و رسولخدا (ص) فرمود: مؤمن از یک سوراخ دو مرتبه گزیده نشود. و فرمود: مردم را مانند صد شتر می‌یابید که یک بار بر در آنها نمی‌یابید. و روایت شده از عَمْرو بْنِ غَفْوٰاءِ خُزٰاعِیّ که گفت: رسولخدا (ص) مرا خواند و میخواست مرا با مالی نزد ابوسفیان بفرستد که آنرا میان قریش قسمت کند پس از فتح مکّه و گفت رفیقی پیدا کن، پس از آن عَمْرو بْنِ اُمَیَّهٔ ضَمْرِیّ آمد نزد من و گفت تو میخواهی بیرون روی و رفیقی میخواهی، من برای تو رفیقم. گوید پس من نزد رسولخدا (ص) آمدم و گفتم رفیقی یافته ام، فرمود کی؟ گفتم عَمْرو بْنِ اُمَیَّهٔ ضَمْرِیّ، فرمود: چون به بلاد قوم او نازل شدی از او حذر کن زیرا در مثلی گوینده گفته أَخُوکَ الْبِکْرِیُّ فَلاٰ تَأْمَنْهُ، یعنی از برادر همزاد خود ایمن مباش، پس حرکت کردیم تا رسیدیم به اَبْوٰاء، عَمْرو گفت من به قوم خود حاجتی دارم در شهر وَدّان، درنگ کن برای من، گفتم بخیر، چون رو گردانید من متذکّر قول رسولخدا (ص) شدم، پس بر شتر خود رکاب زدم تا از آنجا بیرون رفتم و به اصافر رسیدم ناگاه معلوم شد او مُعٰارِضِ من است در قوم خود، پس من حرکت کردم و از او سبقت جستم و او چون دید مرا فوت کرده برگشتند و او آمد و گفت به قوم حاجتی داشتم گفتم آری و گذشتیم تا وارد مکّه شدیم و مال را به ابوسفیان دادم.

حسن الظّنّ باللّه و النّاس

۱ـ ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: قٰالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِی

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۷۰ و ۷۱.

بی. وَقالَ النَّبِیُّ (ص) حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حُسْنِ الْعِبادَةِ.[1]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: خدای عَزَّوَجَلّ فرموده: من نزد گمان بنده‌ به‌ من میباشم. و نیز رسولخدا (ص) فرمود: حُسن ظَنّ، از نیکی‌عبادت میباشد.

۲- ش عَنِ الْباقِرِ (ع) قالَ وَجَدْنا فی کِتابِ عَلِیٍّ (ع) اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قالَ عَلی مِنْبَرِهِ وَالَّذی لااِلٰهَ اِلّا هُوَ ما اُعْطِیَ مُؤْمِنٌ قَطُّ خَیْرَ الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ اِلّا بِحُسْنِ ظَنِّهِ بِاللّٰهِ وَ رَجائِهِ لَهُ وَ حُسْنِ خُلُقِهِ وَ الْکَفِّ عَنِ اغْتِیابِ الْمُؤْمِنینَ وَ الَّذی لااِلٰهَ اِلّاهُوَ لایُعَذِّبُ اللّٰهُ مُؤْمِنًا بَعْدَ التَّوْبَةِ وَ الْاِسْتِغْفارِ اِلّا بِسُوءِ ظَنِّهِ بِاللّٰهِ وَتَقْصیرٍ مِنْ رَجائِهِ لَهُ وَ سُوءِ خُلُقِهِ وَ اغْتِیابِ الْمُؤْمِنینَ وَالَّذی لااِلٰهَ اِلّا هُوَ لایَحْسُنُ ظَنُّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ بِاللّٰهِ اِلّا کانَ اللّٰهُ عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ لِاَنَّ اللّٰهَ کَریمٌ بِیَدِهِ الْخَیْرُ یَسْتَحْیی اَنْ یَکُونَ عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ قَدْاَحْسَنَ بِهِ الظَّنَّ ثُمَّ یُخْلِفَ ظَنَّهُ وَ رَجاءَهُ فَاَحْسِنُوا بِاللّٰهِ الظَّنَّ وَارْغَبُوا اِلَیْهِ.[2]

یعنی، از حضرت باقر (ع) روایت شده که گفت درکتاب علی (ع) یافتیم که رسولخدا (ص) در بالای منبرخود فرمود سوگند به آنکه خدائی جُز او نیست که به مؤمنی خیردنیا وآخرت داده نشده مگربوسیلهٔ حُسْن ظَنّ او به‌خدا و امیدواری او به‌خدا و حُسْن‌خُلق او و خودداریش از غیبت مؤمنین، سوگند به آنکه خدائی جُزا ونیست که خدا مؤمنی را پس از توبه و استغفار عذاب نکند مگربواسطهٔ بدگمانی او به‌خدا و کوتاهی امیدا و به‌خدا و بدخُلقی او و غیبت مؤمنین را. سوگند به آنکه خدائی جُزا ونیست بندهٔ مؤمنی حُسن ظَنّ به‌خدا پیدا نکند مگر آنکه خدا نزدحُسْن ظَنّ او بوده باشد زیرا خدا کریم وبه‌دست او خیراست وحیا میکند ازاینکه بندهٔ مؤمنی به‌ا وحسن ظَنّ داشته باشد و سپس ظَنّ او برخلاف باشد وامیدا و را نادیده‌بگیرد، پس به‌خدا حسن ظَنّ داشته‌باشید و به‌سوی او رغبت کنید.

کمال الدّین فی النّصیحة

۱- ج قالَ النَّبِیُّ (ص): اِنَّ الدّینَ النَّصیحَةُ اِنَّ الدّینَ النَّصیحَةُ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۷۲.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۱۸۱.

إِنَّ الدِّينَ النَّصِيحَةُ، قَالُوا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: لِلّٰهِ وَكِتَابِهِ وَرَسُولِهِ وَ أَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَ عَامَّتِهِمْ.(۱)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: حقیقتاً دین نصیحت است دین نصیحت است دین نصیحت است، گفتند برای که یَا رَسُولَ اللّٰه؟ فرمود: برای خدا و برای کتاب او و برای رسول او وبرای زمامداران مسلمین و برای تمام مسلمین.

۲ــ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللّٰهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْشَاهُمْ فِي أَرْضِهِ بِالنَّصِيحَةِ لِخَلْقِهِ وَقَالَ (ص): الدِّينُ النَّصِيحَةُ قِيلَ لِمَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ لِلّٰهِ وَ لِرَسُولِهِ وَلِأَئِمَّةِ الدِّينِ وَ لِجَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ وَ قَالَ (ص): مَنْ سَعَىٰ فِي حَاجَةٍ لِأَخِيهِ فَلَمْ يَنْصَحْهُ فَقَدْ خَانَ اللّٰهَ وَ رَسُولَهُ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: بزرگترین مردم ازجهت مقام نزدخدا روزقیامت کسی استکه زودترقدم بردارد درزمین برای نصیحت آفریده‌شدگان. و فرمود: دین نصیحت است، عرض شدیَا رَسُولَ اللّٰه برای که نصیحت است؟ فرمود: برای خدا و برای رسول او و برای پیشوایان دین و برای جماعت مسلمین. و فرمود کسیکه‌درحاجت برادرخود سعی کند واورا نصیحت‌نکند بتحقیق به‌خدا و رسول او خیانت کرده است.

۳ــ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أُنْفِقَ مِنْ نَفَقَةٍ أَحَبَّ مِنْ قَوْلِ الْخَيْرِ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: قسم به‌آنکه جانم بدست او است‌که‌هیچ انفاقی بهتراز گفتار خیر نیست.

۴ــ ج عَنْ جَرِيرٍ (رض) قَالَ: بَايَعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَ أَنْ أَنْصَحَ لِكُلِّ مُسْلِمٍ. قَالَ فَكَانَ جَرِيرٌ إِذَا بَاعَ أَوِ اشْتَرَىٰ قَالَ: أَمَا إِنَّ الَّذِي أَخَذْنَا مِنْكَ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا أَعْطَيْنَاكَ فَاخْتَرْ.(۴)

یعنی، روایت‌شده از جَرِیر که‌گفت با رسولخدا (ص) بیعت کردم بر

---

(۱) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۷۲ و ۷۳.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۹۷ و ۵۹۵.

شنیدن و اطاعت کردن و براینکه برای هرمسلمانی نصیحت کنم پس جریر چون میخرید ویا میفروخت میگفت آگاه باش آنچه را از تو گرفتیم محبوبتر است نزدما از آنچه به تودادیم تو مختاری.

المستشار امین

قالَ اللّٰهُ تَعالىٰ: وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ فَإِذا عَزَمْتَ فَتَوَکَّلْ عَلَى اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ.(۱)

۱ـ ج قالَ النَّبِيُّ (ص): الْمُسْتَشارُ مُؤْتَمَنٌ. وَ قالَ (ص): مَنْ أُفْتِيَ بِغَيْرِ عِلْمٍ كانَ إِثْمُهُ عَلىٰ مَنْ أَفْتاهُ وَ مَنْ أَشارَ عَلىٰ أَخِيهِ بِأَمْرٍ يَعْلَمُ أَنَّ الرُّشْدَ فِی غَيْرِهِ فَقَدْ خانَهُ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه با او مشورت میشود امانتدار است. و فرمود: کسیکه فتوی داده شود بنادانی، گناهش برکسی است که فتوی داده و کسیکه اشاره وراهنمائی کند برادرش را به کاری که میداند رُشد درغیرآن است محقّقاً بهاو خیانت کرده است.

۲ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لامُظاهَرَةَ أَوْثَقُ مِنَ الْمُشاوَرَةِ وَ لاعَقْلَ كَالتَّدْبِيرِ. وَ قالَ (ص): مُشاوَرَةُ الْعاقِلِ النّاصِحِ رُشْدٌ وَيُمْنٌ وَ تَوفِيقٌ مِنَ اللّٰهِ فَإِذا أَشارَ عَلَيْكَ الْعاقِلُ النّاصِحُ فَإِيّاكَ وَالْخِلافَ فَإِنَّ فِی ذٰلِكَ الْعَطَبَ. وَ كانَ النَّبِيُّ (ص) يَسْتَشِيرُ أَصْحابَهُ ثُمَّ يَعْزِمُ عَلىٰ ما يُرِيدُ.(۳)

یعنی، ازپیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هیچ پشتیبانی محکمتر از مشاوره نیست وعقلی مانندتدبیرنیست. و فرمود: مشورت کردن با عاقلِ خیرخواه موجب رشد و میمنت و توفیقی ازخدا است پس چون عاقلِ خیرخواه برتو اشاره بکاری کرد پس مبادا خلاف کنی زیرا درآن هلاکت است. و خودآنجناب یعنی رسولخدا(ص) با اصحاب خود مشاوره مینمود سپس برآنچه میخواست تصمیم میگرفت.

---

(۱) قرآن/ سورهٔ آلعمران/ آیهٔ ۱۵۹.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۷۳.
(۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۴۲۴ ، ۴۲۶ و ۴۲۸.

۳- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللّٰهِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: از فراست و زیرکی مؤمن بترسید زیرا او به‌نورخدا نظرمیکندچنانچه‌درقول خدا یتعالی در سورهٔ حجر آیهٔ ۷۵ آمده که‌می‌فرماید: إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ.

الدّالّ علی الخیر کفاعله

۱- ج عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ (رض) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ص) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي أُبْدِعَ بِي فَاحْمِلْنِي قَالَ: لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكَ عَلَيْهِ وَلٰكِنِ ائْتِ فُلَانًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَحْمِلَكَ فَأَتَاهُ فَحَمَلَهُ فَأَتَى النَّبِيَّ (ص) فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ.(۲)

یعنی، روایت شده از أبي مسعود انصاريّ که‌گفت مردی خدمت رسول خدا (ص) آمد وگفت یا رَسُولَ اللّٰه به‌من حوادثی رخداده (از قبیل اینکه مرکوبم مرده و مرا ضعف گرفته) پس مرا حمل کن برمرکبی رسولخدا (ص) فرمود: من چیزی که تورا برآن حمل کنم ندارم ولیکن برو نزدفلانی شاید او تورا حمل کند، پس نزد او رفت و او اورا مرکب داد، پس آمد به‌رسولخدا (ص) خبرداد، رسولخدا (ص) فرمود: آنکه دلالت برخیرکند برای او مانند اجرفاعل خیر است.

۲- ش قَالَ النَّبِيُّ (ص): الدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ وَ اللّٰهُ يُحِبُّ إِغَاثَةَ اللَّهْفَانِ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: آنکه راهنمائی ودلالت برخیرکندمانند فاعل وکنندهٔ‌خیراست وخدا دوست میدارد فریادرسی فریادرس‌خواهانرا.

---

(۱) و (۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۴۲۴ و ج۱۱/ص ۳۹۷ و ۵۱۹.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۷۴.

الدّرجات العلا فی حوائج النّاس

۱- ج قالَ النّبیُّ (ص): مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيا نَفَّسَ اللّٰهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيامَةِ، وَ مَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ وَ مَنْ يَسَّرَ عَلىٰ مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ، وَ اللّٰهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ ما كانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ، وَ مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللّٰهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَ مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللّٰهِ يَتْلُونَ كِتابَ اللّٰهِ وَ يَتَدارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلاّ نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَ غَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَ حَفَّتْهُمُ الْمَلائِكَةُ وَ ذَكَرَهُمُ اللّٰهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ، وَمَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ.(۱)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: کسیکه گرفتاری مؤمنی را برطرف کند خدا یتعالی از او برطرف کند یکی از گرفتاریهای روزقیامت را و آنکه بپوشاند عیب مؤمنی را خدا یتعالی اورا دردنیا و آخرت مستوردارد و کسیکه سختی مؤمنی را براو آسان نماید خدا براو آسان گیرد دردنیا وآخرت و خدا دریاری بنده است مادامیکه بنده در یاری برادرش باشد و کسیکه براهی برود که دانشی را بخواهد خدا یتعالی بواسطهٔ آن سهل کند برای او راه بسوی بهشت را و قومی جمع‌نشدند درخانه‌ای ازخانه‌های خدا که کتاب اورا تلاوت‌کنند و آنرا بیکدیگر یاددهند مگرآنکه برایشان آرامش نازل گردد و رحمت ایشان را فراگیرد و ملائکه ایشان‌را احاطه کنند و خدا یتعالی ایشان را در شمارمقرّبین شمارد و کسیکه درعمل کُند باشد بنَسَب تندنگردد و پیش‌نرود.

۲- ج قالَ النّبیُّ (ص): ما مِنْ مُسْلِمٍ كَسا مُسْلِمًا ثَوْبًا إِلاّ كانَ فِي حِفْظِ اللّٰهِ ما دامَ مِنْهُ عَلَيْهِ خِرْقَةٌ. وَ قالَ (ص): أَلا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيامِ وَ الصَّلاةِ وَ الصَّدَقَةِ، قالُوا: بَلىٰ يا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۷۴ و ۷۵.

رَسُولَ اللّٰهِ، قٰالَ: إِصْلاٰحُ ذٰاتِ الْبَيْنِ فَإِنَّ فَسٰادَ ذٰاتِ الْبَيْنِ هِيَ الْحٰالِقَةُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مسلمانی نیست که جامه‌ای به مسلمانی بپوشاند مگرآنکه درحفظ خداست مادامیکه برتن او پاره‌ای باشد و فرمود: آیا شما را خبرندهم به بهترازدرجۀ روزه ونماز وصدقه؟ گفتند بلی یٰا رَسُولَ اللّٰه، فرمود: اصلاح میان مردم زیرا فساد بین دونفر ریشه کننده است.

۳- ش صَعِدَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) الْمِنْبَرَ ذٰاتَ يَوْمٍ فَحَمِدَ اللّٰهَ وَأَثْنىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ قٰالَ: أَيُّهَا النّٰاسُ لِيُبَلِّغِ الشّٰاهِدُ مِنْكُمُ الْغٰائِبَ أَلاٰ وَمَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا كٰانَ لَهُ عَلَى اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ بِمِثْلِ مٰالِهِ حَتّٰى يَسْتَوْفِيَهُ. وَقٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مٰا عَظُمَتْ نِعْمَةُ اللّٰهِ عَلىٰ عَبْدٍ إِلاّٰ عَظُمَتْ مَؤُنَةُ النّٰاسِ عَلَيْهِ فَمَنْ لَمْ يَحْتَمِلْ تِلْكَ الْمَؤُنَةَ فَقَدْ عَرَّضَ تِلْكَ النِّعْمَةَ لِلزَّوٰالِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) روزی برمنبرتشریف برد و حمدوثنا بر خدا گفت سپس فرمود ای مردم شاهد وحاضر به‌غایب برساند آگاه باشید هرکس مهلت بدهد به‌سختی‌افتاده‌ای را برای او است بر خدای عَزَّوَجَلَّ در هرروزی صدقه‌ای بمانندمالش تاآنکه‌آنرا دریافت کند. (ماننداین‌حدیث درکتاب بَيْع نیزذکرشده‌است). و. رسولخدا (ص) فرمود: نعمت بربنده‌ای بزرگ نشد و زیادنگردید مگرآنکه ما یحتاج مردم برا و بزرگ وزیادگردید پس‌هرکه این مؤنه را متحمّل‌نشود نعمت‌خدا را روبه‌زوال گردانیده‌است.

۴- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اِصْنَعُوا الْمَعْرُوفَ إِلىٰ مَنْ هُوَ أَهْلُهُ وَإِلىٰ مَنْ لَيْسَ مِنْ أَهْلِهِ فَإِنْ لَمْ تُصِبْ مَنْ هُوَ أَهْلُهُ فَأَنْتَ أَهْلُهُ وَقٰالَ (ص): رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمٰانِ التَّوَدُّدُ إِلَى النّٰاسِ وَاصْطِنٰاعُ الْخَيْرِ إِلىٰ كُلِّ بِرٍّ وَفٰاجِرٍ. وَقٰالَ (ص): إِنَّمٰا سُمِّيَ الْأَبْرٰارُ أَبْرٰارًا لِأَنَّهُمْ بَرُّوا الْآبٰاءَ وَالْأَبْنٰاءَ وَالْإِخْوٰانَ.(۳)

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۷۵.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۵۲۸ و ۵۴۷.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کارخیروخوب انجام دهید نسبت به کسی که اهل آن است و نسبت به کسیکه اهل آن نیست که اگر به اهل آن نرسانیده باشی تو خود اهل خیری. و فرمود: سرعقل پس از ایمان دوستی کردن با مردم است و انجام دادن خیر نسبت به هرنیکوکار و یا نابکاری. و فرمود: همانا اَبْرار را اَبْرار نامیدند برای آنکه آنان با پدران و فرزندان و برادران نیکی کردند.

۵- ش عَنِ الْباقِرِ (ع) قالَ اِنَّ اَعْرابِیًّا مِنْ بَنِی تَمِیمٍ أَتَی النَّبِیَّ (ص) فَقالَ: أَوْصِنِی فَکانَ فِیما أَوْصَی بِهِ أَنْ قالَ یا فُلانُ، لاتَزْهَدَنَّ فِی الْمَعْرُوفِ عِنْدَ أَهْلِهِ.(۱)

یعنی، امام باقر (ع) روایت کرده که عربی از طائفهٔ بَنِی تَمیم خدمت رسولخدا (ص) آمد وگفت مرا وصیّتی نما، از جمله وصیّت رسولخدا (ص) به او این بودکه فرمود ای فلانی درکارخوب زهدمکن نزد اهل آن.

۶- ش قالَ اَصْحابُ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) یا رَسُولَ اللّٰهِ فِداکَ آباؤُنا وَ اُمَّهاتُنا اِنَّ اَهْلَ الْمَعْرُوفِ فِی الدُّنْیا عُرِفُوا بِمَعْرُوفِهِمْ فَبِمَ یُعْرَفُونَ فِی الْآخِرَةِ فَقالَ اِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ إِذا أَدْخَلَ أَهْلَ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ أَمَرَ رِیحًا عَبِقَةً فَلَصِقَتْ بِأَهْلِ الْمَعْرُوفِ فَلایَمُرُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ بِمَلَإٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ إِلاّ وَجَدُوا رِیحَهُ فَقالُوا هذا مِنْ أَهْلِ الْمَعْرُوفِ.(۲)

یعنی، اصحاب رسولخدا (ص) گفتند یا رَسُولَ اللّٰه پدران و مادران ما به فدایت، اهل معروف دردنیا بواسطهٔ کارخوب شناخته شدند پس به چه شناخته میشوند درآخرت؟ فرمود: خدای عَزَّوَجَلَّ چون اهل بهشت را واردبهشت گردانید امرکند باد خوشبوئی به اهل معروف برخوردکه به احدی از اهل بهشت برنخورد مگر بوی طیب آنرا بیابند و گویند این از اهل معروف است.

۷- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اَلْخَلْقُ عِیالُ اللّٰهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَی اللّٰهِ مَنْ نَفَعَ عِیالَ اللّٰهِ وَ أَدْخَلَ عَلی أَهْلِ بَیْتٍ سُرُورًا. وَسُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مَنْ أَحَبُّ النّاسِ إِلَی اللّٰهِ؟ قالَ أَنْفَعُ النّاسِ لِلنّاسِ.(۳)

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۵۳۰، ۵۳۵ و ۵۶۳.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خلق عیال خدایند و دوست ترین خلق نزدخدا کسی است که نفع دهد به عیال خدا و برخانواده ای ادخال سرور کند. و از رسولخدا (ص) سئوال شد محبوبترین مردم نزدخدا کیست؟ فرمود: آنکه نفعش به مردم بیشتر باشد.

۸- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَوْحَى اللّٰهُ إِلَى دَاوُدَ أَنَّ الْعَبْدَ مِنْ عِبَادِي لَيَأْتِينِي بِالْحَسَنَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأُحَكِّمُهُ فِي الْجَنَّةِ قَالَ دَاوُدُ يَا رَبِّ وَمَا هٰذَا الْعَبْدُ الَّذِي يَأْتِيكَ بِالْحَسَنَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَتُحَكِّمُهُ فِي الْجَنَّةِ قَالَ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ سَعَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ أَحَبَّ قَضَاءَهَا قُضِيَتْ لَهُ أَمْ لَمْ تُقْضَ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خدا یتعالی به داود وحی نمود که بنده ای از بندگانم کارنیکی روزقیامت میآورد نزدم که او را دربهشت حاکم میگردانم داود عرض کرد آن عبدیکه چنین حسنه ای میآوردکه تو اورا حاکم میگردانی دربهشت کیست؟ خدا فرمود بنده ایکه سعی کرده درحاجت برادرمسلمانش که دوست داشته انجام پذیرد چه انجام شود برای او و چه نشود.

۹- ش قَالَ النَّبِيُّ (ص) مَنْ لَقِيَ أَخَاهُ بِمَا يَسُرُّهُ سَرَّهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ مَنْ لَقِيَ أَخَاهُ بِمَا يَسُوءُهُ سَاءَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. وَ سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ تَعَالَى قَالَ اتِّبَاعُ سُرُورِ الْمُسْلِمِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا اتِّبَاعُ سُرُورِ الْمُسْلِمِ قَالَ شَبْعُ جُوعَتِهِ وَ تَنْفِيسُ كُرْبَتِهِ وَ قَضَاءُ دَيْنِهِ. وَ قَالَ (ص): مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ الْمُؤْمِنِ حَاجَةً كَانَ كَمَنْ عَبَدَ اللّٰهَ دَهْرَهُ وَ قَالَ (ص): الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ يَقْضِي بَعْضُهُمْ حَوَائِجَ بَعْضٍ أَقْضِي حَوَائِجَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. وَقَالَ (ص): إِنَّ لِلّٰهِ عِبَادًا يُحَكِّمُهُمْ فِي جَنَّتِهِ قِيلَ وَمَنْ هُمْ قَالَ (ص) مَنْ قَضَى لِمُؤْمِنٍ حَاجَةً بِنِيَّةٍ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود کسیکه برادرش را ملاقات کند به چیزیکه اورا مسرورمیکند خدا اورا روزقیامت مسرورکند و کسیکه برادرش را به چیزیکه اورا بد آید ملاقات کند خدا اورا روزقیامت

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۱ / ص ۵۷۵ و ۵۸۴.

بدی ملاقات کند. و از رسولخدا (ص) سئوال شدکه کدام اعمال محبوبترا ست بسوی خدا یتعالی؟ فرمود: دنبال کردن سرور مؤمن، عرض شد چگونه فرمود سیرکردن گرسنگی او و برطرف کردن گرفتاری او و قضاء دین او. و فرمود هرکس برای مؤمنی حاجت روا کند گویا روزگاری خدا را عبادت کرده. و فرمود: مؤمنین برادران یکدگرند حوائج یکدگررا انجام میدهند و من روزقیامت حوائج ایشان را انجام میدهم. و فرمود خدا را بندگانی است که حکومت دربهشت را بهایشان میدهد عرض شد کیانند؟ فرمود آنکه حاجت مؤمنی را با نیّت انجام دهد.

۱۰- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ سَرَّ مُؤْمِناً فَقَدْ سَرَّنِی وَ مَنْ سَرَّنِی فَقَدْ سَرَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ وَقالَ (ص): أَحَبُّ الْأَعْمالِ إِلَی اللّٰهِ سُرُورٌ تُدْخِلُهُ عَلٰی مُؤْمِنٍ تَطْرُدُ عَنْهُ جُوعَتَهُ وَ تَكْشِفُ عَنْهُ كُرْبَتَهُ. وَ قالَ (ص) ما مِنْ عَبْدٍ يُدْخِلُ عَلٰی أَهْلِ بَيْتٍ سُرُوراً إِلَّا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ ذٰلِكَ السُّرُورِ خَلْقاً يَجِيئُهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ كُلَّما مَرَّتْ عَلَيْهِ شَدِيدَةٌ يَقُولُ يا وَلِيَّ اللّٰهِ لاتَخَفْ فَيَقُولُ لَهُ مَنْ أَنْتَ يَرْحَمُكَ اللّٰهُ فَلَوْ أَنَّ الدُّنْيا كانَتْ لِی ما رَأَيْتُها لَكَ شَيْئاً فَيَقُولُ أَنَا السُّرُورُ الَّذِی كُنْتَ أَدْخَلْتَهُ عَلٰی آلِ فُلانٍ.[1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس مؤمنی را خوشحال کند مرا خوشحال کرده و هرکس مرا خوشحال کند خدای عَزَّوَجَلّ را خوشحال نموده است. و فرمود: محبوبترین اعمال بسوی خدا سروری است که برمؤمنی واردکنی که گرسنگی اورا برطرف کنی و گرفتاری او را برطرف سازی. و فرمود: هیچ بندهای نیست که برخانوادهای سرور واردسازد مگرآنکه خدا ازآن سرورخلقی میآفریند که روز قیامت نزدا و آید و بههرسختی برخورد بهاو بگوید ای دوست خدا مترس او بگوید توکیستی خداتورا رحمت کند که اگر دنیا مال من بود چیزی برای تو نمیدیدم او گوید من همان سروری هستم که برخانوادهٔ فلان واردساختی.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۵۶۹.

۱۱- ش قال رسول الله (ص): مَنْ قَضَى لِمُؤْمِنٍ حاجَةً قَضَى اللّهُ لَهُ حَوائِجَ كَثِيرَةً. وَ قال (ص): مَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِناً مِنْ جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللّهُ مِنْ ثِمارِ الْجَنَّةِ وَ مَنْ سَقاهُ مِنْ ظَماءٍ سَقاهُ اللّهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ وَ مَنْ كَساهُ ثَوْباً لَمْ يَزَلْ فِي ضَمانِ اللّهِ عَزَّ وَجَلَّ ما دامَ عَلى ذلِكَ الْمُؤْمِنِ مِنْ ذلِكَ الثَّوْبِ سِلْكٌ وَاللّهُ لَقَضاءُ حاجَةِ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ صِيامِ شَهْرٍ وَ اعْتِكافِهِ.[1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه حاجت مؤمنی را انجام دهد خدا حوائج بسیاری را برای او انجام دهد و کسیکه مؤمنی را طعام دهد از گرسنگی خدا اورا از میوه‌های بهشت اطعام کند و کسیکه اورا از تشنگی سیراب کند خدا اورا از شیشهٔ سربمهر بهشتی سیراب کند و کسیکه اورا جامه‌ای بپوشاند همواره در ضمانت خدا باشد مادامیکه از آن جامه تاری برآن مؤمن باشد. بخدا قسم انجام حاجت مؤمن بهتراست از روزه و اعتکاف یک ماه.

۱۲- ش قال رسول الله (ص): مَنْ أَعانَ مُؤْمِناً نَفَّسَ اللّهُ عَنْهُ ثَلاثاً وَ سَبْعِينَ كُرْبَةً، واحِدَةً فِي الدُّنْيا وَ اثْنَيْنِ وَ سَبْعِينَ كُرْبَةً عِنْدَ كُرَبِهِ الْعُظْمى حَيْثُ يَتَشاغَلُ النّاسُ بِأَنْفُسِهِمْ. وَفِي رِوايَةٍ اُخْرى: فَرَّجَ اللّهُ عَنْهُ اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الْآخِرَةِ وَ اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيا أَهْوَنُها الْمَغَصُ.[2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه مؤمنی را یاری کند خدای تعالی هفتادوسه گرفتاری اورا برداردیکی دردنیا و هفتاددودو دیگر نزدگرفتاری بزرگ قیامت هنگامیکه مردم بخود مشغولند. و درروایت دیگر خدا ازاو هفتاددودوگرفتاری اورا درآخرت و هفتاددودوگرفتاری دنیا را برطرف سازد.

۱۳- ش قال رسول الله (ص): مَنْ أَعانَ مُؤْمِناً مُسافِراً فَرَّجَ اللّهُ عَنْهُ ثَلاثاً وَسَبْعِينَ كُرْبَةً وَ أَجارَهُ فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ مِنَ الْغَمِّ وَالْهَمِّ وَ نَفَّسَ كَرْبَهُ الْعَظِيمَ يَوْمَ تَشاغَلِ النّاسِ بِأَنْفاسِهِمْ.[3]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه مؤمن مسافری را یاری دهد

وسائل الشیعه / ج۸/ص ۳۱۴ و ۳۱۵ و ج ۱۱/ص ۵۶۶ و ۵۸۷.

خدا هفتادوسه گرفتاری اورا بگشاید و دردنیا وآخرت او را از غصّه وا ندوه پناه دهد و گرفتاری بزرگ اورا روزیکه مردم بخودشان مشغولند بگشاید.

۱۴- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ أَغاثَ لَهْفاناً مِنَ الْمُؤْمِنينَ أَغاثَهُ اللّٰهُ يَوْمَ لاظِلَّ إِلّا ظِلُّهُ وَ آمَنَهُ يَوْمَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ و آمَنَهُ مِنْ سُوءِ الْعَذابِ وَ مَنْ قَضىٰ لِأَخيهِ الْمُؤْمِنِ حاجَةً قَضَى اللّٰهُ لَهُ حَوائِجَ كَثيرَةً إِحْداها الْجَنَّةُ وَ مَنْ كَسىٰ أَخاهُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عُرْيٍ كَساهُ اللّٰهُ مِنْ سُنْدُسِ الْجَنَّةِ وَ إِسْتَبْرَقِها وَ حَريرِها وَ لَمْ يَزَلْ يَخُوضُ فِي رِضْوانِ اللّٰهِ ما دامَ عَلَى الْمَكْسُوِّ مِنْهُ سِلْكٌ وَ مَنْ أَطْعَمَ أَخاهُ مِنْ جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللّٰهُ مِنْ طَيِّباتِ الْجَنَّةِ وَ مَنْ سَقاهُ مِنْ ظَماءٍ سَقاهُ اللّٰهُ مِنَ الرَّحيقِ الْمَخْتُومِ رِيِّه، وَ مَنْ أَخْدَمَ أَخاهُ الْمُؤْمِنَ أَخْدَمَهُ اللّٰهُ مِنَ الْوِلْدانِ الْمُخَلَّدينَ وَ أَسْكَنَهُ مَعَ أَوْلِيائِهِ الطّاهِرينَ وَ مَنْ حَمَلَ أَخاهُ الْمُؤْمِنَ مِنْ رَجْلَةٍ حَمَلَهُ اللّٰهُ عَلىٰ ناقَةٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّةِ وَباهىٰ بِهِ الْمَلائِكَةَ الْمُقَرَّبُونَ يَوْمَ الْقِيامَةِ وَ مَنْ زَوَّجَ أَخاهُ الْمُؤْمِنَ امْرَأَةً يَأْنَسُ بِها وَ تَشُدُّ عَضُدَهُ وَ يَسْتَريحُ إِلَيْها زَوَّجَهُ اللّٰهُ مِنَ الْحُورِ الْعينِ وَآنَسَهُ بِمَنْ أَحَبَّهُ مِنَ الصِّدّيقينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّهِ وَ إِخْوانِهِ وَ آنَسَهُمْ بِهِ وَمَنْ أَعانَ أَخاهُ الْمُؤْمِنَ عَلىٰ سُلْطانٍ جائِرٍ أَعانَهُ اللّٰهُ عَلىٰ إِجازَةِ الصِّراطِ عِنْدَ زَلَّةِ الْأَقْدامِ وَ مَنْ زارَ أَخاهُ إِلىٰ مَنْزِلِهِ لالِحاجَةٍ إِلَيْهِ كُتِبَ مِنْ زُوّارِ اللّٰهِ وَ كانَ حَقيقاً عَلَى اللّٰهِ أَنْ يُكْرِمَ زائِرَهُ.(۱)

يعنى، رسولخدا (ص) فرمود: كسيكه بفرياد مؤمنى برسد خدا به فريادِ او رسد روزى كه سايه‌اى جز سايهٔ او نيست واورا از ترس بزرگ قيامت ايمن بدارد و از بدى عذاب ايمن نمايد وكسى كه براى برادرمؤمن خود حاجتى برآورد خدا حوائج بسيارى براىاو برآورد كه يكى ازآنها بهشت باشد وكسيكه بپوشد برادرمؤمن‌خود را خدا اورا از سُنْدُس و إِسْتَبْرَق و حَرير بهشت بپوشاند وهموا ره غرق درخشنودى خدا باشد مادا ميكه ريسمانى ازآن پوشش باقى است وكسيكه طعام بدهد برادرمؤمن‌خودرا ازگرسنگى، خدا اورا از

(۱) وسائل الشيعه / ج ۱۲/ص ۱۵۴

طيّبات بهشت روزي دهد وكسيكه او را سيراب كند خدا او را از شراب شيشهٔ سربمهر عطش او را برطرف كند وكسيكه خدمت كند برادر مؤمن خودرا خدا او را از غلامان هميشه تازه وجوان خادم او گرداند و او را با دوستان پاك خود سكنى دهد و كسيكه برادر مؤمن پياده‌اى را سوار كند خدا او را بر شترى از شتران بهشتى سوار كند و فرشتگان مقرّب به او مباهات كنند در قيامت و كسيكه همسرى بدهد به برادر مؤمن خود زنيكه مورد اُنس او باشد و بازوى او را محكم كند يعنى يار ويار او باشد و موجب راحتى او گردد خدا او را از حُورُ العِين عطا كند او را به هركس دوست دارد از صدّيقين از اهل بيت پيغمبرش و برادرانش انيس گرداند و كسيكه كمك دهد برادر مؤمن خودرا بر سلطان ستمگرى خدا او را يارى كند برگذشت از صراط هنگاميكه قدمها بلغزد و كسيكه زيارت كند برادر مؤمن خودرا تا خانه‌اش نه براى حاجتى خدا او را از زوّار خود بنويسد و سزاوار است كه خدا زائر خودرا اكرام كند.

۱۵- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ دَفَعَتْ مِنْ بَيْتِ زَوْجِها شَيْئًا مِنْ مَوْضِعٍ إِلى مَوْضِعٍ تُرِيدُ بِهِ صَلاحًا نَظَرَ اللّٰهُ إِلَيْها وَ مَنْ نَظَرَ اللّٰهُ إِلَيْهِ لَمْ يُعَذِّبْهُ فَقالَتْ اُمُّ سَلَمَةَ يا رَسُولَ اللّٰهِ ذَهَبَ الرِّجالُ بِكُلِّ خَيْرٍ فَأَيُّ شَيْءٍ لِلنِّساءِ الْمَساكِينِ؟ فَقالَ بَلى إِذا حَمَلَتِ الْمَرْأَةُ كانَتْ بِمَنْزِلَةِ الصّائِمِ الْقائِمِ الْمُجاهِدِ بِنَفْسِهِ وَمالِهِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَإِذا وَضَعَتْ كانَ لَها مِنَ الْأَجْرِ ما لا يَدْرِي أَحَدٌ ما هُوَ لِعِظَمِهِ فَإِذا أَرْضَعَتْ كانَ لَها بِكُلِّ مَصَّةٍ كَعَدْلِ عِتْقِ مُحَرَّرٍ مِنْ وُلْدِ إِسْماعِيلَ فَإِذا فَرَغَتْ مِنْ رَضاعِهِ ضَرَبَ مَلَكٌ كَرِيمٌ عَلى جَنْبِها وَ قالَ اسْتَأْنِفِي الْعَمَلَ فَقَدْ غُفِرَ لَكِ (۱).

يعنى، روايت شده كه رسولخدا (ص) فرمود: هرزنيكه از خانهٔ شوهرش چيزى را بردارد و از اينجا به آنجا بگذارد و بخواهد بصلاح آورد خدا به او نظر نموده وهركس خدا به او نظر داشته باشد او را عذاب نمى‌كند، اُمّ سَلَمه عرض كرد يا رَسُولَ اللّٰه مردان هرخيرى

---

(۱) وسائل الشيعه / ج ۱۵/ص ۱۷۵.

را ببرند و برای زنان بی‌چیز چه میباشد، رسولخدا (ص) فرمود آری زن چون حامله‌شود درجهٔ او بمنزلهٔ روزه‌دار شب زنده‌داری است که بجان و مال در راه خدا جهاد کننده است و چون وضع‌حمل کند اجری دارد که احدی عظمت اجر او را نمیداند وچون شیر دهد هر مکی که طفل بزند مانند آزاد کردن یک آزاده‌ای از فرزندان اسماعیل باشد و چون از شیردادن فارغ گردد فرشته‌ای بر پهلوی او بزند و گوید عمل را از سر بگیر که خدایت آمرزید.

۱۶- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ سَقٰى مُؤْمِنًا شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ مِنْ حَيْثُ يَقْدِرُ عَلَى الْمَاءِ أَعْطَاهُ اللّٰهُ بِكُلِّ شَرْبَةٍ سَبْعِينَ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَ إِنْ سَقَاهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَقْدِرُ عَلَى الْمَاءِ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَ عَشْرَ رِقَابٍ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه مؤمنی را شربت آبی دهد در جائیکه توانائی بر آب دارد خدا او را بهر شربتی هفتاد هزار حسنه بدهد واگر او را از جائیکه توانائی آب ندارد آب دهد پس ده نفر از اولاد اسماعیل را گویا آزاد کند.(جعلی‌بودن‌حدیث روشن است)

۱۷- ش عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) قَالَ: مَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِنًا مِنْ جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللّٰهُ مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ وَ مَنْ كَسَاهُ مِنْ عُرْيٍ كَسَاهُ اللّٰهُ مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَحَرِيرٍ وَ مَنْ سَقَاهُ شَرْبَةً مِنْ عَطَشٍ سَقَاهُ اللّٰهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ وَ مَنْ أَعَانَهُ أَوْ كَشَفَ كُرْبَتَهُ أَظَلَّهُ اللّٰهُ فِي ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ.(۲)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده‌که فرمود: آنکه مؤمنی را از گرسنگی نجات دهد و اطعام کند خدا او را از میوه‌های بهشت اطعام کند و کسیکه او را بپوشاند از برهنگی خدا او را از اِسْتَبْرَق وحریر بپوشاند و کسیکه او را شربتی بدهد و از عطش برهاند خدا او را از آب سربمهر بهشت سیراب نماید و کسیکه او را یاری دهد و گرفتاری او را برطرف سازد خدا او را درسایهٔ عرش خود روزی که سایه‌ای نباشد جز سایهٔ او جای دهد.

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۷/ص ۲۰۱.

۱۸- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ كَسا أَحَداً مِنْ فُقَراءِ الْمُسْلِمِينَ ثَوْباً مِنْ عُرْيٍ أَوْ أَعانَهُ بِشَيْءٍ مِمّا يُقَوِّيهِ عَلىٰ مَعِيشَتِهِ وَكَّلَ اللّٰهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنَ الْمَلائِكَةِ يَسْتَغْفِرُونَ لِكُلِّ ذَنْبٍ عَمِلَهُ إِلىٰ أَنْ يُنْفَخَ فِي الصُّورِ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس یکی از فقرای مسلمین را جامه‌ای از برهنگی بپوشاند ویا اورا به‌چیزی یاری دهد از آنچه موجب توانائی او در زندگیش شود خدای عَزَّوَجَلّ به او هفتادهزار فرشته وکیل سازد که‌برای او تا نفخ صور طلب آمرزش کنند برای هرگناهی که‌کرده است.

۱۹- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ أَغاثَ أَخاهُ الْمُسْلِمَ حَتّىٰ يُخْرِجَهُ مِنْ هَمٍّ وَ كُرْبَةٍ وَ وَرْطَةٍ كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ عَشْرَحَسَناتٍ وَرَفَعَ لَهُ عَشْرَ دَرَجاتٍ وَ أَعْطاهُ ثَوابَ عِتْقِ عَشْرِنَسَماتٍ وَ رُفِعَ عَنْهُ عَشْرَنَقِماتٍ وَ أَعَدَّلَهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ عَشْرَشَفاعاتٍ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه به‌فریاد برادر مسلمانش برسد تا اورا از غصّه و گرفتاری و هلاکت خارج سازد خدای برای‌او وده حسنه بنویسد و ده‌درجه برای او بالا برد و ثواب آزاد کردن ده بنده به‌او بدهد و ده‌عذاب را از او بردارد وروزقیامت برای او ده‌شفاعت مهیّا کند.

۲۰- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: أَيُّما مُسْلِمٍ خَدَمَ قَوْماً مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلّا أَعْطاهُ اللّٰهُ مِثْلَ عَدَدِهِمْ خُدّاماً فِي الْجَنَّةِ(۳).

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هرمسلمانی که به‌قومی از مسلمین خدمت‌کند خدا اورا عطا کند بعددهمان قوم خدّامی در بهشت.

۲۱- ش قالَ النَّبِيُّ(ص): وَ مَنْ بَنىٰ عَلىٰ ظَهْرِطَرِيقٍ مَأْوىٰ عابِرِ سَبِيلٍ بَعَثَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ عَلىٰ نَجِيبٍ مِنْ دُرٍّ وَ جَوْهَرٍ وَ وَجْهُهُ يُضِيءُ لِأَهْلِ الْجَمْعِ نُوراً حَتّىٰ يُزاحِمَ إِبْراهِيمَ خَلِيلَ الرَّحْمٰنِ فِي قُبَّتِهِ فَيَقُولُ أَهْلُ الْجَمْعِ هٰذا مَلَكٌ مِنَ الْمَلائِكَةِ لَمْ نَرَ مِثْلَهُ قَطُّ وَ

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۳/ص ۴۲۵ و ج۱۱/ص ۵۸۸ و ۵۹۴.

مَنْ حَفَرَ بِئْراً لِلْماءِ حَتّى اسْتَنْبَطَ ماؤُها فَبَذَلَها لِلْمُسْلِمينَ كانَ لَهُ كَأَجْرِ مَنْ تَوَضَّأَ مِنْها وَ صَلّى اِلْخ وَ قالَ(ص): اَنْسَكُ النّاسِ نُسُكاً اَنْصَحُهُمْ جَيْباً وَ اَسْلَمُهُمْ قَلْباً لِلْمُسْلِمينَ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس برراهی جائی بسازدبرای سکونت رهگذران، خداا ورا روزقیامت برانگیزد برشتری از دُرّ و جواهر درحالیکه صورتا و نوردهد و روشن سازدتماماهل قیامت را تا آنکه نورا و در قُبّۀابراهیم خلیل منعکس گردد پس مردم قیامت گویند این‌ملکی ازملائکه که‌مانندا ورا ندیده‌ایم هرگز. وکسی‌که چاهی برای آب بکند تاآب‌آن بیرون آید پس‌آنرا به‌مسلمین بذل نماید برای او استاجرهرکس‌کهازآن وضو بسازد و نماز بخواند تاآخر. و رسولخدا (ص) فرمود: عابدترین مردم آنستکه دوستی وخیرخواهی او برای مردم‌بیشتر باشد و دل او نسبت‌به مسلمین سالم‌ترباشد.

۲۲- ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): وَ مَنْ قادَ ضَريراً اِلى مَسْجِدٍ أَوْ اِلى مَنْزِلِهِ أَوْ لِحاجَةٍ مِنْ حَوائِجِهِ كَتَبَ اللّهُ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ عِتْقَ رَقَبَةٍ وَ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلائِكَةُ حَتّى يُفارِقَهُ وَ مَنْ كَفى ضَريراً حاجَةً مِنْ حَوائِجِهِ فَمَشى فيها حَتّى يَقْضيها اَعْطاهُ اللّهُ بَرائَتَيْنِ بَراءَةً مِنَ النّارِ وَ بَراءَةً مِنَ النِّفاقِ وَ قَضى لَهُ سَبْعينَ أَلْفَ حاجَةٍ فى عاجِلِ الدُّنْيا وَ لَمْ يَزَلْ يَخُوضُ فى رَحْمَةِ اللّهِ حَتّى يَرْجِعَ وَ مَنْ قامَ عَلى مَريضٍ يَوْماً وَ لَيْلَةً بَعَثَهُ اللّهُ مَعَ اِبْراهيمَ الْخَليلِ فَجازَ عَلَى الصِّراطِ كَالْبَرْقِ الْخاطِفِ اللّامِعِ وَ مَنْ سَعى لِمَريضٍ فى حاجَةٍ قَضاها خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ اُمُّهُ فَقالَ رَجُلٌ مِنَ الْاَنْصارِ يا رَسُولَ اللّهِ فَاِنْ كانَ الْمَريضُ مِنْ اَهْلِهِ فَقالَ رَسُولُ اللّهِ مَنْ اَعْظَمُ النّاسِ اَجْراً مِمَّنْ سَعى فى حاجَةِ اَهْلِهِ وَ مَنْ ضَيَّعَ اَهْلَهُ وَ قَطَعَ رَحِمَهُ حَرَمَهُ اللّهُ حُسْنَ الْجَزاءِ يَوْمَ يَجْزِى الْمُحْسِنينَ وَ ضَيَّعَهُ وَ مَنْ ضَيَّعَهُ اللّهُ فِى الْآخِرَةِ فَهُوَ يَتَرَدَّدُ مَعَ الْهالِكينَ حَتّى يَأْتِىَ بِالْمَخْرَجِ وَلَنْ يَأْتِىَ بِهِ وَ مَنْ أَقْرَضَ مَلْهُوفاً فَاَحْسَنَ طِلْبَتَهُ اسْتَأْنَفَ الْعَمَلَ وَ اَعْطاهُ اللّهُ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۵۶۲.

بِكُلِّ دِرْهَمٍ اَلْفَ قِنْطَارٍ مِنَ الْجَنَّةِ وَ مَنْ فَرَّجَ عَنْ أَخِيهِ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا نَظَرَاللّٰهُ اِلَيْهِ بِرَحْمَتِهِ فَنَالَ بِهَا الْجَنَّةَ وَ فَرَّجَ اللّٰهُ عَنْهُ كُرَبَهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. اِلَخ. (۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس بیچاره وبیحالی را ببرد به مسجد ویا منزلش ویا بسوی حاجتی از حوائجش، خدا برای او به هر قدمی آزادی بنده‌ای را بنویسد و ملائکه برا و دعاکنند تا او فارغ شود وکسیکه حاجتی ازحوائج محتاجی را کفایت‌کند وبرود تا آنرا انجام‌دهد خدا اورا دوورقهٔ دوری‌ورهائی دهد یکی‌از آتش و یکی از نفاق وبرای او هفتاد‌هزار حاجت دنیوی را انجام دهد و همواره دررحمت خدا باشد تا برگردد و کسیکه برسربیماری‌بایستد یکروز و شبی خدا اورا با ابراهیم خلیل مبعوث‌کند و برصراط مانندبرق سریع درخشان بگذرد و کسیکه برای بیماری درحاجتی که‌انجام‌دهد سعی کند ازگناهانش‌خارج شودمانندروزیکه مادرش اورا زائیده‌است. پس مردی از انصارگفت یَا رَسُولَ اللّٰه‌اگربیمار ازخانواده‌اش باشد چطور؟ رسولخدا (ص) فرمودکیست‌که اجرش بزرگتر باشد از آنکه درحاجت خانواده‌اش سعی کند وکسی که خانواده‌اش را ضایع گذارد و رحمش را قطع کند خدا اورا ازجزاء نیکِ روزیکه جزاء نیکوکاران را میدهد محروم‌نمایدو اورا ضایع گذارد وکسیکه خدا اورا ضایع گذارد درآخرت او با هلاک شوندگان سروکارداردتا آنکه راهی برای خروج پیداکند وهرگزپیدا نخواهد کرد. وکسیکه به‌محتاجی قرض‌دهد و نیکو مطالبه‌کند عمل را ازسرگیرد و خدا اورا به‌هردرهمی قنطاری دربهشت عنایت‌کند و کسیکه گرفتاری را از برادرایمانی او برطرف‌کندگرفتاری‌دنیا را خدا برحمت‌بدا ونظرکند وبآن ببهشت‌برسد وخداگرفتاری‌دنیا وآخرت اورا برطرف‌سازد. تا آخر

۲۳ـ ش عَنْ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ أَخَذَرَسُولُ اللّٰهِ (ص) حِينَ غَدَا مِنْ مِنىٰ فِي طَرِيقِ ضَبٍّ وَ رَجَعَ مَا بَيْنَ الْمَأْزِمَيْنِ وَ كَانَ اِذَا سَلَكَ طَرِيقًا

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۵۶۵.

لَمْ يَرْجِعْ فِيهِ.(۱)
یعنی، رسولخدا (ص) هنگامیکه از زمینی رفت درطریق ضَبّ، برگشت از مکانی از زمیان مَأْزِمَیْن وعادت او این بود راهیکه رفته درآن راه برنمیگشت (بلکه از راه دیگر برمیگشت).
(غلوهایی که درپاره‌ای از احادیث این باب آمده براهل تحقیق پوشیده نیست.)

العدل أساس الملك

قَالَ اللّٰهُ تَعَالىٰ: إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ إِيتَاءِ ذِي الْقُرْبىٰ وَ يَنْهىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَ الْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ.(۲)

(۱ــ ج) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللّٰهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لاظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: الْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَ شَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ، وَ رَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ، وَ رَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللّٰهِ اجْتَمَعَا وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَ رَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللّٰهَ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفىٰ حَتّٰى لَاتَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللّٰهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ. وَ عَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ الْمُجَاشِعِيِّ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قَالَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي خُطْبَتِهِ: أَلَا إِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي أَنْ أُعَلِّمَكُمْ مَاجَهِلْتُمْ مِمَّا عَلَّمَنِي يَوْمِي هٰذَا. كُلُّ مَالٍ نَحَلْتُهُ عَبْدًا حَلَالٌ وَ إِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمُ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ وَ حَرَّمَتْ عَلَيْهِمْ مَا أَحْلَلْتُ لَهُمْ وَ أَمَرَتْهُمْ أَنْ يُشْرِكُوا بِي مَالَمْ أُنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا. وَ إِنَّ اللّٰهَ نَظَرَ إِلىٰ أَهْلِ الْأَرْضِ فَمَقَتَهُمْ عَرَبَهُمْ وَ عَجَمَهُمْ إِلَّا بَقَايَا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَ قَالَ إِنَّمَا بَعَثْتُكَ لِأَبْتَلِيَكَ وَ أَبْتَلِيَ بِكَ وَ أَنْزَلْتُ عَلَيْكَ كِتَابًا لَايَغْسِلُهُ الْمَاءُ تَقْرَؤُهُ نَائِمًا وَ يَقْظَانَ وَ إِنَّ اللّٰهَ أَمَرَنِي أَنْ أُحَرِّقَ قُرَيْشًا فَقُلْتُ: رَبِّ إِذاً يَثْلَغُوا رَأْسِي فَيَدَعُوهُ خُبْزَةً قَالَ اسْتَخْرِجْهُمْ كَمَا

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۳۳۶.
(۲) قرآن/سورهٔ نحل/ آیهٔ ۹۰

أَخْرَجُوكَ، وَ اغْزُهُمْ نُغْزِكَ، وَ أَنْفِقْ فَسَنُنْفِقَ عَلَيْكَ، وَابْعَثْ جَيْشًا نَبْعَثْ خَمْسَةً مِثْلَهُ، وَ قَاتِلْ بِمَنْ أَطَاعَكَ مَنْ عَصَاكَ. قَالَ وَ أَهْلُ الْجَنَّةِ ثَلاثَةٌ: ذُوسُلْطَانٍ مُقْسِطٌ مُتَصَدِّقٌ مُوَفَّقٌ، وَ رَجُلٌ رَحِيمٌ رَقِيقُ الْقَلْبِ لِكُلِّ ذِي قُرْبَى وَ مُسْلِمٍ، وَ عَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ ذُوعِيَالٍ قَالَ وَأَهْلُ النَّارِ خَمْسَةٌ: الضَّعِيفُ الَّذِي لازَبْرَلَهُ الَّذِينَ هُمْ فِيكُمْ تَبَعًا لايَبْتَغُونَ أَهْلاً وَ لامَالاً، وَ الْخَائِنُ الَّذِي لايَخْفَى لَهُ طَمَعٌ وَ إِنْ دَقَّ إِلاَّ خَانَهُ، وَ رَجُلٌ لايُصْبِحُ وَ لايُمْسِي إِلاَّ وَ هُوَ يُخَادِعُكَ عَنْ أَهْلِكَ وَ مَالِكَ وَ ذَكَرَ الْبُخْلَ أَوِالْكَذِبَ وَ الشِّنْظِيرُ الْفَحَّاشُ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هفت طائفه خدا ایشان را در سایهٔ رحمت خود جای دهد روزیکه سایه‌ای نباشد جُزسایهٔ او و یکی امام عادل و باقی درابواب دیگر ذکرشده.

واز عِیاض مُجاشِعیّ روایت است که روزی رسولخدا (ص) در خطبهٔ خود فرمود: آگاه‌باشید خدامرا امرکرده که شما را یاددهم آنچه نمیدانید ازآنچه امروزمرا تعلیم‌کرده اینستکه هرمالی‌که به بنده عطاکردم حلال است، و من بندگانم‌را متمایل حقّ آفریدم تمام‌آنان را، و شیاطین آمدند و ایشان را به‌جَوَلان آوردند از دین‌خودشان، و آنچه‌را برایشان حلال کرده‌بودم حرام کردندو ایشان را امرکردندکه‌برای من شریک قائل شوند چیزی را که من دلیلی برآن نازل نکرده‌بودم. و خدا به‌اهل زمین نظرکرد و ایشان را ازعرب و عجم محلّ‌غضب‌خودقرارداد مگرچندنفری که باقیماندهٔاهل‌کتابند و فرمود همانا تورا مبعوث‌کردم تاتو را بیازمایم و بواسطهٔتو دیگران را (نیز) بیازمایم‌و برتو کتابی نازل کردم که آب‌اورا ازبین نمیبرد و خواب و بیداری آنرا میخوانید، و خدامرا امرکرد که‌قریش‌را بسوزانم، من گفتم پروردگارا دراین‌هنگام سرمرا میشکنند و مانندپاره‌نانی میکنند، فرمود آنان را بیرون کن چنانکه‌تورا بیرون کردند و باایشان بجنگ که‌تورا یاری میکنم، و انفاق کن که‌ما به‌تو

---

(۱) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۷۶ و ۷۷.

میدهیم، و لشکری بفرست ما پنج مقابل آنان را میفرستیم، و قتال کن بهمراهی کسانیکه تورا اطاعت کرده اند باکسانیکه تو را نافرمانی کردند. و رسولخدا (ص) فرمود: واهل بهشتند سه طائفه: سلطان عادل صدقه دهندهٔ موفّق، و مرد بارحم دل نازک که با نزدیکان مُسلم مهربان باشد، و مردباعفّتی که عفّت ورزد وصاحب عائله باشد. و فرمود اهل آتشند پنج طائفه: بشرضعیفی که ازخود اراده ندارد تابع مردم است نه خانواده میخواهد ونه مال، و مرد خائنی که طمع او مخفی نمیماند واگرچه درچیزکمی باشد و مرد حقّه بازی که شب و صبح نمیکند مگرآنکه باتو خدعه میکند در خانواده ومال تو و ذکرنمود بخل ویا دروغ و فَحّاش را.

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: عَفْوُ الْمَلِكِ أَبْقىٰ لِلْمُلْكِ(۱).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: گذشت سلطان بیشتر موجب بقاء سلطنت است.

۳- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): خَمْسٌ إِنْ أَدْرَكْتُمُوهُنَّ فَتَعَوَّذُوا بِاللّٰهِ مِنْهُنَّ لَمْ تَظْهَرِ الْفاحِشَةُ فِي قَوْمٍ قَطُّ حَتّىٰ يُعْلِنُوها إِلاّ ظَهَرَ فِيهِمُ الطّاعُونُ وَ الْأَوْجاعُ الَّتِي لَمْ تَكُنْ فِي أَسْلافِهِمُ الَّذِينَ مَضَوْا وَ لَمْ يَنْقُصُوا الْمِكْيالَ وَ الْمِيزانَ إِلاّ أُخِذُوا بِالسِّنِينَ وَشِدَّةِ الْمُؤْنَةِ وَ جَوْرِ السُّلْطانِ وَ لَمْ يَمْنَعُوا الزَّكاةَ إِلاّ مُنِعُوا الْقَطْرَ مِنَ السَّماءِ وَ لَوْلاَ الْبَهائِمُ لَمْ يُمْطَرُوا وَ لَمْ يَنْقُضُوا عَهْدَ اللّٰهِ وَ عَهْدَ رَسُولِهِ إِلاّ سَلَّطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ عَدُوَّهُمْ وَ أَخَذَ بَعْضَ ما فِي أَيْدِيهِمْ وَ لَمْ يَحْكُمُوا بِغَيْرِ ما أَنْزَلَ اللّٰهُ إِلاّ جَعَلَ اللّٰهُ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود پنج چیزرا اگر درک کردید از آنها پناه به خدا برید: ۱) کارزشت درقومی هرگزظاهرنشد تا آنرا علنی کردند مگرآنکه طاعون و دردهای بی‌سابقه که در اسلافشان نبوده درمیانشان ظاهرشد ۲) وپیمان و میزان را کم ندادند مگرآنکه مبتلا شدند به سالهای گرانی و سختی معاش و جورسلطان ۳) و از دادن زکات خودداری نکردند مگرآنکه ازقطرات باران ممنوع

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۱۹ و ج۱۱/ص ۵۱۲.

شدند واگر حیوانات زبان بسته نبود از آسمان باریده نمی‌شدند ۴) و پیمان الهی و رسول او را نشکستند مگر آنکه دشمن ایشان بر ایشان مسلّط گردید ۵) و حکم به غیر ما أنزل اللّه نکردند مگر آنکه خودشان به جان هم افتادند.

۴- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: مَنْ أَطاعَ اللّهَ فَقَدْ ذَکَرَ اللّهَ وَ إِنْ قَلَّتْ صَلاتُهُ وَ صِیامُهُ وَ تِلاوَتُهُ لِلْقُرْآنِ وَ مَنْ عَصَى اللّهَ فَقَدْ نَسِیَ اللّهَ وَ إِنْ کَثُرَتْ صَلاتُهُ وَ صِیامُهُ وَ تِلاوَتُهُ لِلْقُرْآنِ.(۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: هرکس خدا را اطاعت کند یاد خدا کرده واگرچه نماز او، روزۀ او و تلاوت او مر قرآن را کم باشد و هرکس خدا را نافرمانی کند خدا را فراموش کرده هرچند نماز او و روزۀ او و تلاوت قرآن او بسیار باشد.

خاتمة فی المحبّة

ملاك الدّین فی محبّة اللّه ورسوله

قالَ اللّهُ تَعالى: وَالَّذینَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبّاً لِلّهِ(۲) وَ قالَ عَزَّ وَ جَلَّ: قُلْ إِنْ کُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونی یُحْبِبْکُمُ اللّهُ وَ یَغْفِرْ لَکُمْ ذُنُوبَکُمْ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحیمٌ.(۳)

° ° °

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: ثَلاثٌ مَنْ کُنَّ فیهِ وَجَدَ حَلاوَةَ الْإیمانِ أَنْ یَکُونَ اللّهُ وَ رَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَیْهِ مِمّا سِواهُما، وَ أَنْ یُحِبَّ الْمَرْءَ لایُحِبُّهُ إِلّا لِلّهِ تَعالى، وَ أَنْ یَکْرَهَ أَنْ یَعُودَ فِی الْکُفْرِ کَما یَکْرَهُ أَنْ یُقْذَفَ فِی النّارِ.(۴) وَقالَ(ص): مَنْ أَحَبَّ لِلّهِ وَ أَبْغَضَ لِلّهِ وَ أَعْطى لِلّهِ وَ مَنَعَ لِلّهِ فَقَدِ اسْتَکْمَلَ الْإیمانَ. وَقالَ(ص): أَفْضَلُ الْأَعْمالِ الْحُبُّ فِی اللّهِ وَ الْبُغْضُ لِلّهِ.(۵)

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۰۳.
(۲) قرآن/ سورۀ بقره / آیۀ ۱۶۵. (۳) قرآن/ سورۀ آل عمران/آیۀ ۳۱
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۷۸ و المصنف / ج ۱۱/ص ۲۰۰.
(۵) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۷۸.

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: سه چیز است در هرکس باشد شیرینی ایمان را یافته است: یکی اینکه خدا و رسول او نزد او محبوبتر باشد از غیر این دو و دیگر اینکه مرد را دوست بدارد و دوستی او نباشد مگر برای خدا یتعالی و دیگر اینکه خوش نداشته باشد که به کفر برگردد چنانکه خوش ندارد در آتش افتد. و فرمود کسی که برای خدا دوستی کند و برای خدا دشمنی کند و برای خدا عطا کند و برای خدا خودداری کند بتحقیق ایمان را تکمیل کرده. و فرمود بهترین اعمال دوستی در راه خدا و دشمنی در راه خدا است.

۲- ش فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ (ص) لِعَلِیٍّ (ع): یا عَلِیُّ مِنْ أَوْثَقِ عُرَی الْإِیمانِ الْحُبُّ فِی اللّٰهِ وَالْبُغْضُ فِی اللّٰهِ وَ تَوالِی أَوْلِیاءِ اللّٰهِ وَ التَّبَرِّی مِنْ أَعْداءِ اللّٰهِ. وَ عَنِ الْباقِرِ عَنْ آبائِهِ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) قالَ: إِذا کانَ یَوْمُ الْقِیامَةِ یُنادِی مُنادٍ مِنَ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ یَسْمَعُ آخِرُهُمْ کَما یَسْمَعُ أَوَّلُهُمْ فَیَقُولُ أَیْنَ جِیرانُ اللّٰهِ جَلَّ جَلالُهُ فِی دارِهِ فَیَقُومُ عُنُقٌ مِنَ النّاسِ فَتَسْتَقْبِلُهُمْ زُمْرَةٌ مِنَ الْمَلائِکَةِ فَیَقُولُونَ ما کانَ عَمَلُکُمْ فِی دارِ الدُّنْیا فَصِرْتُمُ الْیَوْمَ جِیرانَ اللّٰهِ تَعالی فِی دارِهِ فَیَقُولُونَ کُنّا نَتَحابُّ فِی اللّٰهِ وَ نَتَوازَرُ فِی اللّٰهِ تَعالی قالَ فَیُنادِی مُنادٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ تَعالی صَدَقَ عِبادِی خَلُّوا سَبِیلَهُمْ فَیَنْطَلِقُونَ إِلی جِوارِهِ فِی الْجَنَّةِ بِغَیْرِ حِسابٍ[1]

یعنی، در وصیّت پیغمبر (ص) به علیّ (ع) فرمود: ای علی از محکم‌ترین دستآویز ایمان حُبّ در راه خدا و بغض در راه خدا و دوستی با دوستان خدا و دشمنی با دشمنان خدا است. و حضرت باقر (ع) از پدرانش روایت کرده از رسول خدا (ص) که فرمود چون قیامت شود منادی از طرف خدای عَزَّوَجَلَّ ندائی کند که اوّلین و آخرین بشنوند که میگوید کجایند همسایگان خدای جَلَّ جَلالُهُ در خانه‌اش و عدّه‌ای از مردم برمیخیزند پس ایشان را ملائکه استقبال میکنند و میگویند عمل شما چه بود در دنیا که امروز همسایگان خدا در خانه‌اش شدید گویند در راه او دوستی میکردیم و کمک مینمودیم در راه خدا یتعالی، فرمود

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۴۳۳، ۴۳۴ و ۴۴۹.

پس منادی ندا کند از جانب خدای تعالی که بندگانم راست میگویند راهشان را باز کنید که بروند بجوار خدا در بهشت بدون حساب.

۳ـ ش عَنِ الْباقِرِ (ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ وَ عِزَّتِي وَ جَلالِي وَ كِبْرِيائِي وَ نُورِي وَ عُلُوِّي وَ ارْتِفاعِ مَكانِي لايُؤْثِرُ عَبْدٌ هَواهُ عَلىٰ هَوايَ إِلَّا شَتَّتُّ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَ لَبَّسْتُ عَلَيْهِ دُنْياهُ وَ شَغَلْتُ قَلْبَهُ بِها وَ لَمْ آتِهِ مِنْها إِلَّا ما قَدَّرْتُ لَهُ وَ عِزَّتِي وَ جَلالِي وَ عَظَمَتِي وَنُورِي وَ عُلُوِّي وَ ارْتِفاعِ مَكانِي لايُؤْثِرُ عَبْدٌ هَوايَ عَلىٰ هَواهُ إِلَّا اسْتَحْفَظْتُهُ مَلائِكَتِي وَ كَفَّلْتُ السَّمٰواتِ وَ الْأَرَضِينَ رِزْقَهُ وَكُنْتُ لَهُ مِنْ وَراءِ تِجارَةِ كُلِّ تاجِرٍ وَ أَتَتْهُ الدُّنْيا وَ هِيَ راغِمَةٌ (۱)

یعنی، حضرت باقر (ع) روایت کرده که رسولخدا (ص) فرمود خدای عَزَّوَجَلّ میفرماید قسم به عزّت وجلال و بزرگی و نور و برتری وارتفاع من ازمکان که بنده‌ای هوا و میل خودرا برمیل من ترجیح ندهد مگرآنکه امر او براو پراکنده گردد و دنیا براو مشتبه گردد و دل او مشغول دنیا گردد و ازدنیا به او ندهم مگرآنچه برای او مقدّر نموده‌ام و قسم به عزّت وجلال وعظمت ونوروبرتری من ازمکان که بنده ترجیح نمیدهد میل مرا برمیل خود مگرآنکه فرشتگانم او را حفظ کنند وآسمانها وزمینها متکفّل روزی او شوند و من برای او از پشت تجارت هرتاجری نظارت دارم ودنیا به طرف او آید درحالیکه نمیخواهد.

من أحبّ الله أحبّه الله و العباد

قالَ اللّٰهُ تَعالىٰ: إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا (۲)

° ° °

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: إِنَّ اللّٰهَ إِذا أَحَبَّ عَبْداً دَعا جِبْرِيلَ فَقالَ إِنِّي أُحِبُّ فُلاناً فَأَحِبَّهُ قالَ فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ ثُمَّ يُنادِي فِي السَّماءِ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۲۲۱.
(۲) قرآن/ سورهٔ مریم/آیهٔ ۹۶.

فَيَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلاناً فَأَحِبُّوهُ فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِى أَهْلِ الْأَرْضِ ، وَ إِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ عَبْداً دَعَا جِبْرِيلَ فَيَقُولُ إِنِّى أُبْغِضُ فُلاناً فَأَبْغِضْهُ قَالَ فَيُبْغِضُهُ جِبْرِيلُ ثُمَّ يُنَادِى فِى أَهْلِ السَّمَاءِ إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ فُلاناً فَأَبْغِضُوهُ ، قَالَ فَيُبْغِضُونَهُ ثُمَّ تُوضَعُ لَهُ الْبَغْضَاءُ فِى الْأَرْضِ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود : خدا چون بنده‌ای را دوست بدارد جبرئیل را بخواهد وبگوید من فلانی را دوست دارم تواورا دوست بدار ، پس جبرئیل اورا دوست بدارد ، سپس ندا کند درآسمان و بگوید که خدا فلانی را دوست میدارد پس اورا دوست بدارید پس اهل آسمان اورا دوست بدارند سپس موردقبول باشد درزمین، و چون خدا بنده‌ای را دشمن بدارد جبرئیل را بخواهد و بگوید که من فلانی را دشمن دارم، پس اورا دشمن بدار ، پس جبرئیل دشمن او شود سپس ندا کند درآسمان که‌خدا فلانی را دشمن دارد اورا دشمن بدارید سپس برای او درزمین دشمنی گذاشته‌شود .

۲ـ ج عَنْ أَبِى ذَرٍّ (رض) قَالَ قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) أَرَأَيْتَ الرَّجُلَ يَعْمَلُ الْعَمَلَ مِنَ الْخَيْرِ فَيَحْمَدُهُ النَّاسُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: تِلْكَ عَاجِلُ بُشْرَى الْمُؤْمِنِ(۲)

یعنی،روایت‌شده از ابوذرکه به‌رسولخدا (ص) گفته‌شد آیا مردیکه عمل خیرمیکند مردم‌اورا ثنا میگویند چگونه‌است ؟ فرمود : این بشارت دنیوی مؤمن است .

من أحبّ قوماً حشر معهم

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَ مَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقاً(۳)

---

(۱)و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۷۹.
(۳) قرآن/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۶۹.

۱ـ ج عَنِ النَّبِيّ(ص) قالَ: اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ. و عَنْ أَنَس(رض) أَنَّ رَجُلاً سَئَلَ النَّبِيَّ(ص) مَتَى السّاعَةُ يا رَسُولَ اللّهِ؟ قالَ: ما أَعْدَدْتَ لَها؟ قالَ: ما أَعْدَدْتُ لَها مِنْ كَثِيرِ صَلاةٍ وَ لاصَوْمٍ وَلاصَدَقَةٍ وَلكِنّي أُحِبُّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ قالَ: أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ.(۱)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: مرد محشورمیشودباآنکه را دوست میدارد. و از انس(رض) روایت شده که‌مردی از پیغمبر (ص) سئوال کرد یا رَسُولَ اللّهِ ساعت‌قیامت‌کی است؟ فرمود: چه مهیّاکرده‌ای برای آن؟ گفت: برای آن نماز زیاد و روزه‌وصدقه‌ای مهیّانکرده‌ام ولکن خداورسول اورا دوست میدارم، فرمود: تو با کسی‌هستی‌که دوست داشته‌ای.

۲ـ ش قالَ أَمِيرُالْمُؤْمِنِينَ قالَ رَسُولُ اللّهِ(ص): اُنْظُرُوا مَنْ تُحادِثُونَ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَحَدٍ يَنْزِلُ بِهِ الْمَوْتُ إِلّا مُثِّلَ لَهُ أَصْحابُهُ إِلَى اللّهِ فَإِنْ كانُوا خِياراً فَخِياراً وَ إِنْ كانُوا شِراراً فَشِراراً وَ لَيْسَ أَحَدٌ يَمُوتُ إِلّا تَمَثَّلْتُ لَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ.(۲)

یعنی، امیرالمؤمنین(ع) گفت رسولخدا (ص) فرمود ببینید با که صحبت و حدیث میگوئید زیرا اَحَدی نمی‌میرد مگرآنکه اصحاب و دوستانش برای او مجسّم میشوند اگرخوب بوده‌اند پس خوب مجسّم میشوند واگر ازاشرار بودند پس بشکل شرار مجسّم میشوند واحدی نمی‌میرد مگرآنکه اصحاب او برای او مجسم میشوند.

محبّة الصّالحين و زيارتهم و مجالستهم غنيمة كبرى

۱ـ ج عَنِ النَّبِيّ(ص) قالَ: النّاسُ مَعادِنُ كَمَعادِنِ الْفِضَّةِ وَ الذَّهَبِ خِيارُهُمْ فِي الْجاهِلِيَّةِ خِيارُهُمْ فِي الْإِسْلامِ إِذا فَقُهُوا وَ الْأَرْواحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَما تَعارَفَ مِنْها ائْتَلَفَ وَ ما تَناكَرَ مِنْها اخْتَلَفَ وَ قالَ(ص): الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخالِلُ.(۳)

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۸۰ و ۸۱ و المصنف/ ج۱۱/ص ۱۹۹.
(۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۱۱ و ۴۱۲.

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: مردم معدنهائی مانند معادن نقره وطلایند، خوبانشان درجاهلیّت دراسلام خوبند هرگاه داناشوند و ارواح لشکری مجتمع میباشند آنانیکه در صفات مانندبودند الفت گرفتند و آنانکه مانندهم نبودند اختلاف کردند. و فرمود مرد بردین دوست خودمیباشد بایدیکی ازشما دقّت کند کهرا دوست میگیرد.

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: اَلْمَرْءُ عَلٰى دِينِ خَلِيلِهِ(۱)!

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مرد بردین دوستش میباشد.

۳- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: لَاتُصَاحِبْ إِلَّا مُؤْمِنًا وَلَايَأْكُلْ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيٌّ. وَ قَالَ(ص): إِذَا أَحَبَّ الرَّجُلُ أَخَاهُ فَلْيُخْبِرْهُ أَنَّهُ يُحِبُّهُ. وَ كَانَ رَجُلٌ عِنْدَالنَّبِيِّ (ص) فَمَرَّبِهِ رَجُلٌ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي لَأُحِبُّ هٰذَا، قَالَ: أَعْلَمْتَهُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: أَعْلِمْهُ. وَ قَالَ(ص) إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَ الْجَلِيسِ السُّوءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكِيرِ فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ وَ إِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَ إِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَ نَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَ إِمَّا أَنْ تَجِدَرِيحًا خَبِيثَةً(۲)!

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: رفاقت ومجالست مکن مگر بامؤمن وطعامتورا نخورد جزپرهیزکار. و فرمود هرگاه مردی برادرخودرا دوست میدارد باید بهاو اظهارکند و مردی خدمت پیغمبر (ص) بود، مرددیگری بهاو گذشت و گفت یَارَسُولَ اللّٰه من اورا دوست میدارم، فرمود آیا بهاو اعلام کردهای؟ گفت: نه فرمود بهاو اعلامکن. و فرمود: همانا حکایت همنشین صالح و همنشین بد مانند حامل مشک و دمندهٔدر کورهمیباشندکهحاملمشک یابهتومیدهد ویامیخری ازاو ویاازاو بوی خوش میبابی، ولی دمندهٔکوره یاجامهات را میسوزاند ویابوی بدازآن مییابی.

۴- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِي وَصِيَّتِهِ لِعَلِيٍّ (ع) يَا عَلِيُّ مَنْ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۳۰.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۸۱ و ۸۲.

لَمْ تَنْتَفِعْ بِدینِهِ وَ لا دُنْیاهُ فَلاخَیْرَلَکَ فی مُجالَسَتِهِ وَ مَنْ لَمْ یُوجِبْ لَکَ فَلاتُوجِبْ لَهُ وَ لاکَرامَةَ.(۱)

یعنی، رسول‌خدا (ص) در وصیّت خود به علیّ(ع) فرمود: یا علیّ کسیکه به دین او و بهره نبرده‌ای و نه بدنیای او، درمجالست او برای تو خیری نیست وکسیکه برای توچیزی قائل نشده تو برای او چیزی قائل نباش و کرامتی نباشد.

۵ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: ثَلاثَةٌ مُجالَسَتُهُمْ تُمیتُ الْقَلْبَ: الْجُلُوسُ مَعَ الْأَنْذالِ وَ الْحَدیثُ مَعَ النِّساءِ وَالْجُلُوسُ مَعَ الْاَغْنِیاءِ.(۲)

یعنی، رسول‌خدا (ص) فرمود: سه‌کس است که هم‌نشینی با آنان دل را میمیراند: هم‌نشینی با مردم‌پست، وسخن گفتن با زنان و هم‌نشینی با اغنیاء.

۶ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: زارَرَجُلٌ أَخاً لَهُ فی قَرْیَةٍ أُخْری، فَأَرْصَدَاللّهُ لَهُ عَلی مَدْرَجَتِهِ مَلَکاً فَلَمّا أَتی عَلَیْهِ قالَ:أَیْنَ تُریدُ؟ قالَ: أُریدُ أَخاً لی فی هذِهِ الْقَرْیَةِ، قالَ: هَلْ لَکَ عَلَیْهِ مِنْ نِعْمَةٍ تَرُبُّها؟ قالَ: لا، غَیْرَأَنّی أَحْبَبْتُهُ فِی اللّهِ عَزَّوَجَلَّ قالَ:فَإِنّی رَسُولُ اللّهِ إِلَیْکَ بِأَنَّ اللّهَ قَدْ أَحَبَّکَ کَما أَحْبَبْتَهُ فیهِ.(۳)

یعنی، ازپیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: مردی خواست زیارت کند برادرخودرا در قریهٔ‌دیگری، خدا دررااه او فرشته‌ای بکمین قرار داد، پس به‌آن قریه‌آمد، آن فرشته به‌او وگفت کجا میروی؟ گفت: میخواهم زیارت‌کنم برادرم‌را در این قریه، گفت: آیا اوبرتو نعمتی دارد؟ گفت نه جُزاینکه اورا درراه‌خدای عَزَّوَجَلَّ دوست دارم، فرشته‌گفت: من فرستادهٔ‌خدایم بسوی تو به‌اینکه خداتورا دوست دارد چنانکه تو اورا دوست داری درراه‌خدا.

۷ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: مَنْ عادَ مَریضاً أَوْ زارَ أَخاً لَهُ فِی اللّهِ ناداهُ مُنادٍ أَنْ طِبْتَ وَطابَ مَمْشاکَ وَ تَبَوَّأْتَ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْزِلاً.(۴)

یعنی، ازپیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: کسیکه‌بیماری‌را عیادت ویابرادری را درراه‌خدا زیارت‌کند منادی اورا نداکند که‌پاک

---

(۱) و (۲) وسائل‌الشیعه/ ج۸/ص ۴۲۱، ۴۳۰ و ۴۳۱.
(۳) و (۴) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۸۲.

شدی وراهت پاکست و ازبهشت منزلی را جای گرفتی.

۸ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: ما مِنْ مُؤْمِنَيْنِ أَوْ ثَلاثَةٍ اجْتَمَعُوا عِنْدَ أَخٍ لَهُمْ يَأْمَنُونَ بَوائِقَهُ وَ لايَخافُونَ غَوائِلَهُ وَ يَرْجُونَ ما عِنْدَهُ اِنْ دَعَوُا اللّٰهَ اَجابَهُمْ وَ اِنْ سَئَلُوهُ اَعْطاهُمْ وَ اِنِ اسْتَزادُوا هُ زادَهُمْ وَ اِنْ سَكَتُوا ابْتَدَأَهُمْ وَقالَ: دَعا مُوسٰى و أَمَّنَ هٰرُونُ و أَمَّنَتِ الْمَلائِكَةُ فَقالَ اللّٰهُ قَدْ اُجيبَتْ دَعْوَتُكُما(۱)

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هردونفرمؤمن ویا سه نفری‌که جمع‌شوند نزد برادرخود آن برادری‌که از شرورا و ایمن باشند و ازحیله‌های او خوف نداشته‌باشند و ازآنچه نزد اوست امیدوارباشند، اگرخدارا بخوانند اجابتشان کند و اگرازاوسئوال کنند به‌ایشان عطاکند و اگر افزونی بخواهند افزون کند برای ایشان و اگر ساکت‌باشند خدا بدون درخواست عطایشان کند. و رسولخدا (ص) فرمود: موسی دعاکرد و برادرش‌هرون آمین گفت و ملائکه آمین گفتند، پس‌خدا فرمود بتحقیق دعوت‌شما اجابت‌شد.

۹ـ ج قالَ عَلِيٌّ(ع) سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ: ما مِنْ مُسْلِمٍ يَعُودُ مُسْلِمًا غُدْوَةً إِلاّ صَلّٰى عَلَيْهِ سَبْعُونَ اَلْفَ مَلَكٍ حَتّٰى يُمْسِيَ وَاِنْ عادَهُ عَشِيَّةً اِلاّ صَلّٰى عَلَيْهِ سَبْعُونَ اَلْفَ مَلَكٍ حَتّٰى يُصْبِحَ وَ كانَ لَهُ خَرِيفٌ فِي الْجَنَّةِ(۲)

یعنی، علیّ(ع) فرمود: ازرسولخدا (ص) شنیدم‌که‌میفرمود مسلمانی مسلمانی را در صبح عیادت نمیکند مگرآنکه هفتادهزارمَلَک برای او دعاکنند تاشب‌کند واگرشب اورا عیادت‌کند هفتادهزارمَلَک اورا دعاکند تاصبح و برای او بستانی دربهشت است.

المتحابّون في ظلّ العرش يوم القيامة

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: اِنَّ اللّٰهَ تَعالٰى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيامَةِ:

---

(۱) وسائل الشيعه/ ج۴/ص ۱۱۴۴.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۱/ص ۳۵۰.

أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلالِي الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّي يَوْمَ لاظِلَّ إِلاّ ظِلِّي. وَ فِي رِوَايَةٍ: قَالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ اَلْمُتَحَابُّونَ فِي جَلالِي لَهُمْ مَنابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَ الشُّهَداءُ(۱)!

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: خدای تعالی روز قیامت میفرماید: کجایند آنانکه با یکدگر دوستی میکردند ببرکت جلال من، امروز درسایه ام ایشان را جای میدهم روزیکه سایه ای نیست جزسایهٔ من. و در روایتی: خدای عَزَّوَجَلّ فرمود دوستی کنان در پرتو جلال من برای ایشان منبرهائی از نوراست، پیغمبران و شهداء به ایشان حسرت میخورند.

۲ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ مِنْ عِبادِ اللّٰهِ لَأُناساً ماهُمْ بِأَنْبِياءَ وَلاشُهَداءَ يَغْبِطُهُمُ الْأَنْبِياءُ وَالشُّهَداءُ يَوْمَ الْقِيامَةِ بِمَكانِهِمْ مِنَ اللّٰهِ تَعالىٰ، قالُوا: يارَسُولَ اللّٰهِ تُخْبِرُنا مَنْ هُمْ؟ قالَ: هُمْ قَوْمٌ تَحابُّوا بِرُوحِ اللّٰهِ عَلىٰ غَيْرِ أَرْحامٍ بَيْنَهُمْ وَ لاأَمْوالٍ يَتَعاطَوْنَها فَوَاللّٰهِ إِنَّ وُجُوهَهُمْ لَنُورٌ وَ إِنَّهُمْ لَعَلىٰ نُورٍ لايَخافُونَ إِذا خافَ النّاسُ وَ لايَحْزَنُونَ إِذا حَزِنَ النّاسُ أَلا إِنَّ أَوْلِياءَ اللّٰهِ لاخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لاهُمْ يَحْزَنُونَ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: بعضی از بندگان خدا مردمی هستند که نه پیغمبرند و نه شهید ولی پیغمبران و شهداء به ایشان روز قیامت حسرت برند بواسطهٔ قُربشان به خدا، گفتند یا رَسُولَ اللّٰه مارا خبرمیدهی که ایشان کیانند؟ فرمود قومیکه با یکدگر محبت دارند بدون اینکه رَحِم باشند و بدون اموالی که به یکدگر داده باشند، پس قسم به خدا که صورتشان نورانی و بر راه نورند نمی‌ترسند روزیکه مردم میترسند و نه غصّه دارند روزیکه مردم محزونند خدا فرموده أَلا إِنَّ أَوْلِياءَ اللّٰهِ لاخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لاهُمْ يَحْزَنُونَ.

۳ـ ش عَنِ الْباقِرِ (ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ: اَلْمُتَحابُّونَ فِي

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۸۳.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۸۳ و المصنف / ج۱۱/ص ۲۰۲.

اللّهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ عَلى أَرْضٍ زَبَرْجَدَةٍ خَضْراءَ فِي ظِلِّ عَرْشِهِ عَنْ يَمِينِهِ وَ كِلْتا يَدَيْهِ يَمِينٌ وُجُوهُهُمْ أَشَدُّ بَياضاً وَ أَضْوَءُ مِنَ الشَّمْسِ الطّالِعَةِ يَغْبِطُهُمْ بِمَنْزِلَتِهِمْ كُلُّ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ وَ كُلُّ نَبِيٍّ مُرْسَلٍ يَقُولُ النّاسُ مَنْ هؤُلاءِ فَيُقالُ هؤُلاءِ الْمُتَحابُّونَ فِي اللّهِ(۱).

یعنی، از حضرت باقر (ع) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) فرمود آنانکه در راه خدا یکدگررا دوست میدارند روزقیامت بالای زمین زبرجد سبزی درسایهٔ عرش خدا ازطرف راست او و هردودست خدا راست است، صورتهای ایشان سفیدتر و نورانی‌تر از خورشیدطالع میباشد بمنزله ومقام ایشان غِبْطه میبرند هرفرشتهٔ مقرّب و هر پیمبر مرسل، مردم میگویند اینان که‌هستند؟ گفته‌شودکه ایشان دوستی‌کنندگان در راه خدایند.

۴ـ ش عَنْ عَلِيٍّ(ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) إِنَّ مُوسَى بْنَ عِمْرانَ لَمّا جاءَ رَبَّهُ فَقالَ يا رَبِّ أَقَرِيبٌ أَنْتَ مِنِّي فَأُناجِيكَ أَمْ بَعِيدٌ فَأُنادِيكَ فَأَوْحَى اللّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَيْهِ يا مُوسى أَنا جَلِيسُ مَنْ ذَكَرَنِي فَقالَ مُوسى فَمَنْ فِي سِتْرِكَ يَوْمَ لاسِتْرَ إِلّا سِتْرُكَ؟ قالَ تَعالَى الَّذِينَ يَذْكُرُونَنِي فَأَذْكُرُهُمْ وَ يَتَحابُّونَ فِيَّ فَأُولئِكَ الَّذِينَ إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أُصِيبَ أَهْلَ الْأَرْضِ بِسُوءٍ ذَكَرْتُهُمْ فَدَفَعْتُ عَنْهُمْ بِهِمْ(۲).

یعنی، علیّ روایت‌کرده که‌رسولخدا (ص) فرمود: مُوسَى بْن عِمْران زمانیکه بمناجات پروردگارش آمد عرض‌کرد پروردگارا آیا تو نزدیکی به‌من که‌باتو مناجات‌کنم ویا دوری که تورا نداکنم، پس خدای عَزَّوَجَلّ بهاو وحی کرد که‌ای موسی من همنشین کسی هستم که‌مرا یادکند، موسی عرض‌کرد چه‌کس در پناه‌تواست روزیکه‌پناهی نیست جُزپناه‌تو، خدایتعالی فرمود آنانکه مرا یادمیکنند و من آنان را یادمیکنم و دربارهٔمن و راه‌من بایکدگر محبّت میکنند، آنانندآنکسانیکه اگربخواهم بهاهل زمین بدی ویاعذابی برسانم آنانرا یادمیکنم وبواسطهٔآنان ازاهل زمین بدی را برطرف میکنم.

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۷۷ و ج۱۱/ص ۴۳۲.

۵- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: سِتُّ خِصالٍ مَنْ كُنَّ فِيهِ كانَ بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ وَ عَنْ يَمِينِ اللّٰهِ فَقالَ لَهُ ابْنُ اَبِي يَعْفُورٍ وَ ما هُنَّ جُعِلْتُ فِداكَ؟ قالَ: يُحِبُّ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ لِاَخِيهِ ما يُحِبُّ لِاَعَزِّ أَهْلِهِ وَ يَكْرَهُ لِاَخِيهِ ما يَكْرَهُ لِاَعَزِّ أَهْلِهِ وَ يُناصِحُهُ الْوَلايَةَ اِلىٰ اَنْ قالَ: اِذا كانَ مِنْهُ بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ بَثَّهُ هَمَّهُ فَفَرِحَ لِفَرَحِهِ اِنْ هُوَ فَرِحَ وَ حَزِنَ لِحُزْنِهِ اِنْ هُوَ حَزِنَ وَ اِنْ كانَ عِنْدَهُ ما يُفَرِّجُ عَنْهُ فَرَّجَ عَنْهُ وَ اِلّا دَعا لَهُ اِلىٰ اَنْ قالَ اِنَّ لِلّٰهِ خَلْقاً عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ أَبْيَضُ مِنَ الثَّلْجِ وَ أَضْوَءُ مِنَ الشَّمْسِ الضّاحِيَةِ يَسْئَلُ السّائِلُ ما هٰؤُلاءِ؟ فَيُقالُ هٰؤُلاءِ الَّذِينَ تَحابُّوا فِي جَلالِ اللّٰهِ.(۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: شش خصلت در هرکس باشد درحضورخدا و قدرت او است اِبْنِ اَبِي يَعْفُور گفت آن خصال چیست فدایت شوم؟ فرمود: مردمسلمان دوست میدارد برای برادرش آنچه را که برای عزیزترین خانواده اش دوست میدارد و خوش ندارد برای برادرش آنچه را که برای عزیزترین اهلش خوش ندارد و دوستی را برای برادر اسلامیش خالص میکند تا اینکه فرمود اگر برادرش چنین مقامی نزد او داشت همّت خودرا برای او میپراکند وخوشحال شود برای خوشی او و مهموم شود برای اندوه او و اگرنزدش چیزی باشد باعث گشایشی باشد برای او گشایش میدهد وگرنه برای او دعا میکند تا اینکه فرمود برای خدا مخلوقی است از طرف راست عرش او درحضورخدا که صورتشان سفیدتر از برف و روشنتر از خورشید درخشان است، سائل میپرسد اینان کیانند؟ گفته شود اینان کسانیند که درراه عظمت الٰهی با یکدگر محبت کردند.

۶- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: لا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ رَجُلٌ لَيْسَ لَهُ فَرَطٌ.(۲)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: داخل بهشت نشود مردی که برای او برادر پیش قدمی درراه خدا نباشد.

۷- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: سِتَّةٌ مِنَ الْمُرُوَّةِ ثَلاثَةٌ مِنْها فِي

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۰۷، ۵۴۲ و ۵۴۳.

الْحَضَرِ وَ ثَلاثَةٌ مِنْها فِی السَّفَرِ، فَأَمَّا الَّتِی فِی الْحَضَرِ فَتِلاوَةُ کِتابِ اللّٰهِ وَ عِمارَةُ مَساجِدِ اللّٰهِ وَ اتِّخاذُ الْإِخْوانِ فِی اللّٰهِ وَأَمَّا الَّتِی فِی السَّفَرِ فَبَذْلُ الزّادِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْمِزاحُ فِی غَیْرِ الْمَعاصِی.[1]

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده که فرمود: شش چیز از مروّت است سه عدد از آن درحضر و سه عدد آن درسفر است: امّا آنچه در حضر است تلاوت کتاب خدا و آباد کردن مسجد خدا و برادران خدائی تهیّه کردن و امّا آنچه درسفر است، زاد وتوشه را بذل کردن وحُسن خلق و مزاح کردن درغیر معاصی.

۸ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اَلْمَرْءُ عَلىٰ دِینِ خَلِیلِهِ وَ قَرِینِهِ وَ کانَ یَقُولُ مَنْ کانَ یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْآخِرِ فَلایُؤاخِیَنَّ کافِرًا وَ لایُخالِطَنَّ فاجِرًا وَ مَنْ آخیٰ کافِرًا أَوْ خالَطَ فاجِرًا کانَ فاجِرًا کافِرًا وَ قالَ(ص) اَرْبَعَةٌ مَفْسَدَةٌ لِلْقُلُوبِ: اَلْخَلْوَةُ بِالنِّساءِ وَ الْاِسْتِمْتاعُ مِنْهُنَّ وَ الْأَخْذُ بِرَأْیِهِنَّ وَ مُجالَسَةُ الْمَوْتیٰ فَقِیلَ یارَسُولَ اللّٰهِ وَ ما مُجالَسَةُ الْمَوْتیٰ قالَ کُلُّ ضالٍّ عَنِ الْإِیمانِ وَ جائِرٍ عَنِ الْأَحْکامِ.[2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مرد بر دین دوست و قرین خود است و میفرمود کسیکه ایمان به خدا و روزجزا دارد البتّه نباید با کافر برادری کند وبا فاجر مراوده کند و کسیکه با کافر برادری کند و یا با فاجر رفت وآمد نماید خود فاجروکافر است. و فرمود چهار چیز دل را فاسدکند خلوت با زنان و بهره بردن از ایشان وگرفتن رأی ایشان و مجالست مرده دلان، عرض شد مردگان کیانند؟ فرمود هرگمراه از ایمان و منحرف از احکام.

التّوسّط فی الحبّ مطلوب

عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: حُبُّکَ الشَّیْءَ یُعْمِی وَ یُصِمُّ. وَقالَ(ص): أَحْبِبْ حَبِیبَکَ هَوْنًا ما عَسیٰ أَنْ یَکُونَ بَغِیضَکَ یَوْمًا ما، وَ أَبْغِضْ بَغِیضَکَ هَوْنًا ما عَسیٰ أَنْ یَکُونَ حَبِیبَکَ یَوْمًا ما.[3]

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۳۲۰ و ج۱۱/ص ۵۰۲ و ۵۰۷.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۸۴.

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: دوستی به چیزی کور و کر میکند. و فرمود: دوستت را دوست بدار مقداری شاید روزی دشمن تو گردد و دشمن بدار دشمنت را مقداری شاید او روزی دوستت گردد.

کتاب الأذکار و الأدعیة و الاستغفار و التّوبة

و فیه خمسة أبواب و خاتمة

الباب الأوّل فی فضائل الذّکر و الذّاکرین

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَی: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيرًا وَ سَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَ أَصِيلًا(۱) وَ قَالَ تَعَالَی: فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَ اشْكُرُوا لِي وَ لَاتَكْفُرُونَ(۲) و قَالَ عَزَّوَجَلَّ: وَ الذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَ الذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَ أَجْرًا عَظِيمًا(۳)

° ° °

۱ـ ج قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): يَقُولُ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَ أَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي. فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَ إِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُ وَ إِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَ إِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا. وَ إِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً.(۴)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خدای عَزَّوَجَلَّ میفرماید من نزد گمان بنده‌ام به‌من میباشم و من با اویم هنگامیکه مرا یادمیکند اگر مرا درنزدخود یادکرد من اورا درنزدخود یادکنم و اگر مرا در جمعی یادکرد من اورا درجمع بهتری یادکنم و اگریکوجب به‌من نزدیک شود یک ذراع به‌او نزدیک شوم و اگر یک ذراع به‌من‌نزدیک شدمن چهارذراع به‌او نزدیک شوم و اگربیاید بسوی من برفتن من بیایم بسوی او بهَرْوَلَه.

(۱) قرآن/ سورهٔ احزاب /آیهٔ ۴۱و۴۲.(۲)قرآن/ سورهٔ بقره / آیهٔ ۱۵۲.
(۳) قرآن/ سورهٔ احزاب /آیهٔ ۳۵.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۸۵ و ۸۶ والمصنف / ج۱۱/ص ۲۹۳.

۲- ج قالَ النَّبِیُّ(ص) إِنَّ لِلّٰهِ مَلائِکَةً یَطُوفُونَ فِی الطُّرُقِ یَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّکْرِ. فَإِذا وَجَدُوا قَوْمًا یَذْکُرُونَ اللّٰهَ تَنادَوْا هَلُمُّوا إِلیٰ حاجَتِکُمْ. قالَ فَیَحُفُّونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمْ إِلیٰ سَماءِ الدُّنْیا قالَ فَیَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ ما یَقُولُ عِبادِی قالُوا یُسَبِّحُونَکَ وَ یُکَبِّرُونَکَ وَ یَحْمَدُونَکَ وَ یُمَجِّدُونَکَ. قالَ فَیَقُولُ هَلْ رَأَوْنِی فَیَقُولُونَ لا وَاللّٰهِ ما رَأَوْکَ. قالَ فَیَقُولُ کَیْفَ لَوْ رَأَوْنِی قالَ یَقُولُونَ لَوْرَأَوْکَ کانُوا أَشَدَّ لَکَ عِبادَةً وَ أَشَدَّ لَکَ تَمْجِیدًا وَ أَکْثَرَ لَکَ تَسْبِیحًا .قالَ یَقُولُ فَما یَسْأَلُونِی قالَ یَقُولُونَ یَسْأَلُونَکَ الْجَنَّةَ. قالَ یَقُولُ وَهَلْ رَأَوْها قالَ یَقُولُونَ لا وَاللّٰهِ یا رَبِّ ما رَأَوْها . قالَ یَقُولُ فَکَیْفَ لَوْأَنَّهُمْ رَأَوْها . قالَ یَقُولُونَ لَوْرَأَوْها کانُوا أَشَدَّ عَلَیْها حِرْصًا وَ أَشَدَّ لَها طَلَبًا وَ أَعْظَمَ فِیها رَغْبَةً قالَ فَمِمَّ یَتَعَوَّذُونَ. قالَ یَقُولُونَ مِنَ النّارِ. قالَ یَقُولُ وَهَلْ رَأَوْها .قالَ یَقُولُونَ لا وَاللّٰهِ ما رَأَوْها یَقُولُ فَکَیْفَ لَوْ رَأَوْها قالَ یَقُولُونَ لَوْرَأَوْها کانُوا أَشَدَّ مِنْها فِرارًا وَ أَشَدَّ مِنْها مَخافَةً. قالَ فَیَقُولُ فَأُشْهِدُکُمْ أَنِّی قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ. یَقُولُ مَلَکٌ مِنَ الْمَلائِکَةِ فِیهِمْ فُلانٌ لَیْسَ مِنْهُمْ إِنَّما جاءَ لِحاجَةٍ. قالَ هُمُ الْجُلَساءُ لایَشْقیٰ بِهِمْ جَلِیسُهُمْ.(۱)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: برای خدا فرشتگانی استکه در راهها دورمیزنند جستجومیکنند ازاهل ذکر و چون قومی را یافتند که ذکرخدادازندندا میکنند یکدگررا که بیائید بسوی حاجت ومقصدتان فرمود پس بپرهای خود ایشان را احاطه‌میکنند تاآسمان دنیا . فرمود پس پروردگارشان ازایشان سئوال‌میکند بااینکه‌خوددانا تر است به‌آنان که‌بندگان من چه‌میگویند عرض میکنند تورا تسبیح و تورا تکبیر و تورا حمد و تورا تمجید میکنند، فرمود پس‌خدا میفرماید آیا مرا دیده‌اند عرض‌میکنند خیربه‌خدا قسم تو را ندیده‌اند، فرمود پس‌خدا میفرماید چگونه‌بود اگر بفرض محال مرا دیده‌بودند، فرمود پس‌عرض‌میکنند اگر تورا دیده‌بودندبرای بندگی بهتر و برای تو تمجید شدیدتر وبرای تو تسبیح بیشتر

---

(۱) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۸۶ و ۸۷.

میکردند، فرمود پس خدا میفرماید از من چه میخواهند؟ فرمود عرض میکنند از تو بهشت میخواهند، فرمود پس خدا میفرماید آیا بهشت را دیده‌اند، فرمود عرض میکنند نه وَاللّٰه ندیده‌اند، فرمود پس خدا میفرماید اگر دیده بودند چگونه بود حالشان، فرمود: پس عرض میکنند اگر دیده بودند حرص ایشان بر آن سخت تر وطلب ایشان جدّی‌تر و رغبت و میلشان به آن بزرگتر بود، خدا میفرماید از چه پناه میبرند فرمود میگویند از آتش، فرمود خدا میفرماید: آیا آتش را دیده‌اند عرض میکنند نه وَاللّٰهِ ندیده‌اند میفرماید پس چگونه بود اگر آنرا دیده بودند فرمود عرض میکنند اگر دیده بودند فرارشان از آن بیشتر و خوفشان از آن شدیدتر بود، فرمود: پس خدا میفرماید شما را شاهد میگیرم که من ایشان را آمرزیدم، پس مَلَکی از ملائکه میگوید درمیان ایشان فلانی است و او از ایشان نیست، برای حاجتی همانا آمده درمیان ایشان، فرماید ایشان همنشینند و به برکت آنان او شقیّ نمیشود.

۳ـ ش عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قٰالَ إِنَّ رَجُلًا أَتىٰ رَسُولَ اللّٰهِ فَقٰالَ يٰا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّی نٰافَقْتُ فَقٰالَ وَاللّٰهِ مٰا نٰافَقْتَ وَلَوْ نٰافَقْتَ مٰا أَتَيْتَ تُعْلِمُنِی مَا الَّذِی رٰابَکَ أَظُنُّ الْعَدُوَّ الْحٰاضِرَ أَتٰاکَ فَقٰالَ لَکَ مَنْ خَلَقَکَ فَقُلْتَ اللّٰهُ خَلَقَنِی فَقٰالَ لَکَ مَنْ خَلَقَ اللّٰهَ فَقٰالَ إِی وَاللّٰهِ الَّذِی بَعَثَکَ بِالْحَقِّ لَکٰانَ کَذٰا فَقٰالَ (ص) إِنَّ الشَّيْطٰانَ أَتٰاکُمْ مِنْ قِبَلِ الْأَعْمٰالِ فَلَمْ يَقْوَ عَلَيْکُمْ فَأَتٰاکُمْ مِنْ هٰذَا الْوَجْهِ لِکَیْ يَسْتَزِلَّکُمْ فَإِذٰا کٰانَ کَذٰلِکَ فَلْيَذْکُرْ أَحَدُکُمُ اللّٰهَ وَحْدَهُ (۱)

یعنی، از حضرت باقر (ع) روایت شده که: مردی خدمت رسول خدا(ص) آمد وعرض کرد يٰا رَسُولَ اللّٰه من منافق شدم آنجناب فرمود سوگند بخدا که منافق نشدی واگر منافق بودی نمی‌آمدی مرا آگاه کنی، چه چیز تورا به شکّ انداخته، گمان میکنم دشمن حاضر آمده به تو گفته چه کس تورا خلق کرده توگفتی خدا مرا خلق کرده او به توگفته خدا را که خلق کرده، عرض کرد آری به خدائی که تورا مبعوث بحقّ نموده که

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۹۲.

چنین بوده، پس فرمود که شیطان از ناحیۀ اعمال شما آمد و بر شما مسلّط نشد پس از این ناحیه آمده که شما را بلغزاند پس هرگاه چنین شد باید ذکر کنید خدا را بیکتائی.

۴ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قَالَ: مَثَلُ الْبَیْتِ الَّذِی یُذْکَرُ اللّٰهُ فِیهِ وَ الْبَیْتِ الَّذِی لَا یُذْکَرُ اللّٰهُ فِیهِ مَثَلُ الْحَیِّ وَالْمَیِّتِ. وَ قَالَ(ص): مَنْ قَالَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِیکَ لَهُ لَهُ الْمُلْکُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ هُوَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ فِی یَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ کَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ وَ کُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَ مُحِیَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَیِّئَةٍ وَکَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّیْطَانِ یَوْمَهُ ذٰلِکَ حَتّٰی یُمْسِی وَ لَمْ یَأْتِ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَکْثَرَ مِنْ ذٰلِکَ. وَ مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ فِی یَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَایَاهُ وَلَوْ کَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ[1]. وَقَالَ(ص): لَایَقْعُدُ قَوْمٌ یَذْکُرُونَ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِکَةُ وَ غَشِیَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَ نَزَلَتْ عَلَیْهِمُ السَّکِینَةُ وَ ذَکَرَهُمُ اللّٰهُ فِیمَنْ عِنْدَهُ[2].

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: مثل خانه‌ای که در آن ذکر خدا شود و خانه‌ایکه ذکر خدا نشود مثل زنده و مرده است. وفرمود کسیکه در روز صد مرتبه بگوید لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِیکَ لَهُ لَهُ الْمُلْکُ وَلَهُ الْحَمْدُ یُحْیِی وَیُمِیتُ وَهُوَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ برای او ثواب آزاد کردن ده بنده است و برای او صد حسنه نوشته شود و صد سیّئه محو شود و برای او حفظ از شیطان است در آن روز تا شب کند و احدی بهتر از او نیاورده مگر آنکسی که عملی بیشتر از او کرده باشد و کسیکه در روز صد مرتبه بگوید سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ خطاهای او ریخته شود واگرچه مانند کف دریا باشد. و فرمود قومی برای ذکر خدا نمی‌نشینند مگر آنکه ملائکه ایشان را احاطه کند و رحمت ایشان را فرا گیرد و آرامش بر ایشان نازل گردد وخدا ایشان را درمیان بنده‌های مقرب یاد نماید.

۵ـ ش عَنْ أَبِی مُنْذِرِ الْجُهَنِیِّ قَالَ قُلْتُ یَا نَبِیَّ اللّٰهِ عَلِّمْنِی

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۸۷ و ۸۸.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۸۷و ۸۸ و المصنف / ج۱۱/ص ۲۹۴.

أَفْضَلَ الْكَلامِ قالَ قُلْ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لاشَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ مِائَةَ مَرَّةٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ فَأَنْتَ يَوْمَئِذٍ أَفْضَلُ النّاسِ عَمَلًا إِلّا مَنْ قالَ مِثْلَ ما قُلْتَ وَأَكْثِرْ مِنْ سُبْحانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ وَلا تَنْسَيَنَّ الْاِسْتِغْفارَ فِي صَلاتِكَ فَإِنَّها مَمْحاةٌ لِلْخَطايا بِإِذْنِ اللّٰهِ.(۱)

یعنی، روایت شده از ابومُنذرجُهَنیّ که گفت گفتم یارَسولَ اللّه، بهترین کلام را به من تعلیم کن، فرمود بگو لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لاشَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ صدمرتبه درهرروز که تو درآنروز بهترین مردمی ازجهت عمل مگرکسیکه بگوید مانندآنچه توگفتی و زیاد بگو سُبْحانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ وفراموش مکن استغفار را درنمازت زیرا استغفار نابودکنندهٔ خطاها است باراده‌ٔ خدا.

۶ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: ما جَلَسَ قَوْمٌ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ إِلّا ناداهُمْ مُنادٍ مِنَ السَّماءِ قُومُوا فَقَدْ بُدِّلَتْ سَيِّئاتُكُمْ حَسَناتٍ وَغَفَرْتُ لَكُمْ جَمِيعًا وَما قَعَدَ عِدَّةٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ إِلّا قَعَدَ مَعَهُمْ عِدَّةٌ مِنَ الْمَلائِكَةِ.(۲)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده که فرمود: قومی ننشینند که ذکر خدای عَزَّوَجَلّ بکنند مگرآنکه نداکننده‌ای ازآسمان نداکند ایشان را که برخیزید که بدیهای شما تبدیل به نیکی شد و تمام شما را آمرزیدم و عدّه‌ای ازاهل زمین برای ذکرخدا ننشینند مگرآنکه با ایشان عدّه‌ای ازملائکه نشست.

۷ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ اللّٰهِ أَحَبَّهُ اللّٰهُ وَمَنْ ذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيرًا كُتِبَتْ لَهُ بَراءَتانِ بَراءَةٌ مِنَ النّارِ وَبَراءَةٌ مِنَ النِّفاقِ.(۳)

یعنی، ازپیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه خدا را ذکرکند خدا او را دوست بدارد وکسیکه ذکرخدا را بسیارکند برای او دو نوشته

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۸۰ ، ۱۱۸۱ و ۱۲۳۴.

بیزاری نوشته شود: بیزاری از آتش و بیزاری از نفاق.

۸ـ ش جاءَ رَجُلٌ إلَی النَّبِیِّ(ص) فَقالَ مَنْ خَیْرُ أَهْلِ الْمَسْجِدِ فَقالَ (ص) أَکْثَرُهُمْ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ ذِکْرًا. وَ قالَ(ص) مَنْ أُعْطِیَ لِسانًا ذاکِرًا فَقَدْ أُعْطِیَ خَیْرَ الدُّنْیا وَالْآخِرَةِ.(۱)

یعنی، مردی نزد رسولخدا (ص) آمد وگفت بهترین اهل مسجد کیست؟ رسولخدا (ص) فرمود آنکه از همه بیشتر ذکرخدای عَزَّوَجَلَّ گوید و فرمود: کسیکه به او زبان ذکرکننده عطا شده بتحقیق خیر دنیا و آخرت به او عطا شده.

۹ـ ش قالَ النَّبِیُّ(ص): مَنْ حَزَنَهُ أَمْرٌ یَتَعاطاهُ فَقالَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ وَهُوَ مُخْلِصٌ لِلّٰهِ وَیُقْبِلُ بِقَلْبِهِ إلَیْهِ لَمْ یَنْفَکَّ مِنْ إحْدَی اثْنَتَیْنِ إمّا بُلُوغُ حاجَتِهِ فِی الدُّنْیا وَ إمّا یَعُدُّلُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَیَدَّخِرُ لَدَیْهِ وَما عِنْدَ اللّٰهِ خَیْرٌ وَأَبْقی لِلْمُؤْمِنِینَ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس امریکه عارض شده او را محزون کرد پس بحال خلوص بگوید بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیم وبا دل بخدا توجّه کند از یکی از دو چیز جدا نگردد یا بحاجت خود در دنیا برسد ویا بقدر آن نزد پروردگارش ثواب برد و نزد او ذخیره نماید و آنچه نزد خدا ست بهتر وباقی‌تر است برای مؤمنین.

۱۰ـ ش عَنْ أَبی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إذا أَیْقَظَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ وَ تَوَضَّأَ وَ صَلَّیا کُتِبا مِنَ الذّاکِرِینَ اللّٰهَ کَثِیرًا وَ الذّاکِراتِ.(۳)

یعنی، از اَبُوسَعِیدِ خُدْرِیّ از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: چون مرد خانوادهٔ خود را بیدار کند وهردو وضو بگیرند و نماز بخوانند ازجملهٔ ذاکرین کثیر و ذاکرات نوشته شوند.

۱۱ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ، قالُوا: وَ مَا الْمُفَرِّدُونَ یا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قالَ: الذّاکِرُونَ اللّٰهَ کَثِیرًا وَالذّاکِراتُ.(۴)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: پیشی گرفتند مُفَرِّدُون،

---

(۱)،(۲)و(۳) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۲۵۸ ، ۱۱۸۲ و ۱۱۹۳.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۸۸.

عرض کردند مُفَرِّدُون که باشند؟ فرمود آن‌مردان و زنان که بسیار ذکرخدا کنند.

۱۲- ج اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) خَرَجَ عَلیٰ حَلْقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَا أَجْلَسَكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللّٰهَ وَ نَحْمَدُهُ عَلیٰ مَا هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ وَ مَنَّ بِهِ عَلَيْنَا قَالَ: آللّٰهِ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ، قَالُوا: وَاللّٰهِ مَا أَجْلَسَنَا إِلَّا ذَاكَ قَالَ: أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ وَلٰكِنَّهُ أَتَانِي جِبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ يُبَاهِي بِكُمُ الْمَلَائِكَةَ.[1]

یعنی، رسول‌خدا (ص) بیرون آمد و حلقه‌ای از اصحاب خودرا دید وفرمود جلوس شما برای چه‌است؟ گفتند ذکرخدا و حمدا و برای اینکه ما را هدایت‌کرد به‌اسلام و بآن برما منّت گذاشت، فرمود آیا شما را قسم‌بخدا جلوس نکردید مگربرای همین؟ گفتند وَاللّٰه جلوس‌نکردیم مگربرای همین، فرمود آگاه‌باشید من شما را قسم ندادم برای اینکه‌شما را متّهم به‌دروغ دانسته‌باشم‌ولیکن‌جبرئیل آمده‌ومرا خبرداده‌که‌خدای عَزَّوَجَلّ بوجودشما مباهات میکند بر ملائکه.

۱۳- ج عَنْ حَنْظَلَةَ الْأُسَيْدِيِّ (رض) وَ كَانَ مِنْ كُتَّابِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ نَافَقَ حَنْظَلَةُ قَالَ: وَمَا ذَاكَ؟ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ نَكُونُ عِنْدَكَ تُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَ الْجَنَّةِ حَتّٰى كَأَنَّا رَأْيَ عَيْنٍ فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَ الْأَوْلَادَ وَالضَّيْعَاتِ نَسِينَا كَثِيرًا، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ لَوْ تَدُومُونَ عَلیٰ مَا تَكُونُونَ عِنْدِي وَ فِي الذِّكْرِ لَصَافَحَتْكُمُ الْمَلَائِكَةُ عَلیٰ فُرُشِكُمْ وَ فِي طُرُقِكُمْ وَلٰكِنْ يَا حَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَةً وَ سَاعَةً.[2]

یعنی، روایت‌شده از حَنْظَلَهٔ اُسَیْدِیّ که‌از نویسندگان رسول‌خدا (ص) بود که‌گفت به‌رسول‌خدا (ص) عرض‌کردم یا رَسُولَ اللّٰه حَنْظَله منافق شده، فرمود چه‌شده؟ گفتم یا رَسُولَ اللّٰه ما نزدتوکه‌هستیم بیاد ما میآوری دوزخ وبهشت را که‌گویا باچشم می‌بینیم، پس‌چون از نزدتو بیرون رفتیم مشغول به‌زنان و فرزندان و املاک میشویم‌و

---

(۱)و(۲) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۸۸ و ۸۹.

بسیاری را فراموش میکنیم، پس رسولخدا (ص) فرمود: قسم بآنکه جانم بدست او است اگر بآن حالیکه نزدمن دارید دوام بدهید ودر یاد خدا باشید هرآینه ملائکه روی فرشها و در راههای شما با شما مصافحه میکنند ولیکن ای حَنْظَله ساعتی بآن حال ساعتی بحال دیگر وساعتی بحال دیگر.

۱۴- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: ما جَلَسَ قَوْمٌ مَجْلِساً لَمْ یَذْکُرُوا اللّٰهَ فیهِ وَلَمْ یُصَلُّوا عَلیٰ نَبِیِّهِمْ إِلّا کانَ عَلَیْهِمْ تِرَةً فَإِنْ شاءَ عَذَّبَهُمْ وَ إِنْ شاءَ غَفَرَ لَهُمْ(۱).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هیچ قومی درمجلسی که ذکرخدا نشود و صلوات برپیغمبرشان نفرستند حاضرنشدند مگرآنکه آنمجلس برای ایشان حسرت باشد پس اگرخدا بخواهد عذابشان کندو اگربخواهد ایشان را بیامرزد.

۱۵- ش قالَ النَّبِیُّ (ص): ما مِنْ قَوْمٍ اجْتَمَعُوا فی مَجْلِسٍ فَلَمْ یَذْکُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ وَلَمْ یُصَلُّوا عَلیٰ نَبِیِّهِمْ إِلّا کانَ الْمَجْلِسُ حَسْرَةً وَ وَبالاً عَلَیْهِمْ. وَ قالَ (ص): أَبْخَلُ النّاسِ رَجُلٌ یَمُرُّ بِمُسْلِمٍ وَ لا یُسَلِّمُ عَلَیْهِ وَ أَکْسَلُ النّاسِ عَبْدٌ صَحیحٌ فارِغٌ لا یَذْکُرُ اللّٰهَ بِشَفَةٍ وَ لا بِلِسانٍ وَ أَسْرَقُ النّاسِ الَّذی یَسْرِقُ مِنْ صَلاتِهِ وَ أَجْفَی النّاسِ رَجُلٌ ذُکِرْتُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَلَمْ یُصَلِّ عَلَیَّ وَ أَعْجَزُ النّاسِ مَنْ عَجِزَ عَنِ الدُّعاءِ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: قومی درمجلسی جمع نشدند و ذکرخدا ونام خدا را بیادنیاوردند و برپیغمبرشان صلوات نفرستادند مگرآنکه آنمجلس حسرت و بارسنگینی بر ایشان شد. و فرمود: بخیل ترین مردم کسیاستکه برمسلمانی عبورکند و سلام نکند و بیحال و کسلترین مردم بندهٔ سالم بیکاری استکه ذکرخدا را بلب جاری نسازد و نه بزبان و دزدترین مردم کسیاستکه از نمازش بدزدد وباجفاترین مردم مردی استکه نام من درحضورش برده شود و صلوات برمن نفرستد و عاجزترین مردم کسیاستکه ازدعاکردن عاجزباشد.

---

(۲) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۱۷۹ و ۱۱۸۰.
(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۸۹.

۱۶ـ ج عَنِ النَّبِی(ص) قَالَ: مَا قَالَ عَبْدٌ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ قَطُّ مُخْلِصًا إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ حَتّٰى تُفْضِيَ إِلَى الْعَرْشِ مَا اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ(۱).

یعنی، از پیامبر(ص) روایت شده که فرمود: هیچ بنده‌ای هرگز بطور خلوص کلمهٔ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه را برزبان جاری نکرد مگرآنکه درهای آسمان تا به‌عرش برای او بازشد مادامیکه ازگناهان کبیره اجتناب کرد.

۱۷ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا قَالُوا: وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: حَلَقُ الذِّكْرِ(۲).

یعنی، پیغمبر(ص) فرمود: چون به‌بوستانهای بهشت گذشتید بچرید، عرض‌کردند بوستانهای بهشت چه‌باشد؟ فرمود: انجمنهای ذکرخدا.

۱۸ـ ش قَالَ النَّبِيُّ(ص): بَادِرُوا إِلٰى رِيَاضِ الْجَنَّةِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ(ص): مَجَالِسُ الذِّكْرِ(۳).

یعنی، رسولخدا(ص) فرمود: سرعت گیرید و پیش قدم‌باشید بسوی مَرْغزارهای بهشت، عرض شد یَا رَسُولَ اللّٰهِ مَرْغزار بهشت چه باشد؟ فرمود مجالس ذکر.

۱۹ـ ج قَالَتْ عَائِشَةُ(رض): كَانَ النَّبِيُّ(ص) يَذْكُرُ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ أَحْيَانِهِ(۴).

یعنی، عایشه گفت که پیغمبر(ص) همواره بهرحال ذکرخدا میکرد.

۲۰ـ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ(ص) قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى يَا مُوسٰى إِنَّ ذِكْرِي حَسَنٌ عَلٰى كُلِّ حَالٍ(۵).

یعنی، رسولخدا(ص) فرمود که‌خدا یتعالی فرمود ای موسی محقّقا ذکرمن برهرحالی نیکواست.

۲۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ قَالَ(ص): أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ(۶).

یعنی، ازپیامبر(ص) روایت شده‌که‌فرمود: بهترین ذکر لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه و برتردین دعا اَلْحَمْدُ لِلّٰه میباشد.

---

(۱)، (۲)، (۴)و (۶) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۸۹ و ۹۰.
(۳)و (۵) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۱۷۷ و ۱۲۳۹.

۲۲- ش قَالَ النَّبِیُّ(ص): اَلْاِسْتِغْفارُ وَقَوْلُ لا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ خَیْرُ الْعِبادَةِ. وَ فی رِوایَةٍ: خَیْرُ الْعِبادَةِ قَوْلُ لا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ خَیْرُ الْعِبادَةِ الْاِسْتِغْفارُ وَذٰلِکَ قَوْلُهُ تَعالٰی فی کِتابِهِ: فَاعْلَمْ اَنَّهُ لا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ اسْتَغْفِرْ لِذَنْبِکَ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: طلب آمرزش و گفتن لا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰه بهترین عبادتست. و در روایتی فرمود: بهترین عبادت کلمهٔ توحید و بهترین عبادت استغفار است و این قول خدا یتعالی در کتاب خود است که درسورهٔ محمّد آیهٔ ۱۹ فرمود: فَاعْلَمْ اَنَّهُ لا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ اسْتَغْفِرْ لِذَنْبِکَ. یعنی بدانکه نیست خدائی جز اَللّٰه و برای گناهت استغفار کن.

۲۳- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ نِصْفُ الْمیزانِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ یَمْلَؤُهُ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کلمهٔ توحید نصف میزان است و اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ پرمیکند میزان را.

۲۴- ج قالَ رَجُلٌ یا رَسُولَ اللّٰهِ اِنَّ شَرائِعَ الْاِسْلامِ قَدْ کَثُرَتْ عَلَیَّ فَاَخْبِرْنی بِشَیْءٍ اَتَشَبَّثُ بِهِ قالَ: لایَزالُ لِسانُکَ رَطْباً مِنْ ذِکْرِ اللّٰهِ. وَ قالَ(ص): اَلا اُنَبِّئُکُمْ بِخَیْرِ اَعْمالِکُمْ وَ اَزْکاها عِنْدَ مَلیکِکُمْ وَ اَرْفَعِها فی دَرَجاتِکُمْ وَ خَیْرٍ لَکُمْ مِنْ اِنْفاقِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ وَخَیْرٍ لَکُمْ مِنْ اَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّکُمْ فَتَضْرِبُوا اَعْناقَهُمْ وَ یَضْرِبُوا اَعْناقَکُمْ قالُوا: بَلٰی یا رَسُولَ اللّٰهِ، قالَ: ذِکْرُ اللّٰهِ تَعالٰی. وَ عَنْ اَبی سَعیدٍ (رض) اَنَّ رَجُلاً سَأَلَ النَّبِیَّ(ص) اَیُّ الْعِبادَةِ اَفْضَلُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ یَوْمَ الْقِیامَةِ؟ قالَ: الذّاکِرُونَ اللّٰهَ کَثیراً وَ الذّاکِراتُ قُلْتُ: یا رَسُولَ اللّٰهِ وَ مِنَ الْغازی فی سَبیلِ اللّٰهِ؟ قالَ: لَوْ ضَرَبَ بِسَیْفِهِ فِی الْکُفّارِ وَالْمُشْرِکینَ حَتّٰی یَنْکَسِرَ وَ یَخْتَضِبَ دَماً لَکانَ الذّاکِرُونَ اللّٰهَ اَفْضَلَ مِنْهُ دَرَجَةً.(۳)

یعنی، روایت شده که مردی گفت یا رَسُولَ اللّٰه قوانین و مقرّرات اسلام برمن زیادشده. مراخبرده بهچیزیکه بهآن چنگ زنم، فرمود

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۱۹۷ ، ۱۲۰۱ و ۱۲۲۳.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۹۵

همیشه زبانت تر باشد از ذکر خدا. و رسولخدا (ص) فرمود: آیا شما را خبر ندهم به بهترین و پاکیزه‌ترین اعمال شما نزد خدای مالک شما و بالاتر باشد درمیان درجات شما و بهتر باشد برای شما از خرج کردن طلا و نقره در راه خدا و بهتر باشد از اینکه دشمن را ملاقات کنید وشما گردن ایشان را بزنید و آنان گردن شما را بزنند گفتند بَلی یا رَسُولَ اللّٰه، فرمود ذکرخدای تعالی. و روایت شده از ابوسعید که مردی گفت یا رَسُولَ اللّٰه چه عبادتی برتر است درجه‌ٔ آن نزد خدا در قیامت، فرمود مردان بسیار ذکرگو و زنان بسیار ذکرگو عرض کردم یا رَسُولَ اللّٰه از مُجاهِدِفِی‌سَبِیلِ اللّٰه برتر است، فرمود اگر با شمشیرخود کفّار و مشرکین را بزند تا بشکند و به خون خضاب گردد هرآینه گویندگان ذکر درجه‌ٔ برتری از او دارند. (نویسنده گوید روشن است که انفاق در راه خدا و جهاد از ذکر افضل است. مگرآنکه بگوئیم مقصود از این روایات ترغیب مسلمین به ذکر و یاد خدا میباشد. درغیر اینصورت این روایات را نمیتوان پذیرفت. وچون بنای ما برجمع روایات است لذا روایات صحیح وغیرصحیح همه را در اینکتاب جمع کرده‌ایم. و اینتذکّر را نیز ما مکرّراً گفته‌ایم).

۲۵- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَذِکْرُاللّٰهِ بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ خَیْرٌ مِنْ حَطْمِ السُّیُوفِ فِی سَبِیلِ اللّٰهِ (۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: البتّه ذکرخدا صبح و شام بهتر است از شکستن شمشیر در راه خدای تعالی.

۲۶- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: مَنْ قالَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لاشَرِیکَ لَهُ إِلٰهًا واحِدًا أَحَدًا صَمَدًا لَمْ یَتَّخِذْ صاحِبَةً وَ لا وَلَدًا وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ کُفُوًا أَحَدٌ عَشْرَ مَرّاتٍ کَتَبَ اللّٰهُ لَهُ أَرْبَعِینَ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ. وَ عَنْ عَلِیٍّ (ع) قالَ قالَ لِی رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَلا أُعَلِّمُکَ کَلِماتٍ إِذا قُلْتَهُنَّ غَفَرَاللّٰهُ لَکَ وَ إِنْ کُنْتَ مَغْفُورًا لَکَ قالَ: قُلْ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ الْعَلِیُّ الْعَظِیمُ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ الْحَلِیمُ الْکَرِیمُ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۷۸.

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.(۱)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: کسیکه بگوید أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيكَ لَهُ تاآخر ده‌مرتبه، برای او چهل هزارهزارحسنه خدا بنویسد. و از علی(ع) روایت شده‌که‌گفت رسولخدا (ص) برای من گفت آیا بتو تعلیم‌ندهم کلماتی راکه‌چون بگوئی خدا تو را بیامرزد، فرمود بگو لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ تاآخر.

اسماء اللّٰه الحسنی

قَالَ اللّٰهُ تَعَالىٰ: وَ لِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَ ذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ.(۲) وَ قَالَ عَزَّوَجَلَّ: هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنىٰ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.(۳)

° ° °

۱ـ ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ لِلّٰهِ تِسْعَةً وَ تِسْعِينَ اسْمًا مَنْ حَفِظَهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ إِنَّ اللّٰهَ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ.(۴)

یعنی، ازابوهریره روایت شده‌که‌رسولخدا (ص) فرمود برای خدا ۹۹ نام است که‌هرکس آنها را حفظ کند داخل بهشت گردد وخدا وتر است و وتر را دوست میدارد.

۲ـ ش عَنْ عَلِيٍّ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ تِسْعَةً وَ تِسْعِينَ اسْمًا مَنْ دَعَا اللّٰهَ بِهَا اسْتُجِيبَ لَهُ وَ مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ قَالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنىٰ فَادْعُوهُ بِهَا.(۵)

یعنی، علی(ع) روایت کرده‌که‌رسولخدا (ص) فرمود برای خدا ۹۹ نام

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۹۱.
(۲) قرآن/ سورهٔ اعراف / آیهٔ ۱۸۰.
(۳) قرآن/ سورهٔ حشر / آیهٔ ۲۳ و ۲۴.
(۵) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۷۱ و ۱۱۷۲.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۹۱ و المصنف / ج۱۰/ص ۴۴۶.

است که هرکس خدا را بآن اسماء بخواند اجابت شود و هرکس آنها را شماره کند داخل بهشت گردد.

۳- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِنَّ لِلّٰهِ تَعَالَى تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْماً مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ: هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الْغَفَّارُ الْقَهَّارُ الْوَهَّابُ الرَّزَّاقُ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الْخَافِضُ الرَّافِعُ الْمُعِزُّ الْمُذِلُّ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ الْحَكَمُ الْعَدْلُ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ الْحَلِيمُ الْعَظِيمُ الْغَفُورُ الشَّكُورُ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ الْحَفِيظُ الْمُقِيتُ الْحَسِيبُ الْجَلِيلُ الْكَرِيمُ الرَّقِيبُ الْمُجِيبُ الْوَاسِعُ الْحَكِيمُ الْوَدُودُ الْمَجِيدُ الْبَاعِثُ الشَّهِيدُ الْحَقُّ الْوَكِيلُ الْقَوِيُّ الْمَتِينُ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ الْمُحْصِي الْمُبْدِئُ الْمُعِيدُ الْمُحْيِي الْمُمِيتُ الْحَيُّ الْقَيُّومُ الْوَاجِدُ الْمَاجِدُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ الْقَادِرُ الْمُقْتَدِرُ الْمُقَدِّمُ الْمُؤَخِّرُ الْأَوَّلُ الْآخِرُ الظَّاهِرُ الْبَاطِنُ الْوَالِي الْمُتَعَالِي الْبَرُّ التَّوَّابُ الْمُنْتَقِمُ الْعَفُوُّ الرَّؤُوفُ مَالِكُ الْمُلْكِ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ الْمُقْسِطُ الْجَامِعُ الْغَنِيُّ الْمُغْنِي الْمَانِعُ الضَّارُّ النَّافِعُ النُّورُ الْهَادِي الْبَدِيعُ الْبَاقِي الْوَارِثُ الرَّشِيدُ الصَّبُورُ(۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: برای خدای تعالی ۹۹ نام است که هرکس آنها را شماره کند داخل بهشت گردد و آنها همین است که شماره فرمود.

الاسم الأعظم

۱- ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) سَمِعَ رَجُلاً يَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ أَنْتَ اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ فَقَالَ: لَقَدْ سَأَلْتَ اللّٰهَ بِالْاسْمِ الَّذِي إِذَا سُئِلَ بِهِ أَعْطَى وَ إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ. وَ قَالَ(ص): اسْمُ اللّٰهِ الْأَعْظَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ «وَ إِلٰهُكُمْ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵ و ۹۶.

إِلٰهٌ وَاحِدٌ لا إِلٰهَ إِلّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ» وَ فاتِحَةُ سُورَةِ آلِ عِمْرانَ «الٓمٓ اللّٰهُ لا إِلٰهَ إِلّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ». وَ عَنْ أَنَسٍ(رض) أَنَّهُ كانَ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) جالِساً فِي الْمَسْجِدِ وَ رَجُلٌ يُصَلِّي ثُمَّ دَعا: اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ لا إِلٰهَ إِلّا أَنْتَ الْمَنّانُ بَدِيعُ السَّمٰواتِ وَ الْأَرْضِ يا ذَا الْجَلالِ وَالْإِكْرامِ يا حَيُّ يا قَيُّومُ فَقالَ النَّبِيُّ(ص): لَقَدْ دَعَا اللّٰهَ بِاسْمِهِ الْعَظِيمِ الَّذِي إِذا دُعِيَ بِهِ أَجابَ وَ إِذا سُئِلَ بِهِ أَعْطىٰ.(۱)

یعنی، عَبْدُاللّٰهِ بْنِ بُرَيْدَه ازپدرش روایت کرده که رسولخدا (ص) شنید مردی میگوید خدایا ازتوسئوال میکنم که من شهادت میدهم که تو خودت خدای کامل الذّات والصّفات که خدائی جز تو نیست تو اَحَدٍ صَمَدٍ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً اَحَدٌ(۲)، پس رسولخدا (ص) فرمود محقّقاً خدارا سئوال کردی به اسماو که هرگاه سئوال شود به او عطاکند و هرگاه به او خوانده شود اجابت کند.
و رسولخدا (ص) فرمود: اسم اعظم دراین دوآیه است: آیهٔ: وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ لا اِلٰهَ اِلّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ(۳) و اوّل سورهٔ آل عمران که فرموده: الٓمٓ اللّٰهُ لا اِلٰهَ اِلّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ(۴)، و از انس روایت شده که او با رسولخدا (ص) درمسجد نشسته بود ومردی نماز میخواند سپس دعاکرد وگفت: اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ تاآخر، پس رسولخدا (ص) فرمود بتحقیق خدارا خواند باسم بزرگ که هرگاه بآن خوانده شود اجابت کند و هرگاه بآن سئوال شود عطاکند. (نویسنده گوید نامهای خدا تماماً بزرگ است، ولی طبق این روایت مذکور اسم اعظم درآن دوآیه است، پس آنچه کذّابین وجعّالین روایت کرده اند که اسم اعظم هفتاد وسه حرف دارد کذب محض است زیرا نام هفتاد حرفی درکلام عرب نیست).

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۹۷.
(۲) قرآن/ آیات آخر سورهٔ اخلاص.
(۳) قرآن/ سورهٔ بقره / آیهٔ ۱۶۳.
(۴) قرآن/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۱و۲.

الباب الثانی فی فضل التسبیح و التحمید و التکبیر و التهلیل

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ هُوَ الْعَزِیزُ الْحَکِیمُ(۱) وَ قَالَ عَزَّوَجَلَّ: وَ إِنْ مِنْ شَیْءٍ إِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلٰکِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ إِنَّهُ کَانَ حَلِیمًا غَفُورًا(۲) وَ قَالَ تَعَالٰی: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَ الْأَرْضَ وَ جَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَ النُّورَ ثُمَّ الَّذِینَ کَفَرُوا بِرَبِّهِمْ یَعْدِلُونَ(۳)

° ° °

۱ـ ج قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): کَلِمَتَانِ خَفِیفَتَانِ عَلَی اللِّسَانِ ثَقِیلَتَانِ فِی الْمِیزَانِ حَبِیبَتَانِ إِلَی الرَّحْمٰنِ: سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ بِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِیمِ(۴)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: دوکلمه است که برزبان سبک ودرمیزان سنگین و نزدخدا محبوب است و آن سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ بِحَمْدِهِ وسُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِیمِ است.

۲ـ ش عَنْ زَیْدِبْنِ أَرْقَمَ عَنِ النَّبِیِّ(ص) قَالَ: مَنْ قَالَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مُخْلِصًا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ إِخْلَاصُهُ أَنْ یَحْجُزَهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ عَمَّا حَرَّمَ اللّٰهُ(۵)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه کلمهٔ توحیدرا بطورخالص بگوید وارد بهشت شود و اخلاص او آنستکه کلمهٔ توحید اورا از محرّمات الٰهی مانع گردد.

۳ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قَالَ: إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِیَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا قُلْتُ: یَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا رِیَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: اَلْمَسَاجِدُ. قُلْتُ: وَمَا الرَّتْعُ؟ قَالَ: سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ أَکْبَرُ. وَ قَالَ: أَیَعْجِزُ أَحَدُکُمْ أَنْ یَکْسِبَ کُلَّ یَوْمٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ فَسَأَلَهُ

---

(۱) قرآن/ سورهٔ حدید/آیهٔ ۱ (۲) قرآن/سورهٔ اسراء /آیهٔ ۴۴
(۳) قرآن/ سورهٔ انعام/آیهٔ ۱
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۹۸.
(۵) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۲۰۴.

سائِلٌ مِنْ جُلَسائِهِ كَيْفَ يَكْسِبُ أَحَدُنا أَلْفَ حَسَنَةٍ قالَ: يُسَبِّحُ مِائَةَ تَسْبِيحَةٍ فَيُكْتَبُ لَهُ أَلْفُ حَسَنَةٍ وَ يُحَطُّ عَنْهُ أَلْفُ خَطِيئَةٍ(۱).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: چون به بوستانهای بهشت عبور کردید بچرید گفته شد یا رسول الله بوستانهای بهشت چه باشد فرمود: مسجدها، (راوی گوید) عرض کردم چریدن چه باشد فرمود گفتن سُبْحانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ وَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ أَكْبَر. و فرمود: آیا یکی از شما عجز دارد که روزی هزار حسنه کسب کند سائلی از حاضران مجلس سئوال کرد که چگونه یکی از ما هزار حسنه کسب کند؟ فرمود: صدمرتبه تسبیح گوید برای او هزار حسنه نوشته شود و هزار خطا از او محو گردد.

۴- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لِاُمِّهانِيءٍ مَنْ سَبَّحَ اللّٰهَ مِائَةَ مَرَّةٍ كُلَّ يَوْمٍ كانَ أَفْضَلَ مِمَّنْ ساقَ بَدَنَةً إِلىٰ بَيْتِ اللّٰهِ الْحَرامِ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) به اُمّهانی فرمود: هرکس هرروز صدمرتبه خدا را تسبیح کند بهتر است از آنکه شتری را برای قربانی بسوی بیت اللّه الحرام سوق دهد.

۵- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لَأَنْ أَقُولَ سُبْحانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ وَلا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ. وَ قالَ(ص) لِأَبِي ذَرٍّ: أَلا أُخْبِرُكَ بِأَحَبِّ الْكَلامِ إِلَى اللّٰهِ؟ قُلْتُ: أَخْبِرْنِي يا رَسُولَ اللّٰهِ، قالَ: إِنَّ أَحَبَّ الْكَلامِ إِلَى اللّٰهِ سُبْحانَ اللّٰهِ وَ بِحَمْدِهِ. وَفِي رِوايَةٍ: أَحَبُّ الْكَلامِ إِلَى اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ مَا اصْطَفَى اللّٰهُ لِمَلائِكَتِهِ: سُبْحانَ رَبِّي وَ بِحَمْدِهِ سُبْحانَ رَبِّي وَبِحَمْدِهِ. وَ قالَ(ص): مَنْ قالَ سُبْحانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ غُرِسَتْ لَهُ نَخْلَةٌ فِي الْجَنَّةِ(۳).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: گفتن سُبْحانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ وَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ أَكْبَر نزد من محبوبتر است از آنچه خورشید بر آن تابیده است. و به ابوذر فرمود: آیا خبرندهم تو را به بهترین سخن نزد خدا؟ ابوذر گفت یا رَسُولَ اللّٰه مرا خبرده، فرمود

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۹۸ و ۹۹.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۲۰۴.

محبوبترین سخن نزدخدا سُبْحانَ اللّٰهِ وَ بِحَمْدِهِ میباشد. و در روایتی فرمود: محبوبترین سخن نزدخدای عَزَّوَجَلَّ آن استکه برای فرشتگان خود انتخاب کرد، و آن جملهٔ سُبْحانَ رَبِّی وَ بِحَمْدِهِ، سُبْحانَ رَبِّی وَبِحَمْدِهِ است. و فرمود: هرکس بگوید سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِیمِ وَبِحَمْدِهِ درختی دربهشت برای او نشانده شود.

۶ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: مَنْ قالَ سُبْحانَ اللّٰهِ غَرَسَ اللّٰهُ لَهُ بِها شَجَرَةً فِی الْجَنَّةِ وَ مَنْ قالَ الْحَمْدُلِلّٰهِ غَرَسَ اللّٰهُ لَهُ بِها شَجَرَةً فِی الْجَنَّةِ وَ مَنْ قالَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ غَرَسَ اللّٰهُ لَهُ بِها شَجَرَةً فِی الْجَنَّةِ وَ مَنْ قالَ اللّٰهُ أَكْبَرُ غَرَسَ اللّٰهُ لَهُ بِها شَجَرَةً فِی الْجَنَّةِ، فَقالَ رَجُلٌ مِنْ قُرَیْشٍ یا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ شَجَرَنا فِی الْجَنَّةِ لَكَثِیرٌ، فَقالَ نَعَمْ وَلٰكِنْ إِیّاكُمْ أَنْ تُرْسِلُوا عَلَیْها نِیراناً فَتُحْرِقُوها وَ ذٰلِكَ أَنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ یَقُولُ: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَطِیعُوا اللّٰهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ وَ لا تُبْطِلُوا أَعْمالَكُمْ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه بگوید سُبْحانَ اللّٰه برای او بهاین‌کلمه درختی دربهشت بنشانند و کسیکه بگوید اَلْحَمْدُلِلّٰه برای او بهاین‌کلمه درختی فرونشانند وکسیکه بگوید لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه برای او بهاین‌کلمه درختی فرونشانند وکسیکه بگوید اَللّٰهُ اَکْبَر برای او بهاین‌کلمه درختی فرونشانند، پس مردی ازقریش عرض‌کرد یا رَسُولَ اللّٰه درخت ما دربهشت زیادخواهدبود، فرمود بلی ولیکن مبادا آتش سوزنده‌ای بفرستید که‌آنها را بسوزانند زیرا خدا عَزَّوَجَلَّ (درسورهٔ محمّد آیهٔ ۳۳) میفرماید: ای کسانیکه ایمان آورده‌اید خدارا اطاعت‌کنید و رسول را اطاعت‌کنید و اعمال خودرا باطل نسازید.

۷ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) ما قُلْتُ وَ لا قالَ الْقائِلُونَ قَبْلِی مِثْلَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مانند کلمهٔ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه را نه من گفته‌ام ونه‌گویندگان قبل ازمن.

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۲۰۶ و ۱۲۲۴.

۸- ش عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: جَاءَ جَبْرَئِيلُ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ طُوبَى لِمَنْ قَالَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ وَفِي رِوَايَةٍ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ مُخْلِصاً(۱).

یعنی، امام باقر (ع) روایت کرده که جبرئیل خدمت رسولخدا (ص) آمد و گفت ای محمد خوشا بحال کسی از امّتت که بگوید لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ و درروایتی: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ مُخْلِصاً

۹- ش عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ (ع) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ لِأَصْحَابِهِ ذَاتَ يَوْمٍ أَرَأَيْتُمْ لَوْ جَمَعْتُمْ مَا عِنْدَكُمْ مِنَ الثِّيَابِ وَ الْآنِيَةِ ثُمَّ وَضَعْتُمْ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ أَتَرَوْنَهُ يَبْلُغُ السَّمَاءَ قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَقَالَ (ص) يَقُولُ أَحَدُكُمْ إِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ أَكْبَرُ ثَلَاثِينَ مَرَّةً وَ هُنَّ يَدْفَعْنَ الْهَدْمَ وَ الْغَرَقَ وَ الْحَرَقَ وَ التَّرَدِّيَ فِي الْبِئْرِ وَ أَكْلَ السَّبُعِ وَ مِيتَةَ السَّوْءِ وَ الْبَلِيَّةَ الَّتِي نَزَلَتْ عَلَى الْعَبْدِ فِي ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَ هُنَّ الْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ(۲).

یعنی، از جعفربن محمّد (ع) روایت شده که رسولخدا (ص) روزی به اصحابش فرمود اگر شما آنچه دارید از جامه‌ها و ظرفها جمع کنید و روی هم گذارید آیا به آسمان میرسد؟ گفتند نه یا رَسُولَ اللّٰهِ، فرمود: یکی از شما چون از نماز فارغ شود بگوید سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ أَكْبَرُ را سی مرتبه و این کلمات برطرف میکند خرابی و غرق و سوختن و پرت شدن در چاه و دریدن درنده و مردن بد و گرفتاریهائی که بر بنده درآن روز واردمیشود و اینها باقیات صالحات است (مقصود از این حدیث آنستکه تسبیحات اربعه که عبارت از ذکرهای مذکور در این خبر باشد فائده دارد و از اعمال صالحهٔ باقیه میباشد و بهتر از آن جامه و ظرفها استکه در دنیا میماند و کهنه میشود).

۱۰- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَيْسَ عَلَى أَصْحَابِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْشَةٌ فِي قُبُورِهِمْ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَنْفُضُونَ رُؤُسَهُمْ وَ يَقُولُونَ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۰۳۱ ، ۱۲۲۵ و ۱۲۲۶.

اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِى صَدَقَنا وَعْدَهُ .(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: براصحاب لا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰه و اهل آن وحشتی در گورشان نیست گویا میبینم ایشان را که سرهای خود از خاک میتکانند و میگویند سپاس خدائی را که وعدهٔ او برای ما راست و درست شد.

۱۱- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: مَنْ قالَ سُبْحانَ اللّٰهِ مِنْ غَيْرِ تَعَجُّبٍ خَلَقَ اللّٰهُ مِنْها طائِرًا اَخْضَرَ يَسْتَظِلُّ بِظِلِّ الْعَرْشِ يُسَبِّحُ فَيُكْتَبُ لَهُ ثَوابُهُ إِلىٰ يَوْمِ الْقِيامَةِ .(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه بدون تعجّب بگوید سُبْحانَ اللّٰه خدا از این جمله پرندهٔ سبزی بوجود آورد که درزیرعرش تسبیح کند وثواب آن برای او نوشته شود تا روز قیامت.

۱۲- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: لَمّا اُسْرِيَ بي اِلَى السَّماءِ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ فيها قَصْرًا مِنْ ياقُوتَةٍ حَمْراءَ يُرىٰ داخِلُها مِنْ خارِجِها وَخارِجُها مِنْ داخِلِها مِنْ ضِيائِها وَ فيها بِنْيانٌ مِنْ زَبَرْجَدٍ فَقُلْتُ يا جَبْرَئِيلُ لِمَنْ هٰذَا الْقَصْرُ فَقالَ: لِمَنْ أَطابَ الْكَلامَ وَأَدامَ الصِّيامَ وَ أَطْعَمَ الطَّعامَ وَ تَهَجَّدَ بِاللَّيْلِ وَالنّاسُ نِيامٌ ثُمَّ قالَ اَتَدْرى ما اَطابَ الْكَلامَ يا عَلِيُّ قالَ اللّٰهُ وَ رَسُولُهُ اَعْلَمُ قالَ: مَنْ قالَ سُبْحانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ وَ لا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَتَدْرى مَنْ اَدامَ الصِّيامَ قالَ لا قالَ مَنْ صامَ شَهْرَرَمَضانَ وَلَمْ يُفْطِرْ مِنْهُ يَوْمًا أَتَدْرى ما اِطْعامُ الطَّعامِ قالَ اللّٰهُ وَ رَسُولُهُ اَعْلَمُ قالَ مَنْ طَلَبَ لِعِيالِهِ ما يَكُفُّ بِهِ وُجُوهَهُمْ عَنِ النّاسِ وَ تَدْرى مَنْ يَتَهَجَّدُ بِاللَّيْلِ وَالنّاسُ نِيامٌ قالَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ قالَ مَنْ لَمْ يَنَمْ حَتّىٰ يُصَلِّيَ الْعِشاءَ الْآخِرَةَ وَ يعنى بِالنّاسِ نِيامٌ الْيَهُودَ وَالنَّصارىٰ فَاِنَّهُمْ يَنامُونَ فِيما بَيْنَهُما.(۳)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود چون به آسمان سیر داده شدم وارد بهشت گردیدم درآن قصری دیدم قرمز که داخل آن از بیرون و بیرون آن از داخل دیده میشد از روشنی آن ودرآن بنائی بود از زَبَرْجَد، گفتم ای جبرئیل مال کیست این قصر، گفت: برای

(۱)،(۲) و (۳) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۲۰۸،۱۲۰۹،۱۲۰۳و۱۲۲۷.

کسیکه کلامش را پاکیزه کند و روزه را ادامه دهد و اطعام طعام کند و بشب عبادت کند درحالیکه مردم خواب باشند. سپس رسولخدا (ص) فرمود یا عَلِیّ آیا میدانی پاکیزهٔ کلام چیست، علی(ع) گفت خدا ورسول او داناتراست، فرمود کسیکه تسبیحات اربعه را بگوید آیا میدانی چه کس ادامه داده روزه را؟ گفت نمیدانم فرمود: کسیکه ماه رمضان روزه گیرد و یکروز آنرا افطار نکند، آیا میدانی اطعام طعام چیست؟ گفت خدا ورسول او داناتراست، فرمود کسیکه برای عیال خود مقداریکه محتاج بمردم نشوند خرجی طلب کند. و میدانی چه کس بشب عبادت میکند درحالیکه مردم خوابند، گفت: خدا ورسول او داناترند فرمود کسیکه نخوابد تا نماز عشاء آخررا بخواند و مقصود از مردم خوابند، یهود ونصاری است که ما بین مغرب و عشاء میخوابند.

۱۳- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ فِيهَا قِيعَانًا وَرَأَيْتُ فِيهَا مَلَائِكَةً يَبْنُونَ لِبْنَةً مِنْ ذَهَبٍ وَلِبْنَةً مِنْ فِضَّةٍ وَرُبَمَا أَمْسَكُوا فَقُلْتُ لَهُمْ مَا لَكُمْ قَدْ أَمْسَكْتُمْ قَالُوا حَتَّى تَجِيئَنَا النَّفَقَةُ قُلْتُ وَمَا نَفَقَتُكُمْ قَالُوا قَوْلُ الْمُؤْمِنِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ فَإِذَا قَالَ بَنَيْنَا وَإِذَا سَكَتَ أَمْسَكْنَا(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود شبی مرا به آسمان سیردادند وارد بهشت شدم درآنجا زمینهای همواری دیدم ودرآن فرشتگانی دیدم که خشتی ازطلا و خشتی ازنقره بنا میکردند وبسا خودداری و دست برمیداشتند، بهایشان گفتم چرا شما گاهی دست برمیدارید گفتند خودداری میکنیم تاخرجی ما برسد گفتم خرجی شما چیست؟ گفتند گفتار مؤمن است که بگوید سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ پس چون بگوید بنا میکنیم وچون ساکت شود خودداری میکنیم.

۱۴- ش قَالَ النَّبِيُّ(ص): مَنْ قَالَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ غُرِسَتْ لَهُ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۲۰۸.

شَجَرَةٌ فِی الْجَنَّةِ مِنْ یاقُوتَةٍ حَمْراءَ.[1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه کلمهٔ توحیدرا بگوید درختی برای او در بهشت فرونشانده شود.

عدّ التّسبیح و اصل السّبحة

۱ـ ج عَنْ يُسَيْرَةَ (رض) أَنَّ النَّبِيَّ (ص) أَمَرَهُنَّ أَنْ يُراعِينَ بِالتَّكْبِيرِ وَ التَّقْدِيسِ وَ التَّهْلِيلِ وَ أَنْ يَعْقِدْنَ بِالْأَنامِلِ فَإِنَّهُنَّ مَسْئُولاتٌ مُسْتَنْطَقاتٌ. وَ قالَ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ عَمْرو (رض) رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَعْقِدُ التَّسْبِيحَ بِيَمِينِهِ. وَ عَنْ جُوَيْرِيَةَ (رض) أَنَّ النَّبِيَّ (ص) خَرَجَ مِنْ عِنْدِها بُكْرَةً حِينَ صَلَّى الصُّبْحَ وَ هِيَ فِي مَسْجِدِها ثُمَّ رَجَعَ بَعْدَ أَنْ أَضْحىٰ وَ هِيَ جالِسَةٌ فَقالَ: ما زِلْتِ عَلَى الْحالِ الَّتِي فارَقْتُكِ عَلَيْها؟ قالَتْ: نَعَمْ، قالَ النَّبِيُّ (ص): لَقَدْ قُلْتُ بَعْدَكِ أَرْبَعَ كَلِماتٍ ثَلاثَ مَرّاتٍ لَوْ وُزِنَتْ بِما قُلْتِ مُنْذُ الْيَوْمِ، لَوَزَنَتْهُنَّ: سُبْحانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ وَ رِضا نَفْسِهِ وَ زِنَةَ عَرْشِهِ وَ مِدادَ كَلِماتِهِ.[2]

یعنی، روایت شده از یُسَیْرَه که زنی بوده از مُهاجرات که پیغمبر (ص) امرکرد زنان را که مواظبت کنند به تکبیر وتقدیس وتهلیل و بشمارند با انگشتان زیرا انگشتان مسئول و بنطق آینـد. و عبداللّٰه‌بن عَمْرو گفت رسولخدا (ص) را دیدم که تسبیح را شماره میکرد بدست خود و از جُوَیْرِیَه زوجهٔ رسولخدا (ص) روایت شده که پیغمبر (ص) پس از نماز صبح بیرون رفت درحالیکه جُوَیْرِیَه درمحلّ نمازخودبود و پس ازآنکه آفتاب بالا آمد پیغمبربرگشت درحالیکه جُوَیْرِیَه نشسته‌بود، پس رسولخدا (ص) فرمودهمانطوریکه من ازتو جدا شدم ادامه دادی؟ گفت آری، فرمود پس ازآنکه از نزدتوبیرون رفتم سه‌مرتبه چهارکلمه‌گفتم که اگروزن شودمطابق است باآنچه تو دراین روزگفته‌ای و اینکلمات این است سُبْحانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ بشمارهٔ آنچه‌خلق کرده و خود راضی است و بوزن عرش او و نوشتن کلمات او.

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۲۲۳.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۰۰ و ۱۰۱.

۲- ج دَخَلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلیٰ امْرَأَةٍ وَ بَیْنَ یَدَیْها نَوَیً أَوْ حَصًی تُسَبِّحُ بِهِ فَقٰالَ: أُخْبِرُکَ بِمٰا هُوَ أَیْسَرُ عَلَیْکِ مِنْ هٰذٰا أَوْ أَفْضَلُ: سُبْحٰانَ اللّٰهِ عَدَدَ مٰا خَلَقَ فِی السَّمٰاءِ وَ سُبْحٰانَ اللّٰهِ عَدَدَ مٰا خَلَقَ فِی الْاَرْضِ وَ سُبْحٰانَ اللّٰهِ عَدَدَ مٰا خَلَقَ بَیْنَ ذٰلِکَ وَ سُبْحٰانَ اللّٰهِ عَدَدَ مٰا هُوَ خٰالِقٌ وَ اللّٰهُ أَکْبَرُ مِثْلُ ذٰلِکَ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ مِثْلُ ذٰلِکَ وَ لٰا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مِثْلُ ذٰلِکَ وَ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إِلّٰا بِاللّٰهِ مِثْلُ ذٰلِکَ (۱)

یعنی، پیغمبر (ص) واردشد برزنی درحالیکه جلوی او هسته‌های خرما یا سنگریزه بود که به (شمارش) آن تسبیح میگفت، فرمود: آیا تورا خبردهم به آنچه برتو آسانتر از این ویا بهتر باشد و آن اینستکه چنین بگوئی: سُبْحٰانَ اللّٰهِ عدد تا آخر.

لاحول و لاقوّة إلّا باللّه من کنوز الجنّة

۱- ج عَنْ أَبِی مُوسیٰ قٰالَ: أَخَذَ النَّبِیُّ (ص) فِی عَقَبَةٍ أَوْ قٰالَ فِی ثَنِیَّةٍ فَلَمّٰا عَلا عَلَیْهٰا رَجُلٌ نٰادیٰ فَرَفَعَ صَوْتَهُ لٰا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَکْبَرُ قٰالَ: وَرَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلیٰ بَغْلَتِهِ قٰالَ: فَإِنَّکُمْ لٰاتَدْعُونَ أَصَمَّ وَلٰاغٰائِباً ثُمَّ قٰالَ: یٰا أَبٰا مُوسیٰ أَوْیٰا عَبْدَاللّٰهِ أَلٰا أَدُلُّکَ عَلیٰ کَلِمَةٍ مِنْ کَنْزِ الْجَنَّةِ؟ قُلْتُ: بَلیٰ، قٰالَ: لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إِلّٰا بِاللّٰهِ. وَ فِی رِوٰایَةٍ: مٰا عَلَی الْاَرْضِ أَحَدٌ یَقُولُ لٰا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَکْبَرُ وَ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إِلّٰا بِاللّٰهِ إِلّٰا کُفِّرَتْ عَنْهُ خَطٰایٰاهُ وَلَوْکٰانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ (۲)

یعنی، روایت شده از ابی موسی که گفت رسولخدا (ص) شروع کرد به بالارفتن گردنه ویا تپّه‌ای، پس به بالا رسید، مردی با صدای بلند نداکرد به لٰا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَکْبَرُ، أبوموسیٰ گفت، پیغمبر (ص) سوار بر قاطر بود وفرمود شما کر ویا غائبی را نمیخوانید که احتیاج به صدای بلند باشد، سپس فرمود ای أبٰا موسیٰ آیا تو را دلالت نکنم برگنجی از گنجهای بهشت گفتم چرا فرمود آن کلمه

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۱ و ۱۵۲.

لاحَوْلَ وَ لاقُوَّةَ إلاّ بِاللّٰهِ است . و در روایتی فرمود : احدی بر روی زمین نیست که بگوید لا إلٰهَ إلاّ اللّٰهُ وَاللّٰهُ أکْبَرُ وَ لاحَوْلَ وَ لاقُوَّةَ إلاّ باللّٰه مگر آنکه خطاهای او جبران شده واگرچه مانند کف روی دریا باشد .

۲- ش عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) اَنَّهُ کانَ فِی غَزاةٍ فَأشْرَفُوا عَلٰی وادٍ فَجَعَلَ النّاسُ یُهَلِّلُونَ وَ یُکَبِّرُونَ وَ یَرْفَعُونَ أصْواتَهُمْ فَقالَ اَیُّهَا النّاسُ ارْبَعُوا عَلٰی أنْفُسِکُمْ اَما اِنَّکُمْ لاتَدْعُونَ أصَمًّا وَلاغائِبًا وَ اِنَّما تَدْعُونَ سَمِیعًا قَرِیبًا مَعَکُمْ.[1]

یعنی، روایت شده از رسولخدا (ص) که آن جناب درجنگی بود که مُشْرِف شدند برصحرائی و مردم بنا کردند به گفتن لا إلٰهَ إلاّ اللّٰهُ وَاللّٰهُ أکْبَر وصداها را بلند می‌کردند، فرمود ای مردم با خود مدارا کنید و برخود رحم کنید آگاه باشید شما کری و غائبی را نمیخوانید و همانا شنوندهٔ نزدیک با خودرا میخوانید .

۳- ج عَنْ قَیْسِ بْنِ سَعْدِبْنِ عُبادَةَ (رض) أنَّ أباهُ دَفَعَهُ إلَی النَّبِیِّ (ص) یَخْدُمُهُ قالَ: فَمَرَّ بِیَ النَّبِیُّ (ص) وَ قَدْصَلَّیْتُ فَضَرَبَنِی بِرِجْلِهِ وَقالَ: ألا أدُلُّکَ عَلٰی بابٍ مِنْ أبْوابِ الْجَنَّةِ قُلْتُ : بَلٰی، قالَ: لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إلاّ بِاللّٰهِ . وَ قالَ النَّبِیُّ (ص) لِأبِی هُرَیْرَةَ : أکْثِرْمِنْ قَوْلِ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إلاّ بِاللّٰهِ فَإنَّها کَنْزٌمِنْ کُنُوزِ الْجَنَّةِ.[2]

یعنی، روایت شده از قَیْسِ بْنِ سَعْدِبْنِ عُبادَه که پدرش او را به خدمت رسولخدا (ص) گماشته بود گوید پیغمبر (ص) به من عبور کرد درحالیکه من نماز خوانده بودم با پای خود به من زد و فرمود آیا تورا دلالت نکنم به دری از درهای بهشت ، گفتم بلی ، فرمود: کلمهٔ لاحَوْلَ وَ لاقُوَّةَ إلاّ بِاللّٰه است .و رسولخدا (ص) به ابوهریره فرمود زیاد بگو لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إلاّ بِاللّٰه زیرا که این کلمه گنجی است از گنجهای بهشت .

۴- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: اِنَّ آدَمَ شَکا إلَی اللّٰهِ ما یَلْقٰی

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۸۹.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۲ص۱۰۲ و۱۰۳.

مِنْ حَدِيثِ النَّفْسِ وَالْحُزْنِ فَنَزَلَ جَبْرَئِيلُ فَقَالَ لَهُ يَا آدَمُ قُلْ لاحَوْلَ وَ لاقُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ فَقَالَهَا فَذَهَبَ عَنْهُ الْوَسْوَسَةُ وَالْحُزْنُ.(۱)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده که فرمود: آدم شکایت به خدا از خیالات نفسانی و اندوه، پس جَبْرَئِيل عَلَيْهِ السَّلام نازل شد و به او گفت ای آدم بگو لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إِلاّ بِاللّٰه، پس آدم آنرا گفت و وسوسه واندوه ازاو جدا شد.

۵ـ ش قَالَ النَّبِيُّ (ص): إِذَا قَالَ الْعَبْدُ لاحَوْلَ وَ لاقُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ فَقَدْ فَوَّضَ أَمْرَهُ إِلَى اللّٰهِ وَ حَقَّ عَلَى اللّٰهِ أَنْ يَكْفِيَهُ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: چون بنده بگوید لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إِلاّ بِاللّٰه یعنی، توانائی و توانی نیست جُزبخدا، پس امرخودرا واگذار به خدا کرده و برخدا سزاوار است که اورا کفایت کند.

۶ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ أَلَحَّ عَلَيْهِ الْفَقْرُ فَلْيُكْثِرْ مِنْ قَوْلِ لاحَوْلَ وَ لاقُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ يَنْفِي عَنْهُ الْفَقْرَ.(۳)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه فقر ازاو دست برنمیدارد بسیار بگوید لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إِلاّ بِاللّٰه که فقر ازاو جدا شود.

۷ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ أَلَحَّ عَلَيْهِ الْفَقْرُ فَلْيُكْثِرْ مِنْ قَوْلِ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ فَإِنَّهُ كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ. وَ فِيهِ شِفَاءٌ مِنِ اثْنَيْنِ وَسَبْعِينَ دَاءً أَدْنَاهَا الْهَمُّ.(۴)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه احتیاج بر او اصرار ورزد زیاد بگوید لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ زیرا این جمله گنجی است ازگنجهای بهشت و درآن از هفتاد و دو درد شفاء است که کمترین آن اندوه باشد.

الذّکر و التّسبیح عقب الصّلاة

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ قَالَ فِي دُبُرِ صَلاةِ الْفَجْرِ وَهُوَ ثَانِي

---

(۱)، (۲)، (۳) و (۴) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۲۲۸ و ۱۲۲۹.

رِجْلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ عَشْرَمَرَّاتٍ كُتِبَ لَهُ عَشْرُحَسَنَاتٍ وَ مُحِيَتْ عَنْهُ عَشْرُسَيِّئَاتٍ وَرُفِعَ لَهُ عَشْرُدَرَجَاتٍ وَكَانَ يَوْمَهُ ذٰلِكَ فِي حِرْزٍ مِنْ كُلِّ مَكْرُوهٍ وَ حُرِسَ مِنَ الشَّيْطَانِ وَلَمْ يَنْبَغِ لِذَنْبٍ أَنْ يُدْرِكَهُ فِي ذٰلِكَ الْيَوْمِ إِلاَّ الشِّرْكُ بِاللّٰهِ تَعَالٰى. وَ مَنْ قَالَ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ عَشْرَمَرَّاتٍ عَلٰى أَثَرِ الْمَغْرِبِ بَعَثَ اللّٰهُ مَسْلَحَةً يَحْفَظُونَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ حَتّٰى يُصْبِحَ وَ كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ بِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ مُوجِبَاتٍ وَ مَحَا عَنْهُ عَشْرَسَيِّئَاتٍ مُوبِقَاتٍ وَ كَانَتْ لَهُ بِعَدْلِ عَشْرِرِقَابٍ مُؤْمِنَاتٍ (۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه درعقب نماز صبح درحالیکه دو پای او تا شده وپیش از آنکه تکلّم کند، ده مرتبه بگوید لاٰ اِلٰهَ اِلّاَ اللّٰه تا آخر برای او ده حسنه نوشته شود و ده سیّئه از او محو شود و برای او ده درجه بالا رود و آنروز درپناه است از هرمکروهی و محفوظ است از شیطان و سزاوار نیست که اورا گناهی درآنروز درک کند (که قابل آمرزش است) مگر شرک به خدای تعالٰی. و فرمود که هرکس همان ذکررا عقب نماز مغرب بگوید خدا جمعی از ملائکه را بفرستد که اورا از شرّشیطان تا صبح حفظ کنند و برای او ده حسنه که موجب رفتن بهشت است خدا بنویسد و از او ده سیّئهٔ هلاک کننده محوکند وبرای او مطابق ده بندهٔ مؤمن که آزاد کند ثواب باشد.

۲ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: خَصْلَتَانِ أَوْ خَلَّتَانِ لاَيُحَافِظُ عَلَيْهِمَا عَبْدٌمُسْلِمٌ إِلاَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ هُمَا يَسِيرٌ وَ مَنْ يَعْمَلُ بِهِمَا قَلِيلٌ، يُسَبِّحُ فِي دُبُرِكُلِّ صَلاَةٍ عَشْرًا وَ يَحْمَدُ اللّٰهَ عَشْرًا وَ يُكَبِّرُ عَشْرًا فَذٰلِكَ خَمْسُونَ وَ مِائَةٌ بِاللِّسَانِ وَ أَلْفٌ وَ خَمْسُمِائَةٍ فِي الْمِيزَانِ وَ يُكَبِّرُ أَرْبَعًا وَ ثَلاَثِينَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ وَيَحْمَدُ ثَلاَثًا وَ ثَلاَثِينَ وَ يُسَبِّحُ ثَلاَثًا وَ ثَلاَثِينَ فَذٰلِكَ مِائَةٌ بِاللِّسَانِ وَ أَلْفٌ فِي الْمِيزَانِ فَلَقَدْرَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَعْقِدُهَا بِيَدِهِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ كَيْفَ هُمَا يَسِيرٌ وَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۰۳ و ۱۰۴.

مَنْ يَعْمَلُ بِهِمَا قَلِيلٌ؟ قَالَ: يَأْتِي الشَّيْطَانُ أَحَدَكُمْ فِي مَنَامِهِ فَيُنَوِّمُهُ قَبْلَ أَنْ يَقُولَهُ وَ يَأْتِيهِ فِي صَلَاتِهِ فَيُذَكِّرُهُ حَاجَتَهُ قَبْلَ أَنْ يَقُولَهَا(۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: دو خصلت است که بندهٔ مسلمان بر آنها محافظت نمیکند مگر آنکه داخل بهشت گردد، آن دو خصلت آسان و عمل کنندهٔ بآنها کم است، تسبیح بگوید درعقب هر نماز ده مرتبه و حمدخدا کند ده مرتبه و تکبیر بگوید ده مرتبه این میشود صدو پنجاه مرتبه بزبان و هزار و پانصد درمیزان و تکبیر بگوید ۳۴ مرتبه چون بهرختخواب رود و ۳۳ مرتبه حمدکند و ۳۳ مرتبه تسبیح گوید که این صدعدد است بزبان و هزار عدد است درمیزان. عَبْدُاللّٰهِ بْنِ عَمْرو گفت من دیدم رسولخدا (ص) با انگشت خود میشمرد، گفتند یا رَسُولَ اللّٰه چگونه این دو خصلت آسان و عامل به آنها کم است، فرمود شیطان میآید دروقت خواب اورا بهخواب میاندازد پیش از آنکه ذکررا بگوید و در نماز میآید و حاجت اورا بهیاد او میآورد پیش از آنکه ذکررا بگوید.

التّسبيح و الذّكر فى الصّباح و المساء

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى "فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَ حِينَ تُصْبِحُونَ وَ لَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ عَشِيًّا وَ حِينَ تُظْهِرُونَ"(۲)

° ° °

۱- ج عَنْ أَبِي بَكْرٍ (رض) أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مُرْنِي بِكَلِمَاتٍ أَقُولُهُنَّ إِذَا أَصْبَحْتُ وَ إِذَا أَمْسَيْتُ قَالَ: قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَ الْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ رَبَّ كُلِّ شَيْءٍ وَ مَلِيكَهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَ مِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَ شِرْكِهِ قَالَ: قُلْهَا إِذَا أَصْبَحْتَ وَ إِذَا أَمْسَيْتَ وَ إِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ(۳).

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۰۴ و ۱۰۵.
(۲) قرآن/ سورهٔ روم/ آیهٔ ۱۷ و ۱۸.

یعنی، از ابوبکر (رض) روایت شده که گفت یا رَسُولَ اللّٰه مرا به کلماتی امرکن که چون صبح و چون شب کردم بگویم فرمود بگو: اَللّٰهُمَّ تا آخر. فرمود بگو این کلمات را هرگاه صبح کردی و هرگاه شب نمودی و هرگاه به رختخواب رفتی.

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِذَا قَالَ الْعَبْدُ سُبْحَانَ اللّٰهِ فَقَدْ آنَفَ لِلّٰهِ وَ حَقٌّ عَلَى اللّٰهِ أَنْ يَنْصُرَهُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرگاه بنده بگوید سُبْحَانَ اللّٰه خدا منزّه است، برای خدا خودرا کوچک کرده و دماغ به خاک مالیده وسزا وراست که خدا اورا یاری دهد.

۳- ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (ص) أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا أَصْبَحَ: اَللّٰهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَ بِكَ نَمُوتُ وَ إِلَيْكَ النُّشُورُ وَ إِذَا أَمْسَى قَالَ: اَللّٰهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا وَ بِكَ نَحْيَا وَ بِكَ نَمُوتُ وَ إِلَيْكَ النُّشُورُ. وَ عَنْ ثَوْبَانَ عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ وَ إِذَا أَمْسَى: رَضِينَا بِاللّٰهِ رَبًّا وَ بِالْإِسْلَامِ دِينًا وَ بِمُحَمَّدٍ رَسُولاً، إِلَّا كَانَ حَقًّا عَلَى اللّٰهِ أَنْ يُرْضِيَهُ.(۲)

یعنی، از ابوهریره روایت شده که پیغمبر (ص) هرگاه صبح مینمود میگفت: اَللّٰهُمَّ بِكَ تا آخر و هرگاه شب مینمود عرض میکرد اَللّٰهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا، تا آخر. و از ثَوْبَان روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود کسیکه چون صبح کرد و چون شب نمود بگوید به خدا راضی شدیم که پروردگار است و به اسلام دین باشد و به محمّد (ص) رسول باشد مگر آنکه برخدا سزا وار است که او را خوشنود سازد.

۴- ج عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ خُبَيْبٍ (رض) قَالَ: خَرَجْنَا فِي لَيْلَةِ مَطَرٍ وَ ظُلْمَةٍ شَدِيدَةٍ نَطْلُبُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) لِيُصَلِّيَ لَنَا فَأَدْرَكْنَاهُ فَقَالَ: قُلْ فَلَمْ أَقُلْ شَيْئًا، ثُمَّ قَالَ: قُلْ فَلَمْ أَقُلْ شَيْئًا، ثُمَّ قَالَ: قُلْ، فَقُلْتُ: مَا أَقُولُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ وَالْمُعَوِّذَتَيْنِ حِينَ تُمْسِي وَ حِينَ تُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ. وَ قَالَ: مَنْ قَالَ بِاسْمِ اللّٰهِ الَّذِي لَايَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَ لَا فِي السَّمَاءِ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۲۵۳
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۰۵

وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلاثَ مَرّاتٍ لَمْ تُصِبْهُ فَجْأَةُ بَلاءٍ حَتّى يُمْسِيَ![1]

یعنی، از عَبْدُاللّٰهِ بْنِ خُبَيْب روایت شده که گفت در شب بارانی و تاریکی شدیدی بیرون رفتیم به طلب رسولخدا برای آنکه برای ما نماز بخواند پس او را یافتیم، فرمود بگو من چیزی نگفتم دومرتبه فرمود بگو من چیزی نگفتم، سه مرتبه فرمود بگو گفتم چه بگویم فرمود بگو سورهٔ توحید و مُعَوَّذَتَيْن را هنگامی که صبح میکنی و هنگامی که شب میکنی سه مرتبه که تو را از هرچیزی کفایت کند. و درروایتی فرمود هرکس بگوید بِاسْمِ اللّٰهِ الَّذی تا آخر بلای ناگهانی به او نمیرسد تا شب کند.

۵ـ ش عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قالَ: إِنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ كانَ يَقُولُ أَكْثِرُوا ذِكْرَ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ حِينَ تَغِيبُ الشَّمْسُ إِلى مَغِيبِ الشَّفَقِ وَ مِنْ حِينِ تَطْلُعُ الْفَجْرُ إِلى مَطْلَعِ الشَّمْسِ وَتَعَوَّذُوا بِاللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ مِنْ شَرِّ إِبْلِيسَ وَ جُنُودِهِ وَ عَوِّذُوا صِغارَكُمْ فِي هاتَيْنِ السّاعَتَيْنِ فَإِنَّهُما ساعَتا غَفْلَةٍ![2]

یعنی، حضرت باقر (ع) فرمود که رسولخدا (ص) میفرمود ذکر خدای عَزَّوَجَلَّ را هنگام غروب خورشید تا غروب شفق زیاد کنید و از هنگام طلوع فجر تا طلوع خورشید و پناه به خدای عَزَّوَجَلَّ ببرید از شرّ شیطان و لشکریانش و اطفال کوچک خود را در این دو ساعت به خدا بسپارید زیرا این دو ساعت ساعت غفلت است.

۶ـ ج كانَ نَبِيُّ اللّٰهِ (ص) إِذا أَمْسى قالَ: أَمْسَيْنا وَ أَمْسَى الْمُلْكُ لِلّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ ما فِي هٰذِهِ اللَّيْلَةِ وَ خَيْرَ ما بَعْدَها وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما فِي هٰذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ ما بَعْدَها رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَ سُوءِ الْكِبَرِ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذابٍ فِي النّارِ وَ عَذابٍ فِي الْقَبْرِ وَ إِذا أَصْبَحَ قالَ ذٰلِكَ أَيْضاً أَصْبَحْنا وَأَصْبَحَ الْمُلْكُ لِلّٰهِ.[3]

یعنی، رسولخدا (ص) عادت داشت که چون شب میکرد میگفت أَمْسَيْنا تا

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۰۶ و ۱۰۷.
(۲) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۰۶۴.

آخر و چون صبح میکرد همانرا میگفت ولی درعوض اَمْسَیْنا ،اَصْبَحْنا وَاَصْبَحَ الْمُلْکُ لِلّٰه میگفت .

۷- ج فِی صَحیح مُسْلِم کٰانَ النَّبِیُّ(ص) یَقُولُ لٰا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ أَعَزَّجُنْدَهُ وَ نَصَرَعَبْدَهُ وَغَلَبَ الْاَحْزٰابَ وَحْدَهُ فَلٰاشَیْءَ بَعْدَهُ . وَفِی رِوٰایَةٍ قٰالَ النَّبِیُّ(ص) مَنْ قٰالَ حِینَ یُصْبِحُ اللّٰهُمَّ مٰا أَصْبَحَ بِی مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنْکَ وَحْدَکَ لٰاشَرِیکَ لَکَ فَلَکَ الْحَمْدُ وَ لَکَ الشُّکْرُ فَقَدْأَدّٰى شُکْرَ یَوْمِهِ وَ مَنْ قٰالَ مِثْلَ ذٰلِکَ حِینَ یُمْسِی فَقَدْ أَدّٰى شُکْرَلَیْلَتِهِ . وَ قٰالَ ابْنُعُمَرَ (رض) لَمْیَکُنْ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) یَدَعُ هٰؤُلٰاءِالدَّعَوٰاتِ حِینَ یُمْسِی وَحِینَ یُصْبِحُ: اللّٰهُمَّ أَسْأَلُکَ الْعَفْوَ وَ الْعٰافِیَةَ فِی الدُّنْیٰا وَالْآخِرَةِ اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ الْعَفْوَ وَالْعٰافِیَةَ فِی دِینِی وَدُنْیٰایَ وَ أَهْلِی وَ مٰالِی اللّٰهُمَّ اسْتُرْ عَوْرٰاتِی وَ آمِنْ رَوْعٰاتِی اللّٰهُمَّ احْفَظْنِی مِنْ بَیْنِ یَدَیَّ وَ مِنْ خَلْفِی وَ عَنْ یَمِینِی وَ عَنْ شِمٰالِی وَ مِنْ فَوْقِی وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِکَ أَنْ أُغْتٰالَ مِنْ تَحْتِی.[1]

یعنی، حدیث درصحیح مسلم است که رسولخدا (ص) میفرمود لٰا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ اِلخ و در روایتی پیغمبر (ص) فرمود هرکس چون صبح میکند بگوید مٰا أَصْبَحَ بِی تا آخر وهرکس مانند همین را چون شب میکند بگوید شکرآنروز وشکرآن شب را کرده است . وعَبْدُاللّٰهِبْنِعُمَرگفت رسولخدا (ص) این دعاها را ترک نمیکرد هنگام شب وهنگام صبح: اَللّٰهُمَّ اِنِّی أَسْأَلُکَ تا آخر.

۸- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لِفٰاطِمَةَ فِی رُؤْیٰاهَا الَّتِی رَأَتْهٰا قُولِی أَعُوذُ بِمٰا عٰاذَتْ بِهِ مَلٰائِکَةُاللّٰهِ الْمُقَرَّبُونَ وَاَنْبِیٰاؤُهُ الْمُرْسَلُونَ وَعِبٰادُهُ الصّٰالِحُونَ مِنْ شَرِّکُلِّ مٰا رَأَیْتُ فِی لَیْلَتِی هٰذِهِ أَنْ یُصِیبَنِی مِنْهُ سُوءٌ أَوْ شَیْءٌ اَکْرَهُهُ ثُمَّ انْتَقِلِی عَنْ یَسٰارِکَ ثَلٰاثَ مَرّٰاتٍ.[2]

یعنی، رسولخدا (ص) بهفاطمه (ع) دربارهٔآنخوابیکه فاطمهدیده بود فرمود: بگو پناهمیبرم بهآنچه بهاو فرشتگان مقرّبین و انبیاء مرسلین وبندگان شایستهٔاو پناهبردهاند ازشرّ آنچه در

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۷.
(۲) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۰۶۶.

این شب دیده ام تا نرسد از آن بدی ویا چیزی که مکروه دارم، سپس سه مرتبه از چپ بگرد به طرف راست.

۹- ج عَنْ مُسْلِمِ بْنِ الْحَارِثِ التَّمِيمِيِّ(رض) قَالَ: أَسَرَّ إِلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ: إِذَا انْصَرَفْتَ مِنْ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ فَقُلِ اللّٰهُمَّ أَجِرْنِي مِنَ النَّارِ سَبْعَ مَرَّاتٍ فَإِنَّكَ إِذَا قُلْتَ ذٰلِكَ ثُمَّ مِتَّ فِي لَيْلَتِكَ كُتِبَ لَكَ جِوَارٌ مِنْهَا وَ إِذَا صَلَّيْتَ الصُّبْحَ فَقُلْ كَذٰلِكَ فَإِنَّكَ إِنْ مِتَّ فِي يَوْمِكَ كُتِبَ لَكَ جِوَارٌ مِنْهَا . وَ كَانَ النَّبِيُّ(ص) يُعَلِّمُ بَعْضَ بَنَاتِهِ فَيَقُولُ: قُولِي حِينَ تُصْبِحِينَ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ بِحَمْدِهِ لَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ مَا شَاءَ اللّٰهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ، أَعْلَمُ أَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَ أَنَّ اللّٰهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ، فَإِنَّهُ مَنْ قَالَهُنَّ حِينَ يُصْبِحُ حُفِظَ حَتّٰى يُمْسِيَ وَ مَنْ قَالَهُنَّ حِينَ يُمْسِي حُفِظَ حَتّٰى يُصْبِحَ. وَقَالَ: مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ: فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ إِلٰى وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ أَدْرَكَ مَا فَاتَهُ فِي يَوْمِهِ ذٰلِكَ وَ مَنْ قَالَهُنَّ حِينَ يُمْسِي أَدْرَكَ مَا فَاتَهُ فِي لَيْلَتِهِ [1]

یعنی، روایت شده از مُسْلِمِ بْنِ الْحَارِثِ التَّمِيمِيِّ که گفت رسولخدا (ص) سربگوشی بمن فرمود چون از نماز مغرب فارغ شدی هفت مرتبه بگو اَللّٰهُمَّ اَجِرْنِي مِنَ النَّارِ، که چون این را گفتی ودر آن شب وفات کردی برای تو پناه نامه از آتش نوشته شود و چون نماز صبح را خواندی چنین بگو که اگر در آنروز وفات کردی برای تو پناه نامه از آتش نوشته شود. و پیغمبر (ص) به بعضی از دخترانش تعلیم میداد و میفرمود چون صبح کردی بگو سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ تا آخر که هرکس این کلمات را هنگام صبح گفت محفوظ شد تا شب کند وهرکس اینها را هنگام شب گفت محفوظ شد تا صبح و فرمود هرکس هنگامیکه صبح کند بگوید فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ تا آخر آیه درآنروز بدست آورد آنچه از او فوت شود وهرکس آنرا شب بگوید بدست آورد آنچه درآن شب فوت نماید.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۸.

۱۰- ج عَنْ أَبِي بَكْرَةَ (رض) قَالَ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَدْعُو بِهٰذِهِ الْكَلِمَاتِ: اَللّٰهُمَّ عَافِنِي فِي بَدَنِي اَللّٰهُمَّ عَافِنِي فِي سَمْعِي اَللّٰهُمَّ عَافِنِي فِي بَصَرِي لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ![1]

یعنی، روایت شده از ابوبکره که گفت شنیدم رسولخدا(ص) خدا را میخواند بهاین کلمات اَللّٰهُمَّ عَافِنِي تا آخر.

الباب الثّالث فی الدّعاء

فضل الدّعاء

۱- ج قَالَ النَّبِيُّ(ص): اَلدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ ثُمَّ قَرَأَ: وَ قَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ![2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: دعا خود عبادتست سپس برای دلیل بر مطلب قرائت نمود آیهٔ ۶۰ سورهٔ غافر را.

۲- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللّٰهِ تَعَالَى مِنَ الدُّعَاءِ. وَ قَالَ(ص): اَلدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ![3]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: چیزی نزد خدا گرامیتر از دعا نیست. و فرمود: دعاء مغز عبادتست.

۳- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ أَحَبَّ شَيْئاً لِنَفْسِهِ وَأَبْغَضَهُ لِخَلْقِهِ أَبْغَضَ لِخَلْقِهِ الْمَسْئَلَةَ وَ أَحَبَّ لِنَفْسِهِ أَنْ يُسْئَلَ وَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ مِنْ أَنْ يُسْئَلَ فَلَايَسْتَحْيِي أَحَدُكُمْ أَنْ يَسْئَلَ اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهِ وَ لَوْ شِسْعَ نَعْلٍ![4]

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: حقیقت آنستکه خداوند برای خود چیزی را دوست دارد و برای خلق خود دوست ندارد، برای خلق خود سؤال کردن را دوست ندارد و برای خود دوست دارد که مورد سؤال باشد یعنی از او سؤال کنند و چیزی نزد خدا محبوبتر

---

(۱)، (۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۰۹.
(۴) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۰۹۰

از این نیست که از او بخواهند پس شما خجالت نکشید از سؤال کردن از فضل او ولو برای بندنعل.

۴- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الدُّعَاءُ وَ إِذَا أَذِنَ اللَّهُ لِعَبْدٍ فِي الدُّعَاءِ فَتَحَ لَهُ أَبْوَابَ الرَّحْمَةِ إِنَّهُ لَنْ يَهْلِكَ مَعَ الدُّعَاءِ أَحَدٌ.(۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: بهترین عبادت دعاء است و چون خدا به بنده‌ای دردعا اذن دهد درهای رحمت را برای او گشوده است زیرا هرگز با دعا احدی هلاک نگردد.

۵- ج قَالَ النَّبِيُّ (ص): مَنْ لَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ يَغْضَبْ عَلَيْهِ وَ قَالَ (ص): مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْتَجِيبَ اللَّهُ لَهُ عِنْدَ الشَّدَائِدِ وَ الْكُرَبِ فَلْيُكْثِرِ الدُّعَاءَ فِي الرَّخَاءِ. وَ قَالَ (ص): مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُوا اللَّهَ بِدَعْوَةٍ إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهَا أَوْ صَرَفَ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ.(۲)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: کسیکه ازخدا سؤال نکند خدا بر او غضب نماید. و فرمود: کسیکه خوش دارد که خدا دعای اورا وقت سختی‌ها وگرفتاری اجابت کند پس باید دروقت خوشی زیاد دعا کند. و فرمود: روی زمین مسلمانی نیست که خدا را بخواند بدعائی مگرآنکه خدا بهاو آنرا عطاکند ویا از اومقداری بدیها را برگرداند بمانندهمان مادامیکه بگناه ویا قطع‌رَحِم دعانکند.

۶- ش قَالَ النَّبِيُّ (ص): الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ وَ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَدْعُوا اللَّهَ إِلَّا اسْتَجَابَ لَهُ إِمَّا أَنْ يُعَجِّلَ لَهُ فِي الدُّنْيَا أَوْ يُؤَجِّلَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ وَ إِمَّا أَنْ يُكَفِّرَ عَنْهُ مِنْ ذُنُوبِهِ بِقَدْرِ مَا دَعَا مَا لَمْ يَدْعُ بِمَأْثَمٍ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: دعا مغزعبادتست و هیچ‌مؤمنی دعا نکرده مگربرای او مستجاب شده یا عجله‌شده برای او در دنیا و بمدّتی شده برای او درآخرت ویا باعث کفّارهٔ او از گناهانش شود بقدریکه دعاکرده مادامیکه برای گناهی دعا نکند.

---

(۱) و (۳) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۰۸۶ و ۱۰۸۹
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۰.

۷ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ دَعَا اللّٰهَ سُبْحَانَهُ دَعْوَةً لَيْسَ فِيهَا قَطِيعَةُ رَحِمٍ وَ لَا إِثْمٍ إِلَّا أَعْطَاهُ اللّٰهُ أَحَدَ خِصَالٍ ثَلَاثَةٍ: إِمَّا أَنْ يُعَجِّلَ دَعْوَتَهُ وَ إِمَّا أَنْ يَدَّخِرَ لَهُ وَ إِمَّا أَنْ يَدْفَعَ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِذَنْ نُكْثِرَ قَالَ أَكْثِرُوا(۱).

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده‌که فرمود: هیچ مسلمانی نیست که‌خدای سبحانه‌را خوانده‌باشد که درآن قطع رَحِم و گناه‌نباشد جزاینکه خدایش عطاکند یکی ازاین سه‌را: یابعجله دعای اورا اجابت‌کند ویا برای او ذخیره‌کند ویا بدی را ازاو دفع نماید بمانندآن، عرض‌کردند ای رسولخدا درآنحال زیاددعا میکنیم، فرمود: زیاد دعا کنید.

۸ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ فُتِحَ لَهُ مِنْكُمْ بَابُ الدُّعَاءِ فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ وَ مَا سُئِلَ اللّٰهُ شَيْئاً يُعْطَىٰ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ الْعَافِيَةَ(۲).

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود: آنکه برای او دردعا باز است برای او درهای رحمت باز است و ازخدا سئوال نشده‌چیزی که‌محبوبتر باشد نزداو ازسئوال عافیت.

۹ـ ش قَالَ النَّبِيُّ (ص): مَا فُتِحَ لِأَحَدٍ بَابُ دُعَاءٍ إِلَّا فَتَحَ اللّٰهُ لَهُ فِيهِ بَابَ إِجَابَةٍ فَإِذَا فُتِحَ لِأَحَدِكُمْ بَابُ دُعَاءٍ فَلْيَجْهَدْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يَمَلُّ حَتَّىٰ تَمَلُّوا(۳).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: برای کسی درب دعا باز نشدمگراینکه دراجابت‌نیز باز شد، پس هرگاه برای یکی ازشما درب دعائی باز شد باید کوشش‌کنند زیرا خدایتعالی خسته‌نشود تااینکه‌شما خسته‌شوید.

۱۰ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: يَدْخُلُ الْجَنَّةَ رَجُلَانِ كَانَا يَعْمَلَانِ عَمَلاً وَاحِداً فَيَرَىٰ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَوْقَهُ فَيَقُولُ يَا رَبِّ بِمَا أَعْطَيْتَهُ وَ كَانَ عَمَلُنَا وَاحِداً فَيَقُولُ اللّٰهُ تَعَالَىٰ سَأَلَنِي وَلَمْ تَسْأَلْنِي ثُمَّ قَالَ اسْئَلُوا اللّٰهَ وَاجْزِلُوا فَإِنَّهُ لَا يَتَعَاظَمُهُ شَيْءٌ(۴).

---

(۱)،(۳) و (۴) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۰۸۴ ، ۱۰۸۶ و ۱۰۸۷.
(۲) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۱۱۰.

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: دومردی که عملی را انجام داده اند وارد بهشت میشوند، پس یکی از ایندو میبیند دیگری مافوق او شده و درجه‌ٔ بالاتری دارد عرض میکند پروردگارا بچه چیز اینمقام را بهاو دادی درحالیکه عمل ما یکی بود، خدایتعالی میفرماید او از من سؤال کرد و تو سؤال نکردی سپس رسولخدا (ص) فرمود ازخدا سؤال کنید و سؤال بزرگ نمائید زیرا خدا چیزی را بزرگ نمی‌شمرد.

۱۱- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لَتَسْئَلُنَّ اللّهَ أَوْ لَيَغْضَبَنَّ عَلَيْكُمْ إِنَّ لِلّهِ عِباداً يَعْمَلُونَ فَيُعْطِيهِمْ وَ آخَرِينَ يَسْئَلُونَهُ صادِقِينَ فَيُعْطِيهِمْ ثُمَّ يَجْمَعُهُمْ فِي الْجَنَّةِ فَيَقُولُ الَّذِينَ عَمِلُوا رَبَّنا عَمِلْنا فَأَعْطَيْتَنا فَما أَعْطَيْتَ هؤُلاءِ فَيَقُولُ هؤُلاءِ عِبادِي أَعْطَيْتُكُمْ أُجُورَكُمْ وَ لَمْ أَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمالِكُمْ شَيْئاً وَ سَئَلَنِي هؤُلاءِ فَأَعْطَيْتُهُمْ وَ أَغْنَيْتُهُمْ وَهُوَ فَضْلِي أُوتِيهِ مَنْ أَشاءُ(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: البتّه ازخدا سؤال کنید ویا اینکه بر شما غضب کند محقّقاً برای خدا بندگانی استکه عمل میکنند که بهایشان عطا میکند و بندگان دیگری که براستی از او میخواهند بهایشان عطا میکند، سپس همه‌را دربهشت جمع میکند پس آنانکه عمل کرده اند میگویند پروردگارا عمل کردیم که بما عطا کردی، به اینان بچه سبب عطا کردی، خدا میفرماید این بندگانم میباشند بهشما مزدتان عطا کردم وازاعمال شما چیزی کم نکردم، و اینان ازمن سؤال کردند پس عطایشان را دادم و بی‌نیازشان نمودم، و این فضل من است.

۱۲- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: إِنَّ الدُّعاءَ يَنْفَعُ مِمّا نَزَلَ وَ مِمّا لَمْ يَنْزِلْ فَعَلَيْكُمْ عِبادَ اللّهِ بِالدُّعاءِ(۲)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت شده که فرمود: دعاء نافعاست ازآنچه نازل شده وازآنچه نازل نشده پس برشما باد ای بندگان خدا به دعاء.

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۰۸۴ و ۱۰۸۵.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۰.

۱۳ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: الدُّعاءُ سِلاحُ الْمُؤْمِنِ وَعَمُودُ الدِّینِ وَنُورُ السَّمٰواتِ وَ الْأَرْضِ. وَ قالَ(ص): أَلا أَدُلُّكُمْ عَلىٰ سِلاحٍ يُنْجِيكُمْ مِنْ أَعْدائِكُمْ وَ يُدِرُّ أَرْزاقَكُمْ؟ قالُوا: بَلىٰ قالَ تَدْعُونَ رَبَّكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهارِ. وَقالَ(ص): ادْفَعُوا أَبْوابَ الْبَلاءِ بِالدُّعاءِ[1].

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: دعا اسلحهٔ مؤمن و ستون دین و نور آسمانها و زمین است. و فرمود: آیا شما را دلالت نکنم برا سلحه‌ای که شما را نجات دهد از دشمن؟ گفتند بلی، فرمود پروردگار خود را بخوانید بشب و روز. و فرمود: درهای بلا را ببندید بدعا.

۱۴ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: يا عَلِيُّ إِنَّ الدُّعاءَ يَرُدُّ الْبَلاءَ وَ قَدْ أُبْرِمَ إِبْراماً. وَقالَ(ص) يا عَلِيُّ ما خارَ مَنِ اسْتَخارَ وَ لانَدِمَ مَنِ اسْتَشارَ[2].

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: ای علیّ دعا بلای حتمی را برمیگرداند و فرمود یا علی ناتوان نشد کسی‌که طلب خیر کرد و پشیمان نشد کسیکه مشورت کرد.

۱۵ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لايَرُدُّ الْقَضاءَ إِلاَّ الدُّعاءُ وَ لايَزِيدُ فِي الْعُمُرِ إِلاَّ الْبِرُّ. وَ قالَ(ص): سَلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ وَ أَفْضَلُ الْعِبادَةِ انْتِظارُ الْفَرَجِ[3].

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: قضا را ردّ نمیکند جز دعا و در عمر زیاد نمیکند جز نیکی. و فرمود از فضل خدا سؤال کنید زیرا خدای عزّوجلّ دوست میدارد که از او سؤال شود و بهترین عبادت انتظار گشایش است.

آداب الدّعاء

۱ـ ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ زَيْدٍ (رض) قالَ خَرَجَ النَّبِيُّ (ص) إِلىٰ هٰذَا الْمُصَلّىٰ يَسْتَسْقِي فَدَعا وَ اسْتَسْقىٰ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ. وَقالَ أَبُومُوسىٰ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۰۹۴ و ۱۰۹۵ و ۱۰۹۷ و ۱۰۹۸ و ج۵/ص ۲۱۶.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۱.

(رض): دَعَا النَّبِیُّ(ص) ثُمَّ رَفَعَ یَدَیْهِ وَ رَأَیْتُ بَیَاضَ إِبْطَیْهِ[1].

یعنی، از عبداللّه بن زَیْد (رض) روایت شده که گفت پیغمبر (ص) بیرون آمد بسوی این مُصَلّی وطلب باران نمود وروبه قبله کرد. و ابوموسی (رض) گفته پیغمبر (ص) دعا کرد سپس دو دست خودرا بلند کرد و من سفیدی زیر دو بغل اورا دیدم.

۲- ش اِنَّ رَسُولَ اللّهِ (ص) یَرْفَعُ یَدَیْهِ إِذَا ابْتَهَلَ وَدَعَا کَمَا یَسْتَطْعِمُ الْمِسْکِینُ[2].

یعنی، رسولخدا (ص) دو دست خودرا بلند میکرد چون به درگاه خدا زاری میکرد و مانند مسکینی که طعام میخواهد خدا را میخواند.

۳- ج عَنْ عُمَرَ (رض) قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللّهِ (ص) إِذَا رَفَعَ یَدَیْهِ فِی الدُّعَاءِ لَمْ یَرُدَّهُمَا حَتّیٰ یَمْسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ[3]. وَ عَنِ ابْنِ عَبّاسٍ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: لَاتَسْتُرُوا الْجُدُرَ مَنْ یَنْظُرُ فِی کِتَابِ أَخِیهِ بِغَیْرِ إِذْنِهِ فَإِنَّمَا یَنْظُرُ فِی النَّارِ سَلُوا اللّهَ بِبُطُونِ أَکُفِّکُمْ وَ لَاتَسْأَلُوهُ بِظُهُورِهَا فَإِذَا فَرَغْتُمْ فَامْسَحُوا بِهَا وُجُوهَکُمْ. وَ قَالَ(ص): إِذَا صَلّیٰ أَحَدُکُمْ فَلْیَبْدَأْ بِتَحْمِیدِ اللّهِ وَالثَّنَاءِ عَلَیْهِ ثُمَّ لْیُصَلِّ عَلَی النَّبِیِّ (ص) ثُمَّ لْیَدْعُ بِمَا شَاءَ[4].

یعنی، از عُمَر (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) چنین بود که چون دو دست خودرا در دعا بلند میکرد برنمیگردانید تا بآن دو صورت خود را مسح میکرد. و از ابن عَبّاس از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود دیوارها را مستور مکنید کسیکه در نوشتهٔ برادرش بدون اذن او نظر کند همانا در آتش نظر میکند، از خدا با باطن کفّ دستها سؤال کنید و به پشت دستها سؤال مکنید و چون فارغ شدید بصورت خود بکشید. و رسولخدا (ص) فرمود: هرگاه یکی از شما دعا کند باید ابتدا کند به حمد خدا وبراو ثنا نماید سپس صلوات برپیغمبر (ص) فرستد وبعد بهآنچه خواهد دعا کند.

۴- ش کَانَ رَسُولُ اللّهِ (ص) اَکْثَرَمَا یَجْلِسُ تِجَاهَ الْقِبْلَةِ[5].

یعنی، رسولخدا (ص) بیشتر اوقات مقابل قبله مینشست.

---

(۱) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۱۱۱ و ۱۱۲.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۱۱۲ و المصنف/ ج۲/ص ۲۴۷.
(۲) و (۵) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۱۰۰ و ج۸/ص ۴۷۷.

۵ـ ش عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) فِي وَصِيَّتِهِ لَهُ قَالَ: يَا أَبَا ذَرٍّ يَكْفِي مِنَ الدُّعَاءِ مَعَ الْبِرِّ مَا يَكْفِي مِنَ الطَّعَامِ مِنَ الْمِلْحِ يَا أَبَا ذَرٍّ مَثَلُ الَّذِي يَدْعُو بِغَيْرِ عَمَلٍ كَمَثَلِ الَّذِي يَرْمِي بِغَيْرِ وَتَرٍ وَقَالَ(ص): لَايَزَالُ الدُّعَاءُ مَحْجُوبًا حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيَّ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِي.(۱)

یعنی، از اَبُوذَرّ روایت شده دروصیّتی‌که رسولخدا (ص) به او نموده و فرمود: ای اَبَاذَرّ دعا با عمل نیک، بقدرنمکی‌که درطعام ریخته میشود کفایت میکند مَثَل آنکه‌خدا را بدون‌عمل میخواند مانند آنکسی‌استکه تیرمی‌اندازد بدون زِه و نیز از ابوذرروایت‌شده‌که رسولخدا (ص) فرمود همواره دعا محجوب‌است‌تاآنکه بر من و بر اهل بیتم صلوات بفرستد.(مؤلّف‌گوید صلوات‌برمحمّد وآل او که شامل همهٔ‌پیروان پیامبر وازجملهٔ‌خاندان او میشود بهتر است چنانکه درهمین کتاب وسائل الشیعه ،ص ۱۲۲۰ روایت‌شده‌که در صلوات ، صلوات‌براهل‌بیت‌نفرستید بلکه‌بر محمدوآل او صلوات بفرستید‌تا شامل خاندان واهل بیت وپیروان‌پیامبرهمگی گردد).

۶ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: لَايَقُولَنَّ أَحَدُكُم اللَّهُمَّ اغْفِرْلِي إِنْ شِئْتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَامُكْرِهَ لَهُ .وَقَالَ (ص) : يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَالَمْ يَعْجَلْ يَقُولُ دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي.(۲)

یعنی، ازپیامبر (ص) روایت‌شده‌که‌فرمود: البتّه‌یکی‌ازشما نگوید خدایا مرا بیامرز اگرخواستی خدایا مرا رحم‌کن اگرخواستی باید سؤال بطورجزمی باشد زیرا برای خدا مکرهی نیست . و فرمود: برای یکی ازشما اجابت‌میشود مادامیکه عجله‌نکند که‌بگوید دعا کردم وبرایم اجابت‌نشد.

۷ـ ش عَنْ جَابِرِبْنِ عَبْدِاللّٰهِ (رض) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنَّ الْعَبْدَ لَيَدْعُوا اللّٰهَ وَهُوَ يُحِبُّهُ فَيَقُولُ لِجَبْرَئِيلَ اقْضِ لِعَبْدِي حَاجَتَهُ وَأَخِّرْهَا فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ لَا أَزَالُ أَسْمَعُ صَوْتَهُ.(۳)

یعنی، جَابِرِبْنِ عَبْدِاللّٰه (رض) روایت‌کرده که‌رسولخدا (ص) فرمود:

(۱) و (۳) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۱۳ و ۱۱۳۰.
(۲) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۱۱۳و المصنف / ج ۱۰/ص۴۴۱ و ۴۴۲.

بنده‌ای خدا را میخواند درحالیکه خدا اورا دوست میدارد پس به جبرئیل میفرماید حاجت بنده‌ مرا انجام ده ولی بتأخیر بینداز، زیرا که من دوست میدارم همواره صدای اورا بشنوم.

۸- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: اُدْعُوا اللّٰهَ وَ أَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجٰابَةِ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ لاٰیَسْتَجِیبُ دُعٰاءً مِنْ قَلْبٍ غٰافِلٍ لاٰهٍ[1].

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: خدا را بخوانید درحالیکه یقین با جابت دارید و بدانید که خدا اجابت نمیکند دعای کسیکه غافل شیفتهٔ دنیا است.

۹- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: لاٰیَقْبَلُ اللّٰهُ دُعٰاءَ قَلْبٍ سٰاهٍ[2].

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: خدای عزوجل نمیپذیرد دعای دل غافل را.

۱۰- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ قٰالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ مَنْ سَئَلَنِی وَ هُوَ یَعْلَمُ اَنِّی اَضُرُّ وَ اَنْفَعُ اسْتَجَبْتُ لَهُ. وَقٰالَ(ص): اُدْعُوا اللّٰهَ وَاَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجٰابَةِ[3].

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود خدای عَزَّوَجَلَّ فرموده: کسیکه از من سؤال کند وبداند ضرر ونفع بدست من است اورا اجابت کنم وفرمود خدا را بخوانید درحالیکه یقین با جابت داشته باشید.

۱۱- ج عَنْ جٰابِرٍ (رض) اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قٰالَ: لاٰتَدْعُوا عَلیٰ أَنْفُسِکُمْ وَ لاٰتَدْعُوا عَلیٰ أَوْلاٰدِکُمْ وَ لاٰتَدْعُوا عَلیٰ خَدَمِکُمْ وَ لاٰتَدْعُوا عَلیٰ أَمْوٰالِکُمْ لاٰتُوٰافِقُوا مِنَ اللّٰهِ سٰاعَةً نَیْلٍ فِیهٰا عَطٰاءٌ فَیَسْتَجِیبَ لَکُمْ[4].

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: برخودتان و براولادتان و برخدمتکارانتان و براموالتان نفرین نکنید و موافقت نکنید از جانب خدا ساعتی استکه درآن رسیدن به عطاء است پس برای شما اجابت میشود.

---

(۱) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۳ و ۱۱۴.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۱۵۵.

۱۲ــ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: سَیَکُونُ قَوْمٌ یَعْتَدُونَ فِی الدُّعاءِ. وَ کانَ رَسُولُ اللّٰهِ(ص) یُعْجِبُهُ أَنْ یَدْعُوَ ثَلاثاً وَ یَسْتَغْفِرَ ثَلاثاً(۱).

یعنی، از پیامبر(ص) روایت شده که فرمود: بزودی قومی بوجود آیند که در دعا تعدّی وتجاوز کنند (یعنی فریاد کنند ویا چیزهای نامناسب بخواهند وبرخلاف عقل دعا کنند). ورسولخدا (ص) خوش داشت که سه مرتبه دعا کند وسه مرتبه استغفار.

۱۳ــ ش قالَ النَّبِیُّ(ص): رَحِمَ اللّٰهُ عَبْداً طَلَبَ مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ حاجَةً فَأَلَحَّ فِی الدُّعاءِ اسْتُجِیبَ لَهُ أَوْ لَمْ یُسْتَجَبْ. وَ قالَ(ص) إِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ یُحِبُّ السّائِلَ اللَّحُوحَ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرموده خدا رحمت کند بنده‌ای را که از خدا حاجت بخواهد و دردعا اصرار کند چه برایش مستجاب شود وچه نشود. وفرمود رسولخدا که خدای عَزَّوَجَلَّ سائلی را دوست میدارد که اصرار کند.

۱۴ــ ج کانَ رَسُولُ اللّٰهِ(ص) إِذا ذَکَرَ أَحَداً فَدَعا لَهُ بَدَأَ بِنَفْسِهِ. وَ قالَ(ص): مَنْ دَعا عَلیٰ مَنْ ظَلَمَهُ فَقَدِ انْتَصَرَ(۳).

یعنی، رسولخدا (ص) چنین بود که هرگاه کسی را ذکرمیکرد وبرای او دعا میکرد ابتدا بخود مینمود. و فرمود: هرکس نفرین کند به کسی که به او ظلم کرده، او طلب نصرت کرده وطبق آیهٔ آخر سورهٔ شعراء (وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِما ظُلِمُوا) عمل کرده است.

۱۵ــ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: أَصْنافٌ لایُسْتَجابُ لَهُمْ: مِنْهُمْ مَنْ أَدانَ رَجُلاً دَیْناً إِلیٰ أَجَلٍ فَلَمْ یَکْتُبْ عَلَیْهِ کِتاباً وَ لَمْ یُشْهِدْ عَلَیْهِ شُهُوداً وَ رَجُلٌ یَدْعُو عَلیٰ ذِی رَحِمٍ وَرَجُلٌ تُؤْذِیهِ امْرَئَةٌ بِکُلِّ ما تَقْدِرُ عَلَیْهِ وَهُوَ فِی ذٰلِکَ یَدْعُوا اللّٰهَ عَلَیْها وَیَقُولُ أَرِحْنِی فَهٰذا یَقُولُ تَعالیٰ لَهُ عَبْدِی أَوَ ما قَلَّدْتُکَ أَمْرَها وَرَجُلٌ رَزَقَهُ اللّٰهُ تَعالیٰ مالاً ثُمَّ أَنْفَقَهُ فِی الْبِرِّ وَالتَّقْوىٰ فَلَمْ یَبْقَ لَهُ مِنْهُ شَیْءٌ وَهُوَ فِی ذٰلِکَ یَدْعُوا اللّٰهَ أَنْ یَرْزُقَهُ فَهٰذا یَقُولُ الرَّبُّ أَلَمْ أَرْزُقْکَ فَأُغْنِیکَ أَفَلا اقْتَصَدْتَ وَلَمْ تُسْرِفْ

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۴.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۱۰۹ و ۱۱۱۰.

إِنِّي لَا أُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ وَ رَجُلٌ قَاعِدٌ فِي بَيْتِهِ وَ هُوَ يَدْعُو اللّٰهَ أَنْ يَرْزُقَهُ لَا يَخْرُجُ وَ لَا يَطْلُبُ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ كَمَا أَمَرَهُ اللّٰهُ فَهٰذَا يَقُولُ اللّٰهُ لَهُ عَبْدِي أَرْضِي وَاسِعَةٌ أَفَلَا تَخْرُجُ وَتَطْلُبُ الرِّزْقَ فَإِنْ حَرَمْتُكَ عَذَرْتُكَ وَ إِنْ رَزَقْتُكَ فَهُوَ الَّذِي تُرِيدُ(۱)!

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: چندین صنف استکه دعای ایشان اجابت نشود ازجمله آنکسیکه بمردی دَین داده تا مدّت معیّنی ونوشته و براو شاهدنگرفته و مردیکه نفرین میکند برخویشان خود ومردی کهزنی اورا بهرمقداریکه میتواند آزار میکند و او دراینحال میگوید خدایا مرا ازدست او راحت کن، پس این را خدایش گوید آیا امراورا بگردن تو نگذاشتم، ومردیکه خدایتعالی باو مالی داده سپس او انفاق کرده درنیکی وتقوی وبرای خودچیزی باقی نگذاشته و دراینحال دعا میکند کهخدا روزیش دهد، پس این را خدا پروردگارش میفرماید آیا بتو روزی ندادم کهتورا بی‌نیاز کنم آیا چرا اقتصادرا مراعات نکردی و چرا اسراف کردی زیرا من مُسرِفین را دوست نمیدارم، و مردیکه درخانه اش نشسته ودعا میکند که خدایش روزی دهد بیرون نمی‌رود وازفضل خدا طلب نمیکند چنانکه خدااورا امرنموده، پس این را خدایتعالی میفرماید ای بندهٔ من زمینم وسیع است چرا بیرون نمیروی کهروزی طلب کنی پس اگر تو را محروم‌کنم عذرتورا بیان کردم واگر روزیت دهم‌پس همانستکه تو میخواهی.

الدّعاء المقبول

۱- ج عَنْ عَمْرِوبْنِ عَبَسَةَ (رض) أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ(ص) يَقُولُ: أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الرَّبُّ مِنَ الْعَبْدِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الْآخِرِ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ مِمَّنْ يَذْكُرُ اللّٰهَ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ فَكُنْ(۲)!

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۶۱.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۵.

یعنی، از عَمْروبْنِ عَبْسَه (رض) روایت شده که او شنید که پیغمبر (ص) میفرمود: نزدیکترین اوقاتی که خدا به بنده نزدیکتر است درمیان شب ساعات آخر است اگر میتوانی از کسانی باش که در این ساعت ذکر خدا میکنند پس بوده باش.

۲- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قَالَ: خَیْرُوَقْتٍ دَعَوْتُمُ اللّٰهَ فِیهِ الْأَسْحَارُ وَ تَلَا هٰذِهِ الْآیَةَ فِی قَوْلِ یَعْقُوبَ «سَوْفَ أَسْتَغْفِرُلَکُمْ رَبِّی» قَالَ أَخَّرَهُمْ إِلَی السَّحَرِ(۱).

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: بهترین وقتی که خدا را درآن بخوانید اوقات سحر است و این آیه را که درآن قول یعقوب است تلاوت نمود «سَوْفَ أَسْتَغْفِرُلَکُمْ رَبِّی» بهمین زودی پروردگارم را برای شما میخوانم، حضرت یعقوب عقب انداخت تا سحر.

۳- ج عَنْ أَبِی أُمَامَةَ (رض) قَالَ: قِیلَ یَا رَسُولَ اللّٰهِ أَیُّ الدُّعَاءِ أَسْمَعُ قَالَ: جَوْفَ اللَّیْلِ الْآخِرَ وَ دُبُرَ الصَّلَوَاتِ الْمَکْتُوبَاتِ. وَ قَالَ: أَقْرَبُ مَا یَکُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَکْثِرُوا الدُّعَاءَ فَقَمِنٌ أَنْ یُسْتَجَابَ لَکُمْ(۲).

یعنی، از أَبِی أُمَامَه (رض) روایت شده که گفت: عرض شد یَا رَسُولَ اللّٰه کدام دعا را بهتر میشنوند فرمود دعای جوف شب در آخر آن و عقب نمازهای واجبی. و فرمود: نزدیکترین حالت بنده به پروردگارش حالت سجده است پس زیاد دعا کنید که سزاوار است برای شما اجابت شود.

۴- ج کَانَ النَّبِیُّ(ص) یَقُولُ: دَعْوَةُ الْمُسْلِمِ لِأَخِیهِ بِظَهْرِ الْغَیْبِ مُسْتَجَابَةٌ عِنْدَ رَأْسِهِ مَلَکٌ مُوَکَّلٌ کُلَّمَا دَعَا لِأَخِیهِ بِخَیْرٍ قَالَ الْمَلَکُ الْمُوَکَّلُ بِهِ آمِینَ وَلَکَ بِمِثْلٍ(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) میفرمود: دعای مسلمان برای برادرش در غیاب او به اجابت رسد و بالای سر او مَلَکی است که گماشته شده هرزمان که او دعای خیر کند برای برادرش مَلَک بگوید آمین و

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۱۷.

(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۵ و ۱۱۶.

برای تو مانند آن.

۵- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: ما مِنْ عَبْدٍ دَعا لِلْمُؤْمِنينَ وَالْمُؤْمِناتِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ إِلّا قالَ الْمَلَكُ وَلَكَ مِثْلُ ذٰلِكَ وَما مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ دَعا لِلْمُؤْمِنينَ وَالْمُؤْمِناتِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ إِلّا رَدَّ اللّٰهُ عَلَيْهِ مِثْلَ الَّذي دَعا لَهُمْ مِنْ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ مَضىٰ مِنْ أَوَّلِ الدَّهْرِ أَوْهُوَ آتٍ إِلىٰ يَوْمِ الْقِيامَةِ(۱).

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: هربنده‌ای که برای مؤمنین ومؤمنات درغیاب ایشان دعا کند مَلَکی گوید برای خودت مانند آن و هربندۀ مؤمنی که برای مؤمنین و مؤمنات درغیاب ایشان دعا کند خدا برگرداند برا و بمانند همانند دعائی که کرده از طرف هرمؤمن و مؤمنه‌ای که از اوّل روزگار بوده وآنچه خواهد آمد تا روز قیامت.

۶- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: إِذا دَعا أَحَدُكُمْ فَلْيَعُمَّ فَإِنَّهُ أَوْجَبُ لِلدُّعاءِ(۲).

یعنی از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: چون یکی از شما دعا کند باید تعمیم دهد و دیگران را درنظرگیرد وبهمه دعا کند.

۷- ش و ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لَيْسَ شَيْءٌ أَسْرَعَ إِجابَةً مِنْ دَعْوَةِ غائِبٍ لِغائِبٍ(۳) وَ فِي رِوايَةٍ: إِنَّ أَسْرَعَ الدُّعاءِ إِجابَةً دَعْوَةُ غائِبٍ لِغائِبٍ(۴) و قال (ص): مَنْ دَعا لِأَخيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ نادٰاهُ مَلَكٌ مِنَ السَّماءِ وَ لَكَ مِثْلاهُ(۵).

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: هیچ دعائی اجابتش سریعتر از دعای غایب برای غایب نیست ودرروایتی فرمود: دعائی که سریعتر باجابت میرسد دعای غایب است برای غایب. و فرمود: هرکس برای برادردینی خود درغیاب او دعا کند فرشته‌ای از آسمان ندا کند برای خودت دو مانند آن.

۸- ج عَنْ عُمَرَ (رض) قالَ: اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ (ص) فِي الْعُمْرَةِ

---

(۱)، (۲)، (۳) و (۵) وسائل الشيعه / ج۴/ص ۱۱۴۵، ۱۱۴۶ و ۱۱۵۲.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۶.

فَأَذِنَ لِی وَ قَالَ: لَاتَنْسَنَا یَا أُخَیَّ مِنْ دُعَائِکَ(۱)

یعنی، از عمر (رض) روایت شده که از رسولخدا (ص) اذن گرفتم برای رفتن عُمْره، پس اذن داد و فرمود ای برادرما را از دعایت فراموش مکن.

۹- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لَاشَکَّ فِیهِنَّ: دَعْوَةُ الْوَالِدِ، وَ دَعْوَةُ الْمُسَافِرِ، وَ دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ.(۲)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده‌که فرمود: سه دعا است که بدون شکّ مستجابست: دعای پدر، دعای مسافر و دعای مظلوم.

۱۰- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: إِنَّ دَعْوَةَ الْمُسْلِمِ الْمَظْلُومِ مُسْتَجَابَةٌ(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: دعای مسلمانِ مظلوم مستجابست.

۱۱- ش عَنْ أَبِی‌ذَرٍّ (رض) قَالَ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللّٰهِ فَمَا کَانَتْ صُحُفُ إِبْرَاهِیمَ قَالَ (ص) کَانَتْ أَمْثَالاً: أَیُّهَا الْمَلِکُ الْمُبْتَلَی الْمَغْرُورُ إِنِّی لَمْ أَبْعَثْکَ لِتَجْمَعَ الدُّنْیَا بَعْضَهَا عَلٰی بَعْضٍ وَلٰکِنْ بَعَثْتُکَ لِتَرُدَّ عَنِّی دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنِّی لَا أَرُدُّهَا وَ إِنْ کَانَتْ مِنْ کَافِرٍ وَعَلَی الْعَاقِلِ مَا لَمْ یَکُنْ مَغْلُوبًا أَنْ تَکُونَ لَهُ سَاعَاتٌ: سَاعَةٌ یُنَاجِی فِیهَا رَبَّهُ وَسَاعَةٌ یُحَاسِبُ نَفْسَهُ وَ سَاعَةٌ یَتَفَکَّرُ فِیهَا صُنْعَ اللّٰهِ إِلَیْهِ وَ سَاعَةٌ یَخْلُو فِیهَا بِحَظِّ نَفْسِهِ مِنَ الْحَلَالِ فَإِنَّ هٰذِهِ السَّاعَةَ عَوْنٌ لِتِلْکَ السَّاعَاتِ وَ اسْتِجْمَامٌ لِلْقُلُوبِ وَتَفْرِیغٌ لَهَا(۴)

یعنی، روایت شده از ابوذر که گفت گفتم به‌رسولخدا (ص) که صحیفۀ ابراهیم چه‌بوده؟ گفت مَثَلْهائی بوده: از آنجمله‌ای پادشاه مبتلای مغرور من تورا مبعوث نکردم که‌دنیا را جمع‌کنی روی هم، ولیکن تورا مأمورکرده‌ام که‌به‌دعای مظلوم برسی که‌من آنرا برنمیگردانم واگرچه از کافری باشد، وبرعاقل است مادامیکه مختار باشد که‌برای خود ساعاتی را معیّن کند ساعتی که در آن مناجات با پروردگار خودکند وساعتی که به‌حساب نفس خود برسد و ساعتی‌که‌در آن فکرکند درصنعت خداکه‌نسبت به‌او انجام‌شده وساعتی

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۶.
(۳) و (۴) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۴۵ و ۳۷۸.

که در آن خلوت کند برای لذّت نفس خود از حلال زیرا که در این ساعت کمکی است برای آن ساعات و موجب حواس جمعی و مهیّا شدن برای آن ساعات است.

۱۲- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: ثَلاثَةٌ لاتُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ: الصّائِمُ حَتّیٰ یُفْطِرَ، وَ الْإِمامُ الْعادِلُ، وَ دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ یَرْفَعُها اللّٰهُ فَوْقَ الْغَمامِ وَ یَفْتَحُ لَها أَبْوابَ السَّماءِ وَ یَقُولُ الرَّبُّ: وَ عِزَّتی لَأَنْصُرَنَّکَ وَلَوْبَعْدَحینٍ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: سه کس دعایشان ردّ نمیشود: روزه‌گیر تا افطار کند و امام عادل و مظلوم که خدا دعای او را بالای ابر میبرد و درهای آسمان برای آن باز میگردد و پروردگار میفرماید قسم بعزّتم که البتّه تو را یاری میکنم واگرچه پس از مدّتی باشد.

۱۳- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لِعَلِیٍّ (ع): یا عَلِیُّ أَرْبَعَةٌ لاتُرَدُّ لَهُمْ دَعْوَةٌ: إِمامٌ عادِلٌ وَ الْوالِدُ لِوَلَدِهِ وَ الرَّجُلُ یَدْعُو لِأَخیهِ بِظَهْرِ الْغَیْبِ وَ الْمَظْلُومُ یَقُولُ اللّٰهُ وَعِزَّتی وَجَلالی لَأَنْتَصِرَنَّ لَکَ وَ لَوْ بَعْدَحینٍ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) به علی (ع) فرمود: چهار طایفه دعایشان ردّ نمیشود: امام عادل و دعای پدر به اولادش و دعای مرد به برادر در غایبش و دعای مظلوم، خدای عَزَّوَجَلَّ میفرماید قسم بعزّت و جلالم البتّه تو را یاری میکنم واگرچه پس از مدّتی باشد.

۱۴- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَرْبَعَةٌ لاتُرَدُّ لَهُمْ دَعْوَةٌ حَتّیٰ تُفَتَّحَ لَهُمْ أَبْوابُ السَّماءِ وَ تَصیرَ إِلَی الْعَرْشِ: الْوالِدُ لِوَلَدِهِ وَالْمَظْلُومُ عَلیٰ مَنْ ظَلَمَهُ وَ الْمُعْتَمِرُ حَتّیٰ یَرْجِعَ وَالصّائِمُ حینَ یُفْطِرُ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: دعای چهار کس ردّ نگردد تا آنکه درهای آسمان برایشان باز گردد وتا عرش بگردد: پدر برای اولادش ومظلوم بر ستمگرش و آنکه عمره رفته تا برگردد و روزه‌دار هنگامیکه افطار کند.

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۶ و ۱۱۷.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۴۶ و ۱۱۵۳.

۱۵- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: إِيّٰاكُمْ وَ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهٰا تَرْفَعُ فَوْقَ السَّمٰاءِ حَتّٰى يَنْظُرَ اللّٰهُ إِلَيْهٰا فَيَقُولُ ارْفَعُوهٰا حَتّٰى أَسْتَجِيبَ لَهُ وَ إِيّٰاكُمْ وَ دَعْوَةَ الْوٰالِدِ فَإِنَّهٰا أَحَدُّ مِنَ السَّيْفِ . وَقٰالَ(ص): دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ مُسْتَجٰابَةٌ وَ إِنْ كٰانَتْ مِنْ فٰاجِرٍ مَخُوفٍ عَلٰى نَفْسِهِ(۱).

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: بپرهیزید از دعای مظلوم زیرا دعای او بالا میرود فوق آسمان تا آنکه خدا به آن نظر کند وبفرماید بالابرید آن را تا اجابت کنم برایش وبپرهیزید از دعای پدر که از شمشیر تیزتراست . و فرمود: دعای مظلوم مستجابست واگرچه آن دعا از زنا بکاری باشد که برخود بترسد .

۱۶- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: دَعْوَةُ ذِي النُّونِ إِذْ دَعٰا وَهُوَ فِي بَطْنِ الْحُوتِ لٰا إِلٰهَ إِلّٰا أَنْتَ سُبْحٰانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظّٰالِمِينَ فَإِنَّهُ لَمْ يَدْعُ بِهٰا رَجُلٌ مُسْلِمٌ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلّٰا اسْتَجٰابَ اللّٰهُ لَهُ(۲).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: دعای حضرت یونس(ع) درحالیکه درشکم ماهی بود این بود لٰا إِلٰهَ إِلّٰا أَنْتَ سُبْحٰانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظّٰالِمِينَ، پس مردمسلمانی این کلمات را نخواند هرگز مگراینکه خدا برای او اجابت کند .

دعوة النّبیّ(ص) لأمّته

۱- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ قَدْ دَعٰا بِهٰا فَاسْتُجِيبَتْ فَجَعَلْتُ دَعْوَتِي شَفٰاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيٰامَةِ مَنْ مٰاتَ مِنْهُمْ لٰا يُشْرِكُ بِاللّٰهِ شَيْئًا . وَ قٰالَ(ص): اللّٰهُمَّ إِنِّي أَتَّخِذُ عِنْدَكَ عَهْدًا لَنْ تُخْلِفَنِيهِ فَإِنَّمٰا أَنٰا بَشَرٌ فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ آذَيْتُهُ شَتَمْتُهُ لَعَنْتُهُ جَلَدْتُهُ فَاجْعَلْهٰا لَهُ صَلاةً وَزَكٰاةً وَقُرْبَةً تُقَرِّبُهُ بِهٰا إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيٰامَةِ(۳).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: برای هرپیغمبری دعائی استکه آنرا خواسته واجابت شده ومن قرار دادم دعای خود را شفاعت برای امّتم در روزقیامت هرکس از امّتم بمیرد و چیزی را شریک خدا نکرده باشد . و فرمود: خدایا من نزدتو پیمانی را

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۶۲ و۱۱۶۴.
(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۷ و ۱۱۸.

میگیرم که هرگز آنرا خلاف نمیکنی برایم، من همانا بشرم، پس هریکی از مؤمنین راکه اذیّت کرده ام بدگوئی ازاوکردم لعن او نمودم، تازیانه اش زدم، پس اینها را برای او نماز و زکات و موجب تقرّب بسوی خودت درروزقیامت قرارده.

جوامع الدّعاء

دعاهائی‌که جامع امور دنیا وآخرت باشد در قرآن ذکرشده و ما کتابی بنام دعاهای قرآن نوشته ایم مراجعه شود واکنون‌دراینجا میپردازیم بدعاهائی‌که درحدیث سنّت ذکرشده.

۱ـ ج کَانَ أَکْثَرُدُعَاءِ النَّبِیِّ(ص): اللّٰهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص)عَادَ رَجُلاً مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَدْ خَفَتَ فَصَارَ مِثْلَ الْفَرْخِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): هَلْ كُنْتَ تَدْعُو بِشَيْءٍ أَوْ تَسْئَلُهُ إِيَّاهُ قَالَ: نَعَمْ كُنْتُ أَقُولُ: اللّٰهُمَّ مَاكُنْتَ مُعَاقِبِي بِهِ فِي الْآخِرَةِ فَعَجِّلْهُ لِي فِي الدُّنْيَا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) سُبْحَانَهُ لَاتُطِيقُهُ أَوْ لَاتَسْتَطِيعُهُ أَفَلَاقُلْتَ: اللّٰهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ قَالَ: فَدَعَا اللّٰهَ لَهُ فَشَفَاهُ. وَعَنْ أَبِي مُوسَى(رض) عَنِ النَّبِيِّ(ص) أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهٰذَا الدُّعَاءِ: رَبِّ اغْفِرْلِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي كُلِّهِ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي خَطَايَايَ وَعَمْدِي وَجَهْلِي وَهَزْلِي وَكُلُّ ذٰلِكَ عِنْدِي اللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي مَاقَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ(۱)

یعنی، بیشتردعای پیغمبر (ص) آیهٔ اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً تاآخربود. ورسولخدا (ص) مردی ازمسلمین را عیادت کردکه‌ضعیف شده‌بود مانند جوجه پس به‌او وفرمود آیا دعائی‌کرده‌ای آیا چیزی ازخدا سئوال کردی گفت بلی من میگویم خدایا آنچه‌مرا بـه‌آن

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۸ و۱۱۹.

عقاب میکنی در آخرت، پس آن عقاب را برایم در دنیا تعجیل کن، رسولخدا (ص) فرمود سُبْحَانَ اللّٰه طاقت نداری، چرا نگفتی اَللّٰهُمَّ آتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَفِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ، راوی گفت پس برای او دعا کرد و خدا او را شفا داد. و از ابوموسی (رض) روایت شده که پیغمبر همواره این دعا را میخواند: رَبِّ اغْفِرْ لِی تا آخر.

۲ـ ج کَانَ النَّبِیُّ (ص) یَقُولُ: اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ الْهُدٰی وَالتُّقٰی وَالْعَفَافَ وَالْغِنٰی. وَ کَانَ یَقُولُ: اَللّٰهُمَّ أَصْلِحْ لِی دِینِی الَّذِی هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِی وَ أَصْلِحْ لِی دُنْیَایَ الَّتِی فِیهَا مَعَاشِی وَ أَصْلِحْ لِی آخِرَتِی الَّتِی فِیهَا مَعَادِی وَاجْعَلِ الْحَیَاةَ زِیَادَةً لِی فِی کُلِّ خَیْرٍ وَ اجْعَلِ الْمَوْتَ رَاحَةً لِی مِنْ کُلِّ شَرٍّ. وَ جَاءَتْ فَاطِمَةُ عَلَیْهَا السَّلَامُ إِلَی النَّبِیِّ (ص) تَسْأَلُهُ خَادِمًا فَقَالَ لَهَا: قُولِی اَللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِیمِ رَبَّنَا وَ رَبَّ کُلِّ شَیْءٍ مُنْزِلَ التَّوْرَاةِ وَ الْإِنْجِیلِ وَ الْقُرْآنِ فَالِقَ الْحَبِّ وَ النَّوٰی أَعُوذُبِکَ مِنْ شَرِّ کُلِّ شَیْءٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِیَتِهِ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَیْسَ قَبْلَکَ شَیْءٌ وَ أَنْتَ الْآخِرُ فَلَیْسَ بَعْدَکَ شَیْءٌ وَ أَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَیْسَ فَوْقَکَ شَیْءٌ وَ أَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَیْسَ دُونَکَ شَیْءٌ اقْضِ عَنِّی الدَّیْنَ وَ أَغْنِنِی مِنَ الْفَقْرِ(۱).

یعنی، پیغمبر (ص) عادت داشت که میگفت اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَسْئَلُکَ تا آخر، و هم میگفت اَللّٰهُمَّ أَصْلِح لِی دِینِی تا آخر. و حضرت فاطمه (ع) آمد خدمت پیغمبر (ص) که از او خادمی بخواهد، رسولخدا (ص) به او گفت بگو: اَللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ تا آخر.

۳ـ ج عَنْ سَعْدٍ (رض) قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِیٌّ إِلَی النَّبِیِّ (ص) فَقَالَ: یَا رَسُولَ اللّٰهِ عَلِّمْنِی کَلَامًا أَقُولُهُ قَالَ: قُلْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِیکَ لَهُ، اَللّٰهُ أَکْبَرُ کَبِیرًا وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ کَثِیرًا، سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ، لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَزِیزِ الْحَکِیمِ قَالَ: فَهٰؤُلَاءِ لِرَبِّی فَمَالِی قَالَ: قُلِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِی وَارْحَمْنِی وَاهْدِنِی وَارْزُقْنِی(۲).

یعنی، از سعد (رض) روایت شده که یکنفر اعرابی آمد خدمت پیغمبر

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۱۹ و ۱۲۰.

وگفت کلامی مرا بیاموز که بگویم، فرمود بگو: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ تا آخر کلمهٔ حکیم، عرض کرد این کلمات مال پروردگارم، پس مال من چه باشد فرمود بگو: اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي تا آخر.

۴- ج كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ: اَللّٰهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ وَ بِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَ إِلَيْكَ أَنَبْتُ وَ بِكَ خَاصَمْتُ، اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي، أَنْتَ الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) همواره میگفت: اَللّٰهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ تا آخر.

۵- ج كَانَ النَّبِيُّ (ص) يَدْعُو يَقُولُ: رَبِّ أَعِنِّي وَ لَا تُعِنْ عَلَيَّ وَ انْصُرْنِي وَ لَا تَنْصُرْ عَلَيَّ وَ امْكُرْلِي وَلَا تَمْكُرْ عَلَيَّ وَاهْدِنِي وَيَسِّرِ الْهُدٰى لِي وَ انْصُرْنِي عَلٰى مَنْ بَغٰى عَلَيَّ رَبِّ اجْعَلْنِي شَكَّارًا لَكَ ذَكَّارًا لَكَ رَهَّابًا لَكَ مِطْوَاعًا لَكَ مُخْبِتًا إِلَيْكَ أَوَّاهًا مُنِيبًا رَبِّ تَقَبَّلْ تَوْبَتِي وَ اغْسِلْ حَوْبَتِي وَ أَجِبْ دَعْوَتِي وَثَبِّتْ حُجَّتِي وَ سَدِّدْ لِسَانِي وَاهْدِ قَلْبِي وَ اسْلُلْ سَخِيمَةَ صَدْرِي. وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) قَالَ: قَلَّمَا كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَقُومُ مِنْ مَجْلِسٍ حَتّٰى يَدْعُوَ بِهٰؤُلَاءِ الدَّعَوَاتِ لِأَصْحَابِهِ: اَللّٰهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ، وَ مِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّتَكَ، وَ مِنَ الْيَقِينِ مَا تُهَوِّنُ بِهِ عَلَيْنَا مُصِيبَاتِ الدُّنْيَا وَ مَتِّعْنَا بِأَسْمَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَ قُوَّتِنَا مَا أَحْيَيْتَنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا وَ اجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلٰى مَنْ ظَلَمَنَا وَ انْصُرْنَا عَلٰى مَنْ عَادَانَا، وَ لَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا، وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا، وَ لَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَرْحَمُنَا.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) این دعا را میخواند ومیگفت رَبِّ أَعِنِّي تا آخر. و از عَبْدُاللّٰهِ بْن عُمَر (رض) روایت شده که گفت کمتر وقتی بود که پیغمبر (ص) از مجلسی برخیزد تا وقتیکه این دعوات را بخواند برای اصحاب خود اَللّٰهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ تا آخر.

۶- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: اَللّٰهُمَّ انْفَعْنِي بِمَا عَلَّمْتَنِي وَعَلِّمْنِي مَا يَنْفَعُنِي وَ زِدْنِي عِلْمًا، اَلْحَمْدُلِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ وَ أَعُوذُبِاللّٰهِ مِنْ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۲۰ و ۱۲۱.

حالِ أَهْلِ النّارِ. وَقالَتْ أُمُّسَلَمَةَ (رض) کانَ أَکْثَرُدُعاءِ رَسُولِ اللّهِ (ص): یامُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِی عَلٰی دِینِکَ، قُلْتُ: یارَسُولَ اللّهِ ماأَکْثَرُدُعائِکَ بِهٰذا قالَ: یا أُمَّسَلَمَةَ إِنَّهُ لَیْسَ آدَمِیٌّ إِلاّ وَ قَلْبُهُ بَیْنَ إِصْبَعَیْنِ مِنْ أَصابِعِ اللّهِ فَمَنْ شاءَ أَقامَ وَ مَنْ شاءَ أَزاغَ.[1] وَ عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: کانَ رَسُولُ اللّهِ (ص) یَقُولُ: اَللّهُمَّ عافِنِی فِی جَسَدِی وَعافِنِی فِی بَصَرِی وَاجْعَلْهُ الْوارِثَ مِنِّی لا إِلٰهَ إِلاَّ اللّهُ الْحَلِیمُ الْکَرِیمُ سُبْحانَ اللّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِیمِ اَلْحَمْدُلِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ. وَ عَنْها قُلْتُ: یارَسُولَ اللّهِ أَرَأَیْتَ إِنْ عَلِمْتُ أَیَّ لَیْلَةٍ لَیْلَةُ الْقَدْرِ ما أَقُولُ فِیها؟ قالَ: قُولِی اللّهُمَّ إِنَّکَ عَفُوٌّکَرِیمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّی.[2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که دردعا گفت: اَللّهُمَّ انْفَعْنِی تا آخر. و أُمِّسَلَمَه (رض) گفت اکثردعای رسولخدا (ص) یامُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِی عَلٰی دِینِکَ بود، گفتم یارَسُولَ اللّه چه‌قدر زیاد این دعارا میخوانی، فرمود ای أُمِّسَلَمَه هیچ فردی ازبنی آدم نیست مگرآنکه قلب او بین دوانگشت از انگشتان خدا است، پس آنکه را خدا بخواهدرا ست وآنکه را خدا بخواهدکج است. و از عایشه (رض) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) دردعا میگفت: اَللّهُمَّ عافِنِی فِی جَسَدِی تا آخر. و نیز ازعایشه (رض) روایت شده که گفتم یارَسُولَ اللّه آیا چه میفرمائید اگردانستم شب قدرچه شبی است چه درآن بگویم؟ فرمود: بگو خدایا تو بخشنده‌ٔکریمی دوست میداری بخشش را پس از من عفوکن.

۷- ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): خَیْرُالدُّعاءِ الْإِسْتِغْفارُ.[3]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: بهترین دعا طلب آمرزش است.

۸- ج عَنِ الْعَبّاسِ (رض) قُلْتُ: یارَسُولَ اللّهِ عَلِّمْنِی شَیْئاً أَسْأَلُهُ اللّهَ عَزَّوَجَلَّ قالَ: سَلِ الْعافِیَةَ فَمَکَثْتُ أَیّاماً ثُمَّ سَأَلْتُهُ ثانِیاً فَقالَ لِی: یاعَبّاسُ یاعَمَّ رَسُولِ اللّهِ: سَلُوا اللّهَ الْعافِیَةَ فِی الدُّنْیا وَالْآخِرَةِ.[4]

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۱۲۱ و المصنف / ج۱۰/ص۴۴۲
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۱۲۱.
(۳) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۹۸.

یعنی، روایت شده از عباس (رض) که گفتم یا رسولَ اللّه چیزی مرا بیاموز که از خدای عَزَّوَجَلّ سؤال کنم فرمود از خدا عافیت بخواه، پس چندی مکث کردم سپس دو مرتبه سؤال کردم، فرمود ای عبّاس ای عموی رسولخدا، از خدا عافیت در دنیا و آخرت بخواهید.

۹- ج وَ سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: سَلْ رَبَّكَ الْعَافِيَةَ وَالْمُعَافَاةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ثُمَّ سَأَلَهُ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَقَالَ مِثْلَ ذٰلِكَ ثُمَّ سَأَلَهُ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ فَقَالَ مِثْلَ ذٰلِكَ ثُمَّ قَالَ: إِذَا أُعْطِيتَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَ أُعْطِيتَهَا فِي الْآخِرَةِ فَقَدْ أَفْلَحْتَ(۱).

یعنی، و سؤال کرد مردی از رسولخدا (ص) که کدام دعا افضل است؟ فرمود از پروردگارت عافیت از مرضها و بلاها و بخششها در دنیا و آخرت بخواه، سپس در روز دوّم سؤال کرد بازرسولخدا (ص) مانند همان جواب را فرمود سپس در روز سوّم سؤال کرد بازمانند همانرا جواب داد سپس فرمود: هرگاه به تو عافیت در دنیا داده شود و در آخرت عطا شود بتحقیق رستگار شده ای.

۱۰-ج قامَ أبوبَكرٍ الصِّدّيقُ (رض) عَلَى الْمِنْبَرِ ثُمَّ بَكىٰ فَقالَ: قامَ رَسُولُ اللهِ عَلَى الْمِنْبَرِ عامَ الْأَوَّلِ ثُمَّ بَكىٰ فَقالَ: اسْأَلُوا اللهَ الْعَفْوَ وَالْعافِيَةَ فَإِنَّ أَحَداً لَمْ يُعْطَ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنَ الْعَافِيَةِ. وَ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رض) قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ لَمْ نَحْفَظْهُ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ دَعَوْتَ بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ لَمْ نَحْفَظْ مِنْهُ شَيْئًا، فَقَالَ: أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَجْمَعُ ذٰلِكَ كُلَّهُ تَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ وَ نَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ وَ أَنْتَ الْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَ لَاحَوْلَ وَ لَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ. وَ عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ (رض) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يُعَلِّمُنَا أَنْ نَقُولَ: اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ فِي الْأَمْرِ وَ أَسْأَلُكَ عَزِيمَةَ الرُّشْدِ وَ أَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ وَ أَسْأَلُكَ لِسَانًا صَادِقًا وَقَلْبًا سَلِيمًا وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ وَ أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ وَ أَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ(۲).

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۲۲.

یعنی که ابوبکر الصّدیق (رض) بر منبر ایستاد سپس گریه کرد و گفت رسولخدا (ص) بر منبر ایستاد در سال اوّل و گریه کرد و فرمود: از خدا عفو و عافیت سؤال کنید زیرا به احدی پس از یقین چیزی بهتر از عافیت داده نشده. و روایت شده از اَبی اُمامَه که گفت رسولخدا (ص) دعا بسیار خواند که ما از آن حفظ نکردیم، پس فرمود آیا شما را دلالت نکنم بر چیزی که جامع همهٔ این دعا باشد میگوئی اَللّٰهُمَّ إنّا نَسْئَلُکَ تا آخر. و از شَدّاد بن اَوْس روایت شده که گفت رسولخدا (ص) تعلیم به ما داد که بگوئیم اَللّٰهُمَّ إنّی أَسْأَلُکَ الثَّباتَ تا آخر.

۱۱- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: کانَ مِنْ دُعاءِ داوُدَ اللّٰهُمَّ إنّی أَسْأَلُکَ حُبَّکَ وَ حُبَّ مَنْ یُحِبُّکَ وَ الْعَمَلَ الَّذی یُبَلِّغُنی حُبَّکَ اللّٰهُمَّ اجْعَلْ حُبَّکَ أَحَبَّ إلَیَّ مِنْ نَفْسی وَ أَهْلی وَ مِنَ الْماءِ الْبارِدِ. وَ کانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إذا ذَکَرَ داوُدَ یُحَدِّثُ عَنْهُ قالَ: کانَ أَعْبَدَ الْبَشَرِ. وَ کانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) یَقُولُ فی دُعائِهِ: اللّٰهُمَّ ارْزُقْنی حُبَّکَ وَ حُبَّ مَنْ یَنْفَعُنی حُبُّهُ عِنْدَکَ، اَللّٰهُمَّ ما رَزَقْتَنی مِمّا أُحِبُّ فَاجْعَلْهُ قُوَّةً لی فیما تُحِبُّ، اَللّٰهُمَّ وَ ما زَوَیْتَ عَنّی مِمّا أُحِبُّ فَاجْعَلْهُ لی قُوَّةً فیما تُحِبُّ. وَ عَنْ عُمَرَبْنِ الْخَطّابِ (رض) قالَ: عَلَّمَنی رَسُولُ اللّٰهِ (ص) قالَ: قُلِ اللّٰهُمَّ اجْعَلْ سَریرَتی خَیْراً مِنْ عَلانِیَتی وَ اجْعَلْ عَلانِیَتی صالِحَةً، اللّٰهُمَّ إنّی أَسْأَلُکَ مِنْ صالِحِ ما تُؤْتِی النّاسَ مِنَ الْمالِ وَ الْأَهْلِ وَ الْوَلَدِ غَیْرِ الضّالِّ وَ لَا الْمُضِلِّ.[1]

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: از دعای داوُد این بود اَللّٰهُمَّ إنّی أَسْئَلُکَ حُبَّکَ تا آخر. و رسولخدا (ص) چنین بود که هرگاه ذکر داود میکرد از او حدیث نقل میکرد و فرمود: داود (ع) عابدترین افراد بشر بود. و رسولخدا (ص) در دعای خود میفرمود: اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنی حُبَّکَ تا آخر. و از عمربن‌خطاب روایت شده که گفت پیغمبر (ص) مرا تعلیم داد و فرمود بگو: اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ سَریرَتی تا آخر.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۲۲ و ۱۲۳.

ما ورد فی کلمات الإستعاذة

قالَ اللّٰهُ تَعالٰی: وَ قُلْ رَبِّ أَعُوذُبِکَ مِنْ هَمَزٰاتِ الشَّیٰاطِینِ وَ أَعُوذُبِکَ رَبِّ أَنْ یَحْضُرُونِ.[۱]

ه ه ه

۱- ج کٰانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) یَتَعَوَّذُ مِنْ جُهْدِ الْبَلٰاءِ وَدَرَکِ الشَّقٰاءِ وَ سُوءِ الْقَضٰاءِ وَشَمٰاتَةِ الْأَعْدٰاءِ. وَ کٰانَ یَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُبِکَ مِنَ الْهَمِّ وَ الْحَزَنِ وَ الْعَجْزِ وَ الْکَسَلِ وَ الْجُبْنِ وَ الْبُخْلِ وَ ضَلَعِ الدَّیْنِ وَ غَلَبَةِ الرِّجٰالِ.[۲] وَ عَنْ عٰائِشَةَ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ (ص) کٰانَ یَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُبِکَ مِنَ الْکَسَلِ وَ الْهَرَمِ وَ الْمَأْثَمِ وَ الْمَغْرَمِ وَ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَ عَذٰابِ الْقَبْرِ وَ مِنْ فِتْنَةِ النّٰارِ وَ عَذٰابِ النّٰارِ وَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنٰی وَ أَعُوذُبِکَ مِنْ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، اَللّٰهُمَّ اغْسِلْ عَنِّی خَطٰایٰایَ بِمٰاءِ الثَّلْجِ وَ الْبَرَدِ وَ نَقِّ قَلْبِی مِنَ الْخَطٰایٰا کَمٰا نَقَّیْتَ الثَّوْبَ الْأَبْیَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَ بٰاعِدْ بَیْنِی وَ بَیْنَ خَطٰایٰایَ کَمٰا بٰاعَدْتَ بَیْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ.[۳] وَ فِی رِوٰایَةٍ کٰانَ یَقُولُ: اَللّٰهُمَّ آتِ نَفْسِی تَقْوٰیهٰا وَ زَکِّهٰا أَنْتَ خَیْرُمَنْ زَکّٰاهٰا أَنْتَ وَلِیُّهٰا وَ مَوْلاٰهٰا، اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُبِکَ مِنْ عِلْمٍ لاٰیَنْفَعُ وَ مِنْ قَلْبٍ لاٰیَخْشَعُ وَ مِنْ نَفْسٍ لاٰتَشْبَعُ وَ مِنْ دَعْوَةٍ لاٰیُسْتَجٰابُ لَهٰا.[۴]

یعنی، رسولخدا (ص) پناه میبرد بهخدا از بلاء سخت و از ادراک شقاوت و بدی قضا وتقدیر و شماتت دشمنان. ورسولخدا (ص) میگفت اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ تاآخر. و از عایشه روایت شده که رسولخدا (ص) میگفت اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُبِکَ مِنَ الْکَسَلِ تاآخر. ودر روایتی همواره میگفت اَللّٰهُمَّ آتِ نَفْسِی تَقْوٰیهٰا تاآخر.

۲- ج کٰانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) یَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُبِکَ مِنْ شَرِّ مٰا عَمِلْتُ وَ مِنْ شَرِّ مٰا لَمْ أَعْمَلْ. وَ کٰانَ مِنْ دُعٰائِهِ (ص): اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُبِکَ مِنْ زَوٰالِ نِعْمَتِکَ وَ تَحَوُّلِ عٰافِیَتِکَ وَ فُجٰاءَةِ نِقْمَتِکَ وَ جَمِیعِ سَخَطِکَ. وَ عَنْ شَکَلِ بْنِ حُمَیْدٍ (رض) قٰالَ: أَتَیْتُ النَّبِیَّ (ص) فَقُلْتُ:

---

(۱) قرآن/ سورهٔ مؤمنون/ آیات ۹۷ و ۹۸.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۱۲۳ و ۱۲۴.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۱۲۴ و المصنف/ ج ۱۰/ص ۴۳۸ و ۴۳۹.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۱۲۴.

یا رَسُولَ اللّٰهِ عَلِّمْنِی تَعَوُّذاً أَتَعَوَّذُ بِهِ قالَ: فَأَخَذَ بِکَتِفَیَّ فَقالَ: قُلِ اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنْ شَرِّ سَمْعِی وَ مِنْ شَرِّ بَصَرِی وَ مِنْ شَرِّ لِسانِی وَ مِنْ شَرِّ قَلْبِی وَ مِنْ شَرِّ مَنِیِّی.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) این دعا و استعاذه را میخواند اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ تا آخر. و روایت شده که رسولخدا (ص) در استعاذه عرض میکرد: اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنْ زَوالِ تا آخر. و از شَکَلِ بْنِ حُمَیْد روایت شده که گفت آمدم خدمت پیغمبر (ص) و گفتم یا رَسُولَ اللّٰه به من کلماتی یاد بده که به آن استعاذه کنم گوید پس آنحضرت دو کتف مرا گرفت و فرمود بگو: اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ تا آخر.

۳ـ ج إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) کانَ یَدْعُو: اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْهَدْمِ وَ أَعُوذُ بِکَ مِنَ التَّرَدِّی وَ أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْغَرَقِ وَ الْحَرَقِ وَ الْهَرَمِ وَ أَعُوذُ بِکَ أَنْ یَتَخَبَّطَنِی الشَّیْطانُ عِنْدَ الْمَوْتِ وَ أَعُوذُ بِکَ أَنْ أَمُوتَ فِی سَبِیلِکَ مُدْبِراً وَ أَعُوذُ بِکَ أَنْ أَمُوتَ لَدِیغاً. وَ کانَ النَّبِیُّ (ص) یَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْفَقْرِ وَ الْقِلَّةِ وَ الذِّلَّةِ وَ أَعُوذُ بِکَ مِنْ أَنْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ.(۲) وَ کانَ النَّبِیُّ (ص) یَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الشِّقاقِ وَ النِّفاقِ وَ سُوءِ الْأَخْلاقِ. وَ کانَ النَّبِیُّ (ص) یَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْجُوعِ فَإِنَّهُ بِئْسَ الضَّجِیعُ وَ أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْخِیانَةِ فَإِنَّها بِئْسَ الْبِطانَةُ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) این استعاذه را میخواند اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ تا آخر. و عادت او این بود که میگفت: اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْفَقْرِ تا آخر و همچنین میگفت اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الشِّقاقِ تا آخر و همچنین در استعاذه میگفت: اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْجُوعِ تا آخر.

۴ـ ج کانَ النَّبِیُّ (ص) یَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْبَرَصِ وَ الْجُنُونِ وَ الْجُذامِ وَ سَیِّئِ الْأَسْقامِ. وَ عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: کُنْتُ نائِمَةً إِلیٰ جَنْبِ النَّبِیِّ (ص) فَفَقَدْتُهُ مِنَ اللَّیْلِ فَلَمَسْتُهُ فَوَقَعَتْ یَدِی عَلیٰ قَدَمَیْهِ وَ هُوَ ساجِدٌ یَقُولُ: أَعُوذُ بِرِضاکَ مِنْ سَخَطِکَ وَ بِمُعافاتِکَ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۲۵ و ۱۲۶.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۱۲۶ و المصنف/ ج۱۰/ص۴۴۰ و ۴۴۱.

مِنْ عُقُوبَتِکَ لاٰ أُحْصِی ثَنٰاءً عَلَیْکَ أَنْتَ کَمٰا أَثْنَیْتَ عَلٰی نَفْسِکَ. وَ کٰانَ النَّبِیُّ(ص) یَقُولُ: اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنْ مُنْکَرٰاتِ الْاَخْلاٰقِ وَالْاَعْمٰالِ وَ الْاَهْوٰاءِ.[1]

یعنی، پیغمبر (ص) میگفت :خدایا بەتو پناه میبرم از برص و دیوانگی و جذام و بدی بیماریها . و از عایشه (رض) روایت شده کەگفت من پهلوی پیغمبر (ص) خواب بودم، پس اورا نیافتم بعضی ازشب ، پس دست کشیدم و دستم واقع شد بردو قدم او درحالیکه درسجده بود ومیگفت خدایا بەتوپناه میبرم بەخوشنودی تو از غضبت و بەبخششهای تو از عقابت ، من شماره نتوانم که برتوثنا گویم توچنانی کەبرخودثناکردی. و عادت پیغمبر (ص) این بودکه میگفت خدایا بەتوپناه میبرم ازاخلاق بد واعمال بد و میلهای بد .

الباب الرّابع فی أدعیة مخصوصة

دعوات المکروب

۱ـ ج کٰانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) یَقُولُ عِنْدَالْکَرْبِ : لاٰ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْعَظِیمُ الْحَلِیمُ لاٰ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیمِ لاٰ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ رَبُّ السَّمٰوٰاتِ وَ رَبُّ الْاَرْضِ وَ رَبُّ الْعَرْشِ الْکَرِیمِ. وَ قٰالَ(ص) :دَعَوٰاتُ الْمَکْرُوبِ : اَللّٰهُمَّ رَحْمَتَکَ أَرْجُو فَلاٰتَکِلْنِی إِلٰی نَفْسِی طَرْفَةَ عَیْنٍ وَ أَصْلِحْ لِی شَأْنِی کُلَّهُ لاٰ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ.[2]

یعنی، رسولخدا (ص) وقت گرفتاری میگفت لاٰ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْعَظِیمُ تا آخر. و فرمود: دعای شخص گرفتار این است : اَللّٰهُمَّ رَحْمَتَکَ تا آخر.

۲ـ ج قٰالَتْ أَسْمٰاءُ بِنْتُ عُمَیْسٍ (رض) قٰالَ لِی رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَلاٰ أُعَلِّمُکِ کَلِمٰاتٍ تَقُولِینَهُنَّ عِنْدَالْکَرْبِ أَوْ فِی الْکَرْبِ اللّٰهُ اللّٰهُ رَبِّی لاٰأُشْرِکُ بِهِ شَیْئًا . وَ کٰانَ النَّبِیُّ(ص) إِذٰا خٰافَ قَوْمًا قٰالَ:اَللّٰهُمَّ

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۲۷ و ۱۲۸.

إِنَّا نَجْعَلُکَ فِی نُحُورِهِمْ وَ نَعُوذُبِکَ مِنْ شُرُورِهِمْ. وَ سَمِعَ النَّبِیُّ(ص) رَجُلاً یَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ تَمَامَ النِّعْمَةِ فَقَالَ: أَیُّ شَیْءٍ تَمَامُ النِّعْمَةِ؟ قَالَ: دَعْوَةٌ أَرْجُوبِهَا الْخَیْرَ قَالَ: فَإِنَّ مِنْ تَمَامِ النِّعْمَةِ دُخُولَ الْجَنَّةِ وَ الْفَوْزَ مِنَ النَّارِ وَ سَمِعَ رَجُلاً وَهُوَیَقُولُ یَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِکْرَامِ فَقَالَ: اسْتُجِیبَ لَکَ فَسَلْ وَ سَمِعَ رَجُلاً وَ هُوَ یَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ الصَّبْرَ فَقَالَ: سَأَلْتَ اللّٰهَ الْبَلَاءَ فَسَلْهُ الْعَافِیَةَ. وَ کَانَ النَّبِیُّ(ص) إِذَا کَرَبَهُ أَمْرٌ قَالَ: یَاحَیُّ یَاقَیُّومُ بِرَحْمَتِکَ أَسْتَغِیثُ وَ قَالَ(ص): أَلِظُّوا بِیَاذَاالْجَلَالِ وَالْإِکْرَامِ. وَ کَانَ النَّبِیُّ(ص) إِذَا أَهَمَّهُ الْأَمْرُ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِیمِ وَ إِذَا اجْتَهَدَ فِی الدُّعَاءِ قَالَ: یَاحَیُّ یَاقَیُّومُ!(۱)

یعنی، أَسْمَاء بِنْتِ عُمَیْس گفت که رسول‌خدا (ص) به‌من فرمود آیا تورا تعلیم‌ندهم کلماتی راکه‌وقت گرفتاری بگوئی، آن کلمات این است: اَللّٰهُ اَللّٰهُ رَبِّی لاأُشْرِکُ بِهِ شَیْئاً. و هرگاه پیغمبر (ص) ازقومی ترس داشت میگفت: اَللّٰهُمَّ إِنَّا تاآخر. و رسول‌خدا (ص) شنید مردی دعا میکند میگوید خدایا ازتو تمام‌نعمت را میخواهم‌فرمود تمام‌نعمت چه‌باشد گفت دعائی‌که به‌آن امیدخیرداشته‌باشم فرمود ازتمام‌نعمت دخول بهشت ونجات ازآتش است. و شنیدمردی‌میگوید یَا ذَاالْجَلَالِ وَالْإِکْرَامِ، فرمود برای تو اجابت است، پس سئوال کن. و شنید مردی میگوید خدایا ازتوصبرمیخواهم، فرمودازخدا بلاخواستی پس ازاو عافیت بخواه، و چون گرفتاری به‌رسول‌خدا (ص) روی میداد میگفت یَاحَیُّ یَاقَیُّومُ برحمت تو دادرسی‌میخواهم. وفرمود بسیاربگوئید یَا ذَاالْجَلَالِ وَالْإِکْرَامِ. و چون امرمهمّی‌برای او روی میداد سرخودرا به‌آسمان بالامیبرد ومیگفت سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِیمِ و چون کوشش دردعا میکرد میگفت یَاحَیُّ یَاقَیُّومُ.

دعاء السّفر و الرّجوع منه

۱ـ ج کَانَ النَّبِیُّ(ص) إِذَا سَافَرَ قَالَ: اللّٰهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِی

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۲۸ و ۱۲۹.

السَّفَرِ وَ الْخَلِیفَةُ فِی الْأَهْلِ اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُبِکَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَ کَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ وَ سُوءِ الْمَنْظَرِ فِی الْأَهْلِ وَالْمَالِ اللّٰهُمَّ اطْوِلَنَا الْأَرْضَ وَ هَوِّنْ عَلَیْنَا السَّفَرَ. وَ کَانَ(ص) إِذَا اسْتَوٰی عَلٰی بَعِیرِهِ خَارِجًا إِلٰی سَفَرٍ کَبَّرَ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ: سُبْحَانَ الَّذِی سَخَّرَلَنَا هٰذَا وَ مَاکُنَّا لَهُ مُقْرِنِینَ وَ إِنَّا إِلٰی رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ اللّٰهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُکَ فِی سَفَرِنَا هٰذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوٰی وَ مِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضٰی اَللّٰهُمَّ هَوِّنْ عَلَیْنَا سَفَرَنَا هٰذَا وَاطْوِعَنَّا بُعْدَهُ اَللّٰهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِی السَّفَرِ وَالْخَلِیفَةُ فِی الْأَهْلِ اللّٰهُمَّ إِنِّی أَعُوذُبِکَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَکَآبَةِ الْمَنْظَرِ وَ سُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِی الْمَالِ وَالْأَهْلِ. وَ إِذَا رَجَعَ قَالَهُنَّ وَ زَادَ فِیهِنَّ آیِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ.(۱)

یعنی، پیغمبر (ص) چنین بودکه هرگاه مسافرت میکردمیگفت خدایا توهمراهی درسفر و تو جانشینی درخانواده، خدایا بهتو پناه میبرم ازسختی سفر وغصّههای برگشت و بددیدن درخانواده و مال خدایا زمین را برای ما بهپیچان و برماسفررا آسان گردان. و چون برشتری قرارمیگرفت درحال خروج بهسفر سهمرتبه تکبیر میگفت سپس میگفت منزّه است آنخدائیکه این را برای ما مسخّر کرده وماقدرت تسخیرنداشتیم، خدایا ازتوسئوال میکنم دراین سفر نیکی وتقوی را و ازعمل آنچهتوراضی باشی، خدایا آسان کن برمااینسفررا و دوری آنرا بپیچان، خدایا تو همراهی در سفر و توجانشینی دراهل وخانواده، خدا بهتوپناهمیبرم از سختی سفر و غصّههای دیدن و بدی برگشت درمال وخانواده،وچون برمیگشت همین کلمات را میگفت باضافهمیگفت خدایا برگشتیم توبهکننده و برای پروردگاربندگیکننده و ستایشکنان.

۲ـ ج کَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا قَفَلَ مِنَ الْجُیُوشِ أَوِالسَّرَایَا أَوِ الْحَجِّ أَوِالْعُمْرَةِ إِذَا أَوْفٰی عَلٰی ثَنِیَّةٍ أَوْ فَدْفَدٍ کَبَّرَ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِیکَ لَهُ، لَهُ الْمُلْکُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَعَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ آیِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ صَدَقَ اللّٰهُ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۲۹ و ۱۳۰ و المصنف / ج۵/ص۱۵۴ و ۱۵۵ و ۱۵۹.

وَعْدَهُ وَ نَصَرَ عَبْدَهُ وَ هَزَمَ الْاَحْزابَ وَحْدَهُ.[۱]

یعنی، رسولخدا (ص) چون از لشکری ویا از حج ویا عمره برمیگشت چون برتپّه ویا پشته ای بالا میرفت سه مرتبه تکبیر میگفت سپس میگفت لا إلٰهَ إلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ تا آخر.

۳- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: مَنْ قالَ إذا رَکِبَ الدّابَّةَ بِسْمِ اللّٰهِ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إلاّ بِاللّٰهِ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِی هَدانا لِهٰذا وَما کُنّا لِنَهْتَدِیَ لَوْلا أنْ هَدانَا اللّٰهُ الآیَةَ سُبْحانَ الَّذِی سَخَّرَلَنا هٰذا وَما کُنّا لَهُ مُقْرِنِینَ حُفِظَتْ لَهُ نَفْسُهُ وَدابَّتُهُ حَتّیٰ یَنْزِلَ.[۲]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه چون سوار شود بگوید بِسْمِ اللّٰهِ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ إلاّ بِاللّٰهِ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِی هَدانا وَ ماکُنّا لِنَهْتَدِیَ لَوْلا اَنْ هَدانَا اللّٰهُ (آیهٔ ۴۳ سورهٔ اعراف)، سُبْحانَ الَّذِی سَخَّرَلَنا هٰذا وَ ماکُنّا لَهُ مُقْرِنِین، خودا و و مرکب او محفوظ ماند تا پیاده شود.

۴- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: مَا اسْتَخْلَفَ رَجُلٌ عَلیٰ أهْلِهِ بِخِلافَةٍ أفْضَلَ مِنْ رَکْعَتَیْنِ یَرْکَعُهُما إذا أرادَ الْخُرُوجَ إلیٰ سَفَرٍ وَ یَقُولُ: اَللّٰهُمَّ إنِّی اَسْتَوْدِعُکَ نَفْسِی وَاَهْلِی وَ مالِی وَ ذُرِّیَّتِی وَ دُنْیایَ وَ آخِرَتِی وَ اَمانَتِی وَ خاتِمَةَ عَمَلِی، فَما قالَ ذٰلِکَ أحَدٌ إلاّ أعْطاهُ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ ما سَئَلَ.[۳]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: مردی بر خانواده اش جانشینی بهترنگذاشت از آنکه دورکعت نماز هنگام خروج به سفر بجاآرد وبگوید خدایا من ودیعه وامانت میگذارم نزدتو خودم و خانواده ام ومالم وذرّیّه ام و دنیایم وآخرتم و امانتم وخاتمهٔ کارمرا، پس این را نگوید مگرآنکه خدای عَزَّوَجَلَّ آنچه سئوال کرده به او عطا کند.

۵- ش رَکِبَ عَلِیُّ بْنُ اَبِیطالِبٍ (ع) فَلَمّا وَضَعَ رِجْلَهُ فِی الرِّکابِ قالَ بِسْمِ اللّٰهِ فَلَمّا اسْتَویٰ قالَ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِی اَکْرَمَنا وَحَمَلَنا فِی الْبَرِّوَالْبَحْرِ وَ رَزَقَنا مِنَ الطَّیِّباتِ وَ فَضَّلَنا عَلیٰ کَثِیرٍمِمَّنْ خَلَقَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۰ والمصنف/ج۵/ص۱۵۷و ۱۵۸.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۲۷۵ و ۲۸۲.

تَفْضِيلًا سُبْحَانَ اللّٰهِ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَ مَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ. ثُمَّ سَبَّحَ اللّٰهَ ثَلاثاً وَ حَمِدَ اللّٰهَ ثَلاثاً ثُمَّ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ ثُمَّ قَالَ كَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَ أَنَا رَدِيفُهُ.(۱)

یعنی، علیّ بن ابیطالب (ع) سوار مرکب شد چون پای خود را در رکاب گذاشت بسم اللّه گفت پس چون برقرار نشست گفت سپاس خدائی را که ما را گرامی داشت و ما را در صحرا ودریا حمل کرد و از پاکیزه‌ها به ما روزی داد و ما را بر بسیاری از خلق فضیلتی کامل داد سپس گفت پروردگارا مرا بیامرز که گناهان را نمی‌آمرزد جز تو سپس فرمود رسولخدا (ص) چنین عمل کرد درحالیکه من ردیف او بودم.

۳ـ ش عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ أَمْسَكْتُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الرِّكَابَ وَ هُوَ يُرِيدُ أَنْ يَرْكَبَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ تَبَسَّمَ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ رَأَيْتُكَ رَفَعْتَ رَأْسَكَ وَ تَبَسَّمْتَ فَقَالَ نَعَمْ يَا أَصْبَغُ أَمْسَكْتُ لِرَسُولِ اللّٰهِ كَمَا أَمْسَكْتَ لِي فَرَفَعَ رَأْسَهُ وَ تَبَسَّمَ فَسَأَلْتُهُ كَمَا سَأَلْتَنِي وَ سَأُخْبِرُكَ كَمَا أَخْبَرَنِي، أَمْسَكْتُ لِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) الشَّهْبَاءَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ تَبَسَّمَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ رَفَعْتَ رَأْسَكَ إِلَى السَّمَاءِ وَ تَبَسَّمْتَ فَقَالَ يَا عَلِيُّ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ يَرْكَبُ الدَّابَّةَ فَيَذْكُرُ اللّٰهَ مَا أَنْعَمَ اللّٰهُ بِهِ عَلَيْهِ ثُمَّ يَقْرَأُ آيَةَ السُّخْرَةِ فَيَقْرَأُ آيَةَ الْكُرْسِيِّ ثُمَّ يَقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِي لا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي إِنَّهُ لا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ إِلَّا قَالَ السَّيِّدُ الْكَرِيمُ يَا مَلائِكَتِي عَبْدِي يَعْلَمُ أَنَّهُ لا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرِي اشْهَدُوا أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ ذُنُوبَهُ.(۲)

یعنی از اَصْبَغ بْنِ نُبَاتَه روایت شده که گفت رکاب را برای امیر المؤمنین (ع) نگهداشتم درحالیکه میخواست سوار شود پس سرخود را بلندکرد و تبسّمی نمود گفتم یا اَمِیرَ الْمُؤْمِنِین دیدم سرت را بلندکردی و لبخندزدی، فرمود آری ای اَصْبَغ من رکاب رسولخدا (ص) را نگهداشتم چنانکه تو رکاب مرا نگهداشتی، پس رسولخدا

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۲۸۲ و ۲۸۳ و ۲۸۴.

(ص) سرخود را بلند و لبخند زد از او سؤال کردم چنانکه تو سؤال کردی و به تو خبر میدهم چنانکه رسولخدا (ص) مرا خبر داد، مرکب شَهْبَاء رسولخدا (ص) را برایش نگهداشتم پس سرخود را بلند کرد به طرف آسمان و لبخندی زد عرض کردم یَا رَسُولَ اللّٰه سرخود بلند کردی و لبخند زدی، فرمود: یَا عَلی کسی نیست که سوار مرکب شود و نعمت الهی را که به او داده متذکّر شود سپس آیهٔ سخره را بخواند و آیة الکرسی را قرائت کند سپس بگوید أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِی لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّومُ وَ أَتُوبُ إِلَیْهِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِی ذُنُوبِی إِنَّهُ لَا یَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، مگر اینکه آقای کریم گوید ای فرشتگان من، بندهٔ من میداند که غیر من گناهان را نمی‌آمرزد و شاهد باشید که برایش گناهانش را آمرزیدم.

۴ـ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مَنْ خَرَجَ فِی سَفَرٍ وَ مَعَهُ عَصَا لَوْزٍ مُرٍّ وَ تَلَی هٰذِهِ الْآیَةَ وَ لَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْیَنَ قَالَ عَسَیٰ رَبِّی أَنْ یَهْدِیَنِی ... إِلَی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ اللّٰهُ عَلَی مَا نَقُولُ وَکِیلٌ آمَنَهُ اللّٰهُ مِنْ کُلِّ سَبُعٍ ضَارٍ وَ مِنْ کُلِّ لِصٍّ عَادٍ وَ مِنْ کُلِّ ذَاتِ حُمَةٍ حَتَّی یَرْجِعَ إِلَی أَهْلِهِ وَ مَنْزِلِهِ وَ کَانَ مَعَهُ سَبْعَةٌ وَ سَبْعُونَ مِنَ الْمُعَقِّبَاتِ یَسْتَغْفِرُونَ لَهُ حَتَّی یَرْجِعَ (۱).

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه به سفری بیرون رود و با او عصائی از بادام تلخ باشد و این آیه را تلاوت کند از سورهٔ قصص آیهٔ ۲۲ وَ لَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْیَنَ قَالَ عَسَی رَبِّی أَنْ یَهْدِیَنِی سَوَاءَ السَّبِیلِ تا آیهٔ ۲۸ همین سوره که آخرش جملهٔ وَ اللّٰهُ عَلَی مَا نَقُولُ وَکِیلٌ است، خدا او را ایمن دارد از هر درندهٔ با ضرری و از هر دزد متجاوزی و از هر صاحب قصدی تا برگردد به منزلش و اهلش و با او هفتاد و هفت ملک از معقّبات میباشند که برای او طلب آمرزش کنند تا برگردد.

۵ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: إِذَا رَکِبَ الرَّجُلُ الدَّابَّةَ فَسَمَّی رَدِفَهُ مَلَکٌ یَحْفَظُهُ حَتَّی یَنْزِلَ وَ إِنْ رَکِبَ وَ لَمْ یُسَمِّ رَدِفَهُ شَیْطَانٌ فَیَقُولُ لَهُ تَغَنَّ فَإِنْ قَالَ لَهُ لَا أُحْسِنُ قَالَ لَهُ تَمَنَّ فَلَا یَزَالُ یَتَمَنَّی حَتَّی یَنْزِلَ (۲).

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۲۷۴ و ۲۸۲.

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: اگر مرد سوار مرکب خود شود و بِسْمِ اللّٰه گوید، ردیف او فرشته ای شود که او را حفظ کند تا پیاده شود. و اگر سوار شد و بِسْمِ اللّٰه نگفت ردیف او شیطانی آید که به او بگوید غِنیٰ و آوازه بخوان، پس اگر گفت نیکو نتوانم گوید آرزو کن، پس همواره تمنّا کند تا پیاده شود.

دعاء الوداع

۱ـ ج عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يُوَدِّعُنَا فَيَقُولُ: أَسْتَوْدِعُ اللّٰهَ دِينَكَ وَ أَمَانَتَكَ وَ خَوَاتِيمَ عَمَلِكَ. وَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ص) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي أُرِيدُ سَفَرًا فَزَوِّدْنِي قَالَ: زَوَّدَكَ اللّٰهُ التَّقْوىٰ قَالَ: زِدْنِي قَالَ: وَغَفَرَ ذَنْبَكَ قَالَ: زِدْنِي بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي قَالَ: وَيَسَّرَ لَكَ الْخَيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ. وَ أَنَّ رَجُلاً قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي أُرِيدُ السَّفَرَ فَأَوْصِنِي قَالَ: عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللّٰهِ وَ التَّكْبِيرِ عَلَىٰ كُلِّ شَرَفٍ فَلَمَّا وَلَّىٰ الرَّجُلُ قَالَ: اللّٰهُمَّ اطْوِ لَهُ الْأَرْضَ وَ هَوِّنْ عَلَيْهِ السَّفَرَ (۱)

یعنی، از عبداللّٰه بن عُمَر (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) ما را وداع کرد میگفت به ودیعه میسپرم نزد خدا دین و امانت و خاتمهٔ اعمالت را. و مردی آمد خدمت پیغمبر (ص) وگفت یا رَسُولَ اللّٰه، من میخواهم سفری بروم توشه ای به من بده، فرمود خدا توشهٔ تقوای تو را زیاد کند، عرض کرد زیادتر فرمود: گناهت را بیامرزد، عرض کرد پدر و مادرم فدایت زیادتر، فرمود: خدا خیر را برای تو هرجا هستی آسان کند. و مردی گفت یا رَسُولَ اللّٰه من ارادهٔ سفر دارم مرا وصیّت کن، فرمود بر تو باد به تقوای الٰهی و تکبیر گفتن بر هر بلندی پس چون آن مرد پشت کرد گفت خدایا زمین را برایش به پیچان و سفر را برا و آسان کن.

۲ـ ش كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا وَدَّعَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ زَوَّدَكُمُ اللّٰهُ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۱.

التَّقْوٰی وَ وَجَّهَکُمْ إِلَی کُلِّ خَیْرٍ وَ قَضٰی لَکُمْ کُلَّ حَاجَةٍ وَ سَلَّمَ لَکُمْ دِینَکُمْ وَ دُنْیَاکُمْ وَ رَدَّکُمْ سَالِمِینَ إِلٰی سَالِمِینَ . وَ فِی رِوَایَةٍ أُخْرٰی: کَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا وَدَّعَ مُسَافِراً أَخَذَ بِیَدِهِ ثُمَّ قَالَ: أَحْسَنَ اللّٰهُ لَکَ الصَّحَابَةَ وَ أَکْمَلَ لَکَ الْمَعُونَةَ وَ سَهَّلَ لَکَ الْحُزُونَةَ وَ قَرَّبَ لَکَ الْبَعِیدَ وَ کَفَاکَ الْمُهِمَّ وَ حَفِظَ لَکَ دِینَکَ وَ أَمَانَتَکَ وَ خَوَاتِیمَ عَمَلِکَ وَ وَجَّهَکَ لِکُلِّ خَیْرٍ عَلَیْکَ بِتَقْوَی اللّٰهِ، اسْتَوْدِعِ اللّٰهَ نَفْسَکَ سِرْ عَلٰی بَرَکَةِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ![1]

یعنی، رسولخدا (ص) چون مؤمنین را وداع میکرد میگفت خدا زاد و توشۀ تقوای شما را زیاد کند و به هرخیری شما را توجه دهد و هرحاجت شما را برآورد و دنیا و دین شما را سالم بدارد و شما را سالم و بسلامت به خانواده سالم برگرداند. و در روایت دیگر: رسولخدا (ص) چنین بود که هرگاه مسافری را وداع میکرد دستش را میگرفت سپس میگفت خدا یاران ترا نیکو نماید و یاری ترا کامل گرداند و سختیها را برایت آسان کند و دور را برایت نزدیک گرداند و مهمّ ترا کفایت کند و دین و امانت ترا حفظ کند و عاقبت کارترا مصون بدارد و ترا به هرخیری توجّه دهد برتو باد بترس از خدا و خودرا به خدا بسپار سیرکن بربرکت خدای عَزَّوَجَلَّ.

دعاء النّزول فی أیّ منزل

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: مَنْ نَزَلَ مَنْزِلاً ثُمَّ قَالَ: أَعُوذُ بِکَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ یَضُرَّهُ شَیْءٌ حَتّٰی یَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذٰلِکَ[2] وَ کَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا سَافَرَ فَأَقْبَلَ اللَّیْلُ قَالَ: یَا أَرْضُ، رَبِّی وَرَبُّکِ اللّٰهُ أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شَرِّکِ وَ شَرِّ مَا فِیکِ وَ شَرِّ مَا خُلِقَ فِیکِ وَمِنْ شَرِّ مَا یَدِبُّ عَلَیْکِ وَ أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ أَسَدٍ وَ أَسْوَدَ وَ مِنَ الْحَیَّةِ وَالْعَقْرَبِ وَ مِنْ سَاکِنِی الْبَلَدِ وَ مِنْ وَالِدٍ وَ مَا وَلَدَ![3]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه به منزلی وارد شود

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۲۹۷ و ۲۹۸.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۱ و المصنف / ج۱۱/ص۳۶.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۲.

سپس بگوید اَعُوذُ پناه میبرم به‌کلمات تامّه‌ٔ خداى تعالى از شرّ آنچه خلق کرده چیزى به‌او ضرر نزند تا از آن منزل کوچ کند. و رسول‌خدا (ص) چون سفر مینمود و شب میرسید میگفت: يٰا أَرْضُ تا آخر.

۲- ش فِى وَصِيَّةِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) لِعَلِيٍّ (ع): يٰا عَلِيُّ إِذٰا أَرَدْتَ مَدِينَةً أَوْ قَرْيَةً فَقُلْ حِينَ تُعٰايِنُهٰا اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَسْئَلُكَ خَيْرَهٰا وَأَعُوذُبِكَ مِنْ شَرِّهٰا اَللّٰهُمَّ حَبِّبْنٰا إِلىٰ أَهْلِهٰا وَ حَبِّبْ صٰالِحِي أَهْلِهٰا إِلَيْنٰا. وَ قٰالَ (ص): يٰا عَلِيُّ إِذٰا نَزَلْتَ مَنْزِلاً فَقُلْ: اَللّٰهُمَّ أَنْزِلْنِى مُنْزَلاً مُبٰارَكًا وَ أَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ تُرْزَقْ خَيْرَهُ وَيُدْفَعْ عَنْكَ شَرُّهُ (۱).

یعنی، درسفارش رسول‌خدا (ص) به‌على (ع) فرمود يٰا عَلِيّ چون خواستى به‌شهرى ویا قریه‌اى واردشوى هنگامیکه آنرا دیدى بگو خدایا از تو خیرآنرا درخواست میکنم و از شرّآن به‌تو پناه میبرم خدایا مارا نزد اهل آن محبوب گردان و شایستگان آنها نزدما محبوب گردان و فرمود يٰا على چون به‌منزلى واردشدى بگو خدایا مرا به منزل مبارکى نازل گردان و تو بهترین نازل کنندگانى.

۳- ش أَتىٰ أَخَوٰانِ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَقٰالا لَهُ إِنّٰا نُرِيدُ الشّٰامَ فِى تِجٰارَةٍ فَعَلِّمْنٰا مٰا نَقُولُ فَقٰالَ (ص): نَعَمْ إِذٰا آوَيْتُمٰا إِلَى الْمَنْزِلِ فَصَلِّيٰا الْعِشٰاءَ الْآخِرَةَ فَإِذٰا وَضَعَ أَحَدُكُمٰا جَنْبَيْهِ عَلىٰ فِرٰاشِهِ بَعْدَ الصَّلاٰةِ فَلْيُسَبِّحْ تَسْبِيحَ فٰاطِمَةَ (ع) ثُمَّ لْيَقْرَءْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فَإِنَّهُ مَحْفُوظٌ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰى يُصْبِحَ (۲).

یعنی، دوبرادر آمدند خدمت رسول‌خدا (ص) وگفتند که‌ما اراده‌ٔ رفتن به‌شام داریم درتجارتى، پس به‌ما بیاموز چه بگوئیم؟ فرمود: آرى چون به‌منزل خود جاى کردید نمازعشاء را بخوانید و چون یکى از شما دوپهلوى خودرا بررختخواب گذاشت پس از نماز تسبیح حضرت فاطمه را بگوید سپس آيَةُ الْكُرْسى را قرائت کند که او حفظ خواهد شد از هرچیزى تا وارد صبح گردد.

دعاء القيام من المجلس

قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالىٰ: وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ وَ مِنَ اللَّيْلِ

---

(۱) و (۲) وسائل الشيعه / ج۸/ص ۲۸۸ و ۳۲۶.

فَسَبِّحْهُ وَ إِدْبَارَ النُّجُومِ(۱)

° ° °

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ فَكَثُرَ فِيهِ لَغَطُهُ فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ ذٰلِكَ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَ أَتُوبُ إِلَيْكَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا كَانَ فِي مَجْلِسِهِ ذٰلِكَ. وَ فِي رِوَايَةٍ كَانَ النَّبِيُّ(ص) يَقُولُ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ مِنَ الْمَجْلِسِ: سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَ أَتُوبُ إِلَيْكَ وَ قَالَ: هٰذَا كَفَّارَةٌ لِمَا يَكُونُ فِي الْمَجْلِسِ(۲)

یعنی، از پیغمبر(ص) روایت شده که فرمود: هرکس درمجلسی بنشیند و زیا دسخن بگوید، پس قبل ازقیام ازآن مجلس بگوید سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ تاآخر برای او آمرزیده میشود آنچه درآن مجلس بوده. ودرروایتی پیغمبر(ص) چون میخواست ازمجلسی برخیزد میگفت سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ تاآخر و فرمود اینکفّاره است برای آنچه درمجلس میباشد.

القول عند صياح الدّيكة و نهيق الحمار

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسْأَلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا وَ إِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانًا. وَ قَالَ(ص): لَا تَسُبُّوا الدِّيكَ فَإِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلَاةِ(۳)

یعنی، از پیغمبر(ص) روایت شده که فرمود: چون صدای خروس را شنیدید از فضل خدا سئوال کنید زیرا او ملکی دیده وچون صدای خری را شنیدید پناه به‌خدا برید زیرا او شیطانی را دیده وفرمود: به‌خروس بدنگوئید زیرا او برای نماز بیدارمیکند.

۲ـ ش نَهَىٰ رَسُولُ اللّٰهِ(ص) عَنْ سَبِّ الدِّيكِ وَقَالَ إِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلَاةِ(۴)

یعنی، رسولخدا(ص) نهی‌کرد ازبدگفتن به‌خروس وفرمودکه او برای نماز بیدارمیکند.

---

(۱) قرآن/ سورهٔ طور/ آیات ۴۸ و ۴۹.
(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۲ و ۱۳۳.
(۴) وسائل الشیعه/ ج۳/ص ۱۲۵ والمصنف/ ج۱۱/ص ۲۶۳.

۳- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: اسْتَوْصُوا بِالصِّینِیَّاتِ خَیْرًا یَعْنِی الْخُطَّافَ فَإِنَّهُنَّ آنَسُ طَیْرِ اللّٰهِ بِالنَّاسِ وَ قَالَ (ص): أَتَدْرُونَ مَا تَقُولُ الصِّینِیَّةُ إِذَا هِیَ تَرَنَّمَتْ تَقُولُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ حَتّٰی تَقْرَءَ أُمَّ الْکِتَابِ فَإِذَا کَانَ آخِرُ تَرَنُّمِهَا قَالَتْ وَ لَا الضَّالِّینَ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود نسبت به خُطّاف یعنی پرستو که پرندهٔ سیاه رنگ و پرهای بلند دارد سفارش به خیر کنید زیرا مأنوس ترین پرندگان نسبت به انسان، و رسولخدا (ص) فرمود آیا میدانید در صدا و خواندن خود چه میگوید میگوید بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ تا آخر سورهٔ حمد را میخواند و آخر میگوید وَ لَا الضَّالِّینَ.

۴- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: دِیکٌ أَفْرَقُ أَبْیَضُ یَحْرُسُ دُوَیْرَةَ أَهْلِهِ وَ سَبْعَ دُوَیْرَاتٍ حَوْلَهُ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خروسی که کاکل آن دو قسم باشد از هم جدا و رنگ آن سفید باشد خانهٔ اهل خود را حراست میکند و هفت خانهٔ اطراف را (جعلی بودن دو حدیث بالا برکسی مخفی نیست).

دعاء الخروج من البیت و دخوله

۱- ج کَانَ النَّبِیُّ (ص) إِذَا خَرَجَ مِنْ بَیْتِهِ قَالَ: بِاسْمِ اللّٰهِ تَوَکَّلْتُ عَلَی اللّٰهِ اللّٰهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِکَ مِنْ أَنْ نَزِلَّ أَوْ نَضِلَّ أَوْ نَظْلِمَ أَوْ نُظْلَمَ أَوْ نَجْهَلَ أَوْ یُجْهَلَ عَلَیْنَا(۳). وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: إِذَا خَرَجَ الرَّجُلُ مِنْ بَیْتِهِ فَقَالَ: بِاسْمِ اللّٰهِ تَوَکَّلْتُ عَلَی اللّٰهِ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ، قَالَ: یُقَالُ حِینَئِذٍ هُدِیتَ وَ کُفِیتَ وَ وُقِیتَ فَیَتَنَحّٰی لَهُ الشَّیْطَانُ فَیَقُولُ شَیْطَانٌ آخَرُ: کَیْفَ لَکَ بِرَجُلٍ قَدْ هُدِیَ وَ کُفِیَ وَ وُقِیَ.(۴)

یعنی، پیغمبر (ص) چون از خانه بیرون میرفت میگفت بنام

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۸ / ص ۳۸۴.
(۳) التاج الجامع للاصول / ج ۵ / ص ۱۳۴.
(۴) التاج الجامع للاصول / ج ۵ / ص ۱۳۴ و المصنف / ج ۱۱ / ص ۳۳.

خدا توکّل کردم بخدا، خدایا بتو پناه از اینکه بلغزیم ویا گمراه شویم ویا ستم کنیم ویا مورد ستم شویم ویا نادانی کنیم ویا مورد نادانی دیگران گردیم. و در روایتی فرمود چون مرد از خانه‌اش خارج گردد وبگوید بِاسْمِ اللّٰهِ تَوَکَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ اِلّا بِاللّٰهِ بهاو گفته‌شود دراین‌هنگام هدایت شدی وکفایت شده و محفوظ گشتی پس شیطان از او دورگردد و شیطان دیگری گوید چگونه دست رسی داری به‌مردی‌که‌هدایت شده و کفایت شده و محفوظ گشته‌است.

۲- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ قٰالَ إِذٰا خَرَجَ مِنْ بَیْتِهِ بِسْمِ اللّٰهِ قٰالَ الْمَلَکٰانِ هُدِیتَ فَإِنْ قٰالَ لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ اِلّا بِاللّٰهِ قٰالا وُقِیتَ فَإِنْ قٰالَ تَوَکَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ قٰالا کُفِیتَ فَیَقُولُ الشَّیْطٰانُ کَیْفَ لِی بِعَبْدٍ هُدِیَ وَ وُقِیَ وَ کُفِیَ. وَ فِی رِوٰایَةٍ: إِذٰا خَرَجَ الرَّجُلُ مِنْ بَیْتِهِ فَقٰالَ بِسْمِ اللّٰهِ قٰالَتِ الْمَلاٰئِکَةُ لَهُ سَلِمْتَ فَإِذٰا قٰالَ لاحَوْلَ وَ لاقُوَّةَ إِلّا بِاللّٰهِ قٰالَتِ الْمَلاٰئِکَةُ لَهُ کُفِیتَ فَإِذٰا قٰالَ تَوَکَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ قٰالَتِ الْمَلاٰئِکَةُ لَهُ وُقِیتَ (۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه هنگام خروج ازخانه‌اش بگوید بِسْمِ اللّٰهِ بنام‌خدا خارج میشوم، دوملک که‌با او هستند میگویند هدایت شده‌ای، پس اگرگفت لاحَوْلَ وَلاقُوَّةَ اِلّا بِاللّٰهِ نیست توانائی ونه‌قوّتی مگرازخدا دوملک گویند محفوظ شدی، پس اگرگفت تَوَکَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ برخدا توکّل واعتماد کردم دوملک گویند کفایت شدی، شیطان گوید چه‌کارکنم با بنده‌ای که‌هدایت شده و محفوظ است و کفایت شده. و درروایتی پیغمبر (ص) فرمود: چون مرد از خانهٔ‌خود خارج شود وگوید بنام‌خدا، فرشتگان به‌او گویند سالم باشی و چون گوید نیست طاقت و نیروئی مگربخدا، فرشتگان به‌او گویند کفایت شدی و چون گوید برخدا توکّل کردم فرشتگان به‌او گویند محفوظ خواهی بود.

۳- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: إِذٰا وَلَجَ الرَّجُلُ بَیْتَهُ فَلْیَقُلِ اللّٰهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ خَیْرَ الْمَوْلِجِ وَ خَیْرَ الْمَخْرَجِ بِاسْمِ اللّٰهِ وَلَجْنٰا وَ بِاسْمِ اللّٰهِ

(۱) وسائل الشیعه / ج۳/ص ۵۸۰ و ج۸/ص ۲۸۱.

خَرَجْنا وَ عَلَى اللّٰهِ رَبِّنا تَوَكَّلْنا ثُمَّ لِيُسَلِّمْ عَلىٰ أَهْلِهِ(۱).
یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: چون مرد وارد خانه‌اش شد باید بگوید خدایا از تو میخواهم خیر این منزل و خیر بیرون آمدن را، بنام خدا وارد و بنام خدا خارج شدیم و بر خدا توکّل کردیم سپس سلام کند بر اهل خانه.

الدّعاء فی المطر و الرّیح و الرّعد

۱- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: الرِّيحُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ تَأْتي بِالرَّحْمَةِ وَ تَأْتي بِالْعَذابِ فَإِذا رَأَيْتُمُوها فَلاتَسُبُّوها وَ اسْأَلُوا اللّٰهَ خَيْرَها وَ اسْتَعيذُوا بِاللّٰهِ مِنْ شَرِّها. وَ كانَ النَّبِيُّ(ص) إِذا رَأَى الرِّيحَ قالَ: اللّٰهُمَّ إِنّي أَسْأَلُكَ خَيْرَها وَ خَيْرَ ما فيها وَ خَيْرَ ما أُرْسِلَتْ بِهِ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّها وَ شَرِّ ما فيها وَ شَرِّ ما أُرْسِلَتْ بِهِ. وَ عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ كانَ النَّبِيُّ(ص) إِذا رَأىٰ ناشِئاً فِي أُفُقِ السَّماءِ تَرَكَ الْعَمَلَ وَإِنْ كانَ فِي صَلاةٍ ثُمَّ يَقُولُ: اللّٰهُمَّ إِنّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّها فَإِنْ مُطِرَ قالَ: اللّٰهُمَّ صَيِّباً هَنيئاً. وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ: أَصابَنا مَطَرٌ وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ(ص) فَخَرَجَ فَحَسَرَ ثَوْبَهُ عَنْهُ حَتّىٰ أَصابَهُ فَسَأَلْناهُ قالَ لِأَنَّهُ حَديثُ عَهْدٍ بِرَبِّهِ. وَ كانَ النَّبِيُّ(ص) إِذا سَمِعَ صَوْتَ الرَّعْدِ وَالصَّواعِقِ قالَ: اللّٰهُمَّ لاتَقْتُلْنا بِغَضَبِكَ وَ لاتُهْلِكْنا بِعَذابِكَ وَعافِنا قَبْلَ ذٰلِكَ(۲).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: باد از رحمت خدا است رحمت و عذاب میآورد، پس چون آنرا دیدید بد نگوئید و از خدا خیر آنرا بخواهید و از شرّ آن به خدا پناه ببرید. و پیغمبر (ص) چون بادرا میدید میگفت اَللّٰهُمَّ إِنّي تا آخر. و از عایشه روایت شده که پیغمبر (ص) چون ابری را در افق آسمان میدید عمل را ترک میکرد واگرچه درنماز بود سپس میگفت اَللّٰهُمَّ خدایا من از شرّ آن به تو پناه میبرم، پس اگر باران داشت میگفت خدایا آنرا نافع وگوارا قرار ده. و از انس روایت شده که گفت ما را باران گرفت وما

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۴ و ۱۳۵و ۱۳۶.

با پیغمبر (ص) بودیم او بیرون آمد و جامۀخودرا از خود رهاکرد تا باران بهاو برسد ما پرسیدیم فرمود برای اینکه آن خلـــق تازۀپروردگاراست . و رسولخدا (ص) چون صدای رعد و صاعقه‌ها را می‌شنیدمیگفت خدایا ما را بهغضب مکش و ما را بهعذاب هلاک مگردان وما را پیش ازآن عافیت بده .

الدّعاء لرؤیة الهلال

۱ـ ج کانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذا رَأَی الْهِلالَ قالَ: اَللّٰهُمَّ أَهِلَّـهُ عَلَیْنا بِالْیُمْنِ وَ الْإِیمانِ وَ السَّلامَةِ وَ الْإِسلامِ رَبِّی وَرَبُّکَ اللّٰهُ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) چون ماهرا می‌دید میگفت خدایا این ماه را برما واردکن ببرکت و ایمان و سلامت و اسلام، پروردگارمن و تو خدای کامِلُ الذّاتِ وَالصِّفات است . (وبهمین مضمون دروسائل، ج۷، ص ۲۳۵ نیز ذکر شده‌است).

۲ـ ج کانَ النَّبِیُّ(ص) إِذا رَأَی الْهِلالَ قالَ: هِلالُ خَیْرٍ وَ رُشْدٍ، هِلالُ خَیْرٍ وَ رُشْدٍ، هِلالُ خَیْرٍ وَ رُشْدٍ، آمَنْتُ بِالَّذِی خَلَقَکَ ثَلاثَ مَرّاتٍ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِی ذَهَبَ بِشَهْرِکَذا وَ جاءَ بِشَهْرِکَذا(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) چون ماهرا میدید سه‌مرتبه فال خیر میــزد و مگیفت ماهخیروترقّی، ایمان آوردم به‌آنکه‌تورا آفرید حمدخدائی راکه فُلان ماهرا برد و فُلان ماهرا آورد .

الدّعاء لرؤیة الباکورة من الثّمر

۱ـ ج کانَ النّاسُ إِذا رَأَوْا أَوَّلَ الثَّمَرِ جاءُوا بِهِإِلَی النَّبِیِّ فَإِذا أَخَذَهُ قالَ: اَللّٰهُمَّ بارِکْ لَنا فِی ثِمارِنا وَ بارِکْ لَنا فِی مَدِینَتِنا وَ بارِکْ لَنا فِی صاعِنا وَ مُدِّنا اَللّٰهُمَّ إِنَّ إِبْراهِیمَ عَبْدُکَ وَخَلِیلُکَ وَ نَبِیُّکَ وَ إِنِّی عَبْدُکَ وَ نَبِیُّکَ وَ إِنَّهُ دَعاکَ لِمَکَّةَوَأَنا أَدْعُوکَ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۶ و المصنف / ج۴/ص۱۶۸و ۱۶۹و ج۱۱/ص ۲۰۷.

لِلْمَدِینَةِ بِمِثْلِ مٰا دَعٰاکَ بِهِ لِمَکَّةَ وَ مِثْلِهِ مَعَهُ ثُمَّ یَدْعُو أَصْغَرَ وَلِیدٍ یَرٰاهُ فَیُعْطِیهِ ذٰلِکَ الثَّمَرَ(۱)

یعنی، مردم چون اوّل میوه تازه رس آنرا میدیدند آنرا خدمت پیغمبر (ص) میبردند پس چون آنحضرت آنرا میگرفت میگفت خدایا برکت بده درمیوه‌های ما و با برکت کن برای شهرما و برکت ده در صاع ما و مُدّما، خدایا ابراهیم بنده و خلیل تو ونبیّ تو بود و من بندهٔ تو و نبیّ تو هستم واو تورا خواند برای مکّه و من تو را میخوانم برای مدینه، سپس آنحضرت کوچکترین بچه‌ای را که میدید آنرا به او میداد.

دعاء منع الفزع و الأرق

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: إِذٰا فَزِعَ أَحَدُکُمْ فِی النَّوْمِ فَلْیَقُلْ أَعُوذُ بِکَلِمٰاتِ اللّٰهِ التّٰامّٰاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَ عِقٰابِهِ وَ شَرِّ عِبٰادِهِ وَ مِنْ هَمَزٰاتِ الشَّیٰاطِینِ وَ أَنْ یَحْضُرُونِ فَإِنَّهٰا لَنْ تَضُرَّهُ(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود چون یکی ازشما درخواب ترسید باید بگوید أَعُوذُ تا آخرکه شیاطین به او ضرر نمیزنند.

۲- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: إِذٰا آوىٰ أَحَدُکُمْ إِلىٰ فِرٰاشِهِ فَلْیَمْسَحْهُ بِطَرَفِ إِزٰارِهِ فَإِنَّهُ لاٰ یَدْرِی مٰا حَدَثَ عَلَیْهِ ثُمَّ لْیَقُلِ اللّٰهُمَّ إِنْ أَمْسَکْتَ نَفْسِی فِی مَنٰامِی فَاغْفِرْ لَهٰا وَ إِنْ أَرْسَلْتَهٰا فَاحْفَظْهٰا بِمٰا تَحْفَظُ بِهِ عِبٰادَکَ الصّٰالِحِینَ(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: چون یکی ازشما درفراش ومحل خواب خود جای گیرد، آن محلّ را بهدامن جامه‌اش مسح کند زیرا او نمیداند چه حادث شده برآن، سپس بگوید خدایا اگر جان مرا درخوابم گرفتی و نگه‌داشتی پس بیامرزش واگر برگرداندی اورا حفظ کن به آنطوریکه بندگان شایستهٔ خود را نگاه میداری.

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۷.
(۳) وسائل الشیعه / ج۳/ص ۵۹۰.

۳- ج قَالَ النَّبِيُّ (ص) لِخَالِدِبْنِ الْوَلِيدِ إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَقُلِ اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَ مَا أَظَلَّتْ وَ رَبَّ الأَرَضِينَ وَمَا أَقَلَّتْ وَ رَبَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أَضَلَّتْ كُنْ لِي جَارًا مِنْ شَرِّ خَلْقِكَ كُلِّهِمْ جَمِيعًا أَنْ يَفْرُطَ عَلَيَّ أَحَدٌ أَوْ أَنْ يَبْغِيَ عَلَيَّ، عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَا إِلٰهَ غَيْرُكَ وَ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ[1].

يعنی، رسولخدا (ص) بەخالدبن وليد فرمود چون در رختخواب جای گرفتی بگو اَللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمٰوَاتِ تا آخر.

دعاء قضاء الدّين

۱- ج عَنْ عَلِيٍّ (رض) أَنَّ مُكَاتَبًا جَاءَهُ فَقَالَ إِنِّي قَدْ عَجَزْتُ عَنْ كِتَابَتِي فَأَعِنِّي قَالَ: أَلَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ عَلَّمَنِيهِنَّ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لَوْ كَانَ عَلَيْكَ مِثْلُ جَبَلِ ثَبِيرٍ دَيْنًا أَدَّاهُ اللّٰهُ عَنْكَ قُلِ: اللّٰهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَ أَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ . وَ دَخَلَ رَسُولُ اللّٰهِ الْمَسْجِدَ ذَاتَ يَوْمٍ فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ مِنَ الأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو أُمَامَةَ فَقَالَ: يَا أَبَا أُمَامَةَ مَالِي أَرَاكَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ فِي غَيْرِ وَقْتِ صَلَاةٍ؟ قَالَ: هُمُومٌ لَزِمَتْنِي وَ دُيُونٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ، قَالَ: أَفَلَا أُعَلِّمُكَ كَلَامًا إِذَا قُلْتَهُ أَذْهَبَ اللّٰهُ هَمَّكَ وَ قَضَى عَنْكَ دَيْنَكَ ، قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللّٰهِ، قَالَ: قُلْ إِذَا أَصْبَحْتَ وَ إِذَا أَمْسَيْتَ : اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَ الْحَزَنِ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَ الْبُخْلِ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ وَ قَهْرِ الرِّجَالِ، قَالَ: فَفَعَلْتُ ذٰلِكَ فَأَذْهَبَ اللّٰهُ هَمِّي وَ قَضَى عَنِّي دَيْنِي[2].

يعنی، روايت شده ازعلی(ع) که مکاتَبی آمد نزدا و و گفت من عاجزم از اداء مَالُ الْكِتَابَةِ، مرا ياری کن، فرمود آيا تورا ياد ندهم کلماتی را که رسولخدا (ص) مرا تعليم داد که اگر بمانند کوه ثبير دَيْن برتو باشد خدا آنرا ازتو اَدا کند، بگو خدايا مرا بی‌نياز کن بواسطۀ حلالت از حرامت و مرا بەفضل خود بی‌نياز از غير

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۸ و ۱۳۹.

خودکن. و رسولخدا (ص) روزی واردمسجدشد ناگاه دید مردی ازانصار بنام اَبُواُمامَه درمسجداست، فرمود ای اَبااُمامَه چه شده تو را در غیروقت نمازدرمسجدمی‌بینم، عرض‌کرد غصّه‌ها و دَیْن‌هائی که مرا گرفته یارَسُولَ اللّه، فرمود آیا تورا تعلیم‌نکنم کلامی راکه چون آنرا بگوئی خدا هَمّ تورا ببرد و دَیْن تورا اَداکند، گفت بلی یا رَسُولَ اللّه، فرمود چون صبح کردی و چون شب‌کردی بگو خدایا پناه میبرم به‌تو از غم واندوه و به‌تو پناه میبرم از نادانی و کسالت و به‌توپناه‌میبرم از ترس و بخل و به‌تو پناه‌میبرم ازغلبهٔ دَیْن و تسلّطِ مردان، گوید این را بجاآوردم خداانده مرا برد و دَیْن مرا قضاکرد.

الدّعاء لرؤية المبتلى

عَنِ النَّبِيّ(ص) قالَ: مَنْ رَأىٰ مُبْتَلًى فَقالَ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذی عافانی مِمَّا ابْتَلاكَ وَ فَضَّلَنی عَلیٰ كَثیرٍمِمَّنْ خَلَقَ تَفْضيلاً لَمْ يُصِبْهُ ذٰلِكَ الْبَلاءُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود کسیکه مبتلائی را دید و گفت حمد خدائی را کـه‌مرا ازآنچه‌تورا مبتلا کرده عافیت داده و مرا بر بسیاری ازخلق خود برتری حقیقی داده، آن بلا به‌او نمیرسد.

دعاء المريض

قالَ النَّبِيُّ(ص) مَنْ قالَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ أَكْبَرُ صَدَّقَهُ رَبُّهُ فَقالَ: لا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَ أَنَا أَكْبَرُ. وَ إِذا قالَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ قالَ: لا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَحْدی. وَ إِذا قالَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لا شَريكَ لَهُ قالَ اللّٰهُ: لا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَحْدی لا شَريكَ لی. وَ إِذا قالَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ قالَ: لا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا لِیَ الْمُلْكُ وَ لِیَ الْحَمْدُ. وَ إِذا قالَ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ لا حَوْلَ وَ لا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ قالَ: لا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَ لا حَوْلَ وَ لا قُوَّةَ إِلَّا بی. وَ كانَ يَقُولُ: مَنْ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۹ و المصنف /ج۱۰/ص۴۴۵.

قَالَهَا فِی مَرَضِهِ ثُمَّ مَاتَ لَمْ تَطْعَمْهُ النَّارُ.[1]

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: هرکس بگوید لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ أَکْبَر، پروردگار او را تصدیق کند و گوید لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَ أَنَا أَکْبَر و چون گوید لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه وَحْدَه، خدا گوید لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِی و چون گوید لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِیکَ لَه، پروردگار او گوید لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِی لَاشَرِیکَ لِی و چون گوید لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ لَهُ الْمُلْکُ وَ لَهُ الْحَمْد پروردگار گوید لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا لِیَ الْمُلْکُ وَ لِیَ الْحَمْدُ و چون گوید لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ لَاحَوْلَ وَ لَاقُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ پروردگار گوید لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَ لَاحَوْلَ وَ لَاقُوَّةَ إِلَّا بِی. و میفرمود هرکس این را بگوید در بیماریش سپس بمیرد خوراک آتش نگردد.

الذّکر عند دخول السّوق

عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: مَنْ دَخَلَ السُّوقَ فَقَالَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِیکَ لَهُ لَهُ الْمُلْکُ وَ لَهُ الْحَمْدُ یُحْیِی وَ یُمِیتُ وَ هُوَ حَیٌّ لَایَمُوتُ بِیَدِهِ الْخَیْرُ وَ هُوَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ کَتَبَ اللّٰهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَ مَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفِ سَیِّئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ. وَفِی رِوَایَةٍ بَدَلَ وَرَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ وَ بَنٰی لَهُ بَیْتًا فِی الْجَنَّةِ.[2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هرکس داخل بازار شود وبگوید لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه تا آخر خدا برای او هزار هزار حسنه بنویسد و هزار هزار سیّئه وبدی از او محو کند و برای او هزار هزار درجه بالا ببرد. و در روایتی درعوض هزار هزار درجه بالا برد فرمود خانه ای در بهشت بنا کند.

دعاء الحفظ

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: بَیْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) إِذْ جَاءَهُ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۳۹ و ۱۴۰.

علیّ (ع) فقال: بأبی أنت وأمّی یا رسول الله تفلّت هذا القرآن من صدری فما أجدنی أقدر علیه فقال رسول الله (ص): یا أبا الحسن أفلا أعلّمک کلمات ینفعک الله بهنّ و ینفع بهنّ من علّمته ویثبّت ما تعلّمت فی صدرک، قال: أجل یا رسول الله فعلّمنی، قال: إذا کان لیلة الجمعة فإن استطعت أن تقوم فی ثلث اللّیل الآخر فإنّها ساعة مشهودة و الدّعاء فیها مستجاب وقد قال أخی یعقوب لبنیه سوف أستغفر لکم ربّی یقول حتّی تأتی لیلة الجمعة فإن لم تستطع فقم فی وسطها فإن لم تستطع فقم فی أوّلها فصلّ أربع رکعات تقرأ فی الرّکعة الأولی بفاتحة الکتاب وسورة یس و فی الرّکعة الثّانیة بفاتحة الکتاب و حم الدّخان و فی الرّکعة الثّالثة بفاتحة الکتاب و الم تنزیل السّجدة و فی الرّکعة الرّابعة بفاتحة الکتاب وتبارک المفصّل فإذا فرغت من التّشهّد فاحمد الله و أحسن الثّناء علی الله و صلّ علیّ و أحسن و علی سائر النّبیّین واستغفر للمؤمنین و المؤمنات و لإخوانک الّذین سبقوک بالإیمان ثمّ قل فی آخر ذلک: اللّهمّ ارحمنی بترک المعاصی أبدا ما أبقیتنی و ارحمنی أن أتکلّف ما لا یعنینی و ارزقنی حسن النّظر فیما یرضیک عنّی اللّهمّ بدیع السّموات و الأرض ذا الجلال والإکرام والعزّة الّتی لا ترام أسألک یا الله یا رحمن بجلالک و نور وجهک أن تلزم قلبی حفظ کتابک کما علّمتنی و ارزقنی أن أتلوه علی النّحو الّذی یرضیک عنّی اللّهمّ بدیع السّموات و الأرض ذا الجلال والإکرام و العزّة الّتی لا ترام أسألک یا الله یا رحمن بجلالک و نور وجهک أن تنوّر بکتابک بصری و أن تطلق به لسانی و أن تفرّج به عن قلبی و أن تشرح به صدری و أن تعمل به بدنی لأنّه لا یعیننی علی الحقّ غیرک و لا یؤتیه إلّا أنت ولا حول و لا قوّة إلّا بالله العلیّ العظیم، یا أبا الحسن فافعل ذلک ثلاث جمع أو خمس أو سبع تجاب بإذن الله والّذی بعثنی بالحقّ ما أخطأ مؤمنا قطّ.(1)

یعنی، از ابن عبّاس روایت شده که اوقاتی که ما نزد پیغمبر (ص)

---

(1) التاج الجامع للاصول/ ج5/ص 140 و 141 و 142.

بودیم ناگاه علی(ع) آمد وگفت پدرومادرم فدایت یا رَسُولَ اللّٰه این قرآن از سینهٔ من فرار کرده و من قدرت برحفظ آن ندارم پس رسولخدا (ص) فرمود ای اَبَاالْحَسَن آیا تورا تعلیم ندهم کلماتی راکه خدا ببرکت آنها تورا بهره دهد و ببرکت آنها کسی را که تو به او تعلیم دادی نفع بخشد و آنچه یادگرفتی در سینهٔ تو ثابت بماند گفت بلی یا رَسُولَ اللّٰه مرا تعلیم بده، فرمود چون شب جمعه شد اگرمیتوانی درثلث آخرشب برخیزی زیرا آن ساعتی استکه موردنظرپروردگار است و دعای درآن مستجابست وبرادرم یعقوب به فرزندان خودگفت بزودی برای شما طلب آمرزش میکنم، مقصود او این بودکه شب جمعه بیاید پس اگرنمیتوانی در وسط شب برخیز و اگرنمیتوانی دراوّل آن برخیز و چهاررکعت نماز کن دررکعت اوّل پس از فَاتِحَةُ الْکِتَاب میخوانی سورهٔ یٰس را و در رکعت دوّم پس از فَاتِحَةُ الْکِتَاب حٰمٓ دُخَان و دررکعت سوّم فَاتِحَةُ الْکِتَاب و الٓمٓ تَنْزِیل سورهٔ سَجْده و دررکعت چهارم فَاتِحَةُ الْکِتَاب و تَبَارَک کوچک و چون از تشهّد فارغ شدی خدا را حمد نما وبه ثنای نیک اورا یادکن و برمن و سایرانبیاء درود فرست و برای مؤمنین و مؤمنات استغفار کن و برای برادرانت که از تو سبقت به ایمان گرفته اند طلب آمرزش کن سپس درآخرآن بگو اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنِی تا الْعَلِیّ الْعَظِیم که آخرآن باشد، ای اَبَاالْحَسَن سه جمعه ویا پنج جمعه ویا هفت جمعه این عمل را بجاآر اجابت میشوی باذن خدا قسم به آنکه مرا بحق مبعوث کرده هرگز مؤمنی تیردعایش به خطا نرفته است.

الصّلاة علی النّبیّ(ص)

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: إِنَّ اللّٰهَ وَ مَلَائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَّبِیِّ یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَیْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِیماً[1]

---

(۱) قرآن/ سورهٔ احزاب / آیهٔ ۵۶.

۱- ج عَنْ أَبِی حُمَیْدٍ السّاعِدِیّ (رض) أَنَّهُمْ قالُوا : یا رَسُولَ اللّهِ کَیْفَ نُصَلِّی عَلَیْکَ ؟ قالَ: قُولُوا : اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَ أَزْواجِهِ وَ ذُرِّیَّتِهِ کَما صَلَّیْتَ عَلیٰ آلِ إِبْراهِیمَ وَ بارِکْ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَ أَزْواجِهِ وَ ذُرِّیَّتِهِ کَما بارَکْتَ عَلیٰ آلِ إِبْراهِیمَ إِنَّکَ حَمِیدٌ مَجِیدٌ . وَ فِی رِوایَةٍ قُولُوا : اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَ عَلیٰ آلِ مُحَمَّدٍ کَما صَلَّیْتَ عَلیٰ آلِ إِبْراهِیمَ إِنَّکَ حَمِیدٌ مَجِیدٌ ، اَللّٰهُمَّ بارِکْ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَعَلیٰ آلِ مُحَمَّدٍ کَما بارَکْتَ عَلیٰ آلِ إِبْراهِیمَ إِنَّکَ حَمِیدٌ مَجِیدٌ . وَ فِی رِوایَةٍ : قُولُوا : اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلیٰ مُحَمَّدٍ عَبْدِکَ وَ رَسُولِکَ کَما صَلَّیْتَ عَلیٰ إِبْراهِیمَ وَ بارِکْ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَعَلیٰ آلِ مُحَمَّدٍ کَما بارَکْتَ عَلیٰ إِبْراهِیمَ وَ آلِ إِبْراهِیمَ[1].

یعنی، از اَبُوحُمَیْد ساعِدِیّ روایت شده که مردم گفتند یا رَسُولَ اللّه چگونه برتو صَلَوات بفرستیم فرمود بگوئید اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَ أَزْواجِهِ وَذُرِّیَّتِهِ کَما صَلَّیْتَ عَلیٰ آلِ إِبْراهِیمَ وَ بارِکْ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَ أَزْواجِهِ وَذُرِّیَّتِهِ کَما بارَکْتَ عَلیٰ آلِ إِبْراهِیمَ إِنَّکَ حَمِیدٌ مَجِیدٌ . و در روایتی فرمود بگوئید: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَعَلیٰ آلِ مُحَمَّدٍ کَما صَلَّیْتَ عَلیٰ آلِ إِبْراهِیمَ إِنَّکَ حَمِیدٌ مَجِیدٌ ، اَللّٰهُمَّ بارِکْ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَ عَلیٰ آلِ مُحَمَّدٍ کَما بارَکْتَ عَلیٰ آلِ إِبْراهِیمَ إِنَّکَ حَمِیدٌ مَجِیدٌ . و در روایت دیگر فرمود بگوئید: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلیٰ مُحَمَّدٍ عَبْدِکَ وَرَسُولِکَ کَما صَلَّیْتَ عَلیٰ إِبْراهِیمَ وَ بارِکْ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَعَلیٰ آلِ مُحَمَّدٍ کَما بارَکْتَ عَلیٰ إِبْراهِیمَ وَ آلِ إِبْراهِیمَ. (نویسنده گوید مقصود از ذُرِّیّه پیامبر، اولاد ونسل آنحضرت از فاطمه میباشد و مقصود از آلِ مُحَمَّد، پرهیزکاران امّت میباشند که اولادِ مؤمن و پاک آنحضرت نیز دراینصورت مشمول آل میباشند و این مطلب را ما مکرّرًا بیان کردیم ازجمله درباب سوم ،قسمت آداب دعاء از همین کتاب . ولی پاره ای ازفقهاء گفته اند منظوراز آلِ مُحَمَّد، فقط اقارب مؤمن آنحضرت میباشند).

۲- ش قالَ أَصْحابُ مُحَمَّدٍ کَیْفَ نُصَلِّی عَلَیْکَ فَقالَ(ص): قُولُوا :

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۴۳ و ۱۴۴.

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ. وَ قَالَ(ص): الصَّلاةُ عَلَيَّ وَ عَلٰى أَهْلِ بَيْتِي تَذْهَبُ بِالنِّفَاقِ. وَ قَالَ(ص): ارْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ بِالصَّلاةِ عَلَيَّ فَإِنَّهَا تَذْهَبُ بِالنِّفَاقِ.(۱)

یعنی، اصحاب پیغمبر (ص) به آنحضرت عرض کردند چگونه بر تو صلوات بفرستیم؟ فرمود بگوئید اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ. و فرمود: صلوات برمن و براهل بیتم نفاق را میبرد. و فرمود: صداهای خودرا بصلوات برمن بلندکنید زیرا نفاق را برطرف میکند.

۳- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكْتَالَ بِالْمِكْيَالِ الْأَوْفٰى إِذَا صَلّٰى عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَلْيَقُلْ: اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَ أَزْوَاجِهِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَ ذُرِّيَّتِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. وَ قَالَ(ص): مَنْ صَلّٰى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ عَشْرًا. وَ قَالَ(ص): الْبَخِيلُ الَّذِي مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ. وَ قَالَ(ص): رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ وَ رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ انْسَلَخَ قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لَهُ وَ رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ أَدْرَكَ عِنْدَهُ أَبَوَاهُ الْكِبَرَ فَلَمْ يُدْخِلاهُ الْجَنَّةَ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هرکس خوش دارد با کیل پُرتری بهاو کیل دهند چون صلوات برما اهل بیت فرستد بگوید: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَ أَزْوَاجِهِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَ ذُرِّيَّتِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. و فرمود: کسیکه یکمرتبه برمن صلوات بفرستد خدایتعالی ده‌مرتبه بر او صلوات بفرستد. و فرمود: بخیل کسی‌است‌که نام من نزد او برده شود و او برمن صلوات نفرستد. و فرمود: دماغ کسی به‌خاک مالیده‌شده و مأیوس است‌که نام من برده‌شود نزد او و صلوات بر من نفرستد و دماغ کسی برخاک مالیده‌شده که ماه رمضان بر او وارد‌شود و تمام‌گردد پیش‌از آنکه آمرزیده‌شود و دماغ کسی بر خاک مالیده‌شده که‌والدین او نزد او به‌پیری رسند و اورا وارد بهشت نکنند.

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۹۹۹ و ۱۰۰۰ و ۱۲۱۱ و ۱۲۱۶.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۴۴ و ۱۴۵.

۴- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ فَدَخَلَ النَّارَ فَأَبْعَدَهُ اللّٰهُ وَ قَالَ (ص): مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَنَسِيَ الصَّلاةَ عَلَيَّ خَطِئَ بِهِ طَرِيقَ الْجَنَّةِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس نام من نزد او ذکرشود و صلوات برمن نفرستد راه بهشت را بخطا رفته است.

۵- ج عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ (رض) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا ذَهَبَ ثُلُثَا اللَّيْلِ قَامَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللّٰهَ، اذْكُرُوا اللّٰهَ جَاءَتِ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي أُكْثِرُ الصَّلاةَ عَلَيْكَ فَكَمْ أَجْعَلُ لَكَ مِنْ صَلاتِي قَالَ: مَا شِئْتَ. قُلْتُ: الرُّبُعَ قَالَ: مَا شِئْتَ فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قُلْتُ: النِّصْفَ قَالَ: مَا شِئْتَ فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قُلْتُ فَالثُّلُثَيْنِ قَالَ: مَا شِئْتَ فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قُلْتُ: أَجْعَلُ لَكَ صَلاتِي كُلَّهَا قَالَ: إِذَنْ تُكْفَى هَمَّكَ وَ يُغْفَرَ لَكَ ذَنْبُكَ. وَقَالَ (ص): أَوْلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلاةً.(۲)

یعنی، و از أُبَيّ بْن کَعْب (رض) روایت شده که رسولخدا(ص) هرگاه دوثلث شب میرفت برمیخاست و میفرمود ای مردم خدا را یاد کنید خدا را یاد کنید، آمد نفخهٔ صور و درپی آن است نفخهٔ دوّم، مرگ آمد با آنچه درآنست مرگ آمد با آنچه درآنست، أُبَيّ بْن کَعْب گوید گفتم یا رَسُولَ اللّٰه من بسیار برتو صلوات میفرستم پس چقدر از مجلس صلواتم را برتو قرار دهم فرمود آنقدر که میخواهی گفتم رُبع آنرا فرمود آنچه میخواهی پس اگر زیاد کنی برای تو خیراست گفتم نصف آنرا گفت آنچه خواسته باشی و اگر زیاد کنی خیراست برای تو، گفتم پس دوثلث آنرا گفت آنچه خواسته باشی و اگر زیاد کنی برای تو خیراست گفتم پس تمام آنرا برای صلوات برتو قرار میدهم گفت دراینهنگام هَمّ تو کفایت شود وبرای تو گناهت آمرزیده گردد. و فرمود: سزاوارترین مردم روز قیامت به قُرب من آنستکه زیادتر برمن صلوات فرستاده است.

(۱) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۹۹۹.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۴۵ و ۱۴۶.

۶- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: مَنْ صَلَّی عَلَیَّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَ مَلَائِکَتُهُ فَمَنْ شَاءَ فَلْیُقِلَّ وَ مَنْ شَاءَ فَلْیُکْثِرْ(۱)؛

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه صلوات بر من بفرستد خدا و ملائکه برا و صلوات بفرستند پس هرکس خواست کم و هرکس خواست زیاد بفرستد.

الباب الخامس فی الاستغفار و التّوبة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: اِسْتَغْفِرُوا رَبَّکُمْ إِنَّهُ کَانَ غَفَّارًا یُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَیْکُمْ مِدْرَارًا وَ یُمْدِدْکُمْ بِأَمْوَالٍ وَ بَنِینَ وَ یَجْعَلْ لَکُمْ جَنَّاتٍ وَ یَجْعَلْ لَکُمْ أَنْهَارًا(۲)؛

۱- عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: سَیِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ اللّٰهُمَّ أَنْتَ رَبِّی لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِی وَ أَنَا عَبْدُکَ وَ أَنَا عَلٰی عَهْدِکَ وَوَعْدِکَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُبِکَ مِنْ شَرِّمَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَکَ بِنِعْمَتِکَ عَلَیَّ وَ أَبُوءُ لَکَ بِذَنْبِی فَاغْفِرْلِی فَإِنَّهُ لَایَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. قَالَ: وَ مَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا فَمَاتَ مِنْ یَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ یُمْسِیَ فَهُوَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ مَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّیْلِ وَهُوَمُوقِنٌ بِهَا فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ یُصْبِحَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. وَ قَالَ (ص): وَاللّٰهِ إِنِّی لَأَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَأَتُوبُ إِلَیْهِ فِی الْیَوْمِ أَکْثَرَمِنْ سَبْعِینَ مَرَّةً. وَ قَالَ (ص): إِنَّهُ لَیُغَانُ عَلٰی قَلْبِی وَ إِنِّی لَأَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ فِی الْیَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ(۳)؛

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: سیّد استغفار اینست که بگوئی اَللّٰهُمَّ أَنْتَ تا آخر، فرمود هرکس آنرا در روز بگوید درحالیکه به آن یقین داشته باشد و همان روز بمیرد داخل بهشت گردد و هرکس آنرا در شب بگوید و حال آنکه به آن یقین داشته باشد پس قبل از صبح بمیرد او از اهل بهشت است. و فرمود بخدا

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۲۱۲
(۲) قرآن/ سورهٔ نوح/ آیات ۱۰ تا ۱۲.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۴۷.

قسم من در روز بیش از هفتاد مرتبه استغفار و توبه میکنم. و فرمود محقّق است که بر دلم زنگ گرفته شود و در روز صد مرتبه استغفار میکنم.

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: اِنَّ لِلْقُلُوبِ صَدَأً كَصَدَاءِ النُّحَاسِ فَاجْلُوهَا بِالْإِسْتِغْفَارِ.(۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: برای دلها زنگی است مانند زنگ مس، پس دلها را جلا دهید به طلب آمرزش.

۳- ش اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) كَانَ لَايَقُومُ مِنْ مَجْلِسٍ وَ اِنْ خَفَّ حَتّٰى يَسْتَغْفِرَ اللّٰهَ خَمْسًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً. وَ فِي رِوَايَةٍ: كَانَ (ص) يَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ يَتُوبُ إِلَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ سَبْعِينَ مَرَّةً.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) از مجلسی برنمیخاست و اگرچه مجلس سبکی بود تا اینکه ۲۵ مرتبه استغفار کند. و در روایتی آنجناب در هر روزی هفتاد مرتبه استغفار میکرد و به سوی خدای عَزَّوَجَلَّ توجه میکرد هفتاد مرتبه.

۴- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ اللّٰهُ بِكُمْ وَ لَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ فَيَغْفِرُلَهُمْ، وَ قَالَ (ص): مَنْ قَالَ أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيَّ الْقَيُّومَ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ غُفِرَلَهُ وَ إِنْ كَانَ فَرَّ مِنَ الزَّحْفِ. وَقَالَ (ص): مَا أَصَرَّ مَنِ اسْتَغْفَرَ وَ إِنْ عَادَ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً. وَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ: إِنْ كُنَّا لَنَعُدُّ لِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) فِي الْمَجْلِسِ الْوَاحِدِ مِائَةَ مَرَّةٍ رَبِّ اغْفِرْلِي وَ تُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: قسم به آنکه جانم بدست او ست اگر گناه نکردید خدا شما را میبرد و البتّه قوم دیگری را میآورد که گناه کنند و استغفار کنند که خدا ایشان را بیامرزد. و فرمود: هرکس بگوید أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيَّ الْقَيُّومَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ گناه او آمرزیده شود واگرچه از جهاد و جنگ فرار کرده

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۹۸ ، ۱۲۰۰ و ۱۲۰۱.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۴۸.

باشد. و فرمود کسیکه استغفار کند اصرار به گناه نکرده و اگرچه در روز هفتاد مرتبه عود کند. و عَبْدُاللّهِ بْنِ عُمَر گفته است ما میشمردیم برای رسولخدا (ص) در یک مجلس صد مرتبه میگفت رَبِّ اغْفِرْلِی وَ تُبْ عَلَیَّ إِنَّکَ أَنْتَ التَّوّابُ الرَّحِیمُ.

۵ـ ش عَنِ الْباقِرِ قالَ(ص) سُئِلَ رَسُولُ اللّهِ (ص) عَنْ خِیارِالْعِبادِ فَقالَ الَّذِینَ إِذا أَحْسَنُوا اسْتَبْشَرُوا وَ إِذا أَساءُوا اسْتَغْفَرُوا وَإِذا أُعْطُوا شَکَرُوا وَ إِذَا ابْتُلُوا صَبَرُوا وَ إِذا غَضِبُوا غَفَرُوا. وَقالَ(ص): لِکُلِّ داءٍ دَواءٌ وَ دَواءُ الذُّنُوبِ الاِسْتِغْفارُ. وَقالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): طُوبَی لِمَنْ وُجِدَ فِی صَحِیفَةِ عَمَلِهِ یَوْمَ الْقِیامَةِ تَحْتَ کُلِّ ذَنْبٍ اَسْتَغْفِرُ اللّهَ[1].

یعنی، امام باقر (ع) روایت کرده که از رسولخدا (ص) سئوال شد از بهترین بندگان، فرمود آنانکه چون کار خوب کنند شاد باشند و چون کار بد کنند طلب آمرزش نمایند و چون به ایشان عطا شود شکر گزارند و چون مبتلا کردند صبر نمایند وچون غضب نمایند گذشت نمایند. و رسولخدا (ص) فرمود برای هر دردی دوائی است و دواء گناهان استغفار است. و فرمود: خوشا بحال کسیکه روز قیامت زیر هر گناهی در دفتر اعمالش استغفاری باشد.

۶ـ ش قالَ رَجُلٌ یا رَسُولَ اللّهِ إِنِّی أُذْنِبُ فَما أَقُولُ إِذا تُبْتُ؟ قالَ(ص): اسْتَغْفِرِاللّهَ فَقالَ إِنِّی اَتُوبُ ثُمَّ اَعُودُ فَقالَ کُلَّما اَذْنَبْتَ اسْتَغْفِرِ اللّهَ فَقالَ اِذَنْ تَکْثُرَذُنُوبِی فَقالَ(ص) عَفْوُ اللّه أَکْثَرُ فَلاتَزالُ تَتُوبُ حَتّی یَکُونَ الشَّیْطانُ هُوَ الْمَدْحُور[2].

یعنی، مردی عرض کرد یا رَسُولَ اللّه من گناه میکنم چه بگویم چون توبه کردم؟ فرمود از خدا آمرزش خواه، عرض کرد من توبه میکنم سپس برمیگردم وباز گناه میکنم، فرمود هر زمان گناه کردی از خدا آمرزش خواه، عرض کرد دراینصورت گناهان من زیاد میگردد فرمود عفو خدا بزرگتر است، پس همواره توبه میکنی تا شیطان دور گردد.

۷ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: اعْتَرِفُوا بِنِعَمِ اللّهِ رَبِّکُمْ وَتُوبُوا إِلَی اللّهِ مِنْ جَمِیعِ ذُنُوبِکُمْ فَإِنَّ اللّهَ یُحِبُّ الشّاکِرِینَ مِنْ عِبادِهِ

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵ و ۳۶۰.

وَ كانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً يَقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ رَبِّي وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ وَكَذٰلِكَ أَهْلُ بَيْتِهِ وَصالِحُ أَصْحابِهِ يَقُولُ اللّٰهُ تَعالَى: اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ.(۱)

يعنى، از پيغمبر (ص) روايت شده كه فرمود: اعتراف كنيد به نعمتهاى پروردگارتان و به سوى خدا توبه كنيد از تمام گناهانتان زيرا خدا شكركنندگان از بندگانش را دوست ميدارد. ورسول خدا (ص) در هرروزى هفتاد مرتبه استغفار ميكرد و ميگفت أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ رَبِّي وَأَتُوبُ إِلَيْهِ وچنين بودند اهل بيت و شايستگان اصحابش، خدا ميفرمايد طلب آمرزش كنيد از پروردگارتان وبسوى او برگرديد.

۸- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) فِيما رَوىٰ عَنِ اللّٰهِ تَبارَكَ وَتَعالىٰ أَنَّهُ قالَ: يا عِبادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلىٰ نَفْسِي وَ جَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّماً فَلاتَظالَمُوا ، يا عِبادِي كُلُّكُمْ ضالٌّ إِلّا مَنْ هَدَيْتُهُ فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ ، يا عِبادِي كُلُّكُمْ جائِعٌ إِلّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ فَاسْتَطْعِمُونِي أُطْعِمْكُمْ ،ياعِبادِي كُلُّكُمْ عارٍ إِلّا مَنْ كَسَوْتُهُ فَاسْتَكْسُونِي أَكْسُكُمْ ، يا عِبادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهارِ وَ أَنَا أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ ، يا عِبادِي إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضَرِّي فَتَضُرُّونِي وَ لَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي، يا عِبادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَ آخِرَكُمْ وَ إِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كانُوا عَلىٰ أَتْقىٰ قَلْبِ رَجُلٍ واحِدٍ مِنْكُمْ ما زادَ ذٰلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئاً ، يا عِبادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَ آخِرَكُمْ وَ إِنْسَكُمْ وَ جِنَّكُمْ كانُوا عَلىٰ أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ واحِدٍ ما نَقَصَ ذٰلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئاً ، يا عِبادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَ آخِرَكُمْ وَ إِنْسَكُمْ وَ جِنَّكُمْ قامُوا فِي صَعِيدٍ واحِدٍ فَسَأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسانٍ مَسْأَلَتَهُ ما نَقَصَ ذٰلِكَ مِمّا عِنْدِي إِلّا كَما يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ إِذا أُدْخِلَ الْبَحْرَ ، يا عِبادِي إِنَّما هِيَ أَعْمالُكُمْ أُحْصِيها لَكُمْ ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ إِيّاها فَمَنْ وَجَدَ خَيْراً فَلْيَحْمَدِ اللّٰهَ وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذٰلِكَ فَلايَلُومَنَّ إِلّا نَفْسَهُ.(۲)

---

(۱) وسائل الشيعه/ ج۱۱/ص ۳۶۰.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۴۸ و ۱۴۹

یعنی، از پیغمبر (ص) نقل شده درآنچه روایت کرده از خدای تعالی که فرمود ای بندگانم من ظلم را برخود حرام کردم وآنرا بین شما حرام قرار دادم پس ظلم نکنید، ای بندگانم تمام شما گمراهید جُز آنرا که من هدایت کنم، پس از من هدایت بخواهید تا شما را هدایت کنم، ای بندگان من تمام شما گرسنه اید جُز آنکه من او را طعام دهم پس از من طعام بخواهید تا اطعام کنم شما را ای بندگان من تمام شما برهنه اید مگر آنکه را من بپوشانم پس از من بخواهید تا شما را بپوشانم ای بندگان من شما بشب و روز خطا میکنید و من میآمرزم پس از من طلب آمرزش کنید تا شما را بیامرزم، ای بندگانِ من شما هرگز قدرت بر ضرر من ندارید که مرا ضرر بزنید و هرگز قدرت بر نفع من ندارید که به من نفع دهید ای بندگان من اگر اوّل شما و آخر شما وانس شما و جنّ شما همه مانند مردِ پرهیزکارتر از خود باشید در مُلک من چیزی زیاد نشود ای بندگان من اگر اوّل شما و آخر شما و انس شما و جنّ شما مانند مرد فاجرتری از شما بشوند از ملک من چیزی ناقص نگردد ای بندگان من اگر اوّلین وآخرین شما برپا خیزند درزمین واحد و از من سئوال کنند و به هریک سئوال او را بدهم از آنچه نزد من است کم نشود مگر مانند کم شدن دریا که یک سوزنی وارد آن شود و از آن رطوبت بردارد ای بندگان من اینست وجُز این نیست که فقط اعمال شما را شماره میکنم وجزاءِ کامل میدهم پس اگر کسی خیری دید خدا را حَمْد کند و هرکه غیر آن دید ملامت نکند البتّه جُز خود را .

۹- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ لَزِمَ الْإِسْتِغْفَارَ جَعَلَ اللّٰهُ لَهُ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مَخْرَجًا وَ مِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرَجًا وَ رَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَايَحْتَسِبُ(۱).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: آنکه دائم استغفار کند خدا برای او از هر فشاری وسعتی قرار میدهد و از هر غصّه‌ای فرجی و او را از جائیکه حساب ندارد روزی دهد .

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۰ .

۱۰- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: مَنْ أَكْثَرَ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرَجاً وَ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مَخْرَجاً وَ رَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ، وَ قَالَ(ص): مَنْ كَثُرَتْ هُمُومُهُ فَعَلَيْهِ الْإِسْتِغْفَارُ.(۱)

یعنی، از پیغمبر(ص) روایت شده که فرمود: کسیکه زیاد طلب آمرزش کند خدا برای او از هر اندوه فرجی قرار دهد و از هر فشاری وسائل خروج، و او را از جائی که نداند روزی دهد. و فرمود: کسیکه اندوه او زیاد شده بر او باد استغفار.

التّوبة و فضلها

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ.(۲)

° ° °

۱- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ حِينَ يَتُوبُ إِلَيْهِ مِنْ أَحَدِكُمْ كَانَ عَلَى رَاحِلَتِهِ بِأَرْضِ فَلَاةٍ فَانْفَلَتَتْ مِنْهُ وَعَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَأَيِسَ مِنْهَا فَأَتَى شَجَرَةً فَاضْطَجَعَ فِي ظِلِّهَا قَدْ أَيِسَ مِنْ رَاحِلَتِهِ فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذَا هُوَ بِهَا قَائِمَةً عِنْدَهُ فَأَخَذَ بِخِطَامِهَا ثُمَّ قَالَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ اللَّهُمَّ أَنْتَ عَبْدِي وَ أَنَا رَبُّكَ أَخْطَأَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ.(۳)

یعنی، پیغمبر(ص) فرمود: البتّه خدا مسرورتر است به توبهٔ بنده اش هنگامیکه توبه کند از آن کسی که سوار بر مرکبی بوده در بیابانی، پس مرکب او رفته و گم شده باشد وطعام و شراب او بالای آن بوده پس مأیوس شده و برود زیر درختی بخوابد در حال یأس از مرکب خود پس ناگاه ببیند مرکب او بالای سرش ایستاده و زمام آنرا بگیرد و از شدّت خوشحالی بگوید خدایا تو بنده ای و منم پروردگار تو و از شدّت فرح چنین خطا گوید.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۹۸ و ۱۱۹۹.
(۲) قرآن/ سورهٔ تحریم/ آیه ۸.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۰ و ۱۵۱.

٢- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَثَلُ الْمُؤْمِنِ عِنْدَ اللّٰهِ تَعَالَىٰ كَمَثَلِ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ وَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ عِنْدَ اللّٰهِ لَأَعْظَمُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللّٰهِ تَعَالَىٰ مِنْ مُؤْمِنٍ تَائِبٍ وَ مُؤْمِنَةٍ تَائِبَةٍ. وَ قَالَ(ص) :أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ فِي نُورِ اللّٰهِ الْأَعْظَمِ: مَنْ كَانَ عِصْمَةُ أَمْرِهِ شَهَادَةَ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ أَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَ مَنْ إِذَا أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ قَالَ إِنَّا لِلّٰهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ وَ مَنْ إِذَا أَصَابَ خَيْرًا قَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ مَنْ إِذَا أَصَابَ خَطِيئَةً قَالَ أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: مثل مؤمن نزد خدا مانند مَلَک مقرّب است و مؤمن نزد خدا از این بزرگتر است و چیزی نزد خدا بهتر از این نیست که مرد مؤمن و یا زن مؤمنه ای توبه کند. و فرمود: چهار چیز در هر که باشد او در نور خدای اعظم میباشد: هر کس حفظ امرش شهادت به توحید و نبوّت من باشد. و هر کس که چون مصیبتی به او برسد إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ گوید و آنکه چون به خیری رسد اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ گوید و آنکه چون به گناهی و خطائی برخورد استغفار کند.

٣- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: النَّدَمُ تَوْبَةٌ. وَ قَالَ(ص) :التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: پشیمانی توبه است. و فرمود: توبه کننده از گناه مانند کسی است که گناه ندارد.

٤- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللّٰهِ فَإِنِّي أَتُوبُ فِي الْيَوْمِ إِلَيْهِ مِائَةَ مَرَّةٍ. وَقَالَ(ص): كُلُّ بَنِي آدَمَ خَطَّاءٌ وَ خَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ.(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: ای مردم توبه کنید بسوی خدا زیرا که من در روز صد مرتبه توبه میکنم بسوی او. و فرمود: تمام افراد بنی آدم خطا کارند و بهترین خطا کاران توبه کنندگانند.

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج ۱۱/ص ۳۴۹ ، ۳۵۶ و ۳۶۰.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۱۵۱.

وقت التّوبة

قالَ اللّهُ تَعالی: إنّمَا التّوبَةُ عَلَی اللّهِ لِلّذینَ یَعمَلُونَ السُّوءَ بِجَهالَةٍ ثُمّ یَتُوبُونَ مِن قَریبٍ فَأُولئکَ یَتُوبُ اللّهُ عَلَیهِم وَکانَ اللّهُ عَلیمًا حَکیمًا . وَلَیسَتِ التّوبَةُ لِلّذینَ یَعمَلُونَ السَّیِّئاتِ حَتّی إذا حَضَرَ أحَدَهُمُ المَوتُ قالَ إنّی تُبتُ الآنَ وَ لاَ الّذینَ یَمُوتُونَ وَ هُم کُفّارٌ أُولئکَ أعتَدنا لَهُم عَذابًا أَلیمًا(۱)

° ° ° °

۱ـ ج عَنِ ابنِ عُمَرَ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: إنّ اللّهَ یَقبَلُ تَوبَةَ العَبدِ ما لَم یُغَرغِر.(۲)

یعنی، از ابن‌عمر (رض) روایت شده‌که پیغمبر (ص) فرمود : خداوند توبۀ‌بنده‌را می‌پذیرد مادامیکه روح به‌حلقوم نرسد.

۲ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: مَن تابَ قَبلَ مَوتِهِ بِسَنَةٍ قَبِلَ اللّهُ تَوبَتَهُ وَ مَن تابَ قَبلَ مَوتِهِ بِشَهرٍ قَبِلَ اللّهُ تَوبَتَهُ وَ مَن تابَ قَبلَ مَوتِهِ بِجُمُعَةٍ قَبِلَ اللّهُ تَوبَتَهُ وَ مَن تابَ قَبلَ مَوتِهِ بِیَومٍ قَبِلَ اللّهُ تَوبَتَهُ وَ مَن تابَ قَبلَ أن یُعایِنَ قَبِلَ اللّهُ تَوبَتَهُ . وَ فی رِوایَةٍ مَن تابَ وَقَد بَلَغَت نَفسُهُ هیهُنا وَأشارَ بِیَدِهِ إلی حَلقِهِ تابَ اللّهُ عَلَیهِ.(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود : کسیکه یکسال پیش از مرگ توبه‌کند خدا توبه‌اش را میپذیرد و کسیکه بیک ماه قبل‌از مرگ توبه‌کند خدا میپذیرد و کسیکه بیک هفته قبل از مرگ توبه کند خدا میپذیرد و کسیکه بیک روزقبل ازمرگ توبه‌کند خدا میپذیرد و کسیکه قبل ازمعاینۀ‌مرگ توبه‌کند خدا میپذیرد .ودر روایتی آمده : کسیکه‌توبه‌کنددرحالیکه‌جان به‌حلقومش رسیده خدا میپذیرد (حدیث أخیر موافق آیۀ‌مذکوردرفوق نیست) .

---

(۱) قرآن/ سورۀ‌نساء /آیات ۱۷ و ۱۸.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۲.
(۳) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۳۶۶.

۳ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إِنَّ اللّٰهَ یَبْسُطُ یَدَهُ بِاللَّیْلِ لِیَتُوبَ مُسِیءُ النَّهارِ وَ یَبْسُطُ یَدَهُ بِالنَّهارِ لِیَتُوبَ مُسِیءُ اللَّیْلِ حَتّٰی تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِها . وَ قالَ(ص): مَنْ تابَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِها تابَ اللّٰهُ عَلَیْهِ . وَ عَنْ صَفْوانِ بْنِ عَسّالِ الْمُرادِیِّ قالَ: کُنّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فِی بَعْضِ أَسْفارِهِ فَنادٰاهُ رَجُلٌ أَعْرابِیٌّ جافٌ جِلْفٌ کانَ فِی آخِرِ الْقَوْمِ بِصَوْتٍ جَهْوَرِیٍّ: یا مُحَمَّدُ یا مُحَمَّدُ، فَقالَ لَهُ الْقَوْمُ: مَهْ إِنَّکَ قَدْ نُهِیتَ عَنْ هٰذا فَأَجابَهُ النَّبِیُّ(ص) نَحْواً مِنْ صَوْتِهِ: هاؤُمُ، فَقالَ: الرَّجُلُ یُحِبُّ الْقَوْمَ وَلَمّا یَلْحَقْ بِهِمْ، فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ (۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: خدا دست قدرت ورحمت خودرا درشب میگشاید تا گناهکارروز توبه‌کند، و دست رحمت خودرا بروز میگشاید تا زشتکارشب توبه‌کند، تا وقتی‌که خورشید از مغرب طلوع کند. و فرمود: هرکس قبل ازآنکه خورشید از مغرب طلوع کند توبه‌کرد خداتوبه‌اورا میپذیرد. و از صَفْوانِ بْنِ عَسّال روایت شده‌که‌گفت با رسولخدا (ص) دربعضی ازسفرها بودیم‌که مردا عرابی زبربیا دبی ازعقب مردم باصوت کنده‌ای فریادکرد یا مُحَمَّد یا مُحَمَّد، مردم به‌او گفتند ساکت، تو نهی شده‌ای ازاین کار، پس پیغمبر (ص) باصوت بلندا ورا جواب داد که‌بیا بگو، پس اعرابی گفت مردی قومی را دوست دارد ولی به‌ایشان ملحق نشده، فرمود: مرد باکسی استکه دوست میدارد.

۴ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إِنَّ لِلّٰهِ فُضُولاً مِنْ رِزْقِهِ یَنْحاهُ مَنْ شاءَ مِنْ خَلْقِهِ وَاللّٰهُ باسِطٌ یَدَهُ عِنْدَکُلِّ فَجْرٍ لِمُذْنِبِ اللَّیْلِ هَلْ یَتُوبُ فَیَغْفِرَلَهُ وَ یَبْسُطُ یَدَهُ عِنْدَمَغِیبِ الشَّمْسِ لِمُذْنِبِ النَّهارِ هَلْ یَتُوبُ فَیَغْفِرَلَهُ (۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: خدا را زیادیهائی از رزق میباشدکه‌به‌هرکس خواست تحفه‌میدهد و خدا قدرتش وسعت دارد

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۲.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۵۹.

و دست خودرا باز کند وقت صبح فجر برای گنه کار شب که آیا توبه میکند تا اورا بیامرزد و دست خودرا باز کند وقت غروب خورشید برای گنه کار روز که آیا توبه میکند تا اورا بیامرزد.

یقبل اللّٰه توبة عبده و إن أسرف

قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ: إِنَّ اللّٰهَ لَایَغْفِرُ أَنْ یُشْرَکَ بِهِ وَیَغْفِرُ مَادُونَ ذٰلِکَ لِمَنْ یَشَاءُ وَ مَنْ یُشْرِکْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰی إِثْمًا عَظِیمًا(۱) وَ قَالَ تَعَالیٰ: وَهُوَالَّذِی یَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَ یَعْفُو عَنِ السَّیِّئَاتِ وَ یَعْلَمُ مَاتَفْعَلُونَ(۲)

° ° °

۱ـ ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) فِیمَا یَحْکِی عَنْ رَبِّهِ عَزَّوَجَلَّ قَالَ: أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا فَقَالَ: اللّٰهُمَّ اغْفِرْلِی ذَنْبِی، فَقَالَ تَبَارَکَ وَتَعَالیٰ: أَذْنَبَ عَبْدِی ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا یَغْفِرُ الذَّنْبَ وَیَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ: أَیْ رَبِّ اغْفِرْلِی ذَنْبِی فَقَالَ تَبَارَکَ وَتَعَالیٰ، عَبْدِی أَذْنَبَ ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا یَغْفِرُ الذَّنْبَ وَ یَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ: أَیْ رَبِّ اغْفِرْلِی ذَنْبِی، فَقَالَ تَبَارَکَ وَتَعَالیٰ: أَذْنَبَ عَبْدِی ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا یَغْفِرُ الذَّنْبَ وَیَأْخُذُ بِالذَّنْبِ اعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَدْ غَفَرْتُ لَکَ(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده درجمله کلماتی که از پروردگار خود عَزَّوَجَلَّ نقل میکند، فرمود: بنده ای گناهی کرد وگفت خدایا گناهم را بیامرز، پس خدای تَبَارَکَ وَتَعَالیٰ فرمود بنده ٔمن گناهی کرده ودانسته که برای او پروردگاری استکه گناه را میآمرزد و عذاب میکند، سپس تاچندین مرتبه بنده گناه کرده وگفت پروردگارا گناهم را بیامرز، خدا فرمود بنده ام گناه کرده ودانسته که اورا پروردگاری استکه هم میآمرزد وهم مؤاخذه میکند ولذا فرموده من آمرزیدم. (این حدیث احتیاج به توضیح دارد.)

---

(۱) قرآن/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۴۸. (۲) قرآن/سورهٔ شوری/آیهٔ ۲۵.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۳ و ۱۵۴.

۲ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: كَفىٰ بِالنَّدَمِ تَوْبَةً وَقالَ(ص): مَنْ سَرَّتْهُ حَسَنَةٌ وَ ساءَتْهُ سَيِّئَةٌ فَهُوَمُؤْمِنٌ فَمَنْ لَمْ يَنْدَمْ عَلىٰ ذَنْبٍ يَرْتَكِبُهُ فَلَيْسَ بِمُؤْمِنٍ وَ لَمْ تَجِبْ لَهُ الشَّفاعَةُ. وَقالَ(ص): لاكَبيرَمَعَ الإِسْتِغْفارِ وَ لاصَغيرَ مَعَ الإِصْرارِ(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: پشیمانی از گناه توبهٔ کافی است. و فرمود: کسی را که کار نیک خورسند کند و کار بد اورا بدآید او مؤمن است. و آنکه برگناهی که مرتکب شده پشیمان نگردد او مؤمن نیست وشفاعتی برای او ثابت نیست. و فرمود: با طلب آمرزش و توبه کبیره نیست وبا اصرار صغیره نباشد (یعنی با اصرار بگناه آن گناه کبیره است).

۳ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: قالَ رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ حَسَنَةً قَطُّ لِأَهْلِهِ إِذا ماتَ فَحَرِّقُوهُ ثُمَّ اذْرُوا نِصْفَهُ فِي الْبَرِّ وَ نِصْفَهُ فِي الْبَحْرِ فَوَ اللّٰهِ لَئِنْ قَدَرَ اللّٰهُ عَلَيْهِ لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذاباً لايُعَذِّبُهُ أَحَداً مِنَ الْعالَمينَ فَلَمّا ماتَ الرَّجُلُ فَعَلُوا ما أَمَرَهُمْ فَأَمَرَاللّٰهُ الْبَرَّ فَجَمَعَ ما فِيهِ وَ أَمَرَ الْبَحْرَ فَجَمَعَ ما فِيهِ ثُمَّ قالَ: لِمَ فَعَلْتَ هٰذا؟ قالَ: لِمَ فَعَلْتَ هٰذا؟ قالَ: مِنْ خَشْيَتِكَ يا رَبِّ وَأَنْتَ أَعْلَمُ فَغَفَرَاللّٰهُ لَهُ. وَ عَنْ أَبي سَعيدٍ (رض) أَنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ (ص) قالَ: كانَ فِيمَنْ كانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعينَ نَفْساً فَسَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الأَرْضِ فَدُلَّ عَلىٰ راهِبٍ فَأَتاهُ فَقالَ: إِنَّهُ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعينَ نَفْساً فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ فَقالَ: لا، فَقَتَلَهُ فَكَمَّلَ بِهِ مِائَةً ثُمَّ سَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الأَرْضِ فَدُلَّ عَلىٰ رَجُلٍ عالِمٍ فَأَتاهُ فَقالَ: إِنَّهُ قَتَلَ مِائَةَ نَفْسٍ فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ فَقالَ: نَعَمْ وَ مَنْ يَحُولُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ التَّوْبَةِ انْطَلِقْ إِلىٰ أَرْضِ كَذا وَكَذا فَإِنَّ بِها أُناساً يَعْبُدُونَ اللّٰهَ فَاعْبُدِاللّٰهَ مَعَهُمْ وَ لاتَرْجِعْ إِلىٰ أَرْضِكَ فَإِنَّها أَرْضُ سَوْءٍ فَانْطَلَقَ حَتّىٰ إِذا نَصَفَ الطَّريقَ أَتاهُ الْمَوْتُ فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَ مَلائِكَةُ الْعَذابِ فَقالَتْ مَلائِكَةُ الرَّحْمَةِ: جاءَ تائِباً مُقْبِلاً بِقَلْبِهِ إِلَى اللّٰهِ تَعالىٰ وَ قالَتْ مَلائِكَةُ الْعَذابِ: إِنَّهُ لَمْ يَعْمَلْ خَيْراً قَطُّ فَأَتاهُمْ مَلَكٌ فِي صُورَةِ آدَمِيٍّ فَجَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ فَقالَ: قِيسُوا ما

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۶۶.

بَيْنَ الْأَرْضَيْنِ فَإِلَىٰ أَيِّهِمَا كَانَ أَدْنَىٰ فَهُوَ لَهُ فَقَاسُوهُ فَوَجَدُوهُ أَدْنَىٰ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي أَرَادَ فَقَبَضَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ (۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: مردی که هرگز عمل خوبی نکرده بود به خانواده خود گفت که چون بمیرد اورا بسوزانند سپس نصف خاکستر اورا به صحراء و نصف آنرا به دریا بریزند که بخدا قسم اگر خدا مقدّر و حکم کرده باشد البتّه اورا عذابی کند که احدی از جهانیان را عذاب نکرده باشد، پس چون آنمرد وفات کرد آنچه امر کرده بود انجام دادند پس خدا به صحرا امر کرد ذرّات خاکستر اورا جمع نمود و به دریا امر کرد ذرّات خاکستر اورا جمع نمود سپس به او فرمود چرا اینکار کردی، گفت پروردگارا از خوف تو و تو دانا تری، پس خدا اورا آمرزید. و رسولخدا (ص) فرمود: درمیان اُمَم قبل از شما مردی بود نود و نه نفررا کشت پس از داناترا هل زمین جویا شد اورا دلالت کردند به راهب دینی و مرد عابدی، پس نزد او رفت و گفت که او ۹۹ نفررا کشته آیا برای او توبه هست او گفت نه، پس اورا کشت و صدنفررا به او کامل نمود، سپس جویا شد از داناترین اهل زمین، اورا به مرد عالمی راهنمائی کردند آمد نزد او و گفت که صدنفررا کشته آیا برای او توبه ممکن است گفت آری و کیست که بین او و بین توبه مانع گردد برو به فلان زمین که مردمش همه اهل عبادتند و با ایشان خدا را عبادت کن و به محلّ خود برنگرد که زمین بدی است، پس آنمرد حرکت کرد به طرف زمینی که عالم گفته بود تا نصف راه را رفت و مرگ اورا فرا گرفت، پس ملائکهٔ رحمت و ملائکهٔ عذاب درباره او بنزاع پرداختند، ملائکهٔ رحمت گفتند او بعنوان توبه بطرف خدا یتعالی آمده، ملائکهٔ عذاب گفتند او هرگز عمل خیری نکرده. پس مَلَک دیگری بصورت انسانی آمد و اورا بین خود حَکَم قرار دادند او گفت بسنجید میان دو زمین، زمینِ محلّ عصیان و زمینِ اهل عبادت، و هرکدام به او نزدیک ترشد اورا از آنجا حساب کنید پس سنجیدند دیدند زمین مقصد او نزدیک تر است، پس ملائکهٔ رحمت اورا قبض کردند. (این حدیث نیز احتیاج به توضیح دارد).

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۱۵۴ و ۱۵۵.

۴- ج عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِیَّ (ص) یَقُولُ حَدِیثًا أَکْثَرَ مِنْ سَبْعِ مَرَّاتٍ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: کَانَ الْکِفْلُ مِنْ بَنِی إِسْرَائِیلَ لَایَتَوَرَّعُ مِنْ ذَنْبٍ عَمِلَهُ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَأَعْطَاهَا سِتِّینَ دِینَارًا عَلٰی أَنْ یَطَأَهَا فَلَمَّا قَعَدَ مِنْهَا مَقْعَدَ الرَّجُلِ مِن امْرَأَتِهِ أُرْعِدَتْ وَ بَکَتْ فَقَالَ: مَا یُبْکِیکِ أَأَکْرَهْتُکِ ؟ قَالَتْ لَا، وَلٰکِنَّهُ عَمَلٌ مَا عَمِلْتُهُ قَطُّ وَ مَا حَمَلَنِی عَلَیْهِ إِلَّا الْحَاجَةُ فَقَالَ: تَفْعَلِینَ أَنْتِ هٰذَا وَ مَا فَعَلْتُهُ، اذْهَبِی فَهِیَ لَکِ وَقَالَ: لَاوَاللّٰهِ لَا أَعْصِی اللّٰهَ بَعْدَهَا أَبَدًا فَمَاتَ مِنْ لَیْلَتِهِ فَأَصْبَحَ مَکْتُوبًا عَلٰی بَابِهِ إِنَّ اللّٰهَ قَدْغَفَرَ لِلْکِفْلِ(۱).

یعنی، از عبداللّه‌بن عُمَر (رض) روایت شده‌که‌گفت شنیدم‌حدیثی از پیغمبر (ص) که‌بیش‌ازهفت مرتبه آنرا شنیدم میفرمود :کِفْل مردی بود از بَنِی‌اسرائیل که‌باکی ازعمل گناه‌خودنداشت ، پس زنی بسبب‌احتیاج نزداو آمد ، او شصت‌دینار به‌او داد که‌با او جماع کند پس‌چون میان دوپای اونشست ، زن گریه‌کرد و لرزید او گفت‌چرا گریه‌کردی من تورا مجبورنکردم گفت‌نه ولکن این عملی است‌که‌من وادار به‌آن شده‌ام برای احتیاج ، اوگفت‌تو این چنین میکنی بااینکه این کار را نکرده‌ای، برو دینارها مال تو ، و آن‌مرد مُتنبّه‌شد وگفت‌قسم‌بخدا عصیان‌خدا را بعدها هرگز نخواهم کرد وهمان شب وفات‌کرد و صبح درب‌خانهٔ او نوشته شده‌بودکه خدا کفل را آمرزید .

خاتمة فی سعة رحمة اللّٰه تعالیٰ

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: وَ رَحْمَتِی وَسِعَتْ کُلَّ شَیْءٍ فَسَأَکْتُبُهَا لِلَّذِینَ یَتَّقُونَ وَ یُؤْتُونَ الزَّکَاةَ وَالَّذِینَهُمْ بِآیَاتِنَا یُؤْمِنُونَ(۲) وَقَالَ تَعَالٰی قُلْ یَا عِبَادِیَ الَّذِینَ أَسْرَفُوا عَلٰی أَنْفُسِهِمْ لَاتَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ یَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِیعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِیمُ(۳)

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۵ .
(۲) قرآن/ سورهٔ اعراف /آیهٔ ۱۵۶ . (۳) قرآن/سورهٔ زمر /آیهٔ ۵۳ .

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: لَمّا خَلَقَ اللّٰهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتابِهِ فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ: إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي. وَقالَ(ص): لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ ما عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ ما طَمِعَ بِجَنَّتِهِ أَحَدٌ. وَ لَوْ يَعْلَمُ الْكافِرُ ما عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ الرَّحْمَةِ ما قَنِطَ مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ. وَ قالَ(ص): جَعَلَ اللّٰهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَ تِسْعِينَ وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا واحِدًا فَمِنْ ذٰلِكَ الْجُزْءِ تَتَراحَمُ الْخَلائِقُ حَتّٰى تَرْفَعَ الدّابَّةُ حافِرَها عَنْ وَلَدِها خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ. وَ قالَ(ص): إِنَّ لِلّٰهِ مِائَةَ رَحْمَةٍ أَنْزَلَ مِنْها رَحْمَةً واحِدَةً بَيْنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ الْبَهائِمِ وَ الْهَوامِّ فَبِها يَتَعاطَفُونَ وَ بِها يَتَراحَمُونَ وَ بِها تَعْطِفُ الْوَحْشُ عَلىٰ وَلَدِها وَ أَخَّرَ اللّٰهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بِها عِبادَهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: چون خدا خلق را ایجاد کرد درکتاب خود نوشت و آن کتاب نزد او و بالای عرش است که رحمت من غلبه دارد برغضبم. و فرمود اگر مؤمن به عقابی که خدا دارد عالم شود به بهشت او اَحَدی طمع نکند، و اگر کافر رحمتی که نزد خدا هست بداند احدی از بهشت او مأیوس نگردد. و فرمود خدا رحمت را صد جزء قرار داد و ۹۹ جُزء آنرا نزد خود نگه داشت و یک جزء را درزمین نازل کرد که از همین یک جُزء است که مخلوقات به یکدگر رحم میکنند تا آنجا که حیوان سُم خود بلند میکند که مبادا به فرزندش برسد. وفرمود: برای خدا صددرجه رحمت است که یکی از آنها را بین جنّ و انس و حیوانات و حشرات الْاَرْض نازل نمود و بهمان بیکدیگر مهربانی و ترحّم میکنند و بهمان حیوان وحشی برفرزندش مهربانی دارد و خدا ۹۹ جُزء رحمت را عقب انداخته که بآن بندگان خودرا روزقیامت رحم میکند.

۲ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: إِنَّ رَجُلًا قالَ: وَاللّٰهِ لا يَغْفِرُ اللّٰهُ لِفُلانٍ وَ أَنَّ اللّٰهَ تَعالىٰ قالَ مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلّىٰ عَلَيَّ أَلّا أَغْفِرَ لِفُلانٍ فَإِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لِفُلانٍ وَ أَحْبَطْتُ عَمَلَكَ. وَفِي رِوايَةٍ: لا يَسْتُرُ اللّٰهُ عَلىٰ عَبْدٍ فِي الدُّنْيا إِلّا سَتَرَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ.(۲)

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۶ و ۱۵۷.

يعني، از پيغمبر (ص) روايت شده كه فرمود: مردى گفت بخدا قسم خدا فلانى را نمى آمرزد، خدا يتعالى فرمود كيست اينكه بر من حتم ميكند كه فلانى را نيامرزم بدرستيكه من فلانى را آمرزيدم و عمل تورا هدر كردم. و در روايتى فرمود: خدا در دنيا بر بنده‌اى ستر نميكند مگر آنكه روز قيامت خدا او را مستور مى‌نمايد.

٣ـ ش عَنْ جُنْدَبِ الْغِفَارِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قَالَ: إِنَّ رَجُلاً قَالَ يَوْمًا وَاللّٰهِ لاَيَغْفِرُ اللّٰهُ لِفُلاَنٍ فَقَالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ مَنْ ذَا الَّذِي تَأَلَّى عَلَيَّ أَنْ لاَ أَغْفِرَ لِفُلاَنٍ فَإِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لِفُلاَنٍ وَ أَحْبَطْتُ عَمَلَ الثَّانِي بِقَوْلِهِ لاَيَغْفِرُ اللّٰهُ لِفُلاَنٍ.(١)

يعني، از جندب ابوذر غفارى روايت شده كه فرمود رسول خدا (ص) فرموده روزى مردى گفت بخدا سوگند خدا فلان كس را نميآمرزد پس خداى عزّوجلّ فرمود كيست كه بر من حتم كرده كه فلانى را نيامرزم پس فلانى را آمرزيدم و عمل آن دوّمى را هدر كردم بواسطهٔ اينكه گفته خدا فلانى را نميآمرزد.

٤ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) عَنْ جِبْرَئِيلَ قَالَ قَالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ: مَنْ أَذْنَبَ ذَنْبًا صَغِيرًا كَانَ أَوْكَبِيرًا وَهُوَلاَيَعْلَمُ أَنَّ لِي أَنْ أُعَذِّبَهُ أَوْ أَعْفُوَ عَنْهُ لاَغَفَرْتُ لَهُ ذٰلِكَ الذَّنْبَ أَبَدًا وَ مَنْ أَذْنَبَ ذَنْبًا صَغِيرًا كَانَ أَوْ كَبِيرًا وَهُوَيَعْلَمُ أَنَّ لِي أَنْ أُعَذِّبَهُ أَوْ أَعْفُوَعَنْهُ عَفَوْتُ عَنْهُ.(٢)

يعني، از رسولخدا (ص) روايت شده كه جبرئيل گفت كه خدا فرموده هركس گناهى كند گناه كوچك ويا بزرگ و او نداند كه من هرگاه خواستم او را عذاب ويا عفو ميكنم او را نميآمرزم هرگز و هركس گناه صغيره وكبيره كند وبداند كه مرا ميرسد كه او را عذاب ويا عفو كنم از او عفو مى‌كنم.

٥ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَرَّ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ بِقَبْرٍ يُعَذَّبُ صَاحِبُهُ ثُمَّ مَرَّبِهِ مِنْ قَابِلٍ فَإِذَا هُوَلَيْسَ يُعَذَّبُ فَقَالَ يَا رَبِّ مَرَرْتُ بِهٰذَا الْقَبْرِ عَامَ أَوَّلَ وَهُوَيُعَذَّبُ وَمَرَرْتُ بِهِ الْعَامَ وَهُوَلَيْسَ يُعَذَّبُ فَأَوْحَى اللّٰهُ جَلَّ جَلاَلُهُ إِلَيْهِ يَارُوحَ اللّٰهِ قَدْ أَدْرَكَ لَهُ وَلَدٌ صَالِحٌ فَأَصْلَحَ طَرِيقًا وَآوَى يَتِيمًا فَغَفَرْتُ لَهُ بِمَا عَمِلَ ابْنُهُ.(٣)

---

(١)، (٢) و (٣) وسائل الشيعه / ج ١١/ص ٢٦٧، ٣٤٨ و ٥٦٠.

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود عیسی بن مریم (ع) به قبری که صاحب آن معذّب بود عبور کرد، سپس سال دیگر به همان قبر عبور کرد در حالیکه معذّب نبود، عرض کرد پروردگارا سال اوّل به این قبر عبور کردم و او معذّب بود و امسال عبور کردم و معذّب نبود، خدای جَلَّ جَلالُه به او وحی نمود یا رُوحَ اللّه فرزند صالحی از این صاحب قبر بزرگ شد و راهی را اصلاح کرد و یتیمی را جای داد و بواسطهٔ عمل فرزندش او را آمرزیدم.

۶- ج عَنْ عُمَرَبْنِ الْخَطّاب (رض) أَنَّهُ قالَ: قَدِمَ عَلیٰ رَسُولِ اللّهِ (ص) بِسَبْیٍ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْیِ تَبْتَغِی إِذا وَجَدَتْ صَبِیّاً فِی السَّبْیِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِها وَ أَرْضَعَتْهُ. فَقالَ لَنا رَسُولُ اللّهِ (ص): أَتَرَوْنَ هٰذِهِ الْمَرْأَةَ طارِحَةً وَلَدَها فِی النّارِ؟ قُلْنا: لاوَاللّهِ وَهِیَ تَقْدِرُ أَنْ لاتَطْرَحَهُ فَقالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): لَلّهِ أَرْحَمُ بِعِبادِهِ مِنْ هٰذِهِ بِوَلَدِها[1]!

یعنی، از عُمَربن الخطّاب روایت شده که گفت اسیرانی وارد بر رسول خدا (ص) شدند، ناگاه زنی جستجو میکرد که بچه‌ای را یافت در میان اسیران و او را گرفت و به شکم خود چسبانید و او را شیر داد، پس رسولخدا (ص) گفت آیا نظر شما این است که این زن فرزندش را میان آتش می‌افکند؟ گفتیم نه وَاللّه درحالیکه قدرت دارد در آتش نمی‌افکند، پس رسولخدا (ص) فرمود حتماً خدا به بندگان خود مهربانتر است از این زن به فرزندش.

۷- ج قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) قالَ اللّهُ تَعالیٰ: یا ابْنَ آدَمَ إِنَّکَ ما دَعَوْتَنِی وَ رَجَوْتَنِی غَفَرْتُ لَکَ عَلیٰ ما کانَ فِیکَ وَ لاأُبالِی، یا ابْنَ آدَمَ لَوْبَلَغَتْ ذُنُوبُکَ عَنانَ السَّماءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِی غَفَرْتُ لَکَ وَ لاأُبالِی، یا ابْنَ آدَمَ إِنَّکَ لَوْ أَتَیْتَنِی بِقُرابِ الْأَرْضِ خَطایا ثُمَّ لَقِیتَنِی لاتُشْرِکُ بِی شَیْئاً لَأَتَیْتُکَ بِقُرابِها مَغْفِرَةً[2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود خدایتعالیٰ فرموده ای فرزند آدم، تو

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۱۵۷ و ۱۵۸.

ما دامیکه مرا خواندی و بمن امیدوار باشی تورا میآمرزم با آنچه در تو میباشد و باکی ندارم، ای فرزند آدم اگر بفرض برسد گناهان تو به آسمان سپس از من آمرزش بخواهی و استغفار کنی تورا میآمرزم وباکی ندارم، ای فرزند آدم اگر زمینِ پری از خطا بیاوری سپس مرا ملاقات کنی درحالیکه شرک بمن نیاورده باشی من زمینِ پری از مغفرت برای تو میآورم.

۸- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: يَهُمُّ الْعَبْدُ بِالْحَسَنَةِ فَيَعْمَلُها فَإِنْ هُوَ لَمْ يَعْمَلْها كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ حَسَنَةً بِحُسْنِ نِيَّتِهِ وَإِنْ هُوَ عَمِلَها كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ عَشْراً وَيَهُمُّ بِالسَّيِّئَةِ أَنْ يَعْمَلَها فَإِنْ لَمْ يَعْمَلْها لَمْ يُكْتَبْ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَإِنْ هُوَ عَمِلَها أُجِّلَ سَبْعَ ساعاتٍ وَقالَ صاحِبُ الْحَسَناتِ لِصاحِبِ السَّيِّئاتِ وَهُوَ صاحِبُ الشِّمالِ لاتَعْجَلْ عَسى أَنْ يُتْبِعَها بِحَسَنَةٍ تَمْحُوها فَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ إِنَّ الْحَسَناتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئاتِ أَوِ الْاِسْتِغْفارِ فَإِنْ هُوَ قالَ أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِي لا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ عالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ذَا الْجَلالِ وَالْإِكْرامِ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ لَمْ يُكْتَبْ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَإِنْ مَضَتْ سَبْعُ ساعاتٍ وَلَمْ يُتْبِعْها بِحَسَنَةٍ وَاسْتِغْفارٍ قالَ صاحِبُ الْحَسَناتِ لِصاحِبِ السَّيِّئاتِ اكْتُبْ عَلَى الشَّقِيِّ الْمَحْرُومِ.[1]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: بنده قصد کار نیک کند که عمل کند پس اگر عمل نکرد برای او یک حسنه نوشته شود بواسطهٔ حسن نیّت او و اگر عمل کرد برای او ده مقابل نوشته شود، وقصد گناه میکند که انجام دهد پس اگر انجام نداد برای او چیزی نوشته نشود و اگر انجام داد تا هفت ساعت به او مهلت داده شود و مأمور حسنات به مأمور سیّئات که در طرف شمال است گوید عجله در ثبت گناه او مکن امید است به آوردن کار نیک آنرا محو سازد زیرا خدای عَزَّوَجَلَّ فرموده: إِنَّ الْحَسَناتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئاتِ ویا اینکه استغفار و طلب آمرزش کند، پس اگر استغفار کرد چیزی نوشته نشود و اگر هفت ساعت برا و گذشت و حسنه ای نیاورد و استغفار نکرد صاحب حسنات به صاحب سیّئات گوید برا ین شقی محروم بنویس.

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۳۵۱.

كتاب الزّهد و الرّقائق

و فيه سبعة فصول

الفصل الأوّل فی التّحذیر من الدّنیا

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: وَ مَا الْحَیٰوةُ الدُّنْیَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ[1]. وَقَالَ تَعَالٰی: وَ مَا الْحَیٰوةُ الدُّنْیَا فِی الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ[2]. وَ قَالَ تَعَالٰی: إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَ أَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِیمٌ[3].

ο ο ο

۱ـ ج عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِمَنْكِبِی فَقَالَ: كُنْ فِی الدُّنْیَا كَأَنَّكَ غَرِیبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِیلٍ وَ عُدَّ نَفْسَكَ فِی أَهْلِ الْقُبُورِ. وَ قَالَ(ص): نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِیهِمَا كَثِیرٌ مِنَ النَّاسِ: الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ. وَ قَدِمَ أَبُو عُبَیْدَةَ (رض) بِمَالٍ مِنَ الْبَحْرَیْنِ وَ انْتَظَرَ بَعْضُ الصَّحَابَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لَهُمْ: وَاللّٰهِ مَا الْفَقْرَ أَخْشٰی عَلَیْكُمْ وَلٰكِنِّی أَخْشٰی عَلَیْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ الدُّنْیَا عَلَیْكُمْ كَمَا بُسِطَتْ عَلٰی مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَ تُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ. إِنَّ الدُّنْیَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ وَ إِنَّ اللّٰهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِیهَا فَیَنْظُرُ كَیْفَ تَعْمَلُونَ فَاتَّقُوا الدُّنْیَا وَ اتَّقُوا النِّسَاءَ. وَ قَالَ الدُّنْیَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَ جَنَّةُ الْكَافِرِ[4].

یعنی، روایت شده از عَبْدُاللّٰه بن عُمَر (رض) كه رسولخدا(ص) شانهٔ مرا

---

(۱) قرآن/سورهٔ آلعمران/آیهٔ ۱۸۵ و سورهٔ حدید/آیهٔ ۲۰.
(۲) قرآن/ سورهٔ رعد/آیهٔ ۲۶.
(۳) قرآن/ سورهٔ تغابن/آیهٔ ۱۵.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۵۹ و ۱۶۰.

گرفت و فرمود دردنیا مانند غریب باش و یا مسافر و خودرا از اهل قبور بشمار. و فرمود: دونعمتندکه بسیاری از مردم درآندونعمت مغبونند: صحت و فارغ بودن. و ابوعبیده مالی از بحرین آورد و بعضی از اصحاب منتظر تقسیم آن بودند، پس رسولخدا (ص) به ایشان فرمود: بخدا قسم از فقر برشما نمیترسم ولیکن میترسم که دنیا برشما وسعت پیدا کند چنانکه برکسان پیش از شما وسعت پیدا کرد، پس موجب تکبّر ایشان شد و شما را نیز به تکبّر وادارد وشما را هلاک گرداند چنانکه ایشان را هلاک کرد. حقیقتاً دنیا شیرین وسبز است وخدا شما را جانشین کرده دردنیا که ببیند چه میکنید، پس از دنیا بپرهیزید و از زنان بپرهیزید. وفرمود: دنیا زندان مؤمن و بهشت کافر است.

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِنَّ الدِّينَارَ وَالدِّرْهَمَ أَهْلَكَا مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ وَ هُمَا مُهْلِكَاكُمْ. وَ مِنْ أَلْفَاظِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) خَيْرُ الزَّادِ التَّقْوىٰ. وَ قَالَ(ص): إِنَّ أَوَّلَ مَا عُصِيَ اللَّهُ بِهِ سِتَّةٌ: حُبُّ الدُّنْيَا وَحُبُّ الرِّيَاسَةِ وَ حُبُّ الطَّعَامِ وَ حُبُّ النَّوْمِ وَ حُبُّ الرَّاحَةِ وَ حُبُّ النِّسَاءِ. وَ قَالَ(ص): أَكْثَرُ النَّاسِ شَبَعاً فِي الدُّنْيَا أَكْثَرُهُمْ جُوعاً فِي الْآخِرَةِ وَ قَالَ يَا سَلْمَانُ الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَ جَنَّةُ الْكَافِرِ. وَ قَالَ(ص): أَطْوَلُكُمْ جُشَاءً فِي الدُّنْيَا أَطْوَلُكُمْ جُوعاً يَوْمَ الْقِيَامَةِ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: دینار ودرهم (پول رائج) به هلاکت رسانیده کسانی را که پیش از شما بودند وآنها شما را هلاک میکنند. و ازکلماتی که برزبان رسولخدا (ص) مکرّرجاری شده این استکه بهترین توشه پرهیزکاری است. و فرمود: اولین چیزهائی که بواسطهٔ آنها خدا عصیان شد شش چیز بود: حُبّ دنیا وحُبّ ریاست و حُبّ طعام و حُبّ خوابیدن و حُبّ راحتی و حُبّ زنان. و فرمود: مردمی که دنیا بیشتر سیرباشند درآخرت بیشترگرسنه اند و به سَلْمان فرمود: دنیا زندان مؤمن و بهشت کافر است و فرمود: هرکس ازشما دردنیا آروغ زدنش طولانی ترباشد، گرسنگی او درقیامت طولانی‌تر باشد.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۱۹۱، ۲۶۹ و ۳۱۹ و ج ۱۶/ص ۵۵۲.

۳- ج قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) أَتَرَوْنَ هٰذِهِ السَّخْلَةَ المَيْتَةَ هانَتْ عَلیٰ أَهْلِها حِينَ أَلْقَوْها، قالُوا: مِنْ هَوانِها أَلْقَوْها يا رَسُولَ اللّهِ قالَ: فَالدُّنْيا أَهْوَنُ عَلَى اللّهِ مِنْ هٰذِهِ عَلیٰ أَهْلِها(۱).

یعنی، رسول‌خدا (ص) فرمود: آیا این لش گوسفندمرده‌را می‌بینید این برصاحبش بی‌ارزش و پست بوده هنگامیکه اورا بیرون انداختند اصحاب گفتند ازپستی آن آنستکه آنرا بیرون انداختندیا رَسُولَ اللّه فرمود: پس دنیا نزدخدا پست‌ترازاین مرده است.

۴- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لَوْكانَتِ الدُّنْيا تَعْدِلُ عِنْدَاللّهِ جَناحَ بَعُوضَةٍ ما سَقیٰ كافِراً مِنْها شَرْبَةَ ماءٍ. وَ قالَ (ص): أَلا إِنَّ الدُّنْيا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ ما فِيها إِلّا ذِكْرَاللّهِ وَما والاهُ، وَعالِمٌ أَوْ مُتَعَلِّمٌ. وَ قالَ (ص): الزَّهادَةُ فِي الدُّنْيا لَيْسَتْ بِتَحْرِيمِ الْحَلالِ وَ لا إِضاعَةِ الْمالِ وَلٰكِنِ الزَّهادَةُ فِي الدُّنْيا أَلّاتَكُونَ بِما فِي يَدَيْكَ أَوْثَقَ مِمّا فِي يَدَيِ اللّهِ وَ أَنْ تَكُونَ فِي ثَوابِ الْمُصِيبَةِ إِذاأَنْتَ أُصِبْتَ بِها أَرْغَبَ فِيها لَوْ أَنَّها أُبْقِيَتْ لَكَ. وَ قالَ (ص): لِكُلِّ أُمَّةٍ فِتْنَةٌ وَ فِتْنَةُ أُمَّتِي الْمالُ(۲).

یعنی، ازپیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: اگردنیا نزدخدا بقدر پرپشه‌ای ارزش داشت شربت‌آبی ازدنیا به‌کافرنمیداد. و فرمود: آگاه‌باشید دنیا ملعونه‌است ملعون است‌آنچه‌درآن است جُز ذکرخدا وماننددآن و عالم‌ویا متعلّم. و فرمود: زُهد دردنیا به‌این نیست که‌حلال را حرام‌گردانی و مال را ضایع کنی ولیکن زهد دردنیا اینستکه‌اعتمادتو به‌آنچه درتحت قدرت‌تواست بیشترازآنچه در دست‌خدااست نباشد و اینکه درثواب مصیبت راغب‌تر‌باشی ازوارد شدن مصیبت. و فرمود: برای هراُمّتی فتنه‌ای است و فتنهٔ‌اُمّت‌من مال است.

۵- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لايَجِدُ الرَّجُلُ حَلاوَةَ الإِيمانِ حَتّیٰ لايُبالِيَ مَنْ أَكَلَ الدُّنْيا. وَقالَ (ص): ما لِي وَلِلدُّنْيا إِنَّما مَثَلي كَراكِبٍ رُفِعَتْ لَهُ شَجَرَةٌ فِي يَوْمٍ صائِفٍ فَقالَ تَحْتَها ثُمَّ راحَ وَتَرَكَها. وَ قالَ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۶۰ و ۱۶۱.

(ص): فِی طَلَبِ الدُّنْیا إِضْرارٌ بِالْآخِرَةِ وَ فِی طَلَبِ الْآخِرَةِ إِضْرارٌ بِالدُّنْیا فَأَضِرُّوا بِالدُّنْیا فَإِنَّها أَحَقُّ بِالْإِضْرارِ. وَ قالَ(ص) فِی آخِرِ خُطْبَةٍ خَطَبَها: وَ مَنْ عُرِضَتْ لَهُ دُنْیا وَ آخِرَةٌ فَاخْتارَ الدُّنْیا وَتَرَکَ الْآخِرَةَ لَقِیَ اللّٰهُ وَلَیْسَتْ لَهُ حَسَنَةٌ یَتَّقِی بِهَا النّارِ وَ مَنْ أَخَذَ الْآخِرَةَ وَ تَرَکَ الدُّنْیا لَقِیَ اللّٰهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ وَهُوَ عَنْهُ راضٍ(۱)!

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: انسان شیرینی ایمان را درک نمیکند تا آنکه باک نداشته باشد هرکس دنیا را خورد. و رسولخدا (ص) فرمود: من کجا و دنیا همانا مثل من مانند سواره‌ای است که درختی برای او بلند شده درروزگرمی زیرآن قیلوله کند، سپس برود و آندرخت را ترک نماید. و فرمود: درطلب دنیا ضرر به‌آخرتست و درطلب آخرت ضرر زدن به‌دنیا است پس به‌دنیا ضرر زنید که‌دنیا سزاوارتر به‌ضرر است. و آنحضرت درآخرین خطبهٔ خود فرمود: وکسیکه دنیا وآخرت به‌او عرضه شود پس دنیا را انتخاب وآخرت را رها کند خدا را ملاقات کند درحالیکه برای او عمل نیکی که به‌آن ازآتش خودرا حفظ کند ندارد و کسیکه آخرت را بگیرد و دنیا را رها کند خدا را روزقیامت ملاقات کند درحالیکه ازخدا راضی باشد.

۶- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: اِعْمَلْ بِفَرائِضِ اللّٰهِ تَکُنْ مِنْ أَتْقَی النّاسِ وَ ارْضَ بِقِسَمِ اللّٰهِ تَکُنْ مِنْ أَغْنَی النّاسِ وَ کُفَّ عَنْ مَحارِمِ اللّٰهِ تَکُنْ مِنْ أَوْرَعِ النّاسِ وَ أَحْسِنْ مُجاوَرَةَ مَنْ یُجاوِرُکَ تَکُنْ مُؤْمِناً وَ أَحْسِنْ مُصاحَبَةَ مَنْ صاحَبَکَ تَکُنْ مُسْلِماً(۲)!

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: به‌واجبات خدائی عمل کن تا پرهیزکارترین مردم باشی و به‌قسمتهای الٰهی راضی باش تا غنی‌ترین مردم باشی و ازمحرّمات الٰهی خودداری کن پارساترین خواهی بود و باهمسایگان نیکی کن مؤمن خواهی بود وباهمراهان خود خوب مصاحب باش تا مسلمان باشی.

۷- ش فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ(ص) لِعَلِیٍّ(ع) قالَ: یا عَلِیُّ أَوْحَی اللّٰهُ إِلَی الدُّنْیا اخْدُمِی مَنْ خَدَمَنِی وَأَتْعِبِی مَنْ خَدَمَکِ یا عَلِیُّ إِنَّ الدُّنْیا

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۲۰۷، ۲۸۶، ۳۱۲ و ۳۱۶.

لَوْ عَدَلَتْ عِنْدَ اللّٰهِ جَنٰاحَ بَعُوضَةٍ لَمٰا سَقَى الْكٰافِرَ مِنْهٰا شَرْبَةً مِنْ مٰاءٍ، يٰا عَلِيُّ مٰا أَحَدٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ إِلّٰا وَهُوَ يَتَمَنّٰى يَوْمَ الْقِيٰامَةِ أَنَّهُ لَمْ يُعْطَ مِنَ الدُّنْيٰا إِلّٰا قُوتاً. وَقٰالَ(ص): مٰا قَلَّ وَكَفٰى خَيْرٌ مِمّٰا كَثُرَ وَأَلْهٰى.(۱)

یعنی، در وصیّت رسولخدا (ص) به علی(ع) فرمود یا عَلی خدا به دنیا وحی نمود که خدمت کن هرکس خادم من باشد و تعب بینداز هرکس را که خادم تو گردد، یا عَلی اگر دنیا بقدر پرپشه‌ای ارزش داشت کافر شربتی از آب آن نمی‌آشامید، یا عَلی کسی از اوّلین و آخرین نیست مگر آنکه روز قیامت آرزو میکند که ای کاش از دنیا به او عطا نشده بود مگر بمقدار قوت. و فرمود: یا عَلی آنچه کم و کافی باشد بهتر است از آنچه زیاد و غافل کننده باشد.

۸- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: فَضْلُ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ مِنْ فَضْلِ الْعِبٰادَةِ وَأَفْضَلُ دِينِكُمُ الْوَرَعُ. وقال(ص): أَفْضَلُ الْعِبٰادَةِ الْفِقْهُ وَأَفْضَلُ الدِّينِ الْوَرَعُ. وَقٰالَ(ص): طُوبٰى لِمَنْ طٰالَ عُمْرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: فضل علم و دانش محبوبتر است نزد خدا از فضیلت عبادت و بهترین دین شما پارسائی است. و فرمود: بهترین عبادت دانستن است و بهترین دین پارسائی است. و فرمود: خوشا بحال کسی که عمرش طولانی و عمل او نیک باشد.

۹- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: اِحْفَظِ اللّٰهَ يَحْفَظْكَ، اِحْفَظِ اللّٰهَ تَجِدْهُ أَمٰامَكَ، تَعَرَّفْ إِلَى اللّٰهِ فِي الرَّخٰاءِ يَعْرِفْكَ فِي الشِّدَّةِ، إِذٰا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللّٰهَ وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللّٰهِ.(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: خدا را مراعات کن تا او تو را مراعات کند، خدا را مراعات کن او را جلوی خود می‌یابی خدا را در موقع خوشی بشناس او تو را در موقع شدّت می‌شناسد، چون سئوال کردی از خدا سئوال کن و چون مَدَد خواستی از خدا مدد بخواه.

۱۰- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: إِنَّ الْمُكْثِرِينَ هُمُ الْمُقِلُّونَ يَوْمَ

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۰۹۷ و ۱۰۹۸ و ج۱۱/ص ۳۱۶ و ۳۳۰ و ج۱۴/ص ۲۷۱ و ۲۷۲.

الْقِيامَةِ إِلاّ مَنْ أَعْطاهُ اللّٰهُ خَيْراً وَ عَمِلَ فِيهِ خَيْراً . وَقالَ(ص): لَوْ كانَ لِابْنِ آدَمَ وادِيانِ مِنْ مالٍ لَابْتَغىٰ ثالِثاً وَ لايَمْلأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلاَّ التُّرابُ وَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلىٰ مَنْ تابَ . وَ قالَ(ص): تَعِسَ عَبْدُ الدِّينارِ وَالدِّرْهَمِ وَ الْقَطِيفَةِ وَ الْخَمِيصَةِ إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ. وَقالَ(ص): لَوْ كانَ لِي مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَباً لَسَرَّنِي أَلاّ تَمُرَّ بِي ثَلاثُ لَيالٍ وَ عِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ إِلاّ شَيْئاً أُرْصِدُهُ لِدَيْنٍ.[1]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: بدون شک آنان که زیاددارند درقیامت کم‌دارند مگرآنکه خدا بها وخیری عطا کند ودر آن عمل خیرکند. و فرمود: اگر فرزندآدم دوبیابان مال ویا طلا داشته‌باشد سوّمی را میجوید و پرنمیکند جوف فرزندآدم‌را جز خاک و خدا می‌پذیرد توبۀهرکس توبه‌کند. و فرمود: هلاکت باشد بندۀدینارودرهم ولباس و خوراک را اگر بها وعطا شود راضی است وگرنه‌خوشنودنیست . و فرمود: اگرمرا مانند کوه‌احد طلا باشد خوش ندارم‌که‌سه‌شب برمن بگذرد و چیزی ازآن نزدم‌باشد مگرچیزی برای دَیْن خود تهیه‌کرده‌باشم.

۱۱– ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: طُوبىٰ لِمَنْ تَرَكَ شَهْوَةً حاضِرَةً لِمَوْعِدٍ لَمْ يَرَهُ . وَ نَزَلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِأَرْضٍ قَرْعاءَ فَقالَ لِأَصْحابِهِ ائْتُوا بِحَطَبٍ فَقالُوا يارَسُولَ اللّٰهِ نَحْنُ بِأَرْضٍ قَرْعاءَ مابِها مِنْ حَطَبٍ فَقالَ (ص): فَلْيَأْتِ كُلُّ إِنْسانٍ بِما قَدَرَ عَلَيْهِ فَجاؤُا بِهِ حَتّىٰ رَمَوْا بَيْنَ يَدَيْهِ بَعْضَهُ عَلىٰ بَعْضٍ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) هٰكَذا تَجْتَمِعُ الذُّنُوبُ ثُمَّ قالَ: إِيّاكُمْ وَالْمُحَقَّراتِ مِنَ الذُّنُوبِ فَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ طالِباً أَلا وَإِنَّ طالِبَها يَكْتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْناهُ فِي إِمامٍ مُبِينٍ.[2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: خوشا بحال آنکه شهوت دنیا را برای وعده‌گاهی‌که‌ندیده ترک کند. و رسولخدا (ص) به‌زمین بی‌آب وگیاهی وارد شد و به‌اصحاب‌خود فرمود هیزم بیاورید، عرض کردند یارَسُولَ اللّٰه مادرزمین بی‌گیاهیم،فرمود: هرانسانی آنقدرکه‌میتواندبیاورد پس‌اصحاب هیزم آوردند وجلوی حضرتش

---

(۱) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۱۶۲.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۲۴۴ و ۲۴۵.

روی هم گذاردند، پس فرمود: اینگونه گناهان جمع میشود سپس فرمود از گناهان کوچک پرهیزکنید زیرا که برای هرچیزی طالبی است آگاه باشید که طالب گناهان برایش نوشته شود آنچه کرده و آثار آنان و هرچیزی را درکتاب روشنی شمرده ایم.

۱۲ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: لاتُحَقِّرُوا شَیْئاً مِنَ الشَّرِّ وَإِنْ صَغُرَ فِی أَعْیُنِکُمْ وَ لاتَسْتَکْثِرُوا شَیْئاً مِنَ الْخَیْرِ وَ إِنْ کَثُرَ فِی أَعْیُنِکُمْ فَإِنَّهُ لاکَبِیرَ مَعَ الاِسْتِغْفارِ وَ لاصَغِیرَ مَعَ الإِصْرارِ. وَقالَ(ص): اِنَّ اللّٰهَ کَتَمَ ثَلاثَةً فِی ثَلاثَةٍ کَتَمَ رِضاهُ فِی طاعَتِهِ وَ کَتَمَ سَخَطَهُ فِی مَعْصِیَتِهِ وَکَتَمَ وَلِیَّهُ فِی خَلْقِهِ فَلایَسْتَخِفَنَّ أَحَدُکُمْ شَیْئاً مِنَ الطّاعاتِ فَإِنَّهُ لایَدْرِی فِی أَیِّها رِضَی اللّٰهِ وَ لایَسْتَقِلَّنَّ أَحَدُکُمْ شَیْئاً مِنَ الْمَعاصِی فَإِنَّهُ لایَدْرِی فِی أَیِّها سَخَطُ اللّٰهِ وَ لایَزْرِیَنَّ أَحَدُکُمْ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِ اللّٰهِ فَإِنَّهُ لایَدْرِی أَیُّهُمْ وَلِیُّ اللّٰهِ(۱).

یعنی، از پیغمبر(ص) روایت شده که فرمود: چیزی از شرّرا حقیر مشمرید واگرچه درچشمهای شما کوچک باشد و چیزی ازخیررا زیاد مشمارید واگرچه درچشمان شما زیاد باشد زیرا گناه بزرگ با وجود توبه نمیماند و گناه کوچک با اصرار کوچک نمیماند. وفرمود که خدا سه چیزرا درسه چیز پنهان کرده: رضای خودرا درطاعت خود و غضب خودرا درعصیان خود و دوست خودرا درمیان خلق خود، پس چیزی از طاعات را سبک مشمرید زیرا معلوم نیست درکدامیک از آنها رضای خدا است و یکی از معاصی را کم مشمرید زیرا معلوم نیست درکدام آنها غضب خدا است و به یکی ازخلق نگاه بدنکنید زیرا معلوم نیست کدام آنان دوست خدا است.

۱۳ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: قَلْبُ الشَّیْخِ شابٌّ عَلی حُبِّ اثْنَتَیْنِ طُولِ الْحَیاةِ وَ کَثْرَةِ الْمالِ. وَ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ أَبِیهِ(رض) أَنَّهُ انْتَهی إِلَی النَّبِیِّ(ص) وَهُوَیَقُولُ: أَلْهاکُمُ التَّکاثُرُ. قالَ یَقُولُ ابْنُ آدَمَ مالِی مالِی وَهَلْ لَکَ مِنْ مالِکَ إِلّا ما تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَیْتَ أَوْ أَکَلْتَ فَأَفْنَیْتَ، أَوْ لَبِسْتَ فَأَبْلَیْتَ. وَ قالَ(ص): أَیُّکُمْ مالُ وارِثِهِ أَحَبُّ إِلَیْهِ مِنْ مالِهِ؟

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۲۴۶ و ۲۴۷.

قَالُوا : يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ ، قَالَ: فَإِنَّ مَالَهُ مَا قَدَّمَ وَ مَالَ وَارِثِهِ مَا أَخَّرَ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود : دل پیر جوان است بر دوستی دوچیز : طول زندگی وزیادی مال. و روایت شده از مُطَرِّف ازپدرش که اوخدمت پیغمبر (ص) رسید درحالیکه قرائت مینمود أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُر را یعنی شیفته کرده شما را فزون طلبی و میفرمود فرزند آدم میگوید مال من مال من، وآیا از مال تو جُز آنچیزیست که صدقه داده باشی پس گذاشتی ویا خورده باشی وفنا کرده باشی ویا پوشیده ای وکهنه کرده باشی و فرمود کدامیک ازشما مال وارث او نزد او محبوبتر از مال او است ؟ گفتند یَا رَسُولَ اللّٰه هریک ازما مال خودرا محبوبتر میداند ، فرمود پس مال او چیزیست که مقدّم داشته و مال وارث او چیزیست که مؤخّر نموده ونگه داشته .

۱۴- ش عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ (ع) فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ (ص) لِعَلِيٍّ (ع) قَالَ يَا عَلِيُّ ثَلَاثَةٌ مَنْ لَقِيَ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ بِهِنَّ فَهُوَ مِنْ أَفْضَلِ النَّاسِ مَنْ أَتَى اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ بِمَا افْتَرَضَ عَلَيْهِ فَهُوَ مِنْ أَعْبَدِ النَّاسِ وَ مَنْ وَرِعَ عَنْ مَحَارِمِ اللّٰهِ فَهُوَ مِنْ أَوْرَعِ النَّاسِ وَ مَنْ قَنِعَ بِمَا رَزَقَهُ اللّٰهُ فَهُوَ مِنْ أَغْنَى النَّاسِ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ لَمْ يَتِمَّ عَمَلُهُ : وَرَعٌ يَحْجُزُهُ عَنْ مَعَاصِي اللّٰهِ وَ خُلُقٌ يُدَارِي بِهِ النَّاسَ وَ حِلْمٌ يَرُدُّ بِهِ جَهْلَ الْجَاهِلِ إِلَى أَنْ قَالَ يَا عَلِيُّ، الْإِسْلَامُ عُرْيَانٌ وَ لِبَاسُهُ الْحَيَاءُ وَ زِينَتُهُ الْعَفَافُ وَ مُرُوَّتُهُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ وَ عِمَادُهُ الْوَرَعُ.(۲)

یعنی، جعفربن‌محمّد (ع) روایت کرده ازپدرانش که دروصیّت رسولخدا (ص) به‌علی فرمود : یَا عَلِي سه‌چیز است که‌هرکس با آن سه خدا را ملاقات کند ، او از بهترین مردم است کسیکه واردبرخدا شود وآنچه براو واجب بوده آورده او از عابدترین مردم است و کسیکه از محرّمات الٰهی پرهیزکند او از پارساترین‌مردم است و کسیکه‌با آنچه خدا روزی اوکرده قناعت کند او از بی‌نیازترین مردم است . سپس فرمود : یَا عَلِي سه‌چیز است که‌هرکس ندارد عمل او ناتمام است :

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۶۳
(۲) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۱۹۵.

اوّل وَرَعی که او را از معاصی خدا مانع گردد دوّم خُلقی که با مردم مداری کند سوّم حلمی که بواسطهٔ آن نادانی جاهل را ردّ کند تا آنکه فرمود یا علی اسلام برهنه است و لباس آن شرم است و زینت آن عفّت است و مروّت آن عمل صالح و ستون آن وَرَع است.

۱۵- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ : اَكْثَرُ ما تَلِجُ بِهِ اُمَّتِي النّارَ الاَجْوَفانِ الْبَطْنُ وَالْفَرْجُ. وَ قالَ (ص): ثَلاثٌ اَخافُهُنَّ بَعْدِي عَلی اُمَّتِي الضَّلالَةُ بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ وَ مَضَلّاتُ الْفِتَنِ وَ شَهْوَةُ الْبَطْنِ وَالْفَرْجِ وَ قالَ (ص): مَنْ ضَمِنَ لِيَ اثْنَتَيْنِ ضَمِنْتُ لَهُ عَلَى اللّهِ الْجَنَّةَ مَنْ ضَمِنَ لِي ما بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَ ما بَيْنَ رِجْلَيْهِ ضَمِنْتُ عَلَى اللّهِ الْجَنَّةَ(۱).

یعنی، از رسول خدا (ص) روایت شده که فرمود: بیشترچیزی که امّت را وارد آتش میکند دو توخالی است شکم و فرج. و فرمود: از سه چیز بر اُمّتم پس از خودم میترسم: گمراه شدن پس از معرفت و فتنه‌های گمراه کننده و شهوت شکم و فرج. و فرمود: کسیکه برای من دو چیز را ضمانت کند برای او برخدا ضمانت کنم بهشت را کسیکه ضمانت کند میان دو لب و میان دو پا را برای او ضمانت میکنم برخدا بهشت را

۱۶- ش عَنْ رَسُولِ اللّهِ (ص) فِي خُطْبَتِهِ وَ مَنْ قَدَرَ عَلی امْرَأَةٍ اَوْ جارِيَةٍ حَراماً فَتَرَكَها مَخافَةَ اللّهِ حَرَّمَ اللّهُ عَلَيْهِ النّارَ وَ آمَنَهُ مِنَ الْفَزَعِ الْاَكْبَرِ وَ اَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ فَاِنْ اَصابَها حَراماً حَرَّمَ اللّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَ اَدْخَلَهُ النّارَ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) درضمن خطبهٔ خود فرمود وهرکس به زنی ودختری بحرام دست پیدا کند و آن را برای ترس ازخدا ترک کند خدا بر او آتش را حرام کند و او را از ترس روز قیامت ایمن گرداند و او را به بهشت واردگرداند و اگر به حرام رسید خدا بر او بهشت را حرام کند و او را وارد آتش گرداند.

۱۷- ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): اِنَّ الْعَبْدَ لَيُحْبَسُ عَلی ذَنْبٍ مِنْ ذُنُوبِهِ مِائَةَ عامٍ. وَ قالَ (ص): مَنْ اَذْنَبَ ذَنْباً وَهُوَ ضاحِكٌ دَخَلَ النّارَ

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۱۹۸ و ۱۹۹.

وَهُوَ باكي.[1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود که بنده‌ای برای یک گناهی از گناهانش صدسال حبس میشود. و فرمود: هرکس گناهی‌کند وخندان باشد داخل آتش شود درحالی که گریان است.

۱۸- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: رُفِعَ عَنْ أُمَّتِي تِسْعَةُ أَشْياءَ: الْخَطاءُ وَالنِّسْيانُ وَ ما أُكْرِهُوا عَلَيْهِ وَ ما لايَعْلَمُونَ وَ ما لايُطِيقُونَ وَ مَا اضْطُرُّوا إِلَيْهِ وَالْحَسَدُ وَالطِّيَرَةُ وَالتَّفَكُّرُ فِي الْوَسْوَسَةِ فِي الْخَلْقِ ما لَمْ يَنْطِقُوا بِشَفَةٍ. وَ فِي رِوايَةٍ أُخْرىٰ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) رُفِعَ عَنْ أُمَّتِي أَرْبَعُ خِصالٍ خَطاءُها وَنِسْيانُها وَما أُكْرِهُوا عَلَيْهِ وَما لَمْ يُطِيقُوا وَذٰلِكَ قَوْلُ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ «رَبَّنا لاتُؤاخِذْنا إِنْ نَسِينا أَوْ أَخْطَأْنا رَبَّنا وَلاتَحْمِلْ عَلَيْنا إِصْراً كَما حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنا رَبَّنا وَلاتُحَمِّلْنا ما لاطاقَةَ لَنا بِهِ» وَقَوْلُهُ «إِلّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمانِ».[2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: از امّتم نُه‌چیزبرداشته شده یعنی مؤاخذه برآن‌نیست خطا وفراموشی وآنچه‌برآن بکراهت وادارشوند وآنچه‌راکه‌نمیدانند وآنچه‌را طاقت ندارند وآنچه‌به‌آن مضطرّشوند و حسد وفال بد و فکرکردن درمیان وسوسهٔ‌درخلقت (که آیا خالق آنها کیست وشایدمیتوان بدون‌خالق باشد) مادامیکه این وسوسه‌وفکررا بزبان نیاورند. و درروایت دیگررسولخدا(ص)فرمود ازامّتم‌چهارخصلت برداشته‌شده: خطای آنان و نسیانشان و آنچه‌بر آن وادارشوند وآنچه‌طاقت ندارند واین قولخدای‌عزّوجلّ است‌که فرموده: «رَبَّنا لاتُؤاخِذْنا إِنْ نَسِينا أَوْأَخْطَأْنا رَبَّنا وَلاتَحْمِلْ عَلَيْنا إِصْراً كَما حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنا رَبَّنا وَلاتُحَمِّلْنا ما لاطاقَةَ لَنا بِهِ» (سورهٔ‌بقره، آیهٔ ۲۸۶) وقولخدااست‌که‌فرمود: «إِلّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمانِ» (سورهٔ‌نحل آیهٔ ۱۰۶). ودرابواب قبل گذشت.

۱۹- ش فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ (ص) لِعَلِيٍّ (ع): يا عَلِيُّ أَرْبَعُ خِصالٍ مِنَ الشَّقاءِ جُمُودُ الْعَيْنِ وَ قَساوَةُ الْقَلْبِ وَبُعْدُ الْأَمَلِ وَ حُبُّ الْبَقاءِ. وَفِي رِوايَةٍ أُخْرىٰ وَشِدَّةُ الْحِرْصِ فِي طَلَبِ الدُّنْيا وَالْإِصْرارُ عَلَى الذَّنْبِ.[3]

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۳۷، ۲۴۰، ۲۹۵، ۳۳۷ و ۳۳۸.

یعنی، در وصیّت رسول خدا (ص) به علی (ع) فرمود: چهار چیز از شقاوت است: خشکی چشم و سختی دل و دوری آرزو و حُبّ بقاء و در روایت دیگر سوّم و چهارم را فرموده شدّت حرص در طلب دنیا و اصرار به گناه. پناه میبریم به خدا.

۲۰- ش عَنْ سُوَیْدِبْنِ غفلة قَالَ دَخَلْتُ عَلٰی عَلِیِّ بْنِ اَبِیطَالِبٍ (ع) وَ وَجَدْتُهُ جَالِسًا وَ بَیْنَ یَدَیْهِ اِنَاءٌ فِیهِ لَبَنٌ أَجِدُ رِیحَ حُمُوضَتِهِ وَفِی یَدِهِ رَغِیفٌ أَرٰی قشار الشَّعِیرِ فِی وَجْهِهِ وَهُوَ یَکْسِرُ بِیَدِهِ وَیَطْرَحُهُ فِیهِ، فَقَالَ اُدْنُ فَاصِبْ مِنْ طَعَامِنَا فَقُلْتُ اِنِّی صَائِمٌ فَقَالَ (ع) سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) یَقُولُ مَنْ مَنَعَهُ الصِّیَامُ مِنْ طَعَامٍ یَشْتَهِیهِ کَانَ حَقًّا عَلَی اللّٰهِ أَنْ یُطْعِمَهُ مِنْ طَعَامِ الْجَنَّةِ وَ یَسْقِیهِ مِنْ شَرَابِهَا قَالَ قُلْتُ لِفِضَّةَ وَ هِیَ قَرِیبَةٌ مِنْهُ قَائِمَةٌ وَیْحَکِ یَا فِضَّةَ اَلَاتَتَّقِینَ اللّٰهَ فِی هٰذَا الشَّیْخِ بِنَخْلِ هٰذَا الطَّعَامِ مِنَ النُّخَالَةِ الَّتِی فِیهِ قَالَتْ قَدْ تَقَدَّمَ اِلَیْنَا أَنْ لَانَنْخَلَ لَهُ طَعَامًا قَالَ (ع) مَا قُلْتَ لَهَا فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ (ع) بِأَبِی وَاُمِّی مَنْ لَمْ یُنْخَلْ لَهُ طَعَامٌ وَلَمْ یَشْبَعْ مِنْ خُبْزِ الْبُرِّ ثَلَاثَةَ أَیَّامٍ حَتّٰی قَبَضَهُ اللّٰهُ[1].

یعنی، روایت شده از سُوَیْدِبن غفله که گفت وارد شدم بر علیّ بن ابیطالب (ع) و دیدم نشسته و در جلوش ظرفی است از شیر که بوی ترشی آن به دماغ من میرسید و در دست او گردهٔ نانی بود که پوست جو آنرا میدیدم در روی آن و او مو شکست بدست خود و میافکند در شیر، پس گفت نزدیک بیا و از طعام ما میل کن گفتم من روزه ام، فرمود از رسول خدا (ص) شنیدم که میفرمود هرکس روزه او را از طعامی که میل دارد باز دارد برخدا سزاوار است که او را از طعام بهشت بیاشاماند سُوَیْد گفت فِضّه نزدیک او ایستاده بود به او گفتم وای برتو ای فِضّه آیا از خدا نمیترسید درباره این پیرمرد که نخالهٔ این طعام را بگیرید فِضّه گفت او خود پیشنهاد کرده که ما نخالهٔ طعام او را نگیریم، علی (ع) فرمود چه گفتی به او، خبردادم، فرمود پدر و مادرم فدای آنکه برای او نخالهٔ طعامش را نگرفتند و سه روز از

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۶/ ص ۶۱۴.

نان گندم سیر نشد تا خدا او را قبض روح کرد.

۲۱- ش عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) قَالَ: مَنْ کَثُرَ هَمُّهُ سَقِمَ بَدَنُهُ وَ مَنْ سَاءَ خُلْقُهُ عَذَّبَ نَفْسَهُ وَمَنْ لَاحَی الرِّجَالَ سَقَطَتْ مُرُوَّتُهُ ثُمَّ قَالَ (ص) لَمْ یَزَلْ جِبْرَئِیلُ یَنْهَانِی عَنْ مُلَاحَاةِ الرِّجَالِ کَمَا نَهَانِی عَنْ شُرْبِ الْخَمْرِ وَ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ.(۱)

یعنی، امام باقر (ع) روایت کرده از پدرانش از رسولخدا (ص) که فرمود هرکس غصّه او زیاد شد بدنش بیمار شود وکسیکه خُلق او بد شد خودرا شکنجه داده وکسیکه با مردمان دشمنی کند مروّت او ساقط شود سپس فرمود همواره جبرئیل مرا از دشمنی مردم نهی میکرد چنانکه مرا از شُرب خَمر وعبادت بتها نهی کرد.

۲۲- ش عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) قَالَ: مَا کَانَ شَیْءٌ أَحَبَّ إِلَی رَسُولِ اللّٰهِ (ص) مِنْ أَنْ یَظَلَّ جَائِعًا خَائِفًا فِی اللّٰهِ. وَقَالَ (ع) مَا أَکَلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) خُبْزَ بُرٍّ قَطُّ وَلَاشَبِعَ مِنْ خُبْزِ شَعِیرٍ قَطُّ.(۲)

یعنی، از جعفر بن محمّد (ع) روایت شده که چیزی نزد رسولخدا (ص) بهتر از این نبود که روز را بهشب آورد درحالیکه گرسنه ودرراه خدا خائف باشد. و فرمود: رسولخدا (ص) نان گندم هرگز نخورد و از نان جو هرگز سیر نشد.

البناء لغیر حاجة مذموم

۱- ج عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو (رض) قَالَ: مَرَّ عَلَیْنَا النَّبِیُّ (ص) وَ نَحْنُ نُعَالِجُ خُصًّا لَنَا قَدْ وَهِیَ فَقَالَ: مَا هٰذَا؟ فَقُلْنَا: خُصٌّ لَنَا نُصْلِحُهُ فَقَالَ: مَا أَرَی الْأَمْرَ إِلَّا أَعْجَلَ مِنْ ذٰلِکَ. وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ (ص) رَأَی قُبَّةً مُشْرِفَةً فَقَالَ: مَا هٰذِهِ؟ قَالُوا: لِفُلَانٍ الْأَنْصَارِیِّ فَسَکَتَ وَحَمَلَهَا فِی نَفْسِهِ حَتّٰی إِذَا جَاءَ صَاحِبُهَا فَسَلَّمَ عَلَی النَّبِیِّ (ص) فَأَعْرَضَ عَنْهُ، صَنَعَ ذٰلِکَ مِرَارًا حَتّٰی عَرَفَ الرَّجُلُ الْغَضَبَ فِیهِ وَ الْإِعْرَاضَ عَنْهُ فَشَکَا ذٰلِکَ إِلَی بَعْضِ أَصْحَابِهِ فَأَخْبَرَهُ بِأَمْرِ الْقُبَّةِ فَرَجَعَ فَهَدَمَهَا

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۷۰ و ج۱۶/ص ۵۰۰.

حَتّٰی سَوّاهٰا بِالْأَرْضِ فَمَرَّ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) ذٰاتَ یَوْمٍ فَلَمْ یَرَهٰا فَسَأَلَ فَقٰالُوا : رَأٰی صٰاحِبُهٰا إِعْرٰاضَکَ عَنْهُ فَهَدَمَهٰا فَقٰالَ: أَمٰا إِنَّ کُلَّ بِنٰاءٍ وَبٰالٌ عَلٰی صٰاحِبِهِ إِلّٰا مٰا لٰا، إِلّٰا مٰا لٰا، یَعْنِی مٰا لٰابُدَّ مِنْهُ. وَ قٰالَ(ص): النَّفَقَةُ کُلُّهٰا فِی سَبِیلِ اللّٰهِ إِلَّا الْبِنٰاءَ فَلٰاخَیْرَ فِیهِ.(۱)

یعنی، از عَبْدُاللّٰهِ بْنِ عَمْرو روایت شده که رسول خدا (ص) برما گذشت و دید ما را که خانهٔ نِیّ را که داشتیم اصلاح میکنیم، فرمود: این چیست؟ گفتم خانهٔ مختصری است که آنرا اصلاح میکنیم، فرمود امر رسیدن مرگ و طی شدن عمر عجله‌اش بیش از این است. و از اَنَس روایت شده که پیغمبر (ص) قُبّه و ساختمانی را مُشرِف دید، فرمود این چیست؟ گفتند ملک فُلان انصاری است، پس ساکت شد و این را درذهن خود نگهداشت تا اینکه صاحب آن آمد خدمت رسولخدا (ص) وسلام کرد حضرت از او اعراض کرد، چندین مرتبه حضرت اینکار را کرد تا آنمرد فهمید که پیغمبر برا وغضب دارد پس به بعضی از اصحاب شکایت کرد او را خبرداد بدو مرقُبّه، پس او برگشت و آنرا خراب ومساوی زمین کرد، پس رسولخدا (ص) عبور کرد و آن قُبّه را ندید پرسید گفتند صاحب آن اعراض شما را دید وآنرا خراب کرد، فرمود: آگاه باشید هربنائی برصاحبش وبال است مگرآنچه از آن ناچار باشد. و فرمود: هرخرجی در راه خداست مگربناء کردن که درآن خیر نیست.

۲- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: مَنْ بَنٰی بُنْیٰاناً رِیٰاءً وَسُمْعَةً حَمَلَهُ یَوْمَ الْقِیٰامَةِ إِلٰی سَبْعِ أَرَضِینَ ثُمَّ یُطَوَّقُهُ نٰاراً تُوقَدُ فِی عُنُقِهِ ثُمَّ یُرْمٰی بِهِ فِی النّٰارِ فَقِیلَ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ کَیْفَ یَبْنِی رِیٰاءً وَ سُمْعَةً فَقٰالَ: یَبْنِی فَضْلاً عَلٰی مٰا یَکْفِیهِ اسْتِطٰالَةً بِهِ عَلٰی جِیرٰانِهِ وَمُبٰاهٰاةً لِاِخْوٰانِهِ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: آنکه بنائی بسازد برای نشاندادن و شنیدن مردم، روزقیامت آنرا تا هفت طبقهٔ زمین

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۶۵.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۳/ص ۵۸۸.

برا و بازکنند سپس آنرا طوقی ازآتش افروخته‌شده نمایند سپس با او به‌آتش افکنند، پس عرض شد یا رَسُولَ اللّٰه چگونه بنا کنند برای شنیدن ونشاندادن به‌مردم، فرمود بنائی میکنند که‌زیادتر از آنچه‌او را کافی است برای فخرفروشی برهمسایگانش و برای مباهات‌کردن برای برادرانش.

الغنیٰ فی القناعة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ: وَ وَجَدَکَ عَائِلًا فَأَغْنیٰ![1]

° ° °

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: لَیْسَ الْغِنیٰ عَنْ کَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلٰکِنَّ الْغِنیٰ غِنَی النَّفْسِ. وَ قَالَ(ص) إِذَا نَظَرَ أَحَدُکُمْ إِلیٰ مَنْ فُضِّلَ عَلَیْهِ فِی الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْیَنْظُرْ إِلیٰ مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ. وَ قَالَ: اُنْظُرُوا إِلیٰ مَنْ أَسْفَلَ مِنْکُمْ وَ لَاتَنْظُرُوا إِلیٰ مَنْ هُوَفَوْقَکُمْ فَهُوَ أَجْدَرُ أَلَّا تَزْدَرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَیْکُمْ. وَ عَنْ أَبِی‌هُرَیْرَةَ (رض) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مَنْ یَأْخُذُ عَنِّی هٰؤُلَاءِ الْکَلِمَاتِ فَیَعْمَلَ بِهِنَّ أَوْ یُعَلِّمَ مَنْ یَعْمَلُ بِهِنَّ، قُلْتُ: أَنَا یَا رَسُولَ اللّٰهِ، فَأَخَذَ بِیَدِی وَ عَدَّ خَمْسًا وَ قَالَ(ص): اِتَّقِ الْمَحَارِمَ تَکُنْ أَعْبَدَ النَّاسِ، وَارْضَ بِمَا قَسَمَ اللّٰهُ لَکَ تَکُنْ أَغْنَی النَّاسِ، وَ أَحْسِنْ إِلیٰ جَارِکَ تَکُنْ مُؤْمِنًا، وَ أَحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِکَ تَکُنْ مُسْلِمًا، وَلَاتُکْثِرِ الضَّحِکَ فَإِنَّ کَثْرَةَ الضَّحِکِ تُمِیتُ الْقَلْبَ![2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: بی‌نیازی ازکثرت مال نیست ولیکن بی‌نیازی بی‌نیازی روح است. و فرمود: چون یکی از شما نظرکرد به‌کسیکه درمال و جمال ازاو برتراست باید نظرکند به‌کسیکه پست‌تر ازاو است. و فرمود: به‌کسیکه پست‌تر ازشماست نظرکنید وبه‌کسیکه بالاتر ازشما است نظرنکنید زیرا این عمل سزاوارتر است که‌شما حقیر نشمرید نعمتی راکه‌خدا به‌شما داده

---

(۱) قرآن مجید/ سورهٔضحی/ آیهٔ۸.
(۲) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۱۶۶ و ۱۶۷.

است. و از اَبُوهُرَیره روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود کیست که این کلمات را از من فرا گیرد که عمل کند به آنها و بیاموزد به کسی که به آنها عمل کند؟ گفتم من یٰا رَسُولَ اللّه، پس دستم را گرفت و پنج چیز برایم شمرد و فرمود: از محرّمات بپرهیز عابدترین مردم باشی و به آنچه خدا قسمتت کرده راضی باش غنی‌ترین مردم خواهی بود، و به همسایه نیکی کن مؤمن خواهی بود و برای مردم دوست بدار آنچه برای خود دوست میداری مسلمان خواهی بود و زیاد خنده مکن که خندهٔ زیاد دل را میمیراند.

۲ـ ش عَنِ الْبٰاقِرِ قٰالَ أَتٰی رَجُلٌ رَسُولَ اللّٰهِ فَقٰالَ عَلِّمْنِی یٰا رَسُولَ اللّٰهِ شَیْئًا فَقٰالَ عَلَیْکَ بِالْیَأْسِ مِمّٰا فِی أَیْدِی النّٰاسِ فَاِنَّهُ الْغِنَی الْحٰاضِرُ قٰالَ زِدْنِی یٰا رَسُولَ اللّٰهِ قٰالَ إِیّٰاکَ وَالطَّمَعَ فَاِنَّهُ الْفَقْرُ الْحٰاضِرُ. وَ قٰالَ (ص) لِخٰالِدٍ أُوصِیکَ بِخَمْسٍ: بِالْیَأْسِ مِمّٰا فِی أَیْدِی النّٰاسِ فَاِنَّهُ الْغِنَی الْحٰاضِرُ وَإِیّٰاکَ وَالطَّمَعَ فَاِنَّهُ الْفَقْرُ الْحٰاضِرُ وَ صَلِّ صَلاٰةَ مُوَدِّعٍ وَ إِیّٰاکَ وَمٰا تَعْتَذِرُ مِنْهُ وَأَحِبَّ لِأَخِیکَ مٰا تُحِبُّ لِنَفْسِکَ.(۱)

یعنی، امام باقر (ع) گفت مردی خدمت رسولخدا (ص) آمد و عرض کرد یٰا رَسُولَ اللّه چیزی مرا تعلیم نما، فرمود برتو باد برنا امیدی از آنچه در دست مردم است زیرا آن یأس بونیازی حاضر است، عرض کرد زیادتر بفرمائید فرمود بپرهیز از طمع زیرا که آن فقر حاضر است. و رسولخدا (ص) به خالد فرمود تورا سفارش میکنم به پنج چیز: یأس از آنچه در دست مردم است زیرا آن ثروت حاضر است و بپرهیز از طمع که فقر حاضر است و نماز ترا نماز وداع قرار ده و بپرهیز از آنچه عذرخواهی خواهی کرد و دوست بدار برای برادرت آنچه را برای خود دوست میداری.

۳ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: مَنْ کٰانَ فِی بَیْتِهِ شٰاةٌ قَدَّسَتْهُمُ الْمَلاٰئِکَةُ وَانْتَقَلَ عَنْهُمُ الْفَقْرُ مَنْقَلَةً وَ مَنْ کٰانَ فِی بَیْتِهِ شٰاتٰانِ قَدَّسَتْهُمُ الْمَلاٰئِکَةُ مَرَّتَیْنِ وَارْتَحَلَ عَنْهُمُ الْفَقْرُ مَنْقَلَتَیْنِ فَاِنْ کٰانَتْ ثَلاٰثُ شِیٰاهٍ قَدَّسَتْهُمُ الْمَلاٰئِکَةُ ثَلاٰثَ تَقْدِیسٰاتٍ وَانْتَقَلَ عَنْهُمُ الْفَقْرُ ثَلاٰثَ مَنْقَلاٰتٍ.(۲)

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۳۷۴ و ج ۱۱/ص ۳۲۲ و ۳۲۴.

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه در خانه‌اش گوسفندی باشد ملائکه اهل آن را تقدیس میکنند یکمرتبه و فقر یکمرحله از ایشان دورگردد وکسیکه درخانه‌اش دوگوسفند باشد ملائکه ایشان را دومرتبه تقدیس کند و دومرحله از ایشان فقر دورگردد، پس اگر سه گوسفند باشد ملائکه ایشان را سه مرتبه تقدیس کند وفقر از ایشان سه مرحله دورگردد.

۴- ج عَنْ مِقْدامِ بْنِ مَعْدِیکَرِبَ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: ما مَلَأَ آدَمِیٌّ وِعاءً شَرّاً مِنْ بَطْنِهِ، بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ أُکُلاتٌ یُقِمْنَ صُلْبَهُ فَإِنْ کانَ لامَحالَةَ فَثُلُثٌ لِطَعامِهِ وَ ثُلُثٌ لِشَرابِهِ وَ ثُلُثٌ لِنَفْسِهِ. وَ قالَ (ص): لَیْسَ لِابْنِ آدَمَ حَقٌّ فی سِویٰ هٰذِهِ الْخِصالِ: بَیْتٌ یَسْکُنُهُ، وَ ثَوْبٌ یُواری عَوْرَتَهُ، وَ جِلْفُ الْخُبْزِ وَ الْماءُ. وَ قالَ (ص): مَنْ أَصْبَحَ مِنْکُمْ آمِناً فی سِرْبِهِ مُعافًی فی جَسَدِهِ عِنْدَهُ قُوتُ یَوْمِهِ فَکَأَنَّما حِیزَتْ لَهُ الدُّنْیا(۱).

یعنی، روایت از مِقْدامِ بْنِ مَعْدِیکَرِب (رض) است که رسولخدا (ص) فرمود: آدمی ظرفی را بدترا زشکم خود پرنکرده، برای فرزندآدم کافی است چندلقمه برای نیروی کمرش و اگر ازغذا ناچاراست پس ثلث شکم برای غذا و ثلث آن برای آب و ثلث آن برای نفس و فرمود برای فرزندآدم حقّی نیست جزدرسه چیز: خانه‌ای که سکنی کند وجامه‌ای که عورتش بپوشاند و نان خشک وآبی.وفرمود کسیکه شب را بروزآورد درزفت وآمد ایمن باشد و دربدن از بیماری معاف شده باشد ونزدا و قوت همان روزباشدگویا دنیا را مالکشده است.

۵- ش قالَ النَّبِیُّ (ص) لِأَبِی الدَّرْداءِ مَنْ أَصْبَحَ معافی فی جَسَدِهِ آمِناً فی سَرْبِهِ عِنْدَهُ قُوتُ یَوْمِهِ فَکَأَنَّما خُیِّرَتْ لَهُ الدُّنْیا. یَابْنَ جُعْشُمٍ یَکْفِیکَ مِنْها ما سَدَّجُوعَتَکَ وَ واری عَوْرَتَکَ فَإِنْ یَکُ بَیْتٌ یُکِنُّکَ فَذاکَ وَإِنْ یَکُنْ دابَّةٌ تَرْکَبُها فَبَخٍ بَخٍ وَ إِلّا فَالْخُبْزُ وَ ماءُ الْجَرَّةِ وَما بَعْدَ ذٰلِکَ حِسابٌ عَلَیْکَ أَوْعَذابٌ(۲)

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۶۷ و ۱۶۸.
(۲) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۳۱۷

یعنی، رسولخدا (ص) به اَبی‌دَرْدٰاء فرمود: آنکه صبح کند درحالیکه بدنش درعافیت وسلامت باشد و در راه او امن باشد و نزد او خوراک همان روزش باشد گویا دنیا برای او بوجود آمده، ای فرزند جُعْشَم ازدنیا تورا کافی است آنچه گرسنگی تورا رفع کند وعورت تورا بپوشاند واگرخانه‌ای که سکنی کنی داشته باشی که خوب و اگرحیوانی که برآن سوارشوی باشد که چه بهتر وگرنه نان پس از آب خنک وآنچه پس از این است برتوحساب ویا عذاب است.

۶- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): ثَلاٰثٌ مُنْجِیٰاتٌ أَحَدُهَا الْقَصْدُ فِی الْغِنیٰ وَالْفَقْرِ. وَقٰالَ (ص): مَنِ اقْتَصَدَ فِی مَعِیشَتِهِ رَزَقَهُ اللّٰهُ وَمَنْ بَذَّرَ حَرَمَهُ اللّٰهُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: سه چیز نجات دهنده است یکی از آنها میانه‌روی است درحال ثروت وفقر. و فرمود: کسیکه در زندگی میانه‌روی کند خدا اورا روزی دهد و کسیکه ولخرجی کند خدا اورا محروم سازد.

۷- ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مٰا مِنْ نَفَقَةٍ أَحَبَّ إِلَی اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ مِنْ نَفَقَةِ قَصْدٍ وَ یُبْغِضُ الْإِسْرٰافَ إِلاّٰ فِی حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هیچ نفقه ومخارجی پیش خدا بهتر از نفقهٔ میانه‌روی نیست وخدا دشمن میدارد اسراف را مگردرحجّ ویا عمره.

إیّاک و الحرص و طول الأمل

قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالیٰ: ذَرْهُمْ یَأْکُلُوا وَیَتَمَتَّعُوا وَیُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ یَعْلَمُونَ.(۳)

۱- ج قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لاٰیَزٰالُ قَلْبُ الْکَبِیرِ شٰابّاً فِی اثْنَتَیْنِ فِی حُبِّ الدُّنْیٰا وَ طُولِ الْأَمَلِ. وَ قٰالَ (ص): یَهْرَمُ ابْنُ آدَمَ وَ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۳۰۵ و ج۱۵/ص ۲۵۸ و ۲۵۹.
(۳) قرآن کریم / سورهٔ حجر / آیهٔ ۳.

يَشِبُّ مَعَهُ اثْنَتٰانِ: اَلْحِرْصُ عَلَى الْمٰالِ وَالْحِرْصُ عَلَى الْعُمُرِ . وَ قٰالَ (ص): مٰا ذِئْبٰانِ جٰائِعٰانِ أُرْسِلاٰ فِى غَنَمٍ بِأَفْسَدَلَهٰا مِنْ حِرْصِ الْمَرْءِ عَلَى الْمٰالِ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ(۱).

یعنی ، رسولخدا (ص) فرمود: همواره دل پیر جوان است در دو چیز: درحبّ دنیا و درازی آرزو. و فرمود: فرزندآدم پیرمیشود ودوخصلت دراو جوان است: حرص برمال و حرص برعمر و زندگی.و فرمود: دوگرگ گرسنه که‌فرستاده‌شود درمیان گلهٔ‌گوسفند ضرر و فسادش برای آن بیشتر از حرص انسان برمال وشرافت، برای دین اونیست .

۲- ش فِى وَصِيَّةِ النَّبِيِّ(ص) لِعَلِيٍّ(ع) قٰالَ: يٰا عَلِيُّ الْعَيْشُ فِى ثَلاٰثَةٍ دٰارٍ قَوْرٰاءَ وَ جٰارِيَةٍ حَسْنٰاءَ وَ فَرَسٍ قَبّٰاءَ . وَ قٰالَ(ص): مِنْ سَعٰادَةِ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ الْمَسْكَنُ الْوٰاسِعُ وَفِى رِوٰايَةٍ أُخْرىٰ سَعَةُ دٰارِهِ(۲).

یعنی، دروصیت رسولخدا (ص) به‌علی(ع) فرمود ای علی زندگی در سه‌چیزاست: خانهٔ‌وسیع و عیال نیکو و اسب لاغر. و فرمود: از سعادت مردمسلمان وسعت منزل او است .

۳- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: مِنْ عَلاٰمٰاتِ الشَّقٰاءِ جُمُودُ الْعَيْنِ وَ قَسْوَةُ الْقَلْبِ وَ شِدَّةُ الْحِرْصِ فِى طَلَبِ الدُّنْيٰا وَالْإِصْرٰارُ عَلَى الذَّنْبِ(۳).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: از علامات شقاوت خشکی چشم و قساوت دل و شدّت حرص درطلب دنیا واصرار برگناه است .

الفصل الثّانی فی فضل الفقر و الفقراء

۱- ج عَنْ سَعْدٍ (رض) قٰالَ: كُنّٰا مَعَ النَّبِيِّ(ص) سِتَّةَ نَفَرٍ فَقٰالَ الْمُشْرِكُونَ لِلنَّبِيِّ(ص): اُطْرُدْ هٰؤُلاٰءِ لاٰيَجْتَرِئُونَ عَلَيْنٰا وَ كُنْتُ أَنٰا وَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَرَجُلٌ مِنْ هُذَيْلٍ وَ بِلاٰلٌ وَرَجُلاٰنِ نَسِيتُ أَسْمَيْهِمٰا فَوَقَعَ فِى نَفْسِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) مٰا شٰاءَ اللّٰهُ وَحَدَّثَ نَفْسَهُ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ:

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۶۸.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۳/ص ۵۵۸ و ج۱۱/ص ۲۶۸.

«وَلا تَطْرُدِ الَّذِینَ یَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداوَةِ وَالْعَشِیِّ یُرِیدُونَ وَجْهَهُ ما عَلَیْکَ مِنْ حِسابِهِمْ مِنْ شَیْءٍ وَما مِنْ حِسابِکَ عَلَیْهِمْ مِنْ شَیْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَکُونَ مِنَ الظّالِمِینَ». وَرُوِیَ أَنَّهُ جاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِیِّ(ص) فَقالَ: یا رَسُولَ اللّٰهِ وَاللّٰهِ إِنِّی لَأُحِبُّکَ، فَقالَ: انْظُرْ ما ذا تَقُولُ قالَ: وَاللّٰهِ إِنِّی لَأُحِبُّکَ، فَقالَ: انْظُرْ ما ذا تَقُولُ، قالَ: وَاللّٰهِ إِنِّی لَأُحِبُّکَ ثَلاثَ مَرّاتٍ، فَقالَ: إِنْ کُنْتَ تُحِبُّنِی فَأَعِدَّ لِلْفَقْرِ تِجْفافاً فَإِنَّ الْفَقْرَ أَسْرَعُ إِلَی مَنْ یُحِبُّنِی مِنَ السَّیْلِ إِلَی مُنْتَهاهُ(١)!

یعنی، روایت شده از سَعْد که گفت ما شش نفر با رسولخدا(ص) بودیم که مشرکین گفتند اینان را از خود دورکن که برما جرئت پیدا نکنند و این شش نفر من بودم و اِبْنِ مَسْعود و مردی از طائفهٔ هُذَیْل وبِلال و دومرددیگر که نامآنان را فراموش کردم پس درخاطرهٔ رسولخدا (ص) آنچه خدا خواسته خطورکرد وباخود خیال نمود که خدای عَزَّوَجَلّ نازل نمود آیهٔ (٥٢ سورهٔ انعام) را که فرموده: وَلاتَطْرُدِ تاآخر یعنی آنان راکه خدارا درشب وصبح میخوانند و نیّتشان خالص است طردمکن، حساب ایشان برتونیست و حساب توهم باایشان نیست که طردکنی وازستمگران باشی. و روایت شده که مردی آمدخدمت پیغمبر (ص) وگفت یا رَسُولَ اللّٰه من تورا دوست میدارم فرمود ببین چه میگوئی گفت وَاللّٰه من تورا دوست میدارم فرمود ببین چه میگوئی گفت وَاللّٰه من تورا دوست میدارم (تاسه مرتبه)، پس فرمود اگرتو مرا دوست میداری برای فقر مهیّا شوکه **فقر** زودتر و بسرعت بیشتری به دوست من وارد میشود از سرعت سیل به سرازیری و جای خود.

٢- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إِنَّ أَغْبَطَ أَوْلِیائِی عِنْدِی لَمُؤْمِنٌ خَفِیفُ الْحاذِ ذُوحَظٍّ مِنَ الصَّلاةِ أَحْسَنَ عِبادَةَ رَبِّهِ وَأَطاعَهُ فِی السِّرِّ وَکانَ غامِضاً فِی النّاسِ لایُشارُ إِلَیْهِ بِالْأَصابِعِ وَکانَ رِزْقُهُ کَفافاً فَصَبَرَ عَلَی ذلِکَ ثُمَّ نَفَضَ یَدَهُ فَقالَ: عُجِّلَتْ مَنِیَّتُهُ قَلَّتْ بَواکِیهِ قَلَّ تُراثُهُ.

---

(١) التاج الجامع للاصول/ ج٥/ص ١٧٠ و ١٧١.

وَ قَالَ(ص): يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ وَ يَبْقَى حُفَالَةٌ كَحُفَالَةِ الشَّعِيرِ أَوِ التَّمْرِ لَا يُبَالِيهِمُ اللّٰهُ بَالَةً. وَ قَالَ(ص): اللّٰهُمَّ ارْزُقْ آلَ مُحَمَّدٍ قُوتاً. وَقَالَ(ص) قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَ كَانَ رِزْقُهُ كَفَافاً وَقَنَّعَهُ اللّٰهُ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: باصرفه‌ترین دوستانم نزد من، مؤمنی است که کم‌تعلّق باشد، بهره‌ای از نماز دارد، بندگی پروردگارش را خوب انجام داده و درپنهانی اورا اطاعت کرده‌ودر میان مردم شأنی ندارد وبا انگشت به او اشاره نمیشود، رزقش بقدر کفایت بوده وبر آن صبر نموده است سپس حضرت تکان داد دست خودرا وفرمود مرگ او زودرس گردیده، وارث او کم وگریه‌کن او کم میباشد. وفرمود: شایستگان میروند درجه‌بدرجه و پست‌آن میمانند مانند جوخراب و خرمای تفاله، خدا به ایشان نظری ندارد. ورسول خدا (ص) گفت: خدایا روزی آل محمّد را قوت بقدرکفاف قرار ده و فرمود: رستگار است آنکه اسلام آورد و رزق بقدرکفاف دارد وخدا او را صنعت قناعت داده باشد.

۳- ش عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قَالَ: رُبَّ أَشْعَثَ أَغْبَرَ ذِي طِمْرَيْنِ مُدْفَعٍ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللّٰهِ لَأَبَرَّهُ.(۲)

یعنی، از ابوهریره از رسول‌خدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود چه‌بسا ژولیدهٔ غبارآلوده، دارای دوجامهٔ کهنهٔ خاک نشین که اگر خدا را سوگنددهد خدا اورا اجابت کند (اگر اقسم فعل معلوم باشد معنی چنان میشودکه‌گفته‌شد ولی اگرمجهول باشد معنی چنین میشود که اگر سوگند داده‌شود برخدا نیک انجام دهد یعنی اگرکسی اورا به خدا قسم‌دهد که‌فلان کاررا بکن، او بخوبی انجام دهد).

۴- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: اطَّلَعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا الْفُقَرَاءَ وَ اطَّلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ. وَقَالَ يَدْخُلُ فُقَرَاءُ الْمُسْلِمِينَ الْجَنَّةَ قَبْلَ أَغْنِيَائِهِمْ بِنِصْفِ يَوْمٍ وَهُوَ خَمْسُمِائَةِ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۷۲ و ۱۷۳.
(۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۹۰.

عام. وَ قالَ(ص): اللّهُمَّ أَحْيِنِي مِسْكِيناً وَ أَمِتْنِي مِسْكِيناً وَ احْشُرْنِي فِي زُمْرَةِ الْمَساكِينِ يَوْمَ الْقِيامَةِ، فَقالَتْ عائِشَةُ لِمَ يا رَسُولَ اللّهِ؟ قالَ: إِنَّهُمْ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ قَبْلَ أَغْنِيائِهِمْ بِأَرْبَعِينَ خَرِيفاً، يا عائِشَةُ لاتَرُدِّي الْمِسْكِينَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ يا عائِشَةُ أَحِبِّي الْمَساكِينَ وَ قَرِّبِيهِمْ فَإِنَّ اللّهَ يُقَرِّبُكِ يَوْمَ الْقِيامَةِ. وَقالَتْ عائِشَةُ (رض): قالَ لِي رَسُولُ اللّهِ (ص): يا عائِشَةُ إِنْ أَرَدْتِ اللُّحُوقَ بِي فَلْيَكْفِكِ مِنَ الدُّنْيا كَزادِ الرّاكِبِ وَ إِيّاكِ وَمُجالَسَةَ الْأَغْنِياءِ وَ لاتَسْتَخْلِقِي ثَوْباً حَتّى تُرَقِّعِيهِ(۱).

يعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: در بهشت جویا شدم دیدم اکثر اهل آن فقرا یند و در آتش جویا شدم و دیدم بیشتر اهلش زنانند و فرمود فقرای مسلمین پیش از اغنیاء بنصف روز که پانصد سال باشد وارد بهشت گردند. و عرض کرد خدایا مرا مسکین زنده بدار و مسکین بمیران و مرا درشمارهٔ مساکین روز قیامت محشور فرما، عایشه گفت چرا یا رَسُولَ اللّه؟ فرمود زیرا که فقرا پیش از اغنیاء بچهل جلوتر وارد بهشت گردند، ای عایشه مسکین را ردّ مکن واگرچه بنصف خرما باشد، ای عایشه مساکین را دوست بدار و آنان را بخود نزدیک نما زیرا درقیامت به قرب خدا نائل خواهی شد. و عایشه گفت رسولخدا (ص) به من فرمود ای عایشه اگرخواهی به من ملحق شوی باید زاد تو از دنیا بقدر یک مسافر کفایت کند و بپرهیز از مجالست با اغنیاء و جامه ای را کهنه مشمار تا وقتیکه آنرا وصله زنی.

۵ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: ثَلاثَةٌ مُجالَسَتُهُمْ تُمِيتُ الْقُلُوبَ: مُجالَسَةُ الْأَنْذالِ وَ الْحَدِيثُ مَعَ النِّساءِ وَ مُجالَسَةُ الْأَغْنِياءِ(۲).

يعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: سه مجلس است که دلها را میمیرانند: مجالست مردم پست وسخن گفتن با زنان و همنشینی با اغنیاء.

الفصل الثّالث في معيشة النّبيّ(ص)

۱ـ ج عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: ما شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ (ص) مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۷۳ و ۱۷۴.
(۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۷۸.

مِنْ طَعامِ بُرٍّ ثَلاثَ لَيالٍ تِباعاً حَتّىٰ قُبِضَ. وَ قالَتْ: تُوُفِّيَ النَّبِيُّ (ص) وَما فِي رَفّي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ ذُوكَبِدٍ إِلّا شَطْرُ مِنْ شَعيرٍ فِي رَفٍّ لِي فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتّىٰ طالَ عَلَيَّ فَكِلْتُهُ فَفَنِيَ. وَ فِي رِوايَةٍ: ما شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ (ص) مِنْ خُبْزِ شَعيرٍ يَوْمَيْنِ مُتَتابِعَيْنِ حَتّىٰ قُبِضَ. وَفي رِوايَةٍ: لَقَدْ ماتَ النَّبِيُّ (ص) وَما شَبِعَ مِنْ خُبْزٍ وَ زَيْتٍ فِي يَوْمٍ واحِدٍ مَرَّتَيْنِ. وَ عَنْ عائِشَةَ (ص) قالَتْ: كانَ يَأْتي عَلَيْنَا الشَّهْرُ ما نُوقِدُ فِي بَيْتِنا ناراً إِنَّما هُوَ التَّمْرُ وَ الْماءُ إِلّا أَنْ نُؤْتىٰ بِاللُّحَيْمِ(۱)

یعنی، از عایشه روایت شده‌که‌گفت: خانوادهٔ محمد ازابتدائی که وارد مدینه‌شدند از نان گندم سه‌شب پشت‌سرهم سیرنشدندتا پیمبر (ص) وفات‌کرد. وعایشه‌گفت پیغمبر (ص) وفات‌کرد درحالیکه در طاقچهٔ‌اطاق من چیزی که‌انسان بخورد نبود مگرمقداری جو که در طاقچهٔ‌من بود، ازآن مدّتی میخوردم تااینکه آنرا کیل کردم پس تمام‌شد. و در روایتی آمده‌که‌خانوادهٔ محمّد (ص) از نان جو دو روز پی درپی سیرنشدند تااو وفات‌کرد. و در روایتی پیغمبر (ص) فوت‌کرد درحالیکه از نان و زیت دریکروز دومرتبه سیرنشد. واز عایشه روایت شده‌که‌گفت برما یکماه میگذشت که‌آتش درخانهٔ‌ما روشن نمیشد فقط خرمابود و آب مگرآنکه برای ما گوشت‌کمی‌آورده‌شود.

۲ـ ش جاءَتْ فاطِمَةُ (ع) إِلَى النَّبِيِّ (ص) بِكِسْرَةٍ فَأَكَلَها وَ قالَ: أَما إِنَّهُ أَوَّلُ طَعامٍ دَخَلَ فَمَ أَبيكِ مُنْذُ ثَلاثٍ(۲).

یعنی، فاطمه (ع) پارهٔ‌نانی برای پیغمبر (ص) آورد و او آنرا خورد وفرمود آگاه‌باش این اوّلین طعامی است که‌داخل دهان پدرت شده درمدت سه‌روز.

۳ـ ج قالَتْ عائِشَةُ لِعُرْوَةَ يَابْنَ أُخْتي إِنْ كُنّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهِلالِ ثَلاثَةَ أَهِلَّةٍ فِي شَهْرَيْنِ وَ ما أُوقِدَتْ فِي أَبْياتِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) نارٌ فَقُلْتُ: ما كانَ يُعيشُكُمْ؟ قالَتْ: الْأَسْوَدانِ التَّمْرُ وَالْماءُ إِلّا أَنَّهُ قَدْ كانَ لِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) جيرانٌ مِنَ الْأَنْصارِ كانَ لَهُمْ مَنائِحُ كانُوا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۷۵.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۷/ص ۱۴.

يَمْنَحُونَ مِنْهَا رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَيَسْقِينَاهُ. وَ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (رض) قَالَ: أَلَسْتُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ وَ مَا يَجِدُ مِنَ الدَّقَلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ. وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَبِيتُ اللَّيَالِي الْمُتَتَابِعَةَ طَاوِيًا وَ أَهْلُهُ لَا يَجِدُونَ عَشَاءً وَ كَانَ أَكْثَرُ خُبْزِهِمْ خُبْزَ الشَّعِيرِ. وَ عَنْ أَبِي طَلْحَةَ (رض) قَالَ: شَكَوْنَا إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) الْجُوعَ وَ رَفَعْنَا عَنْ بُطُونِنَا عَنْ حَجَرٍ حَجَرٍ فَرَفَعَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَنْ حَجَرَيْنِ.(۱)

یعنی، عایشه به خواهرزادهٔ خود عُرْوه گفت ای خواهرزاده ما نظر به ماه میکردیم سه ماه درمیان دو ماه درحالیکه آتشی درخانه‌های رسولخدا (ص) افروخته نمیشد. عُرْوه گفت پس معاش شما چه بود؟ گفت خرما و آب جُز اینکه برای رسولخدا (ص) همسایگانی از انصار بود که بزهای شیری داشتند از آن به ما عطا میکردند و به ما میآشامیدند. و از نُعْمانِ بْنِ بَشیر روایت شده که گفت آیا چنین نیست که شما هرچه بخواهید غذا و آشامیدنی دارید من پیغمبرشما را دیدم که خرمای خشکیده نمی‌یافت که شکم خودرا پرکند. و از اِبْنِ‌عَبّاس روایت شده که گفت رسولخدا (ص) شبهای پی‌درپی میخوابید گرسنه وخانوادهٔ او عَشائی نمی‌یافتند و اکثرنانشان نان جو بود. و از اَبی‌طَلْحَه روایت شده که گفت ما شکایت کردیم نزدرسولخدا (ص) از گرسنگی و از شکم سنگهائی که بسته‌بودیم هرکسی یک سنگ نشان دادیم رسولخدا (ص) شکم خودرا با دوسنگ نشان داد.

۴- ش مَرَّتِ امْرَأَةٌ بَذِيَّةٌ بِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَهُوَ يَأْكُلُ وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى الْحَضِيضِ فَقَالَتْ يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ تَأْكُلُ أَكْلَ الْعَبْدِ وَتَجْلِسُ جُلُوسَهُ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ وَ أَيُّ عَبْدٍ أَعْبَدُ مِنِّي. وَ عَنِ الْبَاقِرِ (ع) قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَأْكُلُ أَكْلَ الْعَبْدِ وَيَجْلِسُ جِلْسَةَ الْعَبْدِ وَ كَانَ يَأْكُلُ عَلَى الْحَضِيضِ وَ يَنَامُ عَلَى الْحَضِيضِ.(۲)

یعنی، زن بدزبانی به رسولخدا (ص) گذشت درحالیکه او غذا میخورد و برزمین نشسته‌بود، پس گفت ای محمّد تو مانند بنده غذا میخوری

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۷۵ و ۱۷۶.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۶/ص ۵۵۹.

و بنده‌وار می‌نشینی، رسولخدا (ص) بما و فرمود کدام بنده‌ای از من بنده‌تراست. و از امام‌باقر (ع) روایت شده‌که رسولخدا (ص) بنده‌وار میخورد و بنده‌وار می‌نشست و برزمین غذا میخورد وبر زمین میخوابید.

۵- ج عَنْ مُحَمَّدِبْنِ سِيرِينَ(رض) قَالَ: كُنَّا عِنْدَأَبِي‌هُرَيْرَةَوَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ مُمَشَّقَانِ مِنْ كَتَّانٍ فَتَمَخَّطَ فِي أَحَدِهِمَا ثُمَّ قَالَ: بَخٍ بَخٍ يَتَمَخَّطُ أَبُوهُرَيْرَةَ فِي الْكَتَّانِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَ إِنِّي لَأَخِرُّ فِيمَا بَيْنَ مِنْبَرِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَحُجْرَةِ عَائِشَةَ مِنَ الْجُوعِ مَغْشِيًّا عَلَيَّ فَيَجِيءُ الْجَائِي فَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلٰى عُنُقِي يَرٰى أَنَّ بِيَ الْجُنُونَ وَمَا بِي جُنُونٌ وَ مَاهُوَ إِلَّا الْجُوعُ. وَ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ قَالَ نَامَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص)عَلٰى حَصِيرٍ فَقَامَ وَ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ فَقُلْنَا : يَارَسُولَ اللّٰهِ لَوِاتَّخَذْنَالَكَ (أَيْ فِرَاشًا لَيِّنًا) فَقَالَ: مَالِي وَمَالِلدُّنْيَا مَاأَنَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا[1]

یعنی، از مُحَمَّدِبْنِ سِيرِين روایت شده‌که‌گفت مانزد ابوهریره بودیم درحالیکه دوجامهٔ‌رنگی نازک دربرکرده‌بود و دریکی‌ازآنها نظرمیکرد سپس‌گفت به‌به ابوهریره درمیان جامهٔ‌کتان است بتحقیق خودمرا دیدم درحالیکه افتاده‌بودم درمیان منبر رسول خدا (ص) و حجرهٔ‌عایشه، ازگرسنگی غش‌کرده‌بودم، پس‌یکی میآمدو قدم‌خودرا برگردن من مینهاد وخیال میکرد من دیوانه‌ام وحال آنکه‌من دیوانه‌نبودم ونبودمگرگرسنگی. و روایت شده‌ازعَبْدُاللّٰه که‌گفت پیغمبر (ص) برحصیری خوابیده‌بود، برخاست درحالیکه‌حصیر اثرکرده‌بود درپهلوی او، پس‌ما گفتیم يَارَسُولَ اللّٰه اگر بشود برای تو فرش‌نرمی تهیّه‌کنیم فرمود مرا با دنیا چه‌کار‌من‌دردنیا نیستم مگرمانند سواره‌ای‌که زیردرختی استراحت‌کند سپس‌کوچ کند وآنرا رهاکند.

۶- ش قَالَ الْبَاقِرُ (ع): اُذْكُرْعَيْشَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَإِنَّمَا كَانَ قُوتُهُ الشَّعِيرَ وَحَلْوَاهُ التَّمْرَ وَ وَقُودُهُ السَّعَفَ إِذَا وَجَدَهُ[2]

---

(۱) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۱۷۶ و ۱۷۷.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۵/ص ۲۴۰.

يعني، امام باقر (ع) فرمود بياد آر زندگى رسولخدا (ص) را كه همانا قوت او نان جو بود و شيرينى او خرما و آتش افروز او جريدهٔ خرما هرگاه مى‌يافت بود.

٧- ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) قالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ (ص) في ساعَةٍ لايَخْرُجُ فيها وَ لايَلْقاهُ فيها أَحَدٌ فَأَتاهُ أَبُوبَكْرٍ (رض) فَقالَ: ما جاءَ بِكَ يا أَبابَكْرٍ فَقالَ: خَرَجْتُ أَلْقى رَسُولَ اللّٰهِ (ص) وَ أَنْظُرُ في وَجْهِهِ فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جاءَ عُمَرُ فَقالَ: ما جاءَ بِكَ يا عُمَرُ قالَ: الْجُوعُ يا رَسُولَ اللّٰهِ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): وَ أَنا قَدْ وَجَدْتُ بَعْضَ ذٰلِكَ، فَانْطَلَقُوا إِلىٰ مَنْزِلِ أَبِي الْهَيْثَمِ بْنِ التَّيِّهانِ الْأَنْصارِيِّ وَ كانَ رَجُلًا كَثيرَ النَّخْلِ وَ الشّاءِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ خَدَمٌ فَلَمْ يَجِدُوهُ فَقالُوا لِامْرَأَتِهِ: أَيْنَ صاحِبُكِ فَقالَتْ انْطَلَقَ يَسْتَعْذِبُ لَنَا الْماءَ فَلَمْ يَلْبَثُوا أَنْ جاءَ أَبُوالْهَيْثَمِ بِقِرْبَةٍ يَزْعَبُها فَوَضَعَها ثُمَّ جاءَ يَلْتَزِمُ النَّبِيَّ (ص) وَ يُفَدِّيهِ بِأَبيهِ وَ أُمِّهِ ثُمَّ انْطَلَقَ بِهِمْ إِلىٰ حَديقَتِهِ فَبَسَطَ لَهُمْ بِساطًا ثُمَّ انْطَلَقَ إِلىٰ نَخْلَةٍ فَجاءَ بِقِنْوٍ فَوَضَعَهُ فَقالَ النَّبِيُّ (ص): أَفَلا تَنَقَّيْتَ لَنا مِنْ رُطَبِهِ فَقالَ: يا رَسُولَ اللّٰهِ إِنّي أَرَدْتُ أَنْ تَخَيَّرُوا مِنْ رُطَبِهِ وَ بُسْرِهِ فَأَكَلُوا وَ شَرِبُوا مِنْ ذٰلِكَ الْماءِ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): هٰذا وَالَّذي نَفْسي بِيَدِهِ مِنَ النَّعيمِ الَّذي تُسْأَلُونَ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ ظِلٌّ بارِدٌ وَ رُطَبٌ طَيِّبٌ وَ ماءٌ بارِدٌ فَانْطَلَقَ أَبُوالْهَيْثَمِ لِيَصْنَعَ لَهُمْ طَعامًا، فَقالَ النَّبِيُّ (ص): لاتَذْبَحَنَّ ذاتَ دَرٍّ فَذَبَحَ لَهُمْ عَناقًا أَوْ جَدْيًا فَأَتاهُمْ بِها فَأَكَلُوا فَقالَ النَّبِيُّ (ص): هَلْ لَكَ خادِمٌ؟ قالَ: لا، قالَ: فَإِذا أَتانا سَبْيٌ فَأْتِنا فَأُتِيَ النَّبِيُّ (ص) بِرَأْسَيْنِ لَيْسَ مَعَهُما ثالِثٌ فَأَتاهُ أَبُوالْهَيْثَمِ فَقالَ النَّبِيُّ (ص): اخْتَرْ مِنْهُما فَقالَ: يا نَبِيَّ اللّٰهِ اخْتَرْ لي فَقالَ النَّبِيُّ (ص): إِنَّ الْمُسْتَشارَ مُؤْتَمَنٌ خُذْ هٰذا فَإِنّي رَأَيْتُهُ يُصَلّي وَاسْتَوْصِ بِهِ مَعْرُوفًا فَانْطَلَقَ أَبُوالْهَيْثَمِ إِلَى امْرَأَتِهِ فَأَخْبَرَها بِقَوْلِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقالَتْ: ما أَنْتَ بِبالِغٍ ما قالَ فيهِ النَّبِيُّ (ص) حَتّىٰ تُعْتِقَهُ فَقالَ: هُوَ عَتيقٌ فَقالَ النَّبِيُّ (ص): إِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا وَ لاخَليفَةً إِلّا وَلَهُ بِطانَتانِ بِطانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهاهُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ بِطانَةٌ لاتَأْلُوهُ خَبالًا وَمَنْ يُوقَ

بِطانَةَ السُّوءِ فَقَدْ وُقِیَ![1]
یعنی، روایت شده از اَبُوهُرَیره که گفت پیغمبر (ص) بیرون آمد در ساعتی که کسی در آن ساعت بیرون نمیآید و اَحَدی را ملاقات نمیکند (از گرما) پس اَبوبکر نزد او آمد، حضرت فرمود برای چه آمده ای؟ گفت آمده ام رسولخدا (ص) را ملاقات کنم و در صورت او نظر نمایم، پس مدّتی نگذشت که عُمَر آمد، فرمود چه چیز تورا آورده؟ عمر گفت گرسنگی یا رَسُولَ اللّه، رسولخدا (ص) فرمود من هم بعضی از این را واجدم، پس رفتند به منزل اَبُوالْهَیْثَم بْنِ تَیِّهانِ اَنْصاریّ (رض) او و مردی بود که درخت و گوسفند بسیار داشت و خادمی نداشت، پس او را نیافتند، به زن او گفتند شوهرت کجا است؟ گفت رفته برای ما آب بیاورد، پس توقّفی نکردند که او با مَشکی رسید که به دوش گرفته بود، به زمین گذاشت و آمد خدمت پیغمبر (ص) و گفت پدر و مادرم فدایت و ایشان را برد به باغ خود و برای ایشان فرشی پهن کرد، سپس رفت از درختی شاخهٔ خرمائی آورد و گذاشت خدمت پیغمبر (ص)، پیغمبر فرمود چرا رطب خوب آنرا جدا نکردی، عرض کرد من خواستم خودشما جدا کنید، پس خوردند و آشامیدند از آن آب. پس رسولخدا (ص) فرمود: قسم به آنکه جانم بدست او ست از نعمتی که از آن در قیامت سؤال میکنند همین است سایهٔ سرد، خرمای پاکیزه و آب سرد. پس اَبُوالْهَیْثَم رفت تا طعامی بسازد پیغمبر (ص) فرمود حیوان صاحب شیررا ذبح مکن، پس او یک بز بسال نرسیده را ذبح نمود و آورد و آنان خوردند، پیغمبر (ص) فرمود آیا خادمی داری؟ گفت نه، فرمود گاهی که اسیرانی برای ما آمد بیا، پس از آن برای پیغمبر (ص) دو اسیر آمد و اَبُوالْهَیْثَم خدمت رسید، پیغمبر (ص) فرمود یکی از آنها را انتخاب کن، گفت یا رَسُولَ اللّه برای من انتخاب کن، پیغمبر (ص) فرمود اَلْمُسْتَشارُ مُؤْتَمَن، این را بگیر که من دیدم نماز میخواند و سفارش او را بکن که مراعات او کنند، پس اَبُوالْهَیْثَم آمد به زن خود خبر داد و قول

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۷۷ ، ۱۷۸ و ۱۷۹.

رسولخدا (ص) را گفت، زن گفت تو نمیرسی به آنچه رسولخدا (ص) گفته تا اینکه اورا آزاد کنی، او گفت او آزاد است، پس پیغمبر (ص) فرمود: خدا پیغمبر و خلیفه‌ای را نفرستاد مگر اینکه برای او اصحابی بود یکی اورا امر به معروف ونهی از منکر میکرد و یکی دیگر خیر و آنکه از اصحاب بد بپرهیزد بتحقیق محفوظ مانده.

۸- ج وَقِيلَ لِسَهْلٍ (رض): أَكَلَ النَّبِيُّ (ص) النَّقِيَّ الْحُوّارِىَّ فَقَالَ مَا رَأَى رَسُولُ اللّٰهِ (ص) النَّقِيَّ حَتّىٰ لَقِيَ اللّٰهَ فَقِيلَ لَهُ: هَلْ كَانَتْ لَكُمْ مَنَاخِلُ عَلىٰ عَهْدِ النَّبِيِّ (ص)؟ قَالَ: مَا كَانَتْ لَنَا مَنَاخِلُ قِيلَ: فَكَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي الشَّعِيرِ قَالَ: كُنّا نَنْفُخُهُ فَيَطِيرُ مِنْهُ مَا طَارَ ثُمَّ نُثَرِّيهِ فَنَعْجِنُهُ.(۱)

یعنی، به سَهْل گفته شد آیا پیغمبر (ص) نان صاف سفید بدون نخاله خوردیا نه؟ گفت: پیغمبر (ص) نان صاف سفید ندید تا خدا را ملاقات کرد، به او گفته شد آیا شما غربال داشتید درزمان پیغمبر (ص) گفت ما غربال نداشتیم، گفته شد پس چه میکردید درجو گفت: ما فوت میکردیم یعنی میدمیدیم هرچه نخاله را که پرواز میکرد میکرد سپس به آب تر میکردیم وخمیر میکردیم.

أهل الصّفّة

۱- ج عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللّٰهِ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) كَانَ إِذَا صَلّىٰ بِالنّاسِ يَخِرُّ رِجَالٌ مِنْ قَامَتِهِمْ فِي الصَّلاةِ مِنَ الْخَصَاصَةِ وَهُمْ أَصْحَابُ الصُّفَّةِ حَتّىٰ يَقُولُ الْأَعْرَابُ هٰؤُلاءِ مَجَانِينُ أَوْ مَجَانُونَ فَإِذَا صَلّىٰ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) انْصَرَفَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ: لَوْتَعْلَمُونَ مَا لَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ لَأَحْبَبْتُمْ أَنْ تَزْدَادُوا فَاقَةً وَحَاجَةً.(۲)

یعنی، از فَضَالَة بْنِ عُبَيْدِ اللّٰه روایت شده که رسولخدا (ص) چون نماز جماعت بمردم میخواند مردانی میافتادند درنماز از شدّت گرسنگی و آنان اصحاب صُفّه بودند تا آنکه اعراب میگفتند اینان دیوانگانند، پس چون نماز پیغمبر (ص) تمام میشد برمیگشت بسوی

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۷۹ و ۱۸۱.

ایشان ومیفرمود اگربدانید چه مقامی نزدخدا داریدهرآینه دوست میداشتید فقروحاجت شما زیادگردد.

حفظ اللّسان فرض

۱- ج قالَ النَّبِیُّ(ص): إِنَّ الرَّجُلَ لَیَتَکَلَّمُ بِالْکَلِمَةِ لایَرٰی بِها بَأْساً یَهْوی بِها سَبْعینَ خَریفاً فِی النّارِ، وَ إِنَّ الْعَبْدَ لَیَتَکَلَّمُ بِالْکَلِمَةِ مِنْ رِضْوانِ اللّٰهِ لایُلْقی لَها بالاً یَرْفَعُهُ اللّٰهُ بِها دَرَجاتٍ.[1]

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: بدون شک مردی بهکلمهای تکلّم میکند کهبآنکلمه اهمّیّت نداده بواسطهٔآن هفتاد سال درآتش دوزخ میافتاد و بدون شکّ بنده بسخنی تکلّممیکند کهبآن اهمّیّت نمیدهد بواسطهٔآن خدا درجات اورا بالامیبرد.

۲- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إِنَّ عَلی لِسانِ کُلِّ قائِلٍ رَقیباً فَلْیَتَّقِ اللّٰهَ الْعَبْدُ وَلْیَنْظُرْما یَقُولُ.[2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شدهکهفرمود: برهرزبانگویندهای مراقبی است، پس عبد باید ازخدا بترسدوبنگردچهمیگوید.

۳- ش عَنْ أَبی‌ذَرٍّ (رض) عَنِ النَّبِیِّ(ص) فی وَصِیَّتِهِ لَهُ قالَ: مَنْ مَلَکَ ما بَیْنَ فَخِذَیْهِ وَما بَیْنَ لَحْیَیْهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ قُلْتُ وَإِنّا لَنُؤْاخَذُ بِما تَنْطِقُ بِهِ أَلْسِنَتُنا؟ فَقالَ وَهَلْ یَکُبُّ النّاسَ عَلی مَناخِرِهِمْ فِی النّارِ إِلّا حَصائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ إِنَّکَ لایَزالُ سالِماً ما سَکَتَّ فَإِذا تَکَلَّمْتَ کُتِبَ لَکَ أَوْ عَلَیْکَ، یا أَباذَرٍّ إِنَّ الرَّجُلَ لَیَتَکَلَّمُ بِالْکَلِمَةِ مِنْ رِضْوانِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ فَیُکْتَبُ بِها رِضْوانَ اللّٰهِ یَوْمَ لِقیامَةِ وَ إِنَّ الرَّجُلَ لَیَتَکَلَّمُ بِالْکَلِمَةِ فِی الْمَجْلِسِ لِیُضْحِکَهُمْ بِها فَیَهْوی فی جَهَنَّمَ ما بَیْنَ السَّماءِ وَالْأَرْضِ، یا أَباذَرٍّ وَیْلٌ لِلَّذی یُحَدِّثُ فَیَکْذِبُ لِیُضْحِکَ بِهِ الْقَوْمَ وَیْلٌ لَهُ وَیْلٌ لَهُ وَیْلٌ لَهُ یا أَباذَرٍّ مَنْ صَمَتَ نَجا فَعَلَیْکَ بِالصَّمْتِ وَ لاتَخْرُجَنَّ مِنْ فیکَ کِذْبَةٌ أَبَداً قُلْتُ یا رَسُولَ اللّٰهِ فَما تَوْبَةُ الرَّجُلِ الَّذی یَکْذِبُ مُتَعَمِّداً؟ قالَ الْإِسْتِغْفارُ. وَصَلَواتُ الْخَمْسِ تَغْسِلُ ذٰلِکَ.[3]

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۸۲.

(۲)و (۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۳۷ ، ۵۷۷ و ۵۷۸.

یعنی، روایت شده از اَبُوذَر از رسولخدا (ص) در وصیّتِ او به ابوذر فرمود: کسیکه مابین دوران و دوفکّ خودرا مالک باشد وحفظ کند داخل بهشت گردد، عرض کردم ما مؤاخذه میشویم به آنچه بزبان نطق میکنیم؟ فرمود وآیا مردم بهرو به آتش افکنده شوند جُز به نتائج زبانشان، محقّقاً تو همواره سالمی مادامیکه سکوت کنی و چون تکلّم کنی نوشته شود لَهِ تو ویا عَلَیْهِ تو، یا اَبا ذَر بدرستیکه مرد سخن میگوید بهکلمهای از خوشنودی خدای عَزَّوَجَلّ پس نوشته شود بواسطهٔ آن خوشنودی خدای عَزَّوَجَلّ درقیامت، وبدرستیکه تکلّم میکند درمجلسی بهکلمهای برای آنکه بآن بخندانند ایشان را پس سقوط کند در دوزخ بقدر آنچه میان آسمان وزمین است، ای اَبا ذَر وای برآنکه حدیث میگوید ودروغ میگوید تا قومی را بخندانند وای براو وای براو وای براو، ای اباذر هرکس سکوت کرد نجات یافت، برتو باد بهسکوت، والبتّه ازدهانت بیرون نباید هرگز دروغی، گفتم یا رَسُولَ اللّٰه توبهٔ آنکه عمداً دروغ میگوید چیست؟ فرمود استغفار از خدا طلب آمرزش ونماز پنجگانه میشوید آنرا.

۴ـ ش عَنْ عَلِیٍّ (ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): یَقُولُ اللّٰهُ تَبارَکَ وَتَعالیٰ لِابْنِ آدَمَ إِنْ نازَعَکَ بَصَرُکَ إِلیٰ بَعْضِ ما حَرَّمْتُ عَلَیْکَ فَقَدْ أَعَنْتُکَ بِطَبَقَتَیْنِ فَأَطْبِقْ وَ لاتَنْظُرْ وَ إِنْ نازَعَکَ لِسانُکَ إِلیٰ بَعْضِ ما حَرَّمْتُ عَلَیْکَ فَقَدْ أَعَنْتُکَ بِطَبَقَتَیْنِ فَأَطْبِقْ فَلاتَتَکَلَّمْ وَ إِنْ نازَعَکَ فَرْجُکَ إِلیٰ بَعْضِ ما حَرَّمْتُ عَلَیْکَ فَقَدْ أَعَنْتُکَ عَلَیْهِ بِطَبَقَتَیْنِ فَأَطْبِقْ وَ لاتَأْتِ حَراماً(1).

یعنی، از علی (ع) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) فرمود خدای تبارک وتعالیٰ میفرماید یَا ابْنَ آدم اگر چشم تو با تو نزاع کرد وتو را بهآنچه برتو حرام کردهام کشانید من تورا یاری کردهام بدوطبقه پلکهای چشم آنرا روی همبگذار ونظر مکن واگر زبان تو با تو نزاع کرده وتورا بهآنچه حرام کردهام کشانید من تورا یاری کردهام بهدو

---

(1) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ ص ۲۵۱.

طبقه‌لب ، آنها را برهم‌گذار و ساکت باش ، واگر فرج تو با تو نزاع کرد وترا به‌حرام کشانید من تورا یاری کرده‌ام بدوطبقه آنها را برهم گذار و حرامی را نیاور.

۵ـ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ ضَمِنَ لِی ما بَیْنَ لَحْیَیْهِ وَ ما بَیْنَ رِجْلَیْهِ ضَمِنْتُ لَهُ الْجَنَّةَ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه برای من ضامن گردد که‌مابین دولب و دوپای خودرا حفظ کند من برای اوضامن بهشت گردم.(و بهمین‌مضمون در تاج ، ج۵، ص ۱۸۳ نیزذکرشده‌است).

۶ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: أَمْسِکْ لِسانَکَ فَإِنَّها صَدَقَةٌ تَتَصَدَّقُ بِها عَلٰی نَفْسِکَ ثُمَّ قالَ وَلا یَعْرِفُ عَبْدٌ حَقِیقَةَ الْإِیمانِ حَتّٰی یَخْزُنَ لِسانَهُ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: زبانت را نگهدار که این صدقه‌ایست که‌تو برخودت صدقه میدهی که‌حفظ بمانی، سپس فرمود بنده‌حقیقت‌ایمان را نشناسد تا زبانش را زندانی کند.

۷ـ ش عَنْ أَبِی‌ذَرٍّ عَنِ النَّبِیِّ (ص) فِی وَصِیَّتِهِ لَهُ قالَ: یا أَبا ذَرٍّ الذّاکِرُ فِی الْغافِلِینَ کَالْمُقاتِلِ فِی الْفارِّینَ فِی سَبِیلِ اللّٰهِ، یا أَبا ذَرٍّ الْجَلِیسُ الصّالِحُ خَیْرٌ مِنَ الْوَحْدَةِ وَالْوَحْدَةُ خَیْرٌ مِنْ جَلِیسِ السَّوْءِ وَ إِمْلاءُ الْخَیْرِ خَیْرٌ مِنَ السُّکُوتِ وَالسُّکُوتُ خَیْرٌ مِنْ إِمْلاءِ الشَّرِّ، یا أَبا ذَرٍّ اتْرُکْ فُضُولَ الْکَلامِ وَحَسْبُکَ مِنَ الْکَلامِ ما تَبْلُغُ بِهِ حاجَتَکَ یا أَبا ذَرٍّ کَفٰی بِالْمَرْءِ کَذِبًا أَنْ یُحَدِّثَ بِکُلِّ ما سَمِعَ یا أَبا ذَرٍّ إِنَّهُ ما مِنْ شَیْءٍ أَحَقَّ بِطُولِ السِّجْنِ مِنَ اللِّسانِ یا أَبا ذَرٍّ إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَ لِسانِ کُلِّ قائِلٍ فَلْیَتَّقِ اللّٰهَ امْرُؤٌ وَلْیَعْلَمْ ما یَقُولُ.(۳)

یعنی، روایت شده از ابوذر از رسولخدا (ص) درجمله‌سفارشی‌که به‌او فرموده ای اباذر کسیکه یادخدا باشد درمیان اهل غفلت مانند جنگجوئی است درمیان فرارکنندگان که‌فرارنکنند‌در‌راه‌خدا ای اباذر همنشین صالح بهتراز‌تنهائی است وتنهائی بهتر از همنشین بداست واظهار‌خیر‌بهتر‌ازسکوتست وسکوت بهتراز ابراز شرّاست ، ای اباذر زیادیهای سخن را رهاکن وازسخن برای‌توکفایت

وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۲۹ ، ۵۳۱ و۵۳۲ و ج۱۱/ص ۳۸۹.

است آنمقداری که به حاجتت برسی، ای اَبا ذر مردِ دروغزن را همین بس که هرچه شنیده بیان میکند، ای اَبا ذر چیزی سزاوارتر بطول زندانی شدن از زبان نیست، ای اَبا ذر خدا نزد زبان هرگوینده ای است، پس باید از امر خدا ترسید و باید دانست چه میگوید.

۸- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): نَجاةُ الْمُؤمِنِ حِفْظُ لِسانِهِ. وَجاءَ رَجُلٌ إلَی النَّبِیِّ (ص) فَقالَ یا رَسُولَ اللّٰهِ أَوصِنی فَقالَ احْفَظْ لِسانَکَ قالَ یا رَسُولَ اللّٰهِ أَوْصِنی قالَ احْفَظْ لِسانَکَ قالَ یا رَسُولَ اللّٰهِ أَوْصِنی قالَ احْفَظْ لِسانَکَ وَیْحَکَ وَهَلْ یَکُبُّ النّاسَ عَلیٰ مَناخِرِهِمْ فِی النّارِ إلّا حَصائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: نجات مؤمن درحفظ زبانش میباشد. و مردی خدمت رسولخدا (ص) آمد و عرض کرد مرا وصیّت کن، حضرت فرمود زبانت را حفظ کن، عرض کرد یا رَسُولَ اللّٰه مرا وصیّت کن، فرمود: نگهبان زبانت باش، عرض کرد یا رَسُولَ اللّٰه مرا وصیّت کن فرمود زبانت را نگهدار، وای برتو وآیا مردم را چه برومی افکند درآتش جزنتیجهٔ زبانشان.

۹- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ کانَ ناطِقاً فَکانَ مَنْطِقُهُ بِغَیْرِ ذِکْرِ اللّٰهِ کانَ لاغِیاً وَ مَنْ کانَ صامِتاً فَکانَ صَمْتُهُ لِغَیْرِ ذِکْرِ اللّٰهِ کانَ ساهِیاً.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس ناطق باشد ونطق او بغیر ذکرخدا بود لغو گفته وهرکس ساکت شد و سکوتش برای غیریاد خدا شد او غافل است.

۱۰- ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): رَحِمَ اللّٰهُ مَنْ قالَ خَیْراً فَغَنِمَ أَوْ سَکَتَ عَلیٰ سُوءٍ فَسَلِمَ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خدا رحمت کند آنکه را سخن خیری گوید و بهره برد ویا برسخن بدی ساکت باشد و سلامت برد.

۱۱- ش جاءَتْ فاطِمَةُ تَشْکُو إلیٰ رَسُولِ اللّٰهِ بَعْضَ أَمْرِها

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۳۳ و ۵۳۴ و ج۱۱/ص ۳۹۷ و ج۱۲/ص ۲۳۸.

فَأَعْطاها كربة وَ قالَ تَعَلَّمِي ما فِيها فَإذا فِيها مَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلايُؤْذِ جارَهُ وَ مَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَ مَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ يَسْكُتْ.(۱)

یعنی، فاطمه (ع) آمدکه شکایت کند نزدرسولخدا (ص) را جعبه برخی ازامورخود، رسولخدا (ص) بسته‌ای داد و فرمود آنچه درآن است بیاموز و ناگاه درآن بود هرکس ایمان به‌خدا وقیامت دارد باید همسایه‌را نیازارد و کسیکه ایمان به‌خدا و روزجزاء دارد باید مهمان خودرا گرامی بدارد وهرکس ایمان به‌خدا وروزجزاء دارد باید سخن خیرگویدویا ساکت باشد.

۱۲- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: مَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ. وَ عَنْ سُفْيانَ الثَّقَفِيِّ (رض) قالَ: قُلْتُ يا رَسُولَ اللّٰهِ حَدِّثْنِي بِأَمْرٍ أَعْتَصِمُ بِهِ، قالَ: قُلْ رَبِّيَ اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقِمْ، قُلْتُ: يا رَسُولَ اللّٰهِ ما أَخْوَفُ ما تَخافُ عَلَيَّ؟ فَأَخَذَ بِلِسانِ نَفْسِهِ ثُمَّ قالَ: هٰذا. وَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عامِرٍ (رض) قالَ: قُلْتُ يا رَسُولَ اللّٰهِ مَا النَّجاةُ؟ قالَ: أَمْسِكْ عَلَيْكَ لِسانَكَ وَلْيَسَعْكَ بَيْتُكَ وَابْكِ عَلىٰ خَطِيئَتِكَ. وَ قالَ (ص): لاتُكْثِرُوا الْكَلامَ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللّٰهِ فَإِنَّ كَثْرَةَ الْكَلامِ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللّٰهِ قَسْوَةٌ لِلْقَلْبِ وَ إِنَّ أَبْعَدَ النّاسِ مِنَ اللّٰهِ الْقَلْبُ الْقاسِي.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هرکس ایمان به‌خدا و روزقیامت دارد بایدسخن خیربگوید ویا ساکت باشد. واز سُفْیان ثَقَفِیّ روایت شده که‌گوید گفتم‌یا رَسُولَ اللّٰه چیزی برایم بگو که به‌آن چنگ زنم، فرمود بگو پروردگارم خدا سپس استقامت نما، گفتم یا رَسُولَ اللّٰه چیست آنچه بیشتربرمن میترسی؟ حضرت زبان خودرا گرفت و فرمود: این. و از عُقْبَة‌بْن عامِر روایت شده که گوید گفتم‌یا رَسُولَ اللّٰه نجات درچه‌باشد؟ فرمود: زبانت را بر خود نگهدار و خانه‌ات باش و بیرون میا و برگناهت گریه‌کن. و

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۸۷ و ۴۸۸.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۸۳.

فرمود: زیاد سخن نگوئید غیر ذکر خدا زیرا کثرت کلام به غیر ذکر خدا قساوت قلب است و محقّقاً دورترین مردم از خدا قلب با قساوت است.

۱۳- ج عَنِ النَّبِیّ (ص) قالَ: کُلُّ کَلامِ ابْنِ آدَمَ عَلَیْهِ لا لَهُ إِلّا أَمْرٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهْیٌ عَنْ مُنْکَرٍ أَوْ ذِکْرُ اللّهِ تَعالی. وَ قالَ (ص): إِذا أَصْبَحَ ابْنُ آدَمَ فَإِنَّ الأَعْضاءَ کُلَّها تُکَفِّرُ اللِّسانَ فَتَقُولُ: اتَّقِ اللّهَ فِینا فَإِنَّما نَحْنُ بِکَ فَإِنِ اسْتَقَمْتَ اسْتَقَمْنا وَ إِنِ اعْوَجَجْتَ اعْوَجَجْنا. وَقالَ (ص): مَنْ عَیَّرَ أَخاهُ بِذَنْبٍ لَمْ یَمُتْ حَتّی یَعْمَلَهُ وَ قالَ (ص): لاتُظْهِرِ الشَّماتَةَ لِأَخِیکَ فَیَرْحَمَهُ اللّهُ وَ یَبْتَلِیَکَ(۱).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هر سخن بنی آدم بر ضرر او است نه نفع او مگر امر به معروف و یا نهی از منکر و یا ذکر خدای تعالی. و فرمود فرزند آدم چون صبح کند تمام اعضای بدن زبان را مخاطب قرار میدهند و میگویند از خدا بترس و ما را مراعات کن که ما بواسطهٔ تو و بستهٔ به تو ایم اگر راست بروی ما راست میرویم و اگر کج کنی ما کج میشویم. و فرمود: هرکس برادرش را به گناهی عیبجوئی کند نمی‌میرد تا خود مرتکب شود. و فرمود: برادرت را علنی شماتت مکن که خدا او را رحم کند و تو را مبتلا نماید.

السّلامة فی العزلة

۱- ج جاءَ رَجُلٌ أَعْرابِیٌّ إِلَی النَّبِیّ (ص) فَقالَ: یا رَسُولَ اللّهِ أَیُّ النّاسِ خَیْرٌ قالَ: رَجُلٌ جاهَدَ بِنَفْسِهِ وَمالِهِ، وَرَجُلٌ فِی شِعْبٍ مِنَ الشِّعابِ یَعْبُدُ رَبَّهُ وَیَدَعُ النّاسَ مِنْ شَرِّهِ. وَ قالَ (ص): یَأْتِی عَلَی النّاسِ زَمانٌ یَکُونُ خَیْرُ مالِ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ الْغَنَمَ یَتْبَعُ بِها شَعَفَ الْجِبالِ وَ مَواقِعَ الْقَطْرِ یَفِرُّ بِدِینِهِ مِنَ الْفِتَنِ(۲).

یعنی، مردی اعرابیّ خدمت پیغمبر (ص) آمد وگفت یا رَسُولَ اللّه چه مردمی بهترند؟ فرمود مردی که با جان و مال جهاد کند ومردی که دریکی از شعبه‌ها ودرّه‌ها عبادت پروردگار خود کند و مردم را از

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۸۴ و ۱۸۵.

شرّخود رها نماید. و فرمود: زمانی برمردم بیاید که بهترین مال مردمسلمان گوسفندباشد بدنبال آن سرکوهها و محلّ قطرات باران برود و با دین‌خود از فتنه‌ها فرار نماید.

۲ــ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: سَيَأْتِي زَمَانٌ عَلَى النَّاسِ لاٰيُنَالُ فِيهِ الْمُلْكُ إِلاَّ بِالْقَتْلِ (إِلَى أَنْ قَالَ) فَمَنْ أَدْرَكَ ذٰلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنىٰ وَ صَبَرَ عَلَى الْبِغْضَةِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَ صَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتَاهُ اللّٰهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صِدِّيقاً مِمَّنْ صَدَّقَ بِي.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: بزودی برمردم زمانی بیایدکه‌درآنزمان به مُلک دسترسی نباشد مگربکشتن تا آنکه‌فرمود پس‌آنکه آنزمان را درک کند و برفقرشکیبائی کند باآنکه میتواندخودرا غنیّ‌کند و بربغض مردم صبرکند باآنکه برکسب محبّت ایشان قادراست و برذلّت صبرکند با اینکه برعزّت قادر است خدایتعالی ثواب پنجاه صدّیق ازکسانیکه بمن تصدیق کرده‌اند بهاو عطاکند.

۳ــ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: طُوبىٰ لِعَبْدٍ نُوَمَةٍ عَرَفَهُ اللّٰهُ وَ لَمْ يَعْرِفْهُ النَّاسُ أُولٰئِكَ مَصَابِيحُ الْهُدىٰ وَ يَنَابِيعُ الْعِلْمِ وَ تَنْجَلِي عَنْهُمْ كُلُّ فِتْنَةٍ مُظْلِمَةٍ لَيْسُوا بِالْمَذَايِيعِ الْبُذُرِ وَ لاَ بِالْجُفَاةِ الْمُرَائِينَ.(۲)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت‌شده که‌فرمود: خوشا به‌عبدی که گمنام‌باشد خدا اورا شناخته و مردم‌ورا نشناخته‌اند آنان چراغهای هدایتند و چشمه‌های دانشند، از ایشان برطرف میشود هرفتنهٔ‌تاریکی، افشاکنندهٔ‌مجادله‌کننده‌نیستند و ستمکار ریاکارنباشند.

كمال الإيمان في ترك مالابأس به

۱ــ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: لاٰيَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِينَ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۰۸ و ۴۹۳.

حَتّٰى يَدَعَ مٰا لاٰبَأْسَ بِهِ حَذَراً مِمّٰا بِهِ الْبَأْسُ . وَ قٰالَ(ص) : إِنَّ مِنْ حُسْنِ إِسْلاٰمِ الْمَرْءِ تَرْكَهُ مٰا لاٰيَعْنِيهِ . وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) قٰالَ: تُوُفِّيَ رَجُلٌ مِنَ الصَّحٰابَةِ فَقٰالَ رَجُلٌ: أَبْشِرْ بِالْجَنَّةِ فَقٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) : أَ وَ لاٰتَدْرِي فَلَعَلَّهُ تَكَلَّمَ فِيمٰا لاٰيَعْنِيهِ أَوْ بَخِلَ بِمٰا لاٰيَنْقُصُهُ(۱)!

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: بنده به درجهٔ متّقین نمیرسد تاآنکه مباح را ترک کند برای حذرکردن از حرام . و فرمود از خوبی اسلام مرد و محکمی آن اینستکه آنچه به حال او مفیدنیست ترک کند . و از انس روایت شده که گفت مردی از انصار وصحابه فوت کرد، پس مردی گفت بشارت باد تورا به بهشت، پیغمبر (ص) فرمود آیا نمیدانی شاید او سخنیکه به حال او مفید نباشد گفته باشد ویا به چیزی که از او کم نمیشده بخل نموده باشد .

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: مِنْ حُسْنِ إِسْلاٰمِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مٰا لاٰيَعْنِيهِ وَقٰالَ(ص) : مَنْ لاٰيَحْسَبُ كَلاٰمَهُ مِنْ عَمَلِهِ كَثُرَتْ خَطٰايٰاهُ وَ حَضَرَ عَذٰابُهُ وَ مَنْ رَأَى مَوضِعَ كَلاٰمِهِ مِنْ عَمَلِهِ قَلَّ كَلاٰمُهُ إِلاّٰ فِيمٰا يَعْنِيهِ(۲)!

یعنی از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: از خوبی اسلام مرد ترک اواست آنچه را برای او مفیدنیست . و فرمود کسیکه کلامش را ازعمل خود حساب نمیکند خطاهای او زیاد وعذاب او حاضر است . و کسیکه محلّ کلامش را ازعملش میبیند کلام او کم است مگردرموردیکه هدفی داشته باشد .

۳- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: تَفَكُّرُ سٰاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ قِيٰامِ لَيْلَةٍ .وَ قٰالَ(ص) : لاٰفَقْرَ أَشَدُّ مِنَ الْجَهْلِ وَ لاٰمٰالَ أَعْوَدُ مِنَ الْعَقْلِ(۳)!

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: فکرکردن ساعتی بهتر ازقیام شبی است . وفرمود: فقری سخت تر و بدتر از نادانی نباشد و مالی پرفائده تر ازعقل نیست .

الأجرالعظيم في الصّبر على حكم الله تعالىٰ

قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالىٰ: رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ وَ أَعَدَّلَهُمْ جَنّٰاتٍ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ص ۱۸۵ و ۱۸۶ .
(۲) و (۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۳۷ و ج۱۱/ص ۱۵۴ و ۱۶۲ .

تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (۱).

° ° °

۱- ج قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: مَا لِعَبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبَضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبَهُ إِلَّا الْجَنَّةُ. وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الزَّرْعِ لَا تَزَالُ الرِّيحُ تُمِيلُهُ وَ لَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ يُصِيبُهُ الْبَلَاءُ، وَ مَثَلُ الْكَافِرِ كَمَثَلِ شَجَرَةِ الْأَرْزِ لَا تَهْتَزُّ حَتَّى تَسْتَحْصِدَ (۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خدایتعالی میفرماید برای بندهٔ مؤمن من نزد من اجری نیست جز بهشت وقتیکه محبوب با صفای او را بگیرم. ورسولخدا (ص) فرمود: مثل مؤمن مثل زراعتی استکه همواره باد اورا خم وراست میکند و همواره به مؤمن بلامیرسد و مثل کافر مثل درخت صنوبری است باد اورا حرکت نمیدهد تا درو شود و از ریشه کنده شود.

۲- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَ وَلَدِهِ وَمَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ. وَ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ (رض) قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً؟ قَالَ: الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ فَيُبْتَلَى الرَّجُلُ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ فَإِنْ كَانَ دِينُهُ صُلْبًا اشْتَدَّ بَلَاؤُهُ وَ إِنْ كَانَ فِي دِينِهِ رِقَّةٌ ابْتُلِيَ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ فَمَا يَبْرَحُ الْبَلَاءُ بِالْعَبْدِ حَتَّى يَتْرُكَهُ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ مَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ. وَ قَالَ (ص): إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدِهِ الْخَيْرَ عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا وَ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتَّى يُوَافِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. وَ قَالَتْ عَائِشَةُ (رض) مَا رَأَيْتُ الْوَجَعَ عَلَى أَحَدٍ أَشَدَّ مِنْهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص). وَ قَالَ (ص): إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا وَ مَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ. وَ قَالَ (ص): مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ رِضَاهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ لَهُ، وَ مِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ تَرْكُهُ اسْتِخَارَةَ اللَّهِ، وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ سُخْطُهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ لَهُ (۳).

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ توبه/ آیهٔ ۱۰۰.
(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ ص ۱۸۶، ۱۸۷ و ۱۸۸.

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: همیشه بلاء با مؤمن و مؤمنه هست در جانش و فرزندش و مالش تا اینکه خدا را ملاقات کند و گناهی بر او نباشد. و از مُصْعَبِ بْنِ سَعْد از پدرش روایت شده که گفت گفتم یا رَسُولَ اللّٰه کدامیک از مردم بلا و گرفتاریشان شدیدتر است؟ فرمود پیمبران سپس مانندتر و مانندتر به ایشان، پس مرد مطابق دینش مبتلا میشود، اگر دین او محکم است بلای او شدیدتر است و اگر دین او نازک تر است ابتلاء طبق دین او است، پس بلا از بنده جدا نشود تا آنرا رها کند که برزمین راه رود و گناهی بر او نباشد. و فرمود: هرگاه خدا خیر بنده ای را بخواهد عقوبت او را در دنیا بزودی برساند و چون شرّ بنده ای را خواهد عقاب او را نگه دارد تا تمام آنرا روز قیامت بدهد. و عایشه (رض) گفت درد احدی را سخت تر از درد رسولخدا (ص) ندیدم. و رسولخدا (ص) فرمود جزای بزرگ با بلای بزرگست و خدای تعالی چون قومی را دوست بدارد ایشان را مبتلا سازد پس هرکس راضی باشد باشد و هرکه غضبناک باشد باشد و فرمود از سعادت فرزند آدم این استکه به قضای الٰهی راضی باشد و از شقاوت فرزند آدم آنستکه از خدا خیر نخواهد و از او نطلبند و از شقاوت فرزند آدم است که به قضای الٰهی غضبناک باشد.

۳ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: عَلامَةُ الصّابِرِ فِي ثَلاثٍ: أَوَّلُها أَنْ لايَكْسَلَ وَ الثّانِيَةُ أَنْ لايَضْجَرَ وَ الثّالِثَةُ أَنْ لايَشْكُوَ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِأَنَّهُ إِذا كَسِلَ فَقَدْ ضَيَّعَ الْحُقُوقَ وَ إِذا ضَجِرَ لَمْ يُؤَدِّ الشُّكْرَ وَ إِذا شَكا مِنْ رَبِّهِ عَزَّوَجَلَّ فَقَدْ عَصاهُ. وَ قالَ (ص): الصَّبْرُ ثَلاثَةٌ صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَ صَبْرٌ عِنْدَ الطّاعَةِ وَ صَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ، فَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمُصِيبَةِ حَتّى يَرُدَّها بِحُسْنِ عَزائِها كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ ثَلاثَمِائَةِ دَرَجَةٍ ما بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَما بَيْنَ السَّماءِ وَالْأَرْضِ وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى الطّاعَةِ كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ سِتَّمِائَةِ دَرَجَةٍ ما بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَما بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى مُنْتَهَى الْعَرْشِ وَ مَنْ صَبَرَ عَنِ الْمَعْصِيَةِ كَتَبَ

اللّهُ لَهُ تِسْعَمِائَةِ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ كَمَا بَيْنَ تُخُومِ الْأَرْضِ إِلَى مُنْتَهَى الْعَرْشِ.[1]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: علامت صابر در سه چیز است اوّل آنکه کسل نشدن و دوّم بی‌قراری نکردن و سوّم شکایت نکردن از پروردگار عَزَّوَجَلَّ زیرا هرگاه کسل شود محقّقاً حقوق را ضایع کند و چون بی‌قرار گردد شکر خدا ادا نکند و هرگاه از پروردگار خود عَزَّوَجَلَّ شکایت کند او را عصیان کرده است. و نیز روایت شده که رسول خدا (ص) فرمود: صبر بر سه قسم است صبر وقت مصیبت وصبر وقت طاعت و صبر از معصیت، پس آنکه بر مصیبت صبر کند تا آنرا به نیکی عزایش برگرداند خدا برای او سیصد درجه بنویسد که مابین هر درجه تا درجهٔ دیگر مانند میان آسمان وزمین باشد و آنکه برطاعت صبر کند خدا برای او ششصد درجه بنویسد که مابین هر درجه تا درجهٔ دیگر مانند زیر زمین تا انتهای عرش باشد و آنکه برمعصیت صبر کند خدا برای او نهصد درجه بنویسد که مابین این درجه تا آن درجه مانند میان زیر طبقات زمین تا انتهای عرش باشد.

۴ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ عَنِ اللّهِ أَيْنَ أَهْلُ الصَّبْرِ قَالَ فَيَقُومُ عُنُقٌ مِنَ النَّاسِ فَتَسْتَقْبِلُهُمْ زُمْرَةٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَيَقُولُونَ لَهُمْ مَا كَانَ صَبْرُكُمْ هٰذَا الَّذِي صَبَرْتُمْ فَيَقُولُونَ صَبَرْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى طَاعَةِ اللّهِ وَ صَبَرْنَاهَا عَنْ مَعْصِيَةِ اللّهِ قَالَ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ عِنْدِ اللّهِ صَدَقَ عِبَادِي خَلُّوا سَبِيلَهُمْ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ.[2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: چون روز قیامت شود منادی از طرف خدا ندا کند که اهل صبر کجایند؟ فرمود عدّه‌ای از مردم برخیزند که فرشتگان آنان را استقبال نمایند و به ایشان گویند صبر شما چه بود؟ گویند ما جان خود را به صبر بر طاعت خدا وا داشتیم و جانهای خود را از معصیت خدا نگاه داشتیم، فرمود پس منادی از طرف

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ ص ۱۸۷، ۱۸۹ و ۳۲۰.

خدا نکند که بندگان من راست میگویند رها کنید ایشان را که بدون حساب وارد بهشت گردند.

۵- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: يَوَدُّ أَهْلُ الْعَافِيَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِينَ يُعْطَىٰ أَهْلُ الْبَلَاءِ الثَّوَابَ لَوْ أَنَّ جُلُودَهُمْ كَانَتْ قُرِضَتْ فِي الدُّنْيَا بِالْمَقَارِيضِ. وَ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (ص) فَقَالَ: أَحْصُوا لِي كَمْ يَلْفِظُ الْإِسْلَامَ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَتَخَافُ عَلَيْنَا وَ نَحْنُ مَا بَيْنَ السِّتِّمِائَةِ إِلَى السَّبْعِمِائَةِ، قَالَ: إِنَّكُمْ لَاتَدْرُونَ لَعَلَّكُمْ أَنْ تُبْتَلَوْا، قَالَ: فَابْتُلِينَا حَتَّىٰ جَعَلَ الرَّجُلُ مِنَّا لَايُصَلِّي إِلَّا سِرّاً. وَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ لَايَظْلِمُ مُؤْمِناً حَسَنَةً يُعْطَىٰ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَ يُجْزَىٰ بِهَا فِي الْآخِرَةِ، وَ أَمَّا الْكَافِرُ فَيُطْعَمُ بِحَسَنَاتِ مَا عَمِلَ بِهَا لِلّٰهِ فِي الدُّنْيَا حَتَّىٰ إِذَا أَفْضَىٰ إِلَى الْآخِرَةِ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُجْزَىٰ بِهَا[1].

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: روز قیامت صاحبان عافیت در دنیا دوست میدارند که خوب بود پوست بدنشان با مقراضها مقراض میشد هنگامیکه به اهل بلا جزا و عطا داده میشود. وحُذَیْفه روایت کرده که گفت ما با پیغمبر (ص) بودیم فرمود شماره کنید چه قدرند که بزبان اظهار اسلام میکنند؟ گفتیم یا رَسُولَ اللّٰه ما بین ششصد تا هفتصد، فرمود شما نمیدانید شاید مبتلا شوید، حُذَیْفه گفت ما مبتلا شدیم تا اندازه ای که مردی از ما نماز نمیخواند مگر سِرّاً. و از انس روایت شده که گفت پیغمبر (ص) فرمود خدا بنیکی مؤمنی ستم نمیکند که عطا بها و شود در دنیا و بواسطهٔ آن جزا داده شود در آخرت، و امّا کافر پس بمقابل حسنات او که برای خدا کرده بها و در دنیا عطا شود تا بآخرت که برسد حسنه ای که مورد جزا باشد نداشته باشد.

الفصل الرّابع في القضاء و القدر

۱- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: الشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَ السَّعِيدُ مَنْ

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۸۸.

وُعِظَ بِغَيْرِهِ. وَقٰالَ(ص): إِذٰا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ ثِنْتٰانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً بَعَثَ اللّٰهُ إِلَيْهٰا مَلَكًا فَصَوَّرَهٰا وَ خَلَقَ سَمْعَهٰا وَبَصَرَهٰا وَجِلْدَهٰا وَلَحْمَهٰا وَعِظٰامَهٰا، ثُمَّ قٰالَ: يٰا رَبِّ أَذَكَرٌ أَمْ أُنْثٰى فَيَقْضِي رَبُّكَ مٰا شٰاءَ وَ يَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَقُولُ: يٰا رَبِّ أَجَلُهُ فَيَقُولُ رَبُّكَ مٰا شٰاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَقُولُ: يٰا رَبِّ رِزْقُهُ فَيَقْضِي رَبُّكَ مٰا شٰاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَخْرُجُ الْمَلَكُ بِالصَّحِيفَةِ فِي يَدِهِ فَلاٰ يَزِيدُ عَلٰى مٰا أُمِرَ وَلاٰ يَنْقُصُ. وَ قٰالَ(ص): إِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ قَدْ وَكَّلَ بِالرَّحِمِ مَلَكًا فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ نُطْفَةٌ، أَيْ رَبِّ عَلَقَةٌ أَيْ رَبِّ مُضْغَةٌ، فَإِذٰا أَرٰادَ اللّٰهُ أَنْ يَقْضِيَ خَلْقًا قٰالَ الْمَلَكُ: أَيْ رَبِّ ذَكَرٌ أَوْ أُنْثٰى، شَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ، فَمَا الرِّزْقُ، فَمَا الأَجَلُ فَيُكْتَبُ كَذٰلِكَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ.(1)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: شقیّ کسی استکه شقی باشد درشکم مادرش و سعید کسی‌استکه بواسطهٔ غیر موعظه‌شود. و فرمود چون به‌نطفه چهل ودوشب بگذرد خدا به‌سوی آن مَلَکی‌بفرستد که‌صورت او را بکشد و گوش و چشم و پوست‌وگوشت و استخوان آنرا مرتّب‌کند، سپس‌گوید پروردگارا آیا پسراست یا دختر، پس پروردگارت آنچه‌خواست حُکم ومَلَک بنویسد سپس میگوید پروردگارا اَجَل او، و پروردگارت آنچه‌فرمود میگوید و مَلَک مینویسد سپس میگوید پروردگارا رزق او، پس‌پروردگارت آنچه‌خواست قضاوت میکند ومَلَک مینویسد پس‌آن‌ملک بیرون می‌آید و آن صحیفه بدست او است و آنچه‌امرشده نه‌زیادمیکندونه‌کم. و فرمودکه خدای عَزَّ وَ جَلَّ به‌رَحِم‌موکّل کرده مَلَکی راکه‌میگوید ای پروردگار نطفه‌شد، ای پروردگار عَلَقه‌شد ای پروردگار مُضغه‌شد و چون خدا بخواهد خلقی کند آن‌مَلَک میگوید پروردگارا دختریا پسر، شقیّ ویا سعید پس‌رزق، پس‌اَجَل او که‌مینویسدبدینگونه و حال آنکه‌او در شکم مادراست.

٢ـ ج عَنْ عَلِيٍّ(ع) قٰالَ: كٰانَ رَسُولُ اللّٰهِ(ص) جٰالِسًا ذٰاتَ يَوْمٍ وَفِي يَدِهِ عُودٌ يَنْكُتُ بِهِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقٰالَ: مٰا مِنْكُمْ مِنْ نَفْسٍ إِلاّٰ وَقَدْ

(1) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۸۹ و ۱۹۰.

عَلِمَ مَنْزِلُهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَلِمَ نَعْمَلُ أَفَلَا نَتَّكِلُ، قَالَ: اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ "فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ". وَفِي رِوَايَةٍ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَفِيمَ الْعَمَلُ الْيَوْمَ أَفِيمَا جَفَّتْ بِهِ الْأَقْلَامُ وَجَرَتْ بِهِ الْمَقَادِيرُ أَمْ فِيمَا نَسْتَقْبِلُ؟ قَالَ: لَا، بَلْ فِيمَا جَفَّتْ بِهِ الْأَقْلَامُ وَجَرَتْ بِهِ الْمَقَادِيرُ، قَالَ: فَفِيمَ الْعَمَلُ؟ قَالَ: كُلُّ عَامِلٍ مُيَسَّرٌ لِعَمَلِهِ. وَقَالَ (ص) لِعُمَرَ أَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَإِنَّهُ يَعْمَلُ لِلسَّعَادَةِ وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ فَإِنَّهُ يَعْمَلُ لِلشَّقَاءِ(۱)

یعنی، از علیّ (ع) روایت شده که گفت رسول‌خدا (ص) روزی نشسته بود و در دست او چوبی بود که به زمین خطّ میکشید، پس سرخود را بلند کرد وفرمود کسی از شما نیست مگر آنکه منزل او از بهشت و آتش معلوم ومعیّن شده، گفتند پس چرا عمل کنیم آیا تکیه برعمل نکنیم، فرمود عمل کنید که هرکس متمکّن ومهیّا شده برای آنچه برای آن خلق شده سپس قرائت کرد آیهٔ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ تا آخر یعنی امّا آنکه عطا کند و پرهیزکار باشد و به نیکی تصدیق کند پس اورا متمکّن ومهیّا میسازیم برای آسانی. و درروایت دیگر گفته شد یَا رَسُولَ اللّٰهِ در چه چیز وچرا عمل امروز میباشد درآنچه قلمها نوشته ومقدّرات جاری شده ویا درآنچه بعدخواهد شد؟ فرمود: نه بلکه درآنچه قلمها نوشته ومقدّرات جاری شده، سائل گفت پس عمل درچه میباشد؟ فرمود هرعاملی مهیّا شده برای عمل خود. و به عمر (رض) فرمود: امّا آنکه از اهل سعادتست او برای سعادت عمل میکند وامّا آنکه از اهل شقاوت است او برای شقاوت عمل میکند.

۳- ج عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رض) قَالَ: إِنَّ رَجُلَيْنِ مِنْ مُزَيْنَةَ أَتَيَا رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَقَالَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ مَا يَعْمَلُ النَّاسُ الْيَوْمَ وَيَكْدَحُونَ فِيهِ أَشَيْءٌ قُضِيَ عَلَيْهِمْ وَمَضَىٰ أَوْ فِيمَا يَسْتَقْبِلُونَ بِهِ فَقَالَ: لَا بَلْ شَيْءٌ قُضِيَ عَلَيْهِمْ وَتَصْدِيقُ ذٰلِكَ فِي كِتَابِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ: "وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا". وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ:

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۹۰.

إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ: إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ الْقَلَمَ فَقَالَ: اُكْتُبْ ، قَالَ: مَا أَكْتُبُ؟ قَالَ: اُكْتُبِ الْقَدَرَ مَا كَانَ وَمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى الْأَبَدِ(۱).

یعنی، روایت شده از عِمْرَان بْن حُصَيْن که گفت دو مرد از قبیلهٔ مُزَيْنَه خدمت رسولخدا (ص) آمدند وگفتند يَا رَسُولَ اللّٰه آیا رأی شما دربارهٔ عملیکه امروز مردم میکنند وخودرا بهزحمت میافکنند چه باشد آیا اینچیز قضاء إلٰهی جاری شده وگذشته ویا درآینده چیزی است، فرمود: نه بلکه چیزیست که بر ایشان قضا وقدر جاری شده وتصدیق این درکتاب خدای عَزَّوَجَلّ است که فرموده درسورهٔ شمس وَنَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا . و از عُبَادَة بْن الصَّامِت روایت شده که گفت شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود که اوّل چیزیکه خدا خلق کرد قلم بود پس فرمود بنویس گفت چه بنویسم؟ فرمود بنویس آنچه مقدّر میشود ازآنچه بوده وخواهد بود تا ابد.

۴– ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ خَلَقَ خَلْقَهُ فِي ظُلْمَةٍ فَأَلْقَى عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ فَمَنْ أَصَابَهُ مِنْ ذٰلِكَ النُّورِ اهْتَدٰى وَ مَنْ أَخْطَأَهُ ضَلَّ فَلِذٰلِكَ أَقُولُ: جَفَّ الْقَلَمُ عَلٰى عِلْمِ اللّٰهِ تَعَالٰى(۲).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: خدای عَزَّوَجَلّ خلق خودرا درتاریکی آفرید، پس از نورخود بر ایشان افکند، پس آنکه از این نور به او رسید هدایت یافت وهرکس به او نرسید گمراه شد پس برای همین میگویم قلم بس کرد برعلم خدا یتعالٰی.

لاینبغی التّنازع فی القدر

۱– ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَ نَحْنُ نَتَنَازَعُ فِي الْقَدَرِ فَغَضِبَ حَتّٰى احْمَرَّ وَجْهُهُ حَتّٰى كَأَنَّمَا فُقِئَ فِي وَجْنَتَيْهِ الرُّمَّانُ فَقَالَ: أَبِهٰذَا أُمِرْتُمْ أَمْ بِهٰذَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حِينَ تَنَازَعُوا فِي هٰذَا الْأَمْرِ عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۱۹۱ ، ۱۹۲ و ۱۹۳.

أَلَا تَنَازَعُوا فِيهِ . وَ عَنْ جَابِرٍ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ وَ حَتَّى يَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَهُ وَ أَنَّ مَا أَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَهُ(١).

یعنی، از اَبُوهُرَیره روایت شده که گفت روزی رسولخدا (ص) برما بیرون آمد درحالیکه نزاع میکردیم درمسئلهٔ قَدَر، پس به خشم آمد تا اندازه‌ای که صورت او مانند انار شد، پس فرمود آیا شما مأمور این مسائل هستید و یا من بسوی شما فرستاده شدم برای این، همانا کسانیکه قبل از شما بودند هلاک شدند هنگامیکه در این امر نزاع کردند حتم میکنم برشما که در این مسئله نزاع نکنید. و از جابر (رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: بنده ایمان نیاورده تا اینکه به قَدَرخیر و شرّ آن ایمان آورد و تا بداند آنچه به او رسیده خطا نمیرفته و آنچه به او نرسیده نمیرسیده است.

٢- ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: سِتَّةٌ لَعَنْتُهُمْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَكُلُّ نَبِيٍّ كَانَ: الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللّٰهِ، وَ الْمُكَذِّبُ بِقَدَرِ اللّٰهِ وَ الْمُتَسَلِّطُ بِالْجَبَرُوتِ لِيُعِزَّ بِذٰلِكَ مَنْ أَذَلَّ اللّٰهُ وَ يُذِلَّ مَنْ أَعَزَّ اللّٰهُ وَالْمُسْتَحِلُّ لِحَرَمِ اللّٰهِ، وَ الْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِي مَا حَرَّمَ اللّٰهُ، وَالتَّارِكُ لِسُنَّتِي(٢).

یعنی، از عایشه روایت شده ازپیغمبر (ص) که فرمود: شش کس را من لعن کردم، خدا ایشان را لعن کرده و هرپیغمبری که بوده: آنکه درکتاب خدا زیاد کند، آنکه قَدَر الٰهی را تکذیب کند، آنکه به قهروغلبه تسلّط جوید تا بدین سبب عزیزکند کسی را که خدا ذلیل کرده وذلیل کند کسی را که خدا عزیزکرده وآنکه حرم خدا را حلال شمرد و آنکه ازعترتم حلال بشمرد آنچه را خدا حرام کرده، و آنکه سنّت مرا ترک کند.

٣- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: خَمْسَةٌ لَعَنْتُهُمْ وَكُلُّ نَبِيٍّ مُجَابٍ: الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللّٰهِ وَ التَّارِكُ لِسُنَّتِي وَ الْمُكَذِّبُ بِقَدَرِ اللّٰهِ وَ الْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِي مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَالْمُسْتَأْثِرُ بِالْفَيْءِ الْمُسْتَحِلُّ لَهُ(٣).

---

(١) و (٢) التاج الجامع للاصول/ ج٥/ص ١٩٣ و ١٩۴.
(٣) وسائل الشیعه/ ج١١/ص ٢٧١.

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: پنج طائفه را من و هر پیغمبر مستجاب الدّعوه ای لعن کرده ایم: آنکه در کتاب خدا زیاد کند و آنکه سنّت و روش مرا ترک کند و آنکه به مقدّرات الٰهی تکذیب نماید و آنکه از عترتم آنچه خدا حرام کرده حلال بداند و آنکه مال بیت المال را حلال بشمرد و تصرّف نماید.

الآجال و الأرزاق محدودة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالىٰ: «فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَ لَا يَسْتَقْدِمُونَ»(۱)

° ° °

۱- ج قَالَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ (رض): اللّٰهُمَّ مَتِّعْنِي بِزَوْجِي رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ بِأَبِي أَبِي سُفْيَانَ وَ بِأَخِي مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِنَّكِ سَأَلْتِ اللّٰهَ لِآجَالٍ مَضْرُوبَةٍ وَ آثَارٍ مَوْطُوءَةٍ وَ أَرْزَاقٍ مَقْسُومَةٍ لَا يُعَجِّلُ شَيْئًا مِنْهَا قَبْلَ حِلِّهِ وَ لَا يُؤَخِّرُ مِنْهَا شَيْئًا بَعْدَ حِلِّهِ وَ لَوْ سَأَلْتِ اللّٰهَ أَنْ يُعَافِيَكِ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ وَ عَذَابٍ فِي الْقَبْرِ لَكَانَ خَيْرًا لَكِ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ الْقِرَدَةُ وَ الْخَنَازِيرُ هِيَ مِمَّا مُسِخَ، فَقَالَ: إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُهْلِكْ قَوْمًا أَوْ يُعَذِّبْ قَوْمًا فَيَجْعَلَ لَهُمْ نَسْلًا وَ إِنَّ الْقِرَدَةَ وَ الْخَنَازِيرَ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ (۲)

یعنی، اُمّ حَبیبه گفت خدایا مرا بهره بده از همسرم رسولخدا (ص) و از پدرم ابوسفیان و از برادرم معاویه، رسولخدا (ص) فرمود تو از خدا خواستی اَجَلهای معیّن شده و چیزهای مقدّرشده و روزیهای قسمت شده را که هیچیک از اینها قبل از وقت خود نمی‌آید و پس از آنکه وقت آن شد عقب نمی‌افتد و اگر از خدا میخواستی که تو را از عذابیکه در آتش هست و از عذابیکه در قبر است تو را عافیت دهد برای تو بهتر بود، کسی گفت یا رَسُولَ اللّٰه میمون و خوکها مسخ شده‌اند و از ممسوخاتند فرمود خدا قومی را عذاب و یا هلاک نکرد که برای آنها نسل قرار دهد و این میمونها و خوکها قبلاً بوده‌اند.

---

(۱) قرآن/ سورهٔ اعراف/ آیهٔ ۳۴ و سورهٔ نحل/ آیهٔ ۶۱.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ ص ۱۹۴ و ۱۹۵.

القلوب فی قبضة الرّحمٰن

١ــ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ: يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلٰى دِينِكَ ، فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللّٰهِ آمَنَّا بِكَ وَ بِمَا جِئْتَ بِهِ فَهَلْ تَخَافُ عَلَيْنَا ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنَّ الْقُلُوبَ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللّٰهِ يُقَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَاءُ[1].

یعنی، از أنس (رض) روایت شده‌که‌گفت رسولخدا (ص) بسیار میگفت یا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِی عَلٰی دِینِکَ ، پس گفتیم یا رَسُولَ اللّٰه ما به‌تو و به‌آنچه‌آورده‌ای ایمان آوردیم پس آیا برما میترسی؟ فرمود بلی زیراکه دلها میان دوانگشت از انگشتان خدا است میگرداند آنها را هرطوریکه بخواهد.

٢ــ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِذَا أَحَبَّ اللّٰهُ عَبْدًا نَصَبَ فِي قَلْبِهِ نَائِحَةً مِنَ الْحُزْنِ فَإِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ وَ أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ النَّارَ مَنْ بَكٰى مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَ إِذَا أَبْغَضَ اللّٰهُ عَبْدًا جَعَلَ فِي قَلْبِهِ مِزْمَارًا مِنَ الضَّحْكِ فَإِنَّ الضَّحْكَ يُمِيتُ الْقُلُوبَ وَ اللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ[2].

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود : چون خدا بنده‌ای را دوست‌بدارد دردل او شعله‌ای از اندوه برپابدارد زیرا خدا هردل اندوهی را دوست‌میدارد وبدرستیکه وارد آتش نمیشودکسی که‌از ترس‌خدا گریه‌کند و چون خدا بنده‌ای را دشمن بدارد دردل او نغمه‌ای ازخنده‌قرارمیدهد زیرا خنده‌دلها را می‌میراند وخدا کسانیراکه برای دنیا خوشند دوست‌نمیدارد.

ما ورد فی أطفال الكفّار

١ــ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَ يُنَصِّرَانِهِ وَ يُمَجِّسَانِهِ كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ[3]. وَ سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص)

---

(١) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ١٩۵ و ١٩۶.
(٢) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ١١٢٣.
(٣) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ١٩۶ و المصنف / ج١٠/ص ١١٩.

عَنْ ذَرَارِيِّ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ.[1] وَ عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: تُوُفِّيَ صَبِيٌّ فَقُلْتُ: طُوبٰى لَهُ عُصْفُورٌ مِنْ عَصَافِيرِ الْجَنَّةِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَوَلَا تَدْرِينَ أَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ الْجَنَّةَ وَخَلَقَ النَّارَ فَخَلَقَ لِهٰذِهِ أَهْلًا وَ لِهٰذِهِ أَهْلًا. وَ فِي رِوَايَةٍ: إِنَّ اللّٰهَ خَلَقَ لِلْجَنَّةِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَ هُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ وَ خَلَقَ لِلنَّارِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَ هُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ.[2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هیچ مولودی نیست مگرآنکه بر فطرت متولّدشده، پس والدین او اورا یهودیّ و نصرانیّ و مجوسیّ میکنند چنانکه حیوان حیوان سالمی میزاید آیا درحیوان دیده‌اید که‌سالم‌ناقص‌باشد. و ازرسول‌خدا (ص)سؤال شد از ذَرَارِيّ مشرکین فرمود خدا داناتراست به‌آنچه عمل میکرده‌اند. و از عایشه روایت شده‌که‌بچه‌ای وفات‌کردمن گفتم خوشابحالش گنجشگی ازگنجشگهای بهشت، رسول‌خدا (ص) فرمود آیا نمیدانی‌که‌خدا دوزخ و بهشت‌را خلق کرده وبرای آن اهلی و برای این اهلی خلق کرده‌است. و درروایتی فرمود خدا برای بهشت‌اهلی خلق کرده‌درحالیکه آنان دراصلاب پدرانشان بودند و برای آتش‌اهلی خلق کرده وحال آنکه دراصلاب پدرانشان بودند.

ما ورد في أهل الفترة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا.[3]

° ° °

١ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَيْنَ أَبِي؟ قَالَ: أَبُوكَ فِي النَّارِ فَلَمَّا قَفّٰى قَالَ النَّبِيُّ (ص): إِنَّ أَبِي وَأَبَاكَ فِي النَّارِ. وَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ هٰذِهِ الْأُمَّةَ الْمُحَمَّدِيَّةَ تُبْتَلٰى فِي قُبُورِهَا فَلَوْلَا أَلَّا تَدَافَنُوا لَدَعَوْتُ اللّٰهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ الَّذِي أَسْمَعُ مِنْهُ.[4]

---

(١) التاج الجامع للاصول/ ج٥/ص١٩٧ و المصنف / ج١١/ص ١١٧.
(٢)و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج٥/ص١٩٧، ١٩٨ و ١٩٩.
(٣) قرآن/ سورهٔ إسراء /آیهٔ ١٥.

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که مردی گفت یا رَسُولَ اللّه پدرم کجا است؟ فرمود پدرت درآتش است، پس چون پشت کرد، پیغمبر (ص) فرمود پدرمن و پدرتو درآتش میباشند. و از زَیْدِبْنِ ثابِت روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: این اُمّت محمّدیّه در قبرهای خود مبتلا میشوند، پس اگراین نبودکه یکدگررا دفن نمیکردید هرآینه خدا را میخواندم که شما را ازعذاب قبربشنواند آنچه من میشنوم.

الأعمال بالخواتیم

۱- ج عَنِ النَّبِیّ (ص) قالَ: إِذا أَرادَ اللّٰهُ بِعَبْدٍ خَیْرًا اسْتَعْمَلَهُ فَقِیلَ: کَیْفَ یَسْتَعْمِلُهُ؟ قالَ: یُوَفِّقُهُ لِعَمَلٍ صالِحٍ قَبْلَ الْمَوْتِ(۱).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: چون خدا خیر بنده‌ای را بخواهد اورا بکار وامیدارد، عرض شد چگونه؟ فرمود: او را توفیق عمل صالح میدهد قبل ازموت.

۲- ش عَنِ الْباقِرِ (ع) اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) دَعا رَجُلًا مِنَ الْیَهُودِ وَهُوَ فِی السِّیاقِ إِلَی الْاِقْرارِ بِالشَّهادَتَیْنِ فَأَقَرَّبِهِما وَماتَ فَأَمَرَ الصَّحابَةَ أَنْ یُغَسِّلُوهُ وَیُکَفِّنُوهُ ثُمَّ صَلّٰی عَلَیْهِ وَ قالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِی أَنْجیٰ بِیَ الْیَوْمَ نَسَمَةً مِنَ النّارِ(۲).

یعنی، روایت شده ازامام باقر (ع) که: رسولخدا (ص) مردی ازیهود را به شَهادَتَیْن دعوت کرد درحالیکه او درحال احتضار بود یهودی اقرارکرد و فوت نمود، رسولخدا (ص) امرکرد اصحاب اورا غسل دهند و کفن کنند وبراو نماز خواند وفرمود: اَلْحَمْدُلِلّٰه که یکنفررا ازآتش بواسطهٔ من نجات داد.

۳- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: ثَمَنُ الْجَنَّةِ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَقالَ (ص): لَیْسَ شَیْءٌ إِلَّا وَلَهُ شَیْءٌ یَعْدِلُهُ إِلَّا اللّٰه فَإِنَّهُ لایَعْدِلُهُ شَیْءٌ وَ کَلِمَةُ لا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ فَإِنَّهُ لایَعْدِلُها شَیْءٌ(۳).

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۰۱.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۲۲۴ و ج۱۱/ص ۳۷۲.

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: قیمت بهشت توحید است. و فرمود: چیزی نیست در عالم هستی مگر اینکه مانند و هم‌لنگه‌ای دارد جز خدا که چیزی همانندا و نیست و برای کلمهٔ لا إلهَ إلاَّ اللّٰه نیز چیزی مانند نباشد.

۴ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ كَلِمَةٌ عَظِيمَةٌ كَرِيمَةٌ عَلَى اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ مَنْ قَالَهَا مُخْلِصًا اسْتَوْجَبَ الْجَنَّةَ وَ مَنْ قَالَهَا كَاذِبًا عَصَمَتْ مَالَهُ وَدَمَهُ وَكَانَ مَصِيرُهُ إِلَى النَّارِ.[1]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: أَشْهَدُ أَنْ لا إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰه کلمهٔ بزرگی است که نزد خدا گرامی است، کسی‌که با خلاص آنرا بگوید مستوجب بهشت است، وکسیکه بدروغ بگوید مال وجانش محفوظ و راهش بسوی آتش است.

۵ـ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنَّ اللّٰهَ نَادَى يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ مَنْ لَقِيَنِي مِنْكُمْ بِشَهَادَتَيْنِ أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِي.[2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود که خدا ندا نمود ای امّت محمّد، هرکس از شما با شَهَادَتَيْن مرا ملاقات کند اورا برحمت خودم وارد بهشت گردانم.

تجب المبادرة بالعمل الصّالح

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ فِتَنًا كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا وَ يُمْسِي مُؤْمِنًا وَ يُصْبِحُ كَافِرًا يَبِيعُ دِينَهُ بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا. وَ قَالَ (ص): بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سَبْعًا هَلْ تَنْتَظِرُونَ إِلاَّ فَقْرًا مُنْسِيًا، أَوْ غِنًى مُطْغِيًا، أَوْ مَرَضًا مُفْسِدًا، أَوْ هَرَمًا مُفَنِّدًا، أَوْ مَوْتًا مُجْهِزًا، أَوِ الدَّجَّالَ فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ، أَوِ السَّاعَةَ فَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَ أَمَرُّ.[3]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: سرعت وعجله کنید به اعمال صالحه قبل از رسیدن فتنه‌ها مانند پاره‌های شب تاریک

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۲۲۶ و ۱۲۲۸.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۰۱ و ۲۰۲.

که مرد صبح میکند درحال ایمان و شب میکند درحال کفر، وشب میکند مؤمن و صبح میکند کافر، میفروشد دین خودرا به متاع کمی از دنیا. و فرمود: به کار پیشی گیرید قبل از هفت چیز آیا انتظار دارید جز احتیاج فراموش کننده ویا ثروت طغیان آورنده ویا بیماری فاسدکننده ویا پیری خراب کننده ویا مردن ناگهانی ویا حیله گرکه شرّغایبی است منتظر ویا قیامت که آن سخت تر وتلخ تر است.

٢ـ ش مِنْ خُطَبِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) اَنَّهُ قٰالَ: اَيُّهَا النّٰاسُ اِنَّ لَكُمْ مَعٰالِمَ فَانْتَهُوا إِلىٰ مَعٰالِمِكُمْ وَ اِنَّ لَكُمْ نِهٰايَةً فَانْتَهُوا إِلىٰ نِهٰايَتِكُمْ أَلٰا إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَعْمَلُ بَيْنَ مَخٰافَتَيْنِ بَيْنَ أَجَلٍ قَدْ مَضىٰ لٰايَدْرِي مَا اللّٰهُ صٰانِعٌ فِيهِ وَ بَيْنَ أَجَلٍ قَدْبَقِيَ لٰايَدْرِي مَا اللّٰهُ قٰاضٍ فِيهِ فَلْيَأْخُذِ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ مِنْ نَفْسِهِ لِنَفْسِهِ وَمِنْ دُنْيٰاهُ لِآخِرَتِهِ وَفِي الشَّيْبَةِ قَبْلَ الْكِبَرِ وَ فِي الْحَيٰاةِ قَبْلَ الْمَمٰاتِ فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مٰا بَعْدَ الدُّنْيٰا مِنْ مُسْتَعْتَبٍ وَمٰا بَعْدَهٰا مِنْ دٰارٍ إِلَّا الْجَنَّةُ أَوِ النّٰارُ(١)

یعنی، ازجمله خطبه‌ها و سخنرانیهای رسولخدا (ص) این استکه فرمود ای مردم برای شما نشانه‌هائی استکه خودرا به آنها برسانید وبرای شما نهایتی استکه بایدخودرا به آنها برسانید، آگاه باشید که مؤمن میان دوخوف عمل میکند بین مدّتیکه گذشته نمیداند خدا درباره او چه خواهدکرد و بین مدّتیکه مانده نمیداند خدا در آن چه قضاوت کرده، پس مؤمن باید ازخودش برای خودش بگیرد و از دنیایش برای آخرتش بگیرد و درجوانی قبل از پیری کارکند ودر زندگی قبل ازمردن که قسم به آنخدائیکه جان محمّد بدست اوست که پس ازدنیا وسائل کسب خوشنودی نباشد وپس ازدنیا خانه‌ای نیست جز بهشت ویا دوزخ.

٣ـ ش فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ (ص) لِعَلِيٍّ (ع) قٰالَ: يٰا عَلِيُّ بٰادِرْ بِأَرْبَعٍ قَبْلَ أَرْبَعٍ: شَبٰابِكَ قَبْلَ هَرَمِكَ وَ صِحَّتِكَ قَبْلَ سُقْمِكَ وَغِنٰاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ وَحَيٰاتِكَ قَبْلَ مَوْتِكَ(٢)

---

(١) و (٢) وسائل الشيعه / ج ١١/ص ١٧١ و ٣٦٦.

یعنی، در وصیّت رسولخدا (ص) به علی(ع) فرمود: یا علی سبقت گیر به چهار چیز قبل از چهار دیگر: بجوانی قبل از پیری و بحال صحّت قبل از بیماری و درحال ثروت قبل از فقر وبحال حیات قبل از مردن.

۴ـ ش عَنْ أَبِي ذَرٍّ فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ(ص) أَنَّهُ قَالَ: يَا أَبَا ذَرٍّ حَاسِبْ نَفْسَكَ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبَ فَإِنَّهُ أَهْوَنُ لِحِسَابِكَ غَدًا وَ زِنْ نَفْسَكَ قَبْلَ أَنْ تُوزَنَ وَ تَجَهَّزْ لِلْعَرْضِ الْأَكْبَرِ يَوْمَ تُعْرَضُ لَاتَخْفَى عَلَى اللّٰهِ خَافِيَةٌ (إِلَى أَنْ قَالَ) يَا أَبَا ذَرٍّ لَايَكُونُ الرَّجُلُ مِنَ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يُحَاسِبَ نَفْسَهُ أَشَدَّ مِنْ مُحَاسَبَةِ الشَّرِيكِ شَرِيكَهُ فَيَعْلَمَ مِنْ أَيْنَ مَطْعَمُهُ وَ مِنْ أَيْنَ مَشْرَبُهُ وَ مِنْ أَيْنَ مَلْبَسُهُ أَمِنْ حَلَالٍ أَوْ مِنْ حَرَامٍ، يَا أَبَا ذَرٍّ مَنْ لَمْ يُبَالِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَ الْمَالَ لَمْ يُبَالِ اللّٰهُ مِنْ أَيْنَ أَدْخَلَهُ النَّارَ(۱).

یعنی، روایت شده از أبوذرّ در وصیّت رسولخدا (ص) به او که فرمود: ای اَبَاذَرّ حساب خودرا برس پیش از آنکه به حساب تو برسند زیرا این آسانتر است برای حساب تو فردا و خودرا بسنج قبل از آنکه تورا بسنجند وخودرا مهیاکن برای عرض اکبر درروزیکه عرضه شوی که برخدا چیزی مخفی نمیشود، ای اَبَاذَرّ مرد از متّقین نشود تا آنکه حساب خودرا برسد دقیق تر از محاسبهٔ شریک برشریک خودرا که بداند از کجا طعامش و از کجا آشامیدنش و از کجا لباس خودرا تهیّه کرده آیا از حلال ویا از حرام، ای اَبَاذَرّ کسیکه باکی نداشته که از کجا مال را کسب کرده خدا باک ندارد که از کجا او را وارد آتش کند. پناه میبریم بخدا.

۵ـ ش عَنْ عَلِيٍّ(ع) عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: أَكْيَسُ الْكَيِّسِينَ مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ وَ عَمِلَ بِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ. وَقَالَ(ص): حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا وَ زِنُوهَا قَبْلَ أَنْ تُوزَنُوا وَ تَجَهَّزُوا لِلْعَرْضِ الْأَكْبَرِ لَايَكُونُ الْعَبْدُ مُؤْمِنًا حَتَّى يُحَاسِبَ نَفْسَهُ أَشَدَّ مِنْ مُحَاسَبَةِ الشَّرِيكِ شَرِيكَهُ وَالسَّيِّدِ عَبْدَهُ(۲).

یعنی، از علی(ع) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود: زیرکترین

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۳۷۹.

زیرکها کسی است که حساب خودرا برسد و برای پس از مرگ کار کند. و رسولخدا (ص) فرمود: حساب خودرا برسید پیش از آنکه به حساب شما برسند و خودرا بسنجید پیش از آنکه شما را بسنجند و مهیّا باشید برای عرضۀ روز بزرگتر. بنده مؤمن نباشد تا به حساب خود برسد دقیق تر از محاسبۀ شریک شریک خودرا ویا آقا بندۀ خودرا.

الخوف من الله تعالیٰ

قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ: وَ خَافُونِ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ.[1]

۱ــ ش عَنِ الْبَاقِرِ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَیْسَ شَیْءٌ إِلَّا وَلَهُ شَیْءٌ یَعْدِلُهُ إِلَّا اللّٰهَ فَإِنَّهُ لَا یَعْدِلُهُ شَیْءٌ وَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ لَا یَعْدِلُهُ شَیْءٌ وَدَمْعَةٌ مِنْ خَوْفِ اللّٰهِ فَإِنَّهُ لَیْسَ لَهَا مِثْقَالٌ فَإِنْ سَالَتْ عَلیٰ وَجْهِهِ لَمْ یَرْهَقْهُ قَتَرٌ وَ لَا ذِلَّةٌ بَعْدَهَا أَبَدًا. وَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) طُوبیٰ لِصُورَةٍ نَظَرَ اللّٰهُ إِلَیْهَا تَبْکِی عَلیٰ ذَنْبٍ مِنْ خَشْیَةِ اللّٰهِ لَمْ یَطَّلِعْ عَلیٰ ذٰلِکَ الذَّنْبِ غَیْرُهُ. وَقَالَ (ص): کُلُّ عَیْنٍ بَاکِیَةٌ یَوْمَ الْقِیَامَةِ إِلَّا ثَلَاثَةَ أَعْیُنٍ: عَیْنٌ بَکَتْ مِنْ خَشْیَةِ اللّٰهِ وَ عَیْنٌ غُضَّتْ عَنْ مَحَارِمِ اللّٰهِ وَ عَیْنٌ بَاتَتْ سَاهِرَةً فِی سَبِیلِ اللّٰهِ.[2]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: چیزی نیست مگراینکه برای او همانندی است جزخدا که همانندی برایش نیست و نیست خدائی جزخدا و چیزی همانندا ونیست، وقطرۀ اشکی از خوف خداکه برای آن سنجش مثقالی نیست که اگر برصورتش جاری شود خجالت وذلّتی پس از آن هرگز عارض او نشود. و رسولخدا (ص) فرمود: خوشا بصورتی‌که خدا به‌آن نظر کند که برگناهی از ترس خدا گریه‌کند که برآن گناه غیرخدا مطّلع نیست. و فرمود: هرچشمی گریان است روزقیامت جزسه دیده: دیده‌ای که گریه‌کند از ترس خدا ودیده‌ای که بپوشد از محارم الٰهی و دیده‌ای که بیدار باشد درراه خدا.

---

(۱) قرآن/ سورۀ آل‌عمران/ آیۀ ۱۷۵.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۱۷۶ و ۱۷۷.

۲ـ ش فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ (ص) لِعَلِیٍّ (ع) یا عَلِیُّ مَنْ خافَ اللّٰهَ أَخافَ اللّٰهُ مِنْهُ کُلَّ شَیْءٍ وَ مَنْ لَمْ یَخَفِ اللّٰهَ أَخافَهُ اللّٰهُ مِنْ کُلِّ شَیْءٍ یا عَلِیُّ ثَلاثٌ مُنْجِیاتٌ خَوْفُ اللّٰهِ فِی السِّرِّ وَ الْعَلانِیَةِ وَ الْقَصْدُ فِی الْغِنیٰ وَالْفَقْرِ وَ کَلِمَةُ الْعَدْلِ فِی الرِّضا وَ السَّخَطِ.(۱)

یعنی، درضمن سفارش رسولخدا (ص) بعلی (ع) این جملات بود: یا عَلِیّ کسیکه ازخدا بترسد خدا هرچیزی را ازاو بترساند و هرکس از خدا نترسد خدا اورا ازهرچیزی بترساند، یا عَلِیّ سه چیز نجات دهنده میباشد ترس خدا درپنهانی و آشکار ومیانه روی درحال غِنیٰ و احتیاج و سخن عدل درحال رضا وغضب.

۳ـ ش عَنِ الْباقِرِ (ع) قالَ مِنْ أَلْفاظِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) رَأْسُ الْحِکَمِ مَخافَةُ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ. وَ عَنِ النَّبِیِّ (ص) فِی حَدِیثِ الْمَناهِی قالَ: وَ مَنْ ذَرَفَتْ عَیْناهُ مِنْ خَشْیَةِ اللّٰهِ کانَ لَهُ بِکُلِّ قَطْرَةٍ قَطَرَتْ مِنْ دُمُوعِهِ قَصْرٌ فِی الْجَنَّةِ مُکَلَّلٌ بِالدُّرِّ وَ الْجَوْهَرِ فِیهِ ما لاعَیْنٌ رَأَتْ وَلا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَ لاخَطَرَ عَلیٰ قَلْبِ بَشَرٍ.(۲)

یعنی، امام باقر (ع) نقل کرده ازسخنان رسولخدا (ص) که فرمود: سرحکمت ترس ازخدای عَزَّوَجَلّ میباشد. و ازرسولخدا (ص) روایت شده درحدیث منهیّات که فرموده کسیکه دودیده اش ازترس خدا اشک بریزد برای او بهرقطره ای ازآب چشم او دربهشت قصری است زینت شده به دُرّ و جوهر درآن چیزی استکه نه چشمی آنرا دیده و نه گوشی شنیده ونه بردل بشری خطورکرده است.

۴ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: مَنْ تَرَکَ مَعْصِیَةً لِلّٰهِ مَخافَةَ اللّٰهِ تَبارَکَ وَتَعالیٰ أَرْضاهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ.(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هرکس برای ترس ازخدای تَبارَکَ وَتَعالیٰ عصیانی را برای خدا ترک نماید خداوند روز قیامت اورا خوشنود گرداند.

۵ـ ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: حُجِبَتِ النّارُ بِالشَّهَواتِ وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَکارِهِ. وَ قالَ (ص): اَلْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلیٰ أَحَدِکُمْ مِنْ شِراکِ نَعْلِهِ وَ

---

(۱)، (۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج ۱۱ / ص ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۵ و ۲۰۱.

النَّارُ مِثْلَ ذٰلِکَ . وَ قَالَ(ص): یَخْرُجُ فِی آخِرِ الزَّمٰانِ رِجٰالٌ یَخْتِلُونَ الدُّنْیٰا بِالدِّینِ یَلْبَسُونَ لِلنّٰاسِ جُلُودَ الضَّأْنِ مِنَ اللِّینِ وَأَلْسِنَتُهُمْ أَحْلیٰ مِنَ السُّکَّرِ وَ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الذِّئٰابِ یَقُولُ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ: أَ بِی یَغْتَرُّونَ أَمْ عَلَیَّ یَجْتَرِئُونَ فَبِی حَلَفْتُ لَأَبْعَثَنَّ عَلیٰ أُولٰئِکَ مِنْهُمْ فِتْنَةً تَدَعُ الْحَلِیمَ مِنْهُمْ حَیْرٰانًا . وَ قٰالَ(ص): مٰا مِنْ أَحَدٍ یَمُوتُ إِلَّا نَدِمَ قٰالُوا : وَمٰا نَدٰامَتُهُ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ قٰالَ: إِنْ کٰانَ مُحْسِنًا نَدِمَ أَلَّا یَکُونَ ازْدٰادَ وَ إِنْ کٰانَ مُسِیئًا نَدِمَ أَلّٰا یَکُونَ نَزَعَ(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: آتش پیچیده شده به شهوات و بهشت پیچیده شده به مکروهات . و فرمود: بهشت به شما نزدیکتر است از بند نَعْلَیْن و آتش مانند آن . و فرمود: در آخر الزمان مردانی ظاهر گردند که دنیا را به خدعهٔ دینی میربایند برای مردم پوست گوسفند میپوشند از نرمی و زبانشان شیرین‌تر از شکر و دلهاشان دلهای گرگان است ، خدای عَزَّوَجَلّ میفرماید: آیا بمن مغرور شده‌اند ویا برمن جرئت یافته‌اند پس بخودم قسم میگویم که فتنه‌ای برایشان البتّه بفرستم که انسان بردبار از ایشان را حیران کند . وفرمود أَحَدی نمی‌میرد مگر پشیمان، عرض کردند پشیمانی او از چیست؟ فرمود: اگر نیکوکار است پشیمانست که چرا زیاد نکرده واگر گناهکار است پشیمان است که چرا دست برنداشته .

۶- ش عَنِ ابْنِ عَبّٰاسٍ عَنِ النَّبِیِّ(ص) أَنَّهُ قٰالَ فِی حَجَّةِ الْوَدٰاعِ إِنَّ مِنْ أَشْرٰاطِ الْقِیٰامَةِ إِضٰاعَةَ الصَّلٰاةِ وَ اتِّبٰاعَ الشَّهَوٰاتِ وَالْمَیْلَ مَعَ الْأَهْوٰاءِ وَتَعْظِیمَ الْمٰالِ وَبَیْعَ الدُّنْیٰا بِالدِّینِ فَعِنْدَهٰا یُذٰابُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ فِی جَوْفِهِ کَمٰا یُذٰابُ الْمِلْحُ فِی الْمٰاءِ مِمّٰا یَریٰ مِنَ الْمُنْکَرِ فَلٰا یَسْتَطِیعُ أَنْ یُغَیِّرَ ثُمَّ قٰالَ إِنَّ عِنْدَهٰا یَکُونُ الْمُنْکَرُ مَعْرُوفًا وَالْمَعْرُوفُ مُنْکَرًا وَ یُؤْتَمَنُ الْخٰائِنُ وَیُخَوَّنُ الْأَمِینُ وَ یُصَدَّقُ الْکٰاذِبُ وَ یُکَذَّبُ الصّٰادِقُ ثُمَّ قٰالَ فَعِنْدَهٰا إِمٰارَةُ النِّسٰاءِ وَ مُشٰاوَرَةُ الْإِمٰاءِ وَ قُعُودُ الصِّبْیٰانِ عَلَی الْمَنٰابِرِ وَ یَکُونُ الْکَذِبُ ظَرْفًا وَ الزَّکٰاةُ مَغْرَمًا وَ الْفَیْءُ مَغْنَمًا وَ یَجْفُو الرَّجُلُ وٰالِدَیْهِ وَ یَبَرُّ صَدِیقَهُ ثُمَّ قٰالَ فَعِنْدَهٰا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۳ .

يَكْتَفِي الرِّجَالُ بِالرِّجَالِ وَالنِّسَاءُ بِالنِّسَاءِ وَيُغَارُ عَلَى الْغِلْمَانِ كَمَا يُغَارُ عَلَى الْجَارِيَةِ فِي بَيْتِ أَهْلِهَا وَ يُشْبِهُ الرِّجَالُ بِالنِّسَاءِ وَالنِّسَاءُ بِالرِّجَالِ وَ يَرْكَبْنَ ذَوَاتِ الْفُرُوجِ السُّرُوجَ فَعَلَيْهِمْ مِنْ أُمَّتِي لَعْنَةُ اللّٰهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ عِنْدَهَا تُزَخْرَفُ الْمَسَاجِدِ كَمَا تُزَخْرَفُ الْبِيَعُ وَ الْكَنَائِسُ وَ تُحَلَّى الْمَصَاحِفُ وَتَطُولُ الْمَنَارَاتُ وَ تَكْثُرُ الصُّفُوفُ وَ الْقُلُوبُ مُتَبَاغِضَةٌ وَ الأَلْسُنُ مُخْتَلِفَةٌ ثُمَّ قَالَ: فَعِنْدَذٰلِكَ تَحَلّٰى ذُكُورُ أُمَّتِي بِالذَّهَبِ وَ يَلْبَسُونَ الْحَرِيرَ وَالدِّيبَاجَ وَ يَتَّخِذُونَ جُلُودَ النَّمْرِ صِفَاقًا فَعِنْدَهَا يَظْهَرُ الرِّبَا وَ يَتَعَامَلُونَ بِالغيبَةِ وَ الرِّشَا وَ يُوضَعُ الدِّينُ وَتُرْفَعُ الدُّنْيَا ثُمَّ قَالَ وَعِنْدَهَا يَكْثُرُ الطَّلَاقُ فَلَايُقَامُ لِلّٰهِ حَدٌّ وَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْئًا . ثُمَّ قَالَ وَعِنْدَهَا تَظْهَرُ الْقَيْنَاتُ وَ الْمَعَازِفُ وَتَلِيهِمْ شِرَارُ أُمَّتِي ثُمَّ قَالَ وَعِنْدَهَا حَجَّ أَغْنِيَاءِ أُمَّتِي لِلنُّزْهَةِ وَ يَحُجُّ أَوْسَاطُهَا لِلتِّجَارَةِ وَ يَحُجُّ فُقَرَاءُهُمْ لِلرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ فَعِنْدَهَا يَكُونُ أَقْوَامٌ يَتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ لِغَيْرِ اللّٰهِ فَيَتَّخِذُونَهُ مَزَامِيرَ وَيَكُونُ أَقْوَامٌ يَتَفَقَّهُونَ لِغَيْرِ اللّٰهِ وَيَكْثُرُ أَوْلَادُ الزِّنَا يَتَغَنَّوْنَ بِالْقُرْآنِ وَيَتَهَافَتُونَ بِالدُّنْيَا ، ثُمَّ قَالَ وَذٰلِكَ إِذَا انْتَهَكَتِ الْمَحَارِمُ وَ اكْتُسِبَ الْمَآثِمُ وَ تَسَلَّطَ الأَشْرَارُ عَلَى الأَخْيَارِ وَ يَفْشُو الْكَذِبُ وَ تَظْهَرُ الْحَاجَةُ وَ تَفْشَى الْفَاقَةُ وَ يَتَبَاهُونَ فِي النَّاسِ وَ يَسْتَحْسِنُونَ الْكُوبَةَ وَ الْمَعَازِفَ وَ يُنْكَرُ الأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ إِلَى أَنْ قَالَ فَأُولٰئِكَ يُدْعَوْنَ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاءِ الأَرْجَاسَ الأَنْجَاسَ الخ![1]

یعنی، ابن‌عباس (رض) روایت کرده که رسول‌خدا (ص) در حَجّة‌الوَداع فرمود از مقدّمات قیامت ضایع کردن نماز و پیروی شهوات و میل به‌سوی هواهای مردم و بزرگ شمردن مال و فروختن دین به‌دنیا است، دراینوقت دل مؤمن آب میشود از اندوه چنانکه نمک در آب از آنچه می‌بیند ازمنکَر و توانائی تغییر آنرا ندارد، سپس فرمود دراینوقت منکَر معروف گردد و معروف منکَر شود وخائن امین شود و امین خیانت کند و دروغگو تصدیق شود وراستگو تکذیب، سپس فرمود دراینوقت زنان امارت کنند و کنیزان مشاوره نمایند

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۷۶ ، ۲۷۷ و ۲۷۸.

و بچه‌ها به منبر روند و دروغ ظرافت گردد و زکات غرامتی باشد و بیت المال را بغارت خورند، مرد به والدینش جفا کند و به رفیقش نیکی نماید، سپس فرمود در اینوقت مردان به مردان و زنان به زنان اکتفا کنند و برجوانان اظهار غیرت شود چنانکه بردختر درخانهٔ اهلش غیرت شود و مردان به زنان شبیه شوند و زنان به زینها سوار شوند که بر ایشان است لعنت خدا، سپس فرمود در اینوقت مسجدها مانند کلیساها زینت شود و قرآنها را زینت دهند و گلدسته‌ها طولانی گردد و صفوف زیاد و دلها دشمن و کینه‌توز باشد و زبانها مختلف، سپس فرمود در اینوقت مردان امّتم به طلا زینت کنند و حریر و دیبا پوشند و پوستهای پلنگ را جامهٔ بدن کنند، سپس فرمود در اینوقت ربا آشکار گردد و به غیبت ورشوه معامله کنند و دین پست گردد و دنیا بالا رود، سپس فرمود در اینوقت طلاق زیاد گردد و حدود الهی جاری نشود و هرگز به خدا ضرری وارد نگردد. سپس فرمود در اینوقت زنانِ آوازه‌خوان و آلات لهو آشکار گردد و بدترین امّت برآن والی گردد سپس فرمود در اینوقت اغنیاء برای تفریح به حج روند و متوسّطین برای تجارت و فقراء برای ریا وسمعه، در اینوقت طوائفی قرآن را برای غیرخدا یاد گیرند و آنرا آوازه‌خوانی گیرند و طوائفی برای غیرخدا فقیه گردند و اولاد زنا زیاد گردد و قرآن را بغنا خوانند و به دنیا هجوم کنند، سپس فرمود این درهنگامی است که محارم هتک شود و گناهان کسب گردد و اشرار بر اخیار مسلّط گردند و دروغ علنی گردد و احتیاج وبی‌چیزی آشکار باشد مردم بریکدگر تفاخر کنند، طبل وآلات موسیقی را نیکوشکارند امربمعروف ونهی ازمنکر مورد انکار شود تاآنکه فرمود آن مردم درآسمان پلیدها و نجسها خوانده شوند.

۷ــ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: مَنْ خَافَ أَدْلَجَ وَ مَنْ أَدْلَجَ بَلَغَ الْمَنْزِلَ أَلَا إِنَّ سِلْعَةَ اللّٰهِ غَالِيَةٌ أَلَا إِنَّ سِلْعَةَ اللّٰهِ الْجَنَّةُ. وَ قَالَ(ص):

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۷۶، ۲۷۷ و ۲۷۸.

لايَلِجُ النّارَ رَجُلٌ بَكىٰ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ حَتّىٰ يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ وَ لايَجْتَمِعُ غُبارٌ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَ دُخانُ جَهَنَّمَ. وَ قالَ(ص): إِنَّ الْقَبْرَ أَوَّلُ مَنازِلِ الآخِرَةِ فَإِنْ نَجا مِنْهُ فَما بَعْدَهُ أَيْسَرُ مِنْهُ وَ إِنْ لَمْ يَنْجُ مِنْهُ فَما بَعْدَهُ أَشَدُّ مِنْهُ. وَقالَ(ص): إِنّي أَرىٰ ما لاتَرَوْنَ وَ أَسْمَعُ ما لاتَسْمَعُونَ أَطَّتِ السَّماءُ وَ حَقَّ لَها أَنْ تَئِطَّ ، ما فِيها مَوْضِعُ أَرْبَعِ أَصابِعَ إِلّا وَ مَلَكٌ واضِعٌ جَبْهَتَهُ ساجِدٌ لِلّٰهِ ، وَاللّٰهِ لَوْتَعْلَمُونَ ما أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً وَ لَبَكَيْتُمْ كَثِيراً وَ ما تَلَذَّذْتُمْ بِالنِّساءِ عَلَى الْفُرُشِ وَ لَخَرَجْتُمْ إِلَى الصُّعُداتِ تَجْأَرُونَ إِلَى اللّٰهِ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: کسیکه بترسد شب سیر میکند و آنکه شب سیرکرد بمنزل میرسد، آگاه‌باشیدکه متاع خداگران قیمت است، آگاه‌باشید متاع خدا بهشت است. وفرمود: وارد آتش نمیشود مردیکه‌ازخوف خدا گریه‌کند تا آنکه‌شیربرگردد درپستان و غبار درراه‌خدا با دود جهنّم جمع‌نمیشود. و فرمود که قبر اوّلین منزلهای آخرتست پس اگرازآن نجات باشد پس ازآن آسانتراز آن است و اگرنجات نباشد پس ازآن سختتراست. وفرمود من می‌بینم چیزی راکه شما نمی‌بینید و میشنوم چیزی را که‌شما نمی‌شنوید، پرشده آسمان و سزاوارآن استکه پرشوند درآن محلّ چهارانگشتی نباشد مگرآنکه فرشته‌ای پیشانی خودرا برای سجده گذاشته، بخداقسم اگربدانید آنچه‌من میدانم البتّه کم خنده میکنید و بسیارگریه‌میکنید و بواسطۀ‌زنان بر فرشها لذّت نمیبرید و بدون شکّ به‌بیابانها بیرون میرفتید و به‌سوی خدا تضرّع میکردید.

۸ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ قالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ ما أَدْرَكَ الْعابِدُونَ دَرْكَ الْبُكاءِ عِنْدِي شَيْئاً وَإِنّي لَأَبْنِي لَهُمْ فِي الرَّفِيعِ الْأَعْلىٰ قَصْراً لايُشارِكُهُمْ فِيهِ غَيْرُهُمْ.(۲)

یعنی، رسولخدا(ص)فرمود: خدای‌عَزَّوَجَلَّ فرموده‌عبادت‌کنندگان درک نکردند ارزش گریۀ‌نزدمرا، وحقّاً من درمقام‌بلندی برای ایشان

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۰۳ و ۲۰۴.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۱۲۴.

قصری بنا کنم که غیر ایشان در آن شرکت ندارند.

۹- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ عُرِضَتْ لَهُ فَاحِشَةٌ أَوْ شَهْوَةٌ فَاجْتَنَبَهَا مَخَافَةَ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ النَّارَ وَآمَنَهُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ وَ أَنْجَزَ لَهُ مَا وَعَدَهُ فِي كِتَابِهِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَىٰ «وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَ نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ» أَلَا وَمَنْ عُرِضَتْ لَهُ دُنْيَا وَ آخِرَةٌ فَاخْتَارَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ لَقِيَ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَتْ لَهُ حَسَنَةٌ يَتَّقِي بِهَا النَّارَ وَ مَنِ اخْتَارَ الْآخِرَةَ وَ تَرَكَ الدُّنْيَا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَ غَفَرَ لَهُ مَسَاوِيَ عَمَلِهِ. وَقَالَ (ص) طُوبَىٰ لِمَنْ تَرَكَ شَهْوَةً حَاضِرَةً لِمَوْعِدٍ لَمْ يَرَهُ وَ قَالَ كَمْ مِنْ أَكْلَةٍ مَنَعَتْ أَكَلَاتٍ. (۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه برای او کار زشت و یا لذّت آوری پیش آید و از ترس خدا اجتناب ورزد خدا آتش را بر او حرام کند و از ترس بزرگتر روز قیامت او را ایمن بدارد و آنچه خدای عَزَّوَجَلَّ برای او وعده کرده وفا کند که فرموده «و برای کسیکه از مقام پروردگارش بترسد برای او دو بهشت است» آگاه باشید و کسیکه بر او دنیا و آخرت عرضه گردد و او دنیا را بر آخرت انتخاب کند خدای عَزَّوَجَلَّ را ملاقات کند در روز قیامت در حالیکه برای او کار نیکی که او را از آتش نگهدارد نباشد و کسیکه آخرت را انتخاب کند و دنیا را رها کند خدا از او راضی شود و گناهان و کارهای بد او را بیامرزد. و فرمود خوشا بحال کسیکه شهوت حاضری را برای وعده گاهی که ندیده رها کند. و فرمود چه بسا لقمه ای که از لقمه ها بازدارد.

التوّکل علی الله تعالیٰ

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ: وَ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ. (۲)

° ° °

۱- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفاً

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱ / ص ۱۶۳ و ۱۶۴.
(۲) قرآن کریم / سورهٔ طلاق / آیهٔ ۳.

بِغَيْرِ حِسَابٍ هُمُ الَّذِينَ لَايَسْتَرْقُونَ وَ لَايَتَطَيَّرُونَ وَعَلىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ. وَ قَالَ(ص): لَوْأَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللّٰهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرُزِقْتُمْ كَمَا تُرْزَقُ الطَّيْرُ تَغْدُو خِمَاصًا وَ تَرُوحُ بِطَانًا. وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ أَعْقِلُهَا وَ أَتَوَكَّلُ أَوْ أُطْلِقُهَا وَأَتَوَكَّلُ قَالَ: اعْقِلْهَا وَ تَوَكَّلْ.[1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: از امّتم هفتادهزارنفر بدون حساب واردبهشت شوند و آنان کسانیند که دزدی نمیکنند و فال بد نمیزنند و برپروردگارشان توکّل میکنند. و فرمود: اگر شما آنطوریکه شایدوباید برخدا توکّل میکردید هرآینه روزی‌داده میشدید مانندپرندگان که‌صبح شکم‌گرسنه و شب سیرند. وازأنس(رض)روایت شده که‌مردی گفت یارَسُولَ اللّٰه شترم ببندم وتَوَکُّل کنم ویا رها کنم وتوکّل کنم؟ فرمود: ببند و توکّل کن.

۲ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ جَاءَ جِبْرَئِيلُ فَقَالَ يَارَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ بِهَدِيَّةٍ لَمْ يُعْطِهَا أَحَدًا قَبْلَكَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَاهِيَ؟ قَالَ: الصَّبْرُ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ، قَالَ: وَمَاهُوَ؟ قَالَ الرِّضَا وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَاهُوَ؟ قَالَ: الزُّهْدُ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَاهُوَ؟ قَالَ: الْإِخْلَاصُ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ وَمَاهُوَ؟ قَالَ: الْيَقِينُ وَأَحْسَنُ مِنْهُ قَالَ قُلْتُ وَمَاهُوَ يَاجِبْرَئِيلُ قَالَ إِنَّ مَدْرَجَةَ ذٰلِكَ التَّوَكُّلُ عَلَى اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقُلْتُ: وَمَا التَّوَكُّلُ عَلَى اللّٰهِ؟ قَالَ: الْعِلْمُ بِأَنَّ الْمَخْلُوقَ لَايَضُرُّ وَ لَايَنْفَعُ وَ لَايُعْطِي وَ لَايَمْنَعُ وَ اسْتِعْمَالُ الْيَأْسِ مِنَ الْخَلْقِ فَإِذَا كَانَ الْعَبْدُ كَذٰلِكَ لَايَعْمَلُ لِأَحَدٍ سِوَى اللّٰهِ وَلَمْ يَرْجُ وَلَمْ يَخَفْ سِوَى اللّٰهِ وَلَمْ يَطْمَعْ فِي أَحَدٍ سِوَى اللّٰهِ فَهٰذَا هُوَالتَّوَكُّلُ قُلْتُ يَاجِبْرَئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُالصَّبْرِ قَالَ تَصْبِرُ فِي الضَّرَّاءِ كَمَا تَصْبِرُ فِي السَّرَّاءِ وَفِي الْفَاقَةِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْغِنىٰ وَ فِي الْبَلَاءِ كَمَا تَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ فَلَايَشْكُو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ قُلْتُ فَمَا تَفْسِيرُ الْقَنَاعَةِ قَالَ يَقْنَعُ بِمَا يُصِيبُ مِنَ الدُّنْيَا يَقْنَعُ بِالْقَلِيلِ وَيَشْكُرُ الْيَسِيرَ قُلْتُ فَمَا تَفْسِيرُ الرِّضَا؟ قَالَ: الرَّاضِي لَايَسْخَطُ عَلىٰ سَيِّدِهِ أَصَابَ مِنَ الدُّنْيَا أَمْ لَايُصِيبُ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۰۵ و ۲۰۶.

مِنْهَا وَ لَايَرْضَى لِنَفْسِهِ بِالْيَسِيرِ مِنَ الْعَمَلِ ، قُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الزُّهْدِ؟ قَالَ: يُحِبُّ مَنْ يُحِبُّ خَالِقَهُ وَ يُبْغِضُ مَنْ يُبْغِضُ خَالِقَهُ وَ يَتَحَرَّجُ مِنْ حَلَالِ الدُّنْيَا وَلَايَلْتَفِتُ إِلَى حَرَامِهَا فَإِنَّ حَلَالَهَا حِسَابٌ وَ حَرَامَهَا عِقَابٌ وَ يَرْحَمُ جَمِيعَ الْمُسْلِمِينَ كَمَا يَرْحَمُ نَفْسَهُ وَيَتَحَرَّجُ مِنَ الْكَلَامِ كَمَا يَتَحَرَّجُ مِنَ الْمَيْتَةِ الَّتِي قَدِاشْتَدَّ نَتْنُهَا وَ يَتَحَرَّجُ عَنْ حُطَامِ الدُّنْيَا وَ زِينَتِهَا كَمَا يَتَجَنَّبُ النَّارَ أَنْ يَغْشَاهَا وَأَنْ يُقَصِّرَ أَمَلَهُ وَكَانَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ أَجَلُهُ ، قُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الإِخْلَاصِ؟ قَالَ الْمُخْلِصُ الَّذِي لَايَسْئَلُ النَّاسَ شَيْئًا حَتَّىٰ يَجِدَ وَ إِذَا وَجَدَ رَضِيَ وَ إِذَا بَقِيَ عِنْدَهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ فِي اللّٰهِ فَإِنْ لَمْ يَسْئَلِ الْمَخْلُوقَ فَقَدْ أَقَرَّلِلّٰهِ بِالْعُبُودِيَّةِ وَ إِذَا وَجَدَفَرَضِيَ فَهُوَ عَنِ اللّٰهِ رَاضٍ وَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَنْهُ رَاضٍ وَ إِذَا أَعْطَى اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ فَهُوَ عَلَى حَدِّ الثِّقَةِ بِرَبِّهِ ، قُلْتُ فَمَا تَفْسِيرُ الْيَقِينِ؟ قَالَ: الْمُؤْمِنُ يَعْمَلُ لِلّٰهِ كَأَنَّهُ يَرَاهُ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ يَرَى اللّٰهَ فَإِنَّ اللّٰهَ يَرَاهُ وَ أَنْ يَعْلَمَ يَقِينًا أَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِيَهُ وَمَا أَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَهُ وَ هٰذَا كُلُّهُ أَغْصَانُ التَّوَكُّلِ وَ مَدْرَجَةُ الزُّهْدِ(۱)

از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: جبرئیل آمد و گفت یَا رَسُولَ اللّٰه خدا مرا به‌سوی تو فرستاده با هدیه‌ای که برای احدی قبل از تو اعطا نکرده، رسولخدا (ص) گفت من گفتم آن چیست؟ گفت صبر ونیکوتر از آن، گفت چیست آن گفت رضا ونیکوتر از آن رسولخدا (ص) گفت چیست آن؟ گفت زهد ونیکوتر از آن ، رسولخدا (ص) گفت چیست آن، گفت اخلاص ونیکوتر از آن، رسولخدا (ص) گفت چیست آن؟ گفت یقین ونیکوتر از آن، رسولخدا (ص) گفت گفتم آن چیست ای جبرئیل او گفت رسیدن به آن تَوَکُّل برخدای عَزَّوَجَلَّ است ، گفتم توکّل چیست ؟ گفت علم به اینکه مخلوق نه ضرر میزند و نه نفع ونه عطا میکند ونه منع و یأس پیدا کردن از خلق، پس چون بنده چنین شد برای اَحَدی جُزخدا کار نمیکند و امید و ترسی جُزا زخدا ندارد و در اَحَدی جُزخدا طمع نمیکند، پس این است همان توکّل بر

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۱۵۱ و ۱۵۲.

خدا ، گفتم ای جبرئیل بیان صبرچیست ؟ فرمود این استکه صبر کنی درسختیها چنانکه صبرمیکنی درخوشیها و در فقروفاقه صبر کنی کهدرحال بونیازی، و در بلا چنانکهصبرمیکنی درعافیت کهحال خودرا نزدمخلوق شکایت نکند بهآنچه ازبلاها میرسد ، گفتم تفسیرقناعت چیست ؟ گفت بهآنچه ازدنیا میرسد قناعت کند بهکموبهآسان شکرنماید ، گفتم تفسیررضا چیست فرمودشخص راضیبر آقای خود غضب نمیکند ، بدنیا برسدویا نرسد و برای خودش بهعمل کم راضی نشود ، گفتم ای جبرئیل تفسیرزُهدچیست ؟ گفت آنست که دوست بدارد هرکس راکهخالق او دوست میدارد و دشمن بدارد کسی راکهخالق اورا دشمن میدارد و ازحلال دنیا پرهیزنماید و بهحرام آن توجّهنکند زیرا درحلال آن حساب و درحرام آنعقابست و چنانچه بهخودرحممیکند بهتمام مسلمین رحمنماید وازکلام دوری جوید چنانکه از مردهایکه سختگندیدهشده دوری میکندوازمتاع دنیا وزینتآن دوری کند چنانکه ازفراگرفتن آتش اجتناب میکند و آرزوی خودرا کوتاهکند وچنان باشدکهگویا میان دودیدگان خود مرگ را میبیند ، گفتم ای جبرئیل تفسیراخلاص چه چیزاست ؟ گفت مُخلِص آنستکه ازمردم چیزی سؤال نکند تاخود بیابد وچون یافت خوشنودباشد و هرگاهچیزی نزداو ماند درراه خدا بدهد ، پس اگر ازمخلوق سؤال نکرد بهبندگی خدا اقرارکرده وهرگاه چیزی یافت وراضی بود او ازخدا خوشنوداست و خدای تبارک وتعالی ازاو راضی است ، و هرگاه در راهخدای عَزَّوَجَلّ داد او بهپروردگارش اعتمادکرده . گفتم تفسیریقین چیست؟ گفت مؤمن برای خدا عمل میکند کهگویا اورا میبیند واگر خدا را ندیده خدااورا میبیند و میداند بطوریقین کهآنچه به او رسیدهتخلّف نداشته و آنچه بهاو نرسیده بنانبوده بهاو برسدو اینها تمام شاخههای توکّل است و درجات زهد.

۳ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: مَنْ نَزَلَتْ بِهِفَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْتُسَدَّ فَاقَتُهُ وَ مَنْ نَزَلَتْ بِهِفَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِاللَّهِ فَيُوشِكُ اللَّهُلَهُ بِرِزْقٍ عَاجِلٍ اَوْ آجِلٍ أَوْ أَجَلٍ عَاجِلٍ. وَ عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: إِنِّي

سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ: مَنِ الْتَمَسَ رِضاءَ اللّٰهِ بِسَخَطِ النّاسِ كَفاهُ اللّٰهُ مُؤُونَةَ النّاسِ وَ مَنِ الْتَمَسَ رِضاءَ النّاسِ بِسَخَطِ اللّٰهِ وَكَلَهُ اللّٰهُ إِلَى النّاسِ(۱)!

يعنی، از پيغمبر (ص) روايت شده كه فرمود: آنكه احتياجی به او نازل شود و آنرا نزد مردم ببرد احتياج او سدّ نشود و آنكه به او احتياجی برسد و به خدا توسّل جويد پس اميداست كه خدا اورا به رزق دنيا ويا آخرت ويا به اَجَل سريع برساند. و از عايشه (رض) روايت شده كه گفت شنيدم رسول خدا (ص) ميفرمود: كسيكه رضای خدا را جويد به خشم مردم، خدا شرّ مردم را از او كفايت كند و آنكه رضای مردم را به غضب خدا جويد خدا اورا به مردم واگذارد.

۴ــ ش قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَنْ طَلَبَ مَرْضاةَ النّاسِ بِما يُسْخِطُ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ كانَ حامِدُهُ مِنَ النّاسِ ذامّاً وَ مَنْ آثَرَ طاعَةَ اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِما يُغْضِبُ النّاسَ كَفاهُ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ عَداوَةَ كُلِّ عَدُوٍّ وَ حَسَدَ كُلِّ حاسِدٍ وَ بَغْيَ كُلِّ باغٍ وَكانَ اللّٰهُ لَهُ ناصِراً وَ ظَهِيراً(۲)!

يعنی، رسول خدا (ص) فرمود: كسيكه رضايت مردم را بجويد به آنچه موجب غضب خدای عَزَّوَجَلّ باشد ستايش كنِ او ازمردم مذمّت كنِ او خواهد بود و كسيكه اختيار كند طاعت خدای عَزَّوَجَلّ را به چيزی كه موجب خشم مردم است خدای عَزَّوَجَلّ اورا ازعداوت هردشمن و حسد هرحسود و ستم هرستمگر كفايت كند و خدا برای او يار و پشتيبان خواهد بود.

۵ــ ش عَنِ الْباقِرِ (ع) أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ص) قالَ إِنَّهُ لايُدْرَكُ ما عِنْدَ اللّٰهِ إِلّا بِطاعَتِهِ. وَ قالَ (ص): قالَ اللّٰهُ جَلَّ جَلالُهُ: يا ابْنَ آدَمَ أَطِعْنِي فِيما أَمَرْتُكَ وَلاتُعَلِّمْنِي ما يُصْلِحُكَ وَ أَيُّما عَبْدٍ أَطاعَنِي لَمْ أَكِلْهُ إِلىٰ غَيْرِي وَ أَيُّما عَبْدٍ عَصانِي وَكَلْتُهُ إِلىٰ نَفْسِهِ ثُمَّ لَمْ أُبالِ فِي أَيِّ وادٍ هَلَكَ(۳)!

يعنی، ازحضرت باقر (ع) روايت شده كه رسول خدا (ص) فرمود به آن جزا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۰۶.
(۲) و (۳) وسائل الشيعه/ ج۱۱/ص ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶ و ۴۲۱.

و ثوابیکه نزدخدا است نرسی وآنرا درک نکنی جز با طاعت او. و فرمود: خدای جَلَّ جَلالُه فرموده ای پسرآدم درآنچه امرت کردم مرا اطاعت نما و بمن یاد مده آنچه را که موجب صلاح تو است. و هربنده‌ایکه مرا اطاعت نماید اورا بغیرخودم واگذار نکنم و هربنده‌ایکه مرا عصیان کند اورا بخودش واگذارم سپس باک ندارم درکجا هلاک گردد.

۶ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ قٰالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ إِذٰا عَصٰانِي مِنْ خَلْقِي مَنْ يَعْرِفُنِي سَلَّطْتُ عَلَيْهِ مِنْ خَلْقِي مَنْ لاٰيَعْرِفُنِي(۱).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود خدای عَزَّوَجَلَّ فرموده هرکس از خلقم که مرا میشناسد عصیانم کند برا و از خلقم مسلّط گردانم کسیکه مرا نشناسد.

۷ـ ش قٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): يَدُاللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ فَوْقَ رُؤُوسِ الْمُكَفِّرِينَ تَرَفْرِفُ بِالرَّحْمَةِ وَ قٰالَ عَلِيٌّ(ع) كٰانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مُكَفَّرًا لاٰيُشْكَرُ مَعْرُوفُهُ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود دست خدای عزوجل بالای سر مُكَفِّرين پر رحمت را بازکرده. وعلی(ع) فرمود: رسولخدا (ص) مُكَفَّر بود و مُكَفَّر یعنی از کارخیر وخدمت او تشکّرنمیشد (پس هرکس کارخیر و خدمتی کند وازاو تشکّرنشود مکفَّر است، و میتوان گفت همیشه خیرخواهان وخدمتگزاران موردتکفیر بدخواهان وخائنان میباشند).

الفصل الخامس فی الرّقائق

درموردرقائق احادیثی درابواب قبل ذکرشد وازنظراهمّیّت آن چندحدیث دیگرنیزذکرمیشود.

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: مَنْ كٰانَتِ الْآخِرَةُ هَمَّهُ جَعَلَ اللّٰهُ غِنٰاهُ فِي قَلْبِهِ وَ جَمَعَ لَهُ شَمْلَهُ وَ آتَتْهُ الدُّنْيٰا وَ هِيَ رٰاغِمَةٌ وَ مَنْ كٰانَتِ الدُّنْيٰا هَمَّهُ جَعَلَ اللّٰهُ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَفَرَّقَ عَلَيْهِ شَمْلَهُ وَ

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۱۱/ص ۲۴۳ و ۵۳۸.

لَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا قُدِّرَ لَهُ. وَ قَالَ(ص) إِنَّ اللّٰهَ يَقُولُ: يَا ابْنَ آدَمَ تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمْلَأْ صَدْرَكَ غِنًى وَ أَسُدَّ فَقْرَكَ وَإِلَّا تَفْعَلْ مَلَأْتُ يَدَيْكَ شُغْلًا وَ لَمْ أَسُدَّ فَقْرَكَ . وَقَالَ(ص): الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ بِمَنْزِلَةِ الصَّائِمِ الصَّابِرِ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هرکس همّت او در کار آخرت باشد خدا بی‌نیازی را در دل او قرار دهدو پراکندگی‌اورا جمع‌کند ودنیا به‌او روآورد درحالیکه ذلیل او باشد. و آنکه همّ او دنیا باشد خدا یتعالی فقررا جلوی چشمان او قرار دهد و جمع اورا پراکنده‌کند و ازدنیا برای او نیایدمگرآنچه برای او مقدّرشده‌است. و فرمود خدا یتعالی میفرماید: ای فرزندآدم، برای عبادت من فارغ گردان خودرا من سینه‌ات‌را از بی‌نیازی پرکنم و فقرت‌را مسدود سازم وگرنه دودستت‌را پرازشغل کنم‌و فقرت‌را سدّ نسازم. وفرمود: آنکه‌طعام‌خورد و شکرگذارد مانند روزه‌گیرصابراست.

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الصَّائِمِ الْمُحْتَسِبِ، وَ الْمُعَافَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمُبْتَلَى الصَّابِرِ، وَ الْمُعْطَى الشَّاكِرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كَأَجْرِ الْمَحْرُومِ الْقَانِعِ. وَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ(ص) مَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَى عَبْدٍ بَابَ شُكْرٍ فَخَزَنَ عَنْهُ بَابَ الزِّيَادَةِ.(۲)

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود: آنکه‌غذا خورد و شکر آنرا گوید برای او اجری است مانند اجرروزه‌گیرخودداراز‌طعام، و آن‌سالمدارای عافیت‌که‌آنرا شکرگوید برای اوست‌اجری مانند اجرآن مبتلای صبرکننده، و آن عطاشدهٔ‌شکرگذار اجری داردمانند آنکه‌محروم وقانع بوده‌است. و رسولخدا (ص) فرمود: خدا یتعالی بربندهٔ‌خوددرشکررا بازنکرده‌که‌زیادتی برا و مسدودکند.

۳- ج عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ(ص) يَوْمًا،

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۱۱.
(۲) وسائل الشیعه / ج۱۱/ ۵۳۹.

فَقالَ: یا غُلامُ إِنّی أُعَلِّمُکَ کَلِماتٍ: اِحْفَظِ اللّٰهَ یَحْفَظْکَ اِحْفَظِ اللّٰهَ تَجِدْهُ تُجاهَکَ إِذا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللّٰهَ وَ إِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللّٰهِ وَ اعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلیٰ أَنْ یَنْفَعُوکَ بِشَیْءٍ لَمْ یَنْفَعُوکَ إِلّا بِشَیْءٍ قَدْکَتَبَهُ اللّٰهُ لَکَ. وَ لَوِ اجْتَمَعُوا عَلیٰ أَنْ یَضُرُّوکَ بِشَیْءٍ لَمْ یَضُرُّوکَ إِلّا بِشَیْءٍ قَدْکَتَبَهُ اللّٰهُ عَلَیْکَ، رُفِعَتِ الْأَقْلامُ وَ جَفَّتِ الصُّحُفُ. وَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ(ع) عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: دَعْ ما یَرِیبُکَ إِلیٰ ما لایَرِیبُکَ فَإِنَّ الصِّدْقَ طُمَأْنِینَةٌ وَ إِنَّ الْکَذِبَ رِیبَةٌ. وَ قالَ(ص): الْکَیِّسُ مَنْ دانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِما بَعْدَ الْمَوْتِ، وَ الْعاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَواها وَ تَمَنّیٰ عَلَی اللّٰهِ الْأَمانِیَّ.(۱)

یعنی، از ابن‌عبّاس (رض) روایت شده که گفت روزی پشت سر پیغمبر (ص) بودم فرمود: ای جوان من تورا کلماتی یاددهم آنها را حفظ کن خدا تورا حفظ کند، حفظ کن خدا را جلوی خود میابی، چون خواستی سؤال کنی ازخدا سؤال کن و چون یاری و کمک خواستی از خدا بخواه و بدانکه اگر امّت جمع‌شوندکه برای تو نفعی برسانند نفعی نرسانند مگرآنچه‌خدا برای تو نوشته‌باشد. واگرجمع شوند براینکه به‌تو ضرری بزنند چیزی ضررنزنند مگرآنچه‌خدا علیه‌تو نوشته‌باشد، قلمها بالا رفت ودفترها خشک شد. و ازحسن بن‌علیّ(ع) روایت شده‌ازپیغمبر (ص) که‌فرمود: آنچه‌شکّ داری رهاکن بروبه‌سوی آنچه شک نداری زیراکه راستی طمأنینه وآرامش است و دروغ شکّ واضطرابست. و پیغمبر (ص) فرمود زیرک کسی استکه خودرا مواظب باشد و برای پس‌ازمرگ کارکند وعاجزوناتوان کسی‌استکه‌بدنبال هواهای نفس برود و برخدا توقعها وآرزوها تمنّی‌کنند.

۴- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: مَنْ سَئَلَنا أَعْطَیْناهُ وَمَنِ اسْتَغْنیٰ أَغْناهُ اللّٰهُ. وَقالَ(ص): مَنْ أَرادَ أَنْ یَکُونَ أَغْنَی النّاسِ فَلْیَکُنْ بِما فِی یَدِ اللّٰهِ أَوْثَقَ مِنْهُ بِما فِی یَدِ غَیْرِهِ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هرکس ازما سؤال کندبه

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۱۲.
(۲) وسائل الشیعه/ ج۱۵/ص ۲۴۰.

او میدهیم وهرکس اظهار بی‌نیازی کند خدا او را غَنِیّ سازد وفرمود هرکس بخواهد غنی‌ترین مردم باشد باید به‌آنچه دردست خدا است اعتماد او بیشتر باشد از آنچه بدست غیرخدا است.

۵- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: ثَلاثَةٌ یُحِبُّهُمُ اللّٰهُ وَ ثَلاثَةٌ یُبْغِضُهُمُ اللّٰهُ، فَأَمَّا الَّذِینَ یُحِبُّهُمُ اللّٰهُ فَرَجُلٌ أَتیٰ قَوْمًا فَسَأَلَهُمْ بِاللّٰهِ وَ لَمْ یَسْأَلْهُمْ لِقَرَابَةٍ بَیْنَهُ وَ بَیْنَهُمْ فَمَنَعُوهُ فَتَخَلَّفَ رَجُلٌ بِأَعْقَابِهِمْ فَأَعْطَاهُ سِرًّا لَا یَعْلَمُ بِعَطِیَّتِهِ إِلَّا اللّٰهُ تَعَالیٰ وَالَّذِی أَعْطَاهُ، وَ قَوْمٌ سَارُوا لَیْلَتَهُمْ حَتّیٰ إِذَا کَانَ النَّوْمُ أَحَبَّ إِلَیْهِمْ مِمَّا یُعْدَلُ بِهِ فَوَضَعُوا رُءُوسَهُمْ فَقَامَ أَحَدُهُمْ یَتَمَلَّقُنِی وَ یَتْلُوا آیَاتِی، وَ رَجُلٌ کَانَ فِی سَرِیَّةٍ فَلَقِیَ الْعَدُوَّ فَهُزِمُوا فَأَقْبَلَ بِصَدْرِهِ حَتّیٰ یُقْتَلَ أَوْ یُفْتَحَ لَهُ .وَالثَّلاثَةُ الَّذِینَ یُبْغِضُهُمُ اللّٰهُ: الشَّیْخُ الزَّانِی، وَالْفَقِیرُ الْمُخْتَالُ، وَ الْغَنِیُّ الظَّلُومُ. وَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ (رض) قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مُصَلَّاهُ فَرَأَیٰ نَاسًا کَأَنَّهُمْ یَکْتَشِرُونَ فَقَالَ: أَمَا إِنَّکُمْ لَوْ أَکْثَرْتُمْ ذِکْرَهَا ذِمِ اللَّذَّاتِ لَشَغَلَکُمْ عَمَّا أَرَیٰ فَأَکْثِرُوا ذِکْرَهَا ذِمِ اللَّذَّاتِ الْمَوْتُ فَإِنَّهُ لَمْ یَأْتِ عَلَی الْقَبْرِ یَوْمٌ إِلَّا تَکَلَّمَ فِیهِ فَیَقُولُ: أَنَا بَیْتُ الْغُرْبَةِ وَ أَنَا بَیْتُ الْوَحْدَةِ وَ أَنَا بَیْتُ التُّرَابِ وَ أَنَا بَیْتُ الدُّودِ.

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: سه‌کس را خدا دوست میدارد و سه‌کس را دشمن، امّا آنانرا که خدا دوست میدارد یکی آنمردی استکه نزدقومی برود و از ایشان بنام خدا سؤال کندوبرای خویشی‌که بین او و ایشانست سؤال نکندو آنان خودداری کنند، ولی یک مرد از ایشان تخلّف کند و پنهانی که‌جزخدا وخودا وندا ند به‌او عطا کند. ودیگر قومی‌که شب سیرکنند تا خواب بر ایشان غلبه‌کنند و بخوابند ولی یکی از ایشان برخیزد و ازخدا تملّق کند وآیات خدا را بخواند، و مردی‌که در فوجی باشد و دشمن را ملاقات‌کنندو آنان فراری شوند ولی او بماند و سینه‌سپرکند تا کشته‌شود ویا برای او فتح شود. و آن سه‌کسی‌که‌خدا دشمن میدارد: پیرمرد زناکار وفقیرمتکبّر و ثروتمندستمگر. و از اَبُوسَعِید روایت شده

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۱۳.

که پیغمبر (ص) وارد محلّ نماز خود شد و دید مردمی میخندند فرمود آگاه باشید اگر شما زیاد بیاد شکننده لذّات بودید از خنده شما را مشغول میکرد، پس زیاد به یاد آورید مرگ را که شکننده لذّات است، بدرستیکه روزی نیست که قبر سخن نگوید که میگوید من خانهٔ غربت خانهٔ تنهائی و وحشت خانهٔ خاک و خانهٔ کرم میباشم.

۶ـ ش عَنْ عَلِيٍّ(ع) قَالَ: كَانَ ضَحِكُ النَّبِيِّ(ص) التَّبَسُّمَ، فَاجْتَازَ ذَاتَ يَوْمٍ بِفِئَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَ إِذَا هُمْ يَتَحَدَّثُونَ وَيَضْحَكُونَ مَلَؤُا أَفْوَاهَهُمْ فَقَالَ(ص): مَهْ يَا هٰؤُلَاءِ مَنْ غَرَّهُ مِنْكُمْ أَمَلُهُ وَ قَصُرَ بِهِ فِي الْخَيْرِ عَمَلُهُ فَلْيَطَّلِعِ الْقُبُورَ وَلْيَعْتَبِرْ بِالنُّشُورِ وَاذْكُرُوا الْمَوْتَ فَإِنَّهُ هَادِمُ اللَّذَّاتِ!(۱)

یعنی، از علیّ(ع) روایت شده که گفت خندهٔ رسولخدا (ص) تبسّم بود، روزی به جمعی از انصار گذشت که سخن میگفتند و میخندیدند با پری دهن خودشان، حضرت فرمود بس کنید کسیکه از شما آرزوی او مغرورش کرده و در کار عمل او کوتاه است، باید سر قبرها برود و به قیامت عبرت گیرد و بیاد مرگ باشید زیرا مرگ خراب کن لذّات است.

۷ـ ش قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ(ع) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ(ص) إِنَّ اللّٰهَ جَلَّ جَلَالُهُ إِذَا رَأَى أَهْلَ قَرْيَةٍ قَدْ أَسْرَفُوا فِي الْمَعَاصِي وَفِيهَا ثَلَاثَةُ نَفَرٍ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ نَادَاهُمْ جَلَّ جَلَالُهُ يَا أَهْلَ مَعْصِيَتِي لَوْلَا مَنْ فِيكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ الْمُتَحَابِّينَ بِجَلَالِي الْعَامِرِينَ بِصَلَاتِهِمْ أَرْضِي وَمَسَاجِدِي وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ خَوْفًا مِنِّي لَأَنْزَلْتُ بِكُمْ عَذَابِي ثُمَّ لَا أُبَالِي!(۲)

یعنی، امیرالمؤمنین(ع) گوید که رسولخدا (ص) فرمود: چون خدای جَلَّ جَلَالُهُ اهل قریه‌ای را ببیند که در معاصی اسراف میکنند و در آن قریه سه نفر مؤمن باشند حق‌تعالی اهل قریه را نداکند اگر نبودند بین شما مؤمنینی که یکدیگر را دوست می‌دارند به‌واسطهٔ جلالت من، آنانکه زمین و مساجدم را آباد کردند به‌نمازخواندن و در سحرها طلب آمرزش کنند برای ترس از من، هرآینه عذابم را به شما نازل می‌کردم و باکی نداشتم.

۸ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۸ / ص ۴۸۲ و ۴۸۳ و ج ۱۱ / ص ۳۷۲.

حُفْرَةٌ مِنْ حُفَرِ النَّارِ. وَ قَالَ(ص): مَنْ أَكَلَ طَيِّبًا وَ عَمِلَ فِي سُنَّةٍ وَ أَمِنَ النَّاسُ بَوَائِقَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: همانا قبر بستانی از بساتین بهشت ویا چاله‌ای از چاله‌های آتش است. و فرمود هرکس پاکیزه‌بخورد وعمل او طبق سنّت رسول (ص) باشد ومردم از شرور او ایمن باشند واردبهشت گردد.

دخول الجنّة بفضل الله تعالی

ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: قَارِبُوا وَ سَدِّدُوا وَاعْلَمُوا أَنَّهُ لَنْ يَنْجُوَ أَحَدٌ مِنْكُمْ بِعَمَلِهِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَا أَنْتَ؟ قَالَ: وَ لَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ.(۲)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: بهم‌نزدیک شوید و کار محکم وصواب کنید وبدانیدکه‌احدی بواسطهٔ‌عمل‌خود نجات ندارد، گفتند یارَسُولَ اللّٰه شما هم بعمل نجات ندارید؟ فرمود: من هم ندارم مگراینکه رحمت وفضل خدا مرا فراگیرد.

رفع الأمانة

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِذَا ضُيِّعَتِ الْأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ، قَالَ: كَيْفَ إِضَاعَتُهَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: إِذَا أُسْنِدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ.(۳)

یعنی، ازرسول‌خدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هرگاه امانت ضایع شود منتظرقیامت باش، راوی گفت ضایع‌شدن چگونه‌است؟ فرمود هرگاه کار بـه‌نااُهل واگذارشودمنتظرقیامت باش (چنانکه‌خدا یتعالی درسورهٔ‌نساء آیهٔ ۵۸ میفرماید: إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا).

۲ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِذَا عَمِلَتْ أُمَّتِي خَمْسَ عَشْرَةَ خَصْلَةً حَلَّ

---

(۱)، (۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۱۴، ۲۱۵ و ۲۱۶.

بِهِمُ الْبَلاٰءُ: إِذٰا كٰانَ الْفَيْئُ دولاً وَ الْأَمٰانَةُ مَغْنَمًا وَ الصَّدَقَةُ مَغْرَمًا وَ أَطٰاعَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَ عَصٰى أُمَّهُ وَ بَرَّصَدِيقَهُ وَجَفٰا أَبٰاهُ وَارْتَفَعَتِ الْأَصْوٰاتُ فِى الْمَسٰاجِدِ وَ أُكْرِمَ الرَّجُلُ مَخٰافَةَ شَرِّهِ وَ كٰانَ زَعِيمُ الْقَوْمِ أَرْذَلَهُمْ وَ لَبِسُوا الْحَرِيرَ وَ اتَّخَذُوا الْقَيْنٰاتِ وَ الْمَعٰازِفَ وَ شَرِبُوا الْخمُوُرَ وَ كَثُرَ الزِّنٰا فَارْتَقِبُوا عِنْدَذٰلِكَ رِيحًا حَمْرٰاءَ وَ خَسْفًا أَوْ مَسْخًا وَ ظُهُورَ الْعَدُوِّ عَلَيْكُمْ ثُمَّ لاٰتُنْصَرُونَ(۱).

يعنى، از پيغمبر (ص) روايت شده‌كه‌فرمود: چون امّتم به‌پانزده خصلت عمل كنند بلا به‌ايشان واردشود: چون بيت المال را ملك خودگيرند و امانت را غنيمت شمرند و صدقه‌دادن را تاوان‌دانندو مرد اطاعت زن خودكندومادرش را نافرمانى كند و به‌رفيق خود نيكى وبه‌پدرش جفا نمايد و درمساجد صداها بلندگردد ومردرا براى ترس ازشرّش گرامى دارند و زمامدارقوم رذل ترين ايشان باشد و حريربپوشند و آلات لهو (سازوچنگ ومانندآن) و زنان خواننده‌را بكارگيرند و شرابها بياشامند و زنا زيادگردد پس دراين زمان منتظرباد سرخ و فرورفتن به‌زمين و مسخ شدن وغلبهٔ دشمنان باشيد.

۳- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قٰالَ: أَدِّ الْأَمٰانَةَ إِلٰى مَنِ ائْتَمَنَكَ وَلاٰتَخُنْ مَنْ خٰانَكَ(۲).

يعنى، ازپيغمبر (ص) روايت شده‌كه‌فرمود: امانت را اداكن به‌آنكه تورا امين دانسته و به‌كسيكه به‌توخيانت‌كرده خيانت مكن.

الفصل السّادس فى فضل الصّدقة

۱- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قٰالَ: تَصَدَّقُوا فَيُوشِكُ الرَّجُلُ يَمْشِى بِصَدَقَتِهِ فَيَقُولُ الَّذِى الذى أُعْطِيَهٰا لَوْجِئْتَنٰا بِهٰا بِالْأَمْسِ قَبِلْتُهٰا مِنْكَ فَأَمَّا الْآنَ فَلاٰحٰاجَةَ لِى بِهٰا فَلاٰيَجِدُمَنْ يَقْبَلُهٰا(۳).

يعنى، از پيغمبر (ص) روايت شده‌كه‌فرمود: صدقه بدهيدكه شايد مردى صدقه‌اش را براى كسيكه به‌اوعطا كندببرد، پس اوبگويد

(۱) و (۲) وسائل الشيعه/ ج۱۲/ص ۱۹۵ و ۲۳۱.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۱۸.

اگر آن را دیروز آورده بودی از تو قبول میکردم امّا اکنون نیازی به آن ندارم، پس کسی که صدقه اش را بپذیرد نیابد.

۲ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ خُتِمَ لَهُ بِلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ مَنْ خُتِمَ لَهُ بِصِيَامِ يَوْمٍ دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ مَنْ خُتِمَ لَهُ بِصَدَقَةٍ يُرِيدُ بِهَا وَجْهَ اللّٰهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ[1]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه برای او ختم شود به گفتن لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه داخل بهشت گردد و کسیکه به روزهٔ روزی ختم شود عمرا و داخل بهشت گردد وکسیکه عمرا و به صدقه ختم شود که برای خدا داده باشد داخل بهشت گردد.

۳ـ جوش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّهُ خُلِقَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْ بَنِي آدَمَ عَلٰى سِتِّينَ وَ ثَلَاثِمِائَةِ مَفْصِلٍ فَمَنْ كَبَّرَ اللّٰهَ وَ حَمِدَ اللّٰهَ وَ هَلَّلَ اللّٰهَ وَ سَبَّحَ اللّٰهَ وَ اسْتَغْفَرَ اللّٰهَ وَ عَزَلَ حَجَرًا أَوْ شَوْكَةً عَظْمًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ وَ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهٰى عَنْ مُنْكَرٍ عَدَدَ تِلْكَ السِّتِّينَ وَ الثَّلَاثِمِائَةِ السُّلَامٰى فَإِنَّهُ يَمْشِي يَوْمَئِذٍ وَ قَدْ زَحْزَحَ نَفْسَهُ عَنِ النَّارِ[2]. وَ فِي رِوَايَةٍ: إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) كَانَ فِي كُلِّ يَوْمٍ إِذَا أَصْبَحَ وَ طَلَعَتِ الشَّمْسُ يَقُولُ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ كَثِيرًا طَيِّبًا عَلٰى كُلِّ حَالٍ يَقُولُهَا ثَلَاثَمِائَةٍ وَ سِتِّينَ مَرَّةً شُكْرًا. وَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرٰى كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَحْمَدُ اللّٰهَ فِي كُلِّ يَوْمٍ ثَلَاثَمِائَةِ مَرَّةٍ وَ سِتِّينَ مَرَّةً عَدَدَ عُرُوقِ الْجَسَدِ يَقُولُ الْحَمْدُ لِلّٰهِ كَثِيرًا عَلٰى كُلِّ حَالٍ. وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ (ع) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ فِي ابْنِ آدَمَ ثَلَاثَمِائَةٍ وَ سِتِّينَ عِرْقًا، مِنْهَا مِائَةٌ وَ ثَمَانُونَ مُتَحَرِّكَةً، وَ مِنْهَا مِائَةٌ وَ ثَمَانُونَ سَاكِنَةً، فَلَوْ سَكَنَ الْمُتَحَرِّكُ لَمْ يَنَمْ وَ لَوْ تَحَرَّكَ السَّاكِنُ لَمْ يَنَمْ وَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا أَصْبَحَ قَالَ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ كَثِيرًا عَلٰى كُلِّ حَالٍ ثَلَاثَمِائَةٍ وَ سِتِّينَ مَرَّةً، وَ إِذَا أَمْسٰى مِثْلَ ذٰلِكَ[3]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود هر انسانی از فرزندان آدم خلق شده بر سیصد و شصت استخوان، پس آنکه خدا را تکبیر گوید

---

(۱) و (۳) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۹۵ و ۱۲۳۴ وج۱۳/ص ۳۵۸.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۱۸.

و حمدخدا کندوتهلیل گوید وتسبیح کندواستغفار نماید و سنگی از سرراه مردم ویا خاری واستخوانی را بردارد و امر به معروف و نهی از منکر کند به‌تعداد همین ۳۶۰ استخوان، او درآنروز میرود درحالیکه دورکرده خودرا ازآتش. و در روایتی: رسولخدا(ص) درهرروزچون صبح‌میشد و خورشید طلوع میکرد میگفت اَلْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعٰالَمِینَ کَثِیرًا طَیِّبًا عَلٰی کُلِّ حٰالٍ، اینجمله‌را ۳۶۰ مرتبه بعنوان شکر تکرار مینمود. و درروایت دیگر رسولخدا (ص) عادت داشت که‌درهرروز ۳۶۰ مرتبه بتعداد رگهای جسد انسان حمد و ستایش خدا را مینمود و پس ازآن میگفت اَلْحَمْدُلِلّٰهِ کَثِیرًا عَلٰی کُلِّ حٰالٍ. و از جعفربن‌محمّد (ع) روایت شده‌که‌رسولخدا (ص) فرمود: همانا دربدن فرزندآدم ۳۶۰ رگ است که ۱۸۰ ازآنها متحرّک و ۱۸۰ از آن ساکن است، واگرمتحرّک ساکن شود انسان را خواب نبرد واگر ساکن متحرّک شود بازخواب نیابد. و رسولخدا (ص) عادت داشت که درهرصبح ودرهرشب ۳۶۰ مرتبه میگفت حمدخدا را مینمود ومیگفت اَلْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعٰالَمِینَ کَثِیرًا عَلٰی کُلِّ حٰالٍ.

۴- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: صَدَقَةُ دِرْهَمٍ أَفْضَلُ مِنْ صَلاٰةِ عَشْرِ لَیٰالٍ. و قٰالَ(ص) لاٰیَزْنِی الزّٰانِی وَهُوَمُؤْمِنٌ وَ لاٰیَسْرِقُ السّٰارِقُ وَ هُوَ مُؤْمِنٌ وَقٰالَ(ص): إِذٰا زَنَی الرَّجُلُ فٰارَقَهُ رُوحُ الْإِیمٰانِ. وَقٰالَ(ص): مَنْ تَرَکَ الصَّلاٰةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ بَرِئَ مِنْ ذِمَّةِ اللّٰهِ وَذِمَّةِ رَسُولِهِ وَنَقْضُ الْعَهْدِ و قَطِیعَةُ الرَّحِمِ لِاَنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ یَقُولُ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدّٰارِ وَالدَّلِیلُ کِتٰابُ اللّٰهِ وَقٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ(ص): مَنْ قٰالَ عَلَیَّ مٰا لَمْ أَقُلْ فَلْیَتَبَوَّءْ مَقْعَدَهُ مِنَ النّٰارِ(۱).

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: یکدرهم‌صدقه بهتر است ازده‌شب خواندن نماز. وفرمود: شخص زانی درحال ایمان زنا نمیکند و دزد درحال ایمان دزدی نمیکند. وفرمود: چون مردی زنا کند روح ایمان از او مفارقت‌کند. و فرمود: کسیکه نمازرا ترک کند محقّقاً از ذمّهٔ خدا وذمّهٔ رسول او بیزار وخارج‌شده

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۵۷، ۲۵۹ و ۵۱۹.

و نقض عهد و قطع رَحِم (نیز ازگناهان بزرگ است) زیرا خدا راجع به کسانی که دارای این دو صفتند فرموده برای ایشان لعنت و برای ایشان بدخانه‌ای است. و دلیل کتاب خداست.

و رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه برمن ببندد چیزی را که من نگفته‌ام باید نشیمن وجایگاه او پرا زآتش گردد.

الفصل السّابع فی الأمر بالمعروف و النّهی عن المنکر

دربارۀ امربه‌معروف ونهی ازمنکر احادیثی قبلاً ذکرگردید و در اینجا بلحاظ اهمّیّت موضوع چندحدیث دیگرنیزذکرمیشود:

۱ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: مَنْ شَهِدَ أَمْرًا فَکَرِهَهُ کانَ کَمَنْ غابَ عَنْهُ وَ مَنْ غابَ عَنْ أَمْرٍ فَرَضِیَهُ کانَ کَمَنْ شَهِدَهُ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: کسیکه امری‌را مشاهده کند وآنرا کراهت داشته‌باشد مانند آنستکه ازآن غایب بوده و هرکس غایب ازامری باشد و به‌آن راضی‌گردد‌گویا حاضربوده‌است.

۲ـ ش قالَ أَمیرُالْمُؤْمِنینَ (ع) أَمَرَنا رَسُولُ اللّٰهِ (ص)أَنْ نَلْقیٰ أَهْلَ الْمَعاصی بِوُجُوهٍ مُکْفَهِرَّةٍ.(۲)

یعنی، امیرالمؤمنین فرمود: رسولخدا (ص) مارا امرنمودکه اهل عصیان را با صورتهای عبوس ملاقات کنیم.

۳ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: کَیْفَ بِکُمْ إِذا فَسَدَتْ نِساؤُکُمْ وَفَسَقَ شَبابُکُمْ وَ لَمْ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ تَنْهَوْا عَنِ الْمُنْکَرِ فَقیلَ لَهُ وَیَکُونُ ذٰلِکَ یا رَسُولَ اللّٰهِ؟ فَقالَ نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذٰلِکَ کَیْفَ بِکُمْ إِذا أَمَرْتُمْ بِالْمُنْکَرِ وَ نَهَیْتُمْ عَنِ الْمَعْرُوفِ فَقیلَ لَهُ یا رَسُولَ اللّٰهِ وَ یَکُونُ ذٰلِکَ قالَ نَعَمْ وَشَرٌّ مِنْ ذٰلِکَ کَیْفَ بِکُمْ إِذا رَأَیْتُمُ الْمَعْرُوفَ مُنْکَرًا وَ الْمُنْکَرَ مَعْرُوفًا.(۳)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود: چگونه خواهید بود وقتیکه زنان شما فاسد و جوانان شما فاسق باشد وامربه‌معروف ونهی ازمنکرنکنید، عرض شد یا رَسُولَ اللّٰه این‌خواهدشد؟ فرمود:

---

(۱)،(۲) و (۳) وسائل الشیعه/ ج ۱۱/ص ۳۹۶، ۴۰۷ و ۴۱۳.

بلی وبدترازاین، حال شما چگونه باشد وقتیکه امربه منکر و نهی ازمعروف کنید، عرض شدیا رَسُولَ اللّه چنین میشود؟ فرمود: بلی وبدترازاین، چگونه خواهیدبودچون معروف را منکرببینید ومنکر را معروف.

۴ـ ش كانَ رَسُولُ اللّهِ (ص) يَقُولُ: إِذا أُمَّتِي تَواكَلَتِ الأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ فَلْيَأْذَنُوا بِوِقاعٍ مِنَ اللّهِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) همواره میفرمود چون امّتم امربه معروف و نهی ازمنکررا خوردند مطّلع باشندکه بلائی ازخدا درکمین ایشان است.

۵ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: يَأْتِي عَلَى النّاسِ زَمانٌ يَذُوبُ فِيهِ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ فِي جَوْفِهِ كَما يَذُوبُ الآنُكُ فِي النّارِ يَعْنِي الرَّصاصَ وَ ما ذاكَ إِلّا لِما يَرىٰ مِنَ الْبَلاءِ وَ الأَحْداثِ فِي دِينِهِمْ وَ لا يَسْتَطِيعُونَ لَهُ غَيْراً.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: برمردم زمانی بیاید که‌درآن دلِ مؤمن درمیان بدنش آب شود چنانکه قلع درمیان آتش آب میشود واین نباشد مگرآنچه‌می‌بیند از بلا و بدعتهای دینی و نمیتواند آنرا تغییردهد.

۶ـ ش قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): إِذا ظَهَرَتِ الْبِدَعُ فِي أُمَّتِي فَلْيُظْهِرِ الْعالِمُ عِلْمَهُ فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللّهِ. وَ قالَ (ص): كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ وَ كُلُّ ضَلالَةٍ سَبِيلُها إِلَى النّارِ.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: چون بدعتها درامّت من ظاهرشد باید دانا عالمخودرا ظاهرسازد وبا بدعت پیکارنماید وگرنه‌بر او است لعنت خدا. و فرمود هربدعتی گمراهی است و هرگمراهی راهش به‌آتش است.

۷ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: ذاكِرُ اللّهِ فِي الْغافِلِينَ كَالْمُقاتِلِ عَنِ الْفارِّينَ وَ الْمُقاتِلُ عَنِ الْفارِّينَ لَهُ الْجَنَّةُ.(۴)

---

(۱)، (۲)، (۳) و (۴) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۱۸۹ و ج۱۱/ص ۳۹۴ و ۴۱۱ و ۵۰۲.

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: یادکنندهٔ خدا درمیان غافلها مانند آن کسی ستکه جنگ میکند ازمیان فراریان و آنکه قتال کند از فراریان برای او بهشت است.

۸ـ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): رَأَیْتُ لَیْلَةَ أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ قَوْمًا تُقْرَضُ شِفَاهُهُمْ بِمَقَارِیضَ مِنْ نَارٍ ثُمَّ تُرْمٰی فَقُلْتُ یَا جَبْرَئِیلُ مَنْ هٰؤُلاءِ فَقَالَ خُطَبَاءُ أُمَّتِکَ یَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ یَنْسَوْنَ أَنْفُسَهُمْ وَهُمْ یَتْلُونَ الْکِتَابَ أَفَلَا یَعْقِلُونَ. وَ قِیلَ لِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) لَانَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ حَتّٰی نَعْمَلَ بِهِ کُلِّهِ وَ لَانَنْهٰی عَنِ الْمُنْکَرِ حَتّٰی نَنْتَهِیَ عَنْهُ کُلِّهِ فَقَالَ (ص): لَا، بَلْ مُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَإِنْ لَمْ تَعْمَلُوا بِهِ وَ انْهَوْا عَنِ الْمُنْکَرِ وَ إِنْ لَمْ تَنْتَهُوا عَنْهُ کُلِّهِ وَ عَنْ أَبِی ذَرٍّ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فِی وَصِیَّتِهِ لَهُ قَالَ یَا أَبَا ذَرٍّ یَطَّلِعُ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ إِلٰی قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَیَقُولُونَ مَا أَدْخَلَکُمُ النَّارَ وَإِنَّمَا دَخَلْنَا الْجَنَّةَ بِفَضْلِ تَعْلِیمِکُمْ وَتَأْدِیبِکُمْ فَیَقُولُونَ إِنَّا کُنَّا نَأْمُرُکُمْ بِالْخَیْرِ وَلَانَفْعَلُهُ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: درشبیکه سیرداده شدم به آسمان قومی را دیدم که لبان ایشان را با مقراضهای آتشین مقراض میکردند و درآتش می‌انداختند، گفتم ای جبرئیل اینان کیانند؟ گفت: اینان خطیبان اُمّتت میباشند که به نیکی امر میکردند وخودرا فراموش میکردند درحالیکه کتاب را تلاوت میکردند آیا خردمند نبودند.

و به رسولخدا (ص) عرض شد ما امر به معروف نمیکنیم تا به تمام آن عمل کنیم و نهی از مُنکر نمیکنیم تا از تمام آن خودداری کنیم، رسولخدا (ص) فرمود: نه بلکه امر به معروف بکنید واگرچه عمل به تمام آن نمیکنید و از منکر نهی کنید واگرچه از تمام آن اجتناب نمیکنید. واز اَبُوذَرّ روایت شده که رسولخدا (ص) در وصیّت به او فرمود: یا اَبا ذَرّ قومی از اهل بهشت مشرف میشوند به سوی قومی از اهل آتش و میگویند چه شما را داخل آتش کرد وهمانا ما ببرکت تعلیم و تأدیب شما وارد بهشت شدیم پس میگویند ما شما را امر به خیر میکردیم ولی خود عمل نمیکردیم.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۱۱/ص ۴۲۵.

کتاب الأدب

و فیه سبعة أبواب

الباب الأوّل فی الاستئذان

قالَ اللّٰهُ تَعالىٰ: يا أَيُّهَا الَّذينَ آمَنُوا لاتَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّىٰ تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلىٰ أَهْلِها ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ. فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيها أَحَداً فَلاتَدْخُلُوها حَتّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَ إِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكىٰ لَكُمْ وَاللّٰهُ بِما تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ.(۱)

۱ـ ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ ثَلاثاً فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ فَلْيَرْجِعْ. وَ اسْتَأْذَنَ رَجُلٌ عَلَى النَّبِيِّ (ص) وَ هُوَ فِي بَيْتٍ فَقالَ: أَأَلِجُ؟ فَقالَ النَّبِيُّ (ص) لِخادِمِهِ: اخْرُجْ إِلىٰ هٰذا فَعَلِّمْهُ الاِسْتِئْذانَ فَقُلْ لَهُ قُلِ السَّلامُ عَلَيْكُمْ أَأَدْخُلُ، فَسَمِعَهُ الرَّجُلُ فَقالَ: السَّلامُ عَلَيْكُمْ أَأَدْخُلُ فَأَذِنَ لَهُ النَّبِيُّ (ص) فَدَخَلَ. وَ عَنْ جابِرٍ (رض) قالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (ص) فِي دَيْنٍ كانَ عَلىٰ أَبِي فَدَقَقْتُ الْبابَ فَقالَ: مَنْ ذا؟ فَقُلْتُ: أَنَا، فَقالَ: أَنا أَنا كَأَنَّهُ كَرِهَها. وَ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ بِشْرٍ (رض) قالَ: كانَ النَّبِيُّ (ص) إِذا أَتىٰ بابَ قَوْمٍ لَمْ يَسْتَقْبِلِ الْبابَ مِنْ تِلْقاءِ وَجْهِهِ وَلٰكِنْ مِنْ رُكْنِهِ الْأَيْمَنِ أَوِ الْأَيْسَرِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرگاه یکی ازشما سه مرتبه اذن ورود

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ نور/ آیات ۲۷ و ۲۸.

(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۳۸، ۲۳۹ و ۲۴۰.

خواست وجواب نیامد بایدگردد. و مردی اجازهٔ ورودخواست ازپیغمبر (ص) و او در خانهٔخود بود، آنمردگفت آیا داخل شوم، پیغمبر (ص) بهخادمخودگفت برو نزد این مرد و اذن گرفتن را بهاو یاد ده و بهاو بگو بگوید اَلسَّلامُعَلَیْکُمْ آیا وارد شوم، آنمردشنید وسلام کرد وگفت آیا واردشوم، پیغمبر (ص) بهاو اذن داد و او واردشد. و از جابر (رض) روایت شدهکه دَیْنی برپدرمبود رفتمخدمت پیغمبر (ص)و دررا کوبیدم پیغمبرگفت کیست؟ گفتم من فرمود من من گویا خوشش نیامد. و از عَبْداللّٰه بْنِ بِشْر (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) هرگاه درب خانهٔقومی میرفت روبروی درنمیایستاد ولیکن طرف راست ویا چپ در میایستاد.

۲ــ ش عَنْ أَمیرِالْمُؤْمِنینَ(ع) قٰالَ غَدٰا عَلَیْنٰا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَ نَحْنُ فی لِحٰافِنٰا فَقٰالَ اَلسَّلامُعَلَیْکُمْ فَسَکَتْنٰا وَ اسْتَحْیَیْنٰا لِمَکٰانِنٰا ثُمَّ قٰالَ اَلسَّلامُعَلَیْکُمْ فَسَکَتْنٰا ثُمَّ قٰالَ اَلسَّلامُعَلَیْکُمْ فَخَشینٰا اِنْ لَمْنَرُدَّ عَلَیْهِ أَنْ یَنْصَرِفَ وَقَدْکٰانَ یَفْعَلُ ذٰلِکَ فَیُسَلِّمُ ثَلاثاً فَاِنْ اُذِنَ لَهُ وَ إلّاَ انْصَرَفَ فَقُلْنٰا وَعَلَیْکَ السَّلامُ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ اُدْخُلْ فَدَخَلَ. وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) فی حَدیثِ الدَّرٰاهِمِ الْاِثْنیٰ عَشَرَ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قٰالَ لِلْجٰارِیَةِ مُرّی بَیْنَ یَدَیَّ وَ دُلّینی عَلیٰ اَهْلِکِ وَ جٰاءَرَسُولُ اللّٰهِ (ص)حَتّیٰ وَقَفَ عَلیٰ بٰابِ دٰارِهِمْ وَ قٰالَ اَلسَّلامُ عَلَیْکُمْ یٰا أَهْلَ الدّٰارِفَلَمْیُجیبُوهُ فَأَعٰادَعَلَیْهِمُ السَّلامَ فَلَمْیُجیبُوهَ فَأَعٰادَ السَّلامَ فَقٰالُوا وَعَلَیْکَ السَّلامُ یٰا رَسُولَ اللّٰهِوَرَحْمَةُاللّٰهِوَبَرَکٰاتُهُ فَقٰالَ مٰالَکُمْ تَرَکْتُمْ إجٰابَتیفیأَوَّلِ السَّلامِ قٰالُوا یٰا رَسُولَ اللّٰهِ سَمِعْنٰا سَلامَکَ فَأَحْبَبْنٰا أَنْ نَسْتَکْثِرَمِنْهُ(۱).

یعنی، از امیرالمؤمنین(ع) روایت شدهکهرسولخدا (ص) صبحزودبرما واردشد وما زیرلحاف خود بودیم، پس گفت سلامبرشما، ما سکوت کردیم وخجالت کشیدیم برای مکانوکهداشتیم، سپس فرمود سلام بر شما، باز ما سکوت کردیم، بازگفت سلامبرشما، پس ما ترسیدیم اگر جواب ندهیم برگردد، چون حضرت همینکاررا میکردکهسهمرتبه سلام میکرد اگر اذن ورود نمیآمد برمیگشت، پس ماگفتیم وَعَلَیْکَالسَّلامُ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۴۲ و ۴۴۵.

يَا رَسُولَ اللّٰهِ ادْخُلْ داخل شو، پس واردشد. و ازجعفربن محمّد (ع) روایت شده درحدیث دوازده درهم که رسولخدا (ص) به آنکنیز گفت توجلوبرو و مرا راهنمائیکن برخانواده ات، پس رسولخدا (ص) آمدتا دربخانهٔ ایشان وگفت سلام برشما ای اهل اینخانه، پس جواب ندادند، اعاده کرد بازجواب ندادند تا مرتبهٔ سوم که جواب دادند وَعَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَ رَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ، فرمود: چه شدکه جواب مرا دراوّلین سلام ندادید، عرض کردند يَا رَسُولَ اللّٰه ما سلام تورا شنیدیم ودوست داشتیم که مکرّرکنی.

الإذن لمنع النّظر

۱- ج عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (رض) أَنَّ رَجُلًا اطَّلَعَ مِنْ جُحْرٍ فِى بَابِ النَّبِيِّ (ص) وَ مَعَ النَّبِيِّ (ص) مِدْرَى يُرَجِّلُ بِهِ رَأْسَهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَوْ أَعْلَمُ أَنَّكَ تَنْظُرُ لَطَعَنْتُ بِهِ فِى عَيْنِكَ إِنَّمَا جَعَلَ اللّٰهُ الْإِذْنَ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ. وَ فِى رِوَايَةٍ: فَقَامَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (ص) بِمِشْقَصٍ فَكَأَنِّى أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) يَخْتِلُهُ لِيَطْعُنَهُ. وَ قَالَ النَّبِيُّ (ص): رَسُولُ الرَّجُلِ إِلَى الرَّجُلِ إِذْنُهُ.

یعنی، از سَهْلِ بْنِ سَعْد (رض) روایت شده که مردی ازسوراخ خانهٔ پیغمبر (ص) نگاه کرد و بدست پیغمبر (ص) آهنی بودکه موی سرخود را صاف میکرد، پس رسولخدا (ص) باو فرمود اگرمیدانستم که تو نگاه میکنی با اینشانه درچشمت فرومیکردم، همانا خدا اذن را قرارداده ازخاطردیدن. و در روایتی پیغمبر (ص) برخاست با پیکان تیری، گویا من نظرکردم که میخواست غفلةً بزند بچشم او. و فرمود: پیغامبر مرد بسوی مرد اذن اوست.

۲- ج عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ (رض) قَالَ: نَزَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ (ص) بِخَيْبَرَ وَ كَانَ صَاحِبُ خَيْبَرَ مَارِدًا مُنْكَرًا فَجَاءَ لِلنَّبِيِّ (ص) فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَلَكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا حُمُرَنَا وَ تَأْكُلُوا ثَمَرَنَا وَ تَضْرِبُوا نِسَاءَنَا فَغَضِبَ النَّبِيُّ (ص) وَقَالَ: يَا ابْنَ عَوْفٍ ارْكَبْ فَرَسَكَ ثُمَّ نَادِ أَلَا إِنَّ الْجَنَّةَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴۰.

لاتَحِلُّ إِلَّا لِمُؤْمِنٍ وَ أَنِ اجْتَمِعُوا لِلصَّلاةِ فَاجْتَمَعُوا فَصَلَّى بِهِمُ النَّبِيُّ (ص) ثُمَّ قَامَ فَقَالَ: أَيَحْسَبُ أَحَدُكُمْ مُتَّكِئًا عَلَىٰ أَرِيكَتِهِ قَدْ يَظُنُّ أَنَّ اللّٰهَ لَمْ يُحَرِّمْ شَيْئًا إِلَّا مَا فِي هٰذَا الْقُرْآنِ. أَلَا وَإِنِّي وَاللّٰهِ قَدْ وَعَظْتُ وَ أَمَرْتُ وَنَهَيْتُ عَنْ أَشْيَاءَ إِنَّهَا لَمِثْلُ الْقُرْآنِ أَوْ أَكْثَرُ وَ إِنَّ اللّٰهَ تَعَالَىٰ لَمْ يَحِلَّ لَكُمْ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتَ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا بِإِذْنٍ وَلَاضَرْبَ نِسَائِهِمْ وَ لَا أَكْلَ ثِمَارِهِمْ إِذَا أَعْطَوْكُمُ الَّذِي عَلَيْهِمْ.[1]

یعنی، از عِرْبَاضِ بْنِ سَارِیه روایت شده که گفت ما با پیغمبر(ص) وارد به خَیْبَر شدیم وصاحب اختیار را مورشخص متمرّدی بود، آمد خدمت پیغمبر وگفت یا محمّد آیا برای شما جایز است که حیوانات ما را ذبح کنید و میوه‌های ما را بخورید و زنان ما را بزنید، پیغمبر (ص) به خشم آمد وفرمود ای پسر عَوْف سوار اسبت شو سپس ندا کن، آگاه باشید بهشت گوارا نیست مگر برای مؤمن ودیگر نداکن که جمع شوید برای نماز پس مسلمین برای نماز جمع شدند و پیغمبر (ص) برای ایشان نماز خواند سپس ایستاد وفرمود آیا ازشما احدی گمان میکند تکیه بر تخت خود بزند وگمان کند که خدا چیزی را حرام نکرده مگرآنچه در قرآن است، آگاه باشید من با تأکید موعظه کردم وامر کردم و نهی نمودم از چیزهائی که آنها مانند مطالب قرآن است ویا بیشتر و خدای تعالی برای شما حلال نکرده که داخل خانه‌های اهل کتاب شوید بدون اجازه و حلال نیست زدن زنانشان و نه خوردن میوه‌هاشان هرگاه آنچه برعهدهٔ ایشان است عطا کردند.

۳ـ ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ (رض) قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِذْنُكَ عَلَيَّ أَنْ يُرْفَعَ الْحِجَابُ وَأَنْ تَسْتَمِعَ سَوَادِي حَتَّىٰ أَنْهَاكَ.[2]

یعنی، از عبدالله بن مسعود (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود اجازهٔ ورودتو برمن اینستکه پرده بالا رفته باشد وتو بشنوی تا تورا نهی کنم (مقصود اینستکه برای تو استثناءً ورود برای شنیدن اسرار و ملاقات من جایز است).

۴ـ ش فِي حَدِيثِ الْمَنَاهِي نَهَىٰ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَنْ يَطَّلِعَ الرَّجُلُ فِي

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴۰ و ۲۴۱.

بَيْتِ جارِهِ. وَ عَنْ جَعْفَرِبْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبائِهِ قالَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِنَّ اللّٰهَ تَبارَكَ وَتَعالىٰ كَرِهَ لَكُمْ أَيَّتُهَا الْأُمَّةُ أَرْبَعاً وَ عِشْرِينَ خَصْلَةً وَنَهاكُمْ عَنْها كَرِهَ لَكُمُ الْعَبَثَ فِي الصَّلوٰةِ وَكَرِهَ لَكُمُ الْمَنَّ فِي الصَّدَقَةِ وَ كَرِهَ الضَّحِكَ بَيْنَ الْقُبُورِ وَ التَّطَلُّعَ فِي الدُّورِ وَالنَّظَرَ إِلىٰ فُرُوجِ النِّساءِ وَ قالَ يُورِثُ الْعَمىٰ وَ كَرِهَ الْكَلامَ عِنْدَ الْجِماعِ وَ قالَ يُورِثُ الْخَرَسَ وَ كَرِهَ النَّوْمَ قَبْلَ الْعِشاءِ الْآخِرَةِ وَ كَرِهَ الْحَدِيثَ بَعْدَ الْعِشاءِ الْآخِرَةِ وَ كَرِهَ الْغُسْلَ تَحْتَ السَّماءِ بِغَيْرِ مِيزَرٍ وَكَرِهَ الْمُجامَعَةَ تَحْتَ السَّماءِ وَ كَرِهَ دُخُولَ الْأَنْهارِ إِلَّا بِمِيزَرٍ وَ قالَ فِي الْأَنْهارِ عُمّارٌ وَسُكّانٌ مِنَ الْمَلائِكَةِ وَ كَرِهَ دُخُولَ الْحَمّامِ إِلَّا بِمِيزَرٍ وَ كَرِهَ الْكَلامَ بَيْنَ الْأَذانِ وَ الْإِقامَةِ فِي صَلاةِ الْغَداةِ حَتّىٰ يَنْقَضِيَ الصَّلاةَ وَ كَرِهَ رُكُوبَ الْبَحْرِ فِي هَيَجانِهِ وَ كَرِهَ النَّوْمَ فَوْقَ سَطْحٍ لَيْسَ بِمُحَجَّرٍ وَ قالَ مَنْ نامَ عَلىٰ سَطْحٍ لَيْسَ بِمُحَجَّرٍ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ وَ كَرِهَ أَنْ يَنامَ الرَّجُلُ فِي بَيْتٍ وَحْدَهُ وَكَرِهَ لِلرَّجُلِ أَنْ يَغْشىٰ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حائِضٌ فَإِنْ غَشِيَها وَخَرَجَ الْوَلَدُ مَجْذُوماً أَوْ أَبْرَصَ فَلايَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ وَ كَرِهَ الْبَوْلَ عَلىٰ شَطِّ نَهَرٍجارٍ وَ كَرِهَ أَنْ يُحْدِثَ الرَّجُلُ تَحْتَ شَجَرَةٍ مُثْمِرَةٍ قَدْ أَيْنَعَتْ وَ كَرِهَ أَنْ يُكَلِّمَ الرَّجُلُ مَجْذُوماً إِلَّا أَنْ يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ قَدْرُ ذِراعٍ وَقالَ فِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ فِرارَكَ مِنَ الْأَسَدِ وَكَرِهَ أَنْ يَنْتَعِلَ الرَّجُلُ وَهُوَقائِمٌ وَ كَرِهَ أَنْ يَدْخُلَ الرَّجُلُ الْبَيْتَ الْمُظْلِمَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ بَيْنَ يَدَيْهِ سِراجٌ أَوْ نارٌ وَكَرِهَ النَّفْخَ فِي الصَّلاةِ[1]

یعنی، درحدیث منهیّات رسول، رسولخدا (ص) از اطّلاع مرد وسربردن او درخانۀهمسایه‌اش نهی کرده است. و جعفربن‌محمّد از پدرانش (ع) ازرسولخدا (ص) روایت کرده‌که‌فرمود: ای امّت‌خدا برای شما ۲۴ خَصْلَت را مکروه‌داشته وشما را ازآنها نهی نموده است: برای شما مکروه داشته بازی کردن درنماز و منّت گذاشتن درصدقه‌وخندیدن میان قبور و مشرف‌شدن درخانه‌ها ونظرکردن به‌فرجهای‌زنان‌و فرمود موجب‌کوری گردد ومکروه‌است‌سخن گفتن وقت‌جماع و فرمود موجب‌گنگی شود و مکروه‌است‌خوابیدن پیش از عشاء‌آخره و مکروه

(۱) وسائل الشیعه / ج۳/ص ۵۶۸، ۵۶۹ و ۵۸۵ و ج۱۱/ص ۲۷۴.

داشته حدیث وسخن گفتن پس از عشاء و مکروه داشته غسل کردن بدون لنگ زیر آسمان و مکروه داشته مجامعت زیر آسمان و دخول نهرها بدون لنگ و فرمود در نهرها سکنه ایست از فرشتگان ومکروه داشته داخل حمّام شدن بدون لنگ و مکروه داشته کلام بین اذان و اقامه در نماز صبح تا اینکه نماز انجام شود و مکروه داشته سوار شدن بر مرکب دریا در حال هیجان آن و مکروه داشته بالای بامیکه نرده ندارد و فرمود هرکس بربام غیر مُحَجَّر ویا بامیکه نرده ندارد بخوابد ذمّه وعهده من از او بیزار است (و درروایتی آمده مَنْ بٰاتَ عَلٰی سَطْحٍ غَیْرِمُحَجَّرٍ فَاَصٰابَهُ شَیْءٌ فَلایَلُومَنَّ إِلاّ نَفْسَهُ[1] یعنی، هرکس بخوابد بربامیکه نرده ندارد واورا ابتلائی برسد باید ملامت نکند جزخودرا) و مکروه است که مردی درخانه تنها بخوابد ومکروه است زن را درآغوش گیرد درحالیکه محتلم شده باشد تا آنکه غسل کند و اگر اینکار را بکند وفرزندی وانه متولّد شود پس خودرا ملامت کند و مکروه است که با مرد مَجْذُومی سخن گوید مگر اینکه بین ایشان بقدر ذراعی فاصل باشد و فرمود از مَجْذُوم فرار کن چنانکه از شیر فرار میکنی ومکروه داشته بول کردن در نهرجاری وبول و غائط کردن زیر درخت میوه دار و مکروه داشته کفش بپا کردن درحال ایستاده ومکروه داشته دخول انسان را درخانه تاریک مگر آنکه در جلوی او چراغی ویا آتشی باشد.

یهدر دم النّاظر بغیر إذن

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: مَنِ اطَّلَعَ فِی بَیْتِ قَوْمٍ بِغَیْرِإِذْنِهِمْ فَقَدْحَلَّ لَهُمْ أَنْ یَفْقَأُوا عَیْنَهُ[2] وَ قٰالَ(ص): لَوْ أَنَّ رَجُلاً اطَّلَعَ عَلَیْکَ بِغَیْرِإِذْنٍ فَحَذَفْتَهُ بِحَصٰاةٍ فَفَقَأْتَ عَیْنَهُ مٰاکٰانَ عَلَیْکَ مِنْ جُنٰاحٍ. وَقٰالَ (ص): مَنْ کَشَفَ سِتْرًا فَأَدْخَلَ بَصَرَهُ فِی الْبَیْتِ قَبْلَ أَنْ یُؤْذَنَ لَهُ فَرَأَی عَوْرَةَ أَهْلِهِ فَقَدْ أَتٰی حَدًّا لاٰیَحِلُّ لَهُ أَنْ یَأْتِیَهُ لَوْ أَنَّهُ حِینَ أَدْخَلَ بَصَرَهُ اسْتَقْبَلَهُ رَجُلٌ فَفَقَأَ عَیْنَهُ مٰا غَیَّرْتُ عَلَیْهِ وَ إِنْ مَرَّ الرَّجُلُ عَلٰی

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۳/ص ۵۶۸.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۲۴۱ و المصنف / ج۱۰/ص۳۸۴.

بَابٌ لَاسِتْرَلَهُ غَيْرَمُغْلَقٍ فَنَظَرَفَلَاخَطِيئَةَ عَلَيْهِ إِنَّمَا الْخَطِيئَةَ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ [۱]

یعنی،از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: کسیکه سرکند در خانهٔ قومی بدون اذنشان بتحقیق برای ایشان حلال است که‌چشم‌ او را کور کنند. و فرمود: اگرمردی بدون اذنت برتو مطّلع شد پس براو ریگی انداختی وچشم‌ او را کورکردی برتو باکی نیست. و فرمود کسیکه پرده‌ای را برطرف‌کند و چشم درخانه‌اندازد پیش ازآنکه به او اذن داده‌شود پس عورت اهل او را دید پس مستوجب حدّی شده‌که آنچه‌حلال نبوده آورده‌است، اگرهنگامیکه چشم‌خودرا داخل کرده مردی روبروی او آمد و چشم‌ او را کورکرد انکاربرا ونکنم، و اگر مردی بردربی‌که‌پرده‌ندارد وبسته‌نیست نظرکند برا وخطائی‌نیست همانا خطا براهل خانه‌است.

يجوز النّظر للحاجة

۱- ج عَنْ جَابِرٍ (رض) أَنَّ أُمَّسَلَمَةَ اسْتَأْذَنَتِ النَّبِيَّ (ص) فِي الْحِجَامَةِ فَأَمَرَ أَبَا طَيْبَةَ أَنْ يَحْجُمَهَا قَالَ: حَسِبْتُ أَنَّهُ كَانَ أَخَاهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ أَوْ غُلَامًا لَمْ يَحْتَلِمْ. وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ النَّبِيَّ (ص) أَتَى فَاطِمَةَ بِعَبْدٍ قَدْوَهَبَهُ لَهَا قَالَ: وَعَلَى فَاطِمَةَ ثَوْبٌ إِذَا قَنَّعَتْ بِهِ رَأْسَهَا لَمْ يَبْلُغْ رِجْلَيْهَا وَ إِذَا غَطَّتْ بِهِ رِجْلَيْهَا لَمْ يَبْلُغْ رَأْسَهَا فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ (ص) مَا تَلْقَى قَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْكِ بَأْسٌ إِنَّمَا هُوَ أَبُوكِ وَغُلَامُكِ. وَعَنْ أُمِّسَلَمَةَ (رض) قَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَالنَّبِيِّ (ص) وَعِنْدَهُ مَيْمُونَةُ فَأَقْبَلَ ابْنُ أُمِّمَكْتُومٍ وَذٰلِكَ بَعْدَأَنْ أُمِرْنَا بِالْحِجَابِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) احْتَجِبَا مِنْهُ فَقُلْنَا يَارَسُولَ اللّٰهِ أَلَيْسَ أَعْمَى لَايُبْصِرُنَا وَلَايَعْرِفُنَا فَقَالَ: أَفَعَمْيَاوَانِ أَنْتُمَا أَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِهِ [۲]

یعنی، روایت شده از جابر (رض) که‌اُمّ‌سَلَمه (رض) اجازه‌گرفت از پیغمبر (ص) دراینکه‌حجامت‌کند پیغمبر (ص) اَبَاطَیْبَه‌را امرکردبه حجامت او، جابرگفت او برادررضاعی اُمّ‌سَلَمه ویا غلامی بود که

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴۱ ، ۲۴۲ و ۲۴۳.

محتلم نشده بود. و از انس روایت شده که پیغمبر (ص) بنده ای را که به فاطمه بخشیده بود برای او آورد، انس (رض) گفت و بر فاطمه (رض) جامه ای بود که اگر سرخود را میپوشانید به دو پای او نمیرسید و اگر قدمهای خودرا میپوشانید به سر او نمیرسید، پس چون پیغمبر (ص) زحمت اورا دید گفت بر تو باکی نیست همانا پدرت و غلامت میباشد.

و از اُمّ سَلَمه (رض) روایت شده که من نزد پیغمبر (ص) بودم و نزد او مَیْمُونَه بود که ابن اُمّ مَکْتُوم آمد و این قضیّه پس از امر بحجاب بود، پس رسول خدا (ص) فرمود در حجاب روید گفتیم یا رَسُولَ اللّه آیا او کور نیست که ما را نمی‌بیند ونمی‌شناسد فرمود آیا شما کورید آیا شما اورا نمی‌بینید.

۲- ج عَنْ أَبِی أُسَیْدٍ الأَنْصَارِیِّ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِیَّ (ص) یَقُولُ لِلنِّسَاءِ: اسْتَأْخِرْنَ فَإِنَّهُ لَیْسَ لَکُنَّ أَنْ تَحْقُقْنَ الطَّرِیقَ عَلَیْکُنَّ بِحَافَاتِ الطَّرِیقِ فَکَانَتِ الْمَرْأَةُ تَلْصَقُ بِالْجِدَارِ حَتَّی إِنَّ ثَوْبَهَا لَیَتَعَلَّقُ بِالْجِدَارِ مِنْ لُصُوقِهَا بِهِ. وَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ (رض) نَهَی النَّبِیُّ (ص) أَنْ یَمْشِیَ الرَّجُلُ بَیْنَ الْمَرْأَتَیْنِ.[1]

یعنی، از ابی اُسَیْد انصاریّ روایت شده که او شنید پیغمبر (ص) به زنان میفرماید عقب راه بروید و برشما روا نیست که وسط جادّه راه روید برشما باد به کنار راه پس چنین بود که زن خودرا به دیوار می‌چسبانید. وعَبْدُاللّه بن عُمَر (رض) گفت پیغمبر (ص) نهی نمود که مرد بین دو زن راه برود.

الباب الثّانی فی السّلام

قَالَ اللّهُ تَعَالَی: وَ إِذَا حُیِّیتُمْ بِتَحِیَّةٍ فَحَیُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللّهَ کَانَ عَلَی کُلِّ شَیْءٍ حَسِیبًا[2] وَ قَالَ تَعَالَی: وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِیمَ بِالْبُشْرَی قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴۳.
(۲) قرآن کریم/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۸۶.

بِعِجْلٍ حَنِيذٍ.(۱) وَ قالَ تَعالی: لَهُمْ فيها فاكِهَةٌ وَلَهُمْ ما يَدَّعُونَ. سَلامٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحيمٍ.(۲)

° ° °

۱- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: وَالَّذي نَفْسي بِيَدِهِ لاتَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتّی تُؤْمِنُوا وَ لاتُؤْمِنُوا حَتّی تَحابُّوا أَفَلا أَدُلُّكُمْ عَلی أَمْرٍ إِذا فَعَلْتُمُوهُ تَحابَبْتُمْ أَفْشُوا السَّلامَ بَيْنَكُمْ. وَ جاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِيِّ (ص) فَقالَ: السَّلامُ عَلَيْكُمْ فَرَدَّعَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسَ فَقالَ النَّبِيُّ(ص): عَشْرٌ ثُمَّ جاءَ آخَرُ فَقالَ: السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ فَرَدَّعَلَيْهِ فَجَلَسَ فَقالَ: عِشْرُونَ، ثُمَّ جاءَ آخَرُ فَقالَ: السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكاتُهُ فَرَدَّعَلَيْهِ فَجَلَسَ فَقالَ: ثَلاثُونَ. وَ قالَ(ص): إِنَّ أَوْلَی النّاسِ بِاللّٰهِ تَعالی مَنْ بَدَأَهُمْ بِالسَّلامِ. وَ قالَ(ص): اُعْبُدُوا الرَّحْمٰنَ وَ أَطْعِمُوا الطَّعامَ وَ أَفْشُوا السَّلامَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلامٍ.(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: قسم به آنکه جانم بدست او است وارد بهشت نشوید تا ایمان آورید و ایمان نمیآورید تا دوستی کنید، آیا شما را راهنمائی نکنم بکاری که اگر بجا آورید دوستی کرده اید؟ سلام را إفشاء کنید. و مردی خدمت رسولخدا(ص) آمد و گفت اَلسَّلامُ عَلَيْكُمْ حضرت جواب داد و او نشست، پس پیغمبر (ص) فرمود ده عدد (یعنی حَسَنه) سپس دیگری آمد وگفت اَلسَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰه پس جواب داد و او نشست و فرمود بیست عدد، سپس دیگری آمد وگفت اَلسَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكاتُهُ اورا جواب داد و او نشست وحضرت فرمود سی عدد و فرمود نزدیکترین مردم به خدایتعالی کسی است که ابتدا به سلام کند. و فرمود: خدای رحمان را عبادت کنید و طعام اطعام کنید و سلام را إفشا کنید تا وارد بهشت بسلام گردید.

۲- ش عَنْ جَعْفَرِبْنِ مُحَمَّدٍ (ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَوْلَی النّاسِ بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهِ مَنْ بَدَءَ بِالسَّلامِ وَ قالَ(ص): مَنْ بَدَءَ بِالْكَلامِ

---

(۱) قرآن/ سورهٔ هود/ آیهٔ ۶۹.
(۲) قرآن/ سورهٔ یس / آیات ۵۷ و ۵۸.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴۴ و ۲۴۵.

قَبْلَ السَّلامِ فَلاتُجیبُوهُ. وَ قالَ(ص): أَعْجَزُ النّاسِ مَنْ عَجِزَ عَنِ الدُّعاءِ وَ أَبْخَلُ النّاسِ مَنْ بَخِلَ بِالسَّلامِ. وَ قالَ(ص): اُبْدَءُوا بِالسَّلامِ قَبْلَ الْکَلامِ. وَ فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ(ص) لِعَلِیٍّ(ع): یا عَلِیُّ ثَلاثٌ کَفّاراتٌ، اِفْشاءُ السَّلامِ وَ اِطْعامُ الطَّعامِ وَ الصَّلاةُ بِاللَّیْلِ وَالنّاسُ نِیامٌ(۱).

یعنی، جعفربن‌محمّد (ع) روایت‌کرده از رسولخدا (ص) که فرمود: بهترین مردم نزدخدا ورسول(ص) آن کسی‌ستکه ابتداء به‌سلام کند. و فرمود: کسیکه ابتداء به‌سخن کند قبل ازسلام، اورا جواب ندهید. و فرمود: ناتوانترین مردم کسی‌ستکه از دعاکردن ناتوان باشد و بخیلترین مردم آنکه‌به‌سلام بخل ورزد. و فرمود: ابتداکنید به سلام قبل ازکلام. و دروصیّت رسولخدا (ص) به‌علی(ع) فرمود: یا عَلِیّ سه‌چیز کفّاره‌وجبران کننده‌ٔبدیها است: سلام‌را بلندگفتن و اطعام طعام‌کردن و نمازبشب درحال‌خواب مردم بجاآوردن.

السّلام قبل الکلام و السّلام علی الأهل

۱ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: اَلسَّلامُ قَبْلَ الْکَلامِ. وَ قالَ (ص): لاتَدْعُوا أَحَدًا إِلَی الطَّعامِ حَتّی یُسَلِّمَ. وَ قالَ(ص): یُسَلِّمُ الرّاکِبُ عَلَی الْماشِی وَ الْماشِی عَلَی الْقاعِدِ وَ الْقَلیلُ عَلَی الْکَثیرِ. وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ: قالَ لِی النَّبِیُّ(ص): یا بُنَیَّ إِذا دَخَلْتَ عَلی أَهْلِکَ فَسَلِّمْ یَکُونُ بَرَکَةً عَلَیْکَ وَعَلی أَهْلِ بَیْتِکَ(۲).

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: سلام قبل از کلام است. وفرمود: احدی را به‌طعام دعوت نکنیدتا سلام‌کند. و فرمود سواره برپیاده سلام میکند و رونده برنشسته و کم برزیاد. و از آنس (رض) روایت شده‌که‌گفت پیغمبر (ص) فرمود ای پسرک چون برخانواده‌ات واردشدی سلام کن برکتی است برتو و برخانواده‌ات.

۲ـ ش عَنْ عَلِیٍّ(ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): لاتُؤْوُا مِنْدیلَ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۱۰۸۶ و ج۸/ص ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹ و ۴۴۰

(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴۵ و ۲۴۶.

اللَّحْمِ فِي الْبَيْتِ فَإِنَّهُ مَرْبِضُ الشَّيْطَانِ وَ لَاتُؤْوُا التُّرَابَ خَلْفَ الْبَابِ فَإِنَّهُ مَأْوَى الشَّيْطَانِ (إِلَى أَنْ قَالَ) وَ لَاتَتَّبِعُوا الصَّيْدَ فَإِنَّكُمْ عَلَى غِرَّةٍ وَ إِذَا بَلَغَ أَحَدُكُمْ بَابَ حُجْرَتِهِ فَلْيُسَمِّ فَإِنَّهُ يَفِرُّ عَنْهُ الشَّيْطَانُ وَ إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ بَيْتَهُ فَلْيُسَلِّمْ فَإِنَّهُ تَنْزِلُ الْبَرَكَةُ وَ تُؤْنِسُهُ الْمَلَائِكَةُ وَلَايَرْتَدِفْ ثَلَاثَةٌ عَلَى دَابَّةٍ فَإِنَّ أَحَدَهُمْ مَلْعُونٌ وَهُوَ الْمُقَدَّمُ الخ(۱).

یعنی، از علی(ع) روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: دستمال گوشت را در خانه مگذارید که پناهگاه شیطان است و خاک پشت در مگذارید که منزل شیطان است تا آنجا که فرمود: بدنبال صید مروید که دلالت بر غرور شما است و چون هریک از شما به در اطاق خود رسید بِسْمِ اللّه بگوید زیرا شیطان از او فرار کند و چون یکی از شما داخل خانهٔ خود شد سلام کند که آن موجب نزول برکت و انس فرشتگان است. و سه نفر بر یک حیوان سوار نشوند که یکی از ایشان مورد لعن است و هُوَ الْمُقَدَّم و آن جلوئی است.

السّلام علی الصّبیان و النّساء

۱ـ ج حَدَّثَ أَنَسٌ أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ(ص) فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ. وَ فِي رِوَايَةٍ قَالَ(رض): انْتَهَى إِلَيْنَا رَسُولُ اللّهِ (ص) وَ أَنَا غُلَامٌ فِي الْغِلْمَانِ فَسَلَّمَ عَلَيْنَا ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي أَوْ أُذُنِي فَأَرْسَلَنِي بِرِسَالَةٍ وَ قَعَدَ فِي ظِلِّ جِدَارٍ أَوْ قَالَ إِلَى جِدَارٍ حَتَّى رَجَعْتُ إِلَيْهِ. وَ قَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ يَزِيدَ (رض): مَرَّ عَلَيْنَا النَّبِيُّ(ص) فِي الْمَسْجِدِ يَوْمًا وَ عُصْبَةٌ مِنَ النِّسَاءِ قُعُودٌ فَأَلْوَى بِيَدِهِ بِالتَّسْلِيمِ(۲).

یعنی، اَنَس حدیث کرده که او با پیغمبر (ص) میرفته پس آنحضرت به بچه‌هائی عبور کرد و بر آنان سلام نمود. و در روایت دیگر گفت رسولخدا (ص) به ما رسید درحالیکه من با بچه‌ها بودم پس بر ما سلام کرد و دست و یا گوش مرا گرفت و مرا به پیغامی فرستاد و خود کنار دیواری

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۳/ص ۵۷۲.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴۶ و ۲۴۷.

نشست تا من بسوی او برگشتم. و أَسْمَاءِ بِنْتِ يَزِيد گفته ما در مسجد با عدّه ای از زنان نشسته بودیم پیغمبر (ص) بر ما گذشت و با دست اشاره به سلام کرد. (و درروایتی آمده که: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يُسَلِّمُ عَلَى النِّسَاءِ وَ يَرْدُدْنَ عَلَيْهِ السَّلاٰمَ).[1]

تبليغ السّلام

۱- ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ (ص): يَا عَائِشَةُ هٰذَا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكِ السَّلاٰمَ قَالَتْ قُلْتُ: وَعَلَيْهِ السَّلاٰمُ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ، تَرَىٰ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا لاٰ نَرَىٰ. وَ عَنْ حَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ (ع) قَالَ: بَعَثَنِي أَبِي إِلَىٰ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ: إِيتِهِ فَأَقْرِئْهُ السَّلاٰمَ قَالَ: فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: إِنَّ أَبِي يُقْرِئُكَ السَّلاٰمَ فَقَالَ: عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أَبِيكَ السَّلاٰمُ.[2]

یعنی، از عائشه روایت شده که گفت پیغمبر (ص) به من فرمود: ای عایشه این جبرئیل است که تورا سلام میرساند، عایشه گفت من گفتم عَلَيْهِ السَّلاٰمُ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ، تو یا رَسُولَ اللّٰه میبینی آنچه را که ما نمیبینیم. و از حَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ (ع) روایت شده که فرمود: پدرم مرا فرستاد به سوی رسولخدا (ص) وگفت برو و اورا سلام برسان، گفت رفتم خدمت او وگفتم که پدرم سلام میرساند فرمود برتو و بر پدرت سلام.

ما يكره فى السّلام

۱- ج عَنْ أَبِي جُرَيٍّ الْهُجَيْمِيِّ (رض) قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَقُلْتُ: عَلَيْكَ السَّلاٰمُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَقَالَ: لاٰ تَقُلْ عَلَيْكَ السَّلاٰمُ فَإِنَّ عَلَيْكَ السَّلاٰمُ تَحِيَّةُ الْمَوْتَىٰ. وَ فِي رِوَايَةٍ: سَلَّمَ رَجُلٌ عَلَى النَّبِيِّ (ص) وَهُوَ يَبُولُ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلاٰمَ. وَ قَالَ النَّبِيُّ (ص): لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَّهَ بِغَيْرِنَا، لاٰ تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ وَ لاٰ بِالنَّصَارَىٰ فَإِنَّ تَسْلِيمَ الْيَهُودِ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۴۵۱ و ۴۵۲.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۲۴۷.

اَلْإِشٰارَةُ بِالْأَصٰابِعِ وَ تَسْلِيمِ النَّصٰارَى الْإِشٰارَةُ بِالْأَكُفِّ.(۱)

یعنی، از ابی‌جُرَیّ هُجَیْمِیّ روایت شده‌که‌گفت آمدم خدمت رسول‌خدا (ص) وگفتم عَلَیْکَ السَّلامُ یارَسُولَ اللّٰه فرمود عَلَیْکَ السَّلام مگو زیرا عَلَیْکَ السَّلام تحیّت مردگان است . و درروایتی مردی بر پیغمبر (ص) سلام‌کرد درحالیکه حضرت بول میکرد ، پس جواب سلام مداد و پیغمبر (ص) فرمود ازما نیست کسیکه به‌غیرما خودرا شبیه کند خودرا به‌یهودونصاری شبیه‌نکنید زیرا سلام‌یهود باانگشت اشاره‌کردن است و سلام‌نصاری باکف دست اشاره‌کردن است .

السّلام علی أهل الكتاب

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: إِذٰا سَلَّمَ عَلَيْكُمُ الْيَهُودُ فَإِنَّمٰا يَقُولُ أَحَدُهُمُ السّٰامُ عَلَيْكَ فَقُلْ وَعَلَيْكَ(۲). وَ عَنْ عٰائِشَةَ (رض) قٰالَتْ :دَخَلَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلىٰ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقٰالُوا : السّٰامُ عَلَيْكَ فَفَهِمْتُهٰا فَقُلْتُ : عَلَيْكُمُ السّٰامُ وَاللَّعْنَةُ فَقٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَهْلاً يٰا عٰائِشَةُ فَإِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ فَقُلْتُ يٰا رَسُولَ اللّٰهِ أَوَلَمْ تَسْمَعْ مٰا قٰالُوا ؟ قٰالَ: فَقَدْ قُلْتُ وَعَلَيْكُمْ(۳). وَ فِي رِوٰايَةٍ: فَسَمِعَتْ عٰائِشَةُ فَسَبَّتْهُمْ فَقٰالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَهْ يٰا عٰائِشَةُ فَإِنَّ اللّٰهَ لاٰيُحِبُّ الْفُحْشَ وَلاَ التَّفَحُّشَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ "وَ إِذٰا جٰاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمٰا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ" الْآيَةَ .(۴)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود : هرگاه یهود برشما سلام کند همانا یکی از ایشان میگوید اَلسّٰامُ عَلَیْکَ ، توبگو وَعَلَیْکَ .و از عایشه (رض) روایت شده‌که‌گفت گروهی ازیهود بررسول‌خدا(ص)وارد شدند وگفتند اَلسّٰامُ عَلَیْکَ من آنرا فهمیدم وگفتم برشما سٰام ولعنت پس رسول‌خدا (ص) فرمود مَهْلاً ای عایشه خدا مدارا را درتمام امور دوست میدارد عایشه‌گوید گفتم یٰارَسُولَ اللّٰه آیا نشنیدی چه‌گفتند ؟ پیغمبر (ص) فرمود : من گفتم وَعَلَیْکُمْ . و درروایتی: پس عایشه

---

(۱) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۴۸ و ۲۴۹ .

(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۲۴۹ و المصنف / ج۶/ص ۱۱ .

شنید وایشان را سبّ کرد پیغمبر (ص) فرمود ای عایشه خودداری کن زیرا خدا دوست نمیدارد فحش و فحش گوئی را، پس خداوند آیه ۸ سورهٔ مجادله را نازل فرمود.

۲- ش عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ دَخَلَ یَهُودِیٌّ عَلیٰ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ عَائِشَةُ عِنْدَهُ فَقَالَ اَلسَّامُ عَلَیْکُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلَیْکُمْ ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ فَقَالَ مِثْلَ ذٰلِکَ فَرَدَّ عَلَیْهِ کَمَا رَدَّ عَلیٰ صَاحِبِهِ ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ فَقَالَ مِثْلَ ذٰلِکَ فَرَدَّ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) کَمَا رَدَّ عَلیٰ صَاحِبَیْهِ فَغَضِبَتْ عَائِشَةُ فَقَالَتْ عَلَیْکُمُ السَّامُ وَالْغَضَبُ وَاللَّعْنَةُ یَا مَعْشَرَ الْیَهُودِ یَا إِخْوَةَ الْقِرَدَةِ وَالْخَنَازِیرِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) یَا عَائِشَةُ إِنَّ الْفُحْشَ لَوْ کَانَ مُمَثَّلاً لَکَانَ مِثَالَ سَوْءٍ إِنَّ الرِّفْقَ لَمْ یُوضَعْ عَلیٰ شَیْءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ وَلَمْ یُرْفَعْ عَنْهُ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ قَالَتْ یَا رَسُولَ اللّٰهِ أَمَا سَمِعْتَ إِلیٰ قَوْلِهِمُ السَّامُ عَلَیْکُمْ فَقَالَ بَلیٰ أَمَا سَمِعْتِ مَا رَدَدْتُ عَلَیْهِمْ فَقُلْتُ عَلَیْکُمْ. وَفِی رِوَایَةٍ أُخْریٰ: مَرَّ یَهُودِیٌّ بِالنَّبِیِّ (ص) فَقَالَ اَلسَّامُ عَلَیْکَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلَیْکَ فَقَالَ أَصْحَابُهُ إِنَّمَا سَلَّمَ عَلَیْکَ بِالْمَوْتِ فَقَالَ النَّبِیُّ وَکَذٰلِکَ رَدَدْتُ.(۱)

یعنی، ازحضرت باقر (ع) روایت شده که مرد یهودی بر رسولخدا (ص) وارد شد درحالیکه عایشه نزد آنحضرت بود وگفت اَلسَّامُ عَلَیْکُمْ یعنی مرگ برشما رسولخدا (ص) درجواب گفت برشما، سپس یهودی دیگر آمد و مانند آن گفت ورسولخدا (ص) همانطورجواب داد، سپس دیگری آمد و مانندآن گفت ورسولخدا (ص) همانطورجواب داد عایشه غضبناک شدوگفت مرگ وغضب ولعنت برشما ای گروه یهود ای برادران خوک وخنزیرها. رسولخدا (ص) فرمود ای عایشه زشت گوئی اگرمجسّم شود مجسّمهٔ بدی شود حقّاً مدارا برچیزی نهاده نشده هرگز مگرآنکه آنرا زینت داده واز چیزی هرگزبرداشته نشده مگرآنرا مبغوض قرارداده گفت یا رَسُولَ اللّٰه آیا نشنیدی گفتار ایشان را؟ فرمود: بلی شنیدم آیا نشنیدی چه جواب دادم. و درروایت دیگر: یکنفریهودی به رسولخدا (ص) گذشت وگفت اَلسَّامُ عَلَیْکَ ،رسولخدا (ص) درجواب گفت عَلَیْکَ،

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۵۲ و ۴۵۳.

اصحاب او عرض کردند هما نا به مرگ برشما سلام داد، رسول خدا (ص) فرمود من هما نطور ردّ کردم.

۳- ش عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ: أَقْبَلَ أَبُوجَهْلٍ بْنُ هِشَامٍ وَمَعَهُ قَوْمٌ مِنْ قُرَیْشٍ فَدَخَلُوا عَلَی أَبِی طَالِبٍ فَقَالُوا إِنَّ ابْنَ أَخِیکَ قَدْ آذَانَا فَادْعُهُ فَلْیَکُفَّ عَنْ آلِهَتِنَا وَ نَکُفَّ عَنْ إِلٰهِهِ قَالَ فَبَعَثَ أَبُوطَالِبٍ إِلَی رَسُولِ اللّٰهِ فَلَمَّا دَخَلَ النَّبِیُّ (ص) لَمْ یَرَ فِی الْبَیْتِ إِلَّا مُشْرِکاً فَقَالَ السَّلَامُ عَلَی مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَی. وَ فِی رِوَایَةٍ أُخْرَی قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَاتَبْدَءُوا أَهْلَ الْکِتَابِ الْیَهُودَ وَالنَّصَارَی بِالسَّلَامِ وَ إِنْ سَلَّمُوا عَلَیْکُمْ فَقُولُوا عَلَیْکُمْ وَ لَاتُصَافِحُوهُمْ وَ لَاتُکَنُّوهُمْ إِلَّا أَنْ تَضْطَرُّوا إِلَی ذٰلِکَ (۱)

یعنی، حضرت باقر (ع) روایت کرده که اَبُوجَهْل بْن هشام با قومی از قریش وارد شدند برابوطالب وگفتند برادرزاده ات ما را اذیّت کرده اورا بخوان باید ازخدایان ما دست بردارد وما هم از خدای او، ابوطالب فرستادخدمت رسولخدا (ص)، چون رسولخدا (ص) وارد شد ندید درآن خانه جُز مُشرک، پس گفت سلام برهدایت جو. و درروایت دیگر رسولخدا (ص) فرمود: باهل کتاب یهود ونصاری ابتدا به سلام نکنید واگر برشما سلام کردند بگوئید عَلَیْکُمْ وبا ایشان مصافحه نکنید و کُنیهٔ ایشان را نبرید مگرآنکه مضطرّ به این شوید.

۴- ج عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَیْدٍ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ (ص) مَرَّ بِمَجْلِسٍ وَ فِیهِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِینَ وَالْیَهُودِ فَسَلَّمَ عَلَیْهِمْ (۲)

یعنی، از اُسامة بن زید روایت شده که پیغمبر (ص) به مجلسی گذشت و درآن مجلس مخلوط بود از مسلمین ویهود، پس برایشان سلام کرد.

حکم السّلام و ردّه

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: خَمْسٌ تَجِبُ عَلَی الْمُسْلِمِ لِأَخِیهِ: رَدُّ السَّلَامِ، وَ تَشْمِیتُ الْعَاطِسِ، وَ إِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَعِیَادَةُ الْمَرِیضِ، وَ اتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ. وَ قَالَ (ص): یُجْزِیءُ عَنِ الْجَمَاعَةِ إِذَا مَرُّوا أَنْ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۵۳ و ۴۵۴.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۰ والمصنف / ج۶/ص ۱۲.

يُسَلِّمَ أَحَدُهُمْ وَيُجْزِئُ عَنِ الْجُلُوسِ أَنْ يَرُدَّ أَحَدُهُمْ. وَ قالَ (ص): إِذَا انْتَهَى أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَجْلِسِ فَلْيُسَلِّمْ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ فَلْيُسَلِّمْ فَلَيْسَتِ الْأُولَى بِأَحَقَّ مِنَ الْآخِرَةِ (۱)

يعني، از پيغمبر (ص) روايت شده كه فرمود: بر مسلمان پنج چيز واجب است براى برادرش: ردّ سلام او و رحمت طلبيدن در موقع عطسهٔ او و اجابت دعوت او و عيادت بيمارى او و تشييع جنازهٔ او. و فرمود: هرگاه جمعى عبور كردند يكى از ايشان سلام كند كافى است و جمعى كه نشسته‌اند يكى جواب بدهد كافى است. و فرمود: گاهى كه به مجلسى رسيديد سلام كنيد وچون خواستيد برخيزيد سلام كنيد و سلام اوّل سزاوارتر از آخر نيست.

۲ــ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: السَّلامُ تَطَوُّعٌ وَ الرَّدُّ فَرِيضَةٌ. وَعَنْ زَيْدِ ابْنِ أَسْلَمَ أَنَّ رَسُولَ اللّهِ (ص) قالَ: لِيُسَلِّمِ الرّاكِبُ عَلَى الْماشِي فَإِذا سَلَّمَ مِنَ الْقَوْمِ واحِدٌ أَجْزَأَ عَنْهُمْ. وَ قالَ (ص): إِذا قامَ الرَّجُلُ مِنْ مَجْلِسٍ فَلْيُوَدِّعْ إِخْوانَهُ بِالسَّلامِ فَإِنْ أَفاضُوا فِي خَيْرٍ كانَ شَرِيكَهُمْ وَ إِنْ أَفاضُوا فِي باطِلٍ كانَ عَلَيْهِمْ دُونَهُ (۲)

يعني، از پيغمبر (ص) روايت شده كه فرمود: سلام مستحبّ وجواب آن واجب است. و از زَيْدبْنِ اَسْلَم روايت شده كه رسول خدا (ص) فرمود: بايد سواره برپياده سلام كند و چون يكنفر از قوم سلام ويا جواب سلام داد از ايشان كفايت ميكند. و فرمود: چون مرد از مجلسى برخاست بايد برادرانش را با سلام وداع كند، پس اگر آنان در كار خيرى واردشدند او شريك ايشان است واگر درباطلى واردشدند برضرر خودشان است نه او.

لاسلام على اهل الأهواء

۱ــ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لاتُسَلِّمُوا عَلَى مَنْ يَشْرَبُ الْخَمْرَ وَ لاتَعُودُوهُمْ إِذا مَرِضُوا وَ لاتُصَلُّوا عَلَيْهِمْ إِذا ماتُوا. وَ عَنْ عَمّارٍ

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۰.
(۲) وسائل الشيعه / ج۸/ص ۳۴۷ ، ۴۵۱ و ۴۵۶.

بْنِ یاسِرٍ (رض) قالَ: قَدِمْتُ عَلیٰ أَهْلِی وَ قَدْتَشَقَّقَتْ یَدایَ فَخَلَّقُونِی بِزَعْفَرانٍ فَغَدَوْتُ عَلَی النَّبِیِّ (ص) فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ فَلَمْ یَرُدَّ وَقالَ: اذْهَبْ فَاغْسِلْ عَنْکَ هٰذا . وَ مَرَّ عَلَی النَّبِیِّ (ص) رَجُلٌ عَلَیْهِ ثَوْبانِ أَحْمَرانِ فَسَلَّمَ عَلَی النَّبِیِّ (ص) فَلَمْ یَرُدَّ عَلَیْهِ(۱).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: برکسانیکه شرب خمر میکنند سلام مکنید و هرگاه بیمار شدند به عیادتشان نروید وچون مردند برآنان نماز مخوانید. و از عَمّارِبْنِ یاسِر (رض) روایت شده که گفت وارد شدم به خانواده‌ام درحالیکه دستهایم ترک شده بود، پس زعفران به آن مالیدند، پس فردا رفتم خدمت پیغمبر (ص) سلام کردم جواب نداد وفرمود برو این را بشور. و مردی بر رسول خدا (ص) گذشت که دوجامهٔ سرخ دربرداشت سلام کرد و پیغمبر (ص) جواب او را نداد.

۲- ش نَهَی النَّبِیُّ (ص) أَنْ یُسَلَّمَ عَلیٰ أَرْبَعٍ عَلَی السَّکْرانِ فِی سُکْرِهِ وَ عَلیٰ مَنْ یَعْمَلُ التَّماثِیلَ وَعَلیٰ مَنْ یَلْعَبُ بِالنَّرْدِ وَعَلیٰ مَنْ یَلْعَبُ بِالأَرْبَعَةَ عَشَرَ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) نهی کرد که برچهار کس سلام کنند بر مست درحال مستی و برکسیکه مجسّمه‌ساز است و برکسیکه بازی با نَرْد میکند و کسیکه بازی میکند با تختهٔ اَرْبَعَ عَشَر.

الکتابة و آدابها

قالَ اللّٰهُ تَعالیٰ: «اقْرَأْ وَرَبُّکَ الْأَکْرَمُ. الَّذِی عَلَّمَ بِالْقَلَمِ. عَلَّمَ الْإِنْسانَ ما لَمْ یَعْلَمْ»(۳). وَ قالَ تَعالیٰ: «إِنَّهُ مِنْ سُلَیْمانَ وَ إِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ. أَلّا تَعْلُوا عَلَیَّ وَأْتُونِی مُسْلِمِینَ»(۴).

° ° ° °

۱- ج عَنْ أَبِی سُفْیانَ أَنَّ هِرَقْلَ أَرْسَلَ إِلَیْهِ فِی نَفَرٍ مِنْ قُرَیْشٍ وَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۰ و ۲۵۱.
(۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۳۱.
(۳) قرآن کریم/ سورهٔ علق/ آیات ۳ تا ۵
(۴) قرآن کریم/ سورهٔ نمل/آیات ۳۰ و ۳۱.

كانوا تجّاراً بالشّام فأتوه ثمّ دعا بكتاب رسول اللّه (ص) فقرئ فإذا فيه: بسم اللّه الرّحمن الرّحيم من محمّد عبد اللّه ورسوله إلى هرقل عظيم الرّوم، السّلام على من اتّبع الهدى أمّا بعد فإنّي أدعوك بدعاية الإسلام. وعن زيد بن ثابت (رض) قال: دخلت على رسول اللّه (ص) وبين يديه كاتب فسمعته يقول: ضع القلم على أذنك فإنّه أذكر للمملي. وعن أنس (رض) قال: لمّا أراد نبيّ اللّه (ص) أن يكتب إلى العجم قيل له إنّهم لايقبلون إلّا كتاباً عليه خاتم فاصطنع خاتماً[1].

يعنى، از أبوسفيان روايت شده كه هرقل سلطان روم فرستاد بسوى او كه با چند قريش براى تجارت بشام رفته بودند، پس ابوسفيان و همراهانش رفتند نزد هرقل، سپس هرقل كتاب و نامهٔ رسول خدا (ص) را خواست و قرائت شد كه در آن اين جملات بود: بسم اللّه الرّحمن الرّحيم از محمّد بندهٔ خدا و رسول او به بزرگ روم سلام بر آنكه از هدايت پيروى كند، امّا بعد من تو را دعوت ميكنم به نشر دعوت اسلام. و از زيد بن ثابت روايت شده كه گفت وارد شدم بر پيغمبر (ص)، در حضورا و نويسنده‌اى بود، شنيدم ميفرمود قلم را بگذار بر دو گوشت كه اين زودتر بياد آورد براى املاء كننده. و از أنس (رض) روايت شده كه چون پيغمبر خدا (ص) خواست نامه به عجم بفرستد به او گفته شد كه عجم نمى‌پذيرند مگر نامه‌اى كه بر آن مُهر باشد، پس مهرى ساخت.

من تعلّم لغة قوم أمن من شرّهم

۱- ج عن زيد بن ثابت (رض) قال: أمرني رسول اللّه (ص) أن أتعلّم له كتاب يهود، قال: إنّي واللّه ما آمن يهود على كتاب، قال: فما مرّ بي نصف شهر حتّى تعلّمته له، فلمّا تعلّمته كان إذا كتب إلى يهود كتبت إليهم وإذا كتبوا إليه قرأت له كتابهم[2].

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۲ و ۲۵۳.

یعنی، روایت شده از زَیْدِبْنِ ثابِت (رض) که گفت رسول‌خدا (ص) مرا امر کرد که یادبگیرم نوشتهٔ یهود را، فرمود من ایمن نیستم از یهود بر کتابی، زَیْد گفت نصف ماه بر من نگذشت تا اینکه یاد گرفتم کتابت را، پس چون آموختم، حضرت هروقت میخواست نامه به یهود بنویسد من مینوشتم و هروقت یهود به او نامه مینوشتند من بر او نامه‌ایشان را میخواندم.

الباب الثّالث فی انواع التّحیّة

منها القیام لأهل الفضل

۱ـ ج عَنْ أَبِی‌سَعِیدٍ (رض) أَنَّ أَهْلَ قُرَیْظَةَ نَزَلُوا عَلٰی حُکْمِ سَعْدِبْنِ مُعاذٍ فَأَرْسَلَ إِلَیْهِ النَّبِیُّ (ص) فَجاءَ عَلٰی حِمارٍ أَقْمَرَ، فَلَمّا قَرُبَ مِنَ الْمَسْجِدِ قالَ لِلْأَنْصارِ قُومُوا إِلٰی سَیِّدِکُمْ. وَ قالَتْ عائِشَةُ (رض): ما رَأَیْتُ أَحَداً أَشْبَهَ سَمْتاً وَ دَلّاً وَ هَدْیاً بِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) مِنْ فاطِمَةَ کَرَّمَ اللّٰهُ وَجْهَها فَکانَتْ إِذا دَخَلَتْ عَلَیْهِ قامَ إِلَیْها فَأَخَذَ بِیَدِها فَقَبَّلَها وَ أَجْلَسَها فِی مَجْلِسِهِ وَ کانَ إِذا دَخَلَ عَلَیْها قامَتْ إِلَیْهِ فَأَخَذَتْ بِیَدِهِ فَقَبَّلَتْهُ وَ أَجْلَسَتْهُ فِی مَجْلِسِها(۱).

یعنی، از أَبی‌سَعید (رض) روایت شده که أَهْل قُرَیْظَه سرفرود آوردند بر حکم سَعْدِبْن مُعاذ، پس پیغمبر (ص) فرستاد بدنبال او و او سوار بر خر سفیدی آمد و چون نزدیک مسجد رسید رسول‌خدا (ص) فرمود برخیزید بسوی سیّدخود. و عایشه (رض) گفت ندیدم کسی را که شبیه‌تر به رسول‌خدا (ص) باشد از جهت راه و وقار و روش از فاطمه (ع) و چنین بود که چون وارد بر رسول‌خدا (ص) میشد حضرت برمیخاست بسوی او و دست او را میگرفت و او را میبوسید، و هروقت پیغمبر (ص) بر او وارد میشد او برمیخاست بسوی او و دست او را میگرفت و او را میبوسید و او را درجای خود مینشانید.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۳ و ۲۵۴.

۲- ج قالَ مُعاوِيَةُ إنّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ (ص) يَقُولُ: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَمْثُلَ لَهُ الرِّجالُ قِياماً فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النّارِ. وَ عَنْ أَبِي أُمامَةَ (رض) قالَ: خَرَجَ عَلَيْنا رَسُولُ اللّهِ (ص) مُتَوَكِّئاً عَلى عَصاً فَقُمْنا إِلَيْهِ فَقالَ: لاتَقُومُوا كَما تَقُومُ الأَعاجِمُ يُعَظِّمُ بَعْضُها بَعْضاً. وَ عَنْ أَنَسٍ(رض) قالَ: لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّ(ص) وَكانُوا إِذا رَأَوْهُ لَمْ يَقُومُوا لِما يَعْلَمُونَ مِنْ كَراهِيَتِهِ لِذلِكَ(۱).

یعنی، مُعاویه گفته که من شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود کسیکه دوست داشته باشد که مردمان مانند مجسّمه جلوی او قیام کنند باید جایگاه او مملوّ از آتش گردد. و از اَبیاُمامَه روایت شده که گفت پیغمبر (ص) درحالیکه برعصای خود تکیه کرده بود برما بیرون آمد، ما برای او قیام کردیم، پس فرمود قیام نکنید چنانکه عجمها قیام میکنند و بعضی بعض دیگررا تعظیم میکنند. و از اَنَس (رض) روایت شده که گفت شخصی محبوبترنزد اصحاب از پیغمبر (ص) نبود و چون اورا میدیدند برای او قیام نمیکردند برای اینکه کراهت اورا میدانستند.

۳- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَمْثُلَ لَهُ الرِّجالُ قِياماً فَلْيَتَبَوَّءْ مَقْعَدَهُ مِنَ النّارِ. وَ قالَ(ص): لاتَقُومُوا كَما يَقُومُ الأَعاجِمُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ وَ لابَأْسَ أَنْ يَتَخَلْخَلَ عَنْ مَكانِهِ(۲).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه دوست داشته باشد مردم برای او مانند مجسّمه بایستند پس جایگاه او پر از آتش میشود. و فرمود برپا نایستید چنانکه عَجَم بعضی از ایشان برای بعض دیگر میایستند. وباکی نیست که انسان از مکان خودجا باز کند.

و منها انزال النّاس منازلهم

قالَ اللّهُ تَعالى: وَ هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلائِفَ الأَرْضِ وَ رَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِيما آتاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۴ و ۲۵۵.
(۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۶۰.

رَحِيمٌ(۱)

۱- ج قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص): أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ. وَ قَالَ (ص): إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللّهِ إِكْرَامَ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْغَالِي فِيهِ وَالْجَافِي عَنْهُ(۲).

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: مردم را به درجات خودشان نازل نمائید. و فرمود که از بزرگ شمردن خدای تعالی احترام و بزرگ شمردن موی سفید مسلمان و حامل قرآن که غلوّ نکنند و فراموش ننماید، میباشد.

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ عَرَفَ فَضْلَ شَيْخٍ كَبِيرٍ فَوَقَّرَهُ لِسِنِّهِ آمَنَهُ اللّهُ مِنْ فَزَعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَ قَالَ (ص): مِنْ تَعْظِيمِ اللّهِ إِجْلَالُ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُؤْمِنِ. و قال (ص): بَجِّلُوا الْمَشَايِخَ فَإِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللّهِ تَبْجِيلُ الْمَشَايِخِ. وَ قَالَ (ص): إِذَا أَتَاكُمْ شَرِيفُ قَوْمٍ فَأَكْرِمُوهُ. وَ فِي رِوَايَةٍ: إِذَا أَتَاكُمْ كَرِيمُ قَوْمٍ فَأَكْرِمُوهُ(۳).

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه پیرمرد بزرگی را بشناسد و او را احترام کند برای سال او خدا او را از ترس روز قیامت ایمن بدارد. و فرمود: احترام صاحب ریش سفید با ایمان از بزرگ داشتن خدا است. و فرمود: احترام کنید پیرمردان را که از بزرگ داشتن خدا احترام پیرمردان است. و فرمود: چون بزرگ قومی به شما وارد شد اکرامش کنید و او را بزرگ بشمارید.

و منها المصافحة

۱- ج عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (رض) قَالَ: عَلَّمَنِي النَّبِيُّ (ص) التَّشَهُّدَ وَ كَفِّي بَيْنَ كَفَّيْهِ. وَ قَالَ النَّبِيُّ (ص): مَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصَافَحَانِ إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقَا(۴).

یعنی، از ابن‌مسعود (رض) روایت شده که گفت پیغمبر (ص) تشهّد را به من آموخت در حالیکه کف من میان دو کف او بود. و رسولخدا (ص)

(۱) قرآن کریم / سورهٔ انعام / آیهٔ ۱۶۵.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول / ج۵/ص ۲۵۶.
(۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۴۲، ۴۶۷، ۴۶۸ و ۴۶۹.

فرمود: دو مسلمانی‌که یکدگر را ملاقات کنند و مصافحه‌کنند نباشند مگر اینکه قبل از جدا شدن آمرزیده شوند.

۲- ش عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِذَا لَقِیَ أَحَدُکُمْ أَخَاهُ فَلْیُسَلِّمْ عَلَیْهِ وَلْیُصَافِحْهُ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ أَکْرَمَ بِذٰلِکَ الْمَلَائِکَةَ فَاصْنَعُوا صُنْعَ الْمَلَائِکَةِ. وَقَالَ (ص): إِذَا لَقِیتُمْ فَتَلَاقَوْا بِالتَّسْلِیمِ وَالتَّصَافُحِ وَإِذَا تَفَرَّقْتُمْ فَتَفَرَّقُوا بِالْإِسْتِغْفَارِ.(۱)

یعنی، از حضرت باقر (ع) روایت شده‌که رسولخدا (ص) فرمود: هرگاه یکی از شما برادر دینی خود را ملاقات کرد باید برا و سلام کند و باید با او مصافحه نماید وچون جدا شدید با استغفار وطلب مغفرت از یکدگر جدا شوید.

۳- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: إِذَا الْتَقَی الْمُسْلِمَانِ فَتَصَافَحَا وَحَمِدَا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَاهُ غُفِرَ لَهُمَا. وعَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: لَمَّا جَاءَ أَهْلُ الْیَمَنِ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) قَدْ جَاءَکُمْ أَهْلُ الْیَمَنِ وَهُمْ أَوَّلُ مَنْ جَاءَ بِالْمُصَافَحَةِ. وَقَالَ رَجُلٌ: یَا رَسُولَ اللّٰهِ الرَّجُلُ مِنَّا یَلْقَیٰ أَخَاهُ أَوْ صَدِیقَهُ أَیَنْحَنِی لَهُ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: أَفَیَلْتَزِمُهُ وَیُقَبِّلُهُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: أَفَیَأْخُذُ بِیَدِهِ وَیُصَافِحُهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. وَکَانَ النَّبِیُّ (ص) إِذَا اسْتَقْبَلَهُ الرَّجُلُ فَصَافَحَهُ لَا یَنْزِعُ یَدَهُ مِنْ یَدِهِ حَتَّیٰ یَکُونَ الرَّجُلُ الَّذِی یَنْزِعُ، وَلَا یَصْرِفُ وَجْهَهُ عَنْ وَجْهِهِ حَتَّیٰ یَکُونَ الرَّجُلُ هُوَ الَّذِی یَصْرِفُهُ وَلَمْ یُرَ مُقَدِّمًا رُکْبَتَیْهِ بَیْنَ یَدَیْ جَلِیسٍ لَهُ. وَقَالَ (ص): مِنْ تَمَامِ التَّحِیَّةِ الْأَخْذُ بِالْیَدِ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: هرگاه دو مسلمان یکدیگر را ملاقات کنند و مصافحه نمایند وحمدخدا واستغفار کنند آمرزیده شوند. و از اَنَس (رض) روایت شده‌که گفت: چون اهل یمن آمدند رسولخدا (ص) فرمود: بتحقیق اهل یمن آمده‌اند و ایشان اوّلین کسانیندکه مصافحه‌را آوردند. و مردی گفت یَا رَسُولَ اللّٰه، مردی از ما ملاقات میکند برادر و یا رفیق خودرا آیا برای او خم شود؟ فرمودنه، گفت آیا بهاو بچسبد و ببوسد؟ فرمود: نه، گفت

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۵۵.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۷.

آیا پس دست او را بگیرد و مصافحه کند؟ فرمود: آری. ورسولخدا (ص) هرگاه کسی او را استقبال میکرد و مصافحه مینمود دست خود را از دست او نمیکشید تا آنمرد دستش را بیرون آورد از دست او، و حضرت روی خود را از او برنمیگردانید تا او روبگرداند، و دیده نشد که در حضور همنشین خود زانوهای خود را جلو بیاورد. و فرمود: از تمام تحیّت گرفتن بدست است.

۴ــ ش كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَقْسِمُ لَحَظَاتِهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ فَيَنْظُرُ إِلَى ذَا وَ يَنْظُرُ إِلَى ذَا بِالسَّوِيَّةِ وَلَمْ يَبْسُطْ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) رِجْلَيْهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ قَطُّ وَ إِنْ كَانَ لَيُصَافِحُهُ الرَّجُلُ فَمَا يَتْرُكُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَدَهُ مِنْ يَدِهِ حَتَّى يَكُونَ هُوَ التَّارِكَ فَلَمَّا فَطَنُوا لِذٰلِكَ كَانَ الرَّجُلُ إِذَا صَافَحَهُ قَالَ بِيَدِهِ فَنَزَعَهَا مِنْ يَدِهِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) لحظات خود را بین اصحاب خود تقسیم میکرد و به همه یکسان نگاه میکرد پس به این و به آن بطور مساوی نظر داشت و دو پای خود را هرگز میان اصحابش دراز نکرد و اگر مردی با او مصافحه میکرد رسولخدا (ص) دست خود را از دست او رها نمیکرد تا او رها کند و چون اصحاب متوجّه شدند هرگاه مردی با آنحضرت مصافحه مینمود بدست اشاره میکرد که دست خود را از دست آنحضرت جدا کند.

۵ــ ش لَقِيَ النَّبِيُّ (ص) حُذَيْفَةَ فَمَدَّ النَّبِيُّ (ص) يَدَهُ وَ كَفَّ حُذَيْفَةُ فَقَالَ النَّبِيُّ (ص) يَا حُذَيْفَةُ بَسَطْتُ يَدِي إِلَيْكَ فَكَفَفْتَ يَدَكَ عَنِّي فَقَالَ حُذَيْفَةُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ بِيَدِكَ الرَّغْبَةُ وَلٰكِنِّي كُنْتُ جُنُبًا فَلَمْ أُحِبَّ أَنْ تَمَسَّ يَدَكَ وَ أَنَا جُنُبٌ فَقَالَ النَّبِيُّ (ص) أَمَا تَعْلَمُ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ إِذَا الْتَقَيَا فَتَصَافَحَا تَحَاتَّتْ ذُنُوبُهُمَا كَمَا يَتَحَاتُّ وَرَقُ الشَّجَرِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) حُذَیفه را ملاقات کرد پس رسولخدا (ص) دست خود را دراز کرد و حذیفه دست خود عقب کشید، رسولخدا (ص) فرمود: ای حذیفه من دستم را دراز کردم بسوی تو، تو دست خود را نگهداشتی از من، حذیفه گفت یَا رَسُولَ اللّٰه بدست تو میل ورغبت است ولیکن من جُنُب بودم وخوش نداشتم که بدست تو مالیده شود درحالیکه من جنبم،

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۴۹۹ و ۵۵۵.

پیامبر(ص) فرمود : آیا نمی‌دانی که دومسلمان چون ملاقات و مصافحه کردند گناهشان ریخته می‌شود مانند برگ درخت. (ساختگی بودن حدیث روشن است)

۶ـ ش كَانَ الْمُسْلِمُونَ إِذَا غَزَوْا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ مَرُّوا بِمَكَانٍ كَثِيرِ الشَّجَرِ ثُمَّ خَرَجُوا إِلَى الْفَضَاءِ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَتَصَافَحُوا.(۱)

یعنی، مسلمین چون با رسولخدا (ص) به‌جنگ میرفتند و به‌مکانی که درخت زیاددا شت (جنگل بود) میگذشتند سپس به‌فضا وارد میشدندبه یکدگرنظرمیکردند و مصافحه مینمودند.

و منها المعانقة

۱ـ ج قِيلَ لِأَبِي ذَرٍّ (رض): هَلْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يُصَافِحُكُمْ إِذَا لَقِيتُمُوهُ قَالَ: مَا لَقِيتُهُ قَطُّ إِلَّا صَافَحَنِي وَ بَعَثَ إِلَيَّ ذَاتَ يَوْمٍ وَلَمْ أَكُنْ فِي أَهْلِي فَلَمَّا جِئْتُ أُخْبِرْتُ أَنَّهُ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ عَلَى سَرِيرِهِ فَالْتَزَمَنِي فَكَانَتْ تِلْكَ أَجْوَدَ وَ أَجْوَدَ. وَ قَالَتْ عَائِشَةُ (رض): قَدِمَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ (رض) الْمَدِينَةَ وَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِي بَيْتِي فَأَتَاهُ فَقَرَعَ الْبَابَ فَقَامَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (ص) عُرْيَانًا يَجُرُّ ثَوْبَهُ وَاللّٰهِ مَا رَأَيْتُهُ عُرْيَانًا قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ فَاعْتَنَقَهُ وَقَبَّلَهُ.(۲)

یعنی، به‌ابوذرّ گفته‌شد آیا رسولخدا (ص) با شما مصافحه‌میکرد وقت ملاقات شما گفت هرگزمن اورا ملاقات نکردم مگراینکه مصافحه کرد و روزی فرستادبسوی من و من درخانواده‌نبودم چون آمدم خبردار شدم که‌فرستاده بسوی من، پس نزداو رفتم واو برتخت خود بود پس مرا دربرگرفت و این بهترونیکوتربود. و عایشه (رض) گفت زَیدبْنِ حارِثه واردمدینه‌شد و رسولخدا (ص) درخانۀ‌من بود، پس آمد و دررا کوبید، پیغمبر (ص) برهنه برخاست درحالیکه جامه‌اش به زمین کشیده‌میشد و بخدا قسم من قبلاً اورا برهنه ندیده‌بودم که نزدکسی برود و بعداً نیز ندیدم، پس با او معانقه‌کرد واورا بوسید.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۵۹.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۸.

تقبیل الید و الرّجل

۱- ج عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ(رض) قَالَ: قَالَ يَهُودِيٌّ لِصَاحِبِهِ: اذْهَبْ بِنَا إِلَى هَذَا النَّبِيِّ فَقَالَ صَاحِبُهُ: لَاتَقُلْ نَبِيٌّ إِنَّهُ لَوْ سَمِعَكَ كَانَتْ لَهُ أَرْبَعَةُ أَعْيُنٍ فَأَتَيَا رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَسَأَلَاهُ عَنْ تِسْعِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَقَالَ: لَاتُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئاً وَ لَاتَسْرِقُوا وَ لَاتَزْنُوا وَ لَاتَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَ لَاتَمْشُوا بِبَرِيءٍ إِلَى ذِي سُلْطَانٍ لِيَقْتُلَهُ وَ لَاتَسْحَرُوا وَ لَاتَأْكُلُوا الرِّبَا وَ لَاتَقْذِفُوا مُحْصَنَةً وَ لَاتَوَلَّوْا الْفِرَارَ يَوْمَ الزَّحْفِ وَعَلَيْكُمْ خَاصَّةً الْيَهُودِ أَلَّاتَعْدُوا فِي السَّبْتِ قَالَ: فَقَبَّلُوا يَدَهُ وَ رِجْلَهُ فَقَالَا: نَشْهَدُ أَنَّكَ نَبِيٌّ قَالَ: فَمَا يَمْنَعُكُمْ أَنْ تَتَّبِعُونِي قَالُوا: إِنَّ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ دَعَا رَبَّهُ أَلَّايَزَالَ فِي ذُرِّيَّتِهِ نَبِيٌّ وَ إِنَّا نَخَافُ إِنْ تَبِعْنَاكَ أَنْ تَقْتُلَنَا الْيَهُودُ(۱)

یعنی، از صَفْوَان بْنِ عَسَّال روایت شده که گفت یکنفر یهودی بمصاحب خودگفت برویم نزداین پیغمبر (ص) او گفت نگو پیغمبر که اگر بشنود برای او چهاردیده‌است ، پس آمدند خدمت پیغمبر (ص) و از او از آیات نُه‌گانه‌سئوال کردند ، فرمود اینستکه شرک به‌خدا نیاورید و چیزی را شریک او نکنید و دزدی وزنا وقتل نفس‌حرا میکه‌خدا حرام کرده‌جزبحقّ نکنید و بی‌تقصیری را نزدسلطان برای قتل نبرید و سحرنکنید و ربانخورید و به‌زن عفیفه تهمت‌نزنید و روزجنگ فرارننمائید و برشما بخصوص یهود اینکه درشنبه‌تجاوزننمائید .
صَفْوَان گفت پس دست وپای پیغمبر (ص) را بوسیدند وگفتند شهادت میدهیم‌که‌تو پیغمبری.فرمود پس‌چرا مرا پیروی نمیکنید؟ گفتند که‌داود عَلَیْهِ‌السَّلام از پروردگارخودخواسته‌که‌همواره در ذرّیّه‌او پیغمبری باشد و ما می‌ترسیم‌که‌اگرپیروی توکنیم‌یهودما را بکشند .

۲- ج عَنْ أُمِّ أَبَانَ بِنْتِ الْوَازِعِ بْنِ زَارِعٍ عَنْ جَدِّهَا زَارِعٍ (رض)وَ

(۱) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۲۵۸ و ۲۵۹ .

كَانَ فِي وَفْدِ عَبْدِ الْقَيْسِ قَالَ: لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَجَعَلْنَا نَتَبَادَرُ مِنْ رَوَاحِلِنَا فَنُقَبِّلُ يَدَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَرِجْلَهُ وَ انْتَظَرَ الْمُنْذِرُ الْأَشَجُّ حَتَّىٰ أَتَىٰ عَيْبَتَهُ فَلَبِسَ ثَوْبَيْهِ ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ (ص) فَقَالَ لَهُ: إِنَّ فِيكَ خَلَّتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللّٰهُ الْحِلْمُ وَ الْأَنَاةُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَنَا أَتَخَلَّقُ بِهِمَا أَمْ جَبَلَنِي اللّٰهُ عَلَيْهِمَا قَالَ: بَلِ اللّٰهُ جَبَلَكَ عَلَيْهِمَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي جَبَلَنِي عَلَىٰ خَلَّتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللّٰهُ وَ رَسُولُهُ (۱)

یعنی، روایت شده از اُمّ اَبان ازجدّش زارِع و او درمیان واردین طائفهٔ عَبْدالْقَیْس بود گفت چون واردمدینه‌شدیم شروع کردیم به مبادرت کردن از اثاثیهٔ خودمان به‌رفتن خدمت رسول و دست وپای اورا بوسیدن ورسولخدا (ص) منتظر اَشَجّ رئیس قافله‌بود تا اینکه ظرف لباسهای خودرا آورد و دوجامه‌پوشید وخدمت پیغمبر (ص) آمد، پیغمبر (ص) به‌او فرمودکه درتو دوصفت نیک است: حِلْم و وقار، گفت یٰا رَسُولَ اللّٰه من به‌این‌دوصفت متّصف شدم ویاخدا آنهـا را فطری من قرارداد، فرمود خدا آندوصفت را فطری تو قرارداده گفت حمدمیکنم‌خدائی راکه‌مرا آراسته به‌دوصفتی که‌خدا و رسول‌او دوست میدارند. (ولی باید دانست که‌درنهی ازدست‌بوسی نیز روایاتی وارد شده که‌هرکس بخواهدبه‌کتب حدیث رجوع‌کند).

و منها قبلة الجسد و بين العينين

۱ـ ج عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَىٰ (رض) قَالَ: كَانَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ الْأَنْصَارِيُّ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ وَ يُضْحِكُهُمْ لِمِزَاحٍ كَانَ فِيهِ فَطَعَنَهُ النَّبِيُّ (ص) فِي خَاصِرَتِهِ بِعُودٍ فَقَالَ: أَصْبِرْنِي يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ: اصْطَبِرْ قَالَ: إِنَّ عَلَيْكَ قَمِيصًا وَلَيْسَ عَلَيَّ قَمِيصٌ فَرَفَعَ النَّبِيُّ (ص) عَنْ قَمِيصِهِ فَاحْتَضَنَهُ وَجَعَلَ يُقَبِّلُ كَشْحَهُ وَقَالَ: إِنَّمَا أَرَدْتُ هٰذَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ. وَ عَنِ الشَّعْبِيِّ (رض) قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ (ص) تَلَقَّىٰ جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۵۹.

فَالْتَزَمَهُ وَ قَبَّلَ مٰا بَيْنَ عَيْنَيْهِ[1].

یعنی، روایت شده از عبدالرّحمن بن أبی‌لیلی که گفت اُسَیْد بن حُضَیْر انصاری برای مردم حدیث میگفت و ایشان را میخندانید برای مزاحی‌که درطبع او بود، پس پیغمبر (ص) با چوبی به‌پهلوی او زد، او گفت یٰا رسولَ اللّه زحمت دادی ، پیغمبر (ص) فرمود: قصاص کن، گفت تو پیراهن داری و برمن پیراهنی نبود، پس پیغمبر (ص) پیرهن را بالا زد، پس او رسولخدا (ص) را دربرگرفت و شروع کرد پهلوی پیغمبر (ص) را بوسیدن وگفت یٰا رسولَ اللّه همین را اراده کرده‌بودم. و از شَعْبی روایت شده‌که گفت : پیغمبر (ص) جَعْفَرِبْنِ اَبیطٰالِب را دربرگرفت و اورا به‌خود چسبانید و بین دوچشم اورا بوسید.

۲- ش عَنْ حَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَسْكَرِيِّ (ع) عَنْ آبٰائِهِ قٰالَ إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) لَمّٰا جٰاءَ جَعْفَرُبْنُ أَبيطٰالِبٍ مِنَ الْحَبَشَةِ قٰامَ إِلَيْهِ وَاسْتَقْبَلَهُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ خَطْوَةً وَ عٰانَقَهُ وَ قَبَّلَ مٰا بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَ بَكىٰ فَرَحًا[2].

یعنی، امام حسن عسکری ازپدرانش روایت کرده‌که رسولخدا(ص) زمانی که‌جعفربن ابیطالب ازحبشه آمد برای او قیام کرد واورا استقبال نمود دوازده‌قدم و بااو معانقه‌کرد ومابین دوچشمش را بوسید و ازخوشحالی گریه‌کرد.

و منها مرحبا بفلان

۱- ج عَنْ عٰائِشَةَ (رض) قٰالَتْ : قٰالَ النَّبِيُّ (ص) لِفٰاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلاٰمُ : مَرْحَبًا بِابْنَتِي. وَ قٰالَتْ أُمُّ هٰانِئٍ : جِئْتُ النَّبِيَّ (ص) فَقٰالَ مَرْحَبًا يٰا أُمَّ هٰانِئٍ . وَ قٰالَ عِكْرِمَةُ بْنُ أَبِي جَهْلٍ (رض) : جِئْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَقٰالَ: مَرْحَبًا بِالرّٰاكِبِ الْمُهٰاجِرِ[3].

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده‌که : پیغمبر (ص) به‌فاطمه (ع) گفت مَرْحَبا به‌دخترم یعنی وسعت عیشی برای او. و امّهانی گفت آمدم

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶۰ و ۲۶۱.
(۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۵۵۹.

خدمت پیغمبر (ص) فرمود مرحبا ای امّهانی. و عِکْرِمَه فرزند ابوجهل گفت آمدم خدمت پیغمبر (ص) فرمود مرحبا به سوارهٔ هجرت کننده.

و منها لبّیك و سعدیك

۱- ج عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْفِهْرِيِّ (رض) قٰالَ: شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) حُنَيْنًا فَسِرْنٰا فِي يَوْمٍ قٰائِظٍ شَدِيدِ الْحَرِّ فَنَزَلْنٰا تَحْتَ ظِلِّ الشَّجَرِ فَلَمّٰا زٰالَتِ الشَّمْسُ لَبِسْتُ لَأْمَتِي وَرَكِبْتُ فَرَسِي فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) وَهُوَ فِي فُسْطٰاطِهِ فَقُلْتُ: السَّلاٰمُ عَلَيْكَ يٰا رَسُولَ اللّٰهِ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكٰاتُهُ قَدْ حٰانَ الرَّوٰاحُ فَقٰالَ: أَجَلْ ثُمَّ قٰالَ: قُمْ يٰا بِلاٰلُ قُمْ يٰا بِلاٰلُ فَثٰارَ مِنْ تَحْتِ شَجَرَةٍ كَأَنَّ ظِلَّهُ ظِلُّ طٰائِرٍ فَقٰالَ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَأَنٰا فِدٰاؤُكَ، فَقٰالَ: أَسْرِجْ لِيَ الْفَرَسَ فَأَخْرَجَ سَرْجًا دَفَّتٰاهُ مِنْ لِيفٍ لَيْسَ فِيهِمٰا أَشَرٌ وَلاٰ بَطَرٌ فَرَكِبَ وَرَكِبْنٰا. وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ (رض) قٰالَ: قٰالَ لِيَ النَّبِيُّ (ص): يٰا أَبٰا ذَرٍّ فَقُلْتُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ يٰا رَسُولَ اللّٰهِ وَأَنٰا فِدٰاكَ أَوْ فِدٰاؤُكَ[1]

یعنی، از اَبُوعَبْدِالرَّحْمٰن فِهْرِیّ روایت شده که گفت: من حاضر جنگ حُنَیْن بودم سیر کردیم در روزی که بسیار گرم و گرمای شدید داشت و وارد شدیم زیر سایهٔ درختی، پس چون خورشید برطرف شد زره خود را پوشیدم و بر اسبم سوار شدم و آمدم خدمت رسول خدا (ص) و او در خیمهٔ خود بود، پس گفتم اَلسَّلاٰمُ عَلَیْکَ یٰا رَسُولَ اللّٰهِ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَکٰاتُه وقت کوچ است، فرمود: بلی، سپس فرمود ای بلال برخیز ای بلال برخیز، پس او از زیر درختی که بود جنبید مانند پرنده‌ای و گفت اجابت اجابت مطیعم مطیعم و منم فدایت، فرمود برای من اسب را زین کن، پس زینی آورد که دو طرف آن از برگ درخت خرما بود که نه ناشکری داشت و نه ناسپاسی، پس او سوار و ما سوار شدیم. و از ابوذر روایت شده که گفت پیغمبر (ص) به من فرمود: ای اباذر، گفتم لَبَّیْکَ وَ سَعْدَیْک و من فدایت.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶۱.

و منها فداك أبی و أمّی

۱- ج عَنْ عَلِیٍّ(ع) قالَ : ما سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ (ص) یُفَدِّی أَحَداً غَیْرَسَعْدٍسَمِعْتُهُ یَقُولُ: ارْمِ فِداکَ أَبِی وَأُمِّی. و فی روایةٍ: قالَ لَهُ یَوْمَ أُحُدٍ ارْمِ فِداکَ أَبِی وَ أُمِّی، اِرْمِ أَیُّهَا الْغُلامُ الْحَزَوَّرُ![1]

یعنی، از علی(ع) روایت شده که گفت نشنیدم رسولخدا (ص) خود را فدا کند به احدی جز سعد که شنیدم به او میفرمود: بینداز پدر و مادرم فدایت. و در روایتی روز جنگ اُحُد به او میفرمود بینداز پدرومادرم فدایت بینداز ای بچۀ شجاع به بلوغ نرسیده.

و منها حفظك اللّه

۱- ج عَنْ أَبِیقَتادَةَ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ(ص) کانَ فِی سَفَرٍ فَعَطِشُوا فَانْطَلَقَ سَرْعانُ النّاسِ فَلَزِمْتُ رَسُولَ اللّهِ (ص) تِلْکَ اللَّیْلَةَ فَقالَ: حَفِظَکَ اللّهُ بِما حَفِظْتَ بِهِ نَبِیَّکَ![2]

یعنی، از ابی‌قتاده روایت شده که پیغمبر (ص) در سفری بود پس تشنه شدند و مردم به سرعت رفتند من ملازم رسولخدا (ص) بودم در آنشب را ، فرمود خدا تورا حفظ کند درمقابل اینکه پیغمبرت را حفظ کردی.

و منها أضحك اللّه سنّك

۱- ج ضَحِکَ رَسُولُ اللّهِ (ص) فَقالَ لَهُ أَبُوبَکْرٍ أَوْ عُمَرُ: أَضْحَکَ اللّهُ سِنَّکَ یا رَسُولَ اللّهِ![3]

یعنی، رسولخدا (ص) خندید پس ابوبکر وعمر به او گفتند خداوند دندانت را بخنداند.

---

(۱)،(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶۲ و ۲۶۳.

الباب الرّابع فی آداب المجالس

قالَ اللّٰهُ تَعالیٰ: یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا إِذا قیلَ لَکُمْ تَفَسَّحُوا فِی الْمَجالِسِ فَافْسَحُوا یَفْسَحِ اللّٰهُ لَکُمْ وَ إِذا قیلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا یَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذینَ آمَنُوا مِنْکُمْ وَالَّذینَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجاتٍ وَ اللّٰهُ بِما تَعْمَلُونَ خَبیرٌ.(۱)

° ° °

۱- ج عَنْ أَبی‌سَعیدٍ (رض) عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إِیّاکُمْ وَالْجُلُوسَ بِالطُّرُقاتِ، قالُوا یا رَسُولَ اللّٰهِ ما لَنا بُدٌّ مِنْ مَجالِسِنا نَتَحَدَّثُ فیها قالَ: فَإِذا أَبَیْتُمْ إِلاَّ الْمَجْلِسَ فَأَعْطوا الطَّریقَ حَقَّهُ، قالُوا: وَما حَقُّهُ؟ قالَ: غَضُّ الْبَصَرِ وَ کَفُّ الْأَذیٰ وَ رَدُّ السَّلامِ وَ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْیُ عَنِ الْمُنْکَرِ. وَ قالَ(ص): لایُقیمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ یَجْلِسُ فیهِ وَلٰکِنْ تَفَسَّحُوا وَ تَوَسَّعُوا.(۲)

یعنی، از ابوسعید (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: اجتناب کنید از نشستن براهها گفتند یا رَسُولَ اللّٰه ما ناچاریم که مجالست کنیم و در راهها سخن بگوئیم، فرمود پس چون ناچارید پس حقّ راه را عطا کنید، گفتند حقّ آن چیست؟ فرمود چشم پوشی و خودداری از اذیّت و ردّ سلام و امر به معروف و نهی از منکر. وفرمود: مردی مردی را ازمجلسش بلند نکند سپس بنشیند درجای او ولیکن جا دهید و وسعت بدهید.

۳- ش دَخَلَ عَلَی النَّبِیِّ(ص) رَجُلٌ الْمَسْجِدَ وَهُوَ جالِسٌ وَحْدَهُ فَتَزَحْزَحَ لَهُ وَقالَ إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُسْلِمِ عَلَی الْمُسْلِمِ إِذا أَرادَ الْجُلُوسَ أَنْ یَتَزَحْزَحَ لَهُ.(۳)

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ مجادله/ آیهٔ ۱۱.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶۳ و ۲۶۴ و المصنف/ج ۱۱/ص۲۰و ۲۱و ۲۳.
(۳) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۵۶۰.

یعنی، مردی وارد شد به مسجد بر رسولخدا (ص) درحالیکه حضرت تنها نشسته بود، حضرت برای او جنبید و فرمود حقّ مسلمان بر مسلمان یکی اینستکه چون خواست بنشیند برای او بجنبد.

۳ـ ج قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مَنْ قَامَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. و عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ (رض) قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ (ص) مُتَّكِئًا عَلٰى وِسَادَةٍ عَلٰى يَسَارِهِ. و كَانَ النَّبِيُّ (ص) إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ تَرَبَّعَ فِي مَجْلِسِهِ حَتّٰى تَطْلُعَ الشَّمْسُ حَسْنَاءَ. وَ قَالَ أَبُو سَعِيدٍ (رض): كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا جَلَسَ احْتَبٰى بِيَدَيْهِ[1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرکس از جای خود برخاست سپس برگشت او سزاوارتر به آن مکان است. و جَابِر بْن سَمُرَه (رض) روایت کرده که گفت دیدم پیغمبر (ص) تکیه بر پشتی کرده برچپ خود، و پیغمبر (ص) چون نماز فجررا میخواند چهارزانو مینشست تا خورشید خوب طلوع کند. و اَبُوسَعید گوید رسولخدا (ص) هرگاه مینشست رانها را به زمین میگذاشت و زانوها را بلند میکرد و با دست به شکم خود میچسبانید.

۴ـ ش كَانَ النَّبِيُّ (ص) يَجْلِسُ ثَلَاثًا الْقُرْفُصَاءَ (وَهُوَ أَنْ يُقِيمَ سَاقَيْهِ وَ يَسْتَقْبِلَهُمَا بِيَدَيْهِ وَ يَشُدَّ يَدَهُ فِي ذِرَاعَيْهِ) وَ كَانَ (ص) يَجْثُو عَلٰى رُكْبَتَيْهِ وَ كَانَ (ص) يَثْنِي رِجْلًا وَاحِدَةً وَ يَبْسُطُ عَلَيْهَا الْأُخْرٰى وَ لَمْ يُرَ مُتَرَبِّعًا قَطُّ[2]

یعنی، رسولخدا (ص) سه قسم جلوس مینمود: ۱ـ قُرْفُصَاء که زانو را بغل میکرد ۲ـ یکپای خودرا خم میکرد ودیگری را برآن پهن میکرد ۳ـ بدوزانو مینشست. و هرگز آنحضرت را چهارزانو ندیدند.

۵ـ ش كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا دَخَلَ مَنْزِلًا قَعَدَ فِي أَدْنَى الْمَجْلِسِ إِلَيْهِ حِينَ يَدْخُلُ[3]

یعنی، رسولخدا (ص) چون وارد منزل میشد درنزدیک ترین جائیکه داخل میشد مینشست.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶۴.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۷۳ و ۴۷۴.

۶ـ ج قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لایَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ یُفَرِّقَ بَیْنَ اثْنَیْنِ إِلّا بِإِذْنِهِما. وَقالَ(ص) لایُؤَمُّ الرَّجُلُ فِی سُلْطانِهِ وَ لایُجْلَسُ عَلی تَکْرِمَتِهِ إِلّا بِإِذْنِهِ[1]

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: گوارا نباشد برای مرد اینکه بین دونفررا جداکند مگربا ذنشان. و فرمود: مرد درسلطنت خود مأموم نشود و برجای مخصوص کسی نباید نشست جزبا ذنش.

التّحلّق و سعة المجلس

۱ـ ج عَنْ جابِرِبْنِ سَمُرَةَ (رض) قالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) الْمَسْجِدَ وَهُمْ حَلَقٌ فَقالَ: مالِی أَراکُمْ عِزِینَ. و عَنْ أَبِی سَعِیدٍ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: خَیْرُ الْمَجالِسِ أَوْسَعُها[2]

یعنی، از جابِرِبْنِ سَمُرَه (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) داخل مسجد شد درحالیکه مردم حلقه‌حلقه بودند فرمود چه‌شده که شما را جدا جدا می‌بینم. و از ابوسعید (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: بهترین مجالس وسیع‌ترآنها است.

۲ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: یَنْبَغِی لِلْجُلَساءِ فِی الصَّیْفِ أَنْ یَکُونَ بَیْنَ کُلِّ اثْنَیْنِ مِقْدارُ عَظْمِ الذِّراعِ لِئَلّا یَشُقَّ بَعْضُهُمْ عَلی بَعْضٍ[3]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: برای همنشینان در مجلس تابستان سزاوار است که بین هردونفری بمقدار ذراع دست فاصله باشد تا بعضی اسباب مشقّت بعض دیگر نباشند.

۳ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: إِذا أَخَذَ الْقَوْمُ مَجالِسَهُمْ فَإِنْ دَعا رَجُلٌ أَخاهُ وَ أَوْسَعَ لَهُ فِی مَجْلِسِهِ فَلْیَأْتِهِ فَإِنَّما هِیَ کَرامَةٌ أَکْرَمَهُ بِها أَخُوهُ وَ إِنْ لَمْ یُوسِعْ لَهُ أَخُوهُ فَلْیَنْظُرْ أَوْسَعَ مَکانٍ یَجِدُهُ فَلْیَجْلِسْ فِیهِ[4]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هرگاه جمعی به مجلس خودقرار گرفتند پس اگرمردی دعوت کند برادرش را و برای او در

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶۵.
(۳) و (۴) وسائل الشیعه/ ج۸/ص ۴۰۵ و ۴۷۵.

مجلس خود وسعت دهد باید اجابت کند همانا این دعوت کرامت و احسانی است که برادرا و دربارهٔ او انجام داده واگر برادرا و برای او وسعت نداد بنگرد هرجای مجلس وسعت دارد درآنجا بنشیند.

الجلسة المكروهة

۱- ج عَنِ الشَّرِيدِبْنِ سُوَيْدٍ (رض) قَالَ: مَرَّبِي رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَأَنَا جَالِسٌ هٰكَذَا قَدْوَضَعْتُ يَدِيَ الْيُسْرٰى خَلْفَ ظَهْرِي وَاتَّكَأْتُ عَلٰى أَلْيَةِ يَدِي فَقَالَ: أَتَقْعُدُ قِعْدَةَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ. وَ قَالَ(ص): إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فِي الْفَيْءِ فَقَلَصَ عَنْهُ فَصَارَبَعْضُهُ فِي الشَّمْسِ وَ بَعْضُهُ فِي الظِّلِّ فَلْيَقُمْ(۱)

یعنی، روایت شده از شَرِیدِبْنِ سُوَیْد (رض) که گفت رسولخدا(ص) بر من گذشت درحالیکه من چنین نشسته بودم که دست چپم را پشت کمرم گذاشته وتکیه برچاقی دستم کرده بودم، پس فرمود: آیا مانند نشستن اشخاص مورد غضب نشسته ای. و رسولخدا (ص) فرمود: هرگاه یکی از شما در سایه خوابید، پس سایه از او رفت و بعضی از بدنش درآفتاب و بعضی از او درسایه شد باید برخیزد.

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: فِي الشَّمْسِ أَرْبَعُ خِصَالٍ: تُغَيِّرُ اللَّوْنَ وَ تُنَتِّنُ الرِّيحَ وَ تُخْلِقُ الثِّيَابَ وَ تُورِثُ الدَّاءَ(۲)

یعنی، ازپیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: درخورشید چهارخصلت است رنگ را تغییر میدهد و بادبدن را میگنداند و جامه‌ها را کهنه میکند و ایجاددرد میکند.

التّناجی

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَاتَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ وَ مَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَ تَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَ التَّقْوٰى وَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶۶.
(۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۷۶.

اتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِی إِلَیْهِ تُحْشَرُونَ.[1]

۱ـ ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: إِذَا کُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا یَتَنَاجَی اثْنَانِ دُونَ صَاحِبِهِمَا فَإِنَّ ذٰلِکَ یُحْزِنُهُ.[2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هرگاه سه نفر بودید پس دو نفر نجوی نکنند بدون سوّمی که او محزون میشود.

العطاس و تشمیت العاطس

۱ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: عَطَسَ عِنْدَ النَّبِیِّ (ص) رَجُلَانِ فَشَمَّتَ أَحَدَهُمَا وَ لَمْ یُشَمِّتِ الْآخَرَ فَقَالَ الَّذِی لَمْ یُشَمِّتْهُ: عَطَسَ فُلَانٌ فَشَمَّتَّهُ وَ عَطَسْتُ أَنَا فَلَمْ تُشَمِّتْنِی قَالَ: إِنَّ هٰذَا حَمِدَ اللّٰهَ وَ إِنَّکَ لَمْ تَحْمَدِ اللّٰهَ.[3] وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ (رض) قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ (ص) إِذَا عَطَسَ غَطَّی وَجْهَهُ بِیَدِهِ أَوْ بِثَوْبِهِ وَ غَضَّ بِهَا صَوْتَهُ. وَ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قَالَ: إِذَا عَطَسَ أَحَدُکُمْ فَلْیَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَی کُلِّ حَالٍ وَلْیَقُلِ الَّذِی یَرُدُّ عَلَیْهِ یَرْحَمُکَ اللّٰهُ وَلْیَقُلْ هُوَ یَهْدِیکُمُ اللّٰهُ وَ یُصْلِحُ بَالَکُمْ.[4]

یعنی، از اَنَس روایت شده که گفت دو مرد نزد رسولخدا (ص) عطسه زدند به یکی از آنها دعا کرد و به دیگری دعا نکرد، پس آنکه دعا برایش نکرده بود گفت فلانی عطسه زد دعایش کردی و برای من دعا نکردی فرمود او حمد خدا کرد و تو حمد خدا نکردی (منظور از دعا در اینجا دعا و طلب رحمت برای عطسه کننده و گفتن یَرْحَمُکَ اللّٰه به او میباشد). و از اَبُوهُرَیره روایت شده که گفت پیغمبر (ص) هرگاه عطسه زدی صورت خود را با دست خود و یا بجامه پوشانیدی و به این واسطه از صدای آن کاستی. و از اَبُواَیّوب روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود هرگاه یکی از شما عطسه زد بگوید اَلْحَمْدُ لِلّٰه و آنکه برا و ردّ و دعا میکند بگوید یَرْحَمُکَ اللّٰه و خود او بگوید خدا شما را هدایت و امور شما را اصلاح کند.

۲ـ ج عَنْ سَالِمِ بْنِ عُبَیْدٍ (رض) قَالَ: عَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَ النَّبِیِّ (ص)

---

(۱) قرآن کریم / سوره مجادله / آیه ۹.

(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول / ج ۵ / ص ۲۶۶ و ۲۶۷ و المصنف / ج ۱۰ / ص ۴۵۲ و ج ۱۱ / ص ۲۶.

(۴) التاج الجامع للاصول / ج ۵ / ص ۲۶۷.

فَقَالَ: اَلسَّلامُ عَلَيْكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): عَلَيْكَ وَعَلٰى اُمِّكَ إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَلْيَقُلْ لَهُ مَنْ يَرُدُّ عَلَيْهِ يَرْحَمُكَ اللّٰهُ وَلْيَقُلْ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَنَا وَلَكُمْ.(۱)

یعنی، روایت شده از سالِم بن عُبَید که گفت مردی خدمت رسولخدا (ص) عطسه زد وگفت اَلسَّلامُ عَلَيْكُمْ، رسولخدا (ص) فرمود برتو و برمادرت هرگاه یکی از شما عطسه زد بگوید اَلْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِين و آنکه بر او دعا میکند وبرا ومیگرداند بگوید یَرْحَمُكَ اللّٰه و او بگوید یَغْفِرُ اللّٰهُ لَنَا وَ لَكُمْ.

۳ـ ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِذَا عَطَسَ الرَّجُلُ فَسَمِّتُوهُ. وَ عَطَسَ غُلامٌ لَمْ يَبْلُغِ الْحُلُمَ عِنْدَ النَّبِيِّ (ص) فَقَالَ الْحَمْدُلِلّٰهِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (ص) بَارَكَ اللّٰهُ فِيكَ. وَ فِي رِوَايَةٍ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا عَطَسَ الْمَرْءُ ثُمَّ سَكَتَ لِعِلَّةٍ تَكُونُ بِهِ قَالَتِ الْمَلائِكَةُ عَنْهُ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَإِنْ قَالَ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ قَالَتِ الْمَلائِكَةُ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكَ. وَقَالَ (ص): اَلْعُطَاسُ لِلْمَرِيضِ دَلِيلُ الْعَافِيَةِ وَرَاحَةٌ لِلْبَدَنِ. وَ فِي رِوَايَةٍ قَالَ (ص): تَصْدِيقُ الْحَدِيثِ الْعُطَاسُ عِنْدَهُ. وَ قَالَ (ص) إِذَا كَانَ الرَّجُلُ يَتَحَدَّثُ بِحَدِيثٍ فَعَطَسَ عَاطِسٌ فَهُوَ شَاهِدُ حَقٍّ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرگاه مردی عطسه کرد اورا تَسْمِيت کنید یعنی یَرْحَمُكَ اللّٰه بگوئید ونام خدا برید. و غلام نابالغی نزد رسولخدا (ص) عطسه کرد واَلْحَمْدُلِلّٰه گفت رسولخدا (ص) به او گفت خدا برکت درتو قرار دهد. و درروایتی رسولخدا (ص) فرمود هرگاه مردی عطسه کرد وبرای علّتی ساکت شد ملائکه عوض او گویند اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِين، واگر او گفت اَلْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِين، ملائکه گویند یَغْفِرُ اللّٰهُ لَكَ خدا تورا بیامرزد. ورسولخدا (ص) فرمود عطسه برای مریض دلیل برعافیت است وراحت بدن است. و درروایتی فرمود عطسه نزد حدیثی تصدیق آن حدیث است وفرمود مردی که حدیث میگوید چنانچه کسی عطسه کرد آن عطسه شاهد حقّانیّت است.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۲۶۸.
(۲) وسائل الشیعه / ج ۸/ص ۴۵۹، ۴۶۳، ۴۶۴ و ۴۶۶.

۴ـ ش عَنِ النَّبِیّ (ص) قَالَ: إِذَا تَجَشَّأْتُمْ فَلَاتَرْفَعُوا جُشَاءَكُمْ إِلَی السَّمَاءِ وَ لَا إِذَا بَزَقَ وَ الْجُشَاءُ نِعْمَةٌ مِنَ اللّٰهِ فَإِذَا تَجَشَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَحْمَدِ اللّٰهَ(۱)

یعنی، از رسول خدا (ص) روایت شده که فرمود: هرگاه آروغ زدید آنرا بطرف آسمان بلندنکنید و نه آب دهان را. و آروغ نعمت الهی است، پس چون یکی از شما آروغ زد باید حمدخدا کند.

عدد التّشمیت

ع عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ (رض) قَالَ: عَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ أَنَا شَاهِدٌ فَقَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللّٰهُ ثُمَّ عَطَسَ الثَّانِيَةَ وَ الثَّالِثَةَ فَقَالَ: هٰذَا رَجُلٌ مَزْكُومٌ.(۲)

یعنی، از سَلَمَة بْنِ الْأَكْوَع روایت شده که مردی نزد پیغمبر (ص) عطسه زد و من حاضر بودم، حضرت به او گفت يَرْحَمُكَ اللّٰه سپس دو مرتبه و سه مرتبه عطسه زد، حضرت فرمود: این مرد زکام شده است.

تشمیت الذّمّی

ج عَنْ أَبِي مُوسَى (رض) قَالَ: كَانَ الْيَهُودُ يَتَعَاطَسُونَ عِنْدَ النَّبِيِّ (ص) يَرْجُونَ أَنْ يَقُولَ لَهُمْ يَرْحَمُكُمُ اللّٰهُ فَيَقُولُ يَهْدِيكُمُ اللّٰهُ وَ يُصْلِحُ بَالَكُمْ.(۳)

یعنی، از أَبِي مُوسَى روایت شده که گفت یهود خدمت پیغمبر (ص) عطسه میزدند با میدآنکه پیغمبر (ص) به ایشان يَرْحَمُكُمُ اللّٰه بگوید ولی پیغمبر (ص) میگفت يَهْدِيكُمُ اللّٰهُ وَ يُصْلِحُ بَالَكُمْ.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۱۶/ص ۹۵۵۲
(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶۹.

إنّ اللّه يحبّ العطاس و يكره التّثاؤب

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْعُطَاسَ وَ يَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ فَإِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ وَحَمِدَ اللّٰهَ كَانَ حَقّاً عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يَقُولَ لَهُ يَرْحَمُكَ اللّٰهُ وَ أَمَّا التَّثَاؤُبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا تَثَاءَبَ ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ. وَ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رض) عَنِ النَّبِيِّ قَالَ: اَلْعُطَاسُ وَالنُّعَاسُ وَالتَّثَاؤُبُ فِي الصَّلَاةِ وَالْحَيْضُ وَ الْقَيْءُ وَ الرُّعَافُ مِنَ الشَّيْطَانِ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: خداوند عطسه را دوست میدارد و خمیازه را مکروه، پس هرگاه یکی از شما عطسه کرد وحمد خدا را نمود برهرمسلمانی که شنید سزاوار است بگوید يَرْحَمُكَ اللّٰهُ و أمّا خمیازه همانا آن از شیطان است، پس هرگاه یکی از شما مبتلا شد باید اگرمیتواند آنرا برگرداند وجلوی آنرا بگیرد زیرا چون یکی از شما خمیازه کشد شیطان از آن بخندد. و عَدِيّ بْن ثابت روایت کرده از پدرش از جدّش از رسولخدا (ص) که فرمود: عطسه و چرت و خمیازه درنماز و حیض وقیءکردن و خون دماغ از شیطان است.

كيفيّة النّوم

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ..(۲)

۱ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: مَنْ رَأَيْتُمُوهُ نَائِماً عَلٰى وَجْهِهِ فَانْبِهُوهُ. وَ قَالَ(ص): اَلنَّوْمُ أَرْبَعَةٌ نَوْمُ الْأَنْبِيَاءِ عَلٰى أَقْفِيَتِهِمْ وَنَوْمُ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى أَيْمَانِهِمْ وَنَوْمُ الْكُفَّارِ وَالْمُنَافِقِينَ عَلٰى يَسَارِهِمْ وَنَوْمُ الشَّيَاطِينِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ(۳)

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۶۹ و ۲۷۰.
(۲) قرآن/ سورهٔ سجده/ آیهٔ ۱۶.
(۳) وسائل الشیعه/ ج۴/ص ۱۰۶۸.

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هرکس را دیدید که برو خوابیده بیدارش کنید. و فرمود: خواب چهار قسم است: خواب پیغمبران برقفای خودشان و خواب مؤمنین برطرف راستشان وخواب کفّار ومنافقین برپهلوی چپشان و خواب شیاطین برصورتهاشان.

۲ـ ش إِنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ (ص) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي كُنْتُ رَجُلاً ذَكُورًا فَصِرْتُ نَسِيًّا فَقَالَ (ص) لَهُ لَعَلَّكَ اعْتَدْتَ الْقَائِلَةَ فَتَرَكْتَهَا قَالَ نَعَمْ فَقَالَ (ص) فَعُدْ يَرْجِعُ إِلَيْكَ حِفْظُكَ إِنْشَاءَ اللّٰهُ.(۱)

یعنی، یکنفراعرابی خدمت پیغمبر (ص) آمد وگفت یا رَسُولَ اللّٰه من مردی با حافظه بودم پس فراموشکار شده ام، آنحضرت به او فرمود: شاید تو عادت به خواب قیلوله داشته ای وآنرا ترک کرده ای گفت بلی، فرمود آنرا برگردان حافظهٔ تو به تو برگردد اِنْشَاءَ اللّٰه.

الباب الخامس فی الأسامی

أحبّ الأسماء إلی اللّه تعالی

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: اُدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَ مَوَالِيكُمْ.(۲)

° ° ° °

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّكُمْ تُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَسْمَائِكُمْ وَ أَسْمَاءِ آبَائِكُمْ فَأَحْسِنُوا أَسْمَاءَكُمْ . وَ قَالَ (ص): إِنَّ أَحَبَّ أَسْمَائِكُمْ إِلَى اللّٰهِ عَبْدُ اللّٰهِ وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ . وَقَالَ (ص): تَسَمَّوْا بِأَسْمَاءِ الْأَنْبِيَاءِ وَ أَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللّٰهِ عَبْدُ اللّٰهِ وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ وَأَصْدَقُهَا حَارِثٌ وَ هَمَّامٌ وَ أَقْبَحُهَا حَرْبٌ وَ مُرَّةُ.(۳)

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: شما روز قیامت بنامهای خودتان ونامهای

---

(۱) وسائل الشیعه / ج ۴/ص ۱۰۶۷
(۲) قرآن/سورهٔ احزاب / آیهٔ ۵.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۲۷۱.

پدرانتان خوانده میشوید پس نامهای خودرا نیکوکنید. و فرمود: بهترین نامها نزدخدا عَبْدُاللّٰه وعَبْدُالرَّحْمٰن است. و فرمود: نامگذاری کنید بنامهای پیامبران ومحبوبترین نامها نزدخدا عَبْدُاللّٰه وعَبْدُالرَّحْمٰن است و راست‌ترین نامها حارِث و هَمّام است (که‌بمعنی کاسب وباهمّت است) و قبیح‌ترین نامها حَرْب ومُرَّة است (که‌بمعنی جنگ وتلخی است).

۲- ش عَنِ الْباقِرِ (ع) قالَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلٰى مِنْبَرِهِ: أَلا إِنَّ خَيْرَ الْأَسْماءِ عَبْدُاللّٰهِ وَعَبْدُالرَّحْمٰنِ وَ حارِثَةُ وَهَمّامٌ وَ شَرَّ الْأَسْماءِ ضِرارٌ و مُرَّة وَ حَرْب وَظالِم. وَ جاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ص) فَقالَ وُلِدَلِي غُلامٌ فَماذا اُسَمّيهِ؟ قالَ بِأَحَبِّ الْأَسْماءِ إِلَيَّ حَمْزَةَ.[1]

یعنی، ازحضرت باقر (ع) روایت شده‌که‌رسولخدا (ص) درمنبرخود فرمود آگاه‌باشید بهترین نامها عبداللّه وعبدالرّحمن و حارِثَة و هَمّام است و بدترین نامها ضِرار و مُرَّة و حَرْب وظالِم است. ومردی خدمت رسولخدا (ص) آمدوگفت برایم پسری متولّدشده چه‌نامی برای اوبگذارم؟ فرمود: اورا به‌بهترین نامها نزدمن نامگذارکه‌حَمْزه است.

۳- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: مامِنْ أَهْلِ بَيْتٍ فِيهِم اسْمُ نَبِيٍّ إِلّا بَعَثَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَيْهِمْ مَلَكًا يُقَدِّسُهُمْ بِالْغَداوَةِ وَالْعَشِيِّ.[2]

یعنی، ازپیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: خانواده‌ای نباشدکه‌نام پیغمبری درآنان باشد مگرآنکه‌خدای عَزَّوَجَلّ ملَکی را بفرستد که صبح وشام آنان را تقدیس‌کند.

۴- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: مَنْ كانَ لَهُ حَمْلٌ فَنَوىٰ أَنْ يُسَمِّيَهُ مُحَمَّدًا وَ عَلِيًّا وُلِدَ لَهُ غُلامٌ.[3]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هرکس برای او فرزندی استکه بدنیا نیامده پس نیّت‌کند که‌نام آنرا محمّدویا علیّ‌بگذارد پسر برای او متولّد شود.

---

(۱)، (۲)و (۳) وسائل الشیعه / ج۱۵/ص ۱۱۲، ۱۲۵، ۱۲۹و ۱۳۱.

لاتجوز الكنية بأبی القاسم

۱ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: سَمُّوا بِاسْمِی وَ لاتَکْتَنُوا بِکُنْیَتِی(۱) وَ قالَ(ص): مَنْ تَسَمّٰی بِاسْمِی فَلایَتَکَنّٰی بِکُنْیَتِی وَ مَنْ تَکَنّٰی بِکُنْیَتِی فَلایَتَسَمّٰی بِاسْمِی. وَ قالَ عَلِیٌّ(ع): یارَسُولَ اللّٰهِ إِنْ وُلِدَ لِی بَعْدَکَ وَلَدٌ أُسَمِّیهِ مُحَمَّدًا وَ أُکَنِّیهِ بِکُنْیَتِکَ قالَ: نَعَمْ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: نام بگذارید بنام من و کنیه مگذارید بکنیهٔ من. و فرمود: هرکس کنیه گذاشت بکنیهٔ من پس نام مرا مگذارد بنام خود و هرکس اسم گذاشت با سم من پس کنیه مگذارد بکنیهٔ من. و علی(ع) گفت یارَسُولَ اللّٰه اگر بعد از شما فرزندی برایم متولد شد آیا بنام شما بنامم و بکنیهٔ شما مُکَنّٰی سازم؟ فرمود: بلی.

۲ـ ش إِنَّ النَّبِیَّ(ص) نَهیٰ عَنْ أَرْبَعِ کُنًی عَنْ أَبِی‌عِیسیٰ وَ عَنْ أَبِی الْحَکَمِ وَ عَنْ أَبِی‌مالِکٍ وَ عَنْ أَبِی‌الْقاسِمِ إِذا کانَ الْإِسْمُ مُحَمَّدًا.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) نهی نمود از چهار کُنیه: از اَبی‌عیسیٰ و از اَبی الْحَکَم و از اَبی‌مالِک و از اَبی‌الْقاسِم هرگاه نام محمّد باشد.

۳ـ ش قالَ النَّبِیُّ(ص) مَنْ وُلِدَ لَهُ أَرْبَعَةُ أَوْلادٍ لَمْ یُسَمِّ أَحَدَهُمْ بِاسْمِی فَقَدْ جَفانِی. وَ فِی رِوایَةٍ أُخْریٰ مَنْ وُلِدَ لَهُ ثَلاثُ بَنِینَ وَلَمْ یُسَمِّ أَحَدَهُمْ مُحَمَّدًا فَقَدْ جَفانِی. وَ قالَ(ص): ما مِنْ قَوْمٍ کانَتْ لَهُمْ مَشْوَرَةٌ فَحَضَرَ مَنِ اسْمُهُ مُحَمَّدٌ أَوْ أَحْمَدُ فَأَدْخَلُوهُ فِی مَشْوَرَتِهِمْ إِلّا کانَ خَیْرًا لَهُمْ.(۴)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه دارای چهار فرزند شود و یکی از آنان را بنام من نگذارد حقّا به من جفا کرده است. و در روایت دیگری فرمود کسیکه سه پسر برای او بیاید و یکی از آنان را بنام محمّد نگذارد بمن جفا کرده است. و فرمود: هرقومی که مشورت کنند و کسی که نامش محمّد و یا احمد باشد و او را داخل مشورت کنند برای آنان خیرخواهد بود.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۲۷۲ و المصنف / ج۱۱/ص۴۴.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۲۷۲و ۲۷۳.
(۳)و (۴) وسائل الشیعه / ج۱۵/ص ۱۲۶ ، ۱۲۷ و ۱۲۸.

تسمية المولود و تحنيكه بتمر

۱ـ ج عَنْ أَبِي مُوسَى (رض) قَالَ: وُلِدَ لِي غُلَامٌ فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ (ص) فَسَمَّاهُ إِبْرَاهِيمَ وَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ وَ دَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ وَدَفَعَهُ إِلَيَّ وَكَانَ أَكْبَرَ وَلَدِي. وَ قَالَ النَّبِيُّ (ص): كُلُّ غُلَامٍ رَهِينَةٌ بِعَقِيقَتِهِ تُذْبَحُ عَنْهُ يَوْمَ سَابِعِهِ وَ يُحْلَقُ وَ يُسَمَّى. وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: ذَهَبْتُ بِعَبْدِاللّٰهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) حِينَ وُلِدَ وَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِي عَبَاءَةٍ يَهْنَأُ بَعِيرًا لَهُ فَقَالَ: هَلْ مَعَكَ تَمْرٌ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَنَاوَلْتُهُ تَمَرَاتٍ فَأَلْقَاهُنَّ فِي فِيهِ فَلَاكَهُنَّ ثُمَّ فَغَرَفَا الصَّبِيِّ فَمَجَّهُ فِي فِيهِ فَجَعَلَ الصَّبِيُّ يَتَلَمَّظُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): حُبُّ الْأَنْصَارِ التَّمْرُ وَسَمَّاهُ عَبْدَاللّٰهِ. وَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يُؤْتَى بِالصِّبْيَانِ فَيُبَرِّكُ عَلَيْهِمْ وَ يُحَنِّكُهُمْ[۱].

یعنی، از اَبی‌موسیٰ (رض) روایت شده که گفت فرزندی برایم متولّد شد اورا آوردم خدمت پیغمبر (ص) پس آنحضرت اورا ابراهیم نامید و حَنَک اورا برداشت بخرمائی وبرای او ببرکت دعا کرد واورا پس داد و بزرگترین فرزندم بود. و پیغمبر (ص) فرمود: هرطفلی گروعقیقهٔ خوداست که از برای او ذبح شود روزهفتم و سراو تراشیده و نامگذاری گردد. و از اَنَس (رض) روایت شده که گفت عَبْداللّٰهِ بْنِ اَبوطَلْحه را هنگامیکه تولّد شد، خدمت رسولخدا (ص) بردم درحالیکه پیغمبر (ص) درمیان عَباء خود شترخودرا قطران میمالید، پس فرمود آیا باتو خرما است؟ گفتم بلی، پس چندخرما بهاوادادم، پس در دهان خود افکند و مکید سپس دهان بچه‌را بازکرد و مکیدهٔ آنرا دردهان او گذاشت و بچه زبان خودرا حرکت میداد، پس رسولخدا (ص) فرمود: محبوب انصار خرما است واورا عبداللّٰه نامید. و رسولخدا (ص) چنین بود که بچه‌هارا میآوردند که آنان را برکت دهد و حَنَک آنان را بردارد.

۲ـ ش عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (ع) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ص) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا حَقُّ ابْنِي هٰذَا؟ قَالَ: تُحْسِنُ اسْمَهُ وَ أَدَبَهُ وَضَعْهُ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۷۴ و ۲۷۵.

مَوْضِعًا حَسَنًا(۱).

یعنی، روایت شده از مُوسَی بْنِ جَعْفَر (ع) که گفت مردی خدمت رسولخدا (ص) آمد وگفت یٰا رَسُولَ اللّٰه حقّ این پسرم برمن چیست؟ فرمود این استکه نام وادب اورا نیک نمائی و درجای نیکوا ورا بگذاری.

۳ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: سَمُّوا أَسْقٰاطَکُم فَاِنَّ النّٰاسَ إذٰا دُعُوا یَوْمَ الْقِیٰامَةِ بِاَسْمٰائِهِمْ تَعَلَّقَ الاَسْقٰاطُ بِآبٰائِهِمْ فَیَقُولُونَ لَمْ تُسَمُّونٰا فَقٰالُوا یٰا رَسُولَ اللّٰهِ هٰذٰا مَنْ عَرَفْنٰاهُ أَنَّهُ ذَکَرٌ سَمَّیْنٰاهُ بِاسْمِ الذُّکُورِ وَ مَنْ عَرَفْنٰا اَنَّهٰا أُنْثیٰ سَمَّیْنٰاهٰا بِاسْمِ الاُنٰاثِ اَرَاَیْتَ مَنْ لَمْ یَسْتَبِنْ خَلْقُهُ کَیْفَ نُسَمِّیهِ؟ قٰالَ: بِالاَسْمٰاءِ الْمُشْتَرَکَةِ مِثْلِ زٰائِدَةَ و طَلْحَةَ و حَمْزَةَ(۲).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: سقط های خود را نامگذاری کنید زیرا چون روزقیامت مردم خوانده شوند بنامهای خود سقطها بپدرانشان چنگ زنند وگویند نناميديدمارا، عرض کردند یٰا رَسُولَ اللّٰه این موقعی استکه ما بدانیم سقط مذکّراست ویا مؤنّث که آنرا نامگذاریم، امّا آنکه خلقت او روشن نیست چگونه اورا نام گذاریم؟ فرمود: نامهای مشترکه بین مذکّر و مؤنث را بگذارید مانند زٰائده و طَلْحه و حَمْزه.

تغییر الاسم القبیح باسم حسن

۱ـ ج عَنْ سَعیدِبْنِ الْمُسَیِّبِ عَنْ أَبیهِ عَنْ جَدِّهِ (رض) أَنَّهُ جٰاءَ إِلَی النَّبِیِّ (ص) فَقٰالَ: مَا اسْمُکَ؟ قٰالَ: حَزْنٌ قٰالَ: أَنْتَ سَهْلٌ قٰالَ: لاٰأُغَیِّرُ اسْمًا سَمّٰانِیهِ أَبی. قٰالَ ابْنُ الْمُسَیِّبِ: فَمٰا زٰالَتِ الْحُزُونَةُ فینٰا بَعْدَهُ(۳). وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) قٰالَ: اِنَّ ابْنَةً لِعُمَرَ کٰانَتْ تُسَمّیٰ عٰاصِیَةً فَسَمّٰاهٰا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) جَمیلَةً(۴).

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۱۵/ص ۱۲۲ و ۱۹۸.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۷۵ والمصنف/ ج۱۱/ص۴۱.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۲۷۵.

یعنی، از سَعیدبْنِ مُسَیِّب روایت شده از پدرش از جدّش که آمد خدمت پیغمبر (ص)، پیغمبر (ص) به او فرمود: نامت چیست؟ گفت حَزْن، فرمود: تو نامت سَهْل باشد گفت نه نامی را که پدرم گذاشته تغییر نمیدهم، اِبْنِ مُسَیِّب گفته پس همواره حُزُونَت و سختی پس از او درمیان ما بود. و از اِبْنِ عُمَر (رض) روایت شده که عمر دختری داشت بنام عاصِیه، رسولخدا (ص) او را جَمِیله نام نهاد.

۲- ج عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: کَانَتْ جُوَیْرِیَةُ اسْمُهَا بَرَّةُ فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) جُوَیْرِیَةَ وَکَانَ یَکْرَهُ أَنْ یُقَالَ خَرَجَ مِنْ عِنْدِ بَرَّةَ. وَ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ أَخْدَرِیِّ (رض) أَنَّ رَجُلاً یُسَمَّی أَصْرَمَ کَانَ فِی النَّفَرِ الَّذِینَ أَتَوْا رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَا اسْمُکَ؟ قَالَ: أَنَا أَصْرَمُ قَالَ: بَلْ أَنْتَ زُرْعَةُ. وَ عَنْ شُرَیْحِ بْنِ هَانِئٍ عَنْ أَبِیهِ (رض) أَنَّهُ لَمَّا وَفَدَ إِلَی رَسُولِ اللّٰهِ مَعَ قَوْمِهِ سَمِعَهُمْ یُکَنُّونَهُ بِأَبِی الْحَکَمِ فَدَعَاهُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ: إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَکَمُ وَ إِلَیْهِ الْحُکْمُ فَلِمَ تُکَنَّی أَبَا الْحَکَمِ فَقَالَ: إِنَّ قَوْمِی إِذَا اخْتَلَفُوا فِی شَیْءٍ أَتَوْنِی فَحَکَمْتُ بَیْنَهُمْ فَرَضِیَ کِلاَ الْفَرِیقَیْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): مَا أَحْسَنَ هٰذَا فَمَا لَکَ مِنَ الْوَلَدِ قَالَ: لِی شُرَیْحٌ وَ مُسْلِمٌ وَعَبْدُاللّٰهِ قَالَ: فَمَنْ أَکْبَرُهُمْ؟ قَالَ: قُلْتُ شُرَیْحٌ قَالَ: فَأَنْتَ أَبُوشُرَیْحٍ(۱)

یعنی، از اِبْنِ عَبَّاس (رض) روایت شده که جُوَیْرِیَه زوجهٔ رسولخدا (ص) نامش بَرَّه بود، رسولخدا (ص) نام او را جُوَیْرِیَه گذاشت و کراهت داشت که گفته شود از نزد بَرَّه خارج شده. و از اُسامَة بْنِ اَخْدَرِیّ (رض) روایت شده که مردی بنام اَصْرَم درمیان جمعی بود که آمدند خدمت رسولخدا (ص) رسولخدا (ص) فرمود نامت چیست؟ گفت: اَصْرَم، فرمود: بلکه تو زُرْعَة نامی. و از شُرَیْحِ بْنِ هانِی از پدرش روایت شده که چون با قوم خود خدمت رسولخدا (ص) آمد، حضرت شنید که به او اَبُوالْحَکَم میگویند، رسولخدا (ص) او را خواست و فرمود که خدا حَکَم وبسوی او است حُکْم چرا تو را به کنیهٔ اَبُوالْحَکَم میگویند گفت زیرا قوم من هرگاه درچیزی اختلاف کنند میآیند نزد من و من حُکْم

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۷۶.

میکنم بین ایشان و به‌حکمیّت من طرفین راضی میشوند، فرمود چه نیکواست این پس چندفرزندداری؟ گفت برایم شُرَیْح و مُسْلِم و عَبْدُاللّه میباشد، فرمود: کدام بزرگتراست؟ گفت شُرَیْح، فرمود: پس تو اَبُوشُرَیْحی.

۳ـ ج وَ غَیَّرَالنَّبِیُّ(ص) اِسْمَ الْعٰاصِ وَ عَزِیزٍ وَ عَتَلَةَ وَ شَیْطانٍ وَ الْحَکَمِ وَ غُرٰابٍ وَ حُبٰابٍ وَ شِهٰابٍ فَسَمّٰاهُ هِشٰامًا وَ سَمّٰی حَرْبًا سَلْمًا وَ سَمَّی الْمُضْطَجِعَ الْمُنْبَعِثَ وَ أَرْضًا تُسَمّٰی عَفِرَةَ سَمّٰاهٰا خَضِرَةَ وَ شُعَبَ الضَّلالَةِ سَمّٰاهٰا شُعَبَ الْهُدٰی وَ بَنِی الزِّنْیَةِ وَ بَنِی مُغْوِیَةَ سَمّٰاهٰا بَنِی الرِّشْدَةِ(۱)

یعنی، و رسولخدا (ص) تغییرداد نامهای عٰاص و عَزیز و عَتَلَة و شَیْطان و حَکَم و غُراب و حُباب و شِهٰاب را، پس نام شِهٰاب را هِشٰام گذاشت و نام حَرْب را سَلْم گذاشت و نام مُضْطَجِع را مُنْبَعِث گذاشت و زمین عَفِرَة یعنی بی‌گیاه را خَضِرَة نامید و شعبه‌های ضلالت را شُعَب هدایت و بَنِی الزِّنْیَة و بَنِی مُغْوِیة را بَنِی الرِّشْدَة نامید (برای فال بدزدن بنامهای قبیح آنها، پس رسولخدا ص عادت داشت که نامها و کُنْیه‌های بد را تبدیل به‌خوب میکرد).

۴ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: أَخْنَی الْأَسْمٰاءِ یَوْمَ الْقِیٰامَةِ عِنْدَاللّٰهِ رَجُلٌ تَسَمّٰی مَلِکَ الْأَمْلاکِ . وَ قٰالَ(ص): أَحَبُّ الْکَلامِ إِلَی اللّٰهِ أَرْبَعٌ: سُبْحٰانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ وَلاإِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ أَکْبَرُ لٰایَضُرُّکَ بِأَیِّهِنَّ بَدَأْتَ(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: پست‌ترین نامها روز قیامت نزدخدا مردی استکه نامیده شاهشاهان. و فرمود: محبوبترین سخن نزدخدا تسبیحات اربعه میباشد و بهرکدام ابتدا کنی برای تو ضررندارد.

اللّقب و الکنیة

۱ـ ج عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (رض) قٰالَ: إِنْ کٰانَتْ أَحَبَّ أَسْمٰاءِ عَلِیٍّ(ع)

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۷۳ و ۲۷۷.

إِلَيْهِ لَأَبُوتُرَابٍ وَ إِنْ كَانَ لَيَفْرَحُ أَنْ يُدْعَى بِهَا وَمَا سَمَّاهُ أَبَا تُرَابٍ إِلَّا النَّبِيُّ(ص) غَاضَبَ يَوْمًا فَاطِمَةَ فَخَرَجَ فَاضْطَجَعَ إِلَى الْجِدَارِ فِي الْمَسْجِدِ فَتَبِعَهُ النَّبِيُّ(ص) فَوَجَدَهُ مُضْطَجِعًا وَقَدِ امْتَلأَ ظَهْرُهُ تُرَابًا فَجَعَلَ النَّبِيُّ(ص) يَمْسَحُ التُّرَابَ عَنْ ظَهْرِهِ وَ يَقُولُ: اجْلِسْ يَا أَبَاتُرَابٍ. وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَدْخُلُ عَلَيْنَا وَلِيأَخٌ صَغِيرٌ يُكَنَّى أَبَا عُمَيْرٍ وَ كَانَ لَهُ نُغَرٌ يَلْعَبُ بِهِ فَمَاتَ فَدَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ (ص) فَرَآهُ حَزِينًا فَقَالَ: مَا شَأْنُهُ؟ قَالُوا: مَاتَ نُغَرُهُ، فَقَالَ: يَا أَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ[1]. وَ قَالَتْ عَائِشَةُ (رض): يَا رَسُولَ اللّٰهِ كُلُّ صَوَاحِبِي لَهُنَّ كُنًى، قَالَ: فَاكْتَنِي بِابْنِكِ عَبْدِاللّٰهِ فَكَانَتْ تُكَنَّى بِأُمِّ عَبْدِاللّٰهِ.[2]

یعنی، روایت شده از سَهْلِ بْنِ سَعْدکه گفت محبوبترین نامهای علیّ نزد او اَبُوتُرَاب بود و به‌خواندن آن خوشحال میشد و آن نام را برای او نگذاشت مگررسول‌خدا (ص) که روزی علی(ع) بر فاطمه (ع) خشمناک شد و بیرون رفت و به‌دیوارمسجد تکیه‌داد و خوابید، پیغمبر (ص) به‌دنبال او آمد ودید خوابیده و پشت او پراز خاک شده، پس پیغمبر (ص) شروع کرد خاک را از پشت او برطرف کردن‌و میفرمود بنشین ای اَبَاتُرَاب. و از اَنَس روایت شده‌که رسول‌خدا (ص) برما واردمیشد و مرا برادرکوچکی بود مُکَنّٰی به‌ابوعمیر و اورا پرندهٔکوچکی بودکه باآن بازی میکرد و آن پرنده‌مرد، پس پیغمبر (ص) برما وارد شد و دید او افسرده‌است، فرمود چه‌شده اورا؟ گفتند پرندهٔاو مرده‌است. فرمود ای اَبَاعُمَیْرپرندهٔکوچکت چه‌کرد. و عایشه (رض) گفت یَارَسُولَ اللّٰه تمام همنشینان من کنیه دارند، فرمود بنام‌پسرت یعنی پسرخواهرت عَبْدُاللّٰه کنیه برای خودت بگذار، پس عایشه مُکَنّٰی شد به‌اُمّ‌عَبْدُاللّٰه.

يجوز النّداء بالتّرخيم

١ـ ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ (ص)يَا عَائِشُ

---

(۱) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۲۷۸.
(۲) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص۲۷۸ والمصنف/ ج۱۱/ص ۴۲.

هٰذا جبْريلُ يُقْرِئُكِ السَّلامَ قُلْتُ : وَعَلَيْهِ السَّلامُ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ. وَ قالَ أَبُوهُرَيْرَةَ (رض) قالَ لِي النَّبِيُّ (ص) يا أَبا هِرٍّ. وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ: كانَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ فِي الثَّقَلِ وَ أَنْجَشَةُ غُلامُ النَّبِيِّ (ص) يَسُوقُ بِهِنَّ، فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): يا أَنْجَشُ رُوَيْدَكَ سَوْقَكَ بِالْقَوارِيرِ(۱)!

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) به من گفت یا عائِشُ، این جبرئیل است که تورا سلام میرساند، گفتم و بر او سلام و رحمت خدا. و اَبُوهُرَیْرَه گفت پیغمبر (ص) بمن فرمود ای اَباهِرّ و از اَنَس (رض) روایت شده که اُمّ سُلَیم درمیان متاع بارشتر بود و اَنْجَشَة غلام پیغمبر (ص) آنها را میراند، رسولخدا (ص) فرمود: ای اَنْجَش آهسته بران راندن تو ظرفهای شیشه را.

الباب السّادس فی الشّعر و الغناء و نحوهما

الشّعر فی أصله لاینبغی

قالَ اللّٰهُ تَعالیٰ: «وَما عَلَّمْناهُ الشِّعْرَ وَ ما يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ وَ قُرْآنٌ مُبِينٌ(۲)» وَ قالَ تَعالیٰ: وَالشُّعَراءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغاوُونَ. أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وادٍ يَهِيمُونَ. وَ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ ما لا يَفْعَلُونَ. إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيراً وَ انْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ ما ظُلِمُوا ...»(۳)

ooo

۱ـ ج و ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لأَنْ يَمْتَلِئَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قَيْحاً خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِئَ شِعْراً(۴)!

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۲۷۹.
(۲) قرآن/ سورهٔ یس / آیهٔ ۶۹.
(۳) قرآن/ سورهٔ شعراء /آیات ۲۲۴ تا ۲۲۷.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۲۸۰ ووسائل الشیعه / ج ۵/ص ۸۳ و المصنف / ج ۱۱/ص ۲۶۴ و ۲۶۵.

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که فرمود: البتّه اگرجوف یکی از شما پرشود ازچرک وخون، بهترازآنستکه پرشود از شعر.

۲ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: مَنْ تَمَثَّلَ بِبَيْتِ شِعْرٍ مِنَ الْخَنا لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ صَلاةٌ فِي ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَ مَنْ تَمَثَّلَ بِاللَّيْلِ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ صَلاةُ تِلْكَ اللَّيْلَةِ.(۱)

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده‌که فرمود: هرکس به‌شعری از اشعار هجا تمثّل جوید نمازآنروز او قبول نشود و هرکس درشب تمثّل‌جوید نمازآن شب او قبول نگردد.

۳ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ فِي امْرِءِ الْقَيْسِ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيامَةِ يَحْمِلُ لِواءَ الشِّعْرِ إِلَى النّارِ(۲).

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده‌که درحقّ اِمْرَءُ الْقَيْس فرمود که او روزقیامت میآید و پرچم‌شعررا حمل میکند بسوی آتش.

النّبیّ(ص) قاله متمثّلاً

۱ـ ج عَنْ جُنْدُبٍ (رض) قالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ(ص) يَمْشِي إِذْ أَصابَهُ حَجَرٌ فَعَثَرَ فَدَمِيَتْ إِصْبَعُهُ فَقالَ:

هَلْ أَنْتِ إِلاّ إِصْبَعٌ دَمِيتِ وَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ما لَقِيتِ.

وَ سُئِلَتْ عائِشَةُ (رض): هَلْ كانَ النَّبِيُّ(ص) يَتَمَثَّلُ بِشَيْءٍ مِنَ الشِّعْرِ؟ قالَتْ: كانَ يَتَمَثَّلُ بِشِعْرِ ابْنِ رَواحَةَ وَ يَقُولُ: وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبارِ مَنْ لَمْ تُزَوِّدِ. وَ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قالَهَا الشّاعِرُ كَلِمَةُ لَبِيدٍ:

أَلا كُلُّ شَيْءٍ ما خَلَا اللّٰهَ باطِلٌ
وَكادَ أُمَيَّةُ بْنُ الصَّلْتِ أَنْ يُسْلِمَ(۳).

یعنی، از جُنْدُب (رض) روایت شده‌که دربین آنکه پیغمبر (ص) راه میرفت سنگی به‌او رسید و انگشت‌اورا خونی کرد، پس‌او شعر ابن رواحه‌را خواندکه: هَلْ أَنْتِ إلخ یعنی، آیا تو جُزانگشتی‌هستی‌خونین

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۵/ص ۸۳ و ۸۵.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۸۱.

و دررا هخدا چهرا ملاقات کردی . و از عایشه (رض) سؤال شد آیا پیغمبر (ص) به‌چیزی از شعر تَمَثُّل می‌جست ؟ فرمود : به‌شعر اِبْنِ رَواحه تَمَثُّل می‌جست و میگفت : وَیَأْتِیکَ بِالْاَخْبارِ مَنْ لَمْ تُزَوِّدِ. و رسولخدا (ص) فرمود : راست‌ترین سخنی‌که شاعرگفته سخن لبید است که‌گفته : أَلا کُلُّ شَیْءٍ اِلَخ یعنی آگاه باش هرچیزی جزذات خدای کامِلُ الصِّفات ازبین میرود . و اُمَیَّةُ بْنِ الصَّلْت که‌شاعرزبردستی بود نزدیک بودمسلمان شود .

إنّ من الشّعر حکمة

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إِنَّ مِنَ الشِّعْرِ حِکْمَةً، وَ إِنَّ مِنَ الْبَیانِ سِحْرًا ، وَ إِنَّ مِنَ الْعِلْمِ جَهْلًا، وَ إِنَّ مِنَ الْقَوْلِ عِیالًا! (۱)
یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود : محقّقاً بعضی ازشعر حکمت است و بعضی ازبیان سحراست و بعضی ازعلم جهل است و بعضی ازگفتار وبال است .

۲- ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: الشِّعْرُ مِنْ إِبْلِیسَ وَ إِنَّ مِنَ الشِّعْرِ لَحِکَمًا وَ اِنَّ مِنَ الْبَیانِ لَسِحْرًا ! (۲)
یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود : شعر از شیطان است و حقّاً بعضی ازشعرحکمت است و بعضی ازبیان سحر است .

إنشاد الشّعر بحضور النّبیّ(ص)

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إِنَّ أَخالَکُمْ لایَقُولُ الرَّفَثَ وَهُوَ ابْنُ رَواحَةَ قالَ(رض) :

وَ فِینا رَسُولُ اللّٰهِ یَتْلُو کِتابَهُ
إِذَا انْشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ ساطِعٌ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۸۲.
(۲) وسائل الشیعه / ج۵/ص ۸۴.

أَرانا الْهُدىٰ بَعْدَالْعَمىٰ فَقُلُوبُنا
بِهِ مُوقِناتٌ أَنَّ ما قالَ واقِعُ
يَبِيتُ يُجافِي جَنْبَهُ عَنْ فِراشِهِ
إِذَا اسْتَثْقَلَتْ بِالْكافِرِينَ الْمَضاجِعُ (۱)

وَ عَنْ حَسّانَ بْنِ ثابِتٍ (رض) أَنَّهُ قالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): يا حَسّانُ أَجِبْ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ اللّٰهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ (۲). وَ عَنْهُ قالَ: اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ (ص) فِي هِجاءِ الْمُشْرِكِينَ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): فَكَيْفَ بِنَسَبِي فَقُلْتُ: لَأَسُلَّنَّكَ مِنْهُمْ كَما تُسَلُّ الشَّعْرَةُ مِنَ الْعَجِينِ. وَعَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: كانَ النَّبِيُّ (ص) يَضَعُ لِحَسّانَ مِنْبَرًا فِي الْمَسْجِدِ يَقُومُ عَلَيْهِ قائِمًا يُفاخِرُ أَوْ يُنافِحُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَيَقُولُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنَّ اللّٰهَ يُؤَيِّدُ حَسّانَ بِرُوحِ الْقُدُسِ ما يُنافِحُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (۳).

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: برای شما برادری است که زشت نمیگوید و او عَبْدُاللّٰه بْن رَواحَة میباشد که گفته: وَفِينا رَسُولُ اللّٰه تا آخر. و از حَسّان بْنِ ثابت روایت شده که رسول خدا (ص) به او فرمود: ای حَسّان اجابت کن از رسولخدا (ص)، خدایا اورا به رُوحُ الْقُدُس تأییدکن و از او روایت شده که گفت اجازه خواستم از پیغمبر (ص) درهَجْوِ مشرکین، پس رسولخدا (ص) فرمود: نسب من چگونه وچطور؟ حَسّان گفت شما را از ایشان دورمیکنم چنانکه مو را از خمیر. و از عایشه (رض) روایت شده که گفت پیغمبر (ص) برای حَسّان منبری درمسجدگذاشت که برآن بایستد و ازرسولخدا (ص) دفاع کند وبه او فخرنماید و میفرمودکه خدا حسان را به رُوحُ الْقُدُس تأییدمیکندمادامیکه ازرسولخدا (ص) دفاع کند.

۲ـ ج قالَ جابِرُبْنُ سَمُرَةَ (رض) جالَسْتُ النَّبِيَّ (ص) أَكْثَرَمِنْ مِائَةِ مَرَّةٍ فَكانَ أَصْحابُهُ يَتَناشَدُونَ الشِّعْرَ وَ يَتَذاكَرُونَ أَشْياءَ مِنْ أَمْرِ الْجاهِلِيَّةِ وَهُوَ ساكِتٌ وَ رُبَّما تَبَسَّمَ مَعَهُمْ. وَ عَنْ عَمْرِوبْنِ الشَّرِيدِ (رض) عَنْ أَبِيهِ قالَ: رَدِفْتُ النَّبِيَّ (ص) فَقالَ: هَلْ مَعَكَ مِنْ شِعْرِأُمَيَّةَ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ شَيْءٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قالَ: هِيهِ فَأَنْشَدْتُهُ بَيْتًا فَقالَ:

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۲۸۳ و ۲۸۴.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۲۸۳ و المصنف / ج ۱۱/ص ۲۶۷.
(۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۵/ص ۲۸۳ و ۲۸۴.

هِیهِ ثُمَّ أَنْشَدْتُهُ بَیْتًا فَقَالَ: هِیهِ حَتّٰی أَنْشَدْتُهُ مِائَةَ بَیْتٍ[1]

یعنی، از جابِرِبْنِ سَمُرَة (رض) روایت شده که گفت مجالست کردم با رسولخدا (ص) بیشتر از صدمرتبه، اصحاب شعرا نشاد میکردند و چیزهائی که از امورجاهلیّت بود مذاکره میکردند درحالیکه پیغمبر (ص) ساکت بود و بسا باایشان تبسّم میکرد. و از عَمْروبْنِ الشَّرید ازپدرش روایت شده که گفت من ردیف پیغمبر (ص) سوار شدم، پس فرمود آیا چیزی از شعر اُمَیَّةبْنِ اَبِی الصَّلْت داری؟ گفتم بلی، فرمود: بیاور، پس بیتی انشاد کردم، فرمود بیاور باز شعری انشاد کردم، فرمود: بیاور، تا اینکه صدبیت انشاد کردم.

التّشدّق بالکلام مذموم و التّجوّز فیه ممدوح

۱ـ ج عَنِ النَّبِیّ (ص) قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ یُبْغِضُ الْبَلِیغَ مِنَ الرِّجَالِ الَّذِی یَتَخَلَّلُ بِلِسَانِهِ تَخَلُّلَ الْبَاقِرَةِ بِلِسَانِهَا. وَ قَالَ (ص): مَنْ تَعَلَّمَ صَرْفَ الْکَلَامِ لِیَسْبِیَ بِهِ قُلُوبَ النَّاسِ لَمْ یَقْبَلِ اللّٰهُ مِنْهُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ صَرْفًا وَ لَاعَدْلًا. وَ قَالَ (ص): لَقَدْ رَأَیْتُ أَوْ أُمِرْتُ أَنْ أَتَجَوَّزَ فِی الْقَوْلِ فَإِنَّ الْجَوَازَ هُوَ خَیْرٌ[2]

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: خدا دشمن میدارد از مردان آنکه مبالغه درسخن آرد آنکه میگرداند زبان را مانند گردانیدن گاو بزبان خود (مقصود طول کلام وتَصَنُّع درآن است.) و فرمود: کسیکه گردانیدن سخن را فراگیرد برای تسخیردلهای مردم روزقیامت خدا ازاو قبول نمیکند واجبی ونه مستحبّی را. و فرمود: دیدم ویا مأمورشده ام که اختصارکنم درکلام زیرا اختصار در سخن خیراست.

الحداء و الغناء

۱ـ ج کَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِی سَفَرٍ وَ کَانَ مَعَهُ غُلَامٌ لَهُ أَسْوَدُ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۸۴ و ۲۸۵.

يُقالُ لَهُ أَنْجَشَةُ يَحْدُو فَقالَ لَهُ رَسُولُ اللّهِ (ص): وَيْحَكَ يا أَنْجَشَةُ رُوَيْدَكَ بِالْقَوارِيرِ. وَ قالَتِ الرُّبَيِّعُ بِنْتُ مُعَوِّذٍ (رض): جاءَ رَسُولُ اللّهِ (ص) فَدَخَلَ عَلَيَّ صَبِيحَةَ بُنِيَ بِي فَجَلَسَ عَلى فِراشِي كَمَجْلِسِكَ مِنّي فَجَعَلَتْ جُوَيْرِياتٌ يَضْرِبْنَ بِدُفٍّ لَهُنَّ وَ يَنْدُبْنَ مَنْ قُتِلَ مِنْ آبائِي يَوْمَ بَدْرٍ إِلى أَنْ قالَتْ إِحْداهُنَّ: وَفِينا نَبِيٌّ يَعْلَمُ ما فِي غَدٍ فَقالَ: دَعِي هٰذِهِ وَقُولِي الَّذِي كُنْتِ تَقُولِينَ. وَ قالَ (ص): اَلْغِناءُ يُنْبِتُ النِّفاقَ فِي الْقَلْبِ(۱).

یعنی، رسولخدا (ص) درسفری بود وبا او غلامسیاهی بود مِلْک او، بنام اَنْجَشَة، و او حُدیٰ میخواند، پس رسولخدا (ص) به او فرمود: وَیْحَک ای اَنْجَشه آهسته با شیشه‌ها. و رُبَیِّع بِنْتِ مُعَوِّذ گفته رسول خدا (ص) واردشدبرمن صبح روزیکه زفاف من شده‌بود پس برفراش من نشست مانند نشستن تو نزدیک من، پس دخترها دف میزدند و ندبه میخواندند ازشهادت پدرانم روزبَدْر تاآنکه یکی ازدخترها گفت ودرمیان ما است پیغمبریکه میداند درفردا چه‌شود، پیغمبر (ص) فرمود این را رهاکن و آن چیزیکه میگفتی بگو. و رسولخدا (ص) فرمود غنا دردل نِفاق میرویاند.

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: أَرْبَعَةٌ يُفْسِدْنَ الْقَلْبَ وَ يُنْبِتْنَ النِّفاقَ فِي الْقَلْبِ كَما يُنْبِتُ الْماءُ الشَّجَرَ: اللَّهْوُ وَ الْبَذاءُ وَإِتْيانُ بابِ السُّلْطانِ وَ طَلَبُ الصَّيْدِ(۲).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: چهارچیز دل را فاسد میکنند و درقلب نفاق میرویانند چنانکه آب درخت را میرویانند: لهو و بدزبانی و رفتن درخانهٔ‌سلطان ودنبال صیدرفتن.

۳- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: زادُ الْمُسافِرِ الْحُداءُ وَالشِّعْرُ ما لَيْسَ فِيهِ جَفاءٌ وَ فِي نُسْخَةٍ خَنا.(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: توشهٔ‌مسافرحُدیٰ خواندن وشعراست مادامیکه درآن بدگوئی وزشتگوئی و تندی نباشد.

۴- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: كانَ إِبْلِيسُ أَوَّلَ مَنْ تَغَنّى وَ أَوَّلَ مَنْ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۸۶.
(۲) و (۳) وسائل الشیعه / ج۵/ص ۵۱۳ و ج۸/ص ۳۰۶.

نٰاحَ لَمّٰا اَکَلَ آدَمُ مِنَ الشَّجَرَةِ تَغَنّٰی فَلَمّٰا هَبَطَتْ حَوّٰاءُ إِلَی الْأَرْضِ نٰاحَ لِذِکْرِهِ مٰا فِی الْجَنَّةِ.(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: اوّلین کسی که آواز خواند واوّلین کسی که نوحه خواند ابلیس بود چون آدم از درخت خورد آواز خواند و چون حوّا به زمین پائین آمد نوحه خواند برای تذکّر آنچه در بهشت بوده است.

۵- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: لاٰتَبِیعُوا الْقَیْنٰاتِ وَ لاٰتَشْتَرُوهُنَّ وَ لاٰتُعَلِّمُوهُنَّ وَ لاٰخَیْرَفِی تِجٰارَةٍ فِیهِنَّ وَ ثَمَنُهُنَّ حَرٰامٌ، فِی مِثْلِ ذٰلِکَ نَزَلَتْ «وَ مِنَ النّٰاسِ مَنْ یَشْتَرِی لَهْوَالْحَدِیثِ لِیُضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللّٰهِ» الْآیَةُ.(۲)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: زنان آوازه خوان را نفروشید و نخرید و ایشان را چیز بد نیاموزید و خیری در تجارت درآنان نیست و قیمت آنها حرام است و درمثل این نازل شده وَ مِنَ النّٰاسِ مَنْ یَشْتَرِی تا آخر آیهٔ ۶ سورهٔ لقمان.

اللّعب بالنّرد و الحمام

قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالیٰ «یٰا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَیْسِرُ وَ الْأَنْصٰابُ وَ الْأَزْلاٰمُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیْطٰانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ.(۳)»

ooooo

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدَشِیرِفَکَأَنَّمٰا صَبَغَ یَدَهُ فِی لَحْمِ خِنْزِیرٍ وَ دَمِهِ. وَ قٰالَ(ص): مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدِ فَقَدْ عَصَی اللّٰهَ وَ رَسُولَهُ.(۴)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: هرکس با نَرْدَشِیر بازی کند گویا دست خودرا رنگین کرده درخون وگوشت خِنْزِیر. و فرمود: هرکس با نرد بازی کند محقّقاً خدا ورسولش را عصیان

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۱۲/ص ۲۳۱.
(۲) قرآن کریم /سورهٔ مائده /آیهٔ ۹۰.
(۳)و(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۸۷.

کرده است .

۲- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: أَنْهَاكُمْ عَنِ الزَّفْنِ وَ الْمِزْمَارِ وَ عَنِ الْكُوبَاتِ وَ الْكَبَرَاتِ!(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: شما را نهی میکنم از رقص ودست افشانی وپا بزمین کوبیدن و استعمال آلات لهومثل فلوت (نی و قره‌نی) و شطرنج ویا نرد وطبلها وطنبورها .

۳- ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) رَأَى رَجُلًا يَتْبَعُ حَمَامَةً فَقَالَ: شَيْطَانٌ يَتْبَعُ شَيْطَانَهُ!(۲)

یعنی، از ابوهریره (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) دید مردی بدنبال کبوتری است ، فرمود شیطانی است که دنبال میکند شیطان خودرا .

۴- ش شَكَى رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) الْوَحْشَةَ فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَّخِذَ زَوْجَ حَمَامٍ!(۳)

یعنی، مردی نزد رسولخدا (ص) شکایت کرد از وحشت تنهائی، حضرت اورا امرنمود که یکجفت کبوتر بگیرد.

اللّعب المباح

۱- ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: كَانَ يَوْمَ عِيدٍ عِنْدِي يَلْعَبُ السُّودَانُ بِالدَّرَقِ وَ الْحِرَابِ فَإِمَّا سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) وَإِمَّا قَالَ: تَشْتَهِينَ أَنْ تَنْظُرِي؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ خَدِّي عَلَى خَدِّهِ وَ يَقُولُ: دُونَكُمْ يَا بَنِي أَرْفِدَةَ حَتَّى إِذَا مَلِلْتُ قَالَ: حَسْبُكِ ، قُلْتُ: نَعَمْ ، قَالَ: فَاذْهَبِي. وَ عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) الْمَدِينَةَ لَعِبَتِ الْحَبَشَةُ بِحِرَابِهِمْ فَرَحًا بِقُدُومِهِ. وَ عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: كُنْتُ أَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ فَرُبَّمَا دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَعِنْدِي الْجَوَارِي فَإِذَا دَخَلَ خَرَجْنَ وَ إِذَا خَرَجَ دَخَلْنَ!(۴)

---

(۱) و (۳) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۳۷۸ و ج۱۲/ص ۲۳۴.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۸۸ والمصنف / ج۱۱/ص۳.
(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص۲۸۸.

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که روز عیدی سیاهان بازی می‌کردند با سپر ونیزه، پس یا من از رسولخدا (ص) سؤال میکردم ویا او میگفت میل داری ببینی؟ گفتم: بلی، پس حضرت مرا بلندکرد بطوریکه خدّمن برخدّ او بود و میفرمود ای اولاد حبشه مشغول باشید، تاآنکه من ملول شدم فرمود تورا کافی است، گفتم بلی، فرمود: برو. و از انس (رض) روایت شده که گفت چون پیغمبر (ص) واردمدینه شد حبشیها با نیزه بازی میکردند برای خوشحالی بمقدم او. واز عایشه روایت شده که گفت من با دختران بازی میکردم پس گاهی بسا بودکه پیغمبر (ص) برمن واردمیشد و نزدمن دختران بودند، پس چون وارد میشد آنان خارج میشدند و چون خارج میشد واردمیشدند.

۲- ج عَنْ عٰائِشَةَ (رض) قٰالَتْ: قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَنَزَلْنٰا فِی بَنِی الْحٰارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ فَوَاللّٰهِ إِنِّي لَعَلٰى أُرْجُوحَةٍ بَيْنَ عَذْقَيْنِ فَجٰاءَتْنِي أُمِّي فَأَنْزَلَتْنِي وَلِي جُمَيْمَةٌ. وَ فِي رِوٰايَةٍ: فَأَدْخَلَتْنِي بَيْتاً فَإِذٰا نِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصٰارِ فَقُلْنَ عَلَى الْخَيْرِ وَ الْبَرَكَةِ عَلٰى خَيْرِ طٰائِرٍ فَسَلَّمَتْنِي إِلَيْهِنَّ فَغَسَلْنَ رَأْسِي وَ أَصْلَحْنَنِي فَلَمْ يَرُعْنِي إِلَّا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) ضُحًى.(۱)

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت: وارد مدینه شدیم و در میان طائفهٔ بَنِی الْحٰرِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ منزل کردیم، پس بخدا قسم من میان دوشاخه تاب بازی میکردم مادرم آمد ومرا پائین آورد درحالیکه گیسوانم روی گوشم آمده بود. و درروایتی مرا داخل خانه‌ای کرد که درآن زنانی از انصار بودند، پس گفتند بخیر و برکت ومبارکست، پس مرا به آنان سپرد آنان سرمرا شستند ومرا اصلاح کردند پس فَزَع من برطرف نشد مگربرسولخدا(ص) نزدیک ظهر. (نویسنده گوید درکتاب جَنٰائِز صفحهٔ ۴۶۰ و نیز درکتاب صَلاة، صَلاةُ الْعِيدَيْنِ و نیزدرکتاب جهاد، بٰابُ الْمُسٰابَقَةِ عَلَى الدَّوٰابِّ فِي الْجِهٰادِ احادیثی دراینمورد ذکرگردید، هرکس طالب باشدبه ابواب مذکورمراجعه کند.)

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۸۹.

الباب السّابع فی ألفاظ من الأدب

منها قولهم أمّا بعد

۱ـ ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: خَطَبَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَشِيَّةً فَحَمِدَ اللّٰهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ فَمَا بَالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللّٰهِ.

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) شبی خطبه خواند پس خدا را حمد و موردثنا قرار داد سپس فرمود: أَمَّا بَعْدُ چه باعث شده که مردانی شرائطی میکنند که در کتاب خدا نیست (که در اینجا رسولخدا ص کلمهٔ أَمَّا بَعْدُ آورده و همچنین در سایر خُطَب خود که این کلمه را ذکر مینموده).

قولهم زعموا

۱ـ ج عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ (رض) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ: بِئْسَ مَطِيَّةُ الرَّجُلِ زَعَمُوا.(۲)

یعنی، از ابومسعود (رض) روایت شده که گفت: شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود: بد راه وروشی است برای مرد که بگوید زَعَمُوا گمان کرده‌اند.

و منها قولهم ویلك أو ویحك

۱ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ النَّبِيَّ (ص) رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً فَقَالَ ارْكَبْهَا قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ، قَالَ: ارْكَبْهَا، قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ، قَالَ

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۹۰ و ۲۹۱.

اِرْکَبْهٰا وَیْلَکَ![1]

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که مردی شترقربانی را میراند پیغمبر (ص) دومرتبه بهاو فرمود سوارشو، او گفت شترقربانی است، مرتبهٔ سوم فرمود وَیْلَک یعنی وای برتو سوارشو (که رسول خدا ص کلمهٔ وَیْلَک را گاهی درضمن کلام میآورده چنانکه درحُدَیْ به اَنْجَشَه فرمود وَیْحَک آهسته وَیْح دردعا و وَیْل درنفرین استعمال میشود).

و منها قولهم تربت يمينك

۱ـ ج عَنْ عٰائِشَةَ (رض) قٰالَتِ: اِسْتَأْذَنَ عَلَیَّ عَمّی مِنَ الرَّضٰاعِ بَعْدَمٰا أُنْزِلَ الْحِجٰابُ فَقُلْتُ: وَاللّٰهِ لاٰآذَنُ لَهُ حَتّٰی أَسْأَلَ النَّبِیَّ (ص) فَاِنَّهُ لَمْ یُرْضِعْنی وَلٰکِنْ أَرْضَعَتْنی اِمْرَأَةُ أَخیهِ فَسَأَلْتُ النَّبِیَّ (ص) فَقٰالَ: اِئْذَنی لَهُ فَاِنَّهُ عَمُّکِ تَرِبَتْ یَمینُکِ![2]

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت: عموی من از رضاع اذن ورود خواست که وارد شود برمن پس از آنکه آیهٔ حجاب نازل شده بود من گفتم وَاللّٰه بهاو اذن ورود نمیدهم تا ازپیغمبر (ص) سؤال کنم زیرا او مرا شیرندادهولیکن زن برادرش مرا شیرداده، پس، از پیغمبر (ص) سؤال کردم فرمود: بهاو اذن بدهکهاو عموی رضاعی تواست دستت محتاج شود اگر اذن ندهی.

و منها قول الإنسان لآخر اخسأ

۱ـ ج عَنِ ابْنِ عَبّٰاسٍ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ (ص) قٰالَ لِابْنِ صٰائِدٍ: قَدْ خَبَأْتُ لَکَ خَبیئًا فَمٰاهُوَ؟ قٰالَ: الدُّخُّ قٰالَ: اِخْسَأْ![3]

یعنی، از اِبْنِ عَبّٰاس (رض) روایت شده که پیغمبر بهاِبْنِ صٰائِدفرمود من برای توفکری کردهام آن فکرچیست اِبْن صٰائِدگفت الدُّخّ یعنی

---

(۱)، (۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۹۱ و ۲۹۲.

دخان ودود، پیغمبر فرمود: اِخْسَأْ یعنی چخ.

لایقل السّیّد عبدی و لایقل المملوك ربّی

۱- ج قالَ النَّبِیُّ(ص): لایَقُولَنَّ أَحَدُکُمْ عَبْدِی وَ اَمَتِی کُلُّکُمْ عَبِیدُاللّهِ وَ کُلُّ نِسائِکُمْ إِماءُاللّهِ وَلکِنْ لِیَقُلْ غُلامِی وَ جارِیَتِی وَ فَتایَ وَ فَتاتِی. وَ لایَقُولَنَّ الْمَمْلُوکُ رَبِّی وَ رَبَّتِی وَلْیَقُلِ الْمالِکُ فَتایَ وَ فَتاتِی وَلْیَقُلِ الْمالِکُ فَتایَ وَ فَتاتِی وَلْیَقُلِ الْمَمْلُوکُ سَیِّدِی وَ سَیِّدَتِی فَإِنَّکُمُ الْمَمْلُوکُونَ والرَّبُّ اللّهُ تَعالی. وَقالَ(ص): لایَقُلْ أَحَدُکُم اَسْقِ رَبَّکَ أَطْعِمْ رَبَّکَ وَضِّئْ رَبَّکَ(۱)!

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: یکی ازشما نگوید بندهٔمن و کنیزمن، تمامشما بندگان خدا و هریک اززنان شما کنیزان خدایند ولیکن بگوید غلام من و جاریهٔمن و جوانم و دخترجوانم. و مملوک نگوید پروردگارم،وباید مالک بگویدپسرجوانم و دخترجوانم، و مملوک بگوید آقایم و بی‌بی‌ام زیرا شما مملوک و خدای تبارک و تعالی ربّ و پروردگارشما است. و فرمود: یکی ازشما نگوید پروردگارت را آب بده، پروردگارت را طعام‌بده، پروردگارت را بشوی(مؤلف گویدحضرت یوسف برخلاف این روایت، گفت رَبّی اَحْسَنَ مَثْوایَ).

لاتسبّوا الدّهر

۱- ج قالَ النَّبِیُّ(ص) قالَ اللّهُ تَعالی: یَسُبُّ بَنُوآدَمَ الدَّهْرَ وَ أَنَا الدَّهْرُ بِیَدِی اللَّیْلُ وَالنَّهارُ. وَفِی رِوایَةٍ: أُقَلِّبُ اللَّیْلَ وَ النَّهارَ(۲)!

یعنی، پیغمبر (ص) فرمود: خدایتعالی فرموده فرزندان آدم‌به‌دهر و روزگار بدمیگویند و منم‌دهر و بدست من است شب و روز. و در

---

(۱) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص ۲۹۲ و ۲۹۳والمصنف /ج۱۱/ص

(۲) التاج الجامع‌للاصول/ ج۵/ص۲۹۳.

روایتی من میگردانم شب و روز را .

۲ــ ش قالَ رَسولُ اللّهِ (ص): لاتَسُبّوا الرِّیاحَ فَإنَّها مأمورَةٌ وَ لاتَسُبّوا الْجِبالَ وَ لاَ السّاعاتِ وَ لاَ الأیّامَ وَ لاَ اللَّیالِیَ فَتَأثَموا وَ یَرجِعَ إلَیْکُمْ!(1)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: به بادها بدگوئی نکنید زیرا آنها مأمورند و به کوهها و به ساعات و به روزها و به شبها سبّ و عیبجوئی مکنید که گناهی مرتکب شده اید و به خودتان برمیگردد.

لاتقل خبثت نفسی و لاتسمّوا العنب کرما

۱ــ ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: لایَقولَنَّ أحَدُکُمْ خَبُثَتْ نَفْسی وَلٰکِنْ لِیَقُلْ لَقِسَتْ نَفْسی. وَ قالَ (ص): لاتُسَمّوا الْعِنَبَ الْکَرْمَ فَإنَّ الْکَرْمَ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ. وَ فی رِوایَةٍ: اَلْکَرْمُ قَلْبُ الْمُؤمِنِ!(2)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: یکی از شما نگوید نفسم خبیث شده ولیکن بگوید نفسم معیوب شده. و فرمود: به انگور کَرْم نگوئید زیرا کَرْم مرد مسلمان است و در روایتی کَرْم دل مؤمن است.

لاتقل ماشاء اللّه و شاء فلان

۲ــ ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: لاتَقولوا ماشاءَ اللّهُ وَ شاءَ فُلانٌ وَلٰکِنْ قولوا ماشاءَ اللّهُ ثُمَّ شاءَ فُلانٌ. وَ قالَ (ص): لاتَقُلْ تَعِسَ الشَّیْطانُ فَإنَّکَ إذا قُلْتَ ذٰلِکَ تَعاظَمَ حَتّی یَکونَ مِثْلَ الْبَیْتِ وَ یَقولُ بِقُوَّتی وَلٰکِنْ قُلْ بِاسْمِ اللّهِ فَإنَّکَ إذا قُلْتَ ذٰلِکَ تَصاغَرَ حَتّی یَکونَ مِثْلَ الذُّبابِ.(3)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: نگوئید آنچه خدا خواست و فلانی خواست ولیکن بگوئید آنچه خدا خواهد سپس آنچه فلانی خواهد و

---

(۱) وسائل الشیعه/ ج۵/ص ۱۶۱.

(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۵/ص ۲۹۴ و ۲۹۵ و المصنف/ ج۱۱/ص۴۳۶ و ۴۵۶.

فرمود: مگو شیطان ذلیل باشد زیرا اگر این را گفتی او بزرگ شود تا مانندخانه‌ای ولیکن بگو بنام خداکه چون این را گفتی او کوچک شود مانند مگسی.

تمام شد کتاب الأدب بِحَوْلِ اللّٰهِ وَقُوَّتِهِ.

کتاب النّبوّة و الرّسالة

و فیه ستّة ابواب

الباب الأوّل فی فضائل النّبیّ و نسبه و أسمائه(ص)

قالَ اللّهُ تَعالى: وَ إِذْ أَخَذَ اللّهُ مِيثاقَ النَّبِيِّينَ لَما آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتابٍ وَ حِكْمَةٍ ثُمَّ جاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِما مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَ لَتَنْصُرُنَّهُ قالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَ أَخَذْتُمْ عَلى ذلِكُمْ إِصْرِي قالُوا أَقْرَرْنا قالَ فَاشْهَدُوا وَ أَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشّاهِدِينَ[1]

° ° °

۱– ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ. وَقالَ: أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ وَ أَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ وَ بِيَدِي لِواءُ الْحَمْدِ. وَ قالَ(ص): إِنَّ اللّهَ اصْطَفى كِنانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْماعِيلَ وَ اصْطَفى قُرَيْشاً مِنْ كِنانَةَ وَ اصْطَفى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هاشِمٍ وَ اصْطَفانِي مِنْ بَنِي هاشِمٍ. وَ قالَ(ص): إِنَّ مَثَلِي وَ مَثَلَ الْأَنْبِياءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنى بَيْتاً فَأَحْسَنَهُ وَ أَجْمَلَهُ إِلّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زاوِيَةٍ فَجَعَلَ النّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ: هَلّا وُضِعَتْ هذِهِ اللَّبِنَةُ قالَ: فَأَنَا اللَّبِنَةُ وَ أَنَا خاتَمُ النَّبِيِّينَ.[2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: از بهترین قرنهای

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ آل‌عمران/ آیهٔ ۸۱.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۲۸ و ۲۲۹.

بَنیآدَم مبعوث شدم. و فرمود: من آقای فرزندان و اوّل کسیکه از قبر بیرون آیم باشم و بدست من باشد پرچم حمد و ستایش پروردگار. و فرمود: خدا از فرزندان اسماعیل کِنانَه را انتخاب کرد و از کِنانَه قُرَیْش را و از قُرَیْش بَنیهاشِم و از بَنیهاشِم مرا. و فرمود: حکایت من با پیمبران قبل از من مانند آنستکه مردی خانه‌ای را بنا کند و آنرا نیکو و آرایش کند ولی یک خشت آنرا خالی گذارد از گوشهٔ آن پس مردم تعجّب نمایند و بگویند چرا این خشت را مگذاشته، پس من همان خشتم و من خاتم پیامبرانم.

۲ـ ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: وَالَّذی نَفْسُ مُحَمَّدٍ فی یَدِهِ لَیَأْتِیَنَّ عَلیٰ أَحَدِکُمْ یَوْمٌ وَ لایَرانی ثُمَّ لَأَنْ یَرانی أَحَبُّ إِلَیْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمالِهِ مَعَهُمْ (۱).

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: قسم به آنکه جان محمّد در دست او است که بر یکی از شما روزی بیاید که مرا نبینند سپس اگر مرا ببینند نزد او محبوبتر است از تمام خانواده و مالش.

۳ـ ج کانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) یُسَمّی لَنا نَفْسَهُ أَسْماءً فَقالَ: أَنَا مُحَمَّدٌ وَ أَحْمَدُ وَ الْمُقَفّی وَ الْحاشِرُ وَ نَبِیُّ التَّوْبَةِ وَ نَبِیُّ الرَّحْمَةِ (۲).

یعنی، رسولخدا (ص) برای ما نامهای خودرا بیان کرد و فرمود: من محمّد و اَحْمَد و مُقَفّی و حاشِر و پیغمبر توبه و پیغمبر رحمتم.

۴ـ ج تَوَلُّدُهُ (ص) عامَ الْفیلِ وَ نَسَبُهُ مُحَمَّدُبْنُ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هاشِمِ بْنِ عَبْدِمَنافِ بْنِ قُصَیِّ بْنِ کِلابِ بْنِ مُرَّةَ بْنِ کَعْبِ بْنِ لُؤَیِّ بْنِ غالِبِ بْنِ فِهْرِ بْنِ مالِکِ بْنِ النَّضْرِبْنِ کِنانَةَ بْنِ خُزَیْمَةَ بْنِ مُدْرِکَةَ بْنِ إِلْیاسَ بْنِ مُضَرَ بْنِ نِزارِ بْنِ مَعَدِّبْنِ عَدْنانَ (۳).

الباب الثّانی فی أوصاف جسمه الشّریف (ص)

۱ـ ج عَنِ الْبَراءِ (رض) قالَ: کانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) رَجُلاً مَرْبُوعاً بَعیدَما بَیْنَ الْمَنْکِبَیْنِ عَظیمَ الْجُمَّةِ إِلیٰ شَحْمَةِ أُذُنَیْهِ. وَ فی رِوایَةٍ:

---

(۱)، (۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۳۱ و ۲۳۲.

قُبِضَ وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَ لِحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ(۱)!

یعنی، روایت شده از بَرَاء که گفت رسول خدا (ص) مردی سینه گشاد و چهارشانه متوسّط القامة نه بلند و نه کوتاه موی سراو بلند بود تا پیه دو گوشش. و در روایتی وقت وفات در سر و ریش او، بیست موی سفید نبود.

۲ـ ج عَنْ عَلِيٍّ(ع) قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِالطَّوِيلِ وَ لَا بِالْقَصِيرِ شَثْنَ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ ضَخْمَ الرَّأْسِ ضَخْمَ الْكَرَادِيسِ طَوِيلَ الْمَسْرُبَةِ إِذَا مَشَىٰ تَكَفَّأَ تَكَفُّؤًا كَأَنَّمَا انْحَطَّ مِنْ صَبَبٍ لَمْ أَرَ قَبْلَهُ وَلَابَعْدَهُ مِثْلَهُ. وَ كَانَ رَبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ وَ لَمْ يَكُنْ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ وَ لَا بِالسَّبْطِ، وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ وَ لَا بِالْمُكَلْثَمِ، وَ كَانَ فِي الْوَجْهِ تَدْوِيرٌ أَبْيَضُ مُشْرَبًا إِذَا مَشَىٰ تَقَلَّعَ كَأَنَّمَا يَمْشِي فِي صَبَبٍ. وَ إِذَا الْتَفَتَ الْتَفَتَ مَعًا، بَيْنَ كَتِفَيْهِ خَاتَمُ النُّبُوَّةِ وَ هُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ. أَجْوَدَ النَّاسِ كَفًّا. وَ أَشْرَحُهُمْ صَدْرًا. وَ أَصْدَقَ النَّاسِ لَهْجَةً. وَ أَلْيَنَهُمْ عَرِيكَةً وَ أَكْرَمُهُمْ عِشْرَةً. مَنْ رَآهُ بَدِيهَةً هَابَهُ. وَ مَنْ خَالَطَهُ مَعْرِفَةً أَحَبَّهُ. يَقُولُ نَاعِتُهُ: لَمْ أَرَ قَبْلَهُ وَلَابَعْدَهُ مِثْلَهُ(۲)!

یعنی، از علیّ(ع) روایت شده که گفت: رسول خدا (ص) نه دراز قد بود و نه کوتاه، دو کف و دو قدم او بزرگ بود سر و سر استخوانهایش درشت بود، موهای سینه و زیر ناف دراز بود، چون راه میرفت برجسته راه میرفت، گویا از بلندی به نشیب سرازیر میشود، قبل از او و بعد از او مانند او ندیده ام، قدّاو متوسّط بود، موی او نه پریشان بود و نه رها، نه چاق بود و نه صورت پرگوشت، و صورت او گرد بود مانند ماه تابان، سفید مایل به سرخی، چون راه میرفت گویا کنده شده از بالا به پائین و چون توجّه میکرد به تمام بدن توجّه میکرد، بین دو کتف او مهر نبوّت و او خاتم انبیاء بود، کف او باسخاوت ترین مردم و سینه و فکر او بازترین سینه ها و گفتار او راست ترین گفتارها و جنبهٔ او نرمترین جنبه ها و معاشرت او بزرگوارانه ترین معاشرتها بود، کسیکه او را ابتداءً میدید،

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۳۲ ، ۲۳۳ و ۲۳۴.

هیبت او اورا میگرفت و کسیکه با او مراوده داشت اورا دوست میداشت وصف کننده او میگفت قبل از او و بعد از او مانند اورا ندیده ام.

شعر النّبیّ (ص)

١ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) كَانَ يَضْرِبُ شَعَرُهُ مَنْكِبَيْهِ وَ فِي رِوَايَةٍ: إِلَىٰ أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ وَ إِلَىٰ شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ. وَ عَنْ جَابِرِ ابْنِ سَمُرَةَ (رض) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) قَدْ شَمِطَ مُقَدَّمُ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ وَ كَانَ إِذَا ادَّهَنَ لَمْ يَتَبَيَّنْ وَ إِذَا شَعِثَ رَأْسُهُ تَبَيَّنَ وَ كَانَ كَثِيرَ شَعَرِ اللِّحْيَةِ.(١)

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که موی سر رسولخدا (ص) میخورد به شانه هایش. و درروایتی تا نصف دوگوشش وتا پیه دوگوشش. واز جابر بن سَمُرَه روایت شده که گفت رسولخدا (ص) مُقَدَّم سرا و و ریش او مخلوط از سیاه وسفید بود و چون روغن میمالید معلوم نبود سفیدی آن وچون روغن او زائل میشد معلوم میشد و ریش او پرپشت بود.

طیب رائحة النّبیّ (ص)

١ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: مَا شَمِمْتُ عَنْبَرًا قَطُّ وَ لَا مِسْكًا وَلَا شَيْئًا أَطْيَبَ مِنْ رِيحِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ لَا مَسِسْتُ شَيْئًا قَطُّ دِيبَاجًا وَلَا حَرِيرًا أَلْيَنَ مَسًّا مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص). وَ عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ (رض) قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ (ص) بِالْهَاجِرَةِ إِلَى الْبَطْحَاءِ فَتَوَضَّأَ وَ صَلَّى فَقَامَ النَّاسُ فَجَعَلُوا يَأْخُذُونَ يَدَيْهِ فَيَمْسَحُونَ بِهَا وُجُوهَهُمْ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ فَوَضَعْتُهَا عَلَىٰ وَجْهِي فَإِذَا هِيَ أَبْرَدُ مِنَ الثَّلْجِ وَ أَطْيَبُ رَائِحَةً مِنَ الْمِسْكِ.(٢)

یعنی، روایت شده از اَنَس که گفت هرگز عَنْبَری را و نه مُشکی را بو نکردم وچیزی را که خوشبوتر باشد از بوی رسولخدا (ص) و دیباج و

---

(١) و (٢) التاج الجامع للاصول/ ج٣/ص ٢٣۴ و ٢٣۵.

حریر و چیزی را مسّ نکردم که نرم‌تر باشد از رسولخدا (ص). واز اَبی‌جُحَیفَه (رض) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) درگرمی روز بیرون به صحرا رفت و وضو گرفت و نماز خواند، پس مردم برخاستند و از دستهای او رطوبت میگرفتند و بصورتهای خود میمالیدند، پس دست او را گرفتم و برصورت خود گذاشتم که دیدم دست او از برف سردتر و از مِشک خوشبوتر است.

۲ـ ج قالَ جابِرُبْنُ سَمُرَةَ (رض): صَلَّیْتُ مَعَ النَّبِیِّ (ص) صَلاةَ الْأُولی ثُمَّ خَرَجَ إِلی أَهْلِهِ فَخَرَجْتُ مَعَهُ فَاسْتَقْبَلَهُ وِلْدانٌ فَجَعَلَ یَمْسَحُ خَدَّیْ أَحَدِهِمْ واحِدًا واحِدًا وَ أَمّا أَنَا فَمَسَحَ خَدّی، قالَ: فَوَجَدْتُ لِیَدِهِ بَرْدًا وَ رِیحًا کَأَنَّما أَخْرَجَها مِنْ جُؤْنَةِ عَطّارٍ(۱).

یعنی، جابِربْنِ سَمُرَه (رض) گفت: با پیغمبر (ص) نماز ظهر را خواندم سپس رسولخدا (ص) بیرون رفت بسوی اهل خود، من نیز همراه او بیرون آمدم جمعی از بچه‌ها او را استقبال کردند پس او خدّ یکی یکی از ایشان را مسح کرد و دست کشید و امّا من، پس خدّ مرا دست کشید من از دست او سردی و بوئی یافتم گویا دست را از جعبهٔ عطر بیرون آورده است.

۳ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ دَخَلَ عَلَیْنَا النَّبِیُّ (ص) فَقالَ عِنْدَنا فَعَرِقَ وَ جاءَتْ أُمّی بِقارُورَةٍ فَجَعَلَتْ تَسْلُتُ الْعَرَقَ فِیها فَاسْتَیْقَظَ النَّبِیُّ (ص) فَقالَ: یا أُمَّ سُلَیْمٍ ما هٰذَا الَّذی تَصْنَعینَ؟ قالَتْ: هٰذا عَرَقُکَ نَجْعَلُهُ فی طیبِنا وَهُوَ مِنْ أَطْیَبِ الطّیبِ(۲).

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که گفت پیغمبر (ص) برما وارد شد و خواب قَیْلوله کرد و عرق نمود، مادرم شیشه‌ای آورد و شروع کرد آن عرق را در آن شیشه نمودن که پیغمبر (ص) از خواب بیدار شد و فرمود ای اُمّ سُلَیْم چه میکنی؟ گفت این عرقت را درشیشهٔ عطر قرار میدهم و آن از بهترین بوی خوش است.

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ ص ۲۳۵ و ۲۳۶.

كلام النّبىّ(ص)

۱ـ ج عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: إنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ وَلٰكِنَّهُ كانَ يَتَكَلَّمُ بِكَلامٍ بَيْنَهُ فَصْلٌ يَحْفَظُهُ مَنْ جَلَسَ إلَيْهِ. وَ كانَ النَّبِيُّ (ص) يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ عَدَّهُ الْعادُّ لَأَحْصاهُ وَ كانَ كَلامُهُ فَصْلًا يَفْهَمُهُ كُلُّ مَنْ سَمِعَهُ. وَ قالَ أَنَسٌ (رض): كانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يُعِيدُ الْكَلِمَةَ ثَلاثًا لِتُعْقَلَ عَنْهُ.(۱)

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) سخن بعجله نمی‌گفت مانند سخن شما ولیکن سخن میگفت بسخنی‌که بین آن فصل بود که هرکس نزد او نشسته بود حفظ میکرد و چنان سخن میگفت که اگر شمارنده می‌شمرد می‌توانست و سخن او روشنی بود که هرکس می‌شنید می‌فهمید و انس (رض) گفت: رسولخدا (ص) کلمه را سه مرتبه مکرّر میکرد تا از او بگیرند و بفهمند.

ضحك النّبىّ(ص)

۱ـ ش كانَ ضَحِكُ النَّبِيِّ التَّبَسُّمَ.(۲)

یعنی، خندهٔ رسولخدا (ص) بطور تبسّم بود.

۲ـ ج قِيلَ لِجابِرِبْنِ سَمُرَةَ (رض): أَكُنْتَ تُجالِسُ النَّبِيَّ (ص)؟ قالَ: نَعَمْ كَثِيرًا كانَ لايَقُومُ مِنْ مُصَلّاهُ الَّذِي صَلَّى فِيهِ الصُّبْحَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَإِذا طَلَعَتْ قامَ وَ كانُوا يَتَحَدَّثُونَ فَيَأْخُذُونَ فِي أَمْرِ الْجاهِلِيَّةِ فَيَضْحَكُونَ وَ يَتَبَسَّمُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص). وَ كانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) طَوِيلَ الصَّمْتِ قَلِيلَ الضَّحِكِ. وَ كانَ فِي ساقَيْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) حُمُوشَةٌ وَ كانَ لايَضْحَكُ إلّا تَبَسُّمًا وَ كُنْتَ إذا نَظَرْتَ إلَيْهِ قُلْتَ أَكْحَلُ الْعَيْنَيْنِ وَ لَيْسَ بِأَكْحَلَ. وَ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ الْحارِثِ (رض) قالَ: ما رَأَيْتُ أَحَدًا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۳۶ و ۲۳۷.
(۲) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۸۲.

أَكْثَرَ تَبَسُّماً مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص)![۱]
یعنی، به جابربن سمره (رض) گفته شد آیا مجالست با پیغمبر کردی؟ گفت بلی بسیار، پیغمبر (ص) از محلّ نماز صبح برنمیخاست تا طلوع خورشید، پس چون طلوع میکرد برمیخاست و اصحاب درامر جاهلیّت سخن میگفتند ومیخندیدند ورسولخدا (ص) تبسّم مینمود .ورسولخدا (ص) سکوتش طولانی وخنده اش کم بود و در دوساق او نازکی بود و نمیخندید مگربطورتبسّم و من چون در او نظرمیکردم ،چشمان اورا سرمه دار میدیدم درحالیکه سرمه نداشت . و از عبداللّه بن حارث روایت شده که گفت من ندیدم کسی را که تبسّم او ازرسولخدا (ص) بیشترباشد .

نوم النّبیّ (ص)

۱ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) يُحَدِّثُنَا عَنْ لَيْلَةِ أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ (ص) مِنْ مَسْجِدِ الْكَعْبَةِ جَاءَهُ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ قَبْلَ أَنْ يُوحَىٰ إِلَيْهِ وَهُوَ نَائِمٌ فِي مَسْجِدِ الْحَرَامِ فَقَالَ أَوَّلُهُمْ أَيُّهُمْ هُوَ فَقَالَ أَوْسَطُهُمْ هُوَ خَيْرُهُمْ وَقَالَ آخِرُهُمْ خُذُوا خَيْرَهُمْ فَكَانَتْ تِلْكَ فَلَمْ يَرَهُمْ حَتَّىٰ جَاءُوا لَيْلَةً أُخْرَىٰ فِيمَا يَرَىٰ قَلْبُهُ وَالنَّبِيُّ (ص) نَائِمَةٌ عَيْنَاهُ وَلَايَنَامُ قَلْبُهُ وَكَذٰلِكَ الْأَنْبِيَاءُ تَنَامُ أَعْيُنُهُمْ وَلَاتَنَامُ قُلُوبُهُمْ فَتَوَلَّاهُ جِبْرَئِيلُ ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ![۲]
یعنی، از أنس (رض)روایت شده که او حدیث میکرد از شبی که پیغمبر (ص) سیرداده شد ازمسجد کعبه که سه نفرفرشته نزداو آمدند پیش ازآنکه به او وحی شود درحالیکه او خوابیده بوددرمَسْجِدُ الْحَرام، پس فرشتهٔ اوّلی گفت کدام است او وسطی گفت آن بهترین ایشان وآخری گفت بهتری را بگیرید، پس همان شد، پس از آن ایشان را ندید تاشب دیگرآمدند .و پیغمبر (ص) چشمانش خواب میرود و دلش نمیخوابد و چنین میباشند انبیاء چشمشان میخوابد ودلشان نمیخوابد، پس جبرئیل اورا برداشت وبالابردبه آسمان.

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۳۷ و ۲۳۸.

(نویسنده گوید ضعف روایت اینا ستکه جبرئیل چگونه نمیدانست و نمی‌شناخت او را).

الباب الثّالث فی أخلاق النّبیّ(ص)

۱- ج عَنْ أَبِی سَعِیدٍ (رض) قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ(ص) أَشَدَّ حَیَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِی خِدْرِهَا وَ کَانَ إِذَا کَرِهَ شَیْئًا عَرَفْنَاهُ فِی وَجْهِهِ. وَ فِی رِوَایَةٍ: لَمْ یَکُنِ النَّبِیُّ(ص) فَاحِشًا وَ لَا مُتَفَحِّشًا وَ قَالَ: إِنَّ خِیَارَکُمْ أَحَاسِنُکُمْ أَخْلَاقًا. وَ کَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا. وَ فِی رِوَایَةٍ: مَا عَابَ النَّبِیُّ(ص) طَعَامًا قَطُّ إِنِ اشْتَهَاهُ أَکَلَهُ وَ إِلَّا تَرَکَهُ(۱).

یعنی، روایت شده از اَبُوسَعِید (رض) که گفت پیغمبر (ص) با حیا تر بود از دختر باکره که در پشت پرده باشد. و هرگاه از چیزی کراهت میداشت ما آن را در صورتش درک میکردیم. و در روایتی: نه زشتگو بود و نه میل به آن داشت و فرمود بهترین شما کسی است که خلقش نیکوتر باشد. و رسولخدا (ص) بهترین مردم بود از جهت خُلق. و در روایتی طعامی را عیب نمیکرد اگر میل داشت تناول میکرد وگرنه آنرا رها میکرد.

۲- ج و ش عَنْ جَابِرٍ (رض) قَالَ: مَا سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) شَیْئًا قَطُّ فَقَالَ لَا(۲) وَ قَالَ النَّبِیُّ(ص): مَنْ سَئَلَنَا أَعْطَیْنَاهُ وَ مَنِ اسْتَغْنَی أَغْنَاهُ اللّٰهُ(۳).

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که گفت: از رسولخدا (ص) چیزی سؤال نشد که بگوید نه. و آنحضرت فرمود: هرکس از ما سؤال کند به او میدهیم و هرکس اظهار بی‌نیازی کند خدا او را غنی سازد.

۳- ج قَالَ صَفْوَانُ بْنُ أُمَیَّةَ (رض) وَاللّٰهِ لَقَدْ أَعْطَانِی رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِی حُنَیْنٍ مَا أَعْطَانِی وَ إِنَّهُ لَأَبْغَضُ النَّاسِ إِلَیَّ فَمَا بَرِحَ یُعْطِینِی حَتَّی إِنَّهُ لَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَیَّ(۴).

---

(۱) و (۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج ٣/ص ٢٣٩، ٢۴۰ و ٢۴۱.
(٣) وسائل الشیعه / ج ۱۵/ص ٢۴۱

یعنی، صَفْوان بْن اُمَیّه (رض) گفت بخدا سوگندکه رسولخدا(ص) در حُنَیْن آنقدر به من عطا کرد درحالیکه او مبغوض ترین مردم بود نزدم، پس همواره عطا کرد تا اینکه او محبوبترین مردم شد نزدم.

۴ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ کانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَحْسَنَ النّاسِ وَ کانَ أَجْوَدَ النّاسِ وَ کانَ أَشْجَعَ النّاسِ وَلَقَدْ فَزِعَ أَهْلُ الْمَدِینَةِ ذاتَ لَیْلَةٍ فَانْطَلَقَ ناسٌ قِبَلَ الصَّوْتِ فَتَلَقّاهُمُ النَّبِیُّ (ص) راجِعاً وَکانَ سَبَقَهُمْ إِلَی الصَّوْتِ وَهُوَ عَلٰی فَرَسٍ عُرْیٍ لِأَبِی طَلْحَةَ فِی عُنُقِهِ السَّیْفُ وَهُوَ یَقُولُ: لَمْ تُراعُوا لَمْ تُراعُوا(۱).

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که گفت: رسولخدا (ص) نیکوترین مردم و با بخشش ترین مردم وشجاعترین مردم بود و بتحقیق شبی اهل مدینه درفزع وترس بودند ازصدائیکه پیدا شد عدّه ای به طرف صدا رفتند پس پیغمبر (ص) جلوتر ازمردم بود و دربرگشت که سوار اسب اَبوطَلْحه بود و درگردنش شمشیر میگفت مراعات نکردید مراعات نکردید.

۵ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ: لَمّا قَدِمَ النَّبِیُّ (ص) الْمَدِینَةَ أَخَذَ أَبُوطَلْحَةَ بِیَدِی فَانْطَلَقَ بِی إِلٰی رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقالَ یا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ أَنَساً غُلامٌ کَیِّسٌ فَلْیَخْدُمْکَ، قالَ: فَخَدَمْتُهُ فِی السَّفَرِ وَالْحَضَرِ عَشْرَ سِنِینَ وَاللّٰهِ ما قالَ لِی لِشَیْءٍ صَنَعْتُهُ لِمَ صَنَعْتَ هٰذا هٰکَذا وَ لا لِشَیْءٍ لَمْ أَصْنَعْهُ لِمَ لَمْ تَصْنَعْ هٰذا هٰکَذا(۲).

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که گفت چون پیغمبر (ص) وارد مدینه شد ابوطلحه (شوهرمادرش) دست مرا گرفت ومرا خدمت رسولخدا (ص) برد وگفت یا رَسُولَ اللّٰه این طفل زیرکی است شما را خدمت کند، اَنَس گفت پس من اورا ده سال درسفروحضر خدمت کردم و قسم به خدا بکاری که کردم نگفت چرا کردی و بکاری که نکردم نگفت چرا نکردی.

۶ـ ش صَلّٰی رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِالنّاسِ الظُّهْرَ فَخَفَّفَ فِی الرَّکْعَتَیْنِ الْأَخِیرَتَیْنِ فَلَمّا انْصَرَفَ قالَ النّاسُ هَلْ حَدَثَ فِی الصَّلاةِ شَیْءٌ قالَ وَما ذاکَ قالُوا: خَفَّفْتَ فِی الرَّکْعَتَیْنِ الْأَخِیرَتَیْنِ فَقالَ لَهُمْ أَوَ ما سَمِعْتُمْ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۴۱.

صُراخَ الصَّبِيِّ[1]

یعنی، رسولخدا (ص) نماز ظهررا با مردم بجاآورد و دورکعت اخیر نمازرا بتندی وسبک انجام داد، چون نمازتمام شد مردم گفتند آیا درنماز اتّفاقی رخ داده؟ رسولخدا (ص) فرمود چه‌شده؟ گفتند در دورکعت اخیر تخفیف دادی، فرمود: آیا نشنیدید فریاد بچه را (یعنی برای رسیدگی به‌بچه نمازرا تخفیف دادم).

۷- ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: خَمْسٌ لا أَدَعُهُنَّ حَتَّى الْمَماتِ: الأَكْلُ عَلَى الْحَضِيضِ مَعَ الْعَبِيدِ وَ رُكُوبِيَ الْحِمارَ مُؤْكَفاً وَ حَلْبِيَ الْعَنْزَ بِيَدِي وَ لُبْسُ الصُّوفِ وَ التَّسْلِيمُ عَلَى الصِّبْيانِ لِتَكُونَ سُنَّةً مِنْ بَعْدِي[2].

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده‌که فرمود: پنج چیز را تا وقت وفات ترک نمیکنم: غذاخوردن برسطح زمین با بندگان و سوار شدن بر درازگوش با پالان و دوشیدن بُز بدست خود و پوشیدن جامهٔ پشمی و سلام‌کردن بر اطفال تا اینکه سنّتی گردد پس از من. ودرروایت دیگر از آن پنج‌چیز شمرده و خَصْفَ النَّعْلِ بِيَدِي[3] یعنی ودوختن نعل را بدست خود.

۸- ش كانَ رَسُولُ اللّهِ (ص) فِي بَعْضِ مَغازِيهِ فَمَرَّ بِهِ رَكْبٌ وَ هُوَ يُصَلِّي فَوَقَفُوا عَلىٰ أَصْحابِهِ فَسَأَلُوهُمْ عَنْ رَسُولِ اللّهِ وَدَعُوا وَ أَثْنَوْا وَ قالُوا لَوْلا أَنّا عِجالٌ لَانْتَظَرْنا رَسُولَ اللّهِ فَأَقْرِءُوهُ السَّلامَ، وَ مَضَوْا فَانْفَتَلَ رَسُولُ اللّهِ (ص) مُغْضَباً ثُمَّ قالَ لَهُمْ يَقِفُ عَلَيْكُمُ الرَّكْبُ وَ يَسْئَلُونَكُمْ عَنِّي وَ يُبَلِّغُونِّي السَّلامَ وَ لا تَعْرِضُونَ عَلَيْهِمُ الْغَداءَ لَيَعِزُّ عَلىٰ قَوْمٍ فِيهِمْ خَلِيلِي جَعْفَرٌ أَنْ يَجُوزُوهُ حَتّى يَتَغَدَّوْا عِنْدَهُ[4].

یعنی، رسولخدا (ص) دربعضی ازجنگهایش بودکه‌قافله‌ای‌به‌او وگذشت درحالیکه نمازمیخواند، آن قافله توقّفی براصحاب او کردندواز احوال رسولخدا (ص) سؤال کردند و دعا وثنا نمودند وگفتند اگرما عجله‌نداشتیم منتظررسولخدا (ص) میشدیم، اورا ازقول ما سلام برسانید و گذشتند، پس‌چون رسولخدا (ص) نمازرا تمام‌کرد به‌خشم آمد، سپس‌فرمود قافله‌ای برشما توقّف‌کردند وازشما احوال مرا

---

(۱)، (۲)، (۳)و (۴) وسائل الشیعه / ج۸/ص ۴۴۱ و ج۱۵/ص ۱۹۸ و ج۱۶/ ص۵۱۰ و ۵۲۲.

جویا شدند و مرا سلام رسانیدند و شما برایشان طعام عرضه نکردید البتّه سخت است بر قومی که در آنها دوستم جعفر باشد که بگذرند مگر آنکه طعام بخورند ازاو (معلوم میشود جَعْفَرِبْنِ اَبِیطالِب سخیّ و مهمان نواز بوده است).

۹- ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا فَأَرْسَلَنِي يَوْمًا لِحَاجَةٍ فَقُلْتُ لَهُ: وَاللّٰهِ لاَأَذْهَبُ وَ فِي نَفْسِي أَنْ أَذْهَبَ لِمَا أَمَرَنِي بِهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَخَرَجْتُ حَتَّى أَمُرَّ عَلَى صِبْيَانٍ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي السُّوقِ فَإِذَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) قَدْقَبَضَ بِقَفَايَ مِنْ وَرَائِي فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ وَهُوَيَضْحَكُ فَقَالَ: يَا أُنَيْسُ أَذَهَبْتَ حَيْثُ أَمَرْتُكَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ أَنَاأَذْهَبُ يَارَسُولَ اللّٰهِ فَذَهَبْتُ. وَ عَنْهُ قَالَ: مَارَأَيْتُ أَحَدًا أَرْحَمَ بِالْعِيَالِ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) قَالَ:كَانَ إِبْرَاهِيمُ مُسْتَرْضَعًا لَهُ فِي عَوَالِي الْمَدِينَةِ فَكَانَ يَنْطَلِقُ وَنَحْنُ مَعَهُ فَيَدْخُلُ الْبَيْتَ وَ إِنَّهُ لَيُدَّخَنُ وَ كَانَ ظِئْرُهُ قَيْنًا فَيَأْخُذُهُ فَيُقَبِّلُهُ ثُمَّ يَرْجِعُ، فَلَمَّا تُوُفِّيَ إِبْرَاهِيمُ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ابْنِي وَ إِنَّهُ مَاتَ فِي الثَّدْيِ وَ إِنَّ لَهُ لَظِئْرَيْنِ تُكَمِّلاَنِ رِضَاعَهُ فِي الْجَنَّةِ.[1]

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) از جهت خُلق از نیکوترین مردم بود، روزی مرا بحاجتی فرستاد و من گفتم وَاللّٰه نمیروم و در خیال خودم بود که بروم بهآنجا مآنچه رسولخدا (ص) مرا امر کرده، پس بیرون آمدم وگذشتم براطفالی که بازی میکردند در بازار، ناگاه رسولخدا (ص) پشت گردن مرا ازپشت گرفت و من بهاو نظرافکندم دیدم میخندد و فرمود: ای کوچولو آنچه که امرت کردم رفتی؟ گفتم میروم پس ازآن رفتم. و از اَنَس (رض) گفت: من احدی را رحیمتر از پیغمبر (ص) نسبت بهعیال ندیدم، ابراهیم شیرخوار بود دراطراف مدینه، پس پیغمبر (ص) میرفت درحالیکه ما بااو بودیم، پس داخل خانهٔ دایهٔ او میشد کهدودی میشد زیرا دایهٔ او آهنگر بود، پس ابراهیم را میگرفت و میبوسید و برمیگشت، پس چون ابراهیم وفات یافت رسولخدا (ص) فرمود: پسرم ابراهیم

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۴۲.

در شیرخوارگی مرد و برای او دو دایه است که شیرا ورا دربهشت تکمیل میکنند.

۱۰- ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ وَهُوَ يَكِيدُ بِنَفْسِهِ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَدَمَعَتْ عَيْنَاهُ فَقَالَ: تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ وَلَانَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَىٰ رَبُّنَا وَاللّٰهِ يَا إِبْرَاهِيمُ إِنَّا بِكَ لَمَحْزُونُونَ.(۱)

یعنی، از أنَس (رض) روایت شده که گفت ابراهیم را دیدم که در جلوی رسولخدا (ص) دارد جان میدهد، پس چشمان آنحضرت گریان شد وفرمود چشم میگرید و دل محزون است و نمی‌گوئیم مگر آنچه پروردگار ما خوشنود باشد، قَسَم بخدا ای ابراهیم ما بواسطهٔ تو محزونیم.

۱۱- ج كَانَ لِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) حَادٍ حَسَنُ الصَّوْتِ اسْمُهُ أَنْجَشَةُ فَمَرَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ (ص) وَهُوَ يَسُوقُ الْإِبِلَ بِالزَّوْجَاتِ الطَّاهِرَاتِ فَقَالَ لَهُ: رُوَيْدًا يَا أَنْجَشَةُ لَاتَكْسِرِ الْقَوَارِيرَ. وَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ جَاءَ خَدَمُ الْمَدِينَةِ بِآنِيَتِهِمْ فِيهَا الْمَاءُ فَمَا يُؤْتَىٰ بِإِنَاءٍ إِلَّا غَمَسَ يَدَهُ فَرُبَّمَا جَاءُوا فِي الْغَدَاةِ الْبَارِدَةِ فَيَغْمِسُ يَدَهُ فِيهَا.(۲)

یعنی، ورسولخدا (ص) را یکنفرخوش صوت بود بنام أنْجَشه که برای شتران حُدیٰ میخواند، پیغمبر (ص) برا وبگذشت درحالیکه شتران زوجات طاهرات را میراند، فرمود: بس کن ای انجشه شیشه‌ها را مشکن. و رسولخدا (ص) هرگاه نماز صبح را میخواند خدمتگزاران مدینه با ظرفهای خود می‌آمدند که درآن آب بود، پس ظرفی آورده نمیشد مگرآنکه دستش را درآن فرومیبرد، بسا بودکه در صبح سرد آورده بودند که درآن دست فروبرد.

۱۲- ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) وَالْحَلَّاقُ يَحْلِقُهُ وَ أَطَافَ بِهِ أَصْحَابُهُ فَمَا يُرِيدُونَ أَنْ تَقَعَ شَعْرَةٌ إِلَّا فِي يَدِ رَجُلٍ.(۳)

یعنی، انس گفت دیدم رسولخدا (ص) را درحالیکه سرتراشی سر اورا میتراشید واصحاب به اطراف او، پس موئی نمی‌افتاد مگردردست مردی

---

(۱)، (۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۴۳.

بود.

۱۳ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ امْرَأَةً كَانَ فِي عَقْلِهَا شَيْءٌ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً فَقَالَ: يَا أُمَّ فُلَانٍ انْظُرِي أَيَّ السِّكَكِ شِئْتِ حَتَّى أَقْضِيَ لَكِ حَاجَتَكِ فَخَلَا مَعَهَا فِي بَعْضِ الطُّرُقِ حَتَّى فَرَغَتْ مِنْ حَاجَتِهَا. وَ عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بَيْنَ أَمْرَيْنِ أَحَدُهُمَا أَيْسَرُ مِنَ الْآخَرِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ وَ مَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِنَفْسِهِ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.(۱)

یعنی، از أنس (رض) روایت شده که زنی بود که عقلش ناقص بود و گفت یا رَسُولَ اللّه مرا به تو حاجتی است، فرمود ای أُمّ فُلان، ببین در کدام کوچه میخواهی برو تا حاجتت انجام دهم پس در بعضی از راهها با او خلوت کرد تا اینکه از حاجت او فارغ شد. و از عایشه (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) بین دو امر مخیّر نشد مگر آنکه آسانتر آنرا انتخاب کرد مادامیکه گناه نبود، پس اگر گناه بود از دورترین مردم بود نسبت به آن. و آنحضرت برای خود انتقام نگرفت مگر آنکه احترام خدای عَزَّوَجَلّ هتک شده باشد.

۱۴ـ ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) شَيْئًا قَطُّ بِيَدِهِ وَ لَا امْرَأَةً وَ لَا خَادِمًا إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا نِيلَ مِنْهُ شَيْءٌ قَطُّ فَيَنْتَقِمَ مِنْ صَاحِبِهِ إِلَّا أَنْ يُنْتَهَكَ شَيْءٌ مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.(۲)

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) چیزی را بدست خود هرگز نزد نه زنی و نه خادمی را مگر در موردیکه جهاد در راه خدا بود و بدی به او هرگز نرسید که از صاحب آن انتقام بگیرد لیکن در موردیکه هتک حرمت خدا بود برای خدا انتقام میکشید.

۱۵ـ ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَمْرًا فَتَرَخَّصَ فِيهِ فَبَلَغَ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ فَكَرِهُوهُ وَ تَنَزَّهُوا عَنْهُ فَبَلَغَهُ ذَلِكَ فَقَامَ خَطِيبًا فَقَالَ: مَا بَالُ رِجَالٍ بَلَغَهُمْ عَنِّي أَمْرٌ تَرَخَّصْتُ فِيهِ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۴۳ و ۲۴۴.

فَكَرِهُوهُ وَ تَنَزَّهُوا عَنْهُ فَوَاللّٰهِ لَأَنَا أَعْلَمُهُمْ بِاللّٰهِ وَ أَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً.(۱)

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) کاری را تجویز کرد و این کار به مردمی از اصحابش رسید و آنان را خوش نیامد وازآن اجتناب کردند، واین به رسولخدا (ص) رسید پس برخاست وخطبه خواند وفرمود چه شده مردانی راکه از من به ایشان امری رسیده ومن تجویزکردم و ایشان کراهت ورزیده وازآن اجتناب کردند، پس قسم بخداکه من البّته ازایشان به خدادانا تر وازاو ترسناک ترم.

۱۶- ش قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِنَّ اللّٰهَ بَعَثَنِي بِالرَّحْمَةِ لَا بِالْعُقُوقِ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: خدا مرا به رحمت مبعوث کرد نه به عاق کردن.

۱۷- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى إِذَا أَرَادَ رَحْمَةَ أُمَّةٍ مِنْ عِبَادِهِ قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا فَجَعَلَهُ لَهَا فَرَطًا وَ سَلَفًا بَيْنَ يَدَيْهَا وَ إِذَا أَرَادَ هَلَكَةَ أُمَّةٍ عَذَّبَهَا وَ نَبِيُّهَا حَيٌّ فَأَهْلَكَهَا وَ هُوَ يَنْظُرُ فَأَقَرَّ عَيْنَهُ بِهَلَكَتِهَا حِينَ كَذَّبُوهُ وَ عَصَوْا أَمْرَهُ.(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: خدا یتعالی چون رحمت اُمّتی را اراده کند پیغمبرشان را پیش ازایشان قبض روح میکند و آن پیغمبررا برای ایشان مقدّم ومقتدا قرارمیدهدوچون هلاکت قومی واُمّتی را بخواهد ایشان راعذاب میکند درحالیکه پیغمبرشان زنده و به ایشان نظرمیکند و به هلاکت ایشان چشمش روشن است چراکه اورا تکذیب ونافرمانی کرده اند.

۱۸- ش مَا كَانَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) مِنْ أَنْ يَظَلَّ جَائِعًا خَائِفًا فِي اللّٰهِ. وَ مَا أَكَلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) خُبْزَ بُرٍّ قَطُّ وَلَا شَبِعَ مِنْ خُبْزِ شَعِيرٍ قَطُّ.(۴)

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۴۴ و ۲۴۶.
(۲) و (۴) وسائل الشیعه/ ج۱۵/ص ۲۰۶ و ج۱۶/ص ۵۰۰.

یعنی، چیزی نزد رسولخدا (ص) بهتر از این نبود که روز را بشب آورد درحالیکه گرسنه و درراه خدا خائف باشد. و رسولخدا (ص) هرگز نان گندم نخورد و از نان جو هرگز سیر نشد.

الباب الرّابع فی الوحی و النّبوّة و الرّسالة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ، وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ(۱).

کیف کان ینزل الوحی علی النّبیّ(ص)

۱ــ ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ سَأَلَ النَّبِيَّ (ص) :كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) : أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ فَيَفْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَ أَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِيَ الْمَلَكُ رَجُلًا فَيُكَلِّمُنِي فَأَعِي مَا يَقُولُ قَالَتْ عَائِشَةُ : وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيَفْصِمُ عَنْهُ وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا . وَ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ (رض) قَالَ:كَانَ النَّبِيُّ (ص) إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ كُرِبَ لِذٰلِكَ وَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ.(۲)

یعنی، از عایشه روایت شده که حارث بن هشام از پیغمبر (ص) سؤال کرد که چگونه برای تو وحی میآید؟ فرمود: زمانهائی مانند صدای زنگ و آن برمن سخت است که جدا میشود از من درحالیکه از او حفظ کرده ام فرموده او را و زمانهائی برایم فرشته مجسّم میشود مانند مردی برایم سخن میگوید پس حفظ میکنم آنچه میگوید. عایشه گفت من آنحضرت را دیدم درروزسرمای سخت براو وحی نازل میشود

---

(۲) قرآن کریم/ سورهٔ شوری/ آیهٔ ۵۲ و ۵۳

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ ص ۲۵۱.

که از او جدا میشود درحالیکه از پیشانی او عرق میریـــزد و از عُبادَة بْنِ صامِت روایت شده که رسولخدا (ص) چون براو وحی نازل میشد بزحمت میافتاد وصورتش تغییر میکرد.

۲ـ ج عَنْ عُبادَةَ بْنِ الصّامِتِ قالَ: کانَ نَبِیُّ اللّٰهِ (ص) إِذا أُنْزِلَ عَلَیْهِ الْوَحْیُ نَکَسَ رَأْسَهُ وَنَکَسَ أَصْحابُهُ رُؤُوسَهُمْ فَلَمّا انْجَلىٰ عَنْهُ رَفَعَ رَأْسَهُ(۱).

یعنی، روایت شده از عُبادَة بْنِ صامِت که گفت پیغمبرخدا (ص) چـون براو وحی نازل میشد سرخودرا بهزیرمیافکند واصحاب او سرها را بهزیرمیافکندند، پس چون وحی از او برطرف میشدسرخودرا بلنـــد مینمود.

اوّل نزول الوحی بالنّبوّة و الرّسالة

۱ـ ج عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: أَوَّلُ ما بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مِنَ الْوَحْیِ الرُّؤْیَا الصّالِحَةُ فِی النَّوْمِ فَکانَ لایَرىٰ رُؤْیا إِلّا جاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ ثُمَّ حُبِّبَ إِلَیْهِ الْخَلاءُ وَ کانَ یَخْلُو بِغارِ حِراءٍ فَیَتَحَنَّثُ ـ أَیْ یَتَعَبَّدُ ـ فِیهِ اللَّیالِیَ ذَواتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ یَنْزِعَ إِلىٰ أَهْلِهِ وَیَتَزَوَّدُ لِذٰلِکَ، ثُمَّ یَرْجِعُ إِلىٰ خَدیجَةَ فَیَتَزَوَّدُ لِمِثْلِها حَتّىٰ جاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فی غارِ حِراءٍ فَجاءَهُ الْمَلَکُ فَقالَ اقْرَأْ قُلْتُ ما أَنَا بِقارِئٍ قالَ فَأَخَذَنی فَغَطَّنی حَتّىٰ بَلَغَ مِنِّی الْجَهْدُ ثُمَّ أَرْسَلَنی فَقالَ اقْرَأْ قُلْتُ ما أَنَا بِقارِئٍ فَأَخَذَنی فَغَطَّنی الثّانِیَةَ حَتّىٰ بَلَغَ مِنِّی الْجَهْدُ ثُمَّ أَرْسَلَنی فَقالَ اقْرَأْ فَقُلْتُ ما أَنَا بِقارِئٍ فَأَخَذَنی فَغَطَّنی الثّالِثَةَ ثُمَّ أَرْسَلَنی فَقالَ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّکَ الَّذی خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسانَ مِنْ عَلَقٍ. اقْرَأْ وَ رَبُّکَ الْأَکْرَمُ. فَرَجَعَ بِها النَّبِیُّ (ص) یَرْجُفُ فُؤادُهُ فَدَخَلَ عَلىٰ خَدیجَةَ بِنْتِ خُوَیْلِدٍ (رض) فَقالَ: زَمِّلُونی زَمِّلُونی فَزَمَّلُوهُ حَتّىٰ ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ فَقالَ لِخَدیجَةَ وَ أَخْبَرَها الْخَبَرَ لَقَدْ خَشیتُ عَلىٰ نَفْسی، فَقالَتْ خَدیجَةُ: کَلّا وَاللّٰهِ ما یُخْزیکَ اللّٰهُ أَبَدًا إِنَّکَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ وَ تَحْمِلُ الْکَلَّ وَ تَکْسِبُ الْمَعْدُومَ وَ تَقْری الضَّیْفَ وَ تُعینُ عَلىٰ نَوائِبِ الْحَقِّ. فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدیجَةُ حَتّىٰ أَتَتْ وَرَقَةَ بْنَ نَوْفَلِ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ الْعُزّىٰ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۵۲.

ابنَ عَمّ خَدیجَةَ وَ کانَ امْرَأً قَدْ تَنَصَّرَفِی الْجاهِلِیَّةِ وَکانَ یَکْتُبُ الْکِتابَ الْعِبْرانِیَّ فَیَکْتُبُ مِنَ الْإنْجِیلِ بِالْعِبْرانِیَّةِ ما شاءَ اللّٰهُ أَنْ یَکْتُبَ وَکانَ شَیْخًا کَبِیرًا قَدْ عَمِیَ فَقالَتْ لَهُ خَدِیجَةُ : یَا ابْنَ عَمّ اسْمَعْ مِنَ ابْنِ أَخِیکَ فَقالَ لَهُ وَرَقَةُ : یَا ابْنَ أَخِی ماذا تَرىٰ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِخَبَرِ ما رَأىٰ فَقالَ لَهُ وَرَقَةُ : هٰذَا النّامُوسُ الَّذِی نَزَّلَ اللّٰهُ عَلىٰ مُوسىٰ یا لَیْتَنِی فِیها جَذَعًا لَیْتَنِی أَکُونُ حَیًّا إِذْ یُخْرِجُکَ قَوْمُکَ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَوَ مُخْرِجِیَّ هُمْ؟ قالَ: نَعَمْ لَمْ یَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ ما جِئْتَ بِهِ إِلّا عُودِیَ وَ إِنْ یُدْرِکْنِی یَوْمُکَ أَنْصُرْکَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا ثُمَّ لَمْ یَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُوُفِّیَ وَ فَتَرَ الْوَحْیُ (۱)

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت ابتداء وحی رسولخدا (ص) رؤیای صالحه بود درخواب، پس خوابی نمیدید مگر آمده بود مانند روشنی صبح، سپس اورا خلوت خوش آمد و خلوت میکرد درغار حِراء و عبادت میکرد در شبهائی بشماره معیّنی پیش از آنکه برگردد به خانواده اش وبرای آن زادوتوشه تهیّه کند، سپس برمیگشت نزد خدیجه و برای مانند آن زادوتوشه برمیداشت تا اینکه اورا حقّ آمد درحالیکه درغار حِراء بود، پس فرشته ای آمد وگفت بخوان گفت من قرائت کن نیستم، گفت پس فرشته مرا گرفت وفشار داد تا بسختی رسیدم سپس مرا رها کرد وگفت قرائت کن، گفتم من قاری نیستم، پس دومرتبه مرا گرفت وفشار داد تا بسختی رسیدم سپس مرا رها کرد و گفت قرائت کن ، گفتم من قاری نیستم، پس مرتبهٔ سوّم مرا گرفت و بسختی فشار داد سپس رها کرد وگفت : اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّکَ الَّذِی خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّکَ الْأَکْرَمُ آیات اوّل سورهٔ عَلَق، پس پیغمبر (ص) با آن آیات برگشت درحالیکه قلبش میزد و وارد شد بر خَدیجه بِنْتِ خُوَیْلِد وگفت مرا بپوشانید مرا بپوشانید پس اورا پوشانیدند تا اینکه ترس او برطرف شد و خبرخودرا برای خدیجه بیان کرد وگفت من برخود ترسیدم، خدیجه گفت نگو بخدا قسم خدا ابداً تورا خوار نکند زیرا تو صلهٔ رحم میکنی و ضعیف را یاری

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۵۲ ، ۲۵۳ و ۲۵۴ والمصنف /ج۵/ص ۳۲۱ و ۳۲۲.

میدهی و آنچه ندارند توکسب مینمائی و مهمان نوازی وگرفتاریهای مردم‌را برطرف میکنی، پس اورا برد تا وارد شد بر وَرَقَة بْنِ نَوْفَل بْنِ اَسَدِبْنِ عَبْدالْعُزّیٰ پسرعموی خدیجه و مردی بودکه در جاهلیّت نصرانی شده‌بود و کتاب عِبْرانِیّ مینوشت ، پس ازکتاب اِنجیل به‌عِبْرانِیّ مینوشت آنچه‌خدا خواسته‌بودکه بنویسد و پیرمردبزرگی بودکه‌نابینا شده‌بود ، خدیجه به‌اوگفت ای پسرعمو بشنو از پسر برادرت ، پس وَرَقَه‌به‌محمّدگفت ای پسربرادر چه‌می‌بینی؟ رسولخدا (ص) به‌او خبرداد آنچه دیده‌بود ، وَرَقَه گفت این ناموس استکه خدا برموسیٰ نازل کرد ، ای کاش درنزول آیات ، من جوان و زنده می‌بودم وقتیکه قومت‌تورا بیرون میکنند ، رسولخدا (ص) فرمود آیا ایشان مرا خارج کنند؟ گفت‌بلی، مردی هرگز بمانندآنچه‌تو آورده‌ای نیامد مگرآنکه‌بااو عداوت‌کردند و اگر آنروز را من درک کنم تورا یاری مؤثّری خواهم‌کرد ، سپس وَرَقَه چندی نماندکه وفات‌کرد و وحی نیامد .

۲- ج قٰالَ جٰابِرٌ (رض) وَ هُوَ يُحَدِّثُ عَنْ فَتْرَةِ الْوَحْيِ فَقٰالَ فِي حَديثِهِ عَنِ النَّبِيِّ(ص) بَيْنا أَنَا أَمْشي إِذْ سَمِعْتُ صَوْتاً مِنَ السَّمٰاءِ فَرَفَعْتُ بَصَري فَإِذَا الْمَلَكُ الَّذي جٰاءَني بِحِرٰاءٍ جٰالِسٌ عَلٰى كُرْسِيٍّ بَيْنَ السَّمٰاءِ وَالْأَرْضِ فَرُعِبْتُ مِنْهُ فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ زَمِّلُوني زَمِّلُوني فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعٰالٰى:- يٰا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَ ثِيٰابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ- فَحَمِيَ الْوَحْيُ وَ تَتٰابَعَ.(۱)

یعنی، جابر (رض) گوید درحالیکه سخن ازقطع وحی میکند، پس در حدیث خود ازرسولخدا (ص) نقل کرده‌که دربین اینکه‌من راه‌میرفتم ناگاه‌صوتی ازآسمان شنیدم، چشمم را بلندکردم ناگاه فرشته‌ای که در حِرٰاء آمده‌بود برتختی نشسته بین آسمان وزمین، پس ازاو ترسیدم وبرگشتم خانه وگفتم بپوشانید مرا بپوشانیدمرا ، پس خدایتعالیٰ آیات اول سورهٔ مدثررا نازل نمود ووحی گرم شد و پی درپی آمد .

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۵۴ و ۲۵۵ والمصنف/ ج۵/ص ۳۲۴.

۳ـ ج قالَ جابرٌ (رض): أُحدّثكُمْ ما حَدَّثَنا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) قالَ: جاوَرْتُ بِحِراءٍ شَهْراً فَلَمّا قَضَيْتُ جِوارِي نَزَلْتُ فَاسْتَبْطَنْتُ الْوادِيَ فَنُودِيتُ فَنَظَرْتُ أمامِي وَخَلْفِي وَ عَنْ يَمِينِي وَ عَنْ شِمالِي فَلَمْ أرَ أحَداً، ثُمَّ نُودِيتُ فَنَظَرْتُ فَلَمْ أرَ أحَداً، ثُمَّ نُودِيتُ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإذا جِبْرِيلُ عَلَى الْعَرْشِ فِي الْهَواءِ فَأخَذَتْنِي رَجْفَةٌ شَدِيدَةٌ فَأتَيْتُ خَدِيجَةَ فَقُلْتُ دَثِّرُونِي فَدَثَّرُونِي فَصَبُّوا عَلَيَّ ماءً فَأنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ ـ يا أيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأنْذِرْ وَ رَبَّكَ فَكَبِّرْ وَ ثِيابَكَ فَطَهِّرْ(1).

یعنی، جابر (رض) گوید رسولخدا (ص) ما را حدیث کرد وگفت من مجاور کوه حِراء یکماه بودم چون کارخودرا انجام دادم پائین آمدم و در شکم وادی رسیدم، ناگاه ندا شدم ونظربه جلو وعقب وراست وچپ کردم و اَحَدی را ندیدم، سپس ندا شدم ونظرکردم واحدی را ندیدم، سپس ندا شدم وسرم را بلندکردم ناگاه جبریل را دیدم برتختی درهوا پس مرا لرزه گرفت بسختی و آمدم نزدخدیجه و گفتم چیزی رویم بینداز، پس مرا پوشانیدند و برمن آب پاشیدند که خدای عَزَّوَجَلَّ آیاتی نازل نمود ای گلیم برخود پیچیده برخیز و بترسان و پروردگارت را بزرگ بدان و جامه هایت را پاکیزه نما .

عمر النّبيّ (ص) و مدّة رسالته

۱ـ ج عَنِ ابْنِ عَبّاسٍ (رض) قالَ: بُعِثَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لِأرْبَعِينَ سَنَةً فَمَكَثَ بِمَكَّةَ ثَلاثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُوحىٰ إلَيْهِ ثُمَّ أُمِرَ بِالْهِجْرَةِ أيْ إلَى الْمَدِينَةِ فَهاجَرَ إلَيْها وَ أقامَ بِها عَشْرَسِنِينَ وَ ماتَ وَهُوَ ابْنُ ثَلاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً. وَ فِي رِوايَةٍ: وَ هُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَ سِتِّينَ سَنَةً. وَقالَ أنَسٌ (رض): قُبِضَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَهُوَ ابْنُ ثَلاثٍ وَسِتِّينَ وَ أبُوبَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ ثَلاثٍ وَسِتِّينَ وَ عُمَرُ وَهُوَ ابْنُ ثَلاثٍ وَسِتِّينَ(2). (أقُولُ وَ قُتِلَ عَلِيٌّ (ع) وَهُوَ ابْنُ ثَلاثٍ وَسِتِّينَ.)

یعنی، از ابن عباس (رض) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) مبعوث شد

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۵۵ و ۲۵۶ و المصنف/ ج۳/ص ۵۹۸ و ۵۹۹ و ۶۰۰.

درچهل سالگی و درمکّه ماند سیزده سال که بوی وحی میشد، سپس مأموربه هجرت شد یعنی بسوی مدینه و به مدینه هجرت و اقامت نمود ده سال و وفات کرد درحالیکه ۶۳ سال ودرروایتی ۶۵ سال داشت. و اَنَس گفته پیغمبر (ص) وفات کرد واو ۶۳ ساله بود و ابوبکروفات کرد و۶۳ ساله بود و عُمَر وفات نمود واو ۶۳ ساله بود. (نویسنده گوید: وعلی به شهادت رسید واو ۶۳ ساله بود).

إسراؤ النّبیّ (ص)

قالَ اللّٰهُ تَعالٰی: سُبْحانَ الَّذِی أَسْرٰی بِعَبْدِهِ لَیْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَقْصَی الَّذِی بارَکْنا حَوْلَهُ لِنُرِیَهُ مِنْ آیاتِنا إِنَّهُ هُوَ السَّمِیعُ الْبَصِیرُ[1]

° ° °

۱- ج عَنْ جابِرٍ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) قالَ: لَمّا کَذَّبَتْنِی قُرَیْشٌ فِی الْإِسْراءِ قُمْتُ فِی الْحِجْرِ فَجَلَّی اللّٰهُ لِی بَیْتَ الْمَقْدِسِ فَطَفِقْتُ أُخْبِرُهُمْ عَنْ آیاتِهِ وَ أَنَا أَنْظُرُ إِلَیْهِ. وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: لَقَدْ رَأَیْتُنِی فِی الْحِجْرِ وَ قُرَیْشٌ تَسْأَلُنِی عَنْ مَسْرایَ فَسَأَلَتْنِی عَنْ أَشْیاءَ لَمْ أُثْبِتْها فَکُرِبْتُ کُرْبَةً ما کُرِبْتُ مِثْلَهُ قَطُّ فَرَفَعَهُ اللّٰهُ لِی أَنْظُرُ إِلَیْهِ ما یَسْأَلُونِی عَنْ شَیْءٍ إِلاّ أَنْبَأْتُهُمْ بِهِ[2]

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود چون قُرَیْش مرا درباره سیرشب إسْراء تکذیب کردند، درحِجْر اسماعیل ایستادم پس خدا برایم بیت المقدّس را جلوه داد، پس شروع کردم به خبر دادنشان از نشانه‌های آن درحالیکه من بسوی آن ناظر بودم. و از اَبُوهُرَیْره (رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود من خودرا در حِجْرِ اِسْماعِیل دیدم درحالیکه قریش ازمن سئوال میکردازسَیْرم پس، از چیزهائی سؤال کردند که آنها را درفکرم ثبت نداشتم، پس به غم واردشدم غمیکه مانندآنرا هرگز مبتلانشده بودم، پس خدا آنرا بلندکردکه بسوی آن نظرکردم وازچیزی سؤال نکردندجزآنکه

(۱) قرآن/ سورهٔ إسراء /آیهٔ ۱.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۶۱ و ۲۶۲.

به ایشان خبر دادم.

الباب الخامس فی الهجرة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: ـ وَ إِذْ یَمْکُرُ بِکَ الَّذِینَ کَفَرُوا لِیُثْبِتُوکَ أَوْ یَقْتُلُوکَ أَوْ یُخْرِجُوکَ وَ یَمْکُرُونَ وَیَمْکُرُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَیْرُ الْمَاکِرِینَ(۱) ـ وَ قَالَ تَعَالٰی: ـ إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِینَ کَفَرُوا ثَانِیَ اثْنَیْنِ إِذْ هُمَا فِی الْغَارِ إِذْ یَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَاتَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَکِینَتَهُ عَلَیْهِ وَ أَیَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَ جَعَلَ کَلِمَةَ الَّذِینَ کَفَرُوا السُّفْلٰی وَ کَلِمَةُ اللّٰهِ هِیَ الْعُلْیَا وَاللّٰهُ عَزِیزٌ حَکِیمٌ(۲).

ooooo

۱ـ ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: لَمْ أَعْقِلْ أَبَوَیَّ قَطُّ إِلَّا وَ هُمَا یَدِینَانِ الدِّینَ الْإِسْلَامِیَّ وَلَمْ یَمُرَّ عَلَیْنَا یَوْمٌ إِلَّا یَأْتِینَا فِیهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) طَرَفَیِ النَّهَارِ بُکْرَةً وَعَشِیَّةً، فَلَمَّا ابْتُلِیَ الْمُسْلِمُونَ خَرَجَ أَبُوبَکْرٍ مُهَاجِرًا نَحْوَ أَرْضِ الْحَبَشَةِ حَتّٰی بَلَغَ بَرْکَ الْغِمَادِ لَقِیَهُ ابْنُ الدَّغُنَّةِ وَهُوَ سَیِّدُ الْقَارَةِ فَقَالَ: أَیْنَ تُرِیدُ یَا أَبَا بَکْرٍ؟ فَقَالَ: أَخْرَجَنِی قَوْمِی فَأُرِیدُ أَنْ أَسِیحَ فِی الْأَرْضِ وَ أَعْبُدَ رَبِّی. قَالَ ابْنُ الدَّغُنَّةِ: فَإِنَّ مِثْلَکَ یَا أَبَا بَکْرٍ لَایَخْرُجُ وَ لَایُخْرَجُ إِنَّکَ تُکْسِبُ الْمَعْدُومَ وَتَصِلُ الرَّحِمَ وَ تَحْمِلُ الْکَلَّ وَ تَقْرِی الضَّیْفَ وَتُعِینُ عَلٰی نَوَائِبِ الْحَقِّ فَأَنَا لَکَ جَارٌ فَارْجِعْ فَاعْبُدْ رَبَّکَ بِبَلَدِکَ، فَرَجَعَ وَارْتَحَلَ مَعَهُ ابْنُ الدَّغُنَّةِ فَطَافَ ابْنُ الدَّغُنَّةِ عَشِیَّةً فِی أَشْرَافِ قُرَیْشٍ فَقَالَ لَهُمْ: إِنَّ أَبَا بَکْرٍ لَایَخْرُجُ مِثْلُهُ وَ لَایُخْرَجُ أَتُخْرِجُونَ رَجُلًا یُکْسِبُ الْمَعْدُومَ وَیَصِلُ الرَّحِمَ وَ یَحْمِلُ الْکَلَّ وَ یَقْرِی الضَّیْفَ وَ یُعِینُ عَلٰی نَوَائِبِ الْحَقِّ، فَلَمْ تُکَذِّبْ قُرَیْشٌ بِجِوَارِ ابْنِ الدَّغُنَّةِ وَقَالُوا لَهُ: مُرْ أَبَا بَکْرٍ فَلْیَعْبُدْ رَبَّهُ فِی دَارِهِ فَلْیُصَلِّ فِیهَا وَلْیَقْرَأْ مَا شَاءَ وَلَایُؤْذِینَا بِذٰلِکَ

---

(۱) قرآن کریم/ سورۀ انفال/ آیۀ ۳۰.
(۲) قرآن کریم/ سورۀ توبه/ آیۀ ۴۰.

وَ لایَسْتَعْلِنْ بِهِ فَإِنّا نَخْشَى أَنْ يَفْتِنَ نِسَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا ، فَقَالَ ذٰلِكَ
ابْنُ الدَّغِنَةِ لِأَبِي بَكْرٍ فَلَبِثَ أَبُوبَكْرٍ بِذٰلِكَ يَعْبُدُ رَبَّهُ فِي دَارِهِ وَ
لايَسْتَعْلِنُ بِصَلَاتِهِ وَ لايَقْرَأُ فِي غَيْرِ دَارِهِ ، ثُمَّ بَدَا لِأَبِي بَكْرٍ فَابْتَنَى
مَسْجِدًا بِفِنَاءِ دَارِهِ وَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَيَنْقَذِفُ عَلَيْهِ
نِسَاءُ الْمُشْرِكِينَ وَأَبْنَاؤُهُمْ وَ هُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ وَ يَعْجَبُونَ مِنْهُ وَكَانَ
أَبُوبَكْرٍ رَجُلاً بَكَّاءً لايَمْلِكُ عَيْنَيْهِ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ فَأَفْزَعَ ذٰلِكَ
أَشْرَافَ قُرَيْشٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَأَرْسَلُوا إِلَى ابْنِ الدَّغِنَةِ فَقَدِمَ عَلَيْهِمْ
فَقَالُوا : إِنَّا كُنَّا أَجَرْنَا أَبَابَكْرٍ بِجِوَارِكَ عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ
فَقَدْ جَاوَزَ ذٰلِكَ فَابْتَنَى مَسْجِدًا بِفِنَاءِ دَارِهِ فَأَعْلَنَ بِالصَّلَاةِ وَالْقِرَاءَةِ
فِيهِ وَ إِنَّا قَدْ خَشِينَا أَنْ يَفْتِنَ نِسَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا فَانْهَهُ فَإِنْ
أَحَبَّ أَنْ يَقْتَصِرَ عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَعَلَ وَ إِنْ أَبَى فَسَلْهُ
أَنْ يَرُدَّ إِلَيْكَ ذِمَّتَكَ فَإِنَّا قَدْ كَرِهْنَا أَنْ نُخْفِرَكَ وَلَسْنَا مُقِرِّينَ
لِأَبِي بَكْرٍ الِاسْتِعْلَانَ ، فَأَتَى ابْنُ الدَّغِنَةِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: قَدْ عَلِمْتَ
مَا عَاقَدْتُ لَكَ عَلَيْهِ فَإِمَّا أَنْ تَقْتَصِرَ عَلَى ذٰلِكَ وَإِمَّا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيَّ
ذِمَّتِي فَإِنِّي لاأُحِبُّ أَنْ تَسْمَعَ الْعَرَبُ أَنِّي أُخْفِرْتُ فِي رَجُلٍ عَقَدْتُ لَهُ ،
فَقَالَ أَبُوبَكْرٍ : فَإِنِّي أَرُدُّ لَكَ جِوَارَكَ وَ أَرْضَى بِجِوَارِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ وَ
النَّبِيُّ (ص) يَوْمَئِذٍ بِمَكَّةَ فَقَالَ النَّبِيُّ (ص) لِلْمُسْلِمِينَ: إِنِّي أُرِيتُ
دَارَ هِجْرَتِكُمْ ذَاتَ نَخْلٍ بَيْنَ لَابَتَيْنِ وَهُمَا الْحَرَّتَانِ فَهَاجَرَ مَنْ هَاجَرَ قِبَلَ
الْمَدِينَةِ وَ رَجَعَ عَامَّةُ مَنْ كَانَ هَاجَرَ بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ وَ
تَجَهَّزَ أَبُوبَكْرٍ قِبَلَ الْمَدِينَةِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) : عَلَى رِسْلِكَ
فَإِنِّي أَرْجُوا أَنْ يُؤْذَنَ لِي فَقَالَ أَبُوبَكْرٍ : وَهَلْ تَرْجُو ذٰلِكَ بِأَبِي أَنْتَ
وَأُمِّي؟ قَالَ: نَعَمْ فَحَبَسَ أَبُوبَكْرٍ نَفْسَهُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) لِيَصْحَبَهُ وَ
عَلَفَ رَاحِلَتَيْنِ كَانَتَا عِنْدَهُ وَرَقَ السَّمُرِ وَهُوَ الْخَبَطُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ(۱).

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت من درک نکردم والدینم را هرگز مگر آنکه آنان متدیّن به دین اسلام بودند و روزی بر ما نمی‌گذشت مگر آنکه رسول خدا (ص) می‌آمد نزد ما دو طرف روز صبح و شب، پس چون مسلمین مبتلا به اذیّت و آزار مشرکین شدند، ابوبکر (رض)

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۶۳، ۲۶۴ و ۲۶۵ والمصنف/ ج ۵/ص ۳۸۵ و ۳۸۶ و ۳۸۷.

بیرون شد برای مهاجرت طرف زمین حبشه تا رسید به بَرْكُ الْغِماد که پنج منزلی مکّه ونزدیک دریا بود، پس اِبْنُ الدُّغُنَّه که بزرگ طائفهٔ قاره بود اورا ملاقات کرد وگفت کجا میخواهی بروی ای ابابکر، او گفت قومم مرا بیرون کردند، میخواهم درزمین سیاحت وعبادت پروردگارم نمایم، اِبْنُ الدُّغُنَّه گفت مانندتوئی ای ابوبکر بیرون نمیرود و بیرون کرده نمیشود زیرا تو فضائل و اخلاق را کسب میکنی وصلهٔ رحم مینمائی و ضُعَفاء را یاری میدهی و مهمان را گرامی میداری و برپیش آمدهای ناگوار حقّ را یاری میکنی، پس من تورا اَمان میدهم، برگرد و پروردگارت را درشهرخودت عبادت کن، پس ابوبکر برگشت و اِبْنُ الدُّغُنَّه بهمراه او آمد و شبانه اِبْنُ الدُّغُنَّه درمیان اشراف قریش گردید وبا ایشان گفت بدرستیکه مانند ابوبکری بیرون نمیرود و بیرون کرده نمیشود آیا مردی راکه فضائل اخلاق را کسب میکند وصلهٔ رحم مینماید و ضُعَفاء را همراهی میکند و مهمان را گرامی میدارد وبرپیش آمدهای ناگوار حقّ را یاری میدهد خارج میکنید، پس قریش اَمان دادن اِبْنُ الدُّغُنَّه را تکذیب نکردند وگفتندبا بوبکربگو پروردگارش را درخانه اش عبادت کند وهمانجا نمازبخواند وهرچه میخواهدقرائت کند ومارا اذیّت ننماید وآشکار نکند زیرا میترسیم زنان وفرزندان ما فریب خورند، پس اِبْنُ الدُّغُنَّه این را بهابوبکرگفت پس ابوبکر همانطورپروردگارش را درخانهٔ خود عبادت میکرد وآشکار نمیکرد و درغیرخانه اش قرائت نمیکرد، سپس ابوبکرتصمیم گرفت و جلوی خانه اش مسجدی بنا کرد و درآن نمازمیخواند وقرآن قرائت میکردکه زنان مشرکین و فرزندانشان براو جمع میشدند وازاو تعجّب میکردند وابوبکر مرد گریانی بودکه ازکثرت گریه دیدهٔ خودرا مالک نبود دروقت قرائت قرآن. پس اشراف قریش ازمشرکین بهفریاد آمدند و بسوی اِبْنُ الدّغنه فرستادند، او واردشد گفتند ما ابوبکر را پناه دادیم بهپناه تو براین شرط که درخانهٔ خودش پروردگارش را عبادت کند، او تجاوزکرده درجلوی خانه اش مسجدی بناکرده و بهنماز وقرائت درآن اعلان نموده و ما میترسیم زنان وفرزندان ما فریب

او خورند، اورا نهی نما و اگرمیخواهد بهعبادت پروردگارشدر خانهٔخود اکتفاکند بکند واگرنه بهاو بگو ذِمّهٔتورا بهتوبرگرداند زیرا ما خوش نداریم کهعهدتورا بشکنیم وحاضرنیستیمکهابوبکر آشکارکند، پس اِبْنُ الدّغنه آمد نزدابوبکر و گفت دانستهای آنچهرا من برتو پیمان بستم یا بر همان اکتفاکن ویا ذِمّهٔمرا برگردان زیرا من دوست ندارم عرب بشنود که امان دربارهٔمردی کهبهاو امان داده نقض گردد. ابوبکر گفت من ذِمّهٔ تو را برمیگردانم و بهضمانِ اِلٰهی خدای عَزَّوَجَلّ راضیم، و پیغمبر (ص) آنروزها مکّهبود، پس بهمسلمین گفت من دارهجرت را در خواب دیدهام، دارای نخلستان است و بین دوسنگستان گرم است. پس هرکس خواست بهمدینه هجرت کرد و عموم کسانیکه بهزمینحَبَشه هجرت کردهبودند برگشتند بهطرف مدینه وابوبکر مجهّزشدهبود بهطرف مدینهبرود، پس رسولخدا (ص) بهاو گفت عجلهمکن، من امیدوارم کهمجازشوم برای هجرت مدینه، ابوبکرگفت آیا امید هجرت داری فدایت شوم، فرمود آری، پس ابوبکرخوددارىازحرکت نمود تا مُصاحب رسولخدا (ص) باشد و دو مَرْکُوب را مهیّا کردو عُلُوفه از ورقهٔخَبَطِ درختِ سَمُر داد تاچهارماه.

۲ــ ج عَنْ أَبِیمُوسیٰ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: رَأَیْتُ فِی الْمَنَامِ أَنِّی أُهَاجِرُ مِنْ مَکَّةَ إِلیٰ أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ فَذَهَبَ وَهَلِی إِلیٰ أَنَّهَا الْیَمَامَةُ أَوْ هَجَرُ فَإِذَا هِیَ الْمَدِینَةُ یَثْرِبُ (۱)

یعنی، از ابوموسی روایت شده از پیغمبر (ص) کهگفت در خواب دیدم کههجرت میکنم از مکّه بسوی زمینیکه دارای درخت است پس گمانمرفت بهیَمامه ویا هَجَر، پس ناگهان مدینهٔیَثْرِب بود.

۳ــ ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: بَیْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ یَوْمًا فِی بَیْتِ أَبِیبَکْرٍ فِی نَحْرِالظَّهِیرَةِ قَالَ قَائِلٌ لِأَبِیبَکْرٍ هٰذَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مُتَقَنِّعًا، فِی سَاعَةٍ لَمْیَکُنْ یَأْتِینَا فِیهَا فَقَالَ أَبُوبَکْرٍ: فِدَاءٌ لَهُ أَبِی وَأُمِّی وَاللّٰهِ مَا جَاءَ بِهِ فِی هٰذِهِ السَّاعَةِ إِلَّا أَمْرٌ فَجَاءَ رَسُولُ اللّٰهِ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۶۵.

(ص) فَاسْتَأْذَنَ فَأُذِنَ لَهُ فَدَخَلَ فَقَالَ لِأَبِي بَكْرٍ: أَخْرِجْ مَنْ عِنْدَكَ فَقَالَ: إِنَّمَا هُمْ أَهْلُكَ بِأَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ: فَإِنِّي قَدْ أُذِنَ لِي فِي الْخُرُوجِ فَقَالَ أَبُوبَكْرٍ: الصَّحَابَةَ بِأَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ، قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): نَعَمْ، قَالَ أَبُوبَكْرٍ: فَخُذْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِحْدَى رَاحِلَتَيَّ هَاتَيْنِ، قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): بِالثَّمَنِ. قَالَت عَائِشَةُ: فَجَهَّزْنَاهُمَا أَحَبَّ الْجِهَازِ وَصَنَعْنَا لَهُمَا سُفْرَةً فِي جِرَابٍ فَقَطَعَتْ أَسْمَاءُ أُخْتِي قِطْعَةً مِنْ نِطَاقِهَا فَرَبَطَتْ بِهِ عَلَى فَمِ الْجِرَابِ فَبِذٰلِكَ سُمِّيَتْ ذَاتَ النِّطَاقِ، قَالَتْ: ثُمَّ لَحِقَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَ أَبُوبَكْرٍ بِغَارٍ فِي جَبَلِ ثَوْرٍ فَكَمَنَا فِيهِ ثَلَاثَ لَيَالٍ يَبِيتُ عِنْدَهُمَا عَبْدُاللّٰهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ وَ هُوَ شَابٌّ ثَقِفٌ لَقِنٌ فَيُدْلِجُ مِنْ عِنْدِهِمَا بِسَحَرٍ فَيُصْبِحُ مَعَ قُرَيْشٍ بِمَكَّةَ كَبَائِتٍ بِهَا فَلَايَسْمَعُ بِأَمْرٍ يُكَادَانِ بِهِ إِلَّا وَعَاهُ حَتَّى يَأْتِيَهُمَا بِخَبَرِ ذٰلِكَ حِينَ يَخْتَلِطُ الظَّلَامُ وَ يَرْعَى عَلَيْهِمَا عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ مِنْحَةً مِنْ غَنَمٍ فَيُرِيحُهَا عَلَيْهِمَا حِينَ تَذْهَبُ سَاعَةٌ مِنَ الْعِشَاءِ فَيَبِيتَانِ فِي رِسْلٍ وَهُوَ لَبَنُ مِنْحَتِهِمَا وَ رَضِيفِهِمَا حَتَّى يَنْعِقَ بِهَا عَامِرٌ بِغَلَسٍ يَفْعَلُ ذٰلِكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ تِلْكَ اللَّيَالِي الثَّلَاثِ. وَ اسْتَأْجَرَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَ أَبُوبَكْرٍ رَجُلًا مِنْ بَنِي الدِّيلِ هَادِيًا خِرِّيتًا قَدْ غَمَسَ حِلْفًا فِي آلِ الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ السَّهْمِيِّ وَهُوَ عَلَى دِينِ كُفَّارِ قُرَيْشٍ فَأَمِنَاهُ فَدَفَعَا إِلَيْهِ رَاحِلَتَيْهِمَا وَ وَاعَدَاهُ غَارَ ثَوْرٍ بَعْدَ ثَلَاثِ لَيَالٍ فَأَتَاهُمَا بِرَاحِلَتَيْهِمَا صُبْحَ ثَلَاثٍ وَانْطَلَقَ مَعَهُمَا عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ وَ الدَّلِيلُ فَأَخَذَ بِهِمْ طَرِيقَ السَّوَاحِلِ[1].

یعنی، روایت شده از عایشه (رض) که گفت در بین وقتیکه نشسته بودیم روزی درخانهٔ ابوبکر در وسط گرما، گوینده‌ای گفت این رسول‌خدا (ص) است آمده و سروگردن را پوشیده در ساعتی که درآن نمی‌آمد. ابوبکر گفت: پدرم و مادرم فدایش به‌خدا قسم در این ساعت جُز برای امر مهمّی نیامده، پس رسول‌خدا (ص) آمد و اذن خواست و اذن داده‌شد و داخل شد و به ابوبکر گفت کسی‌که نزد تواست بیرون کن، ابوبکر گفت فقط خانوادهٔ تواست پدرم فدایت یَا رَسُولَ

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۶۶ و ۲۶۷ و المصنف / ج۵/ص ۳۸۸ و ۳۸۹.

اللّه، فرمود: بمن اذن داده شده دربیرون رفتن برای هجرت، پس ابوبکرگفت صحابه نیز مأذون شده اند پدرم فدایت یا رَسُولَ اللّه، فرمود: آری، ابوبکرگفت یکی از این دوشترِ مرا بگیر، فرمود: بقیمت میگیرم، عایشه گفت آندوحیوان را مهیّا ومجهّز کردیم به بهترین طور و برای رسولخدا (ص) و پدرم سفره ای درمیان پوست تهیّه کردیم، پس خواهرم اَسْمٰاء کمربندخودرا بُرید و به دهانِ آن پوست بست (آن کمربندرا عرب نِطٰاق گوید چون اسماء دومرتبه این کاررا کرده اورا اَسْمٰاءِ ذٰاتِ النِّطٰاقَیْن گویند) وبهمین جهت اورا ذٰاتُ النِّطٰاق نامیدند، عایشه گفت سپس رسولخدا (ص) با ابوبکر رفتند بغاری درکوهِ ثَوْر و آنجا کمین کردند تا سه شب ونزد آنان عَبْدُاللّٰهِ بْن اَبیبَکْر که جوانی متعهّدو زیرک بود بَیْتُوته میکردو سحر از نزد ایشان خارج میشد که صبح درمکّه با قریش بودگویا در مکّه بَیْتُوته کرده و امریکه کیدمکّیان بود راجع برسولخدا (ص) حفظ میکرد و بآن دونفر خبرمیداد درهنگام تاریکی شب .و ابوبکررا غُلامی بود بنام عٰامِربْنِ فُهَیْره که گوسفندان اورا نزدیکِ غار میچرانید و راحتی میرسانید بهردو هنگامیکه ساعتی از عِشا میگذشت . پس ایشان دروسعت بودند ازجهات طعام وشیری که درظرف گرم سنگی میکرد وبآنها میرسانید تااینکه سپیدی صبح میشد بایشان اطّلاع میداد. و اینکاررا درهرسه شب میکرد. ورسول خدا (ص) وابوبکر، مردی از طائفهٔ بَنِی الدِّیل را کهوارد بود براه بود برای هدایت اجیرکردند آنمرد با اینکه عقدِتَحٰالُف بسته بود درمیان آلِ عٰاصِ بْنِ وٰائِلِ السَّهْمِیّ و بردین کُفّٰار بود اورا امین کردند و راحلهٔ خودرا باو دادند و وعده کردند با او که پس از سه شب درب غارِثَوْر حاضرشود، او راحله ای را صبح شبِ سوّم آورد، و آندو با عٰامِربْنِ فُهَیْرَه و راهنما حرکت کردند و ایشان را ازراه کنارهٔ دریا حرکت داد.

۴ـ ج قٰالَ سُرٰاقَةُ بْنُ مٰالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ الْمُدْلِجِیُّ جٰاءَنٰا رُسُلُ كُفّٰارِ قُرَيْشٍ يَجْعَلُونَ فِی رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ أَبِی بَكْرٍ دِيَةَ كُلِّ وٰاحِدٍ مِنْهُمٰا لِمَنْ قَتَلَهُ أَوْ أَسَرَهُ، فَبَيْنَمٰا أَنٰا جٰالِسٌ فِی مَجْلِسٍ مَعَ قَوْمِی بَنِی مُدْلِجٍ

إِذْ أَقْبَلَ رَجُلٌ مِنْهُمْ حَتّٰى قٰامَ عَلَيْنٰا وَ نَحْنُ جُلُوسٌ فَقٰالَ: يٰا سُرٰاقَةُ إِنّي قَدْ رَأَيْتُ آنِفًا أَسْوِدَةً بِالسّٰاحِلِ أُرٰاهٰا مُحَمَّدًا وَ أَصْحٰابَهُ. قٰالَ سُرٰاقَةُ: فَعَرَفْتُ أَنَّهُمْ هُمْ فَقُلْتُ إِنَّهُمْ لَيْسُوا بِهِمْ وَلٰكِنَّكَ رَأَيْتَ فُلٰانًا وَ فُلٰانًا انْطَلَقُوا بِأَعْيُنِنٰا ثُمَّ لَبِثْتُ فِي الْمَجْلِسِ سٰاعَةً ثُمَّ قُمْتُ فَدَخَلْتُ فَأَمَرْتُ جٰارِيَتِي أَنْ تَخْرُجَ بِفَرَسِي وَ هِيَ مِنْ وَرٰاءِ أَكَمَةٍ فَتَحْبِسَهٰا عَلَيَّ وَ أَخَذْتُ رُمْحِي فَخَرَجْتُ مِنْ ظَهْرِ الْبَيْتِ فَحَطَطْتُ بِزُجِّهِ الْأَرْضَ وَ خَفَضْتُ عٰالِيَهُ حَتّٰى أَتَيْتُ فَرَسِي فَرَكِبْتُهٰا فَرَفَعْتُهٰا تُقَرِّبُ بِي حَتّٰى دَنَوْتُ مِنْهُمْ فَعَثَرَتْ بِي فَرَسِي فَخَرَرْتُ عَنْهٰا فَقُمْتُ فَأَخَذْتُ مِنْ كِنٰانَتِي الْأَزْلٰامَ فَاسْتَقْسَمْتُ بِهٰا أَضُرُّهُمْ أَمْ لٰا فَخَرَجَ الَّذِي أَكْرَهُ فَعَصَيْتُ الْأَزْلٰامَ وَ رَكِبْتُ فَرَسِي تُقَرِّبُ بِي حَتّٰى إِذٰا سَمِعْتُ قِرٰاءَةَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ هُوَ لٰا يَلْتَفِتُ وَ أَبُو بَكْرٍ يُكْثِرُ الْاِلْتِفٰاتَ سٰاخَتْ يَدٰا فَرَسِي فِي الْأَرْضِ حَتّٰى بَلَغَتَا الرُّكْبَتَيْنِ فَخَرَرْتُ عَنْهٰا ثُمَّ زَجَرْتُهٰا فَنَهَضَتْ فَلَمْ تَكَدْ تُخْرِجُ يَدَيْهٰا فَلَمّٰا اسْتَوَتْ قٰائِمَةً إِذٰا لِأَثَرِ يَدَيْهٰا غُبٰارٌ سٰاطِعٌ فِي السَّمٰاءِ مِثْلُ الدُّخٰانِ فَاسْتَقْسَمْتُ بِالْأَزْلٰامِ فَخَرَجَ الَّذِي أَكْرَهُ فَنٰادَيْتُهُمْ بِالْأَمٰانِ فَوَقَفُوا فَرَكِبْتُ فَرَسِي حَتّٰى جِئْتُهُمْ وَوَقَعَ فِي نَفْسِي حِينَ لَقِيتُ مٰا لَقِيتُ مِنَ الْحَبْسِ عَنْهُمْ أَنْ سَيَظْهَرُ أَمْرُ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّ قَوْمَكَ قَدْ جَعَلُوا فِيكَ الدِّيَةَ وَ أَخْبَرْتُهُمْ بِمٰا يُرِيدُ النّٰاسُ بِهِمْ وَ عَرَضْتُ عَلَيْهِمُ الزّٰادَ وَ الْمَتٰاعَ فَلَمْ يَرْزَآنِي وَ لَمْ يَسْأَلٰانِي إِلّٰا أَنْ قٰالَ أَخْفِ عَنّٰا فَسَأَلْتُهُ أَنْ يَكْتُبَ لِي كِتٰابَ أَمْنٍ فَأَمَرَ عٰامِرَ بْنَ فُهَيْرَةَ فَكَتَبَ فِي رُقْعَةٍ مِنْ أَدِيمٍ ثُمَّ مَضىٰ رَسُولُ اللّٰهِ (ص)![1]

یعنی، سُرٰاقَةُ بْنِ مٰالِكِ بْنِ جُعْشُمِ مُدْلِجیّ گفته فرستاده‌های کفّار خبر آوردند که قریش دربارهٔ رسول‌خدا و ابوبکر دیهٔ هریکی از آنان را قرار داده‌اند برای کسیکه هریک از آنان را بکشد ویا اسیرکند، پس دربین وقتیکه من نشسته‌بودم درمجلسی با قومم بَنِي مُدْلِج، ناگاه مردی از ایشان روآورد تا آنکه بالای سرما ایستاد درحالیکه ما نشسته بودیم وگفت ای سُراقه من درکنار دریا سیاهانی دیدم که خیال میکنم محمّد واصحابش باشند. سُراقه گفت من فهمیدم که همانانند ولی گفتم آنان نیستند ولیکن تو فُلانی وفُلانی را دیده‌ای که درجلو چشم ما روانه‌شدند، سپس ساعتی درآن‌مجلس درنگ کردم وسپس برخاستم وداخل

---

(١) التاج الجامع للاصول/ ج٣/ص ٢٦٧، ٢٦٨ و ٢٦٩ و المصنف/ ج٥/ص ٣٩٢ و ٣٩٣.

منزل‌شدم و دخترم را امرکردم ویاکنیزم را که اسب مرا از پشت تپّه حاضرکند و نگه‌دارد و نیزه‌ام را گرفتم و ازپشت خانه بیرون رفتم و بطورپنهانی بیرون رفتم تا به‌اسبم رسیدم و سوار شدم وآنرا بسرعت راندم تا به‌ایشان نزدیک شدم، پس اسبم مرا لغزانید که ازآن سقوط کردم و برخاستم و ازجعبهٔ‌تیر تیرهای اَزْلام را گرفتم و به‌قسمت آوردم که‌به‌ایشان ضرر بزنم یا خیر، آنچه مکروه‌داشتم بیرون آمد، من اَزْلام را عصیان کردم وبه‌اسبم سوارشدم، مرا نزدیک کرد تا اندازه‌ایکه قرائت رسول‌خدا (ص)را شنیدم و او توجّهی نمیکرد و ابوبکربسیاربسوی من توجّه میکردکه دودست اسبم درزمین فرورفت تا به‌زانورسید، پس ازاسب فروافتادم و آنرا زجرکردم و برخاست و نزدیک نبودکه دودستش بیرون آید چون برخاست ایستاد، ناگاه غُباری دراثردودستش ساطع شد تابه آسمان مانند دود، پس به‌قسمت اَزْلام پرداختم و آنچه‌مکروه‌داشتم بیرون آمد ولذا ایشان را نِداکردم که در امانید ایشان توقّف کردند، پس‌سوار اسبم شدم تاآمدم نزدایشان و بنظرم رسید هنگامیکه ازایشان محبوس ماندم و اسبم فرورفت‌که‌امر محمّد رسولخدا آشکارخواهدشد، پس‌گفتم که‌قوم‌تو درباره‌تو دیه‌ای‌قرار داده‌اند وآنچه‌مردم به‌ایشان اراده‌کرده‌اند خبردادم‌وزاد وتوشه و متاع را برایشان عرضه‌داشتم آنان چیزی نگرفتند ونخواستند جُزاینکه‌گفتند از ما مخفی شو و پنهان دار، من سئوال کردم که نوشتهٔ‌اَمْنی برایم بنویسد، پس رسولخدا (ص) عامِربْنِ فُهَیْرَه‌را امر کرددر پارهٔ‌پوستی نوشت، سپس رسولخدا (ص) به‌راه‌افتاد.

۵ـ ج قالَ ابْنُ شِهابٍ: إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) لَقِیَ الزُّبَیْرَ فی رَکْبٍ مِنَ الْمُسْلِمینَ کانُوا تِجارًا قافِلینَ مِنَ الشّامِ، فَکَسا الزُّبَیْرُ النَّبِیَّ(ص) وَ أَبا بَکْرٍ ثِیابَ بَیاضٍ وَ سَمِعَ الْمُسْلِمُونَ بِالْمَدینَةِ بِمَخْرَجِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) مِنْ مَکَّةَ فَکانُوا یَغْدُونَ کُلَّ غَداةٍ إِلَی الْحَرَّةِ فَیَنْتَظِرُونَهُ حَتّی یَرُدَّهُمْ حَرُّ الظَّهیرَةِ فَانْقَلَبُوا یَوْمًا بَعْدَما أَطالُوا انْتِظارَهُمْ فَلَمّا أَوَوْا إِلی بُیُوتِهِمْ أَوْفی رَجُلٌ مِنْ یَهُودَ عَلی أُطُمٍ مِنْ آطامِهِمْ لِأَمْرٍ یَنْظُرُ إِلَیْهِ فَبَصُرَ بِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ أَصْحابِهِ مُبَیَّضینَ یَزُولُ بِهِمُ

السَّرابُ فَلَمْ يَمْلِكِ الْيَهُودِيُّ أَنْ قالَ بِأَعْلىٰ صَوْتِهِ: يا مَعْشَرَ الْعَرَبِ هٰذا جَدُّكُمُ الَّذِي تَنْتَظِرُونَهُ فَثارَ الْمُسْلِمُونَ إِلَى السِّلاحِ فَتَلَقَّوْا رَسُولَ اللّٰهِ (ص) بِظَهْرِ الْحَرَّةِ فَعَدَلَ بِهِمْ ذاتَ الْيَمِينِ حَتّىٰ نَزَلَ بِهِمْ فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ وَ كانَ ذٰلِكَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ مِنْ شَهْرِ رَبِيعِ الْأَوَّلِ فَقامَ أَبُوبَكْرٍ لِلنّاسِ وَ جَلَسَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) صامِتًا فَطَفِقَ مَنْ جاءَ مِنَ الْأَنْصارِ مِمَّنْ لَمْ يَرَ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يُحَيِّي أَبابَكْرٍ حَتّىٰ أَصابَتِ الشَّمْسُ رَسُولَ اللّٰهِ فَأَقْبَلَ أَبُوبَكْرٍ حَتّىٰ ظَلَّلَ عَلَيْهِ بِرِدائِهِ فَعَرَفَ النّاسُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) عِنْدَ ذٰلِكَ فَلَبِثَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ بِضْعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً وَ أُسِّسَ الْمَسْجِدُ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوىٰ وَ صَلّىٰ فِيهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) ثُمَّ رَكِبَ راحِلَتَهُ فَسارَ يَمْشِي مَعَهُ النّاسُ حَتّىٰ بَرَكَتْ عِنْدَ مَسْجِدِ الرَّسُولِ بِالْمَدِينَةِ وَ هُوَ يُصَلِّي فِيهِ يَوْمَئِذٍ رِجالٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَ كانَ مِرْبَدًا لِلتَّمْرِ لِسُهَيْلٍ وَ سَهْلٍ غُلامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي حَجْرِ أَسْعَدَ بْنِ زُرارَةَ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) حِينَ بَرَكَتْ بِهِ راحِلَتُهُ: هٰذا إِنْ شاءَ اللّٰهُ الْمَنْزِلُ ثُمَّ دَعا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) الْغُلامَيْنِ فَساوَمَهُما بِالْمِرْبَدِ لِيَتَّخِذَهُ مَسْجِدًا فَقالا: لا بَلْ نَهَبُهُ لَكَ يا رَسُولَ اللّٰهِ فَأَبىٰ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَنْ يَقْبَلَهُ مِنْهُما هِبَةً حَتّىٰ ابْتاعَهُ مِنْهُما ثُمَّ بَناهُ مَسْجِدًا وَ طَفِقَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَنْقُلُ مَعَهُمُ اللَّبِنَ فِي بُنْيانِهِ وَيَقُولُ وَهُوَ يَنْقُلُ اللَّبِنَ

هٰذَا الْحِمالُ لاحِمالُ خَيْبَرْ   هٰذا أَبَرُّ رَبَّنا وَ أَطْهَرْ

وَيَقُولُ:

اَللّٰهُمَّ إِنَّ الْأَجْرَ أَجْرُ الْآخِرَةْ   فَارْحَمِ الْأَنْصارَ وَالْمُهاجِرَةْ

فَتَمَثَّلَ بِشِعْرِ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ لَمْ يُسَمَّ لِي.(۱)

یعنی، ابن‌شهاب گفته که‌رسولخدا (ص) دربین راه زُبَیْررا درمیان قافله‌ای ازمسلمین ملاقات‌کرد که‌تاجربودند وازشام برگشته بودند، پس زُبَیْر، پیغمبر (ص) وابوبکررا جامه‌های سفیدپوشانید. ومسلمین مدینه به‌خروج پیغمبر ازمکّه مطلع شده‌بودند و صبح میکردند و هرصبح تا حَرّه که خارج مدینه‌است می‌آمدند و منتظر مَقْدَم‌او بودند تااینکه‌گرمی هوا ایشان را برمیگرداندیدبه‌شهر.

---

(۱) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۳/ص ۲۶۹ و ۲۷۰و المصنف / ج۵/ص ۳۹۵ و۳۹۶ و ۰۳۹۷

روزی پس از آنکه انتظارشان طولانی شده بودبرگشتند، پس چون درخانه‌هاشان جاگرفتند، مردی از یهود برحصاری ازحصارشان بالا رفت، برای دیدن کاری وچیزی، پس چشماو افتاد به‌رسولخدا (ص) و همراهانش با جامه‌های سفید دربیابان، پس یهودی نتوانست خودداری کند وباصدای بلندِخودگفت ای گروه‌عرب این بخت واقبالِ شما استکه انتظارا ورا میکشیدید، پس مسلمین بسرعت مسلّح شدندو رسولخدا (ص) را درشدّت گرما درپشت حَرَّه ملاقات‌کردند و رسولخدا (ص) راه‌را گردانید به‌طرف راست تانازل کرد ایشان را درمیان طائفهٔ بَنِی‌عَمْرِو بْنِ عَوْف، و این قضیّه روز دوشنبه ازماه رَبِیعُ الْاَوَّل بود، پس‌ابوبکر برای مردم قیام‌کرد و رسولخدا (ص) نشست درحال سکوت، پس شروع شد به‌آمدن هرکس از انصارکه‌رسولخدا(ص) را ندیده‌بود و به‌ابوبکر خوش‌آمدید میگفت تااینکه آفتاب به رسولخدا (ص) رسید وابوبکر سایه‌افکند بررسولخدا (ص) با رداءِخود این بودکه مردم رسولخدا (ص) را شناختند، پس دراینهنگام رسول خدا (ص) درمیان بَنِی‌عَمْرِوبْنِ عَوْف ده‌پانزده‌شبی ماند ومسجدی‌تأسیس کرد که‌بنای آن برتقویٰ تأسیس‌شد. ورسولخدا (ص) درآن نمازخواند. پس‌ازچندی رسولخدا (ص) سوارشترِخودشد و مردم‌باو حرکت‌کردند تاشترا و نزدمَسْجِدُالرَّسُول درمدینه شکم‌برزمین نهاد درحالیکه در آنروز مردانی ازمسلمین نمازمیخواندند وآنجا محلّ خشک‌کردن خرما بود مِلْکِ سُهَیْل وَسَهْل دوبچهٔ‌یتیم‌که درکنارسرپرستی اَسْعَد بْنِ زُرارَه‌بودند، پس رسولخدا (ص) هنگامیکه شترش‌خوابید، فرمود این زمین اِنْشاءَاللّٰه منزل است، سپس‌آندوبچه‌را خواندوبا ایشان معامله‌کرد تامسجد بسازد، گفتند نمی‌فروشیم بلکه‌بتو می‌بخشیم، رسولخدا (ص) نپذیرفت‌که‌ازایشان هِبَه أخذکند بلکه آنرا خرید، سپس مسجدی بناکرد و خودِرسولخدا (ص) شروع کرد با مردم خشت‌حمل کردن ودرحالِ نَقْلِ خشت میگفت: این محمولِ باارزش نه‌محمولِ خَیْبَر این نیکوتر ای پروردگار واین پاک‌تراست. ومیگفت: خدایا مزد مزدِآخرتست پس به‌انصارومهاجرین اجرعنایت‌کن. اِبْنِ شِهاب گوید دراحادیث به‌مارسیده‌که‌رسولخدا (ص) به‌شعرِتمامی از مرد

مسلمانی تمثّل جسته باشد غیر این اشعار (و این شعر از عَبْدُاللّهِ بْنِ رَوَاحَه میباشد).

ع - ج قَالَ أَنَسٌ (رض) أَقْبَلَ نَبِيُّ اللّهِ (ص) إِلَى الْمَدِينَةِ وَهُوَ مُرْدِفٌ أَبَا بَكْرٍ وَالنَّبِيُّ (ص) شَابٌّ لَا يُعْرَفُ وَأَبُوبَكْرٍ شَيْخٌ يُعْرَفُ فَيَلْقَاهُ الرَّجُلُ فَيَقُولُ: يَا أَبَا بَكْرٍ مَنْ هٰذَا الرَّجُلُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْكَ فَيَقُولُ: هٰذَا الَّذِي يَهْدِينِي السَّبِيلَ فَيَحْسِبُ الْحَاسِبُ أَنَّهُ يَعْنِي الطَّرِيقَ وَإِنَّمَا يَعْنِي سَبِيلَ الْخَيْرِ، فَالْتَفَتَ أَبُوبَكْرٍ فَإِذَا هُوَ بِفَارِسٍ قَدْ لَحِقَهُمْ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ هٰذَا فَارِسٌ لَحِقَ بِنَا فَالْتَفَتَ نَبِيُّ اللّهِ (ص) فَقَالَ: اللّٰهُمَّ اصْرَعْهُ فَصَرَعَهُ فَرَسُهُ ثُمَّ قَامَتْ تُحَمْحِمُ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللّهِ مُرْنِي بِمَا شِئْتَ قَالَ فَقِفْ مَكَانَكَ لَا تَتْرُكَنَّ أَحَدًا يَلْحَقُ بِنَا قَالَ: فَكَانَ أَوَّلَ النَّهَارِ جَاهِدًا عَلَى نَبِيِّ اللّهِ وَكَانَ آخِرَ النَّهَارِ مَسْلَحَةً لَهُ فَنَزَلَ رَسُولُ اللّهِ (ص) جَانِبَ الْحَرَّةِ فَبَعَثَ إِلَى الْأَنْصَارِ فَجَاءُوا فَسَلَّمُوا عَلَيْهِمَا وَقَالُوا: ارْكَبَا آمِنَيْنِ مُطَاعَيْنِ. فَرَكِبَ نَبِيُّ اللّهِ (ص) وَأَبُوبَكْرٍ وَحَفُّوا دُونَهُمَا بِالسِّلَاحِ فَقِيلَ فِي الْمَدِينَةِ جَاءَ نَبِيُّ اللّهِ جَاءَ نَبِيُّ اللّهِ فَأَشْرَفُوا يَنْظُرُونَ وَيَقُولُونَ جَاءَ نَبِيُّ اللّهِ جَاءَ نَبِيُّ اللّهِ، فَأَقْبَلَ يَسِيرُ حَتَّى نَزَلَ جَانِبَ دَارِ أَبِي أَيُّوبَ فَقَالَ نَبِيُّ اللّهِ (ص): أَيُّ بُيُوتِ أَهْلِنَا أَقْرَبُ؟ فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ: أَنَا يَا نَبِيَّ اللّهِ هٰذِهِ دَارِي وَهٰذَا بَابِي قَالَ: فَانْطَلِقْ فَهَيِّئْ لَنَا مَقِيلًا قَالَ: قُومَا عَلَى بَرَكَةِ اللّهِ تَعَالَى.(۱)

یعنی، اَنَس (رض) گفته پیغمبرخدا (ص) روبه مدینه آمد درحالیکه ردیف خود کرده بود برشتر ابوبکررا وپیغمبر (ص) جوانی ناشناس بود و ابوبکر شیخی شناخته شده، پس مردی اورا ملاقات میکرد ومیگفت ای ابابکر این کیست که جلوتو است؟ میگفت این راهنمای من است، او خیال میکرد راهنمای راه است و همانا مقصود ابوبکر راهنمای راه خیر بود، پس ناگهان اسب سواری به ایشان رسید، ابوبکر گفت ای رسولخدا، این سواره بما رسید، پیغمبر (ص) توجّه کرد وگفت خدایا برزمین بزن اورا، پس اسبش

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۷۰ و ۲۷۱.

اورا به زمین زد، سپس برخاست و صدای شیهه زد، آن فارس گفت ای پیغمبرخدا امرکن به آنچه خواسته باشی، فرمود همینجا توقّف کن مگذار اَحَدی به ما ملحق شود، اَنَس گفت اوّل روزبرپیغمبر (ص) انکاررداشت وآخرروز طرفدارا و شد، پس رسولخدا (ص) وارشد طرف حَرّه که قُبا باشد و فرستاد بسوی انصار، انصارآمدند و به هردو سلام کردند وگفتند سوارشوید درحال اَمْن واطاعت شده، پس پیغمبرخدا (ص) با ابوبکر (رض) سوارشد واطراف ایشان را گرفتند با اسلحه، پس درمدینه گفته میشد آمد پیغمبرخدا آمدپیغمبرخدا و اهل مدینه مُشرف شدند ونظاره میکردند ومیگفتند جٰاءَ نَبِیُّ اللّٰه جٰاءَ نَبِیُّ اللّٰه، پس رسولخدا (ص) مسیر طیکرد تا واردشد بطرف خانهٔ اَبُواَیّوب، پس پیغمبر (ص) خدا گفت کدام خانه‌های اهل ما نزدیکتراست اَبُواَیّوب گفت من ای پیغمبر، این خانهٔ من است و این درب خانهٔ من است، رسولخدا (ص) فرمود برو برای ما جای خواب قَیْلُوله‌ای فراهم کن، اَبُواَیّوب گفت برخیزید عَلیٰ بَرَکَةِ اللّٰه.

۷- ج عَنِ الْبَراءِ بْنِ عٰازِب (رض) قٰالَ: اشْتَرىٰ أَبُوبَكْرٍمِنْ أَبِي رَحْلاً بِثَلاثَةَعَشَرَ دِرْهَمًا وَ سٰاقَ عَنْ أَبِيبَكْرٍ حَدِيثًا فِي الْهِجْرَةِ إِلىٰ أَنْ قٰالَ: فَلَمّٰا دَنٰا أَيْ مِنّٰا سُرٰاقَةُ دَعٰا عَلَيْهِ النَّبِيُّ(ص) فَسٰاخَ فَرَسُهُ فِي الْأَرْضِ إِلىٰ بَطْنِهِ فَوَثَبَ عَنْهُ وَقٰالَ: يٰا مُحَمَّدُ قَدْعَلِمْتُ أَنَّ هٰذٰا عَمَلُكَ فٰادْعُ اللّٰهَ أَنْ يُخَلِّصَنِي مِمّٰا أَنٰا فِيهِ وَلَكَ عَلَيَّ لَأُعَمِّيَنَّ عَلىٰ مَنْ وَرٰائِي وَهٰذِهِ كِنٰانَتِي فَخُذْ سَهْمًا مِنْهٰا فَإِنَّكَ سَتَمُرُّ عَلىٰ إِبِلِي وَ غِلْمٰانِي بِمَكٰانِ كَذٰا وَكَذٰا فَخُذْمِنْهٰا حٰاجَتَكَ فَقٰالَ: لاٰحٰاجَةَ لَنٰا فِي إِبِلِكَ، فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ لَيْلاً فَتَنٰازَعُوا أَيُّهُمْ يَنْزِلُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَقٰالَ: أَنْزِلُ عَلىٰ بَنِي النَّجّٰارِ أَخْوٰالِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ أُكْرِمُهُمْ بِذٰلِكَ فَصَعِدَ الرِّجٰالُ وَالنِّسٰاءُ فَوْقَ الْبُيُوتِ وَ تَفَرَّقَ الْغِلْمٰانُ وَالْخَدَمُ فِي الطُّرُقِ يُنٰادُونَ يٰا مُحَمَّدُ يٰا رَسُولَ اللّٰهِ يٰا مُحَمَّدُ يٰا رَسُولَ اللّٰهِ(۱)

یعنی، از بَرٰاءِ بْنِ عٰازِب روایت شده که گفت ابوبکر از پدرم زینی به سیزده درهم خرید و حدیث خودرا کشانید دربارهٔ هجرت تا آنکه

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۷۱ و ۲۷۲.

گفت چون سُراقه به ما نزدیک شد پیغمبر (ص) علیه او دعا کرد که اسبش در زمین فرورفت تا شکم، پس از روی آن بَرْجَست وگفت یا مُحَمَّد دانستم که این پیش آمد از عمل تو است، پس دعا کن خدا مرا خلاص کند از این گرفتاری و بر عهده میگیرم که هرکس از عقب من آمد او را متحیّر سازم و این جعبهٔ تیر من است تیری از آن بگیر و تو بزودی بر شتران و غلامان من خواهی گذشت در فُلان مکان حاجت را از آنجا برگیر، پیغمبر (ص) فرمود: ما را حاجتی در شتران تو نباشد، پس قدم به مدینه گذاشتیم در شب و مردم نزاع میکردند که رسول خدا (ص) بر که وارد شود فرمود بر بَنِی النَّجّار وارد میشوم که دائی‌های عَبْدُالْمُطَّلِب میباشند، ایشان را با این عنوان گرامی میدارم، پس مردان و زنان بالای خانه‌ها (برای تماشا) رفتند و اطفال و خادمان در راهها ندا میکردند یا مُحَمَّد یا رَسُولَ اللّٰه یا مُحَمَّد یا رَسُولَ اللّٰه. (چون رسول خدا ص به مدینه وارد شد مدینه به هیجان و موج آمد برای خوشحالی و سرور، امّا مردان کامل اسلحه برخود بستند و به استقبال شتافتند و به رسول خدا(ص) مانند هالهٔ ماه بر ماه احاطه کردند و امّا کودکان و خادمان در میان خیابانها وکوچه‌ها فریاد میکردند یا مُحَمَّد یا رَسُولَ اللّٰه آگاه باش ما همه پیروان و یاران و دوستان و مخلصان توئیم، و اَمّا ضُعَفاء و نِسوان بالای غرفه‌ها و پشت بامها دم گرفته و با هم همصدا میگفتند:

طَلَعَ الْبَدْرُ عَلَیْنا مِنْ ثَنِیّاتِ الْوَداع
وَجَبَ الشُّکْرُ عَلَیْنا ما دَعا لِلّٰهِ داع
أَیُّهَا الْمَبْعُوثُ فِینا جِئْتَ بِالْأَمْرِ الْمُطاع

جَزاهُمَا اللّٰهُ أَحْسَنَ الْجَزاء. که در این اشعار به فارسی تقریباً" چنین اظهار میدارند:

شد درخشان ماه تابان شهر یثرب شد فروزان
گشت واجب شکر یزدان بر تمام حقّ پرستان
ایکه مبعوثی تو بر ما آمدی با حکم قرآن
ما مطیع امر و نهیت جملگی در زیر فرمان)

٨ـ ج عَنِ الْبَرَاءِ (رض) قالَ: أَوَّلُ مَنْ قَدِمَا لْمَدِينَةَ عَلَيْنا مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ وَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَكانا يُقْرِئانِ النّاسَ فَقَدِمَ بِلالٌ وَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقّاصٍ وَ عَمّارُبْنُ ياسِرٍ ثُمَّ قَدِمَ عُمَرُبْنُ الْخَطّابِ فِي عِشْرِينَ مِنْ أَصْحابِ النَّبِيِّ (ص) ثُمَّ قَدِمَ النَّبِيُّ (ص) فَما رَأَيْتُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَرِحُوا بِشَيْءٍ فَرَحَهُمْ بِرَسُولِ اللّهِ (ص) حَتّى جَعَلَ الإِماءُ يَقُلْنَ قَدِمَ رَسُولُ اللّهِ (ص).(١)

يعنى، از بَراء (رض) روايت شده كه گفت اوّل كسيكه برما اهل مدينه قدم گذاشت مُصْعَب بْنِ عُمَيْر و اِبْنِ اُمّ مَكْتُوم بودند و اينان قرائت قرآن به مردم مى‌آموختند، پس از آن بَلال و سَعْدِبْنِ اَبى‌وَقّاص و عَمّارِ بْنِ ياسِر واردشدند، سپس عُمَربْنِ‌خَطّاب درميان بيست نفراز اصحاب پيغمبر واردشد، سپس پيغمبر (ص) واردشد ومن اهل مدينه را نديدم به‌چيزى خوشحال شوندمانندخوشحالى به‌ورود رسول‌خدا(ص) تا آن اندازه‌كه‌كنيزان ميگفتند رسول‌خدا (ص) واردشد.

هجرة أصحاب السّفينة

١ـ ج عَنْ أَبِي مُوسى (رض) قالَ: بَلَغَنا مَخْرَجُ رَسُولِ اللّهِ (ص) وَنَحْنُ بِالْيَمَنِ فَخَرَجْنا مُهاجِرِينَ إِلَيْهِ أَنَا وَ أَخَوانِ لِي أَنَا أَصْغَرُهُما أَحَدُهُما أَبُوبُرْدَةَ وَ الآخَرُ أَبُورُهْمٍ فِي بِضْعٍ وَخَمْسِينَ رَجُلاً مِنْ قَوْمِي فَرَكِبْنا سَفِينَةً فَأَلْقَتْنا إِلَى النَّجاشِيِّ بِالْحَبَشَةِ فَوَجَدْنا جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طالِبٍ وَأَصْحابَهُ عِنْدَهُ فَقالَ جَعْفَرٌ: إِنَّ النَّبِيَّ (ص) بَعَثَنا هٰهُنا وَ أَمَرَنا بِالإِقامَةِ فَأَقِيمُوا مَعَنا فَأَقَمْنا مَعَهُ حَتّى قَدِمْنا جَمِيعاً فَوافَقْنا رَسُولَ اللّهِ (ص) حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ فَأَسْهَمَ لَنا أَوْقالَ أَعْطانا مِنْها وَ ما قَسَمَ لِأَحَدٍ غابَ عَنْ فَتْحِ خَيْبَرَ مِنْها شَيْئاً إِلّا لِأَصْحابِ سَفِينَتِنا مَعَ جَعْفَرٍ وَ أَصْحابِهِ فَقَسَمَ لَهُمْ مَعَهُمْ، فَقالَ بَعْضُ النّاسِ لَنا: نَحْنُ سَبَقْناكُمْ بِالْهِجْرَةِ، فَدَخَلَتْ أَسْماءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ عَلى حَفْصَةَ (رض) تَزُورُها فَدَخَلَ عُمَرُ عَلَيْهِما فَقالَ: مَنْ هٰذِهِ؟ فَقالَتْ: أَسْماءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ فَقالَ

---

(١) التاج الجامع للاصول/ ج٣/ص ٢٧٢ و ٢٧٣.

عُمَرُ: اَلْحَبَشِيَّةُ هٰذِهِ الْبَحْرِيَّةُ هٰذِهِ فَقالَتْ أَسْماءُ: نَعَمْ، فَقالَ عُمَرُ: سَبَقْناكُمْ بِالْهِجْرَةِ فَنَحْنُ أَحَقُّ بِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) مِنْكُمْ فَغَضِبَتْ وَقالَتْ: كَذَبْتَ يا عُمَرُ كَلّا وَاللّٰهِ كُنْتُمْ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) يُطْعِمُ جائِعَكُمْ وَيَعِظُ جاهِلَكُمْ وَكُنّا فِي أَرْضِ الْبُعَداءِ الْبُغَضاءِ فِي الْحَبَشَةِ وَذٰلِكَ فِي اللّٰهِ وَفِي رَسُولِهِ، وَايْمُ اللّٰهِ لا أَطْعَمُ طَعامًا وَلا أَشْرَبُ شَرابًا حَتّىٰ أَذْكُرَ ما قُلْتَ لِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَنَحْنُ كُنّا نُؤْذىٰ وَنَخافُ وَسَأَذْكُرُ ذٰلِكَ لِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَأَسْأَلُهُ وَاللّٰهِ لا أَكْذِبُ وَلا أَزِيغُ وَلا أَزِيدُ عَلىٰ ذٰلِكَ. فَلَمّا جاءَ النَّبِيُّ (ص) قُلْتُ: يا نَبِيَّ اللّٰهِ إِنَّ عُمَرَ قالَ كَذا وَكَذا فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَيْسَ بِأَحَقَّ بِي مِنْكُمْ وَلَهُ وَلِأَصْحابِهِ هِجْرَةٌ واحِدَةٌ وَلَكُمْ أَنْتُمْ أَهْلَ السَّفِينَةِ هِجْرَتانِ.(۱)

یعنی، از ابی‌موسیٰ (رض) روایت شده که گفت به‌ما رسید خارج شدن رسول‌خدا (ص) ازمکّه درحالیکه‌ما در یَمَن بودیم، پس بیرون آمدیم برای هجرت به‌سوی او، من و دوبرادرانم که من کوچکتر ایشان بودم یکی ازایشان اَبُوبُرْده ودیگری اَبُورُهْم درمیان پنجاه‌وچند نفرازقومم و سوارکشتی شدیم وکشتی ما را به‌طرف نَجاشِیّ درحَبَشه افکند، پس، جَعْفَربْنِ اَبوطالِب واصحاب اورا یافتیم و جعفرگفت که‌پیغمبر (ص) ما را اینجا فرستاده و امربه‌ماندن کرده، پس شما بمانید پس ما با او ماندیم تاهمگی به‌خدمت رسول‌خدا (ص) رسیدیم هنگامیکه خَیْبَر را فتح کرده‌بود و برای ما سهمی قراردادو برای کسیکه غایب ازخَیْبَر بودچیزی تقسیم‌نکرد مگربرای یارانِ‌هم‌کشتیِ‌ما با جعفرو یارانش، پس برای ایشان نیزقسمت قرارداد. بعضی‌ازمردم به‌ما گفتند ما به‌هجرت ازشما پیشی گرفتیم، پس اَسْماء بِنْتِ عُمَیْس برحَفْصه واردشد برای زیارتِ او که عُمَر واردشد وگفت این زن کیست؟ حَفْصه گفت این اَسْماء بِنْتِ عُمَیْس است، عُمَرگفت آن حَبَشِیّه آن بَحْرِیّه؟ اَسْماء گفت بلی، عُمَر گفت ما ازشما [در هجرت] سبقت گرفتیم و ما ازشما سزاوارتریم به‌رسول‌خدا (ص)، اسماء غضب کرد وگفت ای عُمَر دروغ گفتی، نه‌چنین است شما با رسول‌خدا (ص) بودید، گرسنهٔ شما را طعام‌میداد وجاهل شما را پند ولی ما درزمین دوردشمن بودیم در

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۷۳ و ۲۷۴.

حَبَشه و این دررا هِخدا و رسول او بود. وقَسَم به‌خدا طعامی نمیخورم و آبی نمی‌آشامم تا آنچه‌گفتی به‌رسول بگویم‌وما اذیّت میشدیم وترسانده میشدیم و بزودی آنچه‌را گفتی برای رسولخدا (ص) ذکرخواهم‌کرد و از او پرسش خواهم‌نمود و دروغ نمی‌گویم‌و به‌کجی نمی‌گرایم و برآن زیادنمیکنم، پس‌چون پیغمبر (ص) آمد، گفتم ای پیغمبرِخدا، عُمَر چنین وچنان گفت، رسولخدا (ص) فرمود او به‌من سزاوارترازشما نیست، برای او وهمراهانش یک هجرت است و برای شما اهل کشتی دوهجرت است.

رأی النّبیّ(ص) فی أمور الدّنیا

۱ـ ج عَنْ أَبِی حُمَیْدٍ (رض) قالَ: خَرَجْنا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) غَزْوَةَ تَبُوکَ فَأَتَیْنا وادِیَ الْقُرٰی عَلٰی حَدِیقَةٍ لِامْرَأَةٍ، فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اخْرُصُوها فَخَرَصْناها وَ خَرَصَها رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَشَرَةَ أَوْسُقٍ وَ قالَ لِلْمَرْأَةِ: أَحْصِیها حَتّٰی نَرْجِعَ إِلَیْکِ إِنْ شاءَ اللّٰهُ وَ انْطَلَقْنا حَتّٰی قَدِمْنا تَبُوکَ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): سَتَهُبُّ عَلَیْکُمُ اللَّیْلَةَ رِیحٌ شَدِیدَةٌ فَلایَقُمْ فِیها أَحَدٌ مِنْکُمْ فَمَنْ کانَ لَهُ بَعِیرٌ فَلْیَشُدَّ عِقالَهُ فَهَبَّتْ رِیحٌ شَدِیدَةٌ فَقامَ رَجُلٌ فَحَمَلَتْهُ الرِّیحُ حَتّٰی أَلْقَتْهُ بِجَبَلَیْ طَیِّءٍ وَ جاءَ رَسُولُ ابْنِ الْعَلْماءِ صاحِبِ أَیْلَةَ إِلٰی رَسُولِ اللّٰهِ (ص) بِکِتابٍ وَ أَهْدٰی لَهُ بَغْلَةً بَیْضاءَ فَکَتَبَ إِلَیْهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَ أَهْدٰی لَهُ بُرْدًا ثُمَّ رَجَعْنا حَتّٰی قَدِمْنا وادِیَ الْقُرٰی فَسَأَلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) الْمَرْأَةَ عَنْ حَدِیقَتِها کَمْ بَلَغَ ثَمَرُها فَقالَتْ: عَشَرَةَ أَوْسُقٍ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنِّی مُسْرِعٌ فَمَنْ شاءَ مِنْکُمْ فَلْیُسْرِعْ مَعِی وَ مَنْ شاءَ فَلْیَمْکُثْ فَخَرَجْنا حَتّٰی أَشْرَفْنا عَلَی الْمَدِینَةِ فَقالَ: هٰذِهِ طابَةُ وَ هٰذا أُحُدٌ وَ هُوَ جَبَلٌ یُحِبُّنا وَنُحِبُّهُ، ثُمَّ قالَ: إِنَّ خَیْرَ دُورِ الْأَنْصارِ دارُ بَنِی النَّجّارِ ثُمَّ دارُ بَنِی عَبْدِ الْأَشْهَلِ ثُمَّ دارُ بَنِی الْحارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ ثُمَّ دارُ بَنِی ساعِدَةَ وَ فِی کُلِّ دُورِ الْأَنْصارِ خَیْرٌ، فَلَحِقَنا سَعْدُ بْنُ عُبادَةَ فَقالَ أَبُو أُسَیْدٍ: أَلَمْ تَرَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) خَیَّرَ دُورَ الْأَنْصارِ فَجَعَلَنا آخِرًا فَأَدْرَکَ سَعْدٌ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَقالَ: یا رَسُولَ اللّٰهِ خَیَّرْتَ دُورَ الْأَنْصارِ

فَجَعَلْتَنٰا آخِرًا فَقٰالَ: أَوَلَيْسَ بِحَسْبِكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الْخِيٰارِ(۱)!

یعنی، از أَبُوحُمَيْد روایت شده که گفت با رسولخدا (ص) بیرون رفتیم به جنگ تبوک و آمدیم به وٰادِی الْقُرٰی به باغی از زنی، پس رسول خدا (ص) فرمود: این باغ را اصلاح کنید وتخمین بزنید پس تخمین زدیم و رسولخدا (ص) آنرا تخمین زد به ده وَسْق که هروسقی شصت من است، و به زن فرمود بشماره آن رسیدگی کن تا برگردیم بسوی تو إِنْشٰاءَاللّٰه، و حرکت کردیم تا واردشدیم به تبوک، پس رسول خدا (ص) فرمود: برشما امشب بادی خواهدوزید بسختی که احدی باید ازشما برنخیزد و هرکس شتری دارد باید محکم پای آنرا ببندد، پس بادسختی وزید و مردی ایستاد و باد اورا برد تا اورا انداخت به طرف کوهستان طَيّ و قاصد بزرگ فلسطین که اورا إبْنُ الْعَلْماء میگفتند آمد با نامه ای خدمت رسولخدا (ص) وبرای او قاطری سفید هدیه آورد، پس رسولخدا (ص) به سوی او نامه ای نوشت و برای او بُرْدی فرستاد، سپس برگشتیم تا واردشدیم به وٰادِی الْقُرٰی، پس رسولخدا (ص) از آنزن از باغش پرسیدکه میوهٔ آن چه قدرشد؟ گفت ده وَسْق شد، پس رسولخدا (ص) گفت من بسرعت حرکت میکنم هرکس ازشما بخواهدباید با من سرعت کند وهرکس بخواهد بماند، پس ما بیرون شدیم تا مُشْرِف برمدینه شدیم، پس رسولخدا (ص) فرمود این مدینهٔ طیّبه و این اُحُداست و این کوهی است که ما را دوست دارد و ما آنرا دوست میداریم، پس فرمود: بهترین خانه های انصار خانهٔ بَنِی النَّجّٰار است، سپس خانهٔ بَنِی عَبْدِالْأَشْهَل سپس خانهٔ بَنِی الْحٰارِث بْنِ خَزْرَج سپس خانهٔ بَنِی سٰاعِده و درتمام خانه های انصار خیراست، پس سَعْدِبْنِ عُبٰادَه به ما رسید وأَبُواُسَيْد خَزْرَجِیّ به او گفت آیا ندیدی که رسولخدا (ص) خانه های انصاررا به خیر یادکرد و ما را آخر قرارداد، پس سَعْد خدمت رسولخدا (ص) رسید وگفت يٰارَسُولَ اللّٰه خانه های انصاررا بخیریادی کردی و ما را آخرهمه قراردادی، رسولخدا (ص) فرمود: آیا کافی نیست شما را که از منتخبین هستید.

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۷۴ و ۲۷۵.

۲ـ ج عَن رافِعِ بْنِ خَدِيجٍ (رض) قالَ: قَدِمَ نَبِيُّ اللّٰهِ الْمَدِينَةَ وَهُمْ يَأْبِرُونَ النَّخْلَ فَقالَ: مَا تَصْنَعُونَ؟ قالُوا: كُنّا نَصْنَعُهُ، فَقالَ: لَعَلَّكُمْ لَوْ لَمْ تَفْعَلُوا كانَ خَيْرًا فَتَرَكُوهُ فَنَفَضَتْ أَوْ فَنَقَصَتْ فَذَكَرُوا لَهُ ذٰلِكَ فَقالَ: إِنَّما أَنا بَشَرٌ. وَفِي رِوايَةٍ: فَقالَ أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْياكُمْ.(۱)

يعنى، روايت شده از رافِعِ بْنِ خَدِيج (رض) كه گفت پيغمبر خدا (ص) وارد مدينه شد درحاليكه ايشان شكوفهٔ نر درخت خرما را به مادهٔ آن تلقيح ميكردند، پس فرمود: چه ميكنيد؟ گفتند ما همواره چنين ميكرده‌ايم، فرمود: شايد اگر اين كار را نكنيد بهتر باشد براى‌تان، پس ايشان آنرا ترك كردند، نقص حاصل شد، و اين را براى پيغمبر (ص) گفتند، فرمود: همانا من بشرم. و درروايتى فرمود: شما به امر دنياى خود داناتريد.

الباب السّادس فى معجزات النّبىّ (ص)

منها نبع الماء من بين أصابعه (ص)

۱ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ: أُتِيَ النَّبِيُّ (ص) بِإِناءٍ وَهُوَ بِالزَّوْراءِ مَعَ أَصْحابِهِ فَوَضَعَ يَدَهُ فِي الْإِناءِ فَجَعَلَ الْماءُ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصابِعِهِ فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ. وَعَنْهُ قالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) وَحانَتْ صَلاةُ الْعَصْرِ فَالْتُمِسَ الْوَضُوءُ فَلَمْ يَجِدُوهُ فَأُتِيَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِوَضُوءٍ فَوَضَعَ يَدَهُ فِي ذٰلِكَ الْإِناءِ فَأَمَرَ النّاسَ أَنْ يَتَوَضَّأُوا مِنْهُ فَرَأَيْتُ الْماءَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصابِعِهِ فَتَوَضَّأَ النّاسُ حَتّى تَوَضَّأُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ. وَعَنْهُ قالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ (ص) فِي بَعْضِ مَخارِجِهِ وَمَعَهُ ناسٌ مِنْ أَصْحابِهِ فَانْطَلَقُوا يَسِيرُونَ فَحَضَرَتِ الصَّلاةُ فَلَمْ يَجِدُوا ماءً

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۷۶.

يَتَوَضَّأُونَ فَانْطَلَقَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَجَاءَ بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ يَسِيرٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ النَّبِيُّ (ص) ثُمَّ مَدَّ أَصَابِعَهُ الْأَرْبَعَ عَلَى الْقَدَحِ ثُمَّ قَالَ: قُومُوا تَوَضَّأُوا فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ حَتَّى بَلَغُوا مَا يُرِيدُونَ مِنَ الْوُضُوءِ وَ كَانُوا سَبْعِينَ أَوْ نَحْوَهُ.(۱)

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده‌که برای پیغمبر (ص) ظرفی آوردند درحالیکه او درمحلّی بمدینه بنام زَوْرَاء با اصحابش بودند، پس دست خودرا درمیان ظرف گذاشت، پس آب از بین انگشتانش جوشیدن گرفت، پس مردم از آن وضوگرفتند. و از او روایت شده‌که گفت دیدم رسولخدا (ص) را درحالیکه نماز عصرنزدیک شده‌بود پس آب خواستند ونیافتند، پس مقداری آب برای پیغمبر (ص) آورده‌شد و او دست خودرا درآن ظرف گذاشت وامرکرد مردم ازآن وضوبگیرند ودیدم آب از بین انگشتانش جوشیدن گرفت تاآنکه‌همگی ازآن وضو گرفتند. و از او روایت شده‌که پیغمبر(ص) برای بعضی ازسفرها خارج شد وبااو عدّه‌ای ازاصحابش بودند، پس در راه‌سیرمیکردند که وقت نماز رسید وآب نیافتند، مردی رفت قدحی ازآب کمی آورد، پس پیغمبر (ص) ازآن وضوگرفت سپس انگشتانش را روی قدح کشید و فرمود: برخیزید وضوبگیرید وآن قوم وضوگرفتند و تقریبا هفتاد نفربودند.

۲- ج عَنْ جَابِرٍ (رض) قَالَ: عَطِشَ النَّاسُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ وَالنَّبِيُّ (ص) بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ فَتَوَضَّأَ فَجَهِشَ النَّاسُ نَحْوَهُ فَقَالَ: مَالَكُمْ؟ قَالُوا: لَيْسَ عِنْدَنَا مَاءٌ نَتَوَضَّأُ وَ لَانَشْرَبُ إِلَّا مَا بَيْنَ يَدَيْكَ، فَوَضَعَ يَدَهُ فِي الرَّكْوَةِ فَجَعَلَ الْمَاءُ يَفُورُ بَيْنَ أَصَابِعِهِ كَأَمْثَالِ الْعُيُونِ فَشَرِبْنَا وَ تَوَضَّأْنَا قِيلَ: كَمْ كُنْتُمْ؟ قَالَ: لَوْكُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً.

یعنی، از جابر (رض) روایت شده‌که‌گفت مردم روز حُدَیبیه‌تشنه‌شدندو درحضور پیغمبر ظرفی پوستی ازآب بود پس وضوگرفت، و مردم به‌طرف او هجوم‌آوردند، پس فرمود چه‌شده؟ گفتند نزدما آب نیست

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۷۶ و ۲۷۷و المصنف /ج۱۱/ ص ۲۷۶.

که وضوبگیریم وبیاشامیم مگرآنچه درحضورما است ، پس او دست خودرا درمیان ظرف گذاشت و آب ازبین انگشتانش فوران کرد مانندچشمه‌ها ، پس آشامیدیم و وضوگرفتیم ، گفته‌شد شما چه‌قدر بودید ، گفت اگرصدهزار بودیم ما را کفایت میکرد ولیکن هزار و پانصدنفر بودیم .

و منها تکثیر الماء القلیل ببرکته (ص)

۱- ج عَنِ الْبَرَاءِ (رض) قَالَ: كُنَّا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً وَالْحُدَيْبِيَةُ بِئْرٌ فَنَزَحْنَاهَا حَتّٰى لَمْ نَتْرُكْ فِيهَا قَطْرَةً فَجَلَسَ النَّبِيُّ (ص) عَلٰى شَفِيرِ الْبِئْرِ فَدَعَا بِمَاءٍ فَمَضْمَضَ وَمَجَّ فِي الْبِئْرِ فَمَكَثْنَا غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ اسْتَقَيْنَا حَتّٰى رَوِينَا وَرَوَتْ أَوْ صَدَرَتْ رَكَائِبُنَا(۱)!

یعنی، از بَرَاء (رض) روایت شده که گفت ما روزحُدَیْبیه هزار و چهارصد بودیم وحُدَیْبیه چاهی است ، ما آب آنرا کشیدیم تا آنکه قطره‌ای درآن نماند ، پس پیغمبر (ص) برکنارچاه نشست وآب خواست و مضمضه کرد و درچاه افکند ، پس خیلی درنگ نکردیم سپس آب کشیدیم تا سیراب شدیم ومرکوبهای ما سیراب شدند .

۲- ج عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رض) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (ص) فِي مَسِيرٍ وَجَعَلَنِي فِي رَكُوبٍ بَيْنَ يَدَيْهِ فَعَطِشْنَا عَطَشًا شَدِيدًا فَبَيْنَمَا نَحْنُ نَسِيرُ إِذَا نَحْنُ بِامْرَأَةٍ سَادِلَةٍ رِجْلَيْهَا بَيْنَ مَزَادَتَيْنِ فَقُلْنَا لَهَا : أَيْنَ الْمَاءُ ؟ فَقَالَتْ : إِنَّهُ لَامَاءَ ، فَقُلْنَا كَمْ بَيْنَ أَهْلِكِ وَبَيْنَ الْمَاءِ ؟ قَالَتْ : يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ ، فَقُلْنَا انْطَلِقِي إِلٰى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) ، قَالَتْ :وَمَا رَسُولُ اللّٰهِ ، فَلَمْ نُمَلِّكْهَا مِنْ أَمْرِهَا حَتّٰى اسْتَقْبَلْنَا بِهَا النَّبِيَّ (ص) فَحَدَّثَتْهُ بِمِثْلِ الَّذِي حَدَّثَتْنَا غَيْرَ أَنَّهَا حَدَّثَتْهُ أَنَّهَا مُؤْتِمَةٌ فَأَمَرَ بِمَزَادَتَيْهَا فَمَسَحَ بِالْعَزْلَاوَيْنِ فَشَرِبْنَا عِطَاشًا أَرْبَعِينَ رَجُلًا حَتّٰى رَوِينَا فَمَلَأْنَا كُلَّ قِرْبَةٍ مَعَنَا وَإِدَاوَةٍ ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ نَسْقِ بَعِيرًا وَهِيَ تَكَادُ تَنِضُّ مِنَ الْمِلْءِ ، ثُمَّ قَالَ: هَاتُوا مَاعِنْدَكُمْ فَجُمِعَ لَهَا مِنَ الْكِسَرِ وَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۷۸.

التَّمْرِ حَتّیٰ أَتَتْ أَهْلَهَا فَقَالَتْ : لَقِيتُ أَسْحَرَ النّاسِ أَوْ هُوَ نَبِيٌّ كَمَا زَعَمُوا فَهَدَى اللّٰهُ ذٰلِكَ الصِّرْمَ بِتِلْكَ الْمَرْأَةِ فَأَسْلَمَتْ وَ أَسْلَمُوا!(۱)

یعنی، روایت شده از عِمرانِ بْنِ حُصَیْن که گفت : با پیغمبر (ص) بودیم درمسافرتی و مرا در مرکوبی جلوخودش قرار داد ،پس عطش سختی به ما رسید ، پس دربین اینکه سیرمیکردیم ناگهان زنی را دیدیم که پاهای خودرا آویزان کرده بود بین دوخیک ، پس به او گفتیم آب کجا است ؟ گفت : آب نیست ، گفتیم بین خانواده ات و بین آب فاصله است ، گفت یکروزُشب ، پس گفتیم برَویم به سوی رسولخدا (ص)، گفت رسولخدا (ص) چیست ؟ پس با ختیارخودش او را نگذاشتیم واورا خدمت پیغمبر (ص) بردیم ، پس با پیغمبر گفتاری مانندگفتارِبا ما سخن گفت جُزاینکه گفت یتیم دارم ،پس پیغمبر (ص) امرکرد دومَشک زیرپای اورا آوردند وآنها را مسح کرد ، پس ما آشامیدیم برای تشنگی چهل مرد تا سیراب شدیم و هرمَشکی و ظرفی بود پرکردیم جُزآنکه بهشتر آب ندادیم و مَشگها نزدیک بود ازپری پاره شود ، سپس فرمود بیاورید آنچه نزدشما است ،پس برای او پاره های نان وخرما جمع شد تاآنکه به خانواده اش رفت و گفت ساحرترین مردم را ملاقات کردم ویا پیغمبری را چنانچه گمان دارند ، پس خدا آنقوم را ببرکت آنزن هدایت کرد و اسلام آورد و آنان اسلام آوردند (نویسنده گوید من اخبار این باب را نه ردّ میکنم ونه حکم به صحّت آنها ، زیرا اوّلاً با هم اختلاف دارد و ثانیاً عبارت آنها معقولانه نیست خصوصاً خبرچهارم . باضافه ازآیات قرآن استفاده میشودکه با وجود معجزهٔ قرآن نیازی به معجزهٔ دیگر نیست.)

و منها تکثیر الطّعام حتیّ وفی بالقوم و زاد

۱- ج عَنْ أَنَسٍ (رض) يَقُولُ: قَالَ أَبُو طَلْحَةَ لِأُمِّ سُلَيْمٍ : لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) ضَعِيفًا أَعْرِفُ فِيهِ الْجُوعَ فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَيْءٍ ؟

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۷۸ و ۲۷۹.

قالَتْ: نَعَمْ فَأَخْرَجَتْ أقْراصاً مِنْ شَعيرٍ ثُمَّ أَخْرَجَتْ خِماراً لَها فَلَفَّتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ يَدِي وَ لاثَتْنِي بِبَعْضِهِ ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلىٰ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَذَهَبْتُ فَوَجَدْتُهُ فِي الْمَسْجِدِ وَ مَعَهُ النّاسُ فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ فَقالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَرْسَلَكَ أَبُوطَلْحَةَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، قالَ: بِطَعامٍ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) لِمَنْ مَعَهُ: قُومُوا فَانْطَلَقَ وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ حَتّٰى جِئْتُ أَباطَلْحَةَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقالَ أَبُوطَلْحَةَ: يا أُمَّسُلَيْمٍ قَدْجاءَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِالنّاسِ وَلَيْسَ عِنْدَنا ما نُطْعِمُهُمْ فَقالَتْ: اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَانْطَلَقَ أَبُوطَلْحَةَ إِلىٰ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَجاءَ مَعَهُ فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): هَلُمّي يا أُمَّسُلَيْمٍ ما عِنْدَكِ فَأَتَتْ بِذٰلِكَ الْخُبْزِ فَأَمَرَبِهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَفُتَّ وَ عَصَرَتْ أُمُّسُلَيْمٍ عُكَّةً فَأَدَمَتْهُ ثُمَّ قالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فِيهِ ما شاءَ اللّٰهُ أَنْ يَقُولَ، ثُمَّ قالَ: ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتّٰى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قالَ: ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتّٰى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قالَ: ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتّٰى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قالَ: ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فَأَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَ شَبِعُوا وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ أَوْ ثَمانُونَ رَجُلاً.(۱)

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که میگفت اَبُوطَلْحَه شوهر ما درش به اُمّسُلَیْم گفت من صدای رسولخدا (ص) را ضعیف شنیدم و گرسنگی در او حس کردم آیا نزدتو چیزی هست؟ او گفت آری، پس چند گردهٔ نانِ جو بیرون آورد و چادری آورد و نانها را بهمقداری از آن پیچید سپس آنرا بست بهزیربغل من و مرا فرستاد نزدرسول خدا (ص)، من رفتم اورا درمسجدیافتم و مردم بااوبودند و بر سرایشان ایستادم، رسولخدا (ص) فرمود اَبُوطَلْحه‌تورا فرستاده؟ گفتم: بلی، فرمود باطعام، گفتم: بلی، پس رسولخدا (ص) به‌کسانی که‌بااوبودند فرمود برخیزید، پس رسولخدا (ص) بهراه افتادو من جلوی ایشان بهراه افتادم تاآمدم نزدابوطلحه وبهاو خبردادم، ابوطلحه بهاُمّسُلَیْم گفت که‌رسولخدا (ص) با مردم آمد ونزدما طعامی

(۱) التاج الجامع‌للاصول/ ج۳/ص ۲۷۹ و ۲۸۰.

برای ایشان نیست، اُمّ سُلَیم گفت خدا ورسول او داناترند، پس اَبُوطَلحه رفت خدمت پیغمبر (ص) وبا او آمد، رسولخدا (ص) فرمود: ای اُمّ سُلَیم چه داری؟ اُمّ سُلَیم نانها را آورد، رسولخدا (ص) امر کرد نانها را تکّه کردند، و اُمّ سُلَیم ظرف روغن را فشار داد وروغن آمد، رسولخدا (ص) درباره آن چیزی که خدا خواسته باشد گفت، سپس فرمود اذن بده ده نفر بیایند، پس اذن داد آمدند و خوردند و سیر شدند و بیرون شدند، سپس فرمود ده نفر را اذن بده، پس اذن داد، آمدند خوردند تا سیر شدند وخارج شدند، سپس فرمود: ده نفر دیگر، پس همهٔ قوم خوردند تا سیر شدند و آنقوم هفتاد نفر ویا هشتاد نفر بودند.

۲- ج عَنْ جَابِر (رض) قَالَ: لَمَّا حُفِرَ الْخَنْدَقُ رَأَيْتُ بِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) خَمَصًا شَدِيدًا فَانْكَفَأْتُ إِلَى امْرَأَتِي فَقُلْتُ: هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ فَإِنِّي رَأَيْتُ بِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) خَمَصًا شَدِيدًا فَأَخْرَجَتْ إِلَيَّ جِرَابًا فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ وَلَنَا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ فَذَبَحْتُهَا وَ طَحَنَتْ الشَّعِيرَ فَفَرَغَتْ إِلَى فَرَاغِي وَ قَطَّعْتُهَا فِي بُرْمَتِهَا ثُمَّ وَلَّيْتُ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقَالَتْ: لَاتَفْضَحْنِي بِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ بِمَنْ مَعَهُ فَجِئْتُهُ فَسَارَرْتُهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ ذَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا وَطَحَنَّا صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ كَانَ عِنْدَنَا فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ فَصَاحَ النَّبِيُّ (ص) فَقَالَ: يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ إِنَّ جَابِرًا قَدْ صَنَعَ سُورًا فَحَيَّ هَلًا بِكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَاتُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَ لَاتَخْبِزُنَّ عَجِينَكُمْ حَتَّى أَجِيءَ فَجِئْتُ وَ جَاءَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَقْدُمُ النَّاسَ حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي فَقَالَتْ: بِكَ وَ بِكَ فَقُلْتُ: قَدْ قُلْتُ الَّذِي قُلْتِ فَأَخْرَجَتْ لَهُ عَجِينًا فَبَصَقَ فِيهِ وَبَارَكَ ثُمَّ عَمَدَ إِلَى بُرْمَتِنَا فَبَصَقَ فِيهَا وَبَارَكَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): ادْعِي خَابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعَكِ وَاقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُمْ وَ لَاتُنْزِلُوهَا وَ هُمْ أَلْفٌ فَأُقْسِمُ بِاللّٰهِ لَقَدْ أَكَلُوا حَتَّى تَرَكُوهُ وَ انْحَرَفُوا وَ إِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كَمَا هِيَ وَ إِنَّ عَجِينَنَا لَيُخْبَزُ كَمَا هُوَ.(۱)

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که گفت زمانیکه خندق کنده میشد

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۸۰ و ۲۸۱.

رسولخدا (ص) را دیدم کهشدیداً گرسنهاست ، برگشتم نزد زنم و گفتم آیا چیزی داریم زیرا بهرسولخدا (ص) گرسنگی شدیدی دیدم پس او ظرفی را بیرون آورد که درآن صاعی ازجو بود وبزکوچکی داشتیم کهآنرا ذبح کردیم وجو را آسیاکردم واز کارمفارغ شدم و بزرا قطعهقطعه درظرف طبخ انداختم، سپس برگشتم خدمت رسولخدا (ص)، عیالم گفت مرا رسوانکنی نزدرسولخدا (ص) وکسیکه با اوست ، پس خدمت رسولخدا (ص) آمدم وبااو آهسته سخن گفتم و گفتم یا رَسُولَ اللّٰه ما حیوان کوچکی را ذبح کردیم و صاعی از جو را آسیا کردیم، پس تو و نفراتی با خودت بیائید ،پس پیغمبر (ص) صدا را بلندکرد وگفت ای اهل خندق جابرطعامی مهیّا کرده بیائید، پس رسولخدا (ص) فرمود: دیگ خودرا پائین نیاورید و خمیرخودرا نپزید تا بیایم، پس آمدم ورسولخدا (ص) درجلوی مردم آمد، تا نزدزنم آمدم، پس زن گفت فلان فلان شده مگر چه گفتی؟ من گفتم آنچهتوگفتی من گفتم، پس خمیررا برایرسولخدا (ص) بیرون آورد، او باآب دهان تبرّک کرد، سپس نزددیگ رفت و آنرا تبرّک کرد، سپس رسولخدا (ص) فرمود: نان پزی را بخواهکه با تو بپزد و قدحی از دیگ بردارید و آنرا پائین نیاورید درحالیکه مردمهزارنفربودند، پس بخدا قسم آنرا خوردند و برگشتند و بدرستیکه دیگ ماهچنانکهبود میجوشید و خمیرما چنانکهبود پخته میشد.

۳ـ ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَوْ أَبِي سَعِيدٍ (رض) قَالَ: لَمَّا كَانَ غَزْوَةُ تَبُوكَ أَصَابَ النَّاسَ مَجَاعَةٌ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللّٰهِ لَوْأَذِنْتَ لَنَا فَنَحَرْنَا نَوَاضِحَنَا فَأَكَلْنَا وَ ادَّهَنَّا فَقَالَ: افْعَلُوا . فَجَاءَ عُمَرُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنْ فَعَلْتَ قَلَّ الظَّهْرُ وَلٰكِنِ ادْعُهُمْ بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ ثُمَّ ادْعُ اللّٰهَ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالْبَرَكَةِ لَعَلَّ اللّٰهَ يَجْعَلُ فِي ذٰلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): نَعَمْ، فَدَعَا بِنِطَعٍ فَبَسَطَهُ ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِكَفِّ ذُرَةٍ وَ يَجِيءُ الْآخَرُ بِكَفِّ تَمْرٍ وَ يَجِيءُ الْآخَرُ بِكِسْرَةٍ حَتَّى اجْتَمَعَ عَلَى النِّطَعِ مِنْ ذٰلِكَ شَيْءٌ يَسِيرٌ ،قَالَ: فَدَعَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلَيْهِ بِالْبَرَكَةِ ثُمَّ قَالَ: خُذُوا فِي أَوْعِيَتِكُمْ ،

قَالَ: فَأَخَذُوا فِی أَوْعِیَتِهِمْ حَتَّی مَا تَرَکُوا فِی الْعَسْکَرِ وِعَاءً إِلَّا مَلَأُوهُ، قَالَ: فَأَکَلُوا حَتَّی شَبِعُوا وَ فَضَلَتْ فَضْلَةٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ أَنِّی رَسُولُ اللّٰهِ لَایَلْقَی اللّٰهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَیْرَ شَاکٍّ فَیُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ.(۱)

یعنی، از ابوهریره ویا از ابوسعید (رض) روایت شده که گفت: چون جنگ تبوک شد مردم را گرسنگی فرا گرفت، گفتند یا رَسُولَ اللّٰه اگر اذن بدهی به ما شترهای آبکش خودرا نحرکنیم و بخوریم و روغن‌مالی کنیم، فرمود بکنید، پس عُمَر آمد و گفت یا رَسُولَ اللّٰه اگر این کار را بکنی شتر کم‌میشود ولیکن ایشان را بخوان که زیادی زادِ خودرا بیاورند، سپس دعا کن وخدا را بخوان که آن زیادی توشه برکت کند شاید خدا درآن برکت قرار دهد، پس رسول‌خدا (ص) گفت خوبست و سفره‌ای را خواست و پهن کرد و زیادی توشه‌های آنان را خواست، پس مردی کفی از ذُرَّت آورد و مردی کفی از خرما آورد و مردی نانهای پاره‌ای آورد تا برآن سفره مقداری کمی جمع‌شد، پس رسول‌خدا (ص) دعا کرد و برکت خواست، سپس فرمود بگیرید درظرفهای خود، گوید پس گرفتند درمیان ظرفهای خود تا آنکه درمیان لشکر ظرفی نماند مگرآنکه پرکردند وخوردند تا سیرشدند و مقداری زیاد ماند، پس رسول‌خدا گفت: شهادت میدهم که خدائی نیست جُزاو و من رسول اویم و با این دوشهادت هیچ بنده‌ای خدا را ملاقات نکند که شکّ نداشته باشد که از بهشت محجوب ماند.(یعنی داخل بهشت گردد).

۴– ج عَنْ جَابِرٍ (رض) أَنَّ رَجُلاً أَتَی النَّبِیَّ (ص) یَسْتَطْعِمُهُ فَأَطْعَمَهُ شَطْرَ وَسْقِ شَعِیرٍ فَمَا زَالَ الرَّجُلُ یَأْکُلُ مِنْهُ وَ زَوْجَتُهُ وَضَیْفُهُمَا حَتَّی کَالَهُ فَأَتَی النَّبِیَّ (ص) فَقَالَ: لَوْلَمْ تَکِلْهُ لَأَکَلْتُمْ مِنْهُ وَ لَقَامَ لَکُمْ.

وَ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ (رض) قَالَ: کُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) نَتَدَاوَلُ فِی قَصْعَةٍ عَنْ غُدْوَةٍ حَتَّی اللَّیْلِ یَقُومُ عَشَرَةٌ وَ یَقْعُدُ عَشَرَةٌ قُلْنَا: فَمَا کَانَتْ تُمَدُّ قَالَ: مِنْ أَیِّ شَیْءٍ تَعْجَبُ مَا کَانَتْ تُمَدُّ إِلَّا مِنْ هٰهُنَا وَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۸۱ و ۲۸۲.

أَشارَ بِيَدِهِ نَحْوَ السَّماءِ [۱]

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که مردی خدمت رسولخدا (ص) آمد طعام خواست، به او مقدار چند منی جو داد، پس همواره آنمرد وزن او و میهمانهای آنان از آن میخوردند تا آنکه آنرا بکیل درآورد پس آمد خدمت رسولخدا (ص)، حضرت به او فرمود: اگر به کیل درنیاورده بودی هر آینه از آن میخوردید و برای شما میماند.

و از سَمُرَةَ بْن جُنْدُب (رض) روایت شده که گفت با رسولخدا (ص) بودیم دریک کاسه از روز تا شب خوردیم، ده نفر برمیخاست و ده نفر دیگر مینشست، راوی گوید گفتم از چه مَدَد میشد گفت از چه تعجّب داری مَدَد نمیشد مگر از آنجا و اشاره کرد بدستش بسوی آسمان.

ومنها تكثير التّمر القليل حتّى استوفى الغرماء

۱ـ ج عَنْ جابِرٍ (رض) قالَ: تُوُفِّيَ أَبِي وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (ص) فَقُلْتُ: إِنَّ أَبِي تَرَكَ عَلَيْهِ دَيْناً وَلَيْسَ عِنْدِي إِلّا ما يُخْرِجُ نَخْلُهُ وَ لا يَبْلُغُ ما يُخْرِجُ سِنِينَ ما عَلَيْهِ فَانْطَلِقْ مَعِي لِكَيْ لا يُفْحِشَ عَلَيَّ الْغُرَماءُ فَمَشَى حَوْلَ بَيْدَرٍ مِنْ بَيادِرِ التَّمْرِ فَدَعَا اللّهَ ثُمَّ آخَرَ ثُمَّ جَلَسَ عَلَيْهِ فَقالَ: انْزِعُوهُ فَأَوْفاهُمُ الَّذِي لَهُمْ وَبَقِيَ مِثْلُ ما أَعْطاهُمْ [۲]

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که گفت پدرم وفات کرد درحالیکه بر ذمّهٔ او دین بود، پس من خدمت پیغمبر (ص) آمدم و گفتم پدرم برخود دینی گذاشته و نزد من چیزی نیست جُز آنچه حاصل درخت خرمای او باشد و آن به قدر دین او نمیرسد اگرچه چندسالی باشد، پس رسولخدا (ص) را ها افتاد با من تا اینکه طلبکاران بر من زشتگوئی نکنند، پس دور خرمن خرما گردش کرد و دعا نمود، سپس برخرمن دیگر نشست و فرمود بردارید و تقسیم کنید پس به طلب ایشان وفا کرد و مانند آنچه به ایشان داده بود باقی ماند.

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۸۲ و ۲۸۳.

و منها حنين الجذع له(ص)

۱ـ ج عَنْ جابِرٍ (رض) قالَ: كانَ الْمَسْجِدُ مَسْقُوفًا عَلىٰ جُذُوعٍ مِنْ نَخْلٍ فَكانَ النَّبِيُّ(ص) إِذا خَطَبَ يَقُومُ إِلىٰ جِذْعٍ مِنْها فَلَمّا صُنِعَ الْمِنْبَرُ فَكانَ عَلَيْهِ سَمِعْنا لِذٰلِكَ الْجِذْعِ صَوْتًا كَصَوْتِ الْعِشارِ حَتّىٰ جاءَ النَّبِيُّ (ص) فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْها فَسَكَنَتْ. وَ فِي رِوايَةٍ: فَلَمّا كانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ وَ رُفِعَ إِلَى الْمِنْبَرِ صاحَتِ النَّخْلَةُ صِياحَ الصَّبِيِّ. وَ فِي رِوايَةٍ: فَحَنَّ الْجِذْعُ حَنِينَ النّاقَةِ فَنَزَلَ النَّبِيُّ(ص) فَمَسَّهُ فَسَكَنَ.(۱)

يعني، از جابر (رض) روايت شده كه گفت مسجد رسول سقف آن بر شاخه و چوب درخت خرما بود، پس پيغمبر (ص) هرگاه خطبه ميخواند به يكي از ستونها تكيه ميداد، پس چون منبر ساخته شد و بالاي آن رفت شنيدم كه آن ستون چوبي صدائي مانند صداي شترده ماهه نمود تا آنكه پيغمبر (ص) آمد و دست خود بر آن نهاد كه ساكت شد. و در روايتي: چون روز جمعه شد و پيغمبر (ص) به منبر رفت درخت صدائي مانند صداي بچه كرد. و در روايتي ناله كرد مانند ناله شتر ماده، پس پيغمبر (ص) فرود آمد و آنرا مس نمود كه آرام شد.

و منها انقياد الشّجر له (ص)

۱ـ ج عَنْ جابِرٍ (رض) قالَ: سِرْنا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) حَتّىٰ نَزَلْنا وادِيًا أَفْيَحَ فَذَهَبَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَقْضِي حاجَتَهُ فَاتَّبَعْتُهُ بِإِداوَةٍ مِنْ ماءٍ فَنَظَرَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَلَمْ يَرَ شَيْئًا يَسْتَتِرُ بِهِ فَإِذا شَجَرَتانِ بِشاطِئِ الْوادِي فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِلىٰ إِحْداهُما فَأَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصانِها فَقالَ: انْقادِي عَلَيَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ فَانْقادَتْ مَعَهُ كَالْبَعِيرِ الْمَخْشُوشِ الَّذِي يُصانِعُ قائِدَهُ حَتّىٰ أَتَى الشَّجَرَةَ الْأُخْرىٰ فَأَخَذَ بِغُصْنٍ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۸۴.

مِنْ أَغْصَانِهَا فَقَالَ: انْقَادِي عَلَيَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ فَانْقَادَتْ مَعَهُ كَذٰلِكَ حَتّٰى إِذَا كَانَ بِالْمُنْتَصَفِ مِمَّا بَيْنَهُمَا لَأَمَ بَيْنَهُمَا فَقَالَ: الْتَئِمَا عَلَيَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ فَالْتَأَمَتَا. قَالَ جَابِرٌ: فَخَرَجْتُ أُحْضِرُ مَخَافَةَ أَنْ يُحِسَّ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِقُرْبِي فَيَبْتَعِدَ أَوْ فَيَتَبَعَّدَ فَجَلَسْتُ أُحَدِّثُ نَفْسِي فَحَانَتْ مِنِّي لَفْتَةٌ فَإِذَا أَنَا بِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) مُقْبِلاً وَإِذَا الشَّجَرَتَانِ قَدِ افْتَرَقَتَا فَقَامَتْ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا عَلٰى سَاقٍ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) وَقَفَ وَقْفَةً فَقَالَ بِرَأْسِهِ هٰكَذَا ثُمَّ أَقْبَلَ فَلَمَّا انْتَهٰى إِلَيَّ قَالَ: يَا جَابِرُ هَلْ رَأَيْتَ مَقَامِي؟ قُلْتُ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ(۱)

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که گفت با رسولخدا (ص) سیر کردیم تا نازل شدیم به وادی وسیعی، پس رسولخدا (ص) رفت که حاجت خود را انجام دهد (یعنی بول کند) پس من به ظرفی از آب بدنبال او رفتم، پس رسولخدا (ص) نظر کرد و چیزی را که بآن خودرا پنهان کند ندید، پس ناگاه دو درخت درکنار وادی دید، رسولخدا (ص) رفت شاخهای از شاخههای آنرا گرفت وگفت باذن خدا مطیع من باش آن شاخه مطیع شد مانند شتریکه چوب جلوی دماغ او گذاشته‌اندتا آمد نزد درخت دیگر و شاخهای از شاخههای آنرا گرفت وگفت باذن خدا مطیع من باش، پس آن نیز مطیع شد تا بوسط ومیان آن دو درخت شد وبین آنها را باذن خدا بهم وصل کرد، جابر (رض) گفت من دورشدم که مبادا رسولخدا (ص) حِسّ کند نزدیکی مرا ودورتر برود، پس نشستم وباخود سخن گفتم پس هنگامی نگذشت که رَسُولُ اللّٰه (ص) برگشت و دیدم توقّفی کرد و بسرخود اشاره کرد سپس بمن روکرد و چون رسید فرمود ای جابر آیا محل مرا دیدی؟ گفتم بلی یَا رَسُولَ اللّٰه. (نویسنده گوید این اخبار را فراهم کرده‌اند تا اثبات معجزه برای حضرت رسول نمایند، ولی مسلّم است که هرمریدی برای مراد خود میل دارد تفوّق وبرتری وکشف وکرامت ومعجزه‌ای اثبات کند چنانکه درزمان ما برای هرمرادی میسازند ولی ما ازعبارت اکثراین اخبار معجزه‌ای نمی‌یابیم).

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۸۴ و ۲۸۵.

و منها سرعة إجابة دعوته (ص)

۱ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: أَصَابَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ قَحْطٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَبَيْنَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ جُمُعَةٍ إِذْ قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَتِ الْكُرَاعُ هَلَكَتِ الشَّاءُ فَادْعُ اللَّهَ يَسْقِينَا فَمَدَّ يَدَيْهِ وَدَعَا. قَالَ أَنَسٌ: وَ إِنَّ السَّمَاءَ كَمِثْلِ الزُّجَاجَةِ فَهَاجَتْ رِيحٌ أَنْشَأَتْ سَحَابًا ثُمَّ اجْتَمَعَ ثُمَّ أَرْسَلَتِ السَّمَاءُ عَزَالِيَهَا فَخَرَجْنَا نَخُوضُ الْمَاءَ حَتَّى أَتَيْنَا مَنَازِلَنَا فَلَمْ نَزَلْ نُمْطَرُ إِلَى الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى، فَقَامَ إِلَيْهِ ذَلِكَ الرَّجُلُ أَوْ غَيْرُهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ فَادْعُ اللَّهَ يَحْبِسْهُ فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ (ص) ثُمَّ قَالَ: حَوَالَيْنَا وَ لَاعَلَيْنَا فَنَظَرْتُ إِلَى السَّحَابِ تَصَدَّعَ حَوْلَ الْمَدِينَةِ كَأَنَّهُ إِكْلِيلٌ.(۱)

یعنی، از أنس (رض) روایت شده که گفت به اهل مدینه قحطی رسید درزمان رسول خدا (ص)، پس دربین آنکه روزجمعه خطبه میخواند ناگاه مردی برخاست وگفت یَا رَسُولَ اللَّه اسبان وگوسفندان هلاک شدند، خدا را بخوان که ما را آب دهد، پس حضرت دست خودرا دراز و دعا کرد، أنس گفت آسمان مانند شیشه صاف بودکه باد به هیجان آمدو ابری ایجاد کرد سپس جمع شد و آسمان مَشکهای خودرا ریخت پس ما بیرون شدیم ودرآب فرورفتیم تا به منازل خود رسیدیم، پس همواره باران داشتیم تا جمعهٔ دیگر، پس همان مرد یا مرد دیگری برخاست وگفت یَا رَسُولَ اللَّه خانه ها خراب شد خدا را بخوان که آنرا حبس کند، پس پیغمبر (ص) تبسّم کرد وگفت خدایا به اطراف ما نه برما، پس نظرکردم به ابرها اطراف مدینه مانند إِکْلِیل که برسر بسته شده است.

و منها الإخبار بالمغيبات

۱ـ ج عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ (رض) قَالَ: بَيْنَا أَنَا عِنْدَ النَّبِيِّ (ص)

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۸۶.

إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَشَكَا إِلَيْهِ الْفَاقَةَ ثُمَّ أَتَاهُ آخَرُ فَشَكَا قَطْعَ السَّبِيلِ، فَقَالَ: يَا عَدِيُّ هَلْ رَأَيْتَ الْحِيرَةَ؟ قُلْتُ: لَمْ أَرَهَا وَقَدْ أُنْبِئْتُ عَنْهَا، قَالَ: فَإِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الْحِيرَةِ حَتَّى تَطُوفَ بِالْكَعْبَةِ لَاتَخَافُ أَحَدًا إِلَّا اللّٰهَ، قُلْتُ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِي: فَأَيْنَ دُعَّارُ طَيِّئٍ الَّذِينَ قَدْ سَعَّرُوا الْبِلَادَ، وَلَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتُفْتَحَنَّ كُنُوزُ كِسْرٰى. قُلْتُ: كِسْرَى ابْنِ هُرْمُزَ قَالَ: نَعَمْ وَلَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الرَّجُلَ يُخْرِجُ مِلْءَ كَفِّهِ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَلَايَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهُ. وَلَيَلْقَيَنَّ اللّٰهَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ يُتَرْجِمُ لَهُ فَيَقُولَنَّ لَهُ: أَلَمْ أَبْعَثْ إِلَيْكَ رَسُولًا فَيُبَلِّغَكَ فَيَقُولُ: بَلٰى، فَيَقُولُ: أَلَمْ أُعْطِكَ مَالًا وَ وَلَدًا وَ أُفْضِلْ عَلَيْكَ فَيَقُولُ بَلٰى، فَيَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ فَلَايَرٰى إِلَّا جَهَنَّمَ وَ يَنْظُرُ عَنْ يَسَارِهِ فَلَايَرٰى إِلَّا جَهَنَّمَ، فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ قَالَ عَدِيٌّ: فَرَأَيْتُ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الْحِيرَةِ حَتَّى تَطُوفَ بِالْكَعْبَةِ لَاتَخَافُ إِلَّا اللّٰهَ وَ كُنْتُ فِيمَنِ افْتَتَحَ كُنُوزَ كِسْرٰى، وَلَئِنْ طَالَتْ بِكُمْ حَيَاةٌ لَتَرَوُنَّ مَا قَالَ أَبُوالْقَاسِمِ![1]

یعنی، از عَدِيّ بْنِ حَاتَم (رض) روایت شده که گفت دربین آنگاه که نزدپیغمبر (ص) بودم ناگاه مردی آمد و از بی‌چیزی شکایت کرد سپس مرددیگری آمد وشکایت ازقطع راه نمود، پس آنحضرت فرمود: ای عَدِيّ آیا حیره‌را دیده‌ای؟ گفتم ندیده‌ام ولیکن ازآن خبر داده‌شده‌ام، فرمود اگر زندگی تو طولانی شود خواهی دید زنی‌را که‌ازحیره‌کوچ کند تاآنکه کعبه‌را طواف‌کند و از اَحَدی جُزخدا نترسد، من به‌خودگفتم پس اشرار طائفهٔطَيّئ کجا خواهندبود که‌بلاد را پرکرده‌اند، فرمود: اگرحیات تو طولانی شود خواهی دید فتح گنجهای کسریٰ را، گفتم کسریٰ پسرهرمز؟ فرمود: بلی، و اگر زندگیت‌طول بکشد خواهی دید مردی دست‌خودرا پرمیکند از طلاو نقره وکسیرا که بپذیرد نمییابد، و البتّه شما خدارا ملاقات کنید روزملاقات او درحالیکه بین خدا وبین او ترجمانی‌که‌ترجمه

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۸۷ و ۲۸۸.

کند نباشد، پس خدا به او گوید آیا بسوی تو رسول نفرستادم که بتو برساند، گوید بلی، پس بگوید آیا مال به تو ندادم آیا فرزند به تو ندادم و برتو تفضّل نکردم گوید بلی، پس نظر از راست خود کند و نبیند جز دوزخ و از چپ خود نظر کند و جز دوزخ نبیند، پس از آتش بپرهیزید واگرچه به پاره‌ای خرما باشد و هرکس نیابد پس به کلمه وسخن پاکیزه‌ای. راوی گفت پس من دیدم زنی را که از حِیرَه کوچ کرد تا طواف کعبه و از اَحَدی جزخدا نترسید وبودم درمیان جمله کسانیکه گنجهای کسریٰ را فتح کردند واگر حیات شما طولانی شود آنچه ابوالقاسم فرمود خواهید دید.

۲ـ ج عَنْ خَبّابِ بْنِ الْأَرَتِّ قالَ: شَکَوْنا إِلَی النَّبِیِّ(ص) وَ هُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لَهُ فِی ظِلِّ الْکَعْبَةِ، قُلْنا لَهُ: أَلاتَسْتَنْصِرُلَنا أَلاتَدْعُو اللّٰهَ لَنا، قالَ: کانَ الرَّجُلُ فِیمَنْ قَبْلَکُمْ یُحْفَرُلَهُ فِی الْأَرْضِ فَیُجْعَلُ فِیهِ فَیُجاءُ بِالْمِنْشارِ فَیُوضَعُ عَلی رَأْسِهِ فَیُشَقُّ بِاثْنَتَیْنِ وَ ما یَصُدُّهُ ذٰلِکَ عَنْ دِینِهِ وَ یُمْشَطُ بِأَمْشاطِ الْحَدِیدِ ما دُونَ لَحْمِهِ مِنْ عَظْمٍ أَوْ عَصَبٍ وَ ما یَصُدُّهُ ذٰلِکَ عَنْ دِینِهِ، وَاللّٰهِ لَیُتِمَّنَّ اللّٰهُ هٰذَا الْأَمْرَ حَتّٰی یَسِیرَ الرّاکِبُ مِنْ صَنْعاءَ إِلی حَضْرَمَوْتَ لایَخافُ إِلَّا اللّٰهَ أَوِ الذِّئْبَ عَلی غَنَمِهِ وَلٰکِنَّکُمْ تَسْتَعْجِلُونَ.(۱)

یعنی، روایت شده از خَبّابِ بْنِ اَرَتّ که گفت شکایت کردیم به رسول خدا (ص) درحالیکه او به بُردخود درسایۀ کعبه تکیه کرده بود و گفتیم آیا طلب نصرت برای ما نمیکنی آیا خدا را برای ما نمیخوانی، فرمود قبل از شما مردی بود که برای او زمین را می‌کندند و اورا درزمین قرارمیدادند و ارّه میآوردند وبرسر او میگذاشتند و دوپاره میکردند و این عمل اورا از دینش بازنمیداشت و با شانه‌های آهنین گوشت بدن اورا از استخوان و پی جدا میکردند و این عمل اورا از دینش بازنمیداشت بخدا قسم این امر را خدا تمام میکند تا آنکه سوار از صَنْعا تا حَضْرَمَوت سیرکند و ازجزخدا نترسد ویا برگوسفندخود ازگرگ، ولیکن شما عجله دارید.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۳/ص ۲۸۸.

۳ـ ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: يُوشِكُ إِنْ طَالَتْ بِكَ مُدَّةٌ أَنْ تَرىٰ قَوْمًا فِي أَيْدِيهِمْ مِثْلُ أَذْنَابِ الْبَقَرِ يَغْدُونَ فِي غَضَبِ اللّٰهِ وَ يَرُوحُونَ فِي سَخَطِ اللّٰهِ. وَ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِذَا هَلَكَ كِسْرىٰ فَلَا كِسْرىٰ بَعْدَهُ، وَ إِذَا هَلَكَ قَيْصَرُ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ(۱).

یعنی، از ابوهریره روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: امید است که اگر برای تو مدّتی طولانی شود ببینی قومی را که در دست‌های ایشان چیزی مانند دم گاو است (یعنی تازیانه)، صبح میکنند در غضب خدا و شب میکنند در سَخَط خدا. و فرمود: چون کسریٰ هلاک گردد کسرائی پس از او نیست و چون قیصر هلاک شود پس از او قیصری نیست و قسم به آنکه جانم بدست اوست که گنج‌های آنها را در راه خدا انفاق میکنید.

۴ـ ج عَنْ أُسَامَةَ (رض) قَالَ: أَشْرَفَ النَّبِيُّ (ص) عَلىٰ أُطُمٍ مِنَ الْآطَامِ فَقَالَ هَلْ تَرَوْنَ مَا أَرىٰ؟ إِنِّي أَرَى الْفِتَنَ تَقَعُ خِلَالَ بُيُوتِكُمْ مَوَاقِعَ الْقَطْرِ(۲).

یعنی، از أُسامه (رض) روایت شده که گفت پیغمبر (ص) بر بلندی از بلندیهای مدینه بالا رفت و فرمود: آیا می‌بینید آنچه من می‌بینم، بدرستیکه من فتنه‌ها را می‌بینم که در میان خانه‌های شما واقع میشود مانند قطرات باران.

مسمومیّته ووفاته (ص)

۱ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ امْرَأَةً يَهُودِيَّةً أَتَتْ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) بِشَاةٍ مَسْمُومَةٍ فَأَكَلَ مِنْهَا فَجِيئَ بِهَا إِلَى النَّبِيِّ (ص) فَسَأَلَهَا عَنْ ذٰلِكَ فَقَالَتْ: أَرَدْتُ لِأَقْتُلَكَ، قَالَ مَا كَانَ اللّٰهُ لِيُسَلِّطَكِ عَلىٰ ذَاكِ، قَالُوا: أَلَا نَقْتُلُهَا؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَمَا زِلْتُ أَعْرِفُهَا فِي لَهَوَاتِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص)(۳).

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که زنی یَهودیّه گوسفند مسمومی

---

(۱)، (۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ ص ۱۹۴، ۲۸۹، ۲۹۰ و ۲۹۱.

را برای رسولخدا (ص) آورد و آنحضرت از آن خورد، پس آن زن را خدمت رسول آوردند، از او از این عمل سؤال کرد؟ گفت: میخواستم ترا بکشم، فرمود: خدا ترا بر این مسلّط نمیکند، مردم گفتند آیا اورا نکشیم؟ فرمود: نه، انس گفت پس همواره اثر آن سمّ را درگوشت زیرچانهٔ رسولخدا (ص) میشناختم. (نویسنده گوید این حدیث و مانند آنرا قبلاً درکتاب طبّ ذکرنمودیم).

۲- ج عَنْ عائِشَةَ (رض) أَنَّها سَمِعَتْ رَسُولَ اللّهِ (ص) يَقُولُ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ وَهُوَ مُسْنِدٌ إِلىٰ صَدْرِها: اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي وَ ارْحَمْني وَأَلْحِقْني بِالرَّفيق. وَ عَنْها أَنَّ رَسُولَ اللّهِ (ص) كانَ بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ أَوْ عُلْبَةٌ فِيها ماءٌ فَجَعَلَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْماءِ وَيَمْسَحُ بِها وَجْهَهُ وَيَقُولُ: لا إِلٰهَ إِلَّا اللّهُ إِنَّ لِلْمَوْتِ سَكَراتٍ ثُمَّ نَصَبَ يَدَهُ فَجَعَلَ يَقُولُ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلىٰ حَتّىٰ قُبِضَ وَمالَتْ يَدُهُ(۱).

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که او شنید رسولخدا (ص) پیش از آنکه وفات کند درحالیکه بسینهٔ او تکیه کرده بود، میگفت: خدایا مرا بیامرز ورحم نما و مرا به رفیق ملحق نما. و از عایشه (رض) روایت استکه جلوی رسولخدا (ص) ظرف آبی بودکه دست خودرا داخل آن مینمود و بصورت خود میکشید ومیگفت لا إِلٰهَ إِلَّا اللّهُ محقق استکه برای موت سَکَراتی است، سپس دست خودرا بلندکرد ومیگفت دررفیق اَعْلیٰ تا قبض روح شد و دست او افتاد.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۳/ص ۲۹۲ و ۲۹۳.

کتاب التّفسیر و فضائل القرآن

و فیه خمسة أبواب

الباب الأوّل فی فضائل القرآن و حاملیه و معلّمیه

قال اللّه تعالی: "إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ"(۱) وقال تعالی: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا"(۲). وقال عزّ و جلّ: "اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ"(۳). وقال تعالی: "وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ"(۴). وقال: "إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ"(۵). و قال تعالی: "وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا"(۶). و قال: "وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ"(۷). وقال: "فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى"(۸). وقال تعالی: "وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ"(۹).

---

(۱) قرآن/ سورهٔ واقعه/ آیات ۷۷، ۷۸، ۷۹ و ۸۰.
(۲) قرآن/ سورهٔ نساء/ آیهٔ ۱۷۴.
(۳) قرآن/ سورهٔ زمر/ آیهٔ ۲۳.
(۴) قرآن/ سورهٔ قمر/ آیات ۱۷، ۲۲، ۳۲ و ۴۰
(۵) قرآن/ سورهٔ اسراء/ آیهٔ ۹.
(۶) قرآن/ سورهٔ فرقان/ آیهٔ ۳۳.
(۷) قرآن/ سورهٔ شوری/ آیات ۵۲ و ۵۳.
(۸) قرآن/ سورهٔ طه/ آیهٔ ۱۲۳.
(۹) قرآن/ سورهٔ نحل/ آیهٔ ۸۹.

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ عَلَّمَهُ، وَ قَالَ(ص): اَلْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ وَالَّذِي يَقْرَأُ وَهُوَ يَشْتَدُّ عَلَيْهِ لَهُ أَجْرَانِ.(۱)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: بهترین فردشما کسی است که قرآن را یاد گیرد و یا د دهد و فرمود: آنکه به قرآن مهارت دارد با ملائکهٔ مقرّبین است و آنکه قرائت میکند و بر او سخت است (از جهت بی‌سوادی و یا نداشتن قُوّهٔ حفظ) برای او دو اجر است.

۲ـ ج عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رض) قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) وَنَحْنُ فِي الصُّفَّةِ فَقَالَ: أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَغْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى بُطْحَانَ أَوِ الْعَقِيقِ فَيَأْتِيَ مِنْهُ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِي غَيْرِ إِثْمٍ بِاللّٰهِ وَلَا قَطْعِ رَحِمٍ؟ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ كُلُّنَا نُحِبُّ ذٰلِكَ، قَالَ: فَلَأَنْ يَغْدُوَ أَحَدُكُمْ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى الْمَسْجِدِ فَيَتَعَلَّمَ آيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ، وَ ثَلَاثٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثٍ، وَ أَرْبَعٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَرْبَعٍ وَ مِنْ أَعْدَادِهِنَّ مِنَ الْإِبِلِ.(۲)

یعنی، از عُقْبَة بْنِ عَامِر (رض) روایت شده که گفت: رسولخدا (ص) بر ما وارد شد درحالیکه ما در صُفّهٔ مسجد بودیم، پس فرمود: کدام یک از شما دوست میدارد هر روز صبح برود به بیابان بُطْحان و یا عَقِیق و از آنجا دو شتر ماده کوهان دار بیاورد بطوریکه نه گناه کرده باشد و نه قطع رَحِم؟ ما گفتیم همه این را دوست میداریم، فرمود: پس اگر یکی از شما هر روز صبح به مسجد آید و دو آیه از کتاب خدای عَزّ وَ جَلّ فرا گیرد برای او بهتر است از دو شتر ماده و سه آیه برای او بهتر است از سه شتر و چهار آیه برای او بهتر است از چهار شتر ماده و از شمارهٔ آن از شتر نر.

۳ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللّٰهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَ مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللّٰهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَ يَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَ غَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَ حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَ ذَكَرَهُمُ اللّٰهُ فِيمَنْ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۳، ۴ و ۵.

عِنْدَهُ.(۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده‌که فرمود: هرکس راهی برود که درآن علمی بجوید خدا برای او سهل کند راهی بسوی بهشت و قومی درخانه‌ای ازخانه‌های خدا جمع‌نشدندکه‌کتاب خدارا تلاوت کنندودرس‌خود نمایند بین خودشان مگرآنکه سکینه و آرامی برایشان نازل شده و رحمت ایشان را فراگرفته و فرشتگان به‌ایشان پیچیده‌باشندوخداآنها را ازجملهٔ‌کسانی‌که‌نزدا و هستند یادآورد.

۴ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قَالَ: یُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَتِّلُ فِی الدُّنْیَا فَإِنَّ مَنْزِلَتَكَ عِنْدَآخِرِآیَةٍ تَقْرَؤُهَا .و قَالَ(ص): یَجِیءُ الْقُرْآنُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ فَیَقُولُ یَارَبِّ حَلِّهِ فَیُلْبَسُ تَاجَ الْكَرَامَةِ، ثُمَّ یَقُولُ یَارَبِّ زِدْهُ فَیُلْبَسُ حُلَّةَ الْكَرَامَةِ، ثُمَّ یَقُولُ یَارَبِّ ارْضَ عَنْهُ فَیَرْضَى عَنْهُ فَیُقَالُ لَهُ اقْرَأْ وَارْقَ وَتُزَادُ بِكُلِّ آیَةٍ حَسَنَةً.(۲)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: بصاحب قرآن گفته‌شود بخوان و بالا رو و بخوان چنانکه در داردنیا میخواندی زیرا منزل تو آخرین آیه‌ای استکه بخوانی. و فرمود: قرآن روز قیامت می‌آید ومیگوید اورا زینت‌کن، پس تاج کرامت به‌او پوشانیده‌شود سپس میگوید پروردگارا به‌او زیادبده، پس‌لباس کرامت به‌او پوشانیده‌شود، سپس میگوید پروردگارا ازاو راضی‌و خوشنودباش، پس‌خدا ازاو راضی میشود و به‌او‌گفته‌شود قرائت کن وبالا رو و به‌هرآیه حسنه‌ای برایت زیادگردد. ودر روایت دیگراضافه‌شده جملهٔ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِیهِ.(۳) (یعنی، کسیکه قرآن را خوانده‌وبه‌آن عمل کرده‌باشد).

۵ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قَالَ: لَایُعَذِّبُ اللَّهُ قَلْبًا وَعَى الْقُرْآنَ.وَ قَالَ(ص): خِیَارُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ. وَقَالَ: مَا مِنْ رَجُلٍ عَلَّمَ وَلَدَهُ الْقُرْآنَ إِلَّا تَوَّجَ اللَّهُ أَبَوَیْهِ یَوْمَ الْقِیَامَةِ بِتَاجِ الْمُلْكِ وَكُسِیَا

---

(۱)، (۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۵.

حُلَّتَيْنِ لَمْ يَرَ النّاسُ مِثْلَهُما. وَقالَ(ص): أَهْلُ الْقُرْآنِ هُمْ أَهْلُ اللّٰهِ وَخاصَّتُهُ. وَقالَ(ص): أَفْضَلُ الْعِبادَةِ قِراءَةُ الْقُرْآنِ. وَقالَ(ص): الْقُرْآنُ غِنىً لاغِنىٰ دُونَهُ وَلافَقْرَ بَعْدَهُ. وَقالَ(ص): أَشْرافُ أُمَّتي حَمَلَةُ الْقُرْآنِ وَأَصْحابُ اللَّيْلِ. وقال(ص): إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ مَأْدُبَةُ اللّٰهِ فَتَعَلَّمُوا مَأْدُبَتَهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ حَبْلُ اللّٰهِ وَهُوَ النُّورُ الْمُبينُ وَالشِّفاءُ النّافِعُ عِصْمَةٌ لِمَنْ تَمَسَّكَ بِهِ وَنَجاةٌ لِمَنْ تَبِعَهُ وَقالَ(ص): مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ حَتّىٰ يَسْتَظْهِرَهُ وَيَحْفَظَهُ أَدْخَلَهُ اللّٰهُ الْجَنَّةَ يَوْمَ الْقِيامَةِ. وَقالَ(ص): أَنَا أَوَّلُ وافِدٍ عَلَى الْعَزيزِ الْجَبّارِ يَوْمَ الْقِيامَةِ وَكِتابُهُ وَأَهْلُ بَيْتي ثُمَّ أُمَّتي ثُمَّ أَسْئَلُهُمْ ما فَعَلْتُمْ بِكِتابِ اللّٰهِ وَأَهْلِ بَيْتي. وَقالَ(ص): مَنْ قَرَءَ الْقُرْآنَ فَظَنَّ أَنَّ أَحَداً أُعْطِيَ أَفْضَلَ مِمّا أُعْطِيَ فَقَدْ حَقَّرَ ما عَظَّمَ اللّٰهُ وَعَظَّمَ ما حَقَّرَ اللّٰهُ.(۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: خدا دلی را که حافظ قرآن باشد عذاب نمیکند. و فرمود: بهترین شما کسی است که قرآن را یاد گیرد و به دیگران یاد دهد و میفرمود: هیچ مردی به اولاد خود قرآن نمی‌آموزد مگر آنکه خدا پدر و مادرش را روز قیامت به تاج ملک و دولت زینت دهد و دو لباس که مردم مانند آنرا ندیده اند به ایشان پوشیده شود. و فرمود اهل قرآن فقط اهل خدا و مخصوص لطف اویند و فرمود: بهترین عبادت قرائت قرآن است و فرمود قرآن ثروتی است که ثروتی مانند آن نیست و فقری پس از آن نباشد. و فرمود: اشراف امّت من حملهٔ قرآن و عبادت کنندگان شب میباشند. و فرمود: این قرآن ادب ساختهٔ خدائی است، پس آنقدر که بتوانید آنرا تعلیم گیرید، محقّقاً این قرآن ریسمان خدا و نور روشن و شفاء بهره‌دار و نگهدار کسی است که به آن چنگ زند و نجات است برای آنکه آنرا پیروی کند. و فرمود: آنکه قرآن را قرائت کند تا با آن آشنا شود و آنرا حفظ کند خدا روز قیامت او را داخل بهشت گرداند. و فرمود: من اوّل کسی هستم که

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۲۵، ۸۲۶ و ۸۲۷.

برخدای عزیزجبّار روزقیامت واردشوم باکتاب واهل بیتم سپس امّتم واردشوند، سپس ازایشان پرسش کنم که چه‌کردیدباکتاب خدا واهل بیتم. و فرمود: کسیکه قرآن بخواند و گمان کند کسی بهترازآنچه‌به‌او عطا شده‌دارد، پس بتحقیق حقیرشمرده آنچه‌را که خدا بزرگ شمرده وبزرگ شمرده آنچه‌را خدا حقیرشمرده‌است.

۶ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: إِذَا الْتَبَسَتْ عَلَیْکُمُ الْفِتَنُ کَقِطَعِ اللَّیْلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَیْکُمْ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّهُ شافِعٌ مُشَفَّعٌ وَ ماحِلٌ مُصَدَّقٌ وَ مَنْ جَعَلَهُ أَمامَهُ قادَهُ إِلَى الْجَنَّةِ وَ مَنْ جَعَلَهُ خَلْفَهُ ساقَهُ إِلَى النّارِ وَ هُوَ الدَّلِیلُ یَدُلُّ عَلى خَیْرِسَبِیلٍ وَهُوَکِتابٌ فِیهِ تَفْصِیلٌ وَبَیانٌ وَتَحْصِیلٌ وَ هُوَ الْفَصْلُ لَیْسَ بِالْهَزْلِ وَلَهُ ظَهْرٌوَبَطْنٌ فَظاهِرُهُ حُکْمٌ وَباطِنُهُ عِلْمٌ ظاهِرُهُ أَنِیقٌ وَباطِنُهُ عَمِیقٌ لَهُ نُجُومٌ وَعَلى نُجُومِهِ نُجُومٌ لاتُحْصى عَجائِبُهُ وَ لاتُبْلى غَرائِبُهُ مَصابِیحُ الْهُدى وَ مَنارُ الْحِکْمَةِ وَدَلِیلٌ عَلَى الْمَعْرِفَةِ. وقال(ص): إِنِّی لَأَعْجَبُ کَیْفَ لاأَشِیبُ إِذا قَرَأْتُ الْقُرْآنَ(۱).

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هرگاه فتنه‌ها مانند پاره‌های شب تارشما را با شتباه‌کشانید برشما باد به‌قرآن زیرا قرآن شفاعت‌کننده‌ای است باآبرو و گوینده‌ای است موردتصدیق وکسیکه آنرا امام وجلو خودقراردهد اورا به‌بهشت‌کشاندو کسی که‌آنرا پشت‌قراردهد اورا به‌دوزخ سوق دهد. وقرآن رهنمائی است‌که دلالت میدهد بربهترین راه و آن کتابیواستکه‌درآن‌حقائق ازیکدگرجدا وبیان ومختصرشده وآن قضاوتی است‌که‌لغو نیست و برای آن ظاهروباطنی است‌که‌ظاهرآن حکم وباطن آن دانش است، ظاهرآن شگفت‌آور وباطن آن دارای عمق، برای آن راهنماهائی است و برای راهنماهای آن راهنماهائی است، عجائب‌آن‌بشماره نیاید وچیزهای تازهٔ‌آن کهنه‌نگردد چراغهای هدایت و نوربخش حکمت وراهنمای معرفت است. و فرمود: من تعجّب دارم که چون قرائت‌قرآن میکنم چگونه پیر نمیشوم.

۷ـ ش عن ابن عبّاس (رض) قال قال اَبُوبَکرٍ (رض): یا رَسولَ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۲۸ و ۸۲۹.

اللّهِ أَسْرَعَ إِلَيْكَ الشَّيْبُ قالَ(ص) :شَيَّبَتْنِي هُودُ والواقِعَةُ وَ الْمُرْسَلاتُ وَعَمَّ![1]

یعنی، اِبْنِ‌عَبّاس (رض) روایت کرده که ابوبکر (رض) به رسول خدا (ص) عرض کرد یا رسول اللّه زود پیر شدید، فرمود: سورهٔ هود و سورهٔ واقعه و سورهٔ مُرسَلات و سورهٔ عَمَّ مرا پیر کرده است.

۸ـ ش عَنِ النَّبیّ(ص) قالَ: إِنَّ أَهْلَ الْقُرآنِ فِي أَعْلَى دَرَجَةٍ مِنَ الآدَمِيِّينَ ما خَلَا النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ فَلاتَسْتَضْعِفُوا أَهْلَ الْقُرآنِ حُقُوقَهُمْ فَإِنَّ لَهُمْ مِنَ اللّهِ الْعَزِيزِ الْجَبّارِ لَمَكاناً![2]

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: اهل قرآن در بالاترین درجهٔ اولاد آدمند جز انبیاء و رُسُل، پس حقوق اهل قرآن را ناچیز نگیرید زیرا ایشان از طرف خدای عَزَّوَجَلَّ جائی دارند.

۹ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ :حَمَلَةُ الْقُرْآنِ الْمَخْصُوصُونَ بِرَحْمَةِ اللّهِ الْمُلَبَّسُونَ نُورَاللّهِ الْمُعَلَّمُونَ كَلامَ اللّهِ الْمُقَرَّبُونَ عِنْدَ اللّهِ مَنْ والاهُمْ فَقَدْ والَى اللّهَ وَ مَنْ عاداهُمْ فَقَدْ عادَى اللّهَ![3]

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: حاملین قرآن مخصوص برحمت خدا و پوشیدهٔ بنور خدا و آموزگاران کلام خدا و مقرّب نزد خدایند، کسیکه با ایشان دوستی کند با خدا دوستی کرده و کسیکه با ایشان دشمنی کند با خدا دشمنی کرده است.

۱۰ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: تَعَلَّمُوا الْقُرآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيامَةِ صاحِبَهُ فِي صُورَةِ شابٍّ جَمِيلٍ شاحِبِ اللَّوْنِ فَيَقُولُ لَهُ أَنَا الْقُرآنُ الَّذِي كُنْتُ أَسْهَرْتُ لَيْلَكَ وَ أَظْمَأْتُ هَواجِرَكَ وَ أَجْفَفْتُ رِيقَكَ وَ أَسْبَلْتُ دَمْعَتَكَ فَأَبْشِرْ فَيُؤْتَى بِتاجٍ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ وَ يُعْطَى الأَمانَ بِيَمِينِهِ وَ الْخُلْدَ فِي الْجِنانِ بِيَسارِهِ وَيُكْسَى حُلَّتَيْنِ ثُمَّ يُقالُ لَهُ اقْرَأْ وَ ارْقَأْ فَكُلَّما قَرَأَ آيَةً صَعِدَ دَرَجَةً وَيُكْسا أَبَواهُ حُلَّتَيْنِ إِنْ كانا مُؤْمِنَيْنِ ثُمَّ يُقالُ لَهُما هٰذا لِما عَلَّمْتُما هُ الْقُرآنَ![4]

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: قرآن را بیاموزید زیرا قرآن درصورت جوان متغیّراللّون نزد صاحبش درقیامت میآید

(۱)، (۲)، (۳) و (۴) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱ و ۸۳۴.

ومیگوید من قرآنی هستم که شبت را بیدار میداشتی برای من و بگرما میساختی و دهانت را خشک کردی بخواندن من و اشکت را جاری ساختی، پس بشارت باد که تاجی آورده شود و برسر او نهاده گردد و ورقهٔ امان بدست راست او و حوالهٔ بهشت دائمی بدست چپ او داده شود و دوجامه بهاو پاشانیده گردد سپس به او گفته شود بخوان و بالا برو که هر آیه‌ای بخواند درجه‌ای بالا رود و به والدین او اگر دارای ایمان باشند دوجامه پوشانیده شود سپس به ایشان گفته شود این عطا برای قرآن یاددادن شما است به این فرزند.

۱۱- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالتَّخَشُّعِ فِي السِّرِّ وَ الْعَلَانِيَةِ لَحَامِلُ الْقُرْآنِ وَ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ فِي السِّرِّ وَ الْعَلَانِيَةِ بِالصَّلَاةِ وَ الصَّوْمِ لَحَامِلُ الْقُرْآنِ ثُمَّ نَادَىٰ بِأَعْلَىٰ صَوْتِهِ يَا حَامِلَ الْقُرْآنِ تَوَاضَعْ بِهِ يَرْفَعْكَ اللَّهُ، إِلَىٰ أَنْ قَالَ(ص): مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ فَكَأَنَّمَا أُدْرِجَتِ النُّبُوَّةُ بَيْنَ جَنْبَيْهِ وَلٰكِنَّهُ لَا يُوحَىٰ إِلَيْهِ(۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: سزاوارترین مردم به فروتنی در پنهانی و آشکارا حامل قرآن است و سزاوارترین مردم در پنهانی و آشکارا به نماز و روزه هرآینه حامل قرآن است، سپس آنحضرت با صدای بلند فرمود: ای حامل قرآن فروتنی کن بواسطهٔ قرآن خدا تو را بلند گرداند تا آنکه فرمود: کسیکه قرآن را به آخر برساند گویا پیامبری میان دو پهلوی او درج شده است ولیکن به او وحی نشده است.

۱۲- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ فَلَمْ يَعْمَلْ بِهِ وَ آثَرَ عَلَيْهِ حُبَّ الدُّنْيَا وَ زِينَتَهَا اسْتَوْجَبَ سَخَطَ اللَّهِ وَ كَانَ فِي الدَّرَجَةِ مَعَ الْيَهُودِ وَ النَّصَارَىٰ الَّذِينَ يَنْبِذُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَ مَنْ قَرَءَ الْقُرْآنَ يُرِيدُ بِهِ سُمْعَةً وَ الْتِمَاسَ الدُّنْيَا لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ وَجْهُهُ عَظْمٌ لَيْسَ لَهُ لَحْمٌ وَ زَجَّ الْقُرْآنُ فِي قَفَاهُ حَتَّىٰ يُدْخِلَهُ النَّارَ وَ يَهْوِي فِيهَا مَعَ مَنْ هَوَىٰ وَ مَنْ قَرَءَ الْقُرْآنَ وَ لَمْ يَعْمَلْ بِهِ حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ فَيَقُولُ يَا رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَ قَدْ كُنْتُ بَصِيرًا قَالَ

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۳۵.

كَذٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى فَيُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ وَ مَنْ قَرَءَ الْقُرْآنَ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللّٰهِ وَ تَفَقُّهاً فِي الدِّينِ كَانَ لَهُ مِنَ الثَّوَابِ مِثْلُ جَمِيعِ مَا أَعْطَى الْمَلَائِكَةَ وَ الْأَنْبِيَاءَ وَالْمُرْسَلُونَ وَ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ يُرِيدُ بِهِ رِيَاءً أَوْ سُمْعَةً لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ وَيُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ وَيَطْلُبَ بِهِ الدُّنْيَا بَدَّدَ اللّٰهُ عِظَامَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَمْ يَكُنْ فِي النَّارِ أَشَدَّ عَذَاباً مِنْهُ وَلَيْسَ نَوْعٌ مِنْ أَنْوَاعِ الْعَذَابِ إِلَّا سَيُعَذَّبُ بِهِ مِنْ شِدَّةِ غَضَبِ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَ سَخَطِهِ وَ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَتَوَاضَعَ فِي الْعِلْمِ وَعَلَّمَ عِبَادَ اللّٰهِ وَهُوَ يُرِيدُ مَا عِنْدَ اللّٰهِ لَمْ يَكُنْ فِي الْجَنَّةِ أَعْظَمُ ثَوَاباً مِنْهُ وَ لَا أَعْظَمَ مَنْزِلَةً مِنْهُ وَلَمْ يَكُنْ فِي الْجَنَّةِ مَنْزِلٌ وَ لَا دَرَجَةٌ رَفِيعَةٌ وَ لَا نَفِيسَةٌ إِلَّا وَكَانَ لَهُ فِيهَا أَوْفَرُ النَّصِيبِ وَ أَشْرَفُ الْمَنَازِلِ.[1]

یعنی، از رسول‌خدا (ص) روایت شده‌که فرمود: کسیکه قرآن‌را فرا گیرد و به‌آن عمل نکند و محبّت دنیا وزینت آنرا برآن ترجیح دهدمستحقّ غضب خدا شود و دردرجه با یهودونصاری باشد همانا نکه‌کتاب خدا را پشت سرشان می‌اندازند وهرکس قرآن را قرائت‌کندومقصودش نشان دادن و شنوانیدن ودنیا خواهی باشد، خدا را ملاقات‌کند درحالیکه صورتش استخوان بدون گوشت باشد و قرآن بدنبال او فریادکندتا اورا به‌آتش واردکند واورا سرازیرنماید باکسانیکه درآن سرازیرند و کسیکه قرآن بخواند و به‌آن عمل نکند خدااورا کور محشورنمایدکه‌بگوید پروردگارا چرا مراکور محشورکردی‌درحالیکه من بینا بودم، خدا فرماید همچنانکه آیات ما برای تو آمد، آنها را نسیان کردی یعنی ندیده‌گرفتی بدینگونه فراموش شوی که امر شود اورا به‌آتش برید و آنکه قرآن را بخواند برای کسب توجّه خدا و برای آگاهی دینی برای او آنقدرثواب باشدمانندتمام‌آنچه به‌ملائکه وانبیا ومرسلین داده‌شده و کسیکه قرآن رافراگیردبرای نشان دادن و شنوانیدن تااینکه‌غلبه‌کند برجهّال و بواسطهٔ‌آن برعلما مباهات‌کندودنیا بجوید خدا استخوانهای اورا خورد کند و درآتش‌شکنجه‌ای سخت‌ترازاو نباشد ونوعی ازعذابها نباشد مگر

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۳۷.

آنكه بآن عذاب شود از شدّت غضب و سَخَط خدا براو و كسيكه قرآن را فراگيرد و دردانش فروتنى‌كند و به‌بندگان خدا يا ددهد و قصد او ثواب الهى باشد دربهشت كسى ثوابش بزرگترازاونباشد و كسى مقام و منزلتش از او بزرگترنباشد و كسى به‌درجهٔ رفيعه و پرقيمت او نرسد مگرآنكه براى او درآن‌درجه بهترين بهره و شريف‌ترين منازل باشد

۱۳ـ ش فِى وَصِيَّةِ النَّبِيِّ(ص) لِعَلِيٍّ(ع) قالَ: وَعَلَيْكَ بِتِلاوَةِ الْقُرْآنِ عَلىٰ كُلِّ حالٍ.(۱)

يعنى، درسفارش پيغمبر (ص) به‌على(ع) فرمود: وبرتوباد به‌تلاوت قرآن درهرحالى.

۱۴ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: مَنْ قَرَأَ مِائَةَ آيَةٍ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغافِلِينَ وَمَنْ قَرَأَ مِائَتَىْ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْقانِتِينَ وَمَنْ قَرَأَ ثَلاثَمِائَةِ آيَةٍ لَمْ يُحاجَّهُ الْقُرْآنُ.(۲)

يعنى، ورسول‌خدا (ص) فرمود: كسيكه صدآيه ازقرآن بخواند ازاهل غفلت نوشته‌نشود وكسيكه دويست‌آيه قرائت‌كند ازجملهٔ خاضعين نوشته‌شود وكسيكه سيصدآيه قرائت‌كند قرآن بااومحاجّه‌نكند.

۱۵ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: نَوِّرُوا بُيُوتَكُمْ بِتِلاوَةِ الْقُرْآنِ وَلاتَتَّخِذُوها قُبُورًا كَما فَعَلَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصارىٰ صَلَّوْا فِى الْكَنائِسِ وَالبِيَعِ وَعَطَّلُوا بُيُوتَهُمْ فَإِنَّ الْبَيْتَ إِذا كَثُرَ فِيهِ تِلاوَةُ الْقُرْآنِ كَثُرَ خَيْرُهُ وَاتَّسَعَ أَهْلُهُ وَأَضاءَ لِأَهْلِ السَّماءِ كَما تُضِيءُ النُّجُومُ لِأَهْلِ الدُّنْيا.(۳)

يعنى، از رسول‌خدا (ص) روايت شده‌كه‌فرمود: خانه‌هاى خودتان را نوراني‌كنيد به‌تلاوت قرآن و آنها را مانند قبرها قرارندهيد چنانكه يهودنصارىٰ كردند و دركليساها وكنايس‌نمازخواندند و خانه‌هايشان را معطّل گذاشتند. زيرا خانه‌اگر درآن زياد تلاوت قرآن شود خيرش زياد واهلش بوسعت‌رسند و آن خانه‌براى اهل آسمان روشنى دهد چنانكه‌ستارگان براى اهل دنيا روشنى ميدهند.

۱۶ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: اجْعَلُوا لِبُيُوتِكُمْ نَصِيبًا مِنَ الْقُرْآنِ

---

(۱)، (۲)و (۳) وسائل الشيعه / ج۴/ص ۸۳۹ ، ۸۴۳ و ۸۵۰.

فَإِنَّ الْبَيْتَ إِذَا قُرِءَ فِيهِ الْقُرْآنُ تَيَسَّرَ عَلَى أَهْلِهِ وَكَثُرَ خَيْرُهُ وَ كَانَ سُكَّانُهُ فِي زِيَادَةٍ وَ إِذَا لَمْ يُقْرَءْ فِيهِ الْقُرْآنُ ضِيقَ عَلَى أَهْلِهِ وَ قَلَّ خَيْرُهُ وَ كَانَ سُكَّانُهُ فِي نُقْصَانٍ (۱)

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: برای خانه‌های خود بهره‌ای از قرآن قرار دهید زیرا خانه چون در آن قرائت قرآن شود زندگی بر اهل آن خانه آسان گردد و خیر آن زیاد شود و ساکنین آن در ترقّی باشند و چون قرائت قرآن نشود بر اهلش فشار وارد شود و خیر آن کم گردد وساکنین آن در نقصان واقع شوند.

۱۷ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ قَرَأَ عَشْرَ آيَاتٍ فِي لَيْلَةٍ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ وَ مَنْ قَرَأَ خَمْسِينَ آيَةً كُتِبَ مِنَ الذَّاكِرِينَ وَ مَنْ قَرَأَ مِائَةَ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْقَانِتِينَ وَ مَنْ قَرَأَ مِائَتَيْ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْخَاشِعِينَ وَ مَنْ قَرَأَ ثَلَاثَمِائَةٍ كُتِبَ مِنَ الْفَائِزِينَ وَ مَنْ قَرَأَ خَمْسَ مِائَةِ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْمُجْتَهِدِينَ وَ مَنْ قَرَأَ أَلْفَ آيَةٍ كُتِبَ لَهُ قِنْطَارٌ وَ الْقِنْطَارُ خَمْسَةَ عَشَرَ أَلْفَ مِثْقَالٍ مِنْ ذَهَبٍ: الْمِثْقَالُ أَرْبَعَةٌ وَعِشْرُونَ قِيرَاطاً أَصْغَرُهَا مِثْلُ جَبَلِ أُحُدٍ (۲)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه ده آیه در شبی قرائت کند از غافلین نوشته نشود وکسیکه پنجاه آیه قرائت کند از ذاکرین نوشته شود وکسیکه صد آیه قرائت کند از فروتنان نوشته شود وکسیکه دویست آیه قرائت کند از اهل خشوع نوشته شود و کسیکه سیصد آیه قرائت کند از بهره بران نوشته شود وکسیکه پانصد آیه قرائت کند از کوشش کنان نوشته شود وکسیکه هزار آیه قرائت کند برای او قنطاری نوشته شود وقنطار پانزده هزار مثقال طلا است و مثقال ۲۴ قیراط است که کوچکترین آنها مانند کوه احد است (البتّه در قیامت، آنهم در صورتیکه واقعًا این حدیث را پیامبر فرموده باشد ولی بظنّ قوی ساختگی است).

۱۸ـ ش عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: لَيْسَ شَيْءٌ أَشَدَّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنَ الْقِرَائَةِ فِي الْمُصْحَفِ نَظَراً. وَقَالَ (ص): النَّظَرُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج ۴ / ص ۸۵۰، ۸۵۱ و ۸۵۲.

عِبادَةٌ وَ النَّظَرُ إِلَى الْوالِدَيْنِ بِرَأْفَةٍ وَرَحْمَةٍ عِبادَةٌ وَالنَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ عِبادَةٌ وَ النَّظَرُ إِلَى الْكَعْبَةِ عِبادَةٌ.(۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: چیزی برشیطان سخت تر از قرائت قرآن از روی آن نیست. و فرمود: نظرکردن به علیّ بن أبیطالب عبادتست ونظرکردن به والدین بمهربانی ورحمت عبادت است ونظردر مُصْحَف عبادت است ونظرکردن به کعبه عبادتست.

۱۹- ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: إِنَّ الَّذِي لَيْسَ فِي جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ كَالْبَيْتِ الْخَرِبِ. وَ قالَ(ص): مَنْ قَرَأَ حَرْفاً مِنْ كِتابِ اللّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثالِها لا أَقُولُ الٓمٓ حَرْفٌ وَلٰكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَ لامٌ حَرْفٌ وَ مِيمٌ حَرْفٌ.(۲)

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: آن کسیکه دردلش و مغزش چیزی ازقرآن نیست مانند خانهٔ خراب است. و فرمود: آنکه حرفی از کتاب خدا قرائت کند برای او بآن حرف حسنه است وحسنه بده مانندآنست، نمی‌گویم الٓمٓ حرفی است ولیکن الف حرفی و لام حرفی و میم حرفی است.

۲۰- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: الْمُؤْمِنُ إِذا ماتَ وَ تَرَكَ وَرَقَةً واحِدَةً عَلَيْها عِلْمٌ تَكُونُ تِلْكَ الْوَرَقَةُ يَوْمَ الْقِيامَةِ سِتْراً فِيما بَيْنَهُ وَبَيْنَ النّارِ وَ أَعْطاهُ اللّهُ تَبارَكَ وَتَعالىٰ بِكُلِّ حَرْفٍ مَكْتُوبٍ عَلَيْها مَدِينَةً أَوْسَعَ مِنَ الدُّنْيا سَبْعَ مَرّاتٍ وَ ما مُؤْمِنٌ يَقْعُدُ ساعَةً عِنْدَ الْعالِمِ إِلّا ناداهُ رَبُّهُ عَزَّوَجَلَّ جَلَسْتَ إِلىٰ حَبِيبِي فَوَعِزَّتِي وَجَلالِي لَأُسْكِنَنَّكَ الْجَنَّةَ مَعَهُ وَ لا أُبالِي.(۳)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: هرگاه مؤمن وفات کند ویک ورقهٔ علم از او بماند همان ورقه درروزقیامت پرده‌ای شود درمابین او وبین آتش و خدای تبارک وتعالٰی به‌هرحرفی که برآن ورقه نوشته شده شهری به او بدهدکه هفت مرتبه ازدنیا وسیع‌ترباشد وهیچ‌مؤمنی‌نیست که یکساعت نزدعالمی بنشیند مگرآنکه خدای عَزَّوَجَلَّ اورا نداکند که بندهٔ من نشسته‌ای نزدحبیب من، قسم بعزّت وجلالم که البتّه ساکن

(۱) و (۳) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۵۳و ۸۵۴و ج ۱۸/ص ۶۸.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۶.

کنم تورا با او در بهشت و باک ندارم.

۲۱ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: قالَ اللّهُ تَعالی: مَنْ شَغَلَ بِقِرائَةِ الْقُرآنِ عَنْ دُعائی وَمَسْئَلَتی أَعْطَیْتُهُ أَفْضَلَ ثَوابِ الشّاکِرینَ.(۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرموده: خدای تعالی فرموده کسیکه قرائت قرآن او، اورا از دعای من مشغول کند بهاو بهترین ثواب شکرگزاران را عطا کنم.

۲۲ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: یَقُولُ اللّهُ تَعالی مَنْ شَغَلَهُ الْقُرْآنُ وَذِکْری عَنْ مَسْأَلَتی أَعْطَیْتُهُ أَفْضَلَ ما أُعْطِی السّائِلینَ وَفَضْلُ کَلامِ اللّهِ تَعالی عَلی سائِرِ الْکَلامِ کَفَضْلِ اللّهِ عَلی خَلْقِهِ.(۲)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: خدای تعالی میفرماید: کسیکه قرآن خواندنش وذکرمن اورا مشغول دارد از سئوال از من، بهاو عطا میکنم بهترچیزی را که بهسائلین عطا میکنم و برتری کلامخدای تعالی برسایرکلامها مانندبرتری خدا برخلق او میباشد.

۲۳ـ ج عَنْ عَلِیٍّ(ع) عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَاسْتَظْهَرَهُ فَأَحَلَّ حَلالَهُ وَحَرَّمَ حَرامَهُ أَدْخَلَهُ اللّهُ بِهِ الْجَنَّةَ وَشَفَّعَهُ فی عَشَرَةٍ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ کُلُّهُمْ وَجَبَتْ لَهُ النّارُ.(۳)

یعنی، از علی(ع) روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: هرکس قرآن را قرائت کند وآنرا عمل کند که حلال آنرا حلال وحرام آنرا حرام کند خدا اورا بواسطهٔ آن داخل بهشت نماید واورا دربارهٔ دهنفر از خانوادهاش شفیع گرداند که برای هریک دوزخ واجب شده باشد.

۲۴ـ ج عَنِ ابْنِ عَبّاسٍ (رض) قالَ: قالَ رَجُلٌ: یا رَسُولَ اللّهِ أَیُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَی اللّهِ؟ قالَ: الْحالُّ الْمُرْتَحِلُ، قالَ: وَمَا الْحالُّ الْمُرْتَحِلُ؟ قالَ: الَّذی یَضْرِبُ مِنْ أَوَّلِ الْقُرْآنِ إِلی آخِرِهِ کُلَّما حَلَّ ارْتَحَلَ.(۴)

یعنی، از ابن‌عبّاس (رض) روایت شده که گفت مردی بهرسولخدا (ص) گفت کدام عمل نزدخدا محبوبتراست؟ فرمود: آنکه برسدوکوچ کند

---

(۱). وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۴۴.
(۲)، (۳) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۶ و ۷.

عرض کرد این چیست؟ فرمود: آنکه از اوّل قرآن بزند تا آخر آن، هرزمان تمام کند از سرگیرد.

۲۵- ش عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ(ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْإِسْلَامَ فَجَعَلَ لَهُ عَرْصَةً وَ جَعَلَ لَهُ نُورًا وَ جَعَلَ لَهُ حِصْنًا وَ جَعَلَ لَهُ نَاصِرًا فَأَمَّا عَرْصَتُهُ فَالْقُرْآنُ وَ أَمَّا نُورُهُ فَالْحِكْمَةُ وَ أَمَّا حِصْنُهُ فَالْمَعْرُوفُ وَ أَمَّا أَنْصَارُهُ فَأَنَا وَ أَهْلُ بَيْتِي وَ شِيعَتُنَا(1).

یعنی، از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود: خدا اسلام را ایجاد کرد و برای آن فضا و میدانی قرار داد و برای آن نوری نهاد و برای او حصاری و یاوری قرار داد، و امّا فضا و میدان او پس قرآن، و امّا نور او پس حکمت و امّا حصار او پس کار خوب و امّا یاوران او من و خانواده من و پیروان ما میباشند. (درزمان ما عدّه ای پیدا شده اند که خودرا دوست و پیرو علی میدانند ولی اعمال ایشان نشان میدهد که پیرو آنحضرت و دوست او نبوده بلکه از دشمنان آنحضرتند).

۲۶- ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: مَنْ قَبَّلَ وَلَدَهُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً وَ مَنْ فَرَّحَهُ فَرَّحَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ مَنْ عَلَّمَهُ الْقُرْآنَ دُعِيَ بِالْأَبَوَيْنِ فَكُسِيَا حُلَّتَيْنِ تَضِيءُ مِنْ نُورِهِمَا وُجُوهُ أَهْلِ الْجَنَّةِ(2).

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه فرزند خودرا ببوسد یک حسنه برای او خدا بنویسد و کسیکه طفل خودرا خوشحال کند خدا اورا درقیامت خوشحال نماید و کسیکه به فرزند خود قرآن تعلیم کند والدین او دعوت شوند و دوجامه به آنان بپوشانند که صورتهای اهل بهشت از نور آندو روشن گردد.

۲۷- ج عَنِ الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ (رض) قَالَ: مَرَرْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَإِذَا النَّاسُ يَخُوضُونَ فِي الْأَحَادِيثِ فَدَخَلْتُ عَلَى عَلِيٍّ(ع) فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَلَا تَرَى أَنَّ النَّاسَ قَدْ خَاضُوا فِي الْأَحَادِيثِ قَالَ: وَ قَدْ فَعَلُوهَا؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: أَمَا إِنِّي قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يَقُولُ: أَلَا إِنَّهَا سَتَكُونُ فِتْنَةٌ فَقُلْتُ: مَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ:

---

(1) و (2) وسائل الشیعه/ ج ۱۱/ص ۱۴۲ و ج ۱۵/ص ۱۹۴.

كتابُ اللّه فيه نَبَأُ ما كانَ قَبْلَكُمْ وَ خَبَرُ ما بَعْدَكُمْ وَ حُكْمُ ما بَيْنَكُمْ هُوَ الْفَصْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ مَنْ تَرَكَهُ مِنْ جَبّارٍ قَصَمَهُ اللّهُ وَ مَنِ ابْتَغَى الْهُدى فی غَيْرِهِ أَضَلَّهُ اللّهُ وَ هُوَ حَبْلُ اللّهِ الْمَتينُ وَ هُوَ الذِّكْرُ الْحَكيمُ وَهُوَ الصِّراطُ الْمُسْتَقيمُ هُوَ الَّذی لاتَزيغُ بِهِ الْأَهْواءُ وَ لاتَلْتَبِسُ بِهِ الْأَلْسِنَةُ وَ لايَشْبَعُ مِنْهُ الْعُلَماءُ وَ لايَخْلُقُ عَلى كَثْرَةِ الرَّدِّ وَ لاتَنْقَضی عَجائِبُهُ هُوَ الَّذی لَمْ تَنْتَهِ الْجِنُّ إِذْ سَمِعَتْهُ حَتّى قالُوا: «إِنّا سَمِعْنا قُرْآناً عَجَباً يَهْدی إِلَى الرُّشْدِ» مَنْ قالَ بِهِ صَدَقَ وَ مَنْ عَمِلَ بِهِ أُجِرَ وَ مَنْ حَكَمَ بِهِ عَدَلَ وَ مَنْ دَعا إِلَيْهِ هُدِیَ إِلى صِراطٍ مُسْتَقيمٍ خُذْها إِلَيْكَ يا أَعْوَرُ(۱)

یعنی، از حارثِ اَعْوَر روایت شده که گفت به مسجد رفتم که دیدم مردم در احادیث فرورفته اند، پس وارد شدم بر علی(ع) و گفتم یا أمیر المؤمنین آیا نمی‌بینی که مردم در احادیث فرورفته اند، فرمود: این کار را کردند؟ گفتم: بلی، فرمود: آگاه باش که من شنیدم رسول خدا (ص) میفرمود: آگاه باش که بزودی فتنه ای بوجود آید، گفتم: خروج از آن فتنه به چه چیز است؟ فرمود: کتاب خدا، در آن خبر گذشته و خبر آینده و حکم ما بین شما است، قرآن فصل ما بین حق و باطل است و لغو نیست، هرکس از ستمگری آنرا رها کند خدا او را میشکند و هرکس هدایت را در غیر آن جوید خدا او را بگمراهی رها کند، و آن ریسمان محکم خدا و ذکر حکیم و صراط مستقیم است، آن کتاب امیال را بکجی نمی‌کشاند و زبانها را باشتباه نمی‌افکند و دانشمندان از آن سیر نمیشوند و بکثرتِ مراجعه کهنه نمیشود و عجائب آن تمام نمیشود، آن کتابی است که چون جنّ آنرا شنیدند، خودداری نکردند تا آنکه گفتند «ما قرآنی عجیب میشنویم که به رشد راهنمائی میکند»، هرکس گفتارش آن باشد راست گفته و هرکس به آن عمل کند دارای اجر است و هرکس به آن دعوت کند به صراط مستقیم هدایت شده است. بگیر این سخن را ای اَعْوَر.

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۰۷.

التّحذیر من نسیان القرآن

۱ـ ج عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: إِنَّما مَثَلُ صاحِبِ الْقُرْآنِ کَمَثَلِ صاحِبِ الْإِبِلِ الْمُعَقَّلَةِ إِنْ عاهَدَ عَلَیْها أَمْسَکَها وَ إِنْ أَطْلَقَها ذَهَبَتْ . وَ قالَ (ص): تَعاهَدُوا الْقُرْآنَ فَوَالَّذی نَفْسِی بِیَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَصِّیاً مِنَ الْإِبِلِ فی عُقُلِها . وَ قالَ (ص): بِئْسَما لِأَحَدِهِمْ أَنْ یَقُولَ نَسیتُ آیَةَ کَیْتَ وَ کَیْتَ بَلْ هُوَ نُسِّیَ، اسْتَذْکِرُوا الْقُرْآنَ فَلَهُوَ أَشَدُّ تَفَصِّیاً مِنْ صُدُورِ الرِّجالِ مِنَ النَّعَمِ[1].

یعنی، از ابْنِ عُمَر (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود: همانا حکایت صاحب القرآن مانند صاحب شترعقال شده است که اگر بر قرآن مواظبت داشته باشد آنرا نگهداشته واگر آنرا رها کند برود. و فرمود: قرآن را مواظبت کنید پس قسم بآنکه جانم بدست اوست هرآینه قرآن فراری‌تر است از شتری که درجایگاه عقال خود باشد. و فرمود: بد است برای یکی از ایشان که بگوید فلان آیه و فلان آیه را فراموش کردم بلکه (بگوید) فراموش شدم، متذکّر قرآن باشید که او از سینهٔ مردان فراری‌تر است از حیوان فراری.

۲ـ ج عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: سَمِعَ النَّبِیُّ (ص) رَجُلاً یَقْرَأُ بِاللَّیْلِ فَقالَ: یَرْحَمُهُ اللّٰهُ قَدْ أَذْکَرَنی آیَةَ کَذا وَکَذا کُنْتُ أُنْسیتُها مِنْ سُورَةِ کَذا وَکَذا[2].

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت: پیغمبر از مردی که شب قرائت مینمود شنید، پس فرمود: خدا او را رحمت کند که مرا متذکّر فلان آیه وفلان آیه نمود که فراموشم شده بود از فلان سوره و فلان سوره.

۳ـ ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قالَ: أَلا وَ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِیَهُ لَقِیَ اللّٰهَ یَوْمَ الْقِیامَةِ مَغْلُولاً یُسَلِّطُ اللّٰهُ عَلَیْهِ بِکُلِّ آیَةٍ مِنْها حَیَّةً تَکُونُ قَرینَهُ إِلَی النّارِ إِلّا أَنْ یَغْفِرَ لَهُ . وَفی رِوایَةٍ أُخْری: ثُمَّ نَسِیَهُ مُتَعَمِّداً[3].

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص۸ و ۹ و المصنف / ج۳/ص ۳۵۹ و ۳۶۳ و ۳۶۱.

(۳) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۴۷.

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: آگاه باشید کسیکه قرآن را یاد گیرد سپس آنرا نسیان کرد (ودرروایتی عمدًا آنرا نسیان کند) روزقیامت خدا را ملاقات کند درحالیکه بستهٔ بغلّ باشد خدا به هرآیه‌ای ماری برا و مسلّط نماید که قرین او باشد بسوی آتش مگراینکه آمرزش الهی شامل حال او گردد.

الباب الثّانی فی آداب القرائة

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: «وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلاً»[1].

° ° °

۱ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّهُ سُئِلَ کَیْفَ کَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِیِّ (ص) فَقَالَتْ کَانَتْ مَدًّا ثُمَّ قَرَأَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ یَمُدُّ بِبِسْمِ اللّٰهِ وَ یَمُدُّ بِالرَّحْمٰنِ وَیَمُدُّ بِالرَّحِیمِ. وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: کَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) یُقَطِّعُ قِرَاءَتَهُ یَقُولُ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ ثُمَّ یَقِفُ، الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ، ثُمَّ یَقِفُ وَ کَانَ یَقْرَؤُهَا مَلِکِ یَوْمِ الدِّینِ[2]

یعنی، روایت شده از اَنَس (رض) که از او سئوال شد: قرائت پیغمبر (ص) چگونه بود؟ گفت مَدّ میداد، سپس قرائت کرد بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ را مدّ میداد بِسْمِ اللّٰه را و مدّ میداد به رَحْمٰن و مدّ میداد به رَحیم. اُمّ سَلَمه (رض) گوید: رسولخدا (ص) قرائت خود را قطع میکرد میگفت اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِین سپس توقّف میکرد، اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِیم، سپس توقّف میکرد و آیهٔ ۴ را مَلِکِ یَوْمِ الدِّین میخواند. (نویسنده گوید آنچه از آثار استفاده میشود آنستکه رسول خدا (ص) واصحاب بزرگوار او درسورهٔ حمد همه مَالِکِ قرائت میکردند بنابراین روایت اُمّ سَلَمه دراینمورد قابل اعتناء نیست).

۲ـ ج عَنْ أَبِی مُوسَیٰ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ (ص) قَالَ لَهُ: لَوْ رَأَیْتَنِی وَ أَنَا أَسْتَمِعُ لِقِرَاءَتِکَ الْبَارِحَةَ لَقَدْ أُوتِیتَ مِزْمَارًا مِنْ مَزَامِیرِ

---

(۱) قرآن/ سورهٔ مزمل/ آیهٔ ۴.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۹ و ۱۰.

آلِ داوُدَ. وَ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ‌بْنِ مُغَفَّلٍ (رض) قالَ: قَرَأَ النَّبِیُّ(ص) عامَ الْفَتْحِ فِی مَسیرِلَهُ عَلیٰ راحِلَتِهِ سُوَرَةَ الْفَتْحِ فَرَجَّعَ فِی قِراءَتِهِ[1].

یعنی، روایت شده از ابی‌موسیٰ(رض) که پیغمبر (ص) به او گفت اگر مرا دیده بودی که شب گذشته قرائت تورا می‌شنیدم بتحقیق به تو صوت خوشی از آوازهٔ آلِ داوُد داده شده است. و از عبداللّه بن مغفّل روایت شده که گفت سال فتح مکّه پیغمبر (ص) درسَیرش بر روی مرکبش سورهٔ فتح‌را قرائت کرد با ترجیع درقرائت خود.

۳ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: ما أَذِنَ اللّٰهُ لِشَیْءٍ ما أَذِنَ لِنَبِیٍّ حَسَنِ الصَّوْتِ یَتَغَنّیٰ بِالْقُرْآنِ یَجْهَرُبِهِ[2]. وَ قالَ(ص): زَیِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْواتِکُمْ لَیْسَ مِنّا مَنْ لَمْ یَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ[3]. وَ قالَ(ص): اِقْرَأُوا الْقُرْآنَ مَا ائْتَلَفَتْ عَلَیْهِ قُلُوبُکُمْ فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فَقُومُوا عَنْهُ.[4]

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: اذن داده نشده به چیزی آن‌مقداری که اذن داده شده به پیغمبری نیکوصوت که قرآن را با آوازو آشکار بخواند. و فرمود: قرآن را با صداهای خودزینت دهید کهاز ما نیست کسیکه قرآن را باآواز نخواند. و فرمود: قرآن را ما دامیکه الفت برآن دارید بخوانید پس چون اختلاف کردید برخیزید ازآن.

۴ـ ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: لِکُلِّ شَیْءٍ حِلْیَةٌ وَ حِلْیَةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ[5]. وَ قالَ(ص): حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْواتِکُمْ فَإِنَّ صَوْتَ الْحَسَنِ یَزیدُالْقُرْآنَ حُسْناً[6].

یعنی،از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: برای هرچیزی زینتی‌است وزینت قرآن صوت نیکو است. و فرمود: نیکوکنید قرآن را با صداهای خود زیرا صدای نیکو حُسن قرآن را زیادمیکند.

۵ـ ش عن النبی (ص)قال: تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ بِعَرَبِیَّتِهِ وَإِیّاکُمْ وَالنَّبْزَفیهِ.[7]

یعنی، رسولخدا (ص)فرمود: قرآن را با عربیّت آن فراگیرید و بپرهیزید ازلحن قبیح درقرآن.

---

(۱) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۰و۱۱.
(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۱ و المصنف / ج۲/ص ۴۸۲و ۴۸۳.
(۵) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۵۹ و المصنف / ج۲/ص ۴۸۴.
(۶) و (۷) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۶۰ و ۸۶۵.

۶ـ ش عَنْ أَبی‌ذر (رض) عَنِ النَّبیِّ (ص) فی وَصِیَّةٍ لَهُ قالَ: یا أَبا ذَرٍّ اخْفِضْ صَوْتَکَ عِنْدَ الْجَنائِزِ وَ عِنْدَ الْقِتالِ وَ عِنْدَ الْقُرْآنِ.(۱)

یعنی، از ابوذر (رض) روایت شده از رسولخدا (ص) درسفارش به او فرمود: ای اباذر صدایت را پائین آور دروقت جنازه و وقت جنگ و وقت قرائت قرآن.

۷ـ ش عن النبی (ص) قال: إِنَّ الرَّجُلَ الْأَعْجَمِیَّ مِنْ أُمَّتی لَیَقْرَأُ الْقُرْآنَ بِعَجَمِیَّةٍ فَتَرْفَعُهُ الْمَلائِکَةُ عَلی عَرَبِیَّتِهِ. وَ قالَ (ص): اقْرَءُوا الْقُرْآنَ بِأَلْحانِ الْعَرَبِ وَ أَصْواتِها وَ إِیّاکُمْ وَ لُحُونَ أَهْلِ الْفِسْقِ وَ أَهْلِ الْکَبائِرِ فَإِنَّهُ سَیَجِیءُ مِنْ بَعْدی أَقْوامٌ یُرَجِّعُونَ الْقُرْآنَ تَرْجیعَ الْغِناءِ وَ النَّوْحِ وَ الرَّهْبانِیَّةِ لا یَجُوزُ تَراقِیَهُمْ قُلُوبُهُمْ مَقْلُوبَةٌ وَ قُلُوبُ مَنْ یُعْجِبُهُ شَأْنُهُمْ.(۲)

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده‌که‌فرمود: مرد عجمی از امّتم قرآن را با لهجهٔ عربی قرائت میکند و ملائکه آنرا بلهجهٔ عربی بالا میبرد (یعنی خدا آنرا بهمان لهجه میپذیرد). و فرمود: قرآن را به‌لحن عرب بخوانید و بصوت آنان و بپرهیزید از لحنهای اهل فسق واهل گناهان کبیره، زیرا که‌پس از من اقوامی بیایند که‌قرآن را بترجیع غنا و نوحه ورهبانیّت بخوانند از گلوی ایشان تجاوزنکند، دلها شان ودلهای هرکسی که از ایشان خوشش آید زیر و رو شده است.

۸ـ ش عن ابن‌عبّاس (رض) عن رسول اللّه (ص) فی حدیثٍ قال: مِنْ أَشْراطِ السّاعَةِ إِضاعَةُ الصَّلَواتِ وَ اتِّباعُ الشَّهَواتِ وَ الْمَیْلُ إِلَی الْأَهْواءِ إِلی أَنْ قالَ: فَعِنْدَها یَکُونُ أَقْوامٌ یَتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ لِغَیْرِ اللّهِ وَ یَتَّخِذُونَهُ مَزامیرَ وَ یَکُونُ أَقْوامٌ یَتَفَقَّهُونَ لِغَیْرِ اللّهِ وَ تَکْثُرُ أَوْلادُ الزِّنا وَ یَتَغَنَّوْنَ بِالْقُرْآنِ إِلی أَنْ قالَ وَ یَسْتَحْسِنُونَ الْکُوبَةَ وَ الْمَعازِفَ وَ یُنْکِرُونَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْیَ عَنِ الْمُنْکَرِ فَأُولئِکَ یُدْعَوْنَ فی مَلَکُوتِ السَّمَواتِ الْأَرْجاسَ الْأَنْجاسَ. وَ عَنْ عَلِیٍّ (ع) قالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ (ص) یَقُولُ أَخافُ عَلَیْکُمْ اسْتِخْفافاً

---

(۱) و (۲) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۵۸ و ۸۶۶

بِالدّینِ وَ بَیْعَ الْحُکْمِ وَ قَطیعَةَ الرَّحِمِ وَ أَنْ تَتَّخِذُوا الْقُرْآنَ مَزامیرَ تُقَدِّمُونَ أَحَدَکُمْ وَلَیْسَ بِأَفْضَلِکُمْ فِی الدّینِ.(۱)

یعنی، از ابن عبّاس (رض) روایت شده از رسولخدا (ص) درحدیثی که فرمود: از نشانه‌های ساعت قیامت ضایع‌نمودن نمازها و پیروی شهوات و مایل شدن بسوی هوٰی وهوسها تا آنکه فرمود: درآن هنگام اقوامی پیدا شوندکه قرآن را یادگیرند برای غیرخدا و آنرا آوازه‌خوانی‌گیرند و اقوامی‌باشندکه دین را برای غیرخدا یاد گیرند و اولاد زنا زیادشوند وقرآن را باآواز بخوانند تاآنکه فرمود آلات طرب مثل چنگ وساز و نرد را نیکودانند و امر به معروف ونهی ازمنکررا انکاردارند، آنان درملکوت آسمانها پلیدو نجس خوانده‌شوند. و روایت شده ازعلی(ع) که‌گفت شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود: برشما میترسم ازچندچیز: استخفاف وسبک شمردن امر دین و فروختن حکم وقطع رحم و قرآن را به‌آوازه‌خوانی گرفتن و دیگراینکه مقدّم‌میدارید یکی‌ازخودرا درحالیکه دردین ازشما بهترنمی‌باشد.

۹ـ ج عَنْ عَلِیٍّ(ع) قالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) یَقُولُ: یَأْتی فِی آخِرِ الزَّمانِ قَوْمٌ حُدَثاءُ الْأَسْنانِ سُفَهاءُ الْأَحْلامِ یَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لایُجاوِزُ الْقُرْآنَ تَراقِیَهُمْ یَقُولُونَ مِنْ خَیْرِقَوْلِ الْبَرِیَّةِ یَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلامِ کَما یَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِیَّةِ لایُجاوِزُ إیمانُهُمْ حَناجِرَهُمْ فَأَیْنَما لَقیتُمُوهُمْ فَاقْتُلُوهُمْ فَإِنَّ قَتْلَهُمْ أَجْرٌلِمَنْ قَتَلَهُمْ یَوْمَ الْقِیامَةِ.(۲)

یعنی، از علی(ع) روایت شده‌که‌گفت شنیدم رسولخدا(ص) میفرمود: در آخرالزّمان قومی تازه‌سنّ کم‌عقل بیایند که‌قرآن را قرائت میکنند و قرآن ازگلوهای ایشان تجاوزنمیکند ازقول بهترین بشرمیگویند و ازاسلام خارج میشوندچنانکه تیرازکمان، ایمان از گلوهایشان تجاوزنمیکند پس هرجا ایشان را ملاقات‌کردید بکشیدشان که قتلشان اجراست برای قاتلشان درروزقیامت.

---

(۱) وسائل الشیعه / ج۱۲/ص ۲۲۹ و ۲۳۱.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۲.

۱۰ـ ج عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ(رض) أَنَّهُ مَرَّ عَلَى قَاصٍّ يَقْرَأُ ثُمَّ سَأَلَ فَاسْتَرْجَعَ ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَلْيَسْأَلِ اللَّهَ بِهِ فَإِنَّهُ سَيَجِيءُ أَقْوَامٌ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ يَسْأَلُونَ بِهِ النَّاسَ(۱).

يعنی، از عِمْرانِ بنِ حُصَیْن(رض) روایت شده که او بر قصّه‌گوئی گذشت که قرآن قرائت میکرد سپس از مردم سؤال کرد، پس عِمْران گفت إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ سپس گفت شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود: هرکس قرآن قرائت کند باید با آن قرآن از خدا سؤال کند زیرا اقوامی بیایند که قرآن را قرائت کنند وبوسیلهٔ آن از مردم سؤال میکنند.

۱۱ـ ج عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رض) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ(ص): اقْرَأِ الْقُرْآنَ فِي شَهْرٍ قُلْتُ: إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً حَتَّى قَالَ: اقْرَأْهُ فِي سَبْعٍ وَلَاتَزِدْ عَلَى ذَلِكَ. وَ عَنْهُ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فِي كَمْ أَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قَالَ: اخْتِمْهُ فِي شَهْرٍ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: اخْتِمْهُ فِي عِشْرِينَ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ اخْتِمْهُ فِي خَمْسَ عَشَرَةَ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: اخْتِمْهُ فِي عَشْرٍ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: اخْتِمْهُ فِي خَمْسٍ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ فَمَا رَخَّصَ لِي. وَ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: لَمْ يَفْقَهْ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثٍ(۲).

یعنی، از عبداللّهِ بنِ عَمْرو (رض) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) فرمود: قرآن را دریک ماه قرائت کن، گفتم من قوّه دارم تا آنکه فرمود درهفت روز و براین زیادمکن. و از او روایت شده که گفتم یَا رَسُولَ اللَّه درچه مقدارزمان قرآن را قرائت کنم؟ فرمود دریکماه ختم کن، گفتم طاقتی بهتراز این دارم، فرمود دربیست روزختم بفرما، گفتم من طاقت بهتراز این دارم گفت در پانزده روزختم کن، گفتم من طاقت بهتراز این دارم، گفت درده روز ختم کن، گفتم من طاقت بهتراز این دارم، فرمود: درپنج روز، گفتم

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۲ و ۱۳.

من توان بهتری دارم، پس برایم (درکمتراز پنج روز) تجویز نکرد.
و از او روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: درک نکرده آنکه در کمتر از سه روز قرآن را قرائت کند.

ینبغی استماع القرآن بتدبّر و خشوع

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَی: وَ إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ.(۱)

۱- ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ (رض) قَالَ: قَالَ لِی رَسُولُ اللّٰهِ (ص): اقْرَأْ عَلَیَّ قُلْتُ: أَقْرَأُ عَلَیْكَ وَ عَلَیْكَ أُنْزِلَ یَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ إِنِّی أَشْتَهِی أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَیْرِی قَالَ: فَقَرَأْتُ النِّسَاءَ حَتّٰی إِذَا بَلَغْتُ «فَكَیْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِیدٍ وَ جِئْنَا بِكَ عَلٰی هٰؤُلَاءِ شَهِیدًا». قَالَ كُفَّ أَوْ أَمْسِكْ فَرَأَیْتُ عَیْنَیْهِ تَذْرِفَانِ.(۲)

یعنی، از عبدالله (رض) روایت شده که گفت رسولخدا (ص) به من فرمود بر من قرائت کن گفتم برتو قرائت کنم وحال آنکه برتو نازل شده یَا رَسُولَ اللّٰه، فرمود: من میل دارم که از غیرخود بشنوم، عبدالله گفت پس سورهٔ نساء را قرائت کردم تا رسیدم به آیهٔ «فَكَیْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِیدٍ وَ جِئْنَا بِكَ عَلٰی هٰؤُلَاءِ شَهِیدًا»(۳)، فرمود: بس کن و یا خودداری نما، پس دیدم چشمان آنحضرت گریان است.

۲- ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ (ص) قَالَ لِأُبَیِّ بْنِ كَعْبٍ: إِنَّ اللّٰهَ أَمَرَنِی أَنْ أَقْرَأَ عَلَیْكَ «لَمْ یَكُنِ الَّذِینَ كَفَرُوا». قَالَ: وَ سَمَّانِی لَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَبَكٰی.(۴)

یعنی، از انس (رض) روایت شده که گفت پیغمبر (ص) به اُبَیّ بن كَعب فرمود خدا مرا امر کرده که سورهٔ لَمْ یَكُنِ الَّذِینَ كَفَرُوا یعنی سورهٔ بَیِّنه را برتو قرائت کنم، اُبَیّ گفت وخدا مرا نام برد، فرمود: بلی، پس اُبَیّ

---

(۱) قرآن/سورهٔ اعراف/آیهٔ ۲۰۴. (۳) قرآن/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۴۱.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۳ و ۱۴.

گریان شد.

الباب الثّالث فی فضائل بعض السّور

فضل الفاتحة و البقرة

۱ـ ج عَنِ النَّبِیّ(ص) قالَ: اَلْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعالَمینَ اُمُّ الْقُرْآنِ وَ أُمُّ الْکِتابِ وَ السَّبْعُ الْمَثانی وَ أَعْظَمُ سُورَةٍ فِی الْقُرْآنِ وَ الَّذی نَفْسی بِیَدِهِ ما أُنْزِلَتْ فِی التَّوْراةِ وَ لافِی الْاِنْجیلِ وَ لافِی الزَّبُورِ وَ لافِی الْقُرْآنِ مِثْلُها(۱)

یعنی، از رسول خدا (ص) روایت شده که فرمود: اَلْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعالَمین مادر قرآن و مادر این کتاب و هفت آیه ای است که مکرّر گردد (و مکرّر قرائت میشود) و بزرگترین سورهٔ در قرآن است و سوگند به آنکه جانم بدست اوست که در تورات و انجیل و زبور و فُرقان مانند آن نازل نشده.

۲ـ ش عَنِ النَّبِیّ(ص) قالَ لِجابِر (رض) أَلا أُعَلِّمُکَ أَفْضَلَ سُورَةٍ أَنْزَلَهَا اللّٰهُ فِی کِتابِهِ قالَ بَلیٰ فَعَلَّمَهُ الْحَمْدَ أُمَّ الْکِتابِ ثُمَّ قالَ هِیَ شِفاءٌ مِنْ کُلِّ داءٍ إِلَّا السّام و قال(ص) إِنَّ فاتِحَةَ الْکِتابِ أَشْرَفُ ما فی کُنُوزِ الْعَرْش (۲)

یعنی، از رسول خدا (ص) روایت شده که به جابر فرمود: آیا به تو تعلیم نکنم بهترین سوره ای که نازل کرده خدا درکتابش؟ گفت آری، پس اورا سورهٔ حمد که اُمّ الْکِتاب باشد یادداد، سپس فرمود: آن، شفا از هر دردی است مگر بیماری سام و فرمود که فاتِحَةُ الْکِتاب شریفترین چیزی ستکه درگنجهای عرش است.

۳ـ ج عَنِ النَّبِیّ(ص) قالَ: اقْرَأُوا سُورَةَ الْبَقَرَةِ فَإِنَّ أَخْذَها بَرَکَةٌ وَ تَرْکَها حَسْرَةٌ وَ لاتَسْتَطیعُهَا الْبَطَلَةُ (۳)

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول / ج۴/ص ۱۵ و ۱۶.
(۲) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۷۴ و ۸۷۵.

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: سورهٔ بقره را قرائت کنید زیرا گرفتن سورهٔ بقره برکت وترک آن حسرتست وتوانائی آنرا بَطَلَه ندارند.

۴- ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) قالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بَعْثاً وَهُمْ ذُوعَدَدٍ فَاسْتَقْرَأَهُمْ فَقَرَأَ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ ما مَعَهُ مِنَ الْقُرْآنِ فَأَتىٰ عَلىٰ رَجُلٍ مِنْ أَحْدَثِهِمْ سِنّاً فَقالَ: ما مَعَكَ يا فُلانُ؟ قالَ: مَعِي كَذا وَ كَذا وَ سُورَةُ الْبَقَرَةِ، قالَ: أَمَعَكَ سُورَةُ الْبَقَرَةِ؟ قالَ: نَعَمْ، قالَ: اذْهَبْ فَأَنْتَ أَمِيرُهُمْ، فَقالَ رَجُلٌ مِنْ أَشْرافِهِمْ: وَاللّٰهِ يا رَسُولَ اللّٰهِ ما مَنَعَنِي أَنْ أَتَعَلَّمَ سُورَةَ الْبَقَرَةِ إِلاّ خَشْيَةَ أَلاّ أَقُومَ بِها، فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَاقْرَأُوهُ وَ أَقْرِئُوا فَإِنَّ مَثَلَ الْقُرْآنِ لِمَنْ تَعَلَّمَهُ فَقَرَأَهُ وَ قامَ بِهِ كَمَثَلِ جِرابٍ مَحْشُوٍّ مِسْكاً يَفُوحُ بِرِيحِهِ كُلُّ مَكانٍ، وَ مَثَلُ مَنْ تَعَلَّمَهُ فَيَرْقُدُ وَهُوَ فِي جَوْفِهِ كَمَثَلِ جِرابٍ وُكِئَ عَلىٰ مِسْكٍ. (۱)

یعنی، روایت شده از ابوهریره (رض) که گفت رسولخدا (ص) عدّه‌ای که شماره‌ای داشتند به‌جانبی فرستاد و از قرائت ایشان جویا شد پس هرمردی آنچه با خودداشت قرائت کرد، پس مردی که از همه جوانتر بود آمد، به‌او فرمود توچه‌داری ای فلانی گفت چنین و چنان آیاتی میدانم و سورهٔ بقره‌را، فرمود: آیا با تو سورهٔ بقره‌است؟ گفت بلی، فرمود بروکه‌تو امیرایشانی، پس مردی از اشراف ایشان گفت واللّه یا رَسُولَ اللّٰه مانع‌من نشد از تعلّم سورهٔ بقره مگر ترس آنکه به‌آن قیام وعمل نتوانم، پس رسولخدا (ص)فرمود: قرآن را فراگیرید و آنرا قرائت کنید ویاد بدهید زیرا مَثَلِ قرآن‌برای آنکه فراگرفته وبه‌آن عمل کرده مَثَل پوستی است که‌پرا زمُشک باشد وبوی آن به‌هرمکانی بوزد و مثل آنکه آنرا فراگرفته و میخوابد درحالیکه قرآن درسینهٔ اوست مانند پوستی است که‌مُشک دارد و درب آن بسته‌شده.

۵- ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: لاتَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ مَقابِرَ وَإِنَّ الْبَيْتَ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۶ و ۱۷.

الَّذِي تُقْرَأُ فِيهِ الْبَقَرَةُ لاَيَدْخُلُهُ الشَّيْطَانُ.(۱)

یعنی، از رسول خدا (ص) روایت شده که فرمود: خانه های خود را مقبره قرار ندهید (که صوت قرآن و عبادت در آن نباشد) و محققاً خانه ای که در آن سورهٔ بقره تلاوت شود شیطان وارد آن نشود.

فضل آیة الکرسی و اواخر البقرة

۱ــ ج عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: يَا أَبَا الْمُنْذِرِ أَتَدْرِي أَيُّ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ مَعَكَ أَعْظَمُ؟ قَالَ: قُلْتُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: يَا أَبَا الْمُنْذِرِ أَتَدْرِي أَيُّ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ مَعَكَ أَعْظَمُ؟ قَالَ: قُلْتُ اللّٰهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ، قَالَ: فَضَرَبَ فِي صَدْرِي وَقَالَ: وَاللّٰهِ لِيَهْنِكَ الْعِلْمُ أَبَا الْمُنْذِرِ.(۲)

یعنی، از اُبَيّ بن كَعْب (رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: یا أَبَا الْمُنْذِر آیا میدانی کدام آیه ای از کتاب خدا که با تو میباشد عظیم‌تر است؟ گوید گفتم خدا و رسول او داناتر است، فرمود: ای أَبَا الْمُنْذِر آیا میدانی کدام آیه‌ای که از کتاب با تو است عظیم تر است؟ گوید گفتم اللّٰهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ گوید: پس در سینهٔ من زد و گفت بخدا قسم دانش برای تو گوارا است ای ابا منذر.

۲ــ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: لِكُلِّ شَيْءٍ سَنَامٌ وَ إِنَّ سَنَامَ الْقُرْآنِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَفِيهَا آيَةٌ هِيَ سَيِّدَةُ آيِ الْقُرْآنِ، هِيَ آيَةُ الْكُرْسِيِّ.(۳)

یعنی، از رسول خدا (ص) روایت شده که فرمود: برای هرچیزی جای مرتفع مانند کوهان شتر است و جای بلند قرآن سورهٔ بقره است و در آن آیه ای است که آن سید آیات قرآن است و آن آيَةُ الْكُرْسِيِّ است.

۳ــ ج عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ قَرَأَ حٰمٓ الْمُؤْمِنَ إِلَى إِلَيْهِ الْمَصِيرُ، وَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ حِينَ يُصْبِحُ حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُمْسِيَ وَ مَنْ قَرَأَهُمَا حِينَ يُمْسِي حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُصْبِحَ. وَ قَالَ (ص): اَلْآيَتَانِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ مَنْ قَرَأَهُمَا فِي لَيْلَةٍ كَفَتَاهُ.(۴)

---

(۱)، (۲)، (۳) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۷، ۱۸ و ۱۹.

یعنی، از رسول‌خدا (ص) روایت شده که فرمود: هرکس سورهٔ حٓم مؤمن (غافر) را تا آیهٔ إِلَیْهِ الْمَصِیرُ و آیةُ الْکُرْسِیّ را هنگام صبح بخواند ببرکت آنها محفوظ ماند تا شب کند وهرکس آنها را قرائت کند هنگام شب ببرکت آنها محفوظ ماند تا صبح کند. و فرمود: دو آیه است از آخر سورهٔ بقره هرکس آنها را درشب قرائت کند او را کفایت نمایند.

فضل سورة الإسراء والزّمر

۱- ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: کَانَ النَّبِیُّ (ص) لَایَنَامُ حَتَّی یَقْرَأَ الزُّمَرَ وَ بَنِی إِسْرَائِیلَ.(۱)

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت: پیغمبر (ص) نمیخوابید تا سورهٔ زمر و بنی‌اسرائیل (إسراء) را قرائت کند.

فضل سورة الکهف

۱- ج عَنْ أَبِی سَعِیدٍ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْکَهْفِ یَوْمَ الْجُمُعَةِ أَضَاءَ لَهُ مِنَ النُّورِ مَا بَیْنَ الْجُمُعَتَیْنِ.(۲)

یعنی، از أبوسعید (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: هرکس سورهٔ کهف را روزجمعه قرائت کند برای او نوردهد ما بین آن جمعه و جمعهٔ دیگر.

۲- ش عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: مَنْ قَرَأَ عِنْدَ مَنَامِهِ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُکُمْ یُوحَی الْآیَة کَانَ لَهُ نُورٌ مِنْ مَضْجَعِهِ إِلَی بَیْتِ اللّٰهِ الْحَرَامِ حَشْوُ ذٰلِکَ النُّورِ مَلَائِکَةٌ یَسْتَغْفِرُونَ لَهُ حَتَّی یُصْبِحَ.(۳)

یعنی، از رسول‌خدا (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه وقت خوابش آیهٔ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُکُمْ تا آخر آیه را قرائت کند برای او نوری از خوابگاهش تا بَیْتُ الْحَرَام بوجود آید که حاشیهٔ آن نور فرشتگانی

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۲۰

(۳) وسائل الشیعه / ج ۴ /ص ۸۷۲.

برای او استغفار کنند تا صبح.

فضل سورة یس و الدّخان

۱ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: مَنْ قَرَأَ یٰسٓ فِی لَیْلَةٍ ابْتِغاءَ وَجْهِ اللّٰهِ غُفِرَلَهُ. وَ قالَ(ص): مَنْ قَرَءَ حٰمٓ الدُّخانَ فِی لَیْلَةِ جُمُعَةٍ أَوْ یَوْمِ جُمُعَةٍ بَنَی اللّٰهُ لَهُ بَیْتًا فِی الْجَنَّةِ.(۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: هرکس درشبی سورهٔ یٰسٓ را برای جستن رضای خدا بخواند، آمرزیده شود. و فرمود: هرکس حٰمٓ دخان (سورهٔ دخان) را درشب ویا روزجمعه قرائت کند خدا برای او خانه ای دربهشت بنا کند. این روایات خالی از اشکال نیست.

فضل سورة الفتح

۱ـ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَیَّ اللَّیْلَةَ سُورَةٌ لَهِیَ أَحَبُّ إِلَیَّ مِمّا طَلَعَتْ عَلَیْهِ الشَّمْسُ ثُمَّ قَرَأَ إِنّا فَتَحْنا لَکَ فَتْحًا مُبِینًا(۲).

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: برمن امشب سوره ای نازل شده که آن نزد من بهتر است از آنچه برآن خورشد تابیده سپس قرائت کرد إِنّا فَتَحْنا لَکَ فَتْحًا مُبِینا را.

فضل المسبّحات

۱ـ ج عَنْ عِرْباضِ بْنِ سارِیَةَ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ(ص) کانَ یَقْرَأُ الْمُسَبِّحاتِ قَبْلَ أَنْ یَرْقُدَ وَیَقُولُ: إِنَّ فِیهِنَّ آیَةً خَیْرٌ مِنْ أَلْفِ آیَةٍ.(۳)

یعنی، از عِرْباض بن ساریه (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) قبل از آنکه بخوابد سوره هائی که اول آنها تسبیح است قرائت میکرد و میفرمود درآنها آیه ای استکه بهتر از هزار آیه است. (مقصود سوره های حدید، حشر، صفّ، جمعه وتغابُن میباشد)

---

(۱)، (۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۲۱ و ۲۲.

فضل سورة الملك و التّكاثر

۱ـ ج عَنْ جابِرٍ (رض) أَنَّ النَّبِيَّ(ص) كانَ لايَنامُ حَتّى يَقْرَأَ الم تَنْزِيلُ وَ تَبارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ(۱)

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) نمیخوابید تا دوسورهٔ الم‌تنزیل(سورهٔ سجده) و تَبارَکَ الَّذِی بِیَدِهِ الْمُلْکُ (سورهٔ ملک) را قرائت کند.

۲ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: مَنْ قَرَأَ أَلْهيكُمُ التَّكاثُرُ عِنْدَ النَّوْمِ وُقِيَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ.(۲)

یعنی، از رسول‌خدا (ص) روایت شده‌که فرمود: هرکس سورهٔ تکاثر را وقت خواب قرائت کند از فتنهٔ قبر محفوظ ماند.

فضل سورة الزّلزلة و الكافرون

۱ـ ج عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: مَنْ قَرَأَ إِذا زُلْزِلَتْ عَدَلَتْ لَهُ بِنِصْفِ الْقُرْآنِ، وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ عَدَلَتْ لَهُ بِرُبْعِ الْقُرْآنِ، وَ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللّهُ أَحَدٌ عَدَلَتْ لَهُ بِثُلْثِ الْقُرْآنِ.(۳)

یعنی، از رسول‌خدا (ص) روایت شده‌که فرمود: هرکس سورهٔ إِذا زُلْزِلَتْ را قرائت کند برای او معادل است با نصف قرآن و هرکس سورهٔ قُلْ یا أَیُّهَا الْکافِرُون را قرائت کند برای او یکچهارم قرآن حساب گردد و هرکس سورهٔ قُلْ هُوَ اللّهُ أَحَد را قرائت کند برای او ثُلث قرآن حساب شود (نویسنده گوید این روایت غلوّآمیز و اغراق است و آن‌را نباید قطعی و مورد استناد قرار داد.).

فضل قل هو اللّه احد

۱ـ ج عَنْ أَبِي الدَّرْداءِ (رض) عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۲۳ و ۲۴.
(۲) وسائل الشیعه / ج۴/ص ۸۷۲.

أَنْ يَقْرَأَ فِي لَيْلَةٍ ثُلُثَ الْقُرْآنِ قَالُوا: وَكَيْفَ يَقْرَأُ فِي لَيْلَةٍ ثُلُثَ الْقُرْآنِ قَالَ: قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ. وَقَالَ النَّبِيّ(ص) لِرَجُلٍ إِنَّ حُبَّهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ.(۱)

یعنی، از اَبُودَرْداء (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: آیا یکی از شما عاجز است از اینکه درشبی ثُلث قرآن را بخواند، اصحاب گفتند وچگونه در شبی ثُلث قرآن قرائت میشود؟ فرمود: قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَد ثلث قرآن حساب میشود. و آنحضرت به مردی فرمود: حُبّ سورهٔ توحید تورا داخل بهشت گرداند. (دراین روایات نیز آنچه از غلوّ آمده برکسی مخفی نیست مگرآنکه درروایت دوم بگوییم منظور از محبّت، محبّتی است که به اعمال صالحه بیانجامد).

۲ـ ش عَنْ سَلْمَان (رض) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ مَرَّةً فَقَدْ قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَمَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ فَقَدْ قَرَأَ ثُلُثَيِ الْقُرْآنِ وَمَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثًا فَقَدْ خَتَمَ الْقُرْآنَ. وَقَالَ (ص): أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ كُلَّ لَيْلَةٍ ثُلُثَ الْقُرْآنِ قَالُوا: وَمَنْ يُطِيقُ ذٰلِكَ؟ قَالَ: قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ ثُلُثُ الْقُرْآنِ.(۲)

یعنی، روایت شده از سلمان (رض) که گفت شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود کسیکه سورهٔ اخلاص (توحید) را بخواند بتحقیق ثُلث قرآن را خوانده وکسیکه آنرا دومرتبه بخواند بتحقیق دوثلث قرآن را خوانده و کسیکه آنرا سه مرتبه بخواند بتحقیق تمام قرآن را خوانده است. و فرمود آیا یکی از شما عاجز است که هرشب ثلث قرآن را بخواند، عرض کردند: که طاقت دارد؟ فرمود: سورهٔ توحید ثلث قرآن است.

۳ـ ج عَنِ النَّبِيّ(ص) قَالَ: مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ بَنَى اللّٰهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ.(۳)

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: هرکس قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَد را ده مرتبه بخواند خدا برای او دربهشت خانه‌ای بنا کند.

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۲۵ و ۲۶.
(۲) وسائل الشیعه/ ج ۴/ص ۸۶۸ و ۸۶۹.

فضل المُعَوَّذَتَین

۱- ج عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: کانَ النَّبِیُّ (ص) إِذَا اشْتَکی یَقْرَأُ عَلی نَفْسِهِ بِالْمُعَوِّذَتَیْنِ وَ یَنْفُثُ فَلَمّا اشْتَدَّ وَجْعُهُ کُنْتُ أَقْرَأُ عَلَیْهِ وَ أَمْسَحُ بِیَدِهِ رَجاءَ بَرَکَتِها. وَ کانَ النَّبِیُّ (ص) إِذَا أَوی إِلی فِراشِهِ کُلَّ لَیْلَةٍ جَمَعَ کَفَّیْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِیهِما فَقَرَأَ فِیهِما قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النّاسِ ثُمَّ یَمْسَحُ بِهِما مَا اسْتَطاعَ مِنْ جَسَدِهِ یَبْدَأُ بِهِما عَلی رَأْسِهِ وَ وَجْهِهِ وَ ما أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ یَفْعَلُ ذٰلِکَ ثَلاثَ مَرّاتٍ.(۱)

یعنی، روایت شده از عایشه (رض) که گفت پیغمبر (ص) را عادت بود که هرگاه دردی داشت دو سورهٔ قُلْ أَعُوذُ ها را برخود قرائت میکرد و میدمید پس چون دردش شدّت کرد من برا و قرائت میکردم و بدستاو مسح میکردم با میدبرکت آن. و پیغمبر (ص) چنین بود که هرگاه درفراش خواب جای میگرفت هرشب دوکف دست را جمع میکرد سپس درآنها میدمید و درآنها قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ وقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ و قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النّاسِ را قرائت میکرد سپس بهآنها میمالید آنچه میتوانست از جسدخود، ابتدا میکرد باآنها برسرخود وصورت خودو آنچهاز جسدش میرسید، اینکاررا سه مرتبه میکرد.

۲- ش کانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِذا کَسِلَ أَوْ أَصابَتْهُ عَیْنٌ أَوْ صُداعٌ بَسَطَ یَدَیْهِ فَقَرَأَ فاتِحَةَ الْکِتابِ وَ الْمُعَوِّذَتَیْنِ ثُمَّ یَمْسَحُ بِهِما وَجْهَهُ فَیَذْهَبُ عَنْهُ ما کانَ یَجِدُهُ.(۲)

یعنی، رسولخدا (ص) چون کسل میشد ویاآفتی بهاومیرسیدویا درد سری، دستهای خودرا بازمیکرد و سورهٔفاتِحَةالْکتاب وفَلَق وناس را میخواند و بادودست صورت خودرا مسح میکرد پسآنچه به او رسیده‌بود میرفت.

۳- ج عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عامِرٍ (رض) قالَ: کُنْتُ أَقُودُ لِرَسُولِ اللّٰهِ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۲۷.
(۲) وسائل الشیعه / ج ۴/ص ۸۷۴.

(ص) ناقَتَهُ فِی السَّفَرِ فَقالَ لِی: یا عُقْبَةَ أَلا أُعَلِّمُکَ خَیْرَ سُورَتَیْنِ قُرِئَتا ؛ فَعَلَّمَنِی قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النّاسِ. وَعَنْهُ قالَ: بَیْنا أَنا أَسِیرُ مَعَ رَسُولِ اللّهِ (ص) بَیْنَ الْجُحْفَةِ وَ الْأَبْواءِ إِذْ غَشِیَتْنا رِیحٌ وَ ظُلْمَةٌ شَدِیدَةٌ فَجَعَلَ رَسُولُ اللّهِ (ص) یَتَعَوَّذُ بِالْمُعَوَّذَتَیْنِ وَیَقُولُ: یا عُقْبَةُ تَعَوَّذْ بِهِما فَما تَعَوَّذَ مُتَعَوِّذٌ بِمِثْلِهِما ، قالَ: وَسَمِعْتُهُ یَؤُمُّنا بِهِما فِی الصَّلاةِ. وَ عَنْهُ قالَ: أَمَرَنِی رَسُولُ اللّهِ (ص) أَنْ أَقْرَأَ بِالْمُعَوَّذَتَیْنِ فِی دُبُرِ کُلِّ صَلاةٍ(۱).

یعنی، از عُقْبَة بن عامر (رض) روایت شده که گفت : من زمام شتر رسول خدا (ص) را درسفر میکشیدم ، پس فرمود : ای عُقْبه آیا بتو یاد ندهم دوسورهٔ خوب را که قرائت شده اند پس دو قُلْ أَعُوذ را به من یاد داد . و نیز از عُقْبه روایت شده که گفت : دربین آنکه با رسول اللّه بین جُحْفَه و اَبْواء سیر میکردم ناگاه بادی و تاریکی شدیدی ما را فراگرفت ، پس رسولخدا (ص) شروع کرد به دوسورهٔ قُلْ أَعُوذُها پناه گرفت و فرمود : ای عقبه هیچ پناه گیرنده پناه نگرفته بمانند این دوسوره ، عُقْبه گفت شنیدم که درنماز برای ما به این دوسوره امامت میکرد . وعُقْبه گفت رسولخدا (ص) مرا امر کرد که این دوسوره را درعقب هرنماز بخوانم .

الباب الرّابع فی رجال القرآن و روایاته

۱ـ ج عَنْ قَتادَةَ (رض) قالَ : سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مالِکٍ : مَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلی عَهْدِ النَّبِیِّ (ص)؟ قالَ: أَرْبَعَةٌ کُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصارِ : أُبَیُّ بْنُ کَعْبٍ ، وَ مُعاذُ بْنُ جَبَلٍ ، وَ زَیْدُ بْنُ ثابِتٍ ، وَ أَبُوزَیْدٍ(۲).

یعنی، از قَتاده (رض) روایت شده که گفت از أَنَس بْنِ مالِک سؤال کردم چه کس قرآن را درزمان رسولخدا (ص) جمع کرد؟ گفت : چهار نفر که

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۲۷ و ۲۸.

تماشان از انصار بودند: اُبَیّ بْنِ کَعْب و مُعاذبن جَبَل و زَیْدبْنِ ثابِت و اَبُوزَیْد.

٢ـ ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ: ماتَ النَّبِیُّ(ص) وَلَمْ یَجْمَعِ الْقُرْآنَ غَیْرُ أَرْبَعَةٍ: أَبُوالدَّرْداءِ، وَ مُعاذُبْنُ جَبَلٍ، وَ زَیْدُبْنُ ثابِتٍ، وَ أَبُو زَیْدٍ. (أَقُولُ: وَ هٰذا بِحَسَبِ ما فَهِمَهُ أَنَسٌ وَ إِلاّ فَقَدْ حَفِظَهُ مِنَ الْمُهاجِرِینَ الْخُلَفاءُ الْأَرْبَعَةُ وَ طَلْحَةُ وَسَعْدٌ وَ حُذَیْفَةُ وَسالِمٌ وَ أَبُوهُرَیْرَةَ و أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِیُّ وَ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ السّائِبِ وَ الْعَبادِلَةُ الْأَرْبَعَةُ و هُمْ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ عَبّاسٍ وَ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ عُمَرَ و عَبْدُاللّٰهِ بْنُ عَمْرٍو وَ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ مَسْعُودٍ و تَمِیمٌ الدّارِیّ وَ عُقْبَةُ بْنُ عامِرٍ و مِنَ الْأَنْصارِ غَیْرِ مَنْ ذُکِرُوا فِی الْحَدِیثِ عُبادَةُ بْنُ الصّامِتِ و أُبَیُّ بْنُ کَعْبٍ وَ مجمع بْنُ حارِثَةَ وَ معاذأَبُوحَلِیمه وَ فَضالَةُ بْنُ عُبَیْدٍ وَ مَسْلَمَةُ بْنُ مخلد. و کذا حَفِظَهُ مِنَ النِّساءِ عائِشَةُ وَحَفْصَةُ و أُمُّسَلَمَةَ وکذا حَفِظَهُ غَیْرُ ما ذُکِرُوا)[1].

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده که گفت: پیغمبر (ص) وفات کرد و غیر از چهار نفر قرآن را جمع نکردند: مُعاذبْنِ جَبَل و زَیْدبْنِ ثابِت و اَبُوزَیْد و اَبُوالدَّرْداء. (نویسنده گوید: این شماره طبق آنچه اَنَس فهمیده و از آن اطّلاع داشته می باشد، وگرنه که کسان زیادی قرآن را حفظ داشتند از جمله از مهاجرین خلفای چهارگانه وطَلْحَه و سَعْد و حُذَیْفَه و سالِم و اَبُوهُرَیْره و اَبُومُوسی اَشعَری و عَبْدُاللّٰهِ بْنِ سائِب و چهار نفر بنام عَبْدُاللّٰه: عَبْدُاللّٰهِ بْنِ عَبّاس و عَبْدُاللّٰهِ بْنِ عُمَر و عَبْدُاللّٰهِ بْنِ عَمْرو و عبداللّٰهِ بْن مَسْعُود و تَمِیم داریّ و عُقْبَةبْنِ عامِر و از جمله از انصار عُبادَةبْن صامِت و اُبَیّ بْنِ کَعْب و مجمع بن حارثه و مُعاذ اَبُوحلیمه و فَضالَة بْنِ عُبَیْد ومَسْلَمَة بن مخلد و از جمله از زنان حَفْصه وعایشه و اُمّسلمه و غیر ایشان).

٣ـ ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رض) قالَ: وَاللّٰهِ الَّذی لا إِلٰهَ غَیْرُهُ ما أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مِنْ کِتابِ اللّٰهِ إِلاّ أَعْلَمُ أَیْنَ أُنْزِلَتْ، وَ لا أُنْزِلَتْ آیَةٌ مِنْ کِتابِ اللّٰهِ إِلاّ أَعْلَمُ فِیمَ أُنْزِلَتْ، وَلَوْ أَعْلَمُ أَحَداً

(١) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ٢٨ و ٢٩.

أَعْلَمَ مِنّی بِكِتابِ اللّٰهِ تُبَلِّغُنِیهِ الْإِبِلُ لَرَكِبْتُ إِلَيْهِ. وَ قالَ(رض): وَاللّٰهِ لَقَدْ أَخَذْتُ مِنْ فِی رَسُولِ اللّٰهِ (ص) بِضْعًا وَ سَبْعِينَ سُورَةً وَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمَ أَصْحابُ النَّبِیِّ(ص) أَنِّی مِنْ أَعْلَمِهِمْ بِكِتابِ اللّٰهِ وَ ما أَنَا بِخَيْرِهِمْ.(۱)

یعنی، از عبدالله بن مسعود (رض) روایت شده که گفت به خدائیکه غیرا ومعبودی نیست که سوره ای ازکتاب خدا نازل نشده مگر من میدانم کجا نازل شده وآیه ای ازکتاب خدا نازل نشده جزاینکه من میدانم درچه نازل شده واگربدانم کسی ازمن داناتراست به کتاب خدا و شتر مرا به او میرساند البته به سوی او حرکت میکنم و نیز عبدالله بن مسعود گفته قسم به خدا که از دهان رسولخدا(ص) گرفتم هفتاد وچندین سوره و قسم به خدا اصحاب پیغمبر (ص)دانسته اند که من داناترین ایشانم به کتاب خدا درحالیکه بهتر ایشان نیستم.

نزول القرآن على سبعة احرف

۱- ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قالَ: أَقْرَأَنِی جِبْرِيلُ عَلىٰ حَرْفٍ فَراجَعْتُهُ فَلَمْ أَزَلْ أَسْتَزِيدُهُ وَ يَزِيدُنِی حَتّیٰ انْتَهىٰ إِلىٰ سَبْعَةِ أَحْرُفٍ. وَ عَنْ عُمَرَبْنِ الْخَطّابِ (رض) قالَ: سَمِعْتُ هِشامَ بْنَ حَكِيمٍ يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقانِ عَلىٰ غَيْرِ ما أَقْرَؤُها وَ كانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) أَقْرَأَنِيها فَكِدْتُ أَنْ أَعْجَلَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَمْهَلْتُهُ حَتّیٰ انْصَرَفَ ثُمَّ لَبَّبْتُهُ بِرِدائِهِ فَجِئْتُ بِهِ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَقُلْتُ: يا رَسُولَ اللّٰهِ إِنّی سَمِعْتُ هٰذا يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقانِ عَلىٰ غَيْرِ ما أَقْرَأْتَنِيها فَقالَ: أَرْسِلْهُ، اقْرَأْ يا هِشامُ، فَقَرَأَ الْقِراءَةَ الَّتِی سَمِعْتُها فَقالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) هٰكَذا أُنْزِلَتْ ثُمَّ قالَ لِی: اقْرَأْ فَقَرَأْتُ فَقالَ: هٰكَذا أُنْزِلَتْ، إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ أُنْزِلَ عَلىٰ سَبْعَةِ أَحْرُفٍ فَاقْرَؤُا ما تَيَسَّرَ مِنْهُ.(۲)

یعنی، ازرسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: جبرئیل مرا قرائت یاداد بریک حرف، پس به او مراجعه کردم همواره از او زیادتر

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۲۹ و ۳۰ والمصنف / ج۱۱/ص ۲۱۸و۲۱۹.

خواستم و او زیادکرد تا رسید به هفت حرف . و از عُمَر بن خطّاب روایت شده که گفت شنیدم هِشام بن حَکِیم سورهٔ فرقان را قرائت میکند برغیرآنطوریکه من قرائت میکردم و رسولخدا (ص) آنرا برمن قرائت کرده بود، پس نزدیک بودکه بعجله اورا بگیرم، پس اورا مهلت دادم تا نمازش تمام شد سپس اورا با رداش پیچیدم وآوردم اورا نزدرسولخدا (ص) وگفتم یا رَسُولَ اللّه من شنیدم این، سورهٔ فرقان را قرائت میکند برغیرآنچیزیکه به من قرائت کردی،فرمود اورا رها کن، ای هِشام بخوان پس هِشام قرائت کرد همانطوریکه من ازاو شنیده بودم، رسولخدا (ص) فرمود چنین نازل شده، سپس به من فرمود بخوان، من خواندم، پس فرمود چنین نازل شده بدرستیکه این قرآن برهفت حرف نازل شده، آنرا آنطوریکه آسان است بخوانید.

۲- ج عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ (رض) قَالَ: كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَدَخَلَ رَجُلٌ يُصَلِّي فَقَرَأَ قِرَاءَةً أَنْكَرْتُهَا عَلَيْهِ ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ فَقَرَأَ قِرَاءَةً سِوَى قِرَاءَةِ صَاحِبِهِ فَلَمَّا قَضَيَا الصَّلَاةَ دَخَلْنَا جَمِيعًا عَلَى النَّبِيِّ (ص) فَقُلْتُ: إِنَّ هٰذَا قَرَأَ قِرَاءَةً أَنْكَرْتُهَا عَلَيْهِ وَ دَخَلَ هٰذَا فَقَرَأَ سِوَى قِرَاءَةِ صَاحِبِهِ فَأَمَرَهُمَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَقَرَآ فَحَسَّنَ النَّبِيُّ (ص) شَأْنَهُمَا فَسُقِطَ فِي نَفْسِي مِنَ التَّكْذِيبِ وَلَا إِذْ كُنْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مَا قَدْ غَشِيَنِي ضَرَبَ فِي صَدْرِي فَفِضْتُ عَرَقًا وَ كَأَنَّمَا أَنْظُرُ إِلَى اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَرَقًا فَقَالَ لِي: يَا أُبَيُّ أُرْسِلَ إِلَيَّ أَنْ اقْرَإِ الْقُرْآنَ عَلَى حَرْفٍ فَرَدَدْتُ إِلَيْهِ أَنْ هَوِّنْ عَلَى أُمَّتِي فَرَدَّ إِلَيَّ الثَّانِيَةَ اقْرَأْهُ عَلَى حَرْفَيْنِ فَرَدَدْتُ إِلَيْهِ أَنْ هَوِّنْ عَلَى أُمَّتِي فَرَدَّ إِلَيَّ الثَّالِثَةَ اقْرَأْهُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ فَلَكَ بِكُلِّ رَدَّةٍ رَدَدْتُكَهَا مَسْأَلَةٌ تَسْأَلُنِيهَا فَقُلْتُ: اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِأُمَّتِي اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِأُمَّتِي وَ أَخَّرْتُ الثَّالِثَةَ لِيَوْمٍ يَرْغَبُ إِلَيَّ الْخَلْقُ كُلُّهُمْ حَتَّى إِبْرَاهِيمُ (ص) (۱)

یعنی، از اُبَیّ بن کعب (رض) روایت شده که گفت درمسجد بودم مردی داخل شد نماز بخواند پس قرائتی کرد که من آنرا انکار کردم برا و سپس دیگری داخل شد و قرائتی غیراز قرائت اوّلی خواند،پس چون

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۳۱ و۳۲ و المصنف / ج۱۱/ص۲۱۹.

نمازشان تمام شد همه وارد شدیم بر پیغمبر (ص) ، پس گفتم این، قرائتی کرده که من آنرا انکار کردم و این قرائتی غیراز قرائت رفیقش خوانده ، پس رسولخدا (ص) امر نمود ایشان را که قرائت کردند و شأن هردورا نیکو شمرد، پس در فکرم تکذیب چنانی افتاد که در جاهلیّت نیفتاده بود، پس چون رسولخدا (ص) آنچه مرا فرا گرفته بود دید در سینهٔ من زد که مرا عرق گرفت وگویا از خوف نظر م به خدا افتاده ، پس فرمود ای اُبَیّ به من پیغام فرستاده شد که قرآن را به یک لهجه بخوان، من پیغام را برگرداندیم که برامّت من آسان نما ، پس دومرتبه به من برگشت که به دو لهجه بخوان، من برگرداندیم که برامّتم آسان نما، پس برگشت به سوی من که آنرا برهفت لهجه قرائت کن که برای تو به هربرگشت ومراجعه ای سئوالی است که اجابت شده است ، پس گفتم خدایا أمّتم را بیامرز ، خدایا أمّتم را بیامرز و درخواست سوّم را عقب انداختم برای روزیکه تمام خلائق را رغبت آن است حتّی ابراهیم (ص) .

الباب الخامس فی بعض احادیث التفسیر

قَالَ اللّٰهُ تَعَالىٰ: إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ . فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ .ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ(۱) و قَالَ عَزَّوَجَلَّ: وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَ أَحْسَنَ تَفْسِيرًا(۲) وقَالَ: إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ(۳) وقَالَ: هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ(۴). وقَالَ : وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللّٰهِ(۵) و آیات دیگر

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ قیامة/ آیات ۱۷ ، ۱۸ و ۱۹.
(۲) قرآن کریم/ سورهٔ فرقان/ آیهٔ ۳۳.
(۳) قرآن کریم/ سورهٔ بقره /آیهٔ ۱۵۹ .
(۴) قرآن مجید/ سورهٔ آل عمران/آیهٔ ۱۳۸ .
(۵) قرآن مجید/ سورهٔ شوری/ آیهٔ ۱۰.

توضیح: باید دانست که قرآن برای عموم قابل فهم است و اگر مجملاتی در آن باشد، سنّت رسول (ص) آنرا بیان نموده است. وامّا احادیث این باب نیز هر کس دقّت در آنها نماید میفهمد که منافات با آنچه گفتیم ندارد و قرآن بتنهائی قابل فهم میباشد. وبعضی از این احادیث امور مبهمی را توضیح میدهد. ما مقداری از این روایات را در اینجا میآوریم:

الحذر من التّفسیر بالرّأی

۱ــ ج و ش عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: مَنْ قٰالَ فِی کِتٰابِ اللّٰهِ بِرَأْیِهِ فَأَصٰابَ الْحَقَّ فَقَدْ أَخْطَأَ (۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه درکتاب خدا برأی خود سخن گوید و بصواب وحقّ هم برسد بتحقیق با زخطا کرده است.

۲ــ ج و ش قٰالَ النَّبِیُّ(ص): مَنْ قٰالَ فِی الْقُرْآنِ بِغَیْرِ عِلْمٍ فَلْیَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النّٰارِ (۲)

یعنی، رسولخدا (ص) فرمود: کسیکه درقرآن ندانسته سخن گوید باید جایگاه او پر از آتش گردد.

ما ورد فی سورة الفاتحة

۱ــ ج عَنِ النَّبِیِّ(ص) قٰالَ: قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالیٰ: قَسَمْتُ الصَّلاٰةَ بَیْنِی وَبَیْنَ عَبْدِی بِنِصْفَیْنِ وَ لِعَبْدِی مٰا سَأَلَ، فَإِذٰا قٰالَ الْعَبْدُ: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰالَمِینَ، قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالیٰ: حَمِدَنِی عَبْدِی، وَ إِذٰا قٰالَ: الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ، قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالیٰ: أَثْنیٰ عَلَیَّ عَبْدِی، وَ إِذٰا قٰالَ: مٰالِکِ یَوْمِ الدِّینِ، قٰالَ: مَجَّدَنِی عَبْدِی وَ قٰالَ مَرَّةً فَوَّضَ إِلَیَّ عَبْدِی، فَإِذٰا قٰالَ: إِیّٰاکَ نَعْبُدُ وَ إِیّٰاکَ نَسْتَعِینُ، قٰالَ هٰذٰا بَیْنِی وَبَیْنَ عَبْدِی وَ لِعَبْدِی مٰا سَأَلَ، فَإِذٰا قٰالَ: اهْدِنَا الصِّرٰاطَ الْمُسْتَقِیمَ صِرٰاطَ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۳۶.
(۱) و (۲) وسائل الشیعه/ ج۱۸/ص ۱۵۰ و ۱۵۱.

الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّينَ، قَالَ: هٰذَا لِعَبْدِي وَ لِعَبْدِي مَا سَأَلَ.(۱)

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: خدا یتعالی فرموده قسمت کردم نماز یعنی سورهٔ حمد نماز را بین خودم و بنده‌ام به دو نصف و برای بنده‌ام میباشد هرچه بخواهد، پس چون گفت اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِين خدا یتعالی فرماید بنده‌ام ستایش من کرد و چون گوید اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيم خدا یتعالی فرماید بنده‌ام بر من ثنا گفت و چون گوید مَالِكِ يَوْمِ الدِّين خدا فرماید بنده‌ام مرا تمجید نمود و مرتبه‌ای گوید بنده به من واگذار کرد و چون گوید إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِين فرماید این بین من و بندهٔ من است و برای بنده‌ام باشد آنچه سؤال کند پس چون بنده گوید اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّين گوید این درخواست بنده‌ام و برای او است آنچه سؤال کرده است.

۲- ج عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ الْيَهُودُ، وَالضَّالِّينَ النَّصَارٰى.(۲)

یعنی، عدیّ بن حاتم از رسولخدا (ص) روایت کرده که فرمود: مَغْضُوبٌ عَلَيْهِم یهودند و ضالّین نصاری میباشند.

ممّا ورد فی سورة البقرة

۱- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: «وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ»(۳). عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ (رض) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (ص) فِي سَفَرٍ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ فَلَمْ نَدْرِ أَيْنَ الْقِبْلَةُ فَصَلَّى كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا عَلٰى حِيَالِهِ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا ذَكَرْنَا ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ (ص) فَنَزَلَتْ «فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ».(۴)

---

(۱)، (۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۳۶، ۳۷ و ۴۲.
(۳) قرآن کریم/ سورهٔ بقره / آیهٔ ۱۱۵.

یعنی، از عامربن ربیعه (رض) روایت شده که گفت ما با پیغمبر (ص) درسفری درشب تاریکی بودیم و ندانستیم قبله کجا است، پس هرمردی بمقابل خود نماز خواند، پس چون صبح کردیم مطلب را برای پیغمبر (ص) ذکرکردیم پس آیهٔ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰه نازل شد، یعنی هرطرف روکنید همانطرف خدا وجوددارد.

۲- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: "وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ"(۱)، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ ذٰلِكَ، وَ شَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذٰلِكَ، فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَزَعَمَ أَنِّي لَا أَقْدِرُ أَنْ أُعِيدَهُ كَمَا كَانَ وَ أَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ لِي وَلَدٌ فَسُبْحَانِي أَنْ أَتَّخِذَ وَلَدًا(۲)

یعنی، درتفسیر آیهٔ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا تا آخر از ابن‌عبّاس (رض) روایت شده ازپیغمبر (ص) که‌فرمود: خدا یتعالی فرموده‌پسر آدم مرا تکذیب‌کرد و برای او سزاوارنبود و مرا فحش داد، و برای او جایزنبود، امّا تکذیب او مراکه گمان کرد من قدرت برگردانیدن او چنانکه بوده ندارم و امّا زشت‌گوئی مرا پس آنجا که‌گفته برای من فرزنداست، پس من منزّهم ازاینکه فرزند بگیرم.

۳- ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ قَوْمَكِ بَنَوُا الْكَعْبَةَ وَ اقْتَصَرُوا عَنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَلَا تَرُدُّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: لَوْلَا حِدْثَانُ قَوْمِكِ بِالْكُفْرِ(۳)

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده ازپیغمبر (ص) که‌فرمود: آیا نمی‌بینی‌که‌قوم‌تو کعبه‌را بنا کردند و از پایه‌هائی‌که ابراهیم (ص) بنا کرده‌بود کم‌کردند، عایشه گوید گفتم آیا آنرا برمیگردانی برپایه‌های ابراهیم، فرمود: اگرقوم‌تو تازه‌مسلمان نبودند این کاررا میکردم.

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ بقره /آیهٔ ۱۱۶.
(۲)و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۴۲، ۴۸ و ۴۹.

۴- ج قالَ اللهُ تَعالی: «قُولُوا آمَنّا بِاللهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيْنا وَ ما أُنْزِلَ إِلی إِبْراهِيمَ وَ إِسْمٰعِيلَ وَ إِسْحٰقَ وَ يَعْقُوبَ وَ الْأَسْباطِ وَ ما أُوتِيَ مُوسیٰ وَ عِيسیٰ وَ ما أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لانُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ»[1]. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) قالَ: كانَ أَهْلُ الْكِتابِ يَقْرَأُونَ التَّوْراةَ بِالْعِبْرانِيَّةِ وَ يُفَسِّرُونَها بِالْعَرَبِيَّةِ لِأَهْلِ الْإِسْلامِ فَقالَ رَسُولُ اللهِ (ص): لاتُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتابِ وَ لاتُكَذِّبُوهُمْ وَقُولُوا: آمَنّا بِاللهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيْنا الآيَةَ.[2]

يعنی، درتفسير آيۀ قُولُوا آمَنّا بِاللهِ وَما أُنْزِلَ إِلَيْنا تا آخر، از اَبُوهريره روايت شده كه گفت اهل كتاب تورات را به عِبرانی قرائت ميكردند و برای مسلمين به عربی تفسير ميكردند (ومعلوم نبود درتفسيرشان راستگوبودندياخير؟) پس رسولخدا (ص) فرمود: نه تصديق كنيد اهل كتاب را ونه تكذيب وبگوئيد ما ايمان داريم به آنچه برما و برسايرپيامبران نازل شده است.

۵- ج قالَ اللهُ تَعالی: «وَكَذٰلِكَ جَعَلْناكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَداءَ عَلَی النّاسِ وَ يَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»[3]. عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: يُدْعیٰ نُوحٌ يَوْمَ الْقِيامَةِ فَيَقُولُ: لَبَّيْكَ وَ سَعْدَيْكَ يا رَبِّ، فَيَقُولُ: هَلْ بَلَّغْتَ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ، فَيُقالُ لِأُمَّتِهِ: هَلْ بَلَّغَكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: ما أَتانا مِنْ نَذِيرٍ، فَيَقُولُ: مَنْ يَشْهَدُ لَكَ؟ فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ وَ أُمَّتُهُ، فَتَشْهَدُونَ أَنَّهُ قَدْ بَلَّغَ وَيَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا، فَذٰلِكَ قَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: «وَكَذٰلِكَ جَعَلْناكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَداءَ عَلَی النّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا».[4]

يعنی، ازابوسعيد روايت شده ازپيغمبر (ص) كه درتفسيرآيۀ وَكَذٰلِكَ جَعَلْناكُمْ أُمَّةً وَسَطًا الخ فرمود: روزقيامت نوح خوانده شود و او لَبَّيك گويد، پس خدا فرمايد آيا رسانيدی؟ گويد: بلی، پس به امّت او گفته شود آيا به شما رسانيد؟ گويند نه نيامد برای ما

---

(۱) قرآن كريم/ سورۀ بقره / آيۀ ۱۳۶.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۴۹.
(۳) قرآن كريم/سورۀ بقره /آيۀ ۱۴۳.

ترسانندهای، خدا بهنوح فرماید شاهدتوکیست؟ گوید محمّد و امّت او، پس شما شهادت دهید که رسانیده (زیرا امّت اسلامی در قرآن خوانده‌اندکه‌نوح رسانیده وبه‌آن ایمان داشته‌اند).

۶ــ ج قالَ اللّهُ تَعالی: «قَدْنَرىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِکَ فِی السَّماءِ فَلَنُوَلِّیَنَّکَ قِبْلَةً تَرْضاها فَوَلِّ وَجْهَکَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ وَ حَیْثُ ما کُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَکُمْ شَطْرَهُ وَ إِنَّ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ لَیَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللّهُ بِغافِلٍ عَمّا یَعْمَلُونَ»(۱). عَنِ الْبَراءِ قالَ: لَمّا قَدِمَ النَّبِیُّ(ص) الْمَدِینَةَ صَلّیٰ نَحْوَبَیْتِ الْمَقْدِسِ سِتَّةَعَشَرَ أَوْسَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا وَ کانَ یُحِبُّ أَنْ یُوَجَّهَ إِلَی الْکَعْبَةِ فَأَنْزَلَ اللّهُ تَعالی: «قَدْنَرىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِکَ فِی السَّماءِ فَلَنُوَلِّیَنَّکَ قِبْلَةً تَرْضاها فَوَلِّ وَجْهَکَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ» فَوَجَّهَ نَحْوَالْکَعْبَةِ فَصَلّیٰ رَجُلٌ مَعَهُ الْعَصْرَ ثُمَّ مَرَّ عَلیٰ قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصارِ وَهُمْ رُکُوعٌ فِی صَلاةِ الْعَصْرِ نَحْوَبَیْتِ الْمَقْدِسِ فَقالَ: هُوَ یَشْهَدُ أَنَّهُ صَلّیٰ مَعَ رَسُولِ اللّهِ (ص) وَأَنَّهُ قَدْوَجَّهَ إِلَی الْکَعْبَةِ فَانْحَرَفُوا وَهُمْ رُکُوعٌ(۲).

یعنی، از براء (رض) روایت شده درتفسیرآیهٔ فَوَلِّ وَجْهَکَ: گفت: چون پیغمبر (ص) واردمدینه‌شد تا ۱۶ یا ۱۷ ماه بطرف بیت‌المقدّس نماز خواند و دوست میداشت که‌به‌سوی کعبه توجّه‌کند، پس خدا آیهٔ قَدْنَرىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِکَ اِلَخ را نازل نمود، پس او توجّه‌کردطرف کعبه ومردی با پیغمبر (ص) نماز عصررا خواند و پس از نماز رفت وعبور کرد بقومی از انصارکه‌درحال رکوع بودند درنماز عصر بطرف بیت المقدّس، پس او شهادت داد که‌با رسولخدا (ص) نماز خوانده‌و او به‌کعبه توجّه‌کرده، پس‌آنقوم درحال رکوع منحرف شدندبطرف کعبه.

۷ــ ج عَنِ ابْنِ عَبّاسٍ (رض) قالَ: لَمّا وُجِّهَ النَّبِیُّ(ص) إِلَی الْکَعْبَةِ قالُوا: یا رَسُولَ اللّهِ کَیْفَ بِإِخْوانِنَا الَّذِینَ ماتُوا وَهُمْ یُصَلُّونَ إِلیٰ بَیْتِ الْمَقْدِسِ فَأَنْزَلَ اللّهُ تَعالی: «وَما کانَ اللّهُ لِیُضِیعَ إِیمانَکُمْ

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ بقره/ آیهٔ ۱۴۴.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۵۰.

إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ". (۱)

یعنی، از ابن‌عبّاس (رض) روایت شده‌که چون رسول‌خدا (ص) به‌طرف کعبه توجّه‌نمود، مردم گفتند یا رَسُولَ اللّٰه چگونه‌است حال برادران ما که‌مردند درحالیکه به‌بَيْتُ الْمُقَدّس نماز میخواندند، پس خدایتعالی آیهٔ "وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ را که‌درآیهٔ ۱۴۳ بقره‌آمده نازل فرمود، یعنی، خدا ایمان شما را ضایع نمیکندو به‌آنانکه مرده و به‌بیت‌المقدّس‌نماز میخواندند اجر میدهدزیرا خداوند به‌مردم مهربان ورؤف ورحیم‌است.

۸- ج عَنْ جَابِرٍ (رض) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ طَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعاً فَقَرَأَ "وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى"(۲)، فَصَلَّىٰ خَلْفَ الْمَقَامِ ثُمَّ أَتَى الْحَجَرَ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ قَالَ: نَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللّٰهُ بِهِ وَ قَرَأَ "إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ".(۳)

یعنی، از جابر (رض) روایت شده‌که‌گفت ازرسول‌خدا (ص) هنگامیکه واردمکّه‌شد شنیدم‌که‌قرائت‌کرد آیهٔ: "وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى" پس پشت مقام‌ابراهیم نماز خواند، سپس آمد سنگ حجر الأسود را دست مالید سپس گفت ما ابتدا میکنیم به‌آنچه خداوند ابتدا کرد وقرائت‌نمود آیهٔ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ را که‌آیهٔ ۱۵۸ سورهٔبقره میباشد.

۹- ج عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: اسْمُ اللّٰهِ الْأَعْظَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ: "وَ إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ"(۴)، وَ فَاتِحَةِ آلِ عِمْرَانَ: "الٓمٓ. اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ"(۵) وَ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: اسْمُ اللّٰهِ الْأَعْظَمُ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ فِي ثَلَاثِ سُوَرٍ مِنَ الْقُرْآنِ فِي الْبَقَرَةِ وَ آلِ عِمْرَانَ وَ طٰهٰ (۶)

یعنی، از اَسْمَاءِ بِنْتِ يَزِيد روایت شده‌که‌پیغمبر (ص) فرمود: نام

---

(۱)، (۳) و (۶) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۵۰ و ۵۲.
(۲) قرآن کریم/ سورهٔبقره/ آیهٔ ۱۲۵.
(۴) قرآن کریم/ سورهٔبقره/ آیهٔ ۱۶۳.
(۵) قرآن کریم/ سورهٔآل‌عمران/ آیات ۱ و ۲.

اَعْظَم دراین دوآیه است: اوّل آیهٔ ۱۶۳ بقره که فرموده: وَ إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ، دوم آیهٔ ۱ و ۲ سورهٔ آل عمران: الٓمٓ. اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ. و از اَبی‌اُمامه روایت شده که رسول‌خدا (ص) فرمود: نام اَعظم الٰهی که هرگاه خوانده‌شود اجابت گردد درسه‌سورهٔ ازقرآن است: دربقره و آل عمران وطٰه.

۱۰- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ[1]». عَنْ عَبْدِاللّٰهِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (ص) كَلِمَةً وَ قُلْتُ أُخْرٰى قَالَ النَّبِيُّ (ص): مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللّٰهِ نِدًّا دَخَلَ النَّارَ. وَ قُلْتُ أَنَا: مَنْ مَاتَ وَهُوَ لَايَدْعُو لِلّٰهِ نِدًّا دَخَلَ الْجَنَّةَ[2].

یعنی، درتفسیرآیهٔ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ إلخ ازعبداللّه‌بن مسعود (رض) روایت شده‌که‌گفت پیغمبر (ص) کلمه‌ای فرمود ومن کلمه‌ای گفتم، رسول‌خدا (ص) فرمود: کسیکه بمیرد و او مانندی برای‌خدا میخواند داخل آتش‌گردد و من گفتم هرکس بمیرد و مانندی‌برای خدا نمیخواند واردبهشت شود.

۱۱- ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ الرُّبَيِّعَ عَمَّتَهُ كَسَرَتْ ثَنِيَّةَ جَارِيَةٍ فَطَلَبُوا إِلَيْهَا الْعَفْوَ فَأَبَوْا فَعَرَضُوا الْأَرْشَ فَأَبَوْا فَأَتَوْا رَسُولَ اللّٰهِ (ص) وَ أَبَوْا إِلَّا الْقِصَاصَ فَأَمَرَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) بِالْقِصَاصِ، فَقَالَ أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَتُكْسَرُ ثَنِيَّةُ الرُّبَيِّعِ! لَا وَ الَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَاتُكْسَرُ ثَنِيَّتُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): يَا أَنَسُ كِتَابُ اللّٰهِ الْقِصَاصُ فَرَضِيَ الْقَوْمُ فَعَفَوْا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللّٰهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللّٰهِ لَأَبَرَّهُ[3].

یعنی، از اَنَس روایت شده که رُبَیِّع عمّه‌او دندان ثَنائی دختری را شکست، پس‌ازاو عفوخواستند آنان خودداری کردند، تفاوت قیمت‌را عرضه‌کردند آنان قبول نکردندوآمدندخدمت رسول‌خدا (ص) ونخواستند جُزقصاص‌را، پس رسول‌خدا (ص) امربه‌قصاص کرد، اَنَس ابْن نَضْربرا دررُبَیِّع گفت یا رَسُولَ اللّه آیا دندان ثنائی رُبَیِّع

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ بقره/ آیهٔ ۱۶۵
(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ ص ۵۳ و ۵۴.

شکسته شود؟ نه قسم به آنکه تورا بحق فرستاده که دندان ثنائی او شکسته نشود، رسولخدا (ص) فرمود: ای آنس کتاب خدا حکم به قصاص کرده، پس قوم دختر راضی شدند و از قصاص عفو کردند، رسول خدا (ص) فرمود: بعضی از بندگان کسانیند که اگر بر خدا قسم بخورند خدا آن قسم را نیک گرداند.

۱۲- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»(۱). عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَ كَانَ النَّبِيُّ (ص) يَصُومُهُ فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَهُ وَ أَمَرَ بِصِيَامِهِ فَلَمَّا نَزَلَ رَمَضَانُ كَانَ هُوَ الْفَرِيضَةَ وَ تَرَكَ عَاشُورَاءَ فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ لَمْ يَصُمْهُ(۲).

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که قریش در روز عاشوراء روزه میگرفت در جاهلیت، و پیغمبر (ص) آنرا روزه میگرفت، پس چون وارد مدینه شد روز عاشوراء روزه گرفت و امر به روزهٔ آن نمود، پس چون حکم ماه رمضان نازل شد آن واجب گردید و عاشورا را ترک نمود، پس هرکس خواست در آن روزه بگیرد و هرکه نخواهد در روزه نگیرد.

۱۳- ج عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ (رض) قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ أَهُمَا الْخَيْطَانِ؟ قَالَ: إِنَّكَ لَعَرِيضُ الْقَفَا إِنْ أَبْصَرْتَ الْخَيْطَيْنِ، ثُمَّ قَالَ: لَا بَلْ هُوَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ(۳).

یعنی، روایت شده از عَدِيِّ بْنِ حَاتِم (رض) که گفت یا رسول اللّٰه، ریسمان سفید از ریسمان سیاه که در آیهٔ صَوْمِ رمضان آمده چیست آیا دو ریسمان است، فرمود تو بسیار ساده‌ای اگر دیده‌ای دو ریسمان را بلکه مقصود سیاهی شب و سفیدی روز است (چنانچه فرموده: حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ(۴) و کلمهٔ مِنَ الْفَجْر

---

(۱) قرآن کریم/سورهٔ بقره / آیهٔ ۱۸۳.
(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۵۴ و ۵۶.
(۴) قرآن کریم/ سورهٔ بقره / آیهٔ ۱۸۷.

میفهماندکه مقصود چیست).

۱۴- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: «وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»(۱). عَنِ الْبَرَاءِ (رض) قَالَ: كَانُوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا أَحْرَمُوا أَتَوُا الْبَيْتَ مِنْ ظَهْرِهِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰى: «وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا» الآيَة. وَفِي رِوَايَةٍ: كَانَتِ الأَنْصَارُ إِذَا حَجُّوا فَرَجَعُوا لَمْ يَدْخُلُوا الْبُيُوتَ إِلَّا مِنْ ظُهُورِهَا فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ فَدَخَلَ مِنْ بَابِهِ فَلَامُوهُ فَنَزَلَتِ الآيَةُ(۲).

یعنی، از بَراء (رض) روایت شده که در جاهلیّت چنین بودند که چون احرام میبستند برای حجّ ازپشت خانه وارد خانه میشدند پس خدا یتعالی نازل فرمود آیهٔ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا را. و در روایتی آمده استکه: انصار چون حجّ میکردندو برمیگشتند بهخانهها از در وارد نمیشدند، پس مردی از انصار از درب خانهاش وارد شد اورا ملامت کردند و لذا آیهٔ فوق نازل شد.

۱۵- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: «فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ»(۳). عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَعْقِلٍ (رض) قَالَ: قَعَدْتُ إِلٰى كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ «فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ» فَقَالَ: حُمِلْتُ إِلٰى رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَالْقَمْلُ يَتَنَاثَرُ عَلٰى وَجْهِي فَقَالَ: مَا كُنْتُ أَرٰى أَنَّ الْجَهْدَ قَدْ بَلَغَ بِكَ هٰذَا أَمَا تَجِدُ شَاةً؟ قُلْتُ: لا، قَالَ: صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ لِكُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ طَعَامٍ وَاحْلِقْ رَأْسَكَ. فَنَزَلَتْ فِيَّ خَاصَّةً وَهِيَ لَكُمْ عَامَّةً(۴).

یعنی، درتفسیر آیهٔ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ تا آخر از عَبداللّٰه بْنِ مَعْقِل روایت شده که گفت در مسجد کوفه

---

(۱) قرآن مجید / سورهٔ بقره / آیهٔ ۱۸۹.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۵۶ و ۵۸.
(۳) قرآن کریم/ سورهٔ بقره / آیهٔ ۱۹۶.

نزد کَعْب بْنِ عُجْرَه نشستم و از او سؤال کردم از جملهٔ «فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيامٍ» گفت مرا حمل کردند و نزد رسول‌خدا (ص) بردند درحالیکه شپش از سرم برصورتم میریخت فرمود: من نمیدانستم که سختی ترا باین‌حدّ برساند آیا گوسفندی نمی‌یابی؟ گفتم نه، فرمود: سه‌روز روزه‌بگیر ویا شش مسکین را اطعام کن به‌هرمسکینی نصف صاع ازطعام و سرت را بتراش، پس آیهٔ فوق دربارهٔ من بخصوص نازل شد درحالیکه برای شما نیزعامّ وشامل است (از این حدیث معلوم‌میشود که‌اصحاب رسول‌خدا اگرچه بی‌سواد بودند امّا عام و خاصّ را میفهمیدند و احتیاج باینکه پنجاه‌سال درس بخوانند و قرآن را بفهمند نداشتند).

۱۶ـ ج قالَ اللّٰهُ تَعالی: «فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيامُ ثَلاثَةِ أَيّامٍ فِي الْحَجِّ وَ سَبْعَةٍ إِذا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كامِلَةٌ»(۱). عَنْ عِمْرانَ بْنِ حُصَيْنٍ(رض) قالَ: أُنْزِلَتْ آيَةُ الْمُتْعَةِ فِي كِتابِ اللّٰهِ، فَفَعَلْناها مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) وَ لَمْ يَنْزِلْ قُرْآنٌ يُحَرِّمُهُ وَ لَمْ يَنْهَ عَنْها حَتّى ماتَ قالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ ما شاءَ(۲).

یعنی، درتفسیر آیهٔ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ که‌هرکس عمرهٔ تمتّع‌کرد بسوی حجّ پس‌آنچه میسّراست از قربانی انجام‌دهد و هرکس نیابد سه‌روز درایّام حج روزه‌گیرد و هفت‌روز درمراجعت ازعِمران بن حُصَیْن(رض) روایت شده‌که‌این آیه درکتاب خدا نازل شد و ما آنرا انجام‌دادیم با رسول‌خدا (ص) وقرآنی‌که آنرا حرام‌کند نازل نشدو ازآن نهی ننمود تا رسول‌خدا (ص) وفات‌کرد مردی برأی خود آنچه‌خواست گفت (مقصود ازاین‌مرد ظاهراً عثمان است).

۱۷ـ ج قالَ اللّٰهُ تَعالی: «لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُناحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرامِ»(۳). عَنِ ابْنِ عَبّاسٍ (رض) قالَ: كانَتْ عُكاظُ وَ مَجَنَّةُ وَ ذُو الْمَجازِ أَسْواقاً

---

(۱) قرآن حکیم/ سورهٔ‌بقره/ آیهٔ ۱۹۶.
(۲) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۴/ص ۵۹.
(۳) قرآن حکیم/ سورهٔ‌بقره/ آیهٔ ۱۹۸.

فِی الْجاهِلِیَّةِ فَتَأَثَّمُوا أَنْ یَتَّجِرُوا فِی الْمَوَاسِمِ فَنَزَلَتْ "لَیْسَ عَلَیْکُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّکُمْ" أَیْ فِی مَوَاسِمِ الْحَجِّ.(۱)

یعنی، از ابن‌عبّاس (رض) روایت شده‌که گفت عُکاظ و مَجَنّه وذوالمَجاز بازارهائی بودند درجاهلیّت پس تجارت در ایّام حج را گناه می‌پنداشتند پس آیۀ سورۀ بقره نازل شدکه برشما باکی نیست که در ایّام حج فضل پروردگارخودرا بجوئید یعنی با کسب وکار طلب روزی کنید.

۱۸- ج قَالَ اللّٰهُ: "ثُمَّ أَفِیضُوا مِنْ حَیْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَ اسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ"(۲) عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: کَانَتْ قُرَیْشٌ وَ مَنْ دَانَ دِینَهَا یَقِفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ وَ کَانُوا یُسَمَّوْنَ الْحُمْسَ وَ کَانَ سَائِرُ الْعَرَبِ یَقِفُونَ بِعَرَفَاتٍ، فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ أَمَرَ اللّٰهُ نَبِیَّهُ (ص) أَنْ یَأْتِیَ عَرَفَاتٍ ثُمَّ یَقِفُ بِهَا ثُمَّ یُفِیضُ مِنْهَا فَذٰلِکَ قَوْلُهُ: "ثُمَّ أَفِیضُوا مِنْ حَیْثُ أَفَاضَ النَّاسُ"(۳).

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده‌که گفت قریش و کسانیکه بدین قریش بودند بمُزْدَلِفَه توقّف میکردند (زیرا مُزْدَلِفه داخل حرم است) و این عمل را حُمْس مینامیدند و سایرعرب بعرفات توقّف میکردند و چون اسلام آمد خدا پیامبرش را امرکرد که‌بعرفات بیاید وازآنجا حرکت کنند و این آیهٔ ثُمَّ أَفِیضُوا نازل گردید.

۱۹- ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ (ص) یَقُولُ: اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَ فِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.(۴)

یعنی، از انس (رض) روایت شده‌که رسولخدا (ص) آیهٔ ۲۰۱ سورۀ بقره را دردعا میخواند وعرض میکرد اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا تا آخر.

۲۰- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ: "وَاذْکُرُوا اللّٰهَ فِی أَیَّامٍ مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِی یَوْمَیْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَیْهِ وَ مَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَیْهِ لِمَنِ اتَّقیٰ وَ اتَّقُوا اللّٰهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّکُمْ إِلَیْهِ تُحْشَرُونَ"(۵) عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ

---

(۱)، (۳)و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۵۹ و ۶۰.
(۲) قرآن کریم/ سورۀ بقره / آیهٔ ۱۹۹.
(۵) قرآن کریم/ سورۀ بقره / آیهٔ ۲۰۳.

(رض) عَنِ النَّبِیِّ(ص) قَالَ: اَلْحَجُّ عَرَفَاتٌ اَلْحَجُّ عَرَفَاتٌ اَلْحَجُّ عَرَفَاتٌ أَیَّامُ مِنًی ثَلاثٌ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِی یَوْمَیْنِ فَلا إِثْمَ عَلَیْهِ وَ مَنْ تَأَخَّرَ فَلا إِثْمَ عَلَیْهِ وَ مَنْ أَدْرَکَ عَرَفَةَ قَبْلَ أَنْ یَطْلُعَ الْفَجْرُ فَقَدْ أَدْرَکَ الْحَجَّ(۱).

یعنی، درتفسیرقولخدا یتعالی وَ اذْکُرُوا اللّٰهَ فِی أَیّٰامٍ مَعْدُودٰاتٍ تاآخر، آیهٔ ۲۰۳ سورهٔبقره، از عَبْدُاللّٰهِ بنِ یَعْمَر (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: حجّ عرفاتست حجّ عرفاتست حجّ عرفات است، ایّام توقّف مِنیٰ سه روزاست (ازروزدهم تا روز دوازدهم) پس هرکس عجله کند یعنی اکتفاء بدوروزکند برا و گناهی نیست و هرکس تأخیرکند یعنی بماند درمنی تا روز ۱۳ پس گناهی بر او نیست وکسیکه عرفه را قبل ازطلوع فجرشب عید درک کند، محققاً حجّ را درک کرده است.

۲۱- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: «وَمِنَ النّٰاسِ مَنْ یُعْجِبُکَ قَوْلُهُ فِی الْحَیٰاةِ الدُّنْیٰا وَ یُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰی مٰا فِی قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصٰامِ»(۲). عَنْ عٰائِشَةَ (رض) عَنِ النَّبِیِّ(ص) قَالَ: أَبْغَضُ الرِّجٰالِ إِلَی اللّٰهِ الأَلَدُّ الْخَصِمُ(۳).

یعنی، درتفسیرقولخدا یتعالی درآیهٔ ۲۰۴ سورهٔبقره از عایشه (رض) روایت شده که رسولخدا (ص) فرمود: مبغوض ترین مردم نزخدا کسی است که شَدِیدُ الْعَدٰاوَة و قَوِیُّ الْخُصُومَة باشد.

۲۲- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: «وَ یَسْئَلُونَکَ عَنِ الْمَحِیضِ قُلْ هُوَ أَذًی فَاعْتَزِلُوا النِّسٰاءَ فِی الْمَحِیضِ وَ لا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰی یَطْهُرْنَ فَإِذٰا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَیْثُ أَمَرَکُمُ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ یُحِبُّ التَّوّٰابِینَ وَ یُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِینَ»(۴). عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: کٰانَتِ الْیَهُودُ إِذٰا حٰاضَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ لَمْ یُوٰاکِلُوهٰا وَ لَمْ یُشٰارِبُوهٰا وَ لَمْ یُجٰامِعُوهٰا فِی الْبُیُوتِ فَسُئِلَ النَّبِیُّ(ص) عَنْ ذٰلِکَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعٰالٰی «وَ یَسْأَلُونَکَ عَنِ الْمَحِیضِ قُلْ هُوَ أَذًی فَاعْتَزِلُوا النِّسٰاءَ فِی الْمَحِیضِ». فَأَمَرَهُمْ

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۶۰ و ۶۲.
(۲) قرآن کریم/ سورهٔبقره/ آیهٔ ۲۰۴.
(۴) قرآن کریم/ سورهٔبقره/ آیهٔ ۲۲۲.

النّبیّ(ص) أَنْ یُؤاکِلُوهُنَّ وَ یُشارِبُوهُنَّ وَ أَنْ یَکُونُوا مَعَهُنَّ فِی الْبُیُوتِ وَ أَنْ یَفْعَلُوا کُلَّ شَیْءٍ إِلاَّ النِّکاحَ فَقالَتِ الْیَهُودُ: ما یُرِیدُ مُحَمَّدٌ أَنْ یَدَعَ مِنْ أَمْرِنا شَیْئاً إِلاّ خالَفَنا فِیهِ، فَجاءَ عَبّادُ بْنُ بِشْرٍ وَ أُسَیْدُ بْنُ حُضَیْرٍ إِلَی رَسُولِ اللّهِ (ص) فَأَخْبَراهُ بِذٰلِکَ وَ قالا: یا رَسُولَ اللّهِ أَفَلانَنْکِحُهُنَّ فِی الْمَحِیضِ فَتَمَعَّرَ وَجْهُ رَسُولِ اللّهِ (ص) حَتّی ظَنَنّا أَنَّهُ غَضِبَ عَلَیْهِما فَاسْتَقْبَلَتْهُما هَدِیَّةٌ مِنْ لَبَنٍ فَأَرْسَلَ لَهُما رَسُولُ اللّهِ (ص) فَسَقاهُما فَعَلِما أَنَّهُ لَمْ یَغْضَبْ."(۱)

یعنی، از أنس (رض) روایت شده که گفت هرگاه زنی از یهود حیض میشد با او همخوراک نمیشدند و از یک ظرف آب نمیخوردند و در یک خانه جمع نمی‌شدند، پس این مسئله از پیغمبر (ص) سئوال شد، پس آیهٔ وَیَسْئَلُونَکَ عَنِ الْمَحِیضِ تا آخر نازل شد، پس پیغمبر (ص) ایشان را امر کرد که با آن زنان همخوراک و همشراب بشوند و در خانه‌ها با آنان باشند و هرکاری جُز دخول بکنند، پس یهود گفتند محمّد اراده ندارد مگر چیزی از امور ما را نگذارد جُز با مخالفت ما، پس عَبّادِ بْنِ بِشر و اُسَیدِ بْنِ حُضَیْر خدمت رسولخدا (ص) آمدند و به او خبردادند وگفتند یا رَسُولَ اللّه آیا ما با زنان حائضه همبستر نشویم پس صورت پیغمبر (ص) متغیّر شد تا آنکه ما گمان کردیم برآنان غضب کرده که هدیه‌ای برایشان آمد از شیر، پیغمبر (ص) فرستاد بسوی ایشان و به‌ایشان آشامانید که دانستند او غضب نکرده است.

۲۳ــ ج قالَ اللّهُ تَعالی: "نِساؤُکُمْ حَرْثٌ لَکُمْ فَأْتُوا حَرْثَکُمْ أَنّی شِئْتُمْ وَ قَدِّمُوا لِأَنْفُسِکُمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّکُمْ مُلاقُوهُ وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِینَ".(۲) عَنْ جابِرٍ (رض) قالَ: کانَتِ الْیَهُودُ تَقُولُ مَنْ أَتَی امْرَأَتَهُ فِی قُبُلِها (مِنْ دُبُرِها) کانَ الْوَلَدُ أَحْوَلَ فَنَزَلَتْ "نِساؤُکُمْ حَرْثٌ لَکُمْ فَأْتُوا حَرْثَکُمْ أَنّی شِئْتُمْ".(۳)

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۶۲.
(۲) قرآن کریم/ سورهٔ بقره / آیهٔ ۲۲۳.

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که گفت یهود میگفت کسیکه بزنش دخول کند درقبل او از پشت، فرزند او أحول گردد پس آیۀ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ نازل شد. ودرروایت دیگررسولخدا (ص) فرمود: أَقْبِلْ وَأَدْبِرْ وَ اجْتَنِبِ الدُّبُرَ وَالْحَيْضَةَ(۱). ودرروایت دیگرفرمود: أَقْبِلْ وَأَدْبِرْ وَاتَّقِ الدُّبُرَ وَ الْحَيْضَةَ(۲).

۲۴- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: "حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَ قُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ"(۳) عَنْ عَلِيٍّ(ع) أَنَّ النَّبِيَّ(ص) قَالَ يَوْمَ الْأَحْزَابِ: اللّٰهُمَّ امْلَأْ قُبُورَهُمْ وَ بُيُوتَهُمْ نَارًا كَمَا شَغَلُونَا عَنْ صَلَاةِ الْوُسْطَى حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ. و عَنْ عَبْدِاللّٰهِ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: صَلَاةُ الْوُسْطَى صَلَاةُ الْعَصْرِ(۴).

یعنی، درقول خدا یتعالی حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ تا آخرکه فرموده محافظت کنیدبرنمازها ونماز وُسطی از علی(ع) روایت شده که پیغمبر (ص) در یَوْمُ الْأَحْزَاب فرمود: خدایا قبوروخانه‌های ایشان را از آتش پرگردان چنانچه ما را ازنماز وُسْطی مشغول کردندتا خورشید پنهان گردید. و ازعبداللّه (رض) روایت شده که پیغمبر فرمود: نماز وُسْطی، نمازعصراست.

۲۵- ج عَنْ زَيْدِبْنِ أَرْقَمَ (رض) قَالَ: كُنَّا نَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ، يُكَلِّمُ أَحَدُنَا أَخَاهُ فِي حَاجَتِهِ حَتَّى نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ "حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَ قُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ"، فَأُمِرْنَا بِالسُّكُوتِ.(۵)

یعنی، از زَيْدِبْنِ اَرْقَم روایت شده که گفت ما درنماز سخن میگفتیم، یکی ازما با برادرش دربارۀ حاجتش تکلّم میکردتا اینکه آیۀ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ تا آخرنازل شد، پس مأمور به سکوت شدیم.

۲۶- ج عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: نَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ "رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ

---

(۱)، (۲)، (۴) و (۵) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۶۲، ۶۳، ۶۴ و ۶۵.
(۳) قرآن کریم/ سورۀ بقره / آیۀ ۲۳۸.

أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي».(۱)

یعنی، از ابُوهریره روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: ما سزاوارتریم به شکّ از ابراهیم (ص) وقتیکه گفت پروردگارا مرا نشان ده چگونه مردگان را زنده میکنی؟ فرمود آیا ایمان نیاورده ای گفت بلی ولیکن برای اینکه دلم آرام گردد.

۲۷- ج «قَالَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ: اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ(۲)». عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بِابْنِ آدَمَ وَلِلْمَلَكِ لَمَّةً، فَأَمَّا لَمَّةُ الشَّيْطَانِ فَإِيعَادٌ بِالشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالْحَقِّ، وَأَمَّا لَمَّةُ الْمَلَكِ فَإِيعَادٌ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالْحَقِّ فَمَنْ وَجَدَ ذٰلِكَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مِنَ اللّٰهِ فَلْيَحْمَدِ اللّٰهَ وَمَنْ وَجَدَ الْأُخْرَىٰ فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، ثُمَّ قَرَأَ «الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ».(۳)

یعنی، از عبدالله بن مسعود (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) فرمود: برای شیطان خطوری به قلب و برای فرشته خطوری است، پس امّا خطور شیطان وعده دادن به شرّ وتکذیب نمودن به حقّ است، و امّا خطور فرشته پس وعده دادن به خیر وتصدیق به حقّ است و هرکس این را یافت بداند که از خدا است وحمد خدا کند و هرکس آن دیگری را یافت باید پناه برد به خدا از شیطان رانده شده، سپس آنحضرت آیهٔ ۲۶۸ سورهٔ بقره را برای مدرک کلام خود قرائت فرمود.

۲۸- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ: «إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ(۴)». عَنْ أَنَسٍ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللّٰهُ الْأَرْضَ جَعَلَتْ تَمِيدُ فَخَلَقَ الْجِبَالَ فَعَادَ بِهَا عَلَيْهَا فَاسْتَقَرَّتْ فَعَجِبَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ شِدَّةِ الْجِبَالِ، قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۶۷ و ۶۹.
(۲) قرآن/سورهٔ بقره / آیهٔ ۲۶۸.
(۴) قرآن/ سورهٔ بقره /آیهٔ ۲۷۱.

شَیْءٌ أَشَدَّ مِنَ الْجِبَالِ؟ قَالَ: نَعَمْ الْحَدِیدُ، قَالُوا: یَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِکَ شَیْءٌ أَشَدَّ مِنَ الْحَدِیدِ؟ قَالَ: نَعَمْ النَّارُ، قَالُوا: یَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِکَ شَیْءٌ أَشَدَّ مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: نَعَمْ الْمَاءُ، قَالُوا: یَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِکَ شَیْءٌ أَشَدَّ مِنَ الْمَاءِ؟ قَالَ: نَعَمْ الرِّیحُ، قَالُوا: یَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِکَ شَیْءٌ أَشَدَّ مِنَ الرِّیحِ، قَالَ: نَعَمْ ابْنُ آدَمَ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ بِیَمِینِهِ یُخْفِیهَا عَنْ شِمَالِهِ.»(۱)

یعنی، پیغمبر (ص) درذیل آیهٔ ۲۷۱ سورهٔ بقره فرمود: چون خدای تعالی زمین را آفرید زمین میجنبید پس کوهها را خلق نمود بر زمین که آنرا ازحرکت برگرداندند پس برقرار گردید وملائکه از سختی کوهها تعجّب کردند گفتند پروردگارا آیا چیزی از خلقت سخت تر ازکوهها میباشد؟ فرمود بلی آهن، گفتند پروردگارا آیا چیزی ازخلقتت سخت ترازآهن میباشد؟ فرمود بلی آتش، گفتند پروردگارا آیا چیزی ازخلقتت سخت ترازآتش میباشد؟ فرمودبلی آب، گفتند پروردگارا آیا درخلقت چیزی سخت تر از آب میباشد؟ فرمود بلی باد، گفتند پروردگارا آیا چیزی در خلقتت سخت تر از باد میباشد؟ فرمود: بلی فرزندآدم که صدقه با دست راست خودبدهد و آنرا ازچپ خود پنهان بدارد.

۲۹- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَی: «لِلْفُقَرَاءِ الَّذِینَ أُحْصِرُوا فِی سَبِیلِ اللّٰهِ لَا یَسْتَطِیعُونَ ضَرْبًا فِی الْأَرْضِ یَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِیَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِیمَاهُمْ لَا یَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَیْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِیمٌ»(۲). عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: لَیْسَ الْمِسْکِینُ الَّذِی تَرُدُّهُ التَّمْرَةُ وَ التَّمْرَتَانِ وَلَا اللُّقْمَةُ وَلَا اللُّقْمَتَانِ إِنَّمَا الْمِسْکِینُ الَّذِی یَتَعَفَّفُ وَ اقْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ: «لَا یَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا».(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: مسکین آن نیست که یک

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۶۹ و ۷۰.
(۲) قرآن مجید/ سورهٔ بقره / آیهٔ ۲۷۳.

خرما و دوخرما و نه یک لقمه ودولقمه او را برمیگردانند (و میرود) همانا مسکین آنستکه عفّت میورزد و اگر مدرک میخواهید آیهٔ ۲۷۳ سورهٔ بقره را قرائت کنید.

۳۰ـ ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: «يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبَا وَ يُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ»[1]. عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: لَمَّا نَزَلَتِ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي الرِّبَا قَرَأَهَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلَى النَّاسِ ثُمَّ حَرَّمَ التِّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ[2].

یعنی، درذیل آیهٔ ۲۷۶ سورهٔ بقره يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ ازعایشه روایت شده که گفت: چون آیات آخر سورهٔ بقره دربارهٔ ربا نازل شد رسولخدا (ص) آنرا برمردم قرائت کرد سپس تجارت در خَمْر را حرام نمود.

ممّا ورد فی سورة آل عمران

۱ـ ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَ أُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَ ابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَ مَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللّٰهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَ مَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ»[3]. قَالَتْ عَائِشَةُ (رض): تَلَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) هٰذِهِ الْآيَةَ ثُمَّ قَالَ: فَإِذَا رَأَيْتِ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولٰئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللّٰهُ فَاحْذَرُوهُمْ[4].

یعنی، دربارهٔ آیهٔ ۷ سورهٔ آل عمران که خدا فرموده فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ عایشه گفته رسولخدا این آیه را تلاوت کرد سپس فرمود: هرگاه دیدی آنان را که پیروی متشابه

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ بقره/ آیهٔ ۲۷۶.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۷۰ و ۷۳.
(۳) قرآن کریم/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۷.

میکنند همانانندکه خدا نامشان را برده ازآنان حذرکنید.

۲- ج سَمِعَ النَّبِیُّ (ص) رَجُلَیْنِ اخْتَلَفَا فِی آیَةٍ فَعُرِفَ فِی وَجْهِهِ الْغَضَبُ وَقَالَ: إِنَّمَا هَلَکَ مَنْ کَانَ قَبْلَکُمْ بِاخْتِلَافِهِمْ فِی الْکِتَابِ.(۱)

یعنی، پیغمبر (ص) شنیدکه دومرد درآیه‌ای اختلاف کردند پس در صورتش غضب ظاهرشد و فرمود: همانا آنانکه قبل ازشما بودند بواسطۀ اختلاف درکتابشان هلاک شدند.

۳- ج عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: اسْمُ اللّٰهِ الْأَعْظَمُ الَّذِی إِذَا دُعِیَ بِهِ أَجَابَ فِی هٰذِهِ الْآیَةِ: قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِکَ الْمُلْکِ تُؤْتِی الْمُلْکَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْکَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِیَدِکَ الْخَیْرُ إِنَّکَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ.(۲)

یعنی، از ابن‌عبّاس روایت شده‌که‌پیغمبر (ص) فرمود: نام اعظم‌خدا که هرگاه‌خوانده‌شود اجابت‌کند درآیۀ ۲۶ سورۀآل عمران میباشد.

۴- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: مَا مِنْ مَوْلُودٍ یُولَدُ إِلَّا وَالشَّیْطَانُ یَمَسُّهُ حِینَ یُولَدُ فَیَسْتَهِلُّ صَارِخًا مِنْ مَسِّ الشَّیْطَانِ إِیَّاهُ إِلَّا مَرْیَمَ وَابْنَهَا وَاقْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ "وَإِنِّی أُعِیذُهَا بِکَ وَذُرِّیَّتَهَا مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ".(۳)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: هیچ‌مولودی تولّد نمیشود مگرآنکه شیطان اوراهنگام ولادت مسّ میکند پس فریاد کنان می‌آید ازمسّ‌شیطان مگرمریم وپسرش و اگر مدرک میخواهید بخوانید آیۀ ۳۶ سورۀآل‌عمران را.

۵- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: فَمَنْ حَاجَّکَ فِیهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَکَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَکُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَکُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَکُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَی الْکَاذِبِینَ".(۴) عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ (رض) عَنْ أَبِیهِ قَالَ: لَمَّا أَنْزَلَ اللّٰهُ هٰذِهِ الْآیَةَ (نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَکُمْ) دَعَا رَسُولُ اللّٰهِ (ص) عَلِیًّا وَفَاطِمَةَ وَحَسَنًا وَحُسَیْنًا فَقَالَ: اللّٰهُمَّ هٰؤُلَاءِ أَهْلِی.(۵)

---

(۱)، (۲)، (۳) و (۵) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۷۳ و ۷۴.
(۴) قرآن حکیم/سورۀآل‌عمران/ آیۀ ۶۱.

یعنی، از عامر بن سعد روایت شده او از پدرش که گفت چون آیهٔ مباهله نازل شد برای مباهلهٔ با نصاری، رسولخدا (ص) علی و فاطمه و حسن و حسین (ع) را خواند و گفت خدایا اینان خانواده و اهل منند.

ع‍ ـ ج قَالَ اللّهُ تَعَالَى: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللّهَ وَ لَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَ لَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ»[1]. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُوسُفْيَانَ مِنْ فِيهِ إِلَى فِيَّ قَالَ: انْطَلَقْتُ فِي الْمُدَّةِ الَّتِي كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: فَبَيْنَا أَنَا بِالشَّامِ إِذْ جِيءَ بِكِتَابٍ مِنَ النَّبِيِّ (ص) إِلَى هِرَقْلَ جَاءَ بِهِ دِحْيَةُ الْكَلْبِيُّ فَدَفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ بُصْرَى فَدَفَعَهُ عَظِيمُ بُصْرَى إِلَى هِرَقْلَ فَقَالَ هِرَقْلُ: هَلْ هُنَا أَحَدٌ مِنْ قَوْمِ هٰذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ؟ فَقَالُوا: نَعَمْ، فَدُعِيتُ فِي نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَدَخَلْنَا عَلَى هِرَقْلَ فَأُجْلِسْنَا بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: أَيُّكُمْ أَقْرَبُ نَسَبًا مِنْ هٰذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ؟ فَقَالَ أَبُوسُفْيَانَ: أَنَا، فَأَجْلَسُونِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَ أَجْلَسُوا أَصْحَابِي خَلْفِي، ثُمَّ دَعَا بِتَرْجُمَانِهِ فَقَالَ: قُلْ لَهُمْ إِنِّي سَائِلٌ هٰذَا عَنْ هٰذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ فَإِنْ كَذَبَنِي فَكَذِّبُوهُ. قَالَ أَبُوسُفْيَانَ: وَايْمُ اللّهِ لَوْلَا أَنْ يُؤْثِرُوا عَلَيَّ الْكَذِبَ لَكَذَبْتُ، ثُمَّ قَالَ لِتَرْجُمَانِهِ: سَلْهُ كَيْفَ حَسَبُهُ فِيكُمْ؟ قُلْتُ: هُوَ فِينَا ذُو حَسَبٍ قَالَ: هَلْ كَانَ فِي آبَائِهِ مَلِكٌ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: أَيَتَّبِعُهُ أَشْرَافُ النَّاسِ أَمْ ضُعَفَاؤُهُمْ؟ قُلْتُ: بَلْ ضُعَفَاؤُهُمْ، قَالَ: يَزِيدُونَ أَوْ يَنْقُصُونَ؟ قُلْتُ: لَا بَلْ يَزِيدُونَ، قَالَ: هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ سَخْطَةً لَهُ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ فَكَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إِيَّاهُ؟ قُلْتُ: تَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُ سِجَالًا يُصِيبُ مِنَّا وَ نُصِيبُ مِنْهُ، قَالَ: فَهَلْ يَغْدِرُ؟ قُلْتُ: لَا. وَ نَحْنُ مِنْهُ فِي هٰذِهِ الْمُدَّةِ لَا نَدْرِي مَا هُوَ صَانِعٌ فِيهَا، قَالَ: وَاللّهِ مَا أَمْكَنَنِي مِنْ كَلِمَةٍ أُدْخِلُ فِيهَا شَيْئًا غَيْرَ هٰذِهِ، قَالَ: فَهَلْ قَالَ هٰذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ

---

(۱) قرآن کریم / سورهٔ آلعمران / آیهٔ ۶۴.

قَبْلَهُ؟ قُلْتُ: لا. ثُمَّ قالَ لِتَرْجُمانِهِ: قُلْ لَهُ إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ حَسَبِهِ فِيكُمْ فَزَعَمْتَ أَنَّهُ فِيكُمْ ذُو حَسَبٍ وَكَذٰلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ فِي أَحْسابِ قَوْمِها. وَسَأَلْتُكَ هَلْ كانَ فِي آبائِهِ مَلِكٌ فَزَعَمْتَ أَنْ لا فَقُلْتُ لَوْ كانَ مِنْ آبائِهِ مَلِكٌ قُلْتُ رَجُلٌ يَطْلُبُ مُلْكَ آبائِهِ. وَسَأَلْتُكَ عَنْ أَتْباعِهِ أَضُعَفاؤُهُمْ أَمْ أَشْرافُهُمْ فَقُلْتَ بَلْ ضُعَفاؤُهُمْ وَهُمْ أَتْباعُ الرُّسُلِ. وَسَأَلْتُكَ هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ ما قالَ فَزَعَمْتَ أَنْ لا فَعَرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَدَعَ الْكَذِبَ عَلَى النّاسِ ثُمَّ يَذْهَبَ فَيَكْذِبَ عَلَى اللّٰهِ. وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ سَخْطَةً لَهُ فَزَعَمْتَ أَنْ لا وَكَذٰلِكَ الْإِيمانُ إِذا خالَطَ بَشاشَةَ الْقُلُوبِ. وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَزِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ فَزَعَمْتَ أَنَّهُمْ يَزِيدُونَ وَكَذٰلِكَ الْإِيمانُ حَتّٰى يَتِمَّ. وَسَأَلْتُكَ هَلْ قاتَلْتُمُوهُ فَزَعَمْتَ أَنَّكُمْ قاتَلْتُمُوهُ فَتَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سِجالاً يَنالُ مِنْكُمْ وَتَنالُونَ مِنْهُ وَكَذٰلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلٰى ثُمَّ تَكُونُ لَهُمُ الْعاقِبَةُ. وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَغْدِرُ فَزَعَمْتَ أَنَّهُ لا يَغْدِرُ وَكَذٰلِكَ الرُّسُلُ لا تَغْدِرُ. وَسَأَلْتُكَ هَلْ قالَ أَحَدٌ هٰذا الْقَوْلَ قَبْلَهُ فَزَعَمْتَ أَنْ لا فَقُلْتُ لَوْ قالَ هٰذا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ قُلْتُ رَجُلٌ ائْتَمَّ بِقَوْلٍ قِيلَ قَبْلَهُ. قالَ ثُمَّ قالَ: بِمَ يَأْمُرُكُمْ؟ قُلْتُ: يَأْمُرُنا بِالصَّلاةِ وَالزَّكاةِ وَالصِّلَةِ وَالْعَفافِ قالَ: إِنْ يَكُ ما تَقُولُ فِيهِ حَقّاً فَإِنَّهُ نَبِيٌّ، وَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خارِجٌ وَلَمْ أَكُنْ أَظُنُّهُ مِنْكُمْ وَلَوْ أَنِّي أَعْلَمُ أَنِّي أَخْلُصُ إِلَيْهِ لَأَحْبَبْتُ لِقاءَهُ، وَلَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لَغَسَلْتُ عَنْ قَدَمَيْهِ وَلَيَبْلُغَنَّ مُلْكُهُ ما تَحْتَ قَدَمَيَّ. قالَ ثُمَّ دَعا بِكِتابِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقَرَأَهُ فَإِذا فِيهِ: «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللّٰهِ إِلٰى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ. سَلامٌ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى. أَمّا بَعْدُ فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدِعايَةِ الْإِسْلامِ أَسْلِمْ تَسْلَمْ وَأَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللّٰهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الْأَرِيسِيِّينَ وَيا أَهْلَ الْكِتابِ تَعالَوْا إِلٰى كَلِمَةٍ سَواءٍ بَيْنَنا وَبَيْنَكُمْ أَلّا نَعْبُدَ إِلَّا اللّٰهَ وَلا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَلا يَتَّخِذَ بَعْضُنا بَعْضاً أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنّا مُسْلِمُونَ. فَلَمّا فَرَغَ مِنْ قِراءَةِ الْكِتابِ ارْتَفَعَتِ الْأَصْواتُ عِنْدَهُ وَكَثُرَ اللَّغَطُ وَأُمِرَ بِنا فَأُخْرِجْنا، فَقُلْتُ لِأَصْحابِي حِينَ خَرَجْنا: لَقَدْ أَمِرَ أَمْرُ ابْنِ أَبِي كَبْشَةَ إِنَّهُ لَيَخافُهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ فَما زِلْتُ مُوقِناً

بِأَمْرِ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) أَنَّهُ سَيَظْهَرُ حَتّٰى أَدْخَلَ اللّٰهُ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ. قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَدَعَا هِرَقْلُ عُظَمَاءَ الرُّومِ فَجَمَعَهُمْ فِي دَارٍ لَهُ، فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الرُّومِ هَلْ لَكُمْ فِي الْفَلَاحِ وَالرُّشْدِ آخِرَ الْأَبَدِ وَ أَنْ يَثْبُتَ لَكُمْ مُلْكُكُمْ، قَالَ: فَحَاصُوا حَيْصَةَ حُمُرِ الْوَحْشِ إِلَى الْأَبْوَابِ فَوَجَدُوهَا قَدْ غُلِّقَتْ فَقَالَ: عَلَيَّ بِهِمْ فَدَعَا بِهِمْ فَقَالَ: إِنِّي إِنَّمَا اخْتَبَرْتُ شِدَّتَكُمْ عَلٰى دِينِكُمْ فَقَدْ رَأَيْتُ مِنْكُمُ الَّذِي أَحْبَبْتُ فَسَجَدُوا لَهُ وَرَضُوا عَنْهُ[1].

یعنی، روایت شده از ابن‌عبّاس (رض) که‌گفت ابوسفیان با من مُشافهةً گفت درمدّتی‌که بین من و پیغمبر قرارداد صلحی بود رفتم به‌مسافرت و دروقتی‌که درشام‌بودم نامه‌ای از پیغمبر (ص) آمد بسوی هِرَقْل، نامه را دِحْیَهٔ‌کلبی آورد و داد به‌بزرگ بُصْرٰی و او آنرا فرستاد برای هِرَقْل، پس هِرَقْل گفت آیا کسی ازقوم این مردی‌که مدّعی نبوّت است، دراینجا هست ؟ گفتند :آری، پس من با عدّه‌ای ازقریش دعوت شدیم ومارا واردکردند برهِرَقْل و نشانده شدیم درحضوراو، پس گفت کدامیک ازشما درنَسَب نزدیک ترید به این کسیکه مدّعی نبوّت است ؟ ابوسفیان گوید گفتم‌من، پس مرا درجلوی او نشانیدند و رفقای مرا پشت سرمن، سپس مترجم خواست وگفت به‌ایشان بگو من ازاین مرد (ابوسفیان) سؤال‌میکنم ازاحوال این مردیکه مدّعی نبوّتست ، پس‌اگر دروغ گفت اورا تکذیب کنید ، ابوسفیان گفت بخدا قسم اگر ازخوف رواداشتن‌دروغ برمن نبود دروغ میگفتم ، سپس به‌ترجمان خود گفت ازاین‌شخص سؤال کن ازحَسَب وشخصیّت این‌مرد مدّعی نبوّت که‌درمیان شما چگونه است ؟ گفتم او دارای حَسَب خوبی است ، گفت آیا در پدرانش سلطانی بوده گفتم نه ، گفت آیا پیروان او اشرافِ مردمند ویا ضُعَفاء ؟ گفتم ضعفاء ، گفت آیا شما اورا قبل ازاین ادّعا متّهم به‌دروغ میکردید؟ گفتم‌نه ، گفت : گروندگان به‌او کم‌میشوندویا زیاد؟ گفتم کم‌نمیشوند بلکه زیادمیشوند، گفت : آیا یکی از ایشان از دین خود مرتدّ میشود پس‌ازدخول اودرآن دین برای

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۷۴ ، ۷۵ ، ۷۶ ، ۷۷ و ۷۸.

خشم از دین؟ گفتم: نه، گفت: آیا با او قتال کرده اید یا خیر؟
گفتم آری، گفت: قتال شما با او چگونه بوده؟ گفتم: جنگ بین ما
و او سِجال است یعنی گاهی او برما غالب و گاهی ازما مغلوب
میشود، گفت: آیا خیانت میکند؟ گفتم نه و الآن ما با او در
پیمانیم ونمیدانیم با ما چه خواهد کرد، ابوسفیان گفت واللّه مرا
ممکن نشد دراین جوابها کلمه ای داخل کنم غیرازهمین، گفت
آیا این ادّعا را کسی قبل ازاو کرده؟ گفتم: نه، سپس به مترجم
گفت به او بگو من سؤال کردم از حَسَب او و گفتید او دارای حَسَب
است و چنین میباشند رسولان که درمیان حَسَبهای قومشان میباشند
و سؤال کردم آیا درمیان پدرانش سلطانی بوده که گمان کردی
نه، پس گفتم اگر درپدرانش سلطانی بود میگفتم مُلک پدرانش را
میطلبد و سؤال کردم از پیروانش آیا ضعفایند ویا اشراف؟
گفتی بلکه ضعفاء، وپیروان رُسُل ایشانند، و سؤال کردم که آیا
اورا به دروغ متّهم میدانستید پیش از آنکه ادّعا کند گفتی نه،
پس دانستم او چنین نبوده که دروغ میان مردم را بگذارد وبرود
وبرخدا دروغ ببندد و سؤال کردم آیا احدی ازایشان مرتد
میشود پس از دخول درآن گفتی نه وچنین است ایمان که هرگاه
مخلوط شد بخوبی بقلبها، وسؤال کردم آیا کم میشوند ویا زیاد،
گفتی زیاد و چنین است ایمان تا کامل شود و سؤال کردم آیا با
او قتال کرده اید پس گفتی جنگ بین شما و بین او سِجال است
گاهی با او است گاهی با شما، ورسولان چنین مبتلا شوندسپس عاقبت
با ایشان است و سؤال کردم آیا غدرومکرمیکند گفتی نه ورسولان
چنین میباشندکه مکر نمیکنند، و سئوال کردم که احدی قبل ازاو
چنین ادّعا کرده گفتی نه گفتم اگرکسی قبل ازاو چنین گفته بود، او
اقتدا به او کرده. سپس هِرَقْل گفت: به چه چیز شما را امرمیکند؟
گفتم ما را امر به نماز و زکات و صلهٔ رحم وعفّت میکند، گفت:
اگراینکه میگوئی حقّ باشد او پیغمبراست و بتحقیق میدانستم که
او خارج خواهدشد ولیکن گمان نمیکردم از شما باشدواگرمیدانستم
میتوانم دوست داشتم ملاقات اورا واگرنزد او بودم دوقدم اورا

میشستم و البتّه مُلک او بهزیردوقدم من خواهدرسید، ابوسفیان گفت سپس نامهٔ رسولخدا (ص) را خواست و قرائت کرد که درا و چنین بود: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیم ازمحمّدرسولخدا بههِرَقْل بزرگ روم سلام برآنکه پیروی هدایت کند، امّا بعد بتحقیق من تورا دعوت میکنم بهشعار اسلام یعنی بهشهادتین، اسلام بیاور سالم باشی و اسلام بیاور خدا مزدتورا دومرتبه میدهد و اگر روبگردانی بر تواست گناه ملّت تو و ای اهل کتاب بیائید بهسوی کلمهای که بین ما وبین شما فرقی نباشد که نپرستیم جُزخدای کامل السذّات و الصّفات را و چیزی را شریک او قرارندهیم و بعضی ازما بعضی دیگررا ارباب نگیریم پس اگر روگردانیدند بگوئیدشاهدباشید بهاینکه ما مسلمانیم. پس چون از خواندن نامه فارغ شد نزدا و صداها بلندشد و بگونگو بسیارگردید و امرشد مارا بیرون کردند، پس من بهیارانم گفتم هنگامیکه بیرون آمدیم امر پسر أَبِیکَبْشَه (محمّد) مهمّشده کهپادشاه روم ازاوخوف دارد، پس همواره بهامررسولخدا (ص) یقین داشتم که غالب خواهدشد تااینکه اسلامبر من واردشد. زُهْرِیّ گفته پس هِرَقْل بزرگان روم را خواست وایشان را درمنزل خود جمعکرد وگفت ای گروهرومیان آیا میل رستگاری و ترقّی دارید تاأَبَد واینکه مُلک شما برای شما استواربماند، زُهْرِیّ گفت اینجا کههِرَقْل خواست کهبا محمّد بیعت کند ایشان مانند خران وحشی رمکردند و خواستند از درهای کاخ خارج شوند که بستهبود، پس هِرَقْل گفت بیائید و ایشان را خواست وگفت همانا من شما را امتحان کردم بهبینم بردین خود محکمید پس آنچه دوست داشتم ازشما دیدم، پس آنان تعظیمکردند و ازاو خوشنود شدند.

۷- ج عَنِ الأَشْعَثِ بْنِ قَیْسٍ (رض) قَالَ: فِیَّ أُنْزِلَتْ هٰذِهِ الآیَةُ "إِنَّ الَّذِینَ یَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَ أَیْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِیلًا" کَانَتْ لِی بِئْرٌ فِی أَرْضِ ابْنِ عَمٍّ لِی، قَالَ النَّبِیُّ (ص): بَیِّنَتُکَ أَوْ یَمِینُهُ فَقُلْتُ: إِذَنْ یَحْلِفَ یَا رَسُولَ اللّٰهِ، فَقَالَ النَّبِیُّ (ص): مَنْ حَلَفَ عَلٰی یَمِینِ صَبْرٍ لِیَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ وَ هُوَ فِیهَا فَاجِرٌ لَقِیَ اللّٰهَ وَ هُوَ

عَلَيْهِ غَضْبَانٌ. وَ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ فَقَدْ أَوْجَبَ اللّٰهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ، فَقَالَ رَجُلٌ: وَ إِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ: وَ إِنْ قَضِيبًا مِنْ أَرَاكٍ.(۱)

یعنی، از اَشْعَث بْن قَیْس (رض) روایت شده که گفت آیهٔ ۷۷ سورهٔ آل‌عمران دربارهٔ من نازل شده برای چاهی که برایم بود درزمین پسرعمّم و او انکار میکرد بمرافعه خدمت رسول‌خدا (ص) رفتیم، فرمود: شاهدتو و یا قسم او، گفتم او قسم میخورد (واگرچه ناحق باشد) پیغمبر (ص) فرمود کسیکه قسم‌بخورد برای اینکه مال مرد مسلمانی را ببرد درحالیکه دروغگو باشد خدا را ملاقات کند درحالیکه برا و غضبناک باشد. و از ابی‌اُمامه (رض) روایت شده‌که پیغمبر (ص) فرمود: کسیکه حقّ مردمسلمانی را باقسم‌خود ببرد محقّقاً خدا برا و آتش را واجب کند و بهشت را برا وحرام گرداند مردی گفت واگرچه چیزکمی باشد یا رَسُولَ اللّٰه، فرمود واگرچه‌چوبی ازدرخت اراک باشد.

۸ـ ج عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى (رض) أَنَّ رَجُلًا أَقَامَ سِلْعَةً فِي السُّوقِ فَحَلَفَ لَقَدْ أُعْطِيَ فِيهَا مَا لَمْ يُعْطَهُ لِيُوقِعَ فِيهَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَنَزَلَتْ «إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَ أَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا» الآيَة. وَ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا تَخْرِزَانِ فِي بَيْتٍ وَ فِي الْحُجْرَةِ فَجُرِحَتْ إِحْدَاهُمَا وَ قَدْ أُنْفِذَ بِإِشْفَى فِي كَفِّهَا فَادَّعَتْ عَلَى الأُخْرَى فَرُفِعَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَذَهَبَ دِمَاءُ قَوْمٍ وَأَمْوَالُهُمْ ذَكِّرُوهَا بِاللّٰهِ وَ اقْرَأُوا عَلَيْهَا: «إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ» فَذَكَّرُوهَا فَاعْتَرَفَتْ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِيُّ (ص): الْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ.(۲)

یعنی، از عَبْدِاللّٰه بْنِ أَبِي أَوْفَى (رض) روایت شده که‌مردی متاعی دربازار آورد و قسم‌خورد که‌خرجی درآن کرده که‌چنین خرجی نشده

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۸۰ و ۸۱.

برای آنکه مردی از مسلمین را بخرید آن وادارد، پس آیۀ ۷۷ سورۀ آل عمران نازل شد. و از اِبْنِ اَبِی مُلَیْکَه (رض) روایت شده که دو زنی درخانه و دراطاقی خرمهره سوراخ میکردند، پس دست یکی از آنان مجروح و سوراخ گردید بآلت آن، پس ادّعا کرد که آن دیگری دست او را مجروح کرده و مرافعه را نزد ابن عبّاس (رض) بردند. ابن عبّاس گفت رسول خدا (ص) فرموده اگر به ادّعای مردم گوش داده شود خونها ی قوم و اموالشان از بین میرود، خدا را یاد آن زن بیاورید و آیۀ ۷۷ سورۀ آل عمران را برای او قرائت کنید، پس خدا و آیه را بیاد او آوردند، پس اعتراف کرد. پس ابن عبّاس گفت پیغمبر (ص) فرموده قسم بر منکر است.

۹- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَی: «لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰی تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَ مَا تُنْفِقُوا مِنْ شَیْءٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِیمٌ»(۱). عَنْ أَنَسٍ (رض) قَالَ: كَانَ أَبُوطَلْحَةَ أَكْثَرَ أَنْصَارِيٍّ بِالْمَدِينَةِ نَخْلاً وَ كَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرَحَا وَ كَانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ الْمَسْجِدِ وَ كَانَ النَّبِيُّ (ص) يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ فَلَمَّا أُنْزِلَتْ «لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ» قَامَ أَبُوطَلْحَةَ (رض) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ يَقُولُ «لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ» وَ إِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَا وَ إِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلّٰهِ أَرْجُو بِرَّهَا وَ ذُخْرَهَا عِنْدَ اللّٰهِ فَضَعْهَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللّٰهُ فَقَالَ (ص): بَخْ ذٰلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ذٰلِكَ مَالٌ رَابِحٌ وَ قَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ وَ إِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ قَالَ: أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَقَسَمَهَا أَبُوطَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَ بَنِي عَمِّهِ. زَادَ فِي رِوَايَةٍ: فَجَعَلَهَا لِحَسَّانَ وَ أُبَيٍّ(۲).

یعنی، روایت شده از انس که گفت اَبُوطَلْحَه از انصار مدینه درخت بیشتری از خرما داشت و بهترین اموال او نزد او بستانی بود بنام بَیْرُحَ وروبروی مسجد بود و پیغمبر (ص) داخل آن میشد و از آبی که در آن بود میآشامید و آن پاکیزه بود، پس چون آیۀ ۹۲

---

(۱) قرآن/ سورۀ آل عمران/ آیۀ ۹۲.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ ص ۸۱.

سورهٔ آل عمران نازل شد ابوطلحه برخاست وگفت یا رَسُولَ اللّٰه خدا می‌فرماید به‌نیکی نمیرسید تا از آنچه دوست میدارید انفاق کنید و بهترین اموال من بَیْرُحَ است و آنرا برای خدا صدقه‌نمودم و امید نیکی و ذخیرهٔ آنرا نزدخدا دارم، پس یا رَسُولَ اللّٰه هرجا که خدا به‌تو ارائه‌کرده آنرا قرارده، حضرت فرمود به این مالی است با فایده، این مالی است با بهره و شنیدم آنچه گفتی و عقیدهٔ من این استکه آنرا در نزدیکان خود قراردهی گفت یا رَسُولَ اللّٰه، این کار را به‌جا آورم پس اَبُوطَلْحَه آنرا تقسیم‌کرد در نزدیکان وپسران عمویش و دربعضی ازروایات نوشته‌اند که آنرا برای حَسّان و اُبَیّ قرارداد.

۱۰ـ ج قالَ اللّٰهُ تَعالٰی: «کُلُّ الطَّعامِ کانَ حِلاًّ لِبَنی إِسْرائِیلَ إِلاّ ما حَرَّمَ إِسْرائِیلُ عَلٰی نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْراةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْراةِ فَاتْلُوها إِنْ کُنْتُمْ صادِقِینَ»[1] عَنِ ابْنِ عَبّاسٍ (رض) قالَ: أَقْبَلَتْ یَهُودُ إِلَی النَّبِیِّ (ص) فَقالُوا: یا أَبَا الْقاسِمِ أَخْبِرْنا عَمّا حَرَّمَ إِسْرائِیلُ عَلٰی نَفْسِهِ قالَ: اشْتَکٰی عِرْقَ النَّسا فَلَمْ یَجِدْ شَیْئاً یُلائِمُهُ إِلاّ لُحُومَ الْإِبِلِ وَ أَلْبانَها فَلِذٰلِکَ حَرَّمَها، قالُوا: صَدَقْتَ[2]

یعنی، دربیان آیهٔ ۹۳ آل عمران از اِبْنِ‌عَبّاس روایت شده‌که گفت یهود خدمت پیغمبر (ص) آمدند وگفتند یا اَبَا الْقاسِم ما را خبر ده ازآنچه یعقوب پیغمبر برخود حرام‌کرد، فرمود او مبتلا شد به مرض عِرْق النَّسا و چیزی که دوای آن باشد نیافت جزگوشت های شتر و شیرهای آنها، پس برای همین نذرکرد که اگرخدا او را شفا دهد ازخوردن آنها خودداری کند.

۱۱ـ ج قالَ اللّٰهُ تَعالٰی: «إِنَّ أَوَّلَ بَیْتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِی بِبَکَّةَ مُبارَکاً وَ هُدیً لِلْعالَمِینَ»[3] عَنْ أَبِی ذَرٍّ (رض) قالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) عَنْ أَوَّلِ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِی الْأَرْضِ قالَ: الْمَسْجِدُ الْحَرامُ، قُلْتُ: ثُمَّ أَیٌّ؟ قالَ: الْمَسْجِدُ الْأَقْصٰی[4]

---

(۱) قرآن/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۹۳.
(۲) و(۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۸۱، ۸۲ و ۸۳.
(۳) قرآن/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۹۶.

یعنی، از ابوذر (رض) روایت شده که گفت از رسول خدا (ص) سؤال کردم از اوّلین مسجدی که در زمین بنا شد فرمود مسجد الحرام، گفتم پس از آن کدام؟ فرمود: مسجد الأقصی.

۱۲- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ: «وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا»(۱). عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) قَالَ: قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَنِ الْحَاجُّ؟ قَالَ: الشَّعِثُ التَّفِلُ. فَقَامَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: أَيُّ الْحَجِّ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْعَجُّ وَ الثَّجُّ. فَقَامَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: مَا السَّبِيلُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: الزَّادُ وَ الرَّاحِلَةُ.(۲)

یعنی، درذیل آیهٔ ۹۷ سورهٔ آل عمران از ابن عمر (رض) روایت شده که گفت مردی برخاست وگفت یا رَسُولَ اللّٰه حجّ کننده کیست؟ فرمود: ژولیدهٔ غبار آلوده، پس مرد دیگری برخاست وگفت چه حجّ وچه اعمالی از آن افضل است؟ فرمود: فریاد کردن به تَلبیه و قربانی، پس مرد دیگری برخاست وگفت مقصود از سَبیل چیست؟ فرمود زاد و توشه و مرکب سواری.

۱۳- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ: «كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ»(۳). عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رض) أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (ص) يَقُولُ: كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ، قَالَ: تُتِمُّونَ سَبْعِينَ أُمَّةً أَنْتُمْ خَيْرُهَا وَ أَكْرَمُهَا عَلَى اللّٰهِ تَعَالَىٰ(۴).

یعنی، درذیل آیهٔ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاس از بَهزبنِ حَکِیم از پدرش و او از جدّش روایت کرده که او شنید از پیغمبر (ص) که میفرمود شما بهترامّتی هستید که برای مردم بیرون آمده. فرمود تمام میکنید هفتاد امّتی را که شما بهترین وگرامی‌ترین آنها ئید برخدا یتعالی.

۱۴- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ: «إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَ اللّٰهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ»(۵) عَنْ جَابِرٍ (رض)

---

(۱) قرآن مجید/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۹۷.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۸۳.
(۳) قرآن کریم/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۱۱۰.
(۵) قرآن کریم/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۱۲۲.

يَقُولُ: فِينَا نَزَلَتْ "إِذْهَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا". قَالَ: نَحْنُ الطَّائِفَتَانِ بَنُو حَارِثَةَ وَ بَنُو سَلِمَةَ وَمَا يَسُرُّنِي أَنَّهَا لَمْ تَنْزِلْ لِقَوْلِ اللّٰهِ "وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا".(۱)

يعنی، از جابر (رض) روايت شده‌که میگفت دربارۀ ما نازل شده آيۀ ۱۲۲ سورۀ آل‌عمران که‌فرموده وچون دوطائفه‌از شما قصدسستی کردندو خدا سرپرست ایشان بود، جابر گفت ما دوطائفه‌بوديم بَنُوحَارِثَه و بَنُوسَلِمَه و من خوش‌نداشتم‌که‌نازل نشود برای آنکه خدا فرموده وخدا سرپرست ایشان است.

۱۵- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: "لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ"(۲) عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رض) أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (ص) إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنَ الْفَجْرِ يَقُولُ: اللّٰهُمَّ الْعَنْ فُلَانًا وَ فُلَانًا وَ فُلَانًا بَعْدَمَا يَقُولُ سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، فَأَنْزَلَ اللّٰهُ "لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ" الآيَةَ. وَ فِي رِوَايَةٍ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) يَوْمَ أُحُدٍ: اللّٰهُمَّ الْعَنْ أَبَا سُفْيَانَ اللّٰهُمَّ الْعَنِ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ اللّٰهُمَّ الْعَنْ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ فَنَزَلَتْ "لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ". فَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ فَأَسْلَمُوا فَحَسُنَ إِسْلَامُهُمْ. وَ فِي رِوَايَةٍ: كَانَ النَّبِيُّ (ص) إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ عَلَى أَحَدٍ أَوْ يَدْعُوَ لِأَحَدٍ قَنَتَ بَعْدَ الرُّكُوعِ فَرُبَّمَا قَالَ إِذَا قَالَ سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ اللّٰهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ وَ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ وَعَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، اللّٰهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ وَاجْعَلْهَا سِنِينَ كَسِنِي يُوسُفَ يَجْهَرُ بِذٰلِكَ.(۳)

يعنی، درتفسير آيۀ ۱۲۸ سورۀ آل‌عمران از اِبْنِ‌عُمَر (رض) روايت شده که‌از پيغمبر (ص) شنيده‌که‌آنحضرت چون دررکعت آخر سر از رکوع برميداشت ميگفت خدايا فُلان وفُلان و فُلان را لعن کن پس از آنکه ميگفت سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، پس خدا آن آيه‌را نازل نمودکه‌اين امر

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۸۴ و ۸۵.
(۲) قرآن مجيد /سورۀ آل‌عمران/آيه ۱۲۸

باختیار تو نیست هیچ‌مقدار تا آخر آیه. و در روایتی رسول‌خدا (ص) روز جنگ اُحُد گفت خدایا اَبا سُفْیان را لعن کن، خدایا حارِث بْنِ هِشام را لعن کن خدایا صَفْوانِ بْنِ اُمَیَّه را لعن کن پس آن آیه نازل شد که چیزی از این باختیار تو نیست یا خدا توبه برایشان را بپذیرد ویا ایشان را عذاب کند.، پس خدا توبهٔ ایشان را پذیرفت و اسلامشان نیکوشد. و درروایتی پیغمبر (ص) هرگاه میخواست به کسی نفرین یا دعا کند پس از رکوع قنوت میکرد، پس بسا بودکه چون سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ اللّٰهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ میگفت میگفت خدایا وَلیدِ بْنِ وَلید و سَلَمَةَبْنِ هِشام و عَیّاشِ بْنِ أَبِی رَبیعَه را نجات ده، خدایا سخت‌کن گوشمالی خودرا برطائفهٔ مُضَر و سالهای ایشان را مانند سالهای یوسف قرارده و این‌کلمات را بجهر میگفت.

۱۶- ج عَنْ أَنَسٍ (رض) أَنَّ النَّبِیَّ (ص) کُسِرَتْ رَباعِیَتُهُ یَوْمَ أُحُدٍ وَشُجَّ وَجْهُهُ شَجَّةً فِی جَبْهَتِهِ حَتّٰی سالَ الدَّمُ عَلٰی وَجْهِهِ فَقالَ: کَیْفَ یُفْلِحُ قَوْمٌ فَعَلُوا هٰذا بِنَبِیِّهِمْ وَهُوَ یَدْعُوهُمْ إِلَی اللّٰهِ فَنَزَلَتْ «لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیْءٌ أَوْ یَتُوبَ عَلَیْهِمْ أَوْ یُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظالِمُونَ»(۱).

یعنی، از اَنَس (رض) روایت شده‌که دندان رباعی پیغمبر (ص)درروز جنگ اُحُد شکسته‌شد و صورتش درپیشانیش شکافته‌شد تا اینکه خون جاری شد برصورتش، پس گفت چگونه رستگار میشود قومی‌که با پیغمبرشان چنین کردنددرحالیکه ایشان را بسوی خدا دعوت میکنند پس آیهٔ لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیْءٌ إلخ نازل شد.

۱۷- ج قالَ اللّٰهُ تَعالٰی: «وَالَّذِینَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَةً أَوْظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَکَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ یَغْفِرُالذُّنُوبَ إِلَّا اللّٰهُ وَلَمْ یُصِرُّوا عَلٰی ما فَعَلُوا وَهُمْ یَعْلَمُونَ»(۲). عَنْ أَبِی‌بَکْرٍ (رض) قالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) یَقُولُ: ما مِنْ رَجُلٍ یُذْنِبُ ذَنْبًا ثُمَّ یَقُومُ فَیَتَطَهَّرُ ثُمَّ یُصَلِّی فَیَسْتَغْفِرُاللّٰهَ إِلَّا غَفَرَاللّٰهُ لَهُ، ثُمَّ قَرَأَ «وَالَّذِینَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَةً أَوْظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَکَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ»(۳).

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۸۵.
(۲) قرآن کریم/ سورهٔ آل‌عمران/ آیهٔ ۱۳۵.

یعنی، روایت شده از اَبُوبَکر که گفت شنیدم رسولخدا (ص) میفرمود: مردی نیست که گناهی کند سپس برخیزد و تحصیل طهارت کند سپس نماز نموده و از خدا آمرزش بخواهد مگر آنکه مشمول آمرزش شود، سپس آیۀ ۱۳۵ سورۀ آل عمران را قرائت نمود.

۱۸– ج قالَ اللّٰهُ تَعالی: «وَ ما کانَ لِنَبِیٍّ أَنْ یَغُلَّ وَمَنْ یَغْلُلْ یَأْتِ بِما غَلَّ یَوْمَ الْقِیامَةِ ثُمَّ تُوَفّی کُلُّ نَفْسٍ ما کَسَبَتْ وَهُمْ لا یُظْلَمُونَ(۱)». عَنِ ابْنِ عَبّاسٍ قالَ: افْتُقِدَتْ قَطِیفَةٌ حَمْراءُ یَوْمَ بَدْرٍ، فَقالَ بَعْضُ النّاسِ لَعَلَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) أَخَذَها فَأَنْزَلَ اللّٰهُ «وَما کانَ لِنَبِیٍّ أَنْ یَغُلَّ وَ مَنْ یَغْلُلْ یَأْتِ بِما غَلَّ یَوْمَ الْقِیامَةِ ثُمَّ تُوَفّی کُلُّ نَفْسٍ ما کَسَبَتْ وَهُمْ لا یُظْلَمُونَ». (۲)

یعنی، از اِبْنِ عَبّاس (رض) روایت شده که گفت حولۀ قرمزی روز جنگ بَدْر مفقود شد بعضی از مردم گفتند شاید رسولخدا (ص) گرفته باشد، پس خدا آیۀ ۱۶۱ سورۀ آل عمران را نازل فرمود که پیغمبری حقّ ندارد چیزی بخیانت بردارد وهرکس خیانت کند با آنچه خیانت کرده روز قیامت بیاید سپس بجزای آنچه کسب کرده برسد و مورد ستم نشوند.

۱۹– ج قالَ اللّٰهُ تَعالی: «وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذینَ قُتِلُوا فی سَبیلِ اللّٰهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یُرْزَقُونَ(۳)» عَنْ جابِرٍ (رض) قالَ: لَقِیَنی رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَقالَ لی: یا جابِرُ ما لی أَراکَ مُنْکَسِراً؟ قُلْتُ: یا رَسُولَ اللّٰهِ اسْتُشْهِدَ أَبی یَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَکَ عِیالاً وَ دَیْناً، قالَ: أَفَلا أُبَشِّرُکَ بِما لَقِیَ اللّٰهُ بِهِ أَباکَ؟ قُلْتُ: بَلی یا رَسُولَ اللّٰهِ، قالَ: ما کَلَّمَ اللّٰهُ أَحَداً قَطُّ إِلّا مِنْ وَراءِ حِجابٍ وَ أَحْیَا اللّٰهُ أَباکَ فَکَلَّمَهُ کِفاحاً فَقالَ: یا عَبْدی تَمَنَّ عَلَیَّ أُعْطِکَ، قالَ: یا رَبِّ تُحْیینی فَأُقْتَلُ فیکَ ثانِیَةً، قالَ الرَّبُّ عَزَّوَجَلَّ: إِنَّهُ قَدْ سَبَقَ مِنّی أَنَّهُمْ إِلَیْها لا یُرْجَعُونَ، قالَ: وَ أُنْزِلَتْ هٰذِهِ الْآیَةُ (وَلا تَحْسَبَنَّ الَّذینَ قُتِلُوا فی سَبیلِ اللّٰهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یُرْزَقُونَ) (۴)

---

(۱) قرآن کریم/سورۀ آل عمران/آیۀ ۱۶۱ (۳) قرآن/سورۀ آل عمران/آیۀ ۱۶۹
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۸۶ و ۸۷.

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که گفت رسول‌خدا (ص) مرا ملاقات کرد و فرمود ای جابر چه شده که تورا شکسته حال وافسرده می‌بینم؟ گفتم یٰا رَسُولَ اللّٰه پدرم روز اُحُد شهید گردید وعیال ودَیْنی گذاشت فرمود آیا تورا بشارت ندهم به آنچه با آن خدا پدرت را ملاقات کرده؟ گفتم بلی یٰا رَسُولَ اللّٰه، فرمود خدا با اَحَدی تکلّم نکرده هرگز مگر از پشت پردهٔ غیب و خدا پدرت را زنده کرده و با او بدون پردهٔ غیب سخن گفت و فرمود ای بندهٔ من از من تمنّائی کن تا تورا عطا کنم، او گفت پروردگارا مرا زنده کن که درراه تو قتال کنم ودومرتبه کشته شوم، پروردگار عَزَّوَجَلّ فرماید بتحقیق حکم سابقهٔ من اینست که شهداء به دنیا برگشت داده نشوند، جابر گفت : واین آیهٔ ۱۶۹ سورهٔ آل‌عمران نازل شد که البتّه گمان مبر آنانکه درراه خدا کشته شده‌اند امواتند بلکه نزد پروردگارشان زندگانند که روزی داده شوند .

۲۰- ج قٰالَ اللّٰهُ تَعٰالی: «اَلَّذِينَ اسْتَجٰابُوا لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مٰا أَصٰابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ. اَلَّذِينَ قٰالَ لَهُمُ النّٰاسُ إِنَّ النّٰاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزٰادَهُمْ إِيمٰاناً وَقٰالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ[1]». قٰالَتْ عٰائِشَةُ (رض) لِعُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ: يٰا ابْنَ أُخْتِي لَمّٰا أَصٰابَ نَبِيَّ اللّٰهِ (ص) مٰا أَصٰابَهُ يَوْمَ أُحُدٍ وَانْصَرَفَ عَنْهُ الْمُشْرِكُونَ خٰافَ أَنْ يَرْجِعُوا فَقٰالَ: مَنْ يَذْهَبُ فِي إِثْرِهِمْ فَانْتَدَبَ مِنْهُمْ سَبْعِينَ رَجُلاً كٰانَ فِيهِمْ أَبُوبَكْرٍ وَالزُّبَيْرُ[2].

یعنی، راجع به آیهٔ ۱۷۲ سورهٔ آل‌عِمْران عایشه به عُرْوَة بْن زُبَیْر گفت : ای خواهرزاده چون رسید به پیغمبرخدا (ص) آنچه روز اُحُد رسید و مشرکین به‌طرف مکّه برگشتند، پیغمبر (ص) ترسید که برگردند، پس فرمود : چه‌کس بدنبال ایشان، ایشان را تعقیب میکند؟ پس هفتادنفررا انتخاب کرد که درمیان ایشان اَبُوبَکر و زُبَیْر (رض) بود .

---

(۱) قرآن مجید/ سورهٔ آل‌عمران/ آیات ۱۷۲ و ۱۷۳.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۸۸.

۲۱- ج عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: "حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ" قَالَهَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ (ص) حِينَ قَالُوا "إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ".(۱)

یعنی، از ابن عبّاس (رض) روایت شده که جملهٔ حَسْبُنَا اللّٰهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ را ابراهیم گفت هنگامیکه درآتش افکنده شد و محمّد (ص) گفت هنگامیکه گفتند مردم (مشرکین مردم را جمع میکردند که پس از جنگ اُحُد دربدر اجتماع کنند وبا محمّد به جنگ بپردازند مسلمین چون شنیدند نترسیدند) جمع شده اند برای شما پس بترسید، پس مؤمنین را ایمان زیادگردید وگفتند خدا ما را کافی است و خوب وکیلی است.

۲۲- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ".(۲)

عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَنْ آتَاهُ اللّٰهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثِّلَ لَهُ مَالُهُ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَقُولُ: أَنَا كَنْزُكَ ثُمَّ تَلَا "وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ".(۳)

یعنی، در تفسیر قول خدای تعالی که فرموده آنانکه به آنچه خدا از فضل خود به ایشان داده بخل میکنند گمان نکنند که این بخل برای ایشان خوبست بلکه این بخل برای ایشان شرّ است آنچه بخل کرده اند طَوْق خواهد شد در روز قیامت، پیغمبر (ص) فرمود: آنکه به او مالی داده شده و زکات نمیدهد مال او مانند مار شجاعی مجسّم شود که دارای دونیش زهر باشد تا آخر که در باب زکات این حدیث ذکر شد.

۲۳- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: "فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَ مَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ".(۴) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ:

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ ص ۸۸ و ۸۹.
(۲) قرآن مجید/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۱۸۰.
(۴) قرآن مجید/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۱۸۵.

إِنَّ مَوْضِعَ سَوْطٍ فِی الْجَنَّةِ لَخَیْرٌ مِنَ الدُّنْیَا وَمَا فِیهَا اِقْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ «فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَ مَا الْحَیَاةُ الدُّنْیَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ»(۱).

یعنی، پیغمبر (ص) فرمودکه: محل وجای تازیانه‌ای در بهشت البتّه بهتراست از دنیا وآنچه درآن است اگرخواسته باشید قرائت کنید آیه‌ای که میگوید هرکس از آتش دور و داخل بهشت گردد محقّقاً بهره‌مند شده و نیست زندگی دنیا مگر متاع غرور.

۲۴- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: «لَاتَحْسَبَنَّ الَّذِینَ یَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَ یُحِبُّونَ أَنْ یُحْمَدُوا بِمَا لَمْ یَفْعَلُوا فَلَاتَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِیمٌ»(۲). عَنْ أَبِی سَعِیدٍ (رض) أَنَّ رِجَالاً مِنَ الْمُنَافِقِینَ کَانُوا إِذَا خَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) إِلَی الْغَزْوِ تَخَلَّفُوا عَنْهُ وَ فَرِحُوا بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ فَإِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) اعْتَذَرُوا إِلَیْهِ وَ حَلَفُوا وَ أَحَبُّوا أَنْ یُحْمَدُوا بِمَا لَمْ یَفْعَلُوا فَنَزَلَتْ «لَاتَحْسَبَنَّ الَّذِینَ یَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَ یُحِبُّونَ أَنْ یُحْمَدُوا بِمَا لَمْ یَفْعَلُوا فَلَاتَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِیمٌ»(۳).

یعنی، روایت شده از ابوسعید (رض) که مردانی از منافقین چنین بودند که هرگاه رسولخدا (ص) برای جنگ بیرون میرفت از او تخلّف میکردند و خوش بودند به اینکه برخلاف رسول نشیمن کرده‌اند، پس چون رسولخدا (ص) برمیگشت عذرخواهی کرده وقسم میخوردند ودوست داشتند به کاری که نکرده‌اند ستایش شوند پس آیهٔ ۱۸۸ سورهٔ آلعمران در ذمّ وعذاب ایشان نازل شد.

۲۵- ج عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: بِتُّ عِنْدَ خَالَتِی مَیْمُونَةَ فَتَحَدَّثَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) مَعَ أَهْلِهِ سَاعَةً ثُمَّ رَقَدَ فَلَمَّا کَانَ ثُلُثُ اللَّیْلِ الْآخِرُ قَعَدَ فَنَظَرَ إِلَی السَّمَاءِ فَقَالَ: إِنَّ فِی خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّیْلِ وَ النَّهَارِ لَآیَاتٍ لِأُولِی الْأَلْبَابِ إِلَی آخِرِ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ ثُمَّ قَامَ فَتَوَضَّأَ وَاسْتَنَّ فَصَلَّی إِحْدَی عَشْرَةَ رَکْعَةً ثُمَّ أَذَّنَ بِلَالٌ فَصَلَّی رَکْعَتَیْنِ

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۸۹.
(۲) قرآن/ سورهٔ آلعمران/ آیهٔ ۱۸۸.

ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ[۱]

یعنی، روایت شده از ابن عبّاس که گفت شب نزد خاله ام میمونه ماندم، رسول خدا (ص) ساعتی با زوجهٔ خود صحبت کرد سپس خوابید پس چون ثُلث آخر شب شد نشست و به آسمان نظر افکند و آیهٔ ۱۹۰ سورهٔ آل عمران را تا آخر سورهٔ آل عمران خواند، سپس برخاست و وضو گرفت و مسواک زد و یازده رکعت نماز خواند سپس بلال اذان گفت پس رسول خدا (ص) دو رکعت نماز خواند سپس بیرون رفت و نماز صبح را بجا آورد.

۲۶- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی: «فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّی لَاأُضِیعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْأُنْثَیٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِینَ هَاجَرُوا وَ أُخْرِجُوا مِنْ دِیَارِهِمْ وَ أُوذُوا فِی سَبِیلِی وَقَاتَلُوا وَ قُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَیِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِاللّٰهِ وَ اللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ[۲]». عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رض) قَالَتْ: یَا رَسُولَ اللّٰهِ لَاأَسْمَعُ اللّٰهَ ذَكَرَالنِّسَاءَ فِی الْهِجْرَةِ، وَكَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ أَوَّلَ ظَعِینَةٍ هَاجَرَتْ إِلَی الْمَدِینَةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰی «فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّی لَاأُضِیعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍأَوْأُنْثَیٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ»[۳]

یعنی، روایت شده از ام سلمه (رض) که گفت یا رسول الله ذکر زنهائی که هجرت کرده اند در کلام خدا نیست و او اوّل زنی بود که با هَوْدَج هجرت کرد به مدینه، پس خدا آیهٔ ۱۹۵ سورهٔ آل عمران را نازل نمود که فرموده که خدا اجابت کرد برایشان محقّقاً من ضایع نمیکنم عمل عمل کننده ای را مرد باشد و یا زن بعضی از شما از بعض دیگرید. پس آنانکه هجرت کرده و از خانه های خود اخراج شده ودر راه من اذیّت شدند و جهاد کرده وکشته شدند البتّه البتّه بدیها یشان را جبران میکنم والبتّه البتّه ایشان را به بوستانهائی که نهرها از زیر آنها جاری است وارد میکنم برای پاداشی از نزد خدا و خدا پاداش نیک نزد اوست.

---

(۱) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۹۰.
(۲) قرآن/ سورهٔ آل عمران/ آیهٔ ۱۹۵.

سورة النّساء

۱- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالىٰ: «وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ[1]»، قَالَتْ عَائِشَةُ (رض) نَزَلَتْ فِي وَالِي الْيَتِيمِ إِذَا كَانَ فَقِيرًا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ مَكَانَ قِيَامِهِ عَلَيْهِ بِمَعْرُوفٍ[2].

یعنی، درذیل آیهٔ ۶ سورهٔ نساء از عایشه (رض) روایت شده که (این آیه) دربارهٔ ولیّ یتیم نازل شد که هرگاه فقیر باشد درقبال قیام برای کار یتیم، از مال او، بمعروف (یعنی باندازهٔ رنج وزحمتی‌که برای او میکشد) بخورد.

۲- ج عَنْ جَابِرٍ (رض) قَالَ: عَادَنِي النَّبِيُّ (ص) وَ أَبُوبَكْرٍ (رض) فِي بَنِي سَلَمَةَ مَاشِيَيْنِ فَوَجَدَنِي النَّبِيُّ (ص) لَا أَعْقِلُ شَيْئًا فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ وَ رَشَّ عَلَيَّ فَأَفَقْتُ فَقُلْتُ: مَا تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ فِي مَالِي يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَنَزَلَتْ «يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ»[3].

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که گفت مرا پیغمبر (ص) وابوبکر (رض) عیادت کردند درمیان طائفهٔ بَنِی سَلَمَه درحالیکه پیاده بودند پس پیغمبر (ص) مرا دیدکه چیزی درک نمی‌کنم، آبی خواست و وضوگرفت وازآن برمن پاشید پس من به‌هوش آمدم وگفتم یَا رَسُولَ اللّٰه چه‌أمرمیکنی مرا که درمالم بجاآرم، پس آیهٔ ۱۱ سورهٔ نساء نازل گردید که خدا سفارش میکند دربارهٔ اولادخوتان برای پسر بمانند بهره وسهم دودختراست.

۳- ج عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رض) قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ أَوْطَاسٍ أَصَبْنَا نِسَاءً لَهُنَّ أَزْوَاجٌ فِي الْمُشْرِكِينَ فَكَرِهَهُنَّ رِجَالٌ فَسَأَلُوا النَّبِيَّ (ص) فَنَزَلَتْ «وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ»[4].

یعنی، از اَبِی سَعِید (رض) روایت شده که گفت چون روز اَوْطَاس شد

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۶.
(۲)،(۳) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۹۱ و ۹۳.

زنانی از مشرکین که شوهرداشتند اسیرشدند، پس مردانی از آن زنان کراهت داشتند و از پیغمبر (ص) سؤال کردند، پس آیهٔ ۲۴ سورهٔ نساء نازل گردید.

۴ـ ج و ش قَالَ اللّٰهُ تَعالىٰ: إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبٰائِرَ مٰا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئٰاتِكُمْ وَ نُدْخِلْكُمْ مُدْخَلاً كَرِيماً(۱). عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقٰاتِ، قٰالُوا: وَمٰا هُنَّ يٰا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قٰالَ: الشِّرْكُ بِاللّٰهِ، وَ السِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلاّٰ بِالْحَقِّ، وَ أَكْلُ الرِّبٰا، وَ أَكْلُ مٰالِ الْيَتِيمِ، وَ التَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنٰاتِ الْمُؤْمِنٰاتِ الْغٰافِلاتِ(۲).

یعنی، درذیل آیهٔ ۳۱ سورهٔ نساء که خدا یتعالی فرموده اگر از منهیّات بزرگ اجتناب کنید ما جبران میکنیم از شما بدیهای شما را، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: از هفت گناه هلاک کننده اجتناب کنید، گفتندیا رسول اللّه آنها چه باشد؟ فرمود: شرک به خدا، و سحر، و قتل نفسی که خدا حرام کرده جُزبحَقّ، و خوردن ربا، وخوردن مال یتیم، و پشت کردن روزقتال، و تهمت زدن به زنان عفیفهٔ مؤمنهٔ غافله. و فِي رِوٰايَةٍ: اَلْكَبٰائِرُ الشِّرْكُ بِاللّٰهِ، وَعُقُوقُ الْوٰالِدَيْنِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَ قَوْلُ الزُّورِ(۳). زٰادَ فِي رِوٰايَةٍ: وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ(۴).

۵ـ ش عَنِ النَّبِيِّ(ص) قٰالَ: مَنْ قٰادَ بَيْنَ امْرَأَةٍ وَرَجُلٍ حَرٰاماً حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوٰاهُ جَهَنَّمُ وَسٰاءَتْ مَصِيراً وَلَمْ يَزَلْ فِي سَخَطِ اللّٰهِ حَتّٰى يَمُوتَ(۵).

یعنی، از پیامبر (ص) روایت شده که فرمود: کسیکه واسطه شود بین زنی ومردی بحرام، خدا براو بهشت را حرام کند و بازگشت او به دوزخ است و همواره درغضب خدا باشد تا بمیرد.

۶ـ ج عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رض) أَنَّهٰا قٰالَتْ: يَغْزُوا الرِّجٰالُ وَ لاٰيَغْزُو النِّسٰاءُ وَ إِنَّمٰا لَنٰا نِصْفُ الْمِيرٰاثِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ «وَلاٰتَتَمَنَّوْا مٰا فَضَّلَ

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۳۱.
(۲) التاج/ ج۴/ص۹۳ و وسائل الشیعه/ ج۱۱/ص ۲۶۱.
(۳) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۹۳.
(۵) وسائل الشیعه/ ج۱۴/ص ۲۶۶.

اللّٰهُ بِهِ بَعْضَکُمْ عَلٰی بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِیبٌ مِمَّا اکْتَسَبُوا وَ لِلنِّسَاءِ نَصِیبٌ مِمَّا اکْتَسَبْنَ "(۱).

یعنی، از أُمّ سَلَمه (رض) روایت شده که او گفت مردان به جنگ میروند و برای زنان جنگ نیست وهمانا برای ما نیمهٔ میراث است، پس خدا نازل نمود آیهٔ ۳۲ سورهٔ نساء را که آنچه خدا شما را به آن برتری داده بعضی از شما را بر بعضی تمنّا نکنید برای مردان است بهره‌ای از آنچه کسب کرده‌اند و برای زنان است بهره‌ای از آنچه کسب کرده‌اند.

۷- ج عَنْ عَلِیٍّ(ع) قَالَ: صَنَعَ لَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ طَعَامًا فَدَعَانَا وَ سَقَانَا مِنَ الْخَمْرِ فَأَخَذَتِ الْخَمْرُ مِنَّا وَ حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَقَدَّمُونِی فَقَرَأْتُ قُلْ یَا أَیُّهَا الْکَافِرُونَ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَنَحْنُ نَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰی "یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَ أَنْتُمْ سُکَارٰی حَتّٰی تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ"(۲).

یعنی، از عَلِیّ علیه السّلام روایت شده که گفت عَبْدُ الرَّحْمٰن بْن عَوْف برای ما طعامی ساخت، پس ما را دعوت کرد و از خَمْر به ما نوشانید، پس خمر در ما أثر کرد و وقت نماز شد مرا مقدّم داشتند و من قرائت کردم سورهٔ کافِرون را و خواندم لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَ نَحْنُ نَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ یعنی ای کافران ما عبادت میکنیم آنچه را شما عبادت میکنید، پس خدا یتعالی آیهٔ ۴۳ سورهٔ نساء را نازل نمود که ای مؤمنین به نماز نزدیک نشوید درحالیکه مستید تا بدانید چه میگوئید.

۸- ج عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: هَلَکَتْ قِلَادَةٌ لِأَسْمَاءَ فَبَعَثَ النَّبِیُّ (ص) فِی طَلَبِهَا رِجَالًا فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ وَلَیْسُوا عَلٰی وُضُوءٍ وَ لَمْ یَجِدُوا مَاءً فَصَلَّوْا عَلٰی غَیْرِ وُضُوءٍ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰی آیَةَ التَّیَمُّمِ(۳).

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت قلاده وگردن بند اَسماء خواهرش گم شد، پیغمبر (ص) مردانی را درطلب آن فرستاد، پس

---

(۱)، (۲) و (۳) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۹۳ و ۹۴.

وقت نماز شد و وضو نداشتند وآبی نیافتند و نماز بدون وضوء خواندند پس خدا آیهٔ تیمّم را نازل نمود آیهٔ ۴۳ سورهٔ نساء .

۹- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: «وَ مَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَ غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ لَعَنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا»(۱). عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: يَجِيءُ الْمَقْتُولُ بِالْقَاتِلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَاصِيَتُهُ وَ رَأْسُهُ بِيَدِهِ وَ أَوْدَاجُهُ تَشْخُبُ دَمًا يَقُولُ: يَا رَبِّ هٰذَا قَتَلَنِي حَتَّى يُدْنِيَهُ مِنَ الْعَرْشِ(۲).

یعنی، از ابْنِ عبّاس (رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: روز قیامت مقتول قاتل خودرا میآورد که موی پیشانی و سر او بدست او ست درحالیکه از رگهای او (مقتول) خون میریزد میگوید پروردگارا این مرا کشت تا آنکه به عرش عدالت او را نزدیک میکند.

۱۰- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا(۳)... . عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ عَلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ(ص) وَ مَعَهُ غَنَمٌ لَهُ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ قَالُوا: مَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا لِيَتَعَوَّذَ مِنْكُمْ فَقَامُوا فَقَتَلُوهُ وَ أَخَذُوا غَنَمَهُ فَأَتَوْا بِهَا رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَنَزَلَ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَ لَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا»(۴).

یعنی، از ابْنِ عَبَّاس (رض) روایت شده که گفت مردی از بَنِی سُلَیْم که دارای گوسفند بود بر اصحاب پیغمبر (ص) گذشت و بر ایشان سلام کرد ایشان گفتند او سلام نکرد مگر برای اینکه از شما در پناه باشد ، پس برخاستند واورا کشتند و گوسفند اورا خدمت رسول خدا آوردند ، پس آیهٔ ۹۴ سورهٔ نساء نازل شدکه ای مؤمنین چون در راه خدا قدم زدید پس تحقیق کنید وبه کسیکه به شما سلام کرده نگوئید مسلمان نیستی.

---

(۱) قرآن حکیم/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۹۳.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۹۶ و ۹۷.
(۳) قرآن حکیم/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۹۴.

۱۱- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: "لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَ الْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَ كُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنَىٰ وَ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا"(۱). عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (رض) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) أَمْلَىٰ عَلَيْهِ "لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ" فَجَاءَهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَهُوَ يُمِلُّهَا عَلَيَّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَاللّٰهِ لَوْ أَسْتَطِيعُ الْجِهَادَ لَجَاهَدْتُ وَكَانَ أَعْمَىٰ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَ فَخِذُهُ عَلَىٰ فَخِذِي فَثَقُلَتْ عَلَيَّ حَتَّىٰ خِفْتُ أَنْ تَرُضَّ فَخِذِي ثُمَّ سُرِّيَ عَنْهُ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ "غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ"(۲)

یعنی، از زَیْدِبْنِ ثَابِت (رض) روایت شده که رسول خدا (ص) برمن املاء میکرد آیهٔ ۹۵ سورهٔ نساء لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُون که قاعدین ومجاهدین درراه خدا مساوی نیستند پس درحال املاء اِبْنِ اُمِّ مَكْتُوم که کور بود آمد وگفت یَا رَسُولَ اللّٰه اگرمیتوانستم بهجهاد حاضر میشدم پس خدا جملهٔ "غَيْرُ أُولِي الضَّرَر" را نازل نمود درحالیکه ران پیغمبر برران من بود و برمن چنان سنگین شدکه ترسیدم ران نسائیده شود سپس وحی برطرف شد وجملهٔ فوق نازل شد.

۱۲- ج قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رض): إِنَّ نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا مَعَ الْمُشْرِكِينَ يُكَثِّرُونَ سَوَادَهُمْ عَلَىٰ رَسُولِ اللّٰهِ (ص) يَأْتِي السَّهْمُ أَحَدَهُمْ فَيَقْتُلُهُ أَوْ يُضْرَبُ فَيُقْتَلُ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ "إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ" الآيَة(۳)

یعنی، اِبْنِ عَبَّاس (رض) گفته کهمردمی ازمسلمین همراه مشرکین بودند وجمعیّت مشرکین را تکثیرمیکردند وبرضرررسول خدا (ص) بود و تیرمیآمد ویکی ازایشان رامیکشت و یا زده وکشته میشد پس خدا آیهٔ ۹۷ سورهٔ نساء را نازل نمود که فرشتگان قبض روح وقت وفات ایشان میآیند درحالیکه ایشان بهخود ظلم کردهاند.

---

(۱) قرآن کریم / سورهٔ نساء / آیهٔ ۹۵.
(۲) و (۳) التاج الجامع للاصول / ج۴/ص ۹۷.

۱۳- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ: «وَ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِی الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا»(۱). عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ (رض) قَالَ: قُلْتُ لِعُمَرَ (رض) إِنَّمَا قَالَ اللّٰهُ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ وَقَدْ أَمِنَ النَّاسُ فَقَالَ عُمَرُ: عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِرَسُولِ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ: صَدَقَةٌ تَصَدَّقَ اللّٰهُ بِهَا عَلَيْكُمْ فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ.(۲)

یعنی، ذیل آیهٔ ۱۰۱ سورهٔ نساء از یَعْلَى بْنِ أُمَيَّه روایت شده که گفت به عمر گفتم همانا خداوند (در آیهٔ فوق) فرموده که از نماز قصر کنید اگر خوف داشتید اکنون که مردم در امن میباشند چرا قصر باشد، عمر گفت من عجب کرده بودم از آنچه تو عجب کرده ای پس آنرا به رسولخدا (ص) تذکّر دادم فرمود این صدقه ای است که خدا به شما داده صدقهٔ او را بپذیرید.

۱۴- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ: «لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَ لَا أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَ لَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَ لَا نَصِيرًا»(۳). عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: لَمَّا نَزَلَ «مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ» شَقَّ ذٰلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ فَشَكَوْا إِلَى النَّبِيِّ (ص) فَقَالَ: قَارِبُوا وَ سَدِّدُوا فَفِي كُلِّ مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ كَفَّارَةٌ حَتَّىٰ الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا أَوِ النَّكْبَةِ يُنْكَبُهَا. وَ فِي رِوَايَةٍ: هٰذِهِ مُعَاتَبَةُ اللّٰهِ الْعَبْدَ فِيمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْحُمَّىٰ وَ النَّكْبَةِ حَتَّىٰ الْبِضَاعَةِ يَضَعُهَا فِي كُمِّ قَمِيصِهِ فَيَفْقِدُهَا فَيَفْزَعُ لَهَا حَتَّىٰ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَخْرُجُ مِنْ ذُنُوبِهِ كَمَا يَخْرُجُ التِّبْرُ الْأَحْمَرُ مِنَ الْكِيرِ.(۴)

یعنی، از ابوهریره روایت شده که گفت چون آیهٔ ۱۲۳ سورهٔ نساء «مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ» یعنی هرکس عمل بدی کند جزا داده شود، نازل شد، بر مسلمین سخت آمد پس به پیغمبر (ص) شکوه کردند فرمود نزدیک شوید و محکم گردید که در هرچیزی که به مؤمن برسد جبران

---

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۱۰۱.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۹۸ ، ۱۰۰ و ۱۰۱.
(۳) قرآن کریم/ سورهٔ نساء /آیهٔ ۱۲۳.

است تا آن تیغی که به بدن او برود ویا مصیبتی به او برسد. ودرروایتی این عتاب وعقاب خدا است که به بنده برسد از تب و مصیبت تا پولیکه درآستین پیراهن خود بگذارد و گم کند و برای آن فزع کند تا آن اندازه که بنده خارج گردد ازگناهانش چنانکه طلای سرخ از کوره خارج گردد.

سورة المائدة

۱- ج قالَ اللّهُ تَعالى: «فَلَمْ تَجِدُوا ماءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ ما يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ»(۱). عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: سَقَطَتْ قِلادَةٌ لِي بِالْبَيْداءِ وَنَحْنُ داخِلُونَ الْمَدِينَةَ فَأَناخَ النَّبِيُّ (ص) وَنَزَلَ فَثَنَى رَأْسَهُ فِي حِجْرِي راقِدًا وَأَقْبَلَ أَبُوبَكْرٍ فَلَكَزَنِي لَكْزَةً شَدِيدَةً وَقالَ: حَبَسْتِ النّاسَ فِي قِلادَةٍ، فَبِيَ الْمَوْتُ لِمَكانِ رَسُولِ اللّهِ (ص) وَقَدْ أَوْجَعَنِي ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ (ص) اسْتَيْقَظَ وَحَضَرَتِ الصُّبْحُ، فَالْتُمِسَ الْماءُ فَلَمْ يُوجَدْ فَنَزَلَتْ «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ» الْآيَةَ. فَقالَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ: لَقَدْ بارَكَ اللّهُ لِلنّاسِ فِيكُمْ يا آلَ أَبِي بَكْرٍ ما أَنْتُمْ إِلّا بَرَكَةٌ لَهُمْ.(۲)

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که گفت گردنبند من افتاد در بیابان درحالیکه واردمدینه میشدیم، پس پیغمبر (ص) شترش را خوابانید و پیاده شد و سرش را در زانوی من گذاشت و به خواب رفت و ابابکرآمد و مشت سختی به من زد وگفت مردم را بخاطر گردنبندی نگه‌داشتی و مرگ به من نزدیک شد برای خاطرپیغمبر و مرا درد فراگرفته بود سپس پیغمبر (ص) بیدارشد و وقت نمازشد و ازآب جستجوشد ویافت نشد و آیهٔ ۶ سورهٔ مائده نازل شدکه تیمّم

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ مائده/ آیهٔ ۶.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۵۲ و ۱۵۳.

بایدکرد پس اُسَیْدبْنِ حُضَیْر گفت ای آلِ ابوبکر شما موجب برکت شده اید برای مردم نیستید شما مگربرکت برای ایشان (زیرا شما موجب نزول آیهٔ تیمّم شدید).

۲- ج عَنْ أَنَسٍ (رض) قالَ: قَدِمَ أُناسٌ مِنْ عُكْلٍ أَوْ عُرَيْنَةَ فَاجْتَوَوُا الْمَدِينَةَ فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ(ص) بِلِقاحٍ وَ أَنْ يَشْرَبُوا مِنْ أَبْوالِها وَ أَلْبانِها فَانْطَلَقُوا فَلَمّا صَحُّوا قَتَلُوا راعِيَ النَّبِيِّ(ص) وَاسْتاقُوا الْإِبِلَ فَجاءَ الْخَبَرُ إِلَى النَّبِيِّ(ص) فِي أَوَّلِ النَّهارِ فَبَعَثَ فِي آثارِهِمْ فَلَمّا ارْتَفَعَ النَّهارُ جِيءَ بِهِمْ فَأَمَرَ بِقَطْعِ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلِهِمْ وَسُمِّرَتْ أَعْيُنُهُمْ وَ أُلْقُوا فِي الْحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَلا يُسْقَوْنَ حَتّى ماتُوا. قالَ أَبُوقِلابَةَ: فَهؤُلاءِ سَرَقُوا وَ قَتَلُوا وَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمانِهِمْ وَحارَبُوا اللّهَ وَ رَسُولَهُ.(۱)

یعنی، از أَنَس روایت شده که گفت مردمی از طائفهٔ عُکْل ویا عُرَیْنَه واردمدینه شدند و جوّمدینه ایشان را بیمار کرد پس پیغمبر امر کرد ایشان را به لقاح که مکانی برای شتران صدقه بود ببرند و از ابوال و شیرشتران بنوشند پس رفتند به صحّت رسیدند وچون صحّت یافتند چوپان پیغمبر (ص) را کشتند و شتران را سوق دادند و بردند، پس خبر به رسول خدا (ص) رسید دراوّل روز، پیغمبر (ص) در پی ایشان فرستاد و چون روز بالا آمد ایشان را آوردند، پس امرفرمود دستها وپاهای ایشان را قطع کنند و میخ به چشمشان کشیده شد و میان سنگهای گرم انداخته شدند وآب میخواستند آب به ایشان داده نشد تا مردند ابوقِلابَه گفته اینان سرقت کرده و کشتار کرده وپس از ایمانشان کفرآوردند و با خدا ورسول محاربه کردند. و درآیهٔ ۳۳ سورهٔ مائده حکم محاربین بیان شده است.

۳- ج قالَ اللّهُ تَعالى: "إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ ما فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذابِ يَوْمِ الْقِيامَةِ ما تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ".(۲) عَنْ أَنَسٍ (رض) عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: يَقُولُ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۰۳ و ۱۰۴.
(۲) قرآن مجید/ سورهٔ مائده/ آیهٔ ۳۶.

اللّهُ لِأَهْوَنِ أَهْلِ النّارِ عَذاباً: لَوْ كانَتْ لَكَ الدُّنيا وَ ما فيها أَكُنْتَ مُفْتَدِيًا بِها؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ، فَيَقُولُ اللّهُ: قَدْ أَرَدْتُ مِنْكَ أَهْوَنَ مِنْ هٰذا وَ أَنْتَ فِي صُلْبِ آدَمَ أَنْ لا تُشْرِكَ بِي وَ لا أُدْخِلَكَ النّارَ فَأَبَيْتَ إِلَّا الشِّرْكَ(۱).

یعنی، از انس (رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که گفت خدا یتعالی به آسانترین اهل عذاب میفرماید اگر دنیا و آنچه در آن است مال تو بود آیا فدا میدادی بآن؟ میگوید آری، پس خدا میفرماید از تو آسانتر از این را خواستم درحالیکه تو در صلب آدم بودی که شرک نیاوری و تورا داخل آتش نکنم پس تو نخواستی جز شرک را.

۴- ج قالَ اللّهُ تَعالىٰ: «وَقالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَ لُعِنُوا بِما قالُوا بَلْ يَداهُ مَبْسُوطَتانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشاءُ(۲)». عَنِ النَّبِيِّ(ص) قالَ: يَمِينُ الرَّحْمٰنِ مَلْأىٰ سَحّاءُ لا يَغِيضُها اللَّيْلُ وَالنَّهارُ، أَرَأَيْتُمْ ما أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمٰواتِ وَالْأَرْضَ فَإِنَّهُ لَمْ يَغِضْ ما فِي يَمِينِهِ وَ عَرْشُهُ عَلَى الْماءِ، وَ بِيَدِهِ الْأُخْرىٰ الْمِيزانُ يَرْفَعُ وَ يَخْفِضُ(۳).

یعنی، دربیان قول خدا یتعالی درسورهٔ مائده آیهٔ ۶۴ از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود دست خدای رحمن مملوّ است از ریزش رزق شب وروز آنرا کم نمیکند آیا به نظردقت دیده اید از ابتدای خلق آسمانها وزمین که کم نکرده آنچه دردست قدرت او است و عرش او بر آب است.

۵- ج عَنْ عائِشَةَ (رض) قالَتْ: كانَ النَّبِيُّ(ص) يُحْرَسُ حَتّىٰ نَزَلَتْ «وَاللّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النّاسِ» فَأَخْرَجَ النَّبِيُّ(ص) رَأْسَهُ مِنَ الْقُبَّةِ فَقالَ لَهُمْ: يا أَيُّهَا النّاسُ انْصَرِفُوا فَقَدْ عَصَمَنِي اللّهُ(۴).

یعنی، از عایشه (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) پاسبانی میشد تا نازل شد آیهٔ ۶۷ سورهٔ مائده که برسان آنچه نازل شده وگرنه رسالت را نرسانده ای وخدا تورا از مردم حفظ میکند، پس پیغمبر (ص) سر

(۱)، (۳) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ ص ۱۰۴ و ۱۰۵.
(۲) قرآن کریم/ سورهٔ مائده /آیهٔ ۶۴.

خودرا از قُبّه بیرون آورد وبه ایشان فرمود. ای مردم برگردیدکه خدا مرا حفظ کرد.

۶ـ ج قالَ اللّٰهُ تَعالیٰ: «لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ، كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ، تَرَىٰ كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ[1]» عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنِ النَّبِيِّ (ص) قالَ: إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمَّا وَقَعَ فِيهِمُ النَّقْصُ كَانَ الرَّجُلُ يَرَىٰ أَخَاهُ عَلَى الذَّنْبِ فَيَنْهَاهُ عَنْهُ فَإِذَا كَانَ الْغَدُ لَمْ يَمْنَعْهُ مَا رَأَىٰ مِنْهُ أَنْ يَكُونَ أَكِيلَهُ وَ شَرِيبَهُ وَخَلِيطَهُ فَضَرَبَ اللّٰهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ وَنَزَلَ فِيهِمُ الْقُرْآنَ «لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُدَ وَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَ كَانُوا يَعْتَدُونَ» حَتَّىٰ بَلَغَ «وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ» قالَ: وَكَانَ نَبِيُّ اللّٰهِ (ص) مُتَّكِئًا فَجَلَسَ فَقالَ: لَا حَتَّىٰ تَأْخُذُوا عَلَىٰ يَدَيِ الظَّالِمِ فَتَأْطِرُوهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا[2].

یعنی، روایت شده از اَبوعُبَیْده (رض) از پیغمبر (ص) که فرمود: چون نقص وانحطاط دربنی اسرائیل آمد، مردی برادرش را برگناه میدید و اورا ازآن نهی میکرد پس چون فردا میشد اورا منع نمیکرد از آنچه ازاو دیده بود برای آنکه هم خوراک وهم شرب ورفیق او بشود، پس خدا دلهای بعضی ازایشان را به بعض دیگرزد و دربارهٔ ایشان درقرآن آیهٔ لعن نازل شده سورهٔ مائده آیهٔ ۷۸ تا ۸۱، ابوعبیده گفت این آیه که نازل شد رسولخدا (ص) تکیه داده بود پس نشست و فرمود: نجاتی نیست تاآنکه دودست ظالم را بگیرید و اورا به طرف حقّ کشانید دقیقًا.

---

(۱) قرآن/ سورهٔ مائده/ آیات ۷۸ تا ۸۱.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۱۰۵.

۷- ج قَالَ اللّٰهُ تَعالیٰ: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لاتُحَرِّمُوا طَیِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللّٰهُ لَکُمْ وَ لاتَعْتَدُوا إِنَّ اللّٰهَ لایُحِبُّ الْمُعْتَدِینَ»(۱). عَنْ عَبْدِاللّٰهِ (رض) قَالَ: کُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِیِّ(ص) وَلَیْسَ مَعَنَا نِسَاءٌ فَقُلْنَا أَلانَخْتَصِی یَا رَسُولَ اللّٰهِ فَنَهَانَا وَرَخَّصَ لَنَا بَعْدَذٰلِکَ أَنْ نَتَزَوَّجَ الْمَرْأَةَ بِالثَّوْبِ ثُمَّ قَرَأَ الآیَةَ. وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِیِّ(ص) فَقَالَ: یَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّی إِذَا أَصَبْتُ اللَّحْمَ انْتَشَرْتُ لِلنِّسَاءِ وَ أَخَذَتْنِی شَهْوَتِی فَحَرَّمْتُ عَلَیَّ اللَّحْمَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لاتُحَرِّمُوا طَیِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللّٰهُ لَکُمْ وَلاتَعْتَدُوا إِنَّ اللّٰهَ لایُحِبُّ الْمُعْتَدِینَ. وَکُلُوا مِمَّا رَزَقَکُمُ اللّٰهُ حَلالاً طَیِّباً وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِی أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ»(۲).

یعنی، از عَبْدُاللّٰه (رض) روایت شده که‌گفت ما با پیغمبر جنگ میرفتیم و زنان با ما نبودند پس‌گفتیم آیا خودرا خواجه نکنیم یَا رَسُولَ اللّٰه پس او مارا نهی نمود و به‌ما اجازه‌داد که پس‌ازآن زن را به‌مقابل جامه تزویج کنیم و آیهٔ ۸۷ سورهٔ‌مائده‌را قرائت نمود. و از اِبْنِ‌عَبّاس (رض) روایت شده‌که‌گفت مردی خدمت پیامبر (ص) آمد وگفت یَا رَسُولَ اللّٰه هرگاه‌من به‌گوشت میرسم و میخورم شهوتم‌حرکت میکند پس برخود گوشت را حرام‌کردم، پس‌آیات ۸۷ و ۸۸ سورهٔ‌مائده را خدا نازل فرمود.

۸- ج قَالَ اللّٰهُ تَعالیٰ: «لَیْسَ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِیمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَ آمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَ أَحْسَنُوا وَاللّٰهُ یُحِبُّ الْمُحْسِنِینَ»(۳). عَنِ الْبَرَاءِ (رض) قَالَ: مَاتَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِیِّ(ص) وَهُمْ یَشْرَبُونَ الْخَمْرَ فَلَمَّا نَزَلَ تَحْرِیمُهَا قَالَ بَعْضٌ: یَا رَسُولَ اللّٰهِ فَکَیْفَ بِأَصْحَابِنَا الَّذِینَ مَاتُوا وَهُمْ یَشْرَبُونَهَا فَنَزَلَتْ «لَیْسَ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِیمَا طَعِمُوا» الآیَةَ(۴).

---

(۱) قرآن/سورهٔ‌مائده/ آیهٔ ۸۷.
(۲) و (۴) التاج الجامع‌للاصول/ ج۴/ص ۱۰۶ و ۱۰۷.
(۳) قرآن/ سورهٔ‌مائده/آیهٔ ۹۳.

یعنی، از براء (رض) روایت شده که گفت: مردمی از اصحاب پیغمبر (ص) خمر میآشامیدند پس چون آیهٔ تحریم خمر نازل شد بعضی گفتند یَا رَسُولَ اللّٰه چگونه است حال اصحاب ما که وفات کردند درحالیکه شراب مینوشیدند پس آیهٔ ۹۳ سورهٔ مائده نازل شد که برآنان که ایمان وعمل صالح داشتند باکی نیست درآنچه خورده‌اند تا آخر آیه.

۹- ج عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: كَانَ قَوْمٌ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) اسْتِهْزَاءً، فَيَقُولُ الرَّجُلُ: مَنْ أَبِي؟ وَيَقُولُ الرَّجُلُ تَضِلُّ نَاقَتُهُ أَيْنَ نَاقَتِي؟ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَاتَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَلَكُمْ تَسُؤْكُمْ".(۱)

یعنی، از ابن‌عباس (رض) روایت شده که گفت قومی از استهزاء سؤالاتی از رسول‌خدا (ص) میکردند که مردی میگفت پدرمن کیست؟ مردی میگفت شترم گمشده کجا است؟ پس خدا آیهٔ ۱۰۱ سورهٔ مائده را نازل کرد که سؤال نکنید از چیزهائیکه اگر ظاهر شود شما را خوش نیاید.

۱۰- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: "وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَايَعْلَمُونَ شَيْئًا وَ لَايَهْتَدُونَ، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَايَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ"(۲). عَنْ أَبِي بَكْرٍ (رض) أَنَّهُ قَالَ: إِنَّكُمْ تَقْرَأُونَ هٰذِهِ الْآيَةَ "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَايَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ". وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) يَقُولُ: إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا ظَالِمًا فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَوْشَكَ أَنْ يَعُمَّهُمُ اللّٰهُ بِعِقَابٍ. وَقَالَ أَبُو أُمَيَّةَ الشَّعْبَانِيُّ: سَأَلْتُ أَبَا ثَعْلَبَةَ عَنْ "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ" الْآيَةَ فَقَالَ: أَمَا وَاللّٰهِ لَقَدْ سَأَلْتُ عَنْهَا خَبِيرًا، سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ: بَلِ ائْتَمِرُوا

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۰۸.
(۲) قرآن کریم/ سورهٔ مائده/ آیهٔ ۱۰۴ و ۱۰۵.

بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنَاهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ حَتّى إِذَا رَأَيْتَ شُحًّا مُطَاعًا وَ هَوًى مُتَّبَعًا وَ دُنْيَا مُؤْثَرَةً وَ إِعْجَابَ كُلِّ ذِي رَأْيٍ بِرَأْيِهِ فَعَلَيْكَ بِخَاصَّةِ نَفْسِكَ وَ دَعِ الْعَوَامَّ فَإِنَّ مِنْ وَرَائِكُمْ أَيَّامًا الصَّبْرُ فِيهِنَّ مِثْلُ الْقَبْضِ عَلَى الْجَمْرِ، لِلْعَامِلِ فِيهِنَّ مِثْلُ أَجْرِ خَمْسِينَ رَجُلاً يَعْمَلُونَ مِثْلَ عَمَلِكُمْ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللّهِ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنَّا أَوْ مِنْهُمْ؟ قَالَ: بَلْ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنْكُمْ(۱).

یعنی، از ابُوبَکر (رض) روایت شده که او گفت شما این آیه را قرائت میکنید که خدا فرموده ای مؤمنین برشما باد اصلاح خودتان که گمراهی آنکه گمراه است به شما ضرر ندارد هرگاه شما هدایت یافته باشید وحقاً که من از رسول‌خدا (ص) شنیدم که میفرمود هرگاه مردم ستمگری را دیدند و دودست او را نگرفتند محتمل استکه خدا همهٔ ایشان را عذاب کند و ابواُمَیّهٔ شَعبانیّ گوید که از اَبا ثَعْلَبَه از این آیه (آیهٔ ۱۰۵ مائده) سئوال کردم گفت آگاه باش از شخص آگاهی سؤال کردی من سؤال کردم از رسول‌خدا (ص) از همین آیه فرمود بلکه امر به معروف ونهی از منکر کنید تا وقتیکه دیدی بخل شدید و هوای مطاعی و دنیائی ترجیح داده شده و هرصاحب رأیی رأی خودرا میپسندد پس آنوقت بپرداز بخصوص خودت وعوام‌را رها کن (مقصود آنکه پس از امر به معروف ونهی از منکر و راهنمائی گمراهان، اگر دیدی گوش ندادند آنوقت بخودت بپرداز، بنابراین امر به معروف درهیچ‌حالی ساقط نیست) پس همانا از پشت سرشما روزهائی است که صبردر آنها مانند پارهٔ آتش گرفتن در دست است برای عمل کننده درآن ایّام اجرپنجاه مرد از شما است که مانند شما عمل کند گفته شدیا رَسُولَ اللّه اجرپنجاه مرد از ما ویا از آنان فرمود: بلکه پنجاه نفر از شما.

۱۱ـ ج قَالَ اللّهُ تَعَالَى: قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَ آيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَ أَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ، قَالَ اللّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ

---

(۱) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۵۹.

فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لاَ أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ»[1]
عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ (رض) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: أُنْزِلَتِ الْمَائِدَةُ مِنَ السَّمَاءِ خُبْزًا وَ لَحْمًا وَ أُمِرُوا أَلاَّ يَخُونُوا وَ لاَ يَدَّخِرُوا لِغَدٍ فَخَانُوا وَادَّخَرُوا وَ رَفَعُوا لِغَدٍ فَمُسِخُوا قِرَدَةً وَ خَنَازِيرَ.[2]

یعنی، از عمّار بن یاسر (رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: مائده نازل شد از آسمان گوشت و نان و امر شدند که خیانت نکنند و ذخیره ننمایند برای فردا پس خیانت کردند و ذخیره نموده و برای فردا برداشتند پس به میمون و خنزیر مسخ شدند.

۱۲ـ ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: «وَ إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَ أُمِّيَ إِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَ لاَ أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ، مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلاَّ مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَ رَبَّكُمْ وَ كُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَ أَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ»[3]. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ إِلَى اللّٰهِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً. ثُمَّ قَالَ: كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ. ثُمَّ قَالَ: أَلاَ وَ إِنَّ أَوَّلَ الْخَلاَئِقِ يُكْسٰى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ أَلاَ وَ إِنَّهُ يُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُصَيْحَابِي، فَيُقَالُ: إِنَّكَ لاَ تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ، فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: وَ كُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَ أَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ، فَيُقَالُ: إِنَّ هٰؤُلاَءِ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلٰى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ.[4]

یعنی، از ابن عبّاس (رض) روایت شده که گفت رسول خدا (ص) خطبه خواند سپس فرمود ای مردم شما بسوی خدا پای برهنه و عریان و ختنه نکرده محشور شوید سپس آیهٔ ۱۰۴ سورهٔ انبیاء را قرائت نمود

---

(۱) و (۳) قرآن حکیم / سورهٔ مائده / آیات ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶ و ۱۱۷.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول / ج ۴ / ص ۱۱۱.

که فرموده چنانکه در اوّلین خلقت ابتدا کردیم شما را عودمیدهیم وعده ای است بر عهدهٔ ما که ما کنندهٔ اینکار بوده ایم، پس فرمود: آگاه باشید اوّلین خلقی که روز قیامت پوشیده شود ابراهیم است، آگاه باشید که مردانی از امّتم را احضار کنند و ایشان را به طرف شمال برند که من میگویم این اشخاص اصحاب منند گفته شود که تو نمیدانی پس از تو چه کردند پس میگویم آنچه را بندهٔ صالح (یعنی عیسیٰ در آیهٔ ۱۱۷ سورهٔ مائده فرمود) گفته پروردگارا من گواه بر ایشان بودم مادامیکه درمیان ایشان بودم پس چون مرا وفات دادی توخودت فقط بر ایشان مراقب بودی و تو برهرچیزی شاهد و گواهی، پس گفته شودکه اینان همواره برعقب خودبرگشتند از وقتیکه از ایشان مفارقت کرده ای.

سورة الأنعام

۱ـ ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالىٰ: قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ[1]. عَنْ عَلِيٍّ (ع) قَالَ: إِنَّ أَبَا جَهْلٍ قَالَ لِلنَّبِيِّ (ص): إِنَّا لَا نُكَذِّبُكَ وَلٰكِنْ نُكَذِّبُ بِمَا جِئْتَ بِهِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ الْآيَةَ[2].

یعنی، از علی (ع) روایت شده که گفت ابوجهل به رسولخدا (ص) گفت ما تورا تکذیب نمیکنیم ولیکن به آنچه آورده ای تکذیب میکنیم، پس خدا آیهٔ ۳۳ سورهٔ انعام را نازل فرمود که محقّقاً میدانیم که قول ایشان تورا محزون میکند زیرا ایشان تورا تکذیب نمیکنند ولیکن ستمگران به آیات خدا انکار میورزند.

۲ـ ج عَنْ جَابِرٍ (رض) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ «قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ» قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص): أَعُوذُ بِوَجْهِكَ «أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ» قَالَ: أَعُوذُ بِوَجْهِكَ «أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا

(۱) قرآن کریم/ سورهٔ انعام / آیهٔ ۳۳.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۱۲.

وَ يُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ» قَالَ: هٰذَا أَهْوَنُ . وَ فِي رِوَايَةٍ: أَمَا إِنَّهَا كَائِنَةٌ وَلَمْ يَأْتِ تَأْوِيلُهَا بَعْدُ.(۱)

یعنی، از جابر (رض) روایت شده که چون آیهٔ ۶۵ سورهٔ انعام نازل شد که بگو خدا قادر است که عذابی از بالای شما بفرستد، رسول‌خدا (ص) گفت پناه میبرم به‌ذات خدا و درجملهٔ أَوْمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ یعنی ویا اززیرپاهای شما، گفت پناه میبرم به‌ذات تو، و درجملهٔ أَوْيَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ ویا شما را به‌لباس شیعه‌شیعه درآورد وعذاب بعضی شما را به‌بعض دیگر بچشاند، گفت این آسانتر است .و. درروایتی آنحضرت فرمود آگاه باشید این شدنی است و هنوز تأویل آن نیامده.

۳ـ ج عَنْ عَبْدِاللّٰهِ (رض) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ «الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ» شَقَّ ذٰلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَ أَيُّنَا لَا يَظْلِمُ نَفْسَهُ؟ قَالَ: لَيْسَ ذٰلِكَ إِنَّمَا هُوَ الشِّرْكُ ، أَلَمْ تَسْمَعُوا مَا قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ.(۲)

یعنی، از عبداللّه‌بن‌مسعود (رض) روایت شده‌که‌چون آیهٔ ۸۲ سورهٔ انعام که‌میفرماید آنانکه ایمان آورده وایمان خودرا به‌ظلم آلوده‌نکردند برای آنان امن است و ایشان هدایت‌یافتگانند، نازل شد، این‌مطلب برمسلمین سخت‌آمد وگفتند یَا رَسُولَ اللّٰه کدامیک ازما استکه به‌خودظلم‌نکرده‌باشد؟ رسول‌خدا (ص) فرمود: این‌که‌شما خیال کردید هرظلمی باشد نیست بلکه‌مقصود از این ظلم، شرک است آیا نشنیده‌اید که‌لقمان به‌فرزندش گفته ای پسرک من، به‌خدا شرک نیاور که شرک، ظلم‌بزرگی است.

۴ـ ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: «وَ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَ يُونُسَ وَلُوطًا وَ كُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ»(۳). عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ ابْنِ مَتَّى.(۴)

---

(۱)، (۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج ۴/ص ۱۱۲ ، ۱۱۳ و ۱۱۴.
(۳) قرآن کریم/ سورهٔ انعام/ آیهٔ ۸۶.

یعنی، از رسولخدا (ص) روایت شده که فرمود: برای بنده‌ای سزاوار نیست که بگوید من بهتر از یونسم (زیرا خدا در سورهٔ انعام آیهٔ ۸۶ فرموده وَالْیَسَعَ وَیُونُسَ وَلُوطًا وَکُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِینَ).

۵- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: «فَکُلُوا مِمَّا ذُکِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَیْهِ إِنْ کُنْتُمْ بِآیَاتِهِ مُؤْمِنِینَ. وَمَا لَکُمْ أَلَّا تَأْکُلُوا مِمَّا ذُکِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَیْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَکُمْ مَا حَرَّمَ عَلَیْکُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَیْهِ وَإِنَّ کَثِیرًا لَیُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ بِغَیْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّکَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِینَ».(۱) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: أَتَى أُنَاسٌ النَّبِیَّ (ص) فَقَالُوا: یَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّا نَأْکُلُ مَا نَقْتُلُ وَلَا نَأْکُلُ مَا یَقْتُلُ اللّٰهُ فَنَزَلَتْ «فَکُلُوا مِمَّا ذُکِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَیْهِ إِنْ کُنْتُمْ بِآیَاتِهِ مُؤْمِنِینَ».(۲)

یعنی، از ابن‌عبّاس (رض) روایت شده که مردمی آمدند خدمت رسولخدا (ص) وگفتند یا رسول اللّه ما آنچه را میکشیم بخوریم و نخوریم آنچه را خدا میکشد پس آیهٔ ۱۱۸ سورهٔ انعام نازل شد که بخورید از آنچه نام خدا بر آن برده شده اگر به آیات خدا ایمان آورده‌اید.

۶- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: «وَعَلَى الَّذِینَ هَادُوا حَرَّمْنَا کُلَّ ذِی ظُفُرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَیْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَایَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذٰلِکَ جَزَیْنَاهُمْ بِبَغْیِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ».(۳) عَنْ جَابِرٍ (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: قَاتَلَ اللّٰهُ الْیَهُودَ لَمَّا حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَیْهِمْ شُحُومَهَا جَمَلُوهَا ثُمَّ بَاعُوهَا فَأَکَلُوهَا.(۴)

یعنی، درباره آیهٔ ۱۴۶ سورهٔ انعام از جابر (رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: خدا یهود را بکشد زمانیکه پیه گاو و گوسفند برایشان حرام گردید آنرا آب کردند سپس فروختند وقیمت آنرا خوردند.

۷- ج عَنِ النَّبِیِّ (ص) قَالَ: قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى وَقَوْلُهُ الْحَقُّ: إِذَا هَمَّ عَبْدِی بِحَسَنَةٍ فَاکْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً فَإِنْ عَمِلَهَا فَاکْتُبُوهَا لَهُ

---

(۱) قرآن کریم/سورهٔ انعام/ آیهٔ ۱۱۸ و ۱۱۹.
(۲) و (۴) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۱۵ و ۱۱۶.
(۳) قرآن کریم/سورهٔ انعام/ آیهٔ ۱۴۶.

بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا ، وَ إِذَا هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَاتَكْتُبُوهَا فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا بِمِثْلِهَا فَإِنْ تَرَكَهَا أَوْقَالَ لَمْ يَعْمَلْ بِهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً ، ثُمَّ قَرَأَ "مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَ مَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَ هُمْ لَا يُظْلَمُونَ."(۱)

یعنی، از پیغمبر (ص) روایت شده که فرمود: خدا یتعالی فرمود و گفت او حق است که هرگاه بنده ام قصد کار نیکی کرد برای او کار نیکی بنویسید و اگر انجام داد برای او ده مانند آن بنویسید و اگر قصد کار بدی کرد ننویسید و اگر عمل کرد مانند آنرا بنویسید و اگر ترک کرد ویا عمل نکرد برای او نیکی بنویسید سپس آنحضرت قرائت کرد آیهٔ ۱۶۰ سورهٔ انعام را .

سورة الأعراف

۱ـ ج عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) قَالَ: كَانَتِ الْمَرْأَةُ تَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَهِيَ عُرْيَانَةٌ فَتَقُولُ مَنْ يُعِيرُنِي تِطْوَافًا تَجْعَلُهُ عَلَى فَرْجِهَا وَتَقُولُ:

الْيَوْمَ يَبْدُو بَعْضُهُ أَوْكُلُّهُ فَمَا بَدَا مِنْهُ فَلَا أُحِلُّهُ

فَنَزَلَتْ "خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ."(۲)

یعنی، از ابن عباس (رض) روایت شده که گفت زن به خانهٔ کعبه طواف میکرد درحالیکه برهنه بود و میگفت که به من ساتری میدهد که قرار دهد ساتر بر فرج خود و میگفت: امروز بعض آن ویا تمام نمایان میشود، پس آنچه نمایان شود آنرا حلال نمیدانم. پس نازل شد آیهٔ ۳۱ سورهٔ اعراف که نزد هر مسجد زینت خودرا با خود گیرید یعنی لباس خودرا دربر کنید.

۲ـ ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: "قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَ أَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَ أَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ."(۳) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۱۷.

(۳) قرآن کریم/ سورهٔ اعراف / آیهٔ ۳۳.

(رض) عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ: لاَ أَحَدَ أَغْيَرُ مِنَ اللّٰهِ فَلِذٰلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ، وَ لاَ أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمِدْحَةُ مِنَ اللّٰهِ فَلِذٰلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ(۱).

یعنی، از عبداللّٰه‌بن‌مسعود (رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود احدی ازخدا غیرتمندترنیست برای همین (درسورهٔ اعراف آیهٔ ۳۳) حرام کرده کارهای زشت چه‌ظاهرآن باشد وچه‌باطنی، واحدی مدح محبوبترنیست نزدا و ازخدا برای همین خودرا مدح نموده.

۳- ج عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رض) قَالَ جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ إِلَى النَّبِيِّ (ص) قَدْ لُطِمَ وَجْهُهُ وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ رَجُلاً مِنْ أَصْحَابِكَ مِنَ الأَنْصَارِ لَطَمَ وَجْهِي، قَالَ: ادْعُوهُ فَدَعَوْهُ قَالَ: لِمَ لَطَمْتَ وَجْهَهُ؟ قَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي مَرَرْتُ بِالْيَهُودِيِّ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْبَشَرِ فَقُلْتُ وَعَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَخَذَتْنِي غَضْبَةٌ فَلَطَمْتُهُ فَقَالَ: لاَ تُخَيِّرُونِي مِنْ بَيْنِ الأَنْبِيَاءِ(۲).

یعنی، از ابوسعید (رض) روایت شده‌که‌گفت مردی ازیهودکه سیلی به‌صورتش خورده‌بود خدمت رسول‌خدا (ص) آمد وگفت یا محمّد مردی‌از اصحاب‌تو ازانصار به‌صورتم سیلی زده، پیغمبر (ص) فرمود اورا بخوانید، اورا خواندند، آمد، فرمود چرا سیلی به‌صورت این زدی؟ گفت یَا رَسُولَ اللّٰه من به‌این‌یهودی گذشتم و شنیدم که او میگوید قسم‌به‌آنکه موسی را بربشر برگزید، من گفتم وبرمحمّد، و غضب مراگرفت و سیلی به‌او زدم، فرمود مرا ازمیان انبیاء ترجیح ندهید، واین‌حدیث درضمن وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا نقل شده‌است.

۴- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: «وَ رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ(۳)». عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ(ص) قَالَ لَمَّا قَضَى اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ إِنَّ رَحْمَتِي غَلَبَتْ غَضَبِي(۴).

یعنی، از ابوهریره ازپیغمبر (ص) روایت شده‌که‌فرمود: چون‌خدای

---

(۱)، (۲)و (۴) التاج‌الجامع‌للاصول/ ج۴/ص ۱۱۸ و ۱۱۹.
(۳) قرآن کریم/ سورهٔ‌اعراف /آیهٔ ۱۵۶.

عزّوجلّ خلق را ایجاد کرد در مقرّرات خود که از عرش برتر است مقرّر داشت که رحمتم بر غضبم غلبه دارد.

سورة الأنفال

۱ـ ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ: «يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلّٰهِ وَ الرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ أَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَ أَطِيعُوا اللّٰهَ وَ رَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»(۱). عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ (رض) قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ جِئْتُ بِسَيْفٍ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ قَدْ شَفَىٰ صَدْرِي مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَهَبْ لِي هٰذَا السَّيْفَ فَقَالَ: هٰذَا لَيْسَ لِي وَ لَا لَكَ فَقُلْتُ عَسَىٰ أَنْ يُعْطَىٰ هٰذَا مَنْ لَا يُبْلِىٰ بَلَائِي فَجَاءَنِي الرَّسُولُ (ص) فَقَالَ: إِنَّكَ سَأَلْتَنِي وَلَيْسَتْ لِي وَقَدْ صَارَتْ لِي وَهُوَ لَكَ قَالَ: فَنَزَلَتْ «يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ» الآيَة (۲).

یعنی، از مُصْعَب بْن سَعد از پدرش روایت شده که گفت چون روز بدر شد شمشیری را آوردم و گفتم یا رَسُولَ اللّٰه خدا سینهٔ مرا از مشرکین شفا داد، پس این شمشیر را به من ببخش، فرمود این نه مال من و نه مال تو است، من گفتم شاید این شمشیر به کسی داده شود که مانند من امتحان نشده باشد، پس رسول خدا (ص) نزدم آمد و گفت تو سؤال از من کردی و نزد من نبود، و بتحقیق مال من شد و آن شمشیر مال تو، پس آیهٔ ۱ سورهٔ انفال نازل شد.

۲ـ ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ: «إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ»(۳). عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رض) أَنَّ النَّبِيَّ (ص) قَالَ يَوْمَ بَدْرٍ: اللّٰهُمَّ إِنِّي أَنْشُدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ اللّٰهُمَّ إِنْ شِئْتَ لَمْ تُعْبَدْ فَأَخَذَ أَبُوبَكْرٍ بِيَدِهِ فَقَالَ حَسْبُكَ فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ «سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ». قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رض) نَظَرَ النَّبِيُّ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَهُمْ أَلْفٌ وَ أَصْحَابُهُ ثَلَاثُمِائَةٍ وَبِضْعَةَ عَشَرَ رَجُلًا فَاسْتَقْبَلَ

---

(۱) قرآن/ سورهٔ انفال/ آیهٔ ۱.
(۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۲۲.
(۳) قرآن/ سورهٔ انفال/ آیهٔ ۹.

نَبِیُّ اللّٰهِ (ص) الْقِبْلَةَ وَ مَدَّ یَدَیْهِ وَجَعَلَ یَهْتِفُ بِرَبِّهِ: اللّٰهُمَّ أَنْجِزْ لِی مٰا وَعَدْتَنِی، اللّٰهُمَّ إِنْ تَهْلِکْ هٰذِهِ الْعِصٰابَةُ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلاٰمِ لاٰتُعْبَدْ فِی الْأَرْضِ فَمٰا زٰالَ یَهْتِفُ بِرَبِّهِ مٰادًّا یَدَیْهِ حَتّٰی سَقَطَ رِدٰاؤُهُ عَنْ مَنْکِبَیْهِ فَأَتٰاهُ أَبُوبَکْرٍ فَأَخَذَ رِدٰاءَهُ فَأَلْقٰاهُ عَلٰی مَنْکِبَیْهِ ثُمَّ الْتَزَمَهُ مِنْ وَرٰائِهِ فَقٰالَ: یٰا نَبِیَّ اللّٰهِ کَفٰاکَ مُنٰاشَدَتُکَ رَبَّکَ إِنَّهُ سَیُنْجِزُ لَکَ مٰا وَعَدَکَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعٰالٰی «إِذْ تَسْتَغِیثُونَ رَبَّکُمْ فَاسْتَجٰابَ لَکُمْ أَنِّی مُمِدُّکُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلاٰئِکَةِ مُرْدِفِینَ».(۱)

یعنی، از ابن‌عبّاس (رض) روایت شده که پیغمبر (ص) روز بدر گفت خدایا تورا قسم میدهم به عهد ووعده‌ات، خدایا اگر بخواهی عبادت نشوی پس ابابکر دست اورا گرفت وگفت برایت کافی است، پس رسولخدا (ص) از دعا خارج شد درحالیکه میگفت بزودی این جمع فراری شوند وپشت نمایند. عُمَربن‌خَطّاب (رض) گفت: پیغمبر (ص) به مشرکین نظرافکند درحالیکه ایشان هزار و اصحاب اوسیصدوده و چندی بودند، پس پیغمبر (ص) روبه‌قبله‌کرد و دست خودرا کشیدوبا خدا راز گفت وگفت خدایا آنچه وعده‌کردی مرا محقّق ساز، خدایا اگر این جمعیّت اسلامی هلاک شوند درزمین عبادت نشوی، پس همواره با خدا راز گفت و دست خودرا درازکرده بود تاآنکه ردا ازدوشش افتاد، پس ابوبکر آمد و رداء اورا گرفت وبردودوشش انداخت، سپس ازپشت سر ملازم او شد وگفت مناجات تو با خدا یت کافی است او بزودی وعدهٔ خودرا محقّق سازد، پس خدا آیهٔ ۹ سورهٔ انفال را نازل نمود که بیاد آرهنگامیکه بپروردگارتان استغاثه میکردید پس شما را اجابت کرد که من شما را مددکنم به هزار فرشتهٔ ردیف یکدگر.

۳ــ ج عَنْ أَبِی مُوسٰی (رض) عَنِ النَّبِیِّ (ص) قٰالَ: أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَیَّ أَمٰانَیْنِ لِأُمَّتِی «وَمٰا کٰانَ اللّٰهُ لِیُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِیهِمْ وَ مٰا کٰانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ یَسْتَغْفِرُونَ» إِذٰا مَضَیْتُ تَرَکْتُ فِیهِمُ الْإِسْتِغْفٰارَ إِلٰی یَوْمِ الْقِیٰامَةِ.(۲)

---

(۱) و (۲) التاج الجامع للاصول/ ج۴/ص ۱۲۳ و ۱۲۴.

یعنی، از أبی‌موسی (رض) روایت شده از پیغمبر (ص) که فرمود: برمن نازل شده دو امان برای امّتم درسورهٔ انفال آیهٔ ۳۳ که فرموده و خدا ایشان را عذاب نکند درحالیکه تو درمیان نشان هستی و خدا عذابشان نکند درحالیکه طلب آمرزش کنند. هرگاه رفتم دربینشان استغفار را میگذارم تا روز قیامت.

۴- ج قَالَ اللّٰهُ تَعَالىٰ: «قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ». عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ (رض) قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَنُؤَاخَذُ بِمَا عَمِلْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ؟ قَالَ: مَنْ أَحْسَنَ فِي الْإِسْلَامِ لَمْ يُؤَاخَذْ بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَ مَنْ أَسَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أُخِذَ بِالْأَوَّلِ وَ الْآخِرِ. وَ قَالَ حَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ: أَيْ رَسُولَ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ أُمُورًا كُنْتُ أَتَحَنَّثُ بِهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِنْ صَدَقَةٍ أَوْ عَتَاقَةٍ أَوْ صِلَةِ رَحِمٍ أَفِيهَا أَجْرٌ؟ قَالَ أَسْلَمْتَ عَلىٰ مَا أَسْلَفْتَ مِنْ خَيْرٍ.(۱)

یعنی، درآیهٔ ۳۸ سورهٔ انفال که خدا فرموده بگو به‌کفّار که اگر خودداری کنند آنچه‌گذشته برای ایشان آمرزیده‌شود، روایت شده از عبداللّٰه‌بن‌مسعود (رض) که‌گفت گفتیم یا رَسُولَ اللّٰه آیا مؤاخذه خواهیم‌شد به‌آنچه درجاهلیّت انجام‌داده‌ایم، فرمود هرکس در اسلام کارنیک کند به‌آنچه درجاهلیّت کرده مؤاخذه‌نشود وهرکس دراسلام کاربدکند مؤاخذه‌بشود به‌حال جاهلیّت واسلام. وَحَكِيم بن حِزَام گفت یا رَسُولَ اللّٰه آیا اموریکه درجاهلیّت بعنوان عبادت کرده‌ام ازصدقه ویاعتق بنده‌ویاصلهٔ‌رحم آیا درآنها اجراست؟ فرمود اسلام‌آوردی به‌آنچه پیش‌کرده‌ای یعنی اجرداری.

۵- ج عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رض) قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) هٰذِهِ الْآيَةَ «وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» قَالَ: أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَلَا إِنَّ اللّٰهَ سَيَفْتَحُ لَكُمُ الْأَرْضَ وَسَتُكْفَوْنَ الْمُؤْنَةَ فَلَا يَعْجِزَنَّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَلْهُوَ بِأَسْهُمِهِ.(۲)

یعنی، از عُقْبة بن عَامِر (رض) روایت شده‌که‌گفت: رسولخدا (ص) آیهٔ ۶۰ سورهٔ انفال را قرائت‌کرد که‌خدا فرمود برای کفّار آنچه

---

(۱) و (۲) التاج الجامع‌للاصول/ ج۴/ص ۱۲۵.

توانستید قوا تهیّه‌کنید، سه‌مرتبه فرمود: قُوّه، تیراندازی‌است و به‌همین زودی خدا برای شما می‌گشاید زمین را وکفایت می‌شوید ازحیث معاش، پس سستی و کوتاهی نکند یکی از شما که با تیرهایش بازی کند (ومسابقه بگذارد).

دراینجا به‌إتمام رسید کتاب جامع‌المنقول فی سنن الرّسول‌که فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ عَلیٰ مٰا هَدٰانٰا وَ مٰا کُنّٰا لِنَهْتَدِیَ لَوْلاٰأَنْ هَدٰانَا اللّٰهُ وَ صَلَّی اللّٰهُ عَلیٰ سَیِّدِنٰا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ أَجْمَعِینَ. ا.ا.(ع.ب)

تذکّرات لازمه

۱ـ بدانکه در شماره‌هایی‌که برای احادیث این‌کتاب گذاشته‌ایم گاهی در یک شماره چندحدیث ذکر کرده‌ایم.

۲ـ ما نام‌راوی متّصل به‌پیغمبر (ص) را برای اختصار دربعضی از احادیث حذف‌کرده‌ایم. البتّه درجایی حذف‌کرده‌ایم که ضرر به‌مطلب حدیث نخورد و موجب‌کم و زیاد لفظ حدیث نگردد وگرنه نام اورا برده‌ایم.

۳ـ ما بسیاری از احادیثی را که محلّ احتیاج نبوده‌ویا جعلی بوده، دراین‌کتاب نیاورده‌ایم مانند بعضی ازاحادیث‌کتاب فضائل اصحاب و پاره‌ای احادیث‌درفضائل سُوَر و احادیث کتاب فِتَن. زیرا ذکراینگونه مطالب موجب‌وهن به‌دین است. اگرچه درآنچه آورده‌ایم نیز احادیث‌مجعول موجوداست چنانکه درموارد‌متعدّد به‌این‌مطلب اشاره‌کرده‌ایم.

امیداست این‌کتاب موجب‌قبول پروردگار قرارگیرد. درخاتمه ازخواننده انتظارآنست‌که مارا از دعای خیر فراموش نکند، و اگر سهوو اشتباه درپاره‌ای ازمطالب مشاهده‌نمود بدیدهٔ اغماض بنگرد.

فهرست کتاب جامع المنقول فی سنن الرّسول ۲۷۹۰

ابواب الحیض و الاستحاضة

ابواب النّفاس

ابواب حمل الجنازة و آداب السّير فيها

ابواب الدّفن

ابواب صلاة الجماعة صفحة ٧٥٥

ابواب صلاة الجمعة

كتاب الصّيام

ابواب الاعتکاف

کتاب الحجّ و العمرة

أبواب أنواع النّسك و أعماله صفحۀ ١١٣٣

ابواب العمرة

ابواب الرّبا و الصّرف

ابواب السّلم صفحهٔ ١٣٣٢

ابواب الرّهن صفحهٔ ١٣٣٤

ابواب الشّفعة صفحهٔ ١٣٣٥

ابواب الاجارة صفحهٔ ١٣٣٨

ابواب الوديعة و العارية صفحهٔ ١٣٤٥

كتاب النّكاح و الطّلاق و العدّه — صفحهٔ ١٤٧٦

کتاب الحدود صفحۂ ١٧٢٢